

II САСЛУШАЊЕ ОПТУЖЕНИХ
ОД 11 ЈУНА 1946 ДО 23 ЈУНА 1946 ГОДИНЕ

1. МИХАИЛОВИЋ ДРАГОЉУБ-ДРАЖА
саслушаван од 11 до 17 јуна 1946 године

И јун
Почетак у 7,30 часова

Претседник пуковник Михаило Ђорђевић: Наставља се претрес по кривици оптуженога Драгољуба-Драже Михаиловића. Друже заставниче, уведите оптуженога Михаиловића Драгољуба-Дражу. Заставник уводи у судницу оптуженога Михаиловића Драгољуба-Дражу.

Претседник: Оптужени Михаиловићу, ви сте јуче саслушали оптужницу јавног тужиоца. Раније сте је примили, ви и ваши браћу. Јесте ли разумели оптужницу?

Оптужени Михаиловић Драгољуб-Дража: Оптужницу која ми је уручена пре недељу дана, простудирао сам, али је материјал моје ухваћене архиве огроман.

Претседник: Ви'сада Суду кратко одговорите на постављено вам питање. Вама се, као окривљенику, доставила оптужница. Јесте ли ви оптужницу разумели или не? Уколико нисте разумели извесне ставове, Суд ће вам их објаснити. То јест, конкретно, јесте ли оптужницу разумели или не?

Оптужени: Ову оптужницу сам разумео.

Претседник: Осећате ли се кривим?

Оптужени: Ја не могу да се осећам кривим.

Претседник: Осећате ли се кривим или не? Да ли можете или не можете да се осећате кривим - то је друго питање.

Оптужени: Не осећам се.

Претседник: Не осећате се? Вас оптужница оптужује, ставља вам на терет дело издаје и ратних злочина, и то за радње које су конкретно означене у оптужници" под тачком 1. Оптужница вам ставља на терет: да сте у окупираној Југославији организовали четничку организацију којој сте дали назив: „Југословенска војска у Отаџбини". Је ли то тачно или не?

Оптужени: Ја сам у окупираној Југославији остао једини војник са војничком јединицом. Ја сам први побуњеник у Европи против Хитлерове Немачке. (У дворани смех) Ја сам основао Југословенску војску у Отаџбини. Четничку организацију не бих ни оснивао ја због тога, што је то назив нижи него војска. Уколико су биле часне и поштене, то су биле паравојничке организације а никако војничке. Ја сам основао Југословенску војску у Отаџбини од пр-

вих дана, у најтежем времену и расправљао сам са својим офици- рима о томе како треба да се назове наша војска коју је требало формирати ни из чега. После издаје од сиране Павелића у Хр- ватској, нама је било јасно да морамо остати у Југославији као Југословенска војска.

Претседник: Дакле конкретно, јесте ли ви основали четничку ор- ганизацију којој сте дали назив Југословенска војска у отаџбини?

Оптужени: Назив „четник“ то је назив који је дошао од самог на- рода, а никако од мене. Ја сам имао у првом почетку четничке од- реде у југословенској војсци. То је тачно, и то је и по правилима наше ратне службе, јер војска која остане без фронта образује чет- ничке одреде.

Претседник: Према томе, јесте ли ви основали четничку органи- зацију којој сте дали назив Југословенска војска у Отаџбини?

Оптужени: То је четнички вид ратовања, док не дође до фронтал- не употребе маса и већих одреда.

Претседник: Под тачком 2 у оптужници вели се: „Да сте августа месеца после споразума са претставницима Ваљевског партизан- ског одреда итд.“ - Када сте ви имали први разговор, први контак- т са партизанима?

Оптужени: Први контакт са партизанима дошао је тек пошто је Совјетски Савез ушао у рат. То је могло бити после 22 јуна 1941 године.

Претседник: Јесте ли имали тада са партизанима или претставни- цима партизана какве разговоре?

Оптужени: Имао сам, и то врло дуге. Разговарали смо данима. Код мене је прво дошао др. Драган Јовановић, зубар из Ваљева.³

Претседник: Детаљи нису важни.

Оптужени: Имали смо врло дуге разговоре о свему и свачему.

Претседник: Јесте ли се споразумели о томе да се узајамно не на- падате?

Оптужени: Не, није ми ни на крај памети било.

Претседник: Па какав је био коначни закључак разговора у по- гледу ваших узајамних односа?

Оптужени: Помагање један другога. Али, ја сам сматрао да су они лајици у погледу војничког знања, и да су често хтели да претера- ју у брзини, што би могло да изазове велике репресалије.

Претседник: То може бити и разумљиво на почетку организације. Суд интересује то: јесте ли се ви са претставницима партизана споразумели да се узајамно не нападате?

Оптужени: Апсолутно да. Тачно.

Претседник: Је ли приликом тих разговора и у томе контакту са партизанима било говора о томе да треба повести борбу против окупатора?

Оптужени: *О томе они нису требали да уче мене. То сам ја знао.*

Претседник: *Па какав је ваш став био?*

Оптужени: Мој став био је одређен. Ја сам на Равној Гори остао са свега 26 људи. Последње борбе са Немцима водио сам на дан

капитулације. Док су се други предавали ја сам се борио, пошто нисам могао да се пробијем према Сарајеву отишао сам у шуму. Прошао сам кроз Босну тражећи фронт и тај фронт нисам нашао кад сам дошао на Дрину.

Претседник: *То је после капитулације Југославије.*

Оптужени: *Долазим на Тару. На Тари се сукобљавам са Немцима. Они ме Гоне и онда морам да расподељујем моје одреде. Цео мој одред...*

Претседник: *Али овде се ради о ономе моментишу иј. о вашем доласку на Равну Гору када сте ви створили четничку организацију у назвали је ЈуГословенска војска у отаџбини. Овде се ради о вашем контакту са партизанима и како сте ви онда сматрали какав однос треба заузети према окупатору.*

Оптужени: Ја сам баш то хтео да кажем. Ја са 26 људи не могу ништа. У то време када су они дошли ја сам тек почео и морао сам да дођем до извесне снаге и до оружја. Мени је требало времена а времена нисам имао.

Претседник: Јесте ли сматрали да треба водити борбу против окупатора?

Оптужени: Зато сам се и спремао. Спремао сам се да се борим.

Претседник: Добро, ви се спремате. Али тада је била ситуација када постојите на терену ви и партизански одреди. Ви са партизанима водите разговоре, долазите с њима у контакт, споразумевате се о томе да се узајамно не нападате. Природна је ствар да се у таквој ситуацији појављује и питање односа према окупатору. Ја вас конкретно питам: јесте ли ви сматрали да се можете борити против окупатора или да се не можете борити?

Оптужени: У том моменту ја нисам још био способан за борбу. Нисам имао довољно снага.

Претседник: Јесте ли ви сматрали да се треба борити или не?

Оптужени: Да се треба борити.

Претседник: Да се може борити?

Оптужени: Па може се борити и са пет људи.

Претседник: Према томе сматрали сте да се треба борити?

Оптужени: Може да се бори. Може и ја сам тражио још извесно време да појачам своје одреде.

Претседник: Према томе да ли сте сматрали да се са вашим снагама може борити са окупатором или не?

Оптужени: *Ја сам се већ борио. Моји су се одреди на Руднику већ борили. Баш у то време били су нападани од окупатора и борили су се.*

Претседник: *Пазите на сам моменат да се не пребаците на неки доцнији моменат. Ради се овде о августу месецу.*

Оптужени: *Е, у августу ја могу да се борим. Питање је први почетак после 22 јуна.*

Претседник: *Не треба јуни или јули. Ја сам вас питао када сте имали први контакт са партизанима?*

Оптужени: После 22 јуна.

Претседник: Ви сте тада с њима ступили у разговоре и споразумели се да се међусобно не нападате.

Оптужени: Није било ни речи о томе.

Претседник: Како није било речи?

Оптужени: Зашто би се нападали. Ја сам њих примио радо.

Претседник: Ја ћу вас потсетити на ваш исказ какав сте дали у истрази.

Оптужени: Сада да ми се опрости, ја не могу да знам шта сам дао у свом исказу, ма да сам дао што сам најбоље могао.

Претседник: Добро, да вас и сад упитам какав је поступак био према вама приликом давања исказа?

Оптужени: Био је врло добар.

Претседник: Јесте ли били малтретирани: да или не?

Оптужени: Не, никако.

Претседник: Да ли вам је неки исказ изнуђен?

Оптужени: Није!

Претседник: *Путем принуде или на било какав начин?*

Оптужени: *Али само моје физичко стање било је такво.*

Претседник: Кад смо већ код истраге да вас упитам. Да ли су вам истражне власти саопштиле понуде извесних америчких адвоката који су вам се ставили на расположење за одбрану?

Оптужени: Јесу!

Претседник: Јесте ли одбрану примили?

Оптужени: Одбио сам!

Претседник: Да ли сте одбили драговољно или принудно?

Оптужени: Драговољно. Нисам желео ван земље да тражим одбрану.

Претседник: Потпуно драговољно одбио понуђену одбрану из иностранства, конкретно, од адвоката Сједињених Америчких Држава.

(Адвокат Драгић Јоксимовић: нешто додаје.)

Претседник: *Ја на такав начин суђења нисам навикао. Док ја не завршим не можете да говорите.*

Адвокат Драгић Јоксимовић: *Да се разумемо...*

Претседник: *Опомињем вас усменом опоменом на ред.*

Адвокат Драгић Јоксимовић: *Ја сам хтео да питам господине претседниче....*

Претседник: *Опомињем вас други пут на ред или ћу вас опоменути записнички. Суђење је јавно и претрес је јавни. Сала је пуна, окривљеник је у здравом стању.*

... **Оптужени** Михаиловићу бићу слободан да вас потсетим на један моменат који интересује Суд, а било вам је постављено конкретно питање: Да ли ви сматрате, да ли је ваше мишљење да је било време за устанак и да ли је неопортуно било нападати немачке снаге?

Оптужени: Време за устанак могло је да буде у августу, али то само на једном делу организоване просторије.

Претседник: Конкретно, јесте ли ви сматрали да је устанак преурањен или не?

Оптужени: У оном моменту када је отпочео ја сам драговољно примио. Он је отпочео не по наређењу одозго. Он је отпочео на целом терену, а после тога дошло је наређење одозго.

Претседник: Јесте ли сматрали да је устанак преурањен или не?

Оптужени: Нисам сматрао.

Претседник: Ја ћу да вас потсетим. Ви сте рекли овако: „Ја сам стајао на становишту да је устанак преурањен, сматрао сам да није време да се води борба са окупатором. Ја сам већ раније рекао да је моје становиште било вршити организацију снага и у погодном моменту напасти на непријатеља.”

Оптужени: Слажем се и сада.

Претседник: Опростите, Суд треба да чује. Нисам само ја Суд. Суд треба да чује, конкретно: да ли је ова ваша изјава у записнику тачна?

Оптужени: Тачна је.

Претседник: Тачно је да сте ви стајали на становишту да је устанак преурањен и да сте сматрали да треба вршити организацију снага и у погодном тренутку напасти непријатеља.

Оптужени: *И онда кад смо почели рад у Мачви и Подрињу није се могао предузети устанак у целој земљи, већ само за један крај.*

Претседник: Јесте ли ви издавали вашим одредима, уколико сте их имали, наређења за борбу против окупатора?

Оптужени: Јесам.

Претседник: Ја ћу вас потсетити опет на ваше исказе. У вези с тим питањем: Ви сте одговорили: „Одредима никада ниједним наређењем нисам наредио да раде против непријатеља, а моменат за устанак са свим снагама чекао сам докле не наступи повољна ситуација.” Да ли је истражна власт ово тачно унела или не?

Оптужени: Унела је тачно, али доцније имао сам података. По мом наређењу дошло је до напада на Горњи Милановац, Страгаре, Пожегу и Чачак.

Претседник: Ми ћемо на то касније наићи.

Оптужени: То су наређења за напад.

Претседник: Све те ваше нападе оптужба вам ставља на терет и инкриминише, јер су били уперени против партизана.

Оптужени: То су напади против Немаца.

Претседник: Ноторна је чињеница да су Пожегу освојили партизани.

Оптужени: Ту је спор око тога.

Претседник: Није спор око тога, то је чињеница. Уосталом хоћу да вас потсетим уколико сте заборавили. Дакле, је ли тачно уписано да никада ниједним наређењем вашим одредима нисте издавали наређења да раде против непријатеља, а моменат за устанак сматрали сте да ће бити онда када дође повољна ситуација?

Оптужени: То је тачно уписано.

Претседник: Кад сте сматрали да може доћи та повољна ситуација?

Оптужени: Може доћи и пре него што ја мислим.

Претседник: А кад сте мислили да може доћи?

Оптужени: Може доћи онда ако Немци почну да празне територије.
Претседник: Како?

Оптужени: Ако почну да одвлаче извешан део својих снага.

Претседник: А кад сматрате да је моменат за ту повољну ситуацију?

Оптужени: Онда кад ја као војник оценим, а то је моменат када имам довољно снаге, а може бити да се појави моменат и кад немам довољно снаге, као што је био овде случај.

Претседник: Кад сматрате да имате довољно снаге да ратујете са дивизијама окупатора?

Оптужени: У прво време нисам могао на то ни помислити, а кад су Немци почели да празне територије у Западној Србији, ми смо сви скочили.

Претседник: Када су то Немци почели?

Оптужени: Ја не могу тачно знати датум. Знам, на пример, за пад Лознице. Моји делови су у то време напали Лозницу под командом мајора Мишића без мога наређења.

Претседник (чита из Михаиловићевог исказа): „Био сам пријатно изненађен кад сам сазнао да су моји делови без мога наређења 1941 године напали Лозницу ...” Према томе кад је за вас наступио тај погодан моменат?

Оптужени: Тај погодан моменат наступио је када смо ми заједнички, партизани Ужице, а ја Чачак и Пожегу, заузели. Тај је моменат био када су Немци почели да извлаче извесне своје снаге.

Претседник: Ви сте имали разговоре са партизанима и споразумели сте се да се четници и партизани неће нападати узајамно.

Оптужени: Не само да их нећу нападати, него сам им давао и своје људе.

Претседник: Ви сте казали да ћете ступити у борбу против окупатора кад будете сматрали да је за то погодан моменат. Који је тај моменат? **Оптужени:** То је време када наступи погодан моменат! било у односу на моје снаге, било у односу на сфлге непријатеља.¹

Претседник: Према томе ви сте казали да сте сматрали да је устанак преурађен.

Оптужени: То се не може сматрати као устанак целе земље.

Претседник: Према вашем исказу следује да није био преурађен. Које је време то било?

Оптужени: Ја мислим да је око 1 августа Лозница нападнута и заузета.

Претседник: Да ли око 1 августа?

Оптужени: То не знам тачно.

Претседник: Да ли сте ви у августу месецу напали једну чету Вављевског партизанског одреда у селу Планиници? И јесте ли ви лично руководили нападом против те партизанске чете, Славковачке?⁴

Оптужени: Јесам.

Претседник: Јасните нам како то: ви у то време разговарате са партизанима и споразумели сте се да узајамно један другог не нападите, сматрате да је устанак преурађен, вршите организацију

ваше војске за тај погодан моменат, а у истом том времену напа-
дате једну партизанску чету, вашег иначе савезника?

Оптужени: Нисам их сматрао као савезника. Ја бих тада напао и
моје рођене људе.

Претседник: Кажите конкретно зашто сте напали партизане?

Оптужени: Ја сам чувао села од пљачке, то ми је и учинило да
имам упориште на Равној Гори. И пре те групе била је још једна
позната група која је почела да пљачка.

Претседник: Ви сте сами казали да је та нападнута чета била Сла-
вковићка чета.

Оптужени: У 12 сати ноћу долетели су сељаци из Планинице и
жалили се да им одводе људе и тражили су моју помоћ. Осим тога
ја сам напао још једну чету, раније Пећанчеву.

Претседник: Зашто?

Оптужени: Пљачкала је.

Претседник: Зар је Пећанац пљачкаш?

Оптужени: Он није, него његова чета.

Претседник: Према томе да ли је по вашем мишљењу Пећанац
био пљачкаш са својим четама?

Оптужени: Сигурно.

Претседник: Да ли се је у то време већ био распламтио устанак у
Србији?

Оптужени: У то време није.

Претседник: То јест време: крајем августа и почетком септембра?

Оптужени: Ја времена и везивања догађаја без стварних података
не могу да се сетим.

Претседник: Који су вам стварни подаци? Јесте ли ви у то време,
кад сте имали разговоре са партизанима, заштићивали жандарме
бивше Југославије?

Оптужени: Јесам, не све. Моја је тежња била да све оне који су
носили оружје „бушимо“, да улазимо у њихове редове и да их на
тај начин придобијемо у шуму. Ја сам тако успео да придобијем
Јована Тришића⁵ и да са њиме створим ~~план~~. И тај је био ухваћен
са-гим планом и одведен у ротство.—.— —__

Претседник: Шта је он био?

Оптужени: Био је под Немцима командант жандармерије. Ја сам
га привукао и придобио да спроведемо организацију и да добије-
мо већи број људства.

Претседник: Ви сте се тада повезали са жандармеријом која је та-
да била у служби окупатора?

Оптужени: Тачно.

Претседник: Да ли сте у то време имали и какве везе са Недићем?⁶

Оптужени: Добио сам на Равној Гори писмо, мислим од Живојина
Ђурића, у коме ме у две-три речи позива: „Господине пуковниче,
молим вас да дођете у Београд ради - мислим - разговора.“ Могу
да кажем смисао тога писма. Нисам отишао и не бих могао отићи
код Недића, јер је он мене за две године, колико сам био код њега,
казнио двапут са тридесет дана затвора. У овом случају не бих

имао иикакво поштовање према њему и не би ни отишао. До тога да је неко отишао дошло је што је Александар Мишић желео да оде у Београд.⁷ То је била одлучујућа ствар. Рекао је: „Кад нећеш ти ићи, ићи ћу ја!”

Претседник: Јесте ли послали делегацију?

Оптужени: Отишао је Александар Мишић, а из оптужнице видим да није био Живојин Ђурић. По моме мишљењу отишао је пуковник Павловић⁸ поред Александра Мишића.

Један глас: Да то уђе у записник.

Претседник: Ушло је. Та ваша делегација, која је отишла код Недића, какве је преговоре водила и какви су закључци тих преговора?

Оптужени: Никакви закључци, пошто је Мишић три дана лумповао ујка!шни ..БараЈево"ха-Јованом Ненадовићем. Ја сам био забринут што га нема. То није била делегација него су послата два човека да виде шта Недић хоће.

Претседник: То је делегација.

Оптужени: Назовите како хоћете, ја нисам придавао никакав значај.

Претседник: Ви сте били позвани, нисте хтели да одете, послали сте Мишића и Павловића. Јесу ли се они састали са Недићем?

Оптужени: Јесу, ја сам добио извештај од Мишића.

Претседник: Јесу ли имали контакт са Недићем?

Оптужени: Јесу.

Претседник: Ви сте видели шта вам оптужница ставља на терет?

Оптужени: Видео сам, али никакав споразум.

Претседник: Ја сам дужан у вашем интересу и у интересу материјалне истине да вам скренем пажњу да тужба предлаже за доказ читање записника саслушања Милана Недића, у коме дословно наводи тачке споразума који је постигнут између ваше делегације, коју сте послали, с једне стране, и Недића, с друге стране. И као што сте видели, конкретно, стоји да је тамо уговорена заједничка борба против партизана, давање новчане помоћи, одређивање официра за везу код вас и код Недића и да се после формирао заједнички оперативни план?⁹

Оптужени: Никада!

Претседник: Ја вам предочавам постојање те изјаве Недићеве.

Оптужени: Не, без обзира на његове изјаве.

Претседник: Потсетићу вас да вам оптужница ставља на терет да је после тих преговора одређен Марко Олујевић за официра за везу у вашем штабу. Је ли долазио Олујевић?

Оптужени: Није.

Претседник: Је ли полазио код вас?

Оптужени: Пипан је био мој обавештајни официр у Београду. И он је повео Олујевића. Али и њега и Олујевића су ухватили партизани у ЈБигу и Олујевић је био стрељан.¹⁰ *Ја сам против тога протествовао на једном састанку са маршалом Титом.*

Претседник: Кад су партизани ухватили Олујевића и стрељали шта је он имао код себе?

Оптужени: Не знам.

Претседник: Оптужба тврди да су имали план.

Тужилац Минић: Молим да се прочита записник саслушања Милана Недића, страна 35.

Претседник: Само да вас потсетим. (Чита записник саслушања Милана Недића о томе како је дошло до везе са Дражом Михаиловићем одмах после образовања Недићеве владе, како је дошла Михаиловићева делегација на разговоре о сарадњи и у чему је направљен споразум о заједничкој сарадњи. У исказу Недић говори да су то били његови, Недићеве официри).

Оптужени: Не знам по чему би били његови официри. Верујем да је Мишића познавао, али Павловића није.

Претседник: Ви знате да је Недић био дугогодишњи официр.

Оптужени: *Кад ме је казнио навео је да сам био његов ђак, а међутим никад нисам био његов ђак.*

Бранилац Драгић Јоксимовић: *Молим, чије сте саслушање прочитали сад?*

Претседник: *Милана Недића.*

Претседник: Још једну чињеницу да рашчистимо. Ви сте сматрали да је устанак преурањен.

Оптужени: Ја не знам зашто на томе инсистирате? **Преурањено** може разво значити. Може бити и с погледом на непријатељске снаге. Кад остане мало снага онда није преурањено. Кад је непријатељ са појединим снагама одлазио ја сам лично нападао на Горњи Милановац, Страгаре и Рудник.

Претседник: Кога месеца?

Оптужени: Ја сам срушио мост на Колубари.

Јавни тужилац: Ноторно је кад је био напад на Милановац.

Претседник: Сетите се. Година и месец?

Оптужени: Не могу да се сетим. Код мене је било много догађаја, тако да сам физички био истрошен и не могу да се сетим.

Претседник: Је ли априла 1941?

Оптужени: Ја се не сећам.

Претседник: Да ли су водили партизани борбу?

Оптужени: Они су вршили више саботажу, а борбе су се водиле у Мачви и Подрињу.

Претседник: Да ли су ваши напади били пре тога или после?

Оптужени: Главне су борбе биле у Мачви у Подрињу, а око Ваљева су биле мање. Напад је вршен на Шабац, Лозницу, Бању Ковиљачу и Крупањ.

Претседник: *Ко је први почео борбу?*

Оптужени: *Ја сам почео први да се бијем са Немцима.*

Претседник: Конкретно ово: јесу ли ваши четници почели борбу против окупатора пре него партизани?

Оптужени: Може бити да су партизани почели први борбу. Колика је разлика дан или два, то не знам.

Претседник: (диктира) Оптужени исказује: верује да су партизани отпочели борбу против окупатора први.

Бранилац Драгић Јоксимовић: *Али верује да је разлика била дан или два.*

Претседник: *Док ја испитујем оптуженика немојте да се обраћате.* Чињеница је да су прво у Југославији повели борбу партизани, како инсистира оптужница, а да се он доиста пребацио на Тару и одатле дошао на Равну Гору; чињеница је да је он маја, јуна и јула сматрао да је устанак преурањен. *То је он рекао. Ја не мислим да се с вама свађам.*

Адвокат Јоксимовић: *То није потребно.*

Претседник: То је рекао Дража Михаиловић.

Адвокат Јоксимовић: Ви сте инсистирали на томе: ко је започео први борбу против окупатора?

Претседник: Објашњавам да нисам нарочито инсистирао. Суд би то желео да сазна. Оптужени Михаиловић је то објаснио са операцијама у Подрињу и у ваљевском подручју, то јест да су партизани били ти који су први почели борбу против окупатора.

Тужилац Минић: *Тражи да се то унесе у записник, јер ће доказни поступак доказати да је то лажна чињеница.*

Претседник: Молим вас, оптужени Михаиловићу, присетите се тачно, покушајте ипак, то су први моменти који су неизбрисиви из свести, упркос велике множине догађаја које сте имали.

Оптужени Михаиловић: Мислим да је с Крупњем почело, мислим да је у Мачви почело.¹¹ У Крупњу је био поп Владо Зечевић¹² и Ратко Мартиновић,¹³ били су партизани. *У Мачви су били партизани који су почели нападе у Мачви као и на Шабац.*

Претседник: Знате ли шта Суд интересује? Ви као војник можда сматрате да је почетак операција у војничком смислу кад ви припремите трупе, кад је довољан број снага како би се битка могла водити са Вашег гледишта. Суд интересује ко је, конкретно, први почео да туче окупатора, партизани или четници?

Оптужени: Било је у Западној Србији, прво је било у Западној Србији, тамо су почели партизани.

Претседник (обраћа се одбрани): Молим вас, да ли сте задовољни одговором?

Бранилац Јоксимовић: Јесам, али чему да улазимо, то се слаже, разлика је била дан или два.

Тужилац: Да ли оптужени остаје при пређашњем исказу?

Бранилац: Тражим да у записник уђе само оно што је оптужени рекао.

Претседник: Молим да у записник уђе да оптужени остаје при својој изјави.

Тужилац: Желим да кажем само две речи. Нека Михаиловић изјави да ли остаје при ранијем исказу да је разлика између напада партизана на окупатора и напада његових јединица свега дан-два, или остаје при задњој формулацији да су нападе, герилске нападе на окупатора, започели партизани пре четника.

Претседник: О томе се оптужени већ изјаснио, то јест да су почели партизани први борбу против окупатора.

Бранилац: Јесте, то је рекао оптужени, али је друго питање...

Претседник: Молим вас, не водите ви претрес него ја. *Ваљда знате ред понашања.*

Бранилац: Не, господине претседниче, није реч о томе, ви га лепо водите, али само хоћу да уђе у записник ова чињеница, ако налазите да је то потребно.

Претседник: Суду у Југославији нису потребни комплименти, он обавља само своју дужност према народима Југославије...

Бранилац: *Молим лепо, то ми је мило.*

Претседник: Молим вас оптужени, сада вам је било више омогућено да се што тачније присетите првих момената. Први напади против окупатора водили су се са стране партизана против окупатора, како рекосте, у Посавини?

Оптужени: Не у Посавини, него у Мачви. Иза тога долазе веће акције.

Тужилац: Да ли битке или мањи напади? Ја сам формулирао: герилски напади, јер оптужени прави разлику између герилских напада и фронталних напада.

Претседник: Да се објаснимо!

Оптужени: Герила је герила, то не могу знати. *То може да неко некога Гађа, на пример на путу за Косјерић због чега је био стрељан.*

Претседник: Може бити герила пет до шест људи, порушени мост, пруга итд.

Оптужени: Ја у овом смислу посматрам нападе на вароши.

Претседник: Дакле, почетак акција сматрате нападе на вароши.

Оптужени: То сматрам као почетак.

Претседник: Молим, према томе, јесу ли партизани герилски ратовали пре од четника, пре почели напад на окупатора?

Оптужени: Ја сам то рекао мало пре, да су нападе на градове започели прво партизани.

Претседник: У погледу инсистирања одбране колика је разлика у то време била? Ви сте потврдили да су партизани били први који су започели борбу против окупатора, а онда да су деловали ваши.

Оптужени: Ја не могу ништа прецизирати, то је везано једно с другим.

Претседник: Да ли се ради о три, четири, пет или више дана?

Оптужени: Не, не, врло кратко време, али не могу да тачно прецизирам.

Тужилац (тражи да се унесе у записник): Борбу против окупатора почели су први партизани и то, поред гериле, и нападима на градове.

Оптужени: Да.

Претседник: Значи пре почетка партизанских напада на градове било је герилских напада партизана против окупатора. Је ли то тачно? А сада настаје период ваших акција на градове. Да ли је сада јасно?

Одбрана: *Мени је било јасно отпочетка.*

Претседник: Оптужени сматра да је напад на градове нешто крупно, а нападе на градове први су почели да врше партизани, да први туку окупатора, али за кратко време почели су и његови делови.

Бранилац: Сигурно.

Претседник: Пре почетка напада на градове постојали су напади гериле, то јест у оно време кад су партизани путем гериле вршили нападе на окупатора, као што је он рекао: у почетку су се против окупатора борили први партизани. *Је ли то тако, оптужени?*

Оптужени: *Ја опет понављам да сам рекао да сам први почео.*

Претседник: *Откада сматрате, онда, почетак борбе?*

Оптужени: *Од мог пробијања до доласка на Равну Гору. Ја сам се борио у пробијању.*

Претседник: *Хоћу да вас упозорим, јер ће бити докази изведени поводом преговора које сте имали с Недићем преко ВашеГ делегата Губачевића.*

Претседник потом чита записник са изјавом Милана Недића. Напомиње да је Марко Олујевић пошао у штаб код Драже Михаиловића.

Оптужени: *Могу да се шаљу какви Год планови.*

Претседник: *Значи ви допуштате оваку могућност. Па добро зашто сте онда узимали у заштиту Олујевића на састанку, како рекосте, са маршалом ТуШом, протестовали због Олујевића?*

Оптужени: *Па то иде у мој прилог. Баш зато што сам ја тада протествовао, а кад сам протествовао значи да се нисам правио невестит због **ТОГ** случаја.*

Претседник: Јесте ли ви у то време примили под своју команду извесне војводе Косте Пећанца кога сте ви назвали пљачкашем? Је ли вам било познато да се Коста Пећанац потпуно отворено ставио у службу окупатора?¹⁴

Оптужени: Познато ми је, од његовог састанка с Немцима на Руднику, где је посредовао генерал ЈБуба Новаковић.¹⁵ До тог момента ја сам се трудио да ухватим везу с њим.

Претседник: Јесте ли примили кога од његових војвода код себе?

Оптужени: Да, био је Драгутин Кесеровић,¹⁶ Никола Калабић¹⁷...

Претседник: А Будимир Церски,¹⁸ Јован Шкава?¹⁹

Оптужени: Никада. Он је био у нашој позадини. Када је Пећанац приступио Немцима, ми смо га толерирали у нашем крају, али ми се нисмо повезали с њиме. Он је био даље, према Колубари.

Претседник: Да ли сте имали везу са Божом Јаворским?²⁰

Оптужени: Покушавао сам три пута, није хтео да се стави под моју команду. Ја сам слао три пута курира у Ивањицу, хтели су да смакну тог човека. Божо Јаворски ставио се под команду само за кратко време и то под притиском народа, кад смо били у Црној Гори, а кад сам се вратио из Црне Горе у Србију покушао је да ме прода Немцима, ми смо ухватили писмо, за 700.000 динара и он је био тада стрељан.

Претседник: Значи, само извесно време. Јесте ли ви наредили у септембру 1941 године својим командантима, Милошу Глишићу и

Вучку Игњатовићу,²¹ да иаиадну партизане у Ужичкој Пожези и да Пожегу одузму од партизана?²²

Оптужени: У септембру 1941?

Претседник: Да, у септембру 1941 године, ставља вам оптужба на терет да сте наредили својим командантима Глишићу и Игњатовићу да нападну партизане у Пожези и да је од њих одузму.

Оптужени: Не. Ја сам био убеђен да смо Пожегу ми заузели и да је ту дошло до расправе. Ја сам био и обавештен да смо ми Пожегу заузели и да је дошло до нове свађе. Милош Глишић био је ухваћен и требало је да буде стрељан. Ја сам послао мотоциклисту у Ужице и тражио обавештење. Добио сам очајно писмо, да ће бити стрељан. После тога Глишић је био пуштен, али ја сам био обавештен да је подофицир Диклић²³...

Претседник: Јесте ли наредили Глишићу да нападне партизане у Пожези? Дужан сам да вам предочим да је Глишић жив. Он друкчије исказује.

Оптужени: То је његова ствар.

Претседник: Али, суочићемо вас с њим.

Оптужени: Врло радо.

Претседник: Ви сте, како каже оптужница, допустили Глишићу и Игњатовићу да у Пожези разоружавају партизанске курире, скидају им митраљезе и пушке, транспорте са храном за становништво, транспорте оружја и муниције која је упућивана на фронт за борбу против окупатора, па су тако ваши команданти једном приликом скинули са воза и чувеног команданта Првог шумадског партизанског одреда Милана Благојевића и после зверског мучења убили га.²⁴

Оптужени: Не. Никад.

Претседник: Шта никад?

Оптужени: Такво допуштење нити такво наређење нисам издао. *ПосШоји једна важна чињеница: на ослобођеној ШериШорији ми смо направили једну велику заједничку грешку шШо није власШ као шШо Шреба усШановљена. Била је двојна управа. То је нешШо најтеже. Сукоби су били врло чести. Ја верујем да није било наређења ни од једног ни од другоГ главног штаба.*

Претседник: Али стоји ли ова чињеница да су ваши команданти Глишић и Игњатовић разоружавали курире, скидали са воза храну, муницију која је била упућивана на фронт борцима против окупатора?

Оптужени: Не знам.

Претседник: Где сте ви у том моменту конкретно били?

Оптужени: На Равној Гори.

Претседник: Јесте ли имали телефонску везу са Ужичком Пожегом?

Оптужени: Јесам. Она је била подигнута и требало је извесно време...

Претседник: Је ли вам поднео рапорте Глишић?

Оптужени: Могао је да подноси колико хоће и кад хоће.

Претседник: Је ли вас извештавао?

Оптужени: Не могу да кажем ии да ни не.

Претседник: Јесте ли се интересовали?

Оптужени: Јесам.

Претседник: Па добро, кад сте се интересовали какав је био резултат интересовања о стању у Пожези?

Оптужени: Нисам ишао у град.

Претседник: Али **ви** сазнајете ствари као командант.

Оптужени: Интересовао сам се не само за Пожегу...

Претседник: Како је конкретно стајало тада у Пожези?

Оптужени: Нисам се тим питањима интересовао. Ја сам обилазио фронтове. Ишао неколико пута за Горњи Милановац и наређивао оперативну шта има да се ради и гледао да се те несугласице које су настале отклоне.

Претседник: Шта вам је познато о убиству партизанског команданта одреда покојног Милана Благојевића?

Оптужени: Мени ништа није познато. Онда ми је сигурно било познато.

Претседник: А да ли вам је остало у сећању ко је извршио убиство покојног Милана Благојевића?

Оптужени: Знам да је окривљаван Вучко Игњатовић. Он је окривљаван за то, али да ли је он извршио то је требало да се истрагом утврди.

Претседник: А ко је окривљавао Вучка Игњатовића?

Оптужени: Партизани су окривљавали Игњатовића за то.

Претседник: Јесте ли предузели нешто против Игњатовића?

Оптужени: Сигурно. Тражио сам да се испита прво шта је било.

Претседник: А какви су резултати били?

Оптужени: Не знам.

Претседник: Потсетићу вас да сте у истрази мало друкчије рекли.

Оптужени: Ја не мислим да мењам свој исказ, али ја кажем оно чега се сећам. *Истрага мени истиче један моменат онда када сам био физички крајње изнурен. Онда сам се тако сећао. Доцније, имајући оптужницу, размишљао сам, мучио се да дознам и да реконструишем догађаје уколико могу.*

Претседник: Рекли сте овако: „Чињеница је да сам слушао да је убиство извршио Игњатовић, капетан ...” (чита из оптужнице)

Претседник: Да ли је и после овог убиства дошло до контакта између маршала Тита и вас?

Оптужени: Дошло је између Милорада Митића,²⁵ капетана...

Претседник: Ко је тај Митић?

Оптужени: То је капетан који је био одређен за везу.

Претседник: Значи капетан Митић био је одржач веза са партизанским штабом у Ужицу. Је ли вам познато да су ваши четници у околини Косјерића напали на камионе који су носили 150.000 метака на фронт?

Оптужени: То ми је познато сада из оптужнице.

Претседник: Јесте ли ви када са партизанима закључили какав уговор о сарадњи?

Оптужени: Да, био је то писмени уговор.

Претседник: С ким и где сте такав уговор закључили?

Тужилац: Ја оптуженог упола чујем. Молим да говори гласније.

Одбрана: Драгић Јоксимовић (Михаиловићев бранилац) Ја такође не чујем.

Претседник: Стрпите се још мало па ћемо дати паузу, па онда уредити. Будите љубазни па мало јаче говорите, тако да би вас боље чули, јер вас не чују ни ваши браниоци. - Јесте ли икад закључили уговор са партизанима?

Оптужени: Закључио сам.

Претседник: Кад и какав?

Оптужени: Са маршалом Титом састао сам се три пута. Први пут у кући војводе Мишића²⁶ а два пута у селу Брајићима.²⁷

Претседник: Јесте ли ви закључили 26 октобра 1941 године са маршалом Титом споразум о заједничкој борби четника и партизана против окупатора?

Оптужени: Датума се не сећам, али знам да јесам.

Тужилац: Да ли се сећате месеца?

Оптужени: Не сећам се. То је ваљда био последњи лични састанак.

Претседник: Да ли је то било октобра месеца?

Оптужени: Ја могу чак да кажем и датум - нека буде 26 октобар. То се може доказати. То је била посета. То је све изнесено на београдској изложби, у листовима. За мене кад кажем датум 26 ја могу да га примим као тачан.

Претседник: Суд не тражи то од вас да бисте задовољили Суд. Кажите: Јесте, не, када, како итд. Је ли чињеница да сте закључили писмени уговор са маршалом Титом о томе да има да се спроведе заједничка сарадња партизана и четника у борби против окупатора? Сећате ли се датума?

Оптужени: Датума се не сећам.

Претседник: Да ли је то било почетком, средином или крајем месеца октобра?

Оптужени: Може да буде крајем октобра.

Претседник: Да ли сте добили какву посету у то време, после закључења уговора са маршалом Титом? Конкретно, да ли је код вас дошао Захарије Остојић?

Оптужени: Да, он је дошао. Ја сам размишљао, они су дошли код мене Захарије Остојић,²⁸ Мирко Лалатовић²⁹ и Хадсон.³⁰

Претседник: Ко је тај Хадсон?

Оптужени: Капетан енглеске војске.

Тужилац: Молим гласније. Ја нисам чуо половину од свега тога.

Оптужени: Код мене су дошли у другој половини октобра Остојић, мајор Мирко Лалатовић, такође генералштабни мајор и капетан британске војске Хадсон. Искрцали су се код Петровца и преко Црне Горе, Санцака и Ужица, дошли код мене на Равну Гору. Послати су из Каира.³¹

Претседник: Је ли вам који од њих донео какву поруку и од кога?

Оптужени: Донели су поруку на првом месту од министра војске Богољуба Илића. Уопште, у погледу порука које су они донели, били су доста ограничени. Управо, исмејавали су самог генерала Илића, да им скоро ништа није дао у погледу порука. Добио сам поруку од Хадсона. То је она порука која је нађена у мојој архиви, код мене. То је порука да се сматра како у Југославији не може да се прими побуна, већ има да се води борба за Југославију, а не да буде борба комуниста за Совјетски Савез.

Претседник: Ко вам то рече?

Оптужени: То сам добио од Хадсона и то преко радиа.

Претседник: А је ли то Хадсону ту поруку упутио министар Илић?

Оптужени: Не, он је добио од својих власти, из команде Блиског Истока.

Претседник: Да није то неовлашћена изјава?

Оптужени: Ја мислим да није.

Претседник: Зашто је код вас дошао Хадсон!

Оптужени: Као одржач везе.

Претседник: Између кога?

Оптужени: Између команде Блиског Истока и мене.

Претседник: Значи, да вам је званично упућен?

Оптужени: Он је тврдио да су Остојић и Лалатовић њему позајмљени - како је он рекао.

Претседник: Јесте ли ви после доласка Лалатовића, Остојића и капетана Хадсона издали наређење вашим командантима да се повуку са фронта према Немцима?

Заступник војног тужиоца Милош Минић: Ја ћу да предложим, а мислим да ће се с тим сложити и Суд и браниоци, да се направи пауза, па да се столови примакну ближе оптуженоме, јер ја овако не могу да пратим излагања оптуженога.

Претседник: Дајем одмор од 10 минута. Друзе заставнице изведите оптуженога. Молим публику да се још не диже са својих места.

После одмора

Претседник: Претрес се наставља. Друзе заставнице, уведите оптуженога Михаиловића. (затим је уведен оптужени). Објављујем да фото-репортери могу од момента уласка оптуженог Михаиловића да снимају 5 минута. Да наставимо. Јесте ли ви, оптужени Михаиловићу, издали наређење својим командантима 1 новембра да се повуку са фронта против Немаца и да пређу у општи напад против партизана?

Оптужени: *Не, било је обратно. Ја нисам издао наређење да се изврши напад против партизана. Обишао сам био цео северни фронт од Милановца до Ваљева, и нашао сам да су се смањиле партизанске јединице на томе делу фронта. Нашао сам свега једну чету у области око Ваљева, под командом наредника Миливојевића. Тога дана учествовао сам у једној борби, заједно са.*

Хадсоном. Немци су нападали од Ваљева. Наредио је за напад на партизане ја нисам издао.³³ Са опсаде Краљева отишао је био велики број партизанских јединица, и остале су само моје јединице.

Претседник: Је ли вам познато да су ноћу између 1 и 2 новембра четници под командом Глишића и Игњатовића напали на Ужице?

Оптужени: Познато ми је.

Претседник: Како је дошло до тог напада четника под командом Глишића и Игњатовића на Ужице које су тада држали партизани?

Оптужени: Ја сматрам да су Глишић и Игњатовић то извршили на своју руку.³⁴

Претседник: Дакле, тачно је да су Глишић и Игњатовић напали на Ужице у коме су тада били партизани, али сматрате да су они то извршили на своју руку.

Оптужени: Тако је.

Претседник: Јесте ли тада имали везе са Глишићем и Игњатовићем?

Оптужени: Имали смо телефонске везе.

Претседник: Јесу ли вас они обавештавали о догађајима?

Оптужени: О сваком догађају док није најурен из Пожеге није ме обавештавао. Он је мислио да на препад заузме Ужице.

Претседник: Како је у тој борби прошао Вучко Игњатовић? Какав је био резултат те борбе?

Оптужени: Он се мени јавио тек пошто је изгубио Пожегу.

Претседник: Он се вама јавио да је изгубио Пожегу, а шта сте ви предузели?

Оптужени: Ја мислим да сам тада тражио везу са Ужицом, или је од Ужица тражена веза са мном. Ја сам разговарао са маршалом Титом.

Претседник: Шта сте разговарали?

Оптужени: Он је захтевао да се прекине борба. Ја сам казао да хоћу, али да се мени врати Пожега, јер то је био једини град који сам ја освојио и који сам ја имао на располагању док су партизани имали Ужице и Чачак, које сам ја освојио а они су били тамо. После тога дошао је негативан одговор и ја сам у томе случају казао да ћу скинути опсаду Краљева. Каже: „Ви то нећете учинити“? Ја сам казао да ћу то учинити ако ми се Пожега не врати. Наредио бих и иначе да се скине опсада Краљева јер Га и онако не би могли заузети.

Тужилац: Молим друга претседника да се ово унесе у записник.

Претседник: Већ сам наредио да се записнички констатује: „Наредио да се скине опсада Краљева“, или како се то војнички каже да се Краљево деблокира.

Оптужени: Али Краљево се није ни могло заузети.

Претседник: Да ли вам је познато да је у току те исте ноћи између првог и другог новембра, када су Игњатовић и Глишић напали на Ужице, вршен напад на Ивањицу од стране Боже Јаворца?³⁵

Оптужени: Ја то из оптужнице знам, иначе могу да кажем да Божа Јаворац није био мој. Чак када је дошао под моју команду, ка-

да је наредбом натеран да дође у Црну Гору, ни онда није извршавао наређења. Он није био ни Пећанчев. Он је био дивљи.

Претседник: Ви рекосте да сте издали наредбу да се скине опсада Краљева. Да ли вам је познато да су Ваше јединице тада напале партизанске тенковске јединице и артиљерију и да су том приликом побиле посаду?³⁶

Оптужени: Побиле посаду? Немам ни појма. То је било овако: један тенк је био мој, а један партизански. Мој тенк је имао мртвачку главу а партизански је имао петокраку звезду. Та два тенка учествовала су у нападу на Краљево и помагали су се врло добро. На једном је био поручник Топаловић, мој, а на другом је био Франц, Словенац, не знам како је право његово име. *Није да је отето и посада побијена него су оба тенка дошла мени.*

Претседник: А јесу ли напали артиљерију?

Оптужени: Ја сам имао два топа а мислим да су била и партизанска два. С њима је управљао један мој официр. Звао се је Дероко, *јунак са Краљева.* Није он преотео топове него су њему преотели на ЈБубићу и он је погинуо.³⁷

Претседник: У ком правцу су упућене оне јединице које су учествовале у опсади Краљева?

Оптужени: Оне су после упућене према Чачку да заузму Чачак. Али и да образују фронт према Краљеву. Чачак ми је требао.

Претседник: Ко је тада заузео Чачак?

Оптужени: Чачак сам освојио ја а држали смо га заједнички.

Претседник: Оптужница вам ставља на терет да су ваше јединице, повучене са опсаде Краљева, напале на Чачак.

Оптужени: Па, јесте, борба се развијала и дабоме....

Претседник: Значи да су Ваше јединице напале на Чачак?

Оптужени: Радослав Ђурић није извршио напад, то ја сигурно знам, то је тачно.

Претседник: А јесу ли јединице напале?

Оптужени: После неколико дана са закашњењем.

Претседник: Је ли тај напад на Чачак успео?

Оптужени: Није успео.

Претседник: Значи да је од партизана одбијен.

Оптужени: Напад је одбачен јер су партизани имали довољно времена да прикупе снаге. Ђурић ми је то причао јер је он код мене био у штабу.

Претседник: Је ли вам познато да је одред капетана Рачића вршио други напад на Ужице?³⁸

Оптужени: Ја сам био против напада на Ужице. Капетан Рачић није био према Ужицу, ја сам њему наредио да иде северније, према Ваљеву, а када је борба почела ја сам наредио да иде на југ према Ужицу.

Оптужени: *Рачић је дошао и преговарао са вашим представницима неколико дана тако да је он остао на том положају па је био нападнут од партизанских снага, а не да је он вршио напад.*

Претседник: У ком циљу је извршено померање Рачића према југу?

Оптужени: У циљу претње према југу.

Претседник: Да ли вам је била позната борба Нешка Недића³⁹ и поручника Воје Поповића⁴⁰ против колубарског партизанског одреда?

Оптужени: Они су учествовали, ја те детаље не знам.

Претседник: Јесу ли у то време и у осталим деловима Србије четнички одреди вршили нападе на партизанске одреде?

Оптужени: Ја мислим у Горњем Милановцу, тога се сећам кад је било. Била је борба око болнице, доњег и горњег спрата.⁴¹

Претседник: Да ли би могли да се сетите отприлике кад сте издали ту наредбу за скидање опсаде са Краљева?

Оптужени: У оптужници стоји друго.

Претседник: Сећате ли се месеца?

Оптужени: То је новембар. То је јасно, само ја датум не знам.

Претседник: Не инсистирам него само питам да ли у првој или у другој половин?

Оптужени: За повлачење у другој половини. После разговора са маршалом Титом када сам тражио да ми се врати Пожега и обустане непријатељства, када се на то није пристало ја сам запретио скидањем опсаде Краљева. Само Краљево се није могло заузети. Снаге су ми требале, јер сам морао да продужим борбу.

Претседник: Јесте ли се ви у то време у новембру месецу, где и када састали са Немцима?

Оптужени: Јесам.⁴² У другој половини новембра после примирја које је закључено између мене и партизана. Тада сам пристао јер су казнене експедиције почеле да руше и пале. Пре тога свет је већ био страховито заплашен. Ја нисам ни мислио на то, али дошао је Бранислав Пантић, који је био одређен стварно за Хомоље. Он је био више у Београду него у Хомољу и вршио је обавештајну службу. С њим су дошли Ненад Митровић и један професор универзитета.⁴³ Кад су они дошли на Равну Гору, у присуству Васића, Остојића, можда, Бранислава Пантића, Ненада Митровића, навалили су на мене, пошто је страх у народу због паљења и одвођења света, да се жртвујем и да наредим да се спречи, да не дозволимо даље уништавање народа, који није крив и који стварно страда због нас. На крају ја сам пристао. После тога кратко време, *пре не-ГО што су мене Немци напали на Равној Гори, са пет дивизија су мене напали, тај напад следовао је одмах после напада на вас на Златибору. Ја сам онда после тога, то је било кратко време, имао сам тај састанак.*

Претседник: Где се одржао тај састанак?

Оптужени: У селу Дивцима. Мајор Ђурић зна да ниједног дана за време вођења борбе са партизанима ја нисам био ван штаба. Двадесетог новембра закључили смо примирје и били утврдили мешовиту комисију да утврди кривце.

Претседник: Где сте се конкретно састали у Дивцима?

Оптужени: У једној кафани.

Претседник: Како сте дошли до кафане?

Оптужени: Дошао сам од Струганика. Пошао сам после подне, можда око четири сата. Тек је почео да пада први мрак кад смо се приближили мосту. Људство сам задржао на једно три километра од моста. Ту су били Бранислав Пантић, Ненад Митровић и тај Матл посредник. Прешао сам преко моста који смо ми срушили. Тамо сам видео немачке војнике и ауто. Сео сам у ауто и отишао у кафану. Са мном је ишао и Александар Мишић.

Претседник: Је ли било каквог обезбеђења?

Оптужени: Јесте. Ја сам мислио да су то биле трупе које су биле спремне на напад на мене.

Претседник: Је ли била само пешадија?

Оптужени: Били су и тенкови. Они су се морали обезбедити.

Претседник: После тог вашег састанка у Дивцима је ли почела акција окупатора против слободне територије партизана?

Оптужени: Да ли је у то време почела? Не разумем добро питање?

Претседник: После?

Оптужени: *За врло кратко време ја сам добио напад на Равној Гори. Напад Немаца извршен је на мене 6 децембра тачно.*⁴⁴

Претседник: Да ли сте ви у време после тог састанка па до напада Немаца на вас, имали контакта са партизанима и конкретно са киме?

Оптужени: Последњи разговор са маршалом Титом могао је бити врло кратко време после тога, на дан-два. Оптужница каже да је то било 23-ћег. Ја усвајам тај датум, јер то је последњи дан партизана у Ужицу. Тога дана маршал Тито мене је питао телефоном: „Шта ћете ви радити?“⁴⁵

Претседник: Јесте ли ви њега позвали или је он вас?

Оптужени: Не сећам се. Питао ме је: „Шта ћете ви радити?“ Ја сам казао да враћам одреде на своје терене, јер су већ немачке трупе биле спремне⁴⁶ и *то је наша војничка дужност да знамо да се спремају, да ће ме напасти. И пре овога разговора са маршалом Титом ја сам почео да одбацујем трупе, да се враћају на своје терене. Удаљеније трупе ишле су раније, а оне ближе доцније, тако да ће први одреди да се повлаче јужно од Ваљева и даље на Медведник. Дакле ја сам маршалу Титу тако казао. Он ми је одговорио да ће се борити противу Немаца, али ја сам био уверен и за њега да у фронталној борби не може опстати.*

Претседник: Дакле, после овога писменог уговора о сарадњи из октобра дошао је период борбе.

Оптужени: Па онда поново уговор...

Претседник: Па после овога уговора следовао је немачки напад.

Оптужени: Јесте. Али то је све било врло брзо.

Претседник: Казали сте кад је почела офанзива, Тито вас је позвао телефоном и имали сте тада тај разговор.⁴⁷

Оптужени: Јесте, ја сматрам да је и Тито могао да усвоји тај начин борбе.

Претседник: Кад је почела та офанзива какво сте наређење ви издали својим јединицама?

Оптужени: Ја сам издавао наређења по одредима. Оно што се у оптужници каже да је био заједнички састанак, то није могућно, него сам то морао учинити посебно. Зато сам ја испраћао поједине одреде и њихове команданте посебно.⁴⁸

Претседник: Приликом повратка тих одреда на њихове терене јесте ли им издавали наредбу да ступају или не ступају у борбу са окупаторским јединицама?

Оптужени: Док су се провлачили нисам могао *они ни сами не могу, али ја им никакво наређење нисам издао. То је уосталом и немогуће. Кад шаљем јединице у Герилу не могу им такво наређење издати.*

Претседник: Кад вам је Тито казао да ће прихватити борбу са Немцима ви сте му казали да не можете да прихватите фронталну борбу?

Оптужени: Моје је мишљење да не може ни он да прихвати ту борбу.

Претседник: Кажите нам да ли је закључење овог другог уговора од новембра месеца између партизана и вас, да ли је било после вашег састанка са Немцима у Дивцима?

Оптужени: Ја мислим кад је то закључење било 23-ћег, ја мислим да је састанак са Немцима био доцнији.

Претседник: Да ли је тачно да је оне ноћи, кад је био ваш састанак у Дивцима, предато 365 заробљених партизана Немцима у селу Словцу, и да су одатле отерани за Ваљево?

Оптужени: То се десило много раније од састанка у Дивцима, и то је било на овај начин. У области Мионице, у време започете борбе, био је ухваћен један број партизана. Мишић их је обишао и пријатељски са њима разговарао. Да ли су били у Планиници, ја тачно не знам. У томе времену и ја сам имао око 150 Немаца - заробљеника и ја их, због исхране, нисам могао држати у Равној Гори, него сам их послао у Пожегу да их тамо хране.

Претседник: Јесу ли привођени ови партизани вама?

Оптужени: Оптужница то наводи, али ја их нисам видео.

Претседник: А јесте ли знали да долазе на Равну Гору да се даље спроводе?

Оптужени: Знам да ми је Мишић причао да их је обишао и да су, после, упућени према Струганику, где су имали више магацина, где су се могли хранити. После их је послао у Мионицу Богдан Брајевић.

Претседник: Је ли Богдан или Петар?

Оптужени: Ја сам казао Богдан, али не знам тачно да ли је Богдан или Петар.

Претседник: Шта је Богдан с њима радио?

Оптужени: Он их је продао, а не предао.

Претседник: Које их је продао?

Оптужени: Продао их Немцима, по глави.

Претседник: Јесу ли стрељани?

Оптужени: Ја сам чуо да је било стрељања, али ништа даље.

Претседник: Али Шкава је тада био једаи од ваших команданата.

Оптужени: Није никада био мој командант.

Претседник: Дужан сам да вас упозорим да постоји исказ Јована Шкаве који је добио наредбу да их преда...

Оптужени: *Јован Шкава био је од нас осуђен на смрт. Он је издао Мишића и мене. И кад је Мишић ухваћен ја сам једва успео да се спасем. То је дело Брајевића и Јована Шкаве. Као такав оглашен је на слово „3” од радио Лондона. Од Брајевића сам добио једно писмо Где ме је преклињао да му скинем то.*

Претседник: Јесте ли ви, у овом периоду до Прве офанзиве Немаца на ту територију, имали контакт са емигрантском владом?

Оптужени: Имао сам. Ја сам везу успоставио 26 септембра, али прва веза није била добра све док нису дошли Остојић и Лалатовић, јер нисмо имали шифру без које се не може разговарати. Од њиховог доласка имали смо ту везу, а веза је била таква да је контролисана од стране Енглеза пошто они имају ту исту шифру. Та шифра је по систему књига и тада кад су дошли, узели су једну књигу пресекали на два дела, једну задржали за себе, а другу дали мени. Ја сам се служио овом шифром, али команда у Каиру имала је исту такву књигу, а сам Хадсон може да не зна моју шифру, али је могао да има још једну књигу, кад је мени дао.

Претседник: Значи та веза са емигрантском владом ишла је преко енглеске команде?

Оптужени: Енглеска команда морала је да зна сваку ствар коју ја јавим.

Претседник: Јесте ли ви обавештавали емигрантску владу о догађајима, о нападима?

Оптужени: Јесам.

Претседник: Је ли емигрантска влада знала о овим нападима, о преговорима?

Оптужени: Да а обавештавао је и он, јер је стално становао код радио станице.

Претседник: Јесте ли обавештавали владу о сукобу са партизанима, о читавој ситуацији како се кретала?

Оптужени: Јесам, о сукобу са партизанима, о слободној територији и о томе да су ме Немци позивали.

Претседник: Како се односила емигрантска влада по свима овим стварима?

Оптужени: Ја сам војник, за мене свака реч има пун значај, политику не би требало да водим. И оно што је она мени у политичком смислу јавила, прво што сам добио то је што је Хадсон изнео да се борба у Југославији води за Југославију, а не као побуна са Совјетским Савезом.

Претседник: А емигрантска влада?

Оптужени: Имала је могућност преко радио Лондона да даје, то је један потез који је тада извршен да ја будем тај око кога треба све борбене снаге да се прикупе.

Претседник: Је ли се емигрантска влада саглашавала са вама, са вашим нападом на партизанае?

Оптужени: Можда нисам ни јавио, то су ситни догађаји сада.

Претседник: Били сте у контакту са емигрантском владом?

Оптужени: Јесам.

Претседник: Је ли влада забранила да нападате партизанае?

Оптужени: Није.

Претседник: Је ли наређивала да одмах отпочнете борбу против Немаца?

Оптужени: Није.

Тужилац Минић: Молим да се констатује то записнички.

Бранилац Јоксимовић: *Ја бих молио за једно питање.*

Претседник: *Молим вас, ви ћете имати ваше одређено време кад можете да питате, да постављате питања и тако даље. А на крају претреса одбрана има могућност, која јој је свуда загарантована, да читав записник о претресу прочита и да, евентуалне, примедбе писмено на записник стави. С друге стране воде се стенографске белешке од стране судских стеноГрафа.*

Бранилац Јоксимовић: *Али кад ћемо ми имати у рукама стено-Графске белешке које се воде? Да ли сутра, да ли на крају претреса?*

Јавни тужилац: *Ово је скретање тока испитивања.*

Бранилац Драгић Јоксимовић: *Ви сте досад тражили да се поједине ствари унесе у записник, а ми то досад нисмо тражили, и зато сад тражимо јер је ово питање од највеће важности да уђе у записник. Ви сте ме разумели.*

Претседник: *Молим вас да седнете.*

Бранилац: *Ја сам у врло тешком положају.*

Претседник: *Ставите у записник писмену опомену на речи, у заседању, браниоца оптуженоГ Михаиловића, адвоката Драгића Јоксимовића.*

Бранилац др. Јоксимовић: *Ја улажем приговор.*

Претседник: *Бранилац приговара...*

Претседник: Јесте ли ви по завршетку овог периода и немачке офанзиве, кад су партизанске снаге под притиском немачких снага уз помоћ Недићевих одреда, морале да се повуку у Санџак, имали конференцију са командантима одреда на којој сте пред свим командантима поставили као задатак извршење легализације одреда?

Оптужени: Легализацију никад нисам извршио. На конференцији могли су бити скупљени људи, али за све било је немогућно да се скупе. Ја сам одлазио код појединих одреда, нисам тражио да дођу код мене.

Претседник: Јесте ли имали конференцију новембра, почетком децембра, са неколико команданата, конференцију, на којој је било говора о легализовању четничких одреда?

Оптужени: Никад!

Претседник: Овде сам хтео да вас упозорим на исказ који се налази у спису Глишића. Прво, реците шта је то легализација одреда?

Оптужени: То су били одреди који су били признати од Немаца да могу постојати. Тако смо ми назвали ту легализацију.

Претседник: Оптужени Глишић каже да је била конференција.

Оптужени: Читао сам то у оптужници, али то не одговара истини. Он прво није био на тој конференцији. Друго, тврди да је Игњатовић био ту, а овај је кад је направио комендију и скандал у Ужицу, прешао преко Равне Горе, покушао да поврати Пожегу и одакле отишао у село Ба, а кад је борба отпочела он није учествовао, ни он ни Глишић. Они су, кад су избачени из Пожеге, стругнули преко Равне Горе и нису више учествовали у борби. Мени су тада све снаге биле потребне, а они су напустили борбу. То је истина.

Судија Лаковић: Да ли је било легализовања одреда?

Оптужени: Моја је тенденција била да многе враћам.

Судија: Јесте ли издавали наређење да се легализовање врши?

Оптужени: Никад!

Судија: Ја вас потсећам на наредбу упућену Иветићу: да се може легализовати и да то остане за Црну Гору.⁴⁹

Оптужени: Ја говорим о овом периоду, а у Црној Гори смо затекли сасвим друге ствари.

Претседник: Да ли сте имали или не легализоване одреде?

Оптужени: Ја се нисам плашио, као што оптужница каже, на појединим местима да, у случају нашег неуспеха, не почињемо борбу. Ја сам се плашио да ћемо ипак изгубити, ако отпочну велике репресалије и да ће народ прићи Недићу јер је народ претакао.

Претседник: Добро, да ли су ови поједини били легални одреди? То су одреди који су ступили под команду Недића.

Оптужени: Јесу.

Претседник: Значи били су на исхрани и на снабдевању код Недића?

Оптужени: Да.

Претседник: Да ли су они истовремено одржавали и са вама везу?

Оптужени: *Ја сам покушавао да их искористим у погледу обавештења и покушао сам да их у првом згодном моменту извучем из одреда и пребацим у шуму. На дан 6 децембра ја сам био нападнут и два дана сам лежао у лишићу у шуми. Немци су два пута прешли преко мене. После тога враћам се на Равну Гору тек 13 децембра. Извлачимо материјал за радиостаницу, извлачимо и огроман број акумулатора. У том Немци долазе други пут. Они су само једанпут били на Равној Гори. Ми смо морали да се разбијемо у тројке. Читав период времена ја сам се бавио око Равне Горе и одлазио према Горњим Бањанима.*

Претседник: Овде се у оптужници говори о писму Раковића.⁵⁰

Оптужени: Прочитао сам и у том писму се не каже да сам ја рекао да се легализује.

Претседник: Где је било седиште после Прве офанзиве? Где је било седиште Раковића...

Оптужени: У љубићком крају.

Претседник: Да ли је било у Чачку?

Оптужени: Ја мислим поред Чачка, не у самом Чачку.

Претседник: Је ли вам познато ово писмо које је упућено још 1941...

Тужилац: Хоћете ли оригинал?

Претседник: Ето, то је оригинал. Да вас потсетим. Ово је извештај, оригинални извештај, а који почиње овако: „После одржане седнице на Равној Гори 30 новембра 1941 године по добивеним инструкцијама он је између 30 и 31 кренуо са одредом... Ви сте упознати са оним што се наводи у оптужници, наиме, да је он казао да је постао командант Чачка и са 150 четника се легализовао, т.ј. 150 четника под командом Раковића седе у Чачку. Да ли је Раковић био под вашим командом?

Оптужени: Јесте.

Претседник: Кроз читаво време?

Оптужени: Једно време је одговарао са Војком Чвркићем за покушај атентата на мене.⁵¹

Претседник: А касније?

Оптужени: Једно време био је легализован у Чачку.

Претседник: А колико је остао под вашом командом?

Оптужени: Колико је хтео.

Претседник: Овде је ваш оригиналан рукопис.

Оптужени: Не сећам се целог предмета.

Претседник: Можете да погледате. Да ли је то ваш рукопис?

Оптужени: Јесте мој је.

Претседник: Има ту и једна ваша депеша од 21 августа 1942 године која је упућена као распис свима, а у којој се каже: „Саопштите свима легализованим одредима следеће...”⁵²

Оптужени: Морао сам тако да кажем. Ја сам гледао да их извучем и неке сам вратио у шуму поново. Неки су остали и нису се вратили.

Претседник: Да ли сте имали у другим покрајинама такве легализоване одреде?

Оптужени: У Црној Гори нашао сам друго стање.

Претседник: А у Херцеговини?

Оптужени: Кажем да сам на Приморју затекао друго стање.

Судија Лаковић: Које је упућена депеша?

Претседник: То ће бити provedено у доказном поступку. То је списак доказних средстава број 102, књига депеша 33, број депеше 471. Имате то у списку доказних средстава. Је ли вама познато да су легализовани одреди заједно са окупаторским и осталим квислиншким формацијама учествовали у вршењу злочина, убијању становништва, паљењу села и борби против Народноослободилачке војске?

Оптужени: Није. Нарочито оно где се каже „хватали и предавали партизане Немцима”. Ја верујем да то нису вршили. Било је превара од стране старешина. Тако на пример Радован Стојановић,⁵³ који се помиње у оптужници варао је читаву команду говорећи да је то моје наређење. Ја не познајем цео овај материјал. Имам много доказа за себе када би цео материјал имао на расположењу.

Претседник: Шта је био Стојановић?

Оптужени: Капетан.

Претседник: Јесте ли у то време имали везе са официрима Недића, са окружним, среским командантима итд., јесте ли неке од тих официра ставили под своју команду, какав је уопште био ваш однос према њима?

Оптужени: Мој однос је био: „бушити“, „бушити“ све редове Недића, добијати од њих што више, тако да на крају ја могу да кажем: Недић је мислио да има нешто војске, али није имао. *Оне снаге које су биле на терену нису смеле ништа, оне су биле кажњаване врло строго ако нису слушале нас, те нису смеле ништа. Ми смо настојавали да их привучемо к себи, онако као што сте и ви доцније покушавали да привучете домобране и друге.*

Претседник: Па добро, под чијом су стварном командом били Недићеве официри и начелници.

Оптужени: То је ишло поступно у погледу савлађивања тих јединица, ишло је крајње поступно. У почетку су били постигнути мали успеси а доцније су се ти успеси повећавали, и могу да кажем да 1943 године, нико није смео да мрдне на терену.

Тужилац: Како то „није смео да мрдне...“

Оптужени: Хоћу да кажем да су наше јединице онда могле да кажњавају. Недићеве јединице нису смеле да иду против нас, *чак ни онда кад су Немци нападали на нас, јер су нас, 1943 године, Гонили са 20.000 Немаца.*

Претседник: У тој, у таквој „избушеној“ СДС да ли сте ви Недићевим официрима давали наређења и упуства, да ли сте одобравали њихов рад и да ли је било команданата који су се ставили под вашу команду, или ваших команданата који су се ставили под њихову команду?

Оптужени: Било је команданата који су се ставили под њихову команду!

Претседник: А да ли је било њихових команданата под вашом командом?

Оптужени: Било је. На пример Радован Стојановић, који је ступио под команду Николе Калабића, затим Вучко Игњатовић.

Одбрана (Драгић Јоксимовић): Господин Михаиловић је рекао...

Претседник: Није господин већ оптужени Михаиловић!

Одбрана (Драгић Јоксимовић): Оптужени Михаиловић је рекао о односима према Недићу. Молим да то уђе у записник: „Бушити све редове Недића...“ - „Недић је мислио да је имао нешто војске, али није имао...“

Претседник: То има у записнику саслушања.

Тужилац: Ја се придружујем одбрани да уђе у записник и да је Недићева војска била под Михаиловићевим утицајем.

Оптужени: Ја имам градацију...

Претседник: Ви сте то објаснили.

Тужилац: Да ли је ушло у записник да нико није смео да мрдне?

Претседник: Да, ушло је.

Оптужени: Ја нисам правник, можете на речи да ме хватате.

Претседник: Шта сте почели да радите - држите се оптужнице, да би сте се њоме помогли - од децембра 1941 године.

Оптужени: Молим за број стране.

Претседник: Страна 12, месец децембар 1941 године. Јесте ли ви упутили своје официре за везу?

Оптужени: Да, у августу. Не зове се Миливоје, него Милован Недељковић. Моја тежња је била, чим сам дошао у Србију из Босне, да хватам везу на све стране. Ухватио сам везу и са Костом Миловановићем Пећанцем, кога сам хтео да ставим под своју команду, али он је после ступио у службу Немаца. Чуо сам да је у Црној Гори Бајо Станишић и нашао сам Милована Недељковића, који је био подофицир и служио у Беранима, па сам га упутио у Црну Гору. Милован Недељковић је отишао и вратио се, па је известио да није могао да ухвати везу.

Претседник: То је у августу 1941 године.

Оптужени: Да, у лето.

Претседник: А да ли сте га упутили у децембру 1941 године?

Оптужени: Не.

Претседник: Значи у децембру га нисте упутили?

Оптужени: У децембру нисам упутио.

Претседник: А кад сте ухватили везу са Бајом Станишићем⁵⁴ и Ђорђем Лашићем?⁵⁵

Оптужени: Тек кад сам дошао у Црну Гору. Мени је долазио на Голик Љубомир Љуба Лазаревић, то је инжењер агрономије, земљорадник.

Претседник: Одакле, из Црне Горе?

Оптужени: Не знам одакле се створио.

Претседник: Је ли Љуба Лазаревић из Црне Горе?

Оптужени: Љуба Лазаревић је из Липова у Црној Гори. Он је инжењер агрономије а не архитекта.

Претседник: Да ли Вам је било познато да су тада Блажо Ђукановић,⁵⁶ Лашић и Павле Ђуришић⁵⁷ сарађивали са окупатором?

Оптужени: Док нисам дошао у Црну Гору није ми то било познато.

Претседник: Јесте ли имали своје одреде у Санцаку?

Оптужени: Ја сам са Равне Горе послао у Санцак интендантског поручника Јована Јеловца,⁵⁸ а нисам имао одреде у Санцаку. Ту се формирала целокупна организација. *То се стварало на тај начин што сам се ја стално налазио на терену и гледао да придобијем, да се призна моја команда. Нисам био у стању да са малим бројем старешина, са 26 официра и подофицира са којима сам дошао на Равну Гору и официрима који су дошли из Београда и осталих вароши, нисам имао могућности да поставим велики број старешина. Често су пута на површину избили народне старешине, активни официри, који су се врло брзо аклиматизовали и постали вође народа читавог краја, политички и војнички тако да сам после имао с њима великих теškoћа.*

Претседник: Да ли сте крајем 1941 године успели да ставите у Санцаку све четничке одреде под своју команду?

Оптужени: То ие. Ја сам, не могу то детаљизирати. Знам да сам послао Јована Јеловца. Доцније сам чуо за Вука Калаитовића.⁵⁹

Претседник: Да ли вам је познат Драгиша Јовановић?

Оптужени: Не.

Претседник: Он вам је писао једно писмо. (Претседник чита писмо из штаба прибојског четничког одреда од 26 XI 1941).

Оптужени: Послао сам само Јеловца са Равне Горе.

Претседник: Ја питам јер је тужба за поткрепљење поднела оригинални докуменат и из тога се види да је крајем 1941 године, још у новембру постојала ваша команда.

Оптужени: Тешко се може рећи команда.

Претседник: Јесте ли ви 1941-1942 године издавали наређења својим командантима у Црној Гори и Санцаку којим сте им дозвољавали - одобравали њихов рад и тактизирање према Италијанима?

Оптужени: Радио везе уопште код мене унутра не постоје у овом периоду. Ја имам свега једну једину радио-станицу на Равној Гори која је општила са иностранством. Њу је створио Саша Тодоровић, аматер.⁶⁰ Имали смо пре тога у Београду једну станицу која је остала од америчког посланства, али тамо нисмо имали кога да ради и изгледа да је доцније пропала. Унутарња радио-мрежа почела је да ради тек од месеца можда марта и то у почетку врло споро. У томе ме је помогао инжењер Томашевић⁶¹ чиновник Министарства, легалног Министарства пошта, али који је радио у нашој служби. Томашевић, инжењер. Он је мој творац унутарње везе.

Претседник: Добро, јесте ли у пролеће, јануара, фебруара, марта и априла 1942 године издавали наређења четничким командантима у Црној Гори, којима сте одобравали рад и давали упутства за борбу против партизана и за тактизирање према Италијанима?

Оптужени: Не, ја то нисам могао да издајем - не сећам се.

Претседник: Потсетићу Вас на вашу депешу број 21 за Павла Ђуришића. (Претседник чита текст депеше).

Оптужени: Прочитао сам ту депешу, то може да буде само Захарије Остојић.

Претседник: Знам, али доле пише: поздрав, генерал Михаиловић.

Оптужени: На депеши може он да пише шта хоће.

Претседник: Шта је био Остојић код вас?

Оптужени: Он је био шеф операционог одељења, а доцније одметанњем од мене, доказао је да је водио неку своју политику.

Претседник: Јесте ли ви у јесен 1941 године упутили у Босну и Херцеговину на рад своје официре Бошка Тодоровића,⁶² Мутимира Петковића,⁶³ Сергија Михаиловића,⁶⁴ Јездимира Дангића?⁶⁵

Оптужени: Јесте, Јездимир Дангић је сам отишао. Он је био прво у служби Недића, одређен као жандармериски официр на граници према Дрини за време устанка а можда и пре, а онда је прешао у Братунац. Ја сам тамо послао поручника Мартиновића код њега но већ кад је био у Братунцу, онда сам добио извештај да је прешао у Босну. Тако је он пришао мени. *Даље, Бошко Тодоровић, то је један од мојих најбољих официра без обзира на ваше оптужбе,*

јунак кога народ поштује. Бошко Тодоровић дошао је мени из Београда и ставио ми се на располагање, као и његов брат Жарко Тодоровић.⁶⁶ Исто тако Бошко ми је предложио стварање одреда на Космају, али ја нисам имао новаца, јер нисам хтео да развијам ништа док немам новаца за издржавање, јер сам сматрао да народ не смем да гњавим против себе узимањем хране итд. Бошко је дошао код мене, ја сам га послао у правцу Дрине. Био је курир у правцу Ужица и једном је упао и у Ужице. *Ја сам му више пута скретао пажњу на опасност од Немаца.* Он је самостално одлазио и на Дрину, на Вишеград па ишао је и даље.

Претседник: Јесте ли ви упутили у Босну и Херцеговину Бошка Тодоровића, Мутимира Петковића, Јездимира Дангића, поручника Милорада Момчиловића?⁶⁷

Оптужени: За поручника Момчиловића се не сећам...

Претседник: Да ли вам је познато да је Бошко Тодоровић ступио у преговоре са италијанским окупаторима у Херцеговину преко Мутимира Петковића и новинара Милана Шантића⁶⁸ и Добросава Јевђевића⁶⁹ и да се јануара 1942 састао са Мутимиром Петковићем и једним капетаном Овре и склопио с њима споразум?⁷⁰

Оптужени: Не, није ми познато.

Претседник: Да ли вам је познато да су ваши команданти сарађивали тада са окупатором?

Оптужени: Не, није ми познато.

Претседник: Да ли вам је познато да је јануара 1942 године ваш командант Јездимир Дангић одлазио за Београд?⁷¹

Оптужени: Овако стоји ствар са Дангићем: Он је мени упутио једно писмо и тражио одобрење да иде у Београд. Тим поводом долазио је и на Равну Гору. *Ја сам му одговорио да не иде. Он је ипак отишао и држао је неки говор у Ваљеву, а после је био ухваћен од Немаца.*

Претседник: А зашто је ишао у Београд?

Оптужени: Ја не знам.

Претседник: Можете ли се сетити садржине тога писма?

Оптужени: Не, не сећам се.

Претседник: Да ли вам је познато да су четнички команданти у Источној Босни: поп Саво Божић,⁷² Цвијетин Тодић,⁷³ Раде Радић и други склопили споразум са усташама децембра 1941 године у циљу борбе за уништење снага народноослободилачког покрета у томе крају?

Оптужени: Не, то ми није било познато. Ја нисам знао ни да постоје одреди попа Саве Божића, Рада Радића и Цвијетина Тодића, све до зиме 1943 године. Ја сам о томе имао доста података у моме материјалу за моју одбрану.

Заступник војног тужиоца: А где је тај материјал?

Оптужени: Заплењен је.

Заступник војног тужиоца: Кад је заплењен? Приликом хапшења или раније?

Оптужени: Раније.

Претседник: Хоћете да вас потсетим на једну ствар, на једну вашу депешу, упућену „Јохану“*, у којој јављате да су партизани напустили Сребрницу и Власенички срез, а да су усташе ушле првог априла у Власеницу. Ево, у тој депеши стоји и ово: „Дангић у Београду ради. Помоћ у свему спрема се и стиже ускоро. Лаза отпутовао јуче и објасниће му усмено. Чича“. Ко је тај Лаза?

Оптужени: Молим из кога је времена та депеша?

Претседник: Трећи април 1942 године.

Оптужени: То би могао да буде Лаза Тркља, земљорадник.⁷⁵

Претседник: А чији је ово потпис - Чича?

Оптужени: Па требало би да буде мој.

Претседник: Онда значи да је то ваша депеша, у којој ви кажете да „Дангић у Београду ради, да се помоћ спрема и да је Лаза отпутовао“.

Оптужени: (Ћути).

Претседник: Да ли је Бошко Тодоровић у зиму 1942 године преко Радмила Грђића⁷⁶ успоставио везу са југозападном Босном и Ликом и тамо се повезао са италијанским окупатором?

Оптужени: Од Бошка сам добио једно или два писма. Упутио их је из ближе Босне, од Дрине, и у њима ме обавештава о неким законима, што је било сасвим лаички са његове стране. Ја сам му нешто одговорио. После тога, ја њега губим из вида све до његове погибије и не сећам се да сам после ма какве везе имао са њим. Радио веза била је слаба, и нисам имао ни друге никакве везе.

Претседник: Кога сте упутили у Словенију за оснивање ваше организације?

Оптужени: У Словенију је отишао Карло Новак, генералштабни мајор.⁷⁷

Претседник: Је ли вам познато да је Карло Новак сарађивао отворено са окупатором и са Белом гардом?⁷⁸

Оптужени: Он је имао задатак да „буши“ Белу гарду, да пролази кроз јединице и да је својом пропагандом одваја и добије људе за шуму. То је била тенденција и тако се радило и са Недићевим одредима и са домобранима.

Претседник: Куда се ви крећете после завршетка Прве немачке офанзиве у Србији у децембру, после упућивања ваших команданата у разне области?

Оптужени: Ја сам био у врло тешкој ситуацији од Немаца 6 децембра. Ја сам до 13 децембра био у шумама код Власенице. Немци су вршили претрес тога терена. ТринаестоГ децембра сам изашао на Равну Гору и пролазећи кроз народ држао сам Говоре. Немци су поново дошли на Равну Гору. Онда сам ишао на Рајац, па сам се померао према Горњем Милановцу. То је било у јануару месецу. Био сам у селима око Рудника и Буковика, па сам ишао затим према Крагујевцу и пролазио кроз Гружу.

Претседник: Кад сте стигли у Санцак?

* Није утврђено ко је Јохан.

Оптужени: Стигао сам у Санџак у пролеће 1942 године. *Једна велика експедиција дошла је била због мене у област Горњег Милановца. Морао сам да се повлачим. Ишао сам преко Чемерна, па на Голију Немци су ме свуда пратили. На Голији је било тако тешко њихово Гоњење.* Моји помоћници Лалатовић и Остојић тражили су од мене да идем у Драгачево, да бих и њима олакшао ситуацију. Отишао сам у Драгачево. У Санџак сам стигао на Златар под гоњењем Немаца. Двадесет првог маја имао сам у рукама једну паклену машину која је експлодирала.

Претседник: Када сте ви стигли на Златар, где су били Лалатовић и Остојић?

Оптужени: Тога јутра је дошао Лалатовић са Голије и он је донео ту паклену машину која је дошла из Каира на моју адресу. Када сам ја отишао у Драгачево, Остојић је кренуо у област Нове Вароши да би се повезао са Хасаном Звиздићем,⁷⁹ вођом муслимана у Сјеничком крају. С тим задатком је Остојић ишао у област Нове Вароши.

Претседник: Је ли вам познато учешће Раде Корде,⁸⁰ Петра Баћевића,⁸¹ Павла Ђуришића у Трећој офанзиви?⁸²

Оптужени: Познато ми је, али нисам знао тада за то. Ја сам се упознао са стварним стањем догађаја кад сам дошао у Црну Гору.

Претседник: Је ли тачно да су у Трећој офанзиви ваше техничке јединице учествовале заједно са италијанским окупатором против Народноослободилачке војске?

Оптужени: Ја не знам.

Претседник: Је ли учествовао Павле Ђуришић?

Оптужени: Не знам.

Претседник: А Петар Баћевић?

Оптужени: Ја сам му дао у задатак да иде са Златара у Херцеговину.

Претседник: Је ли отишао право тамо?

Оптужени: Отишао је, али је успут имао борбе са партизанима.

Претседник: Јесте ли сазнали пре оптужнице да је Павле Ђуришић сарађивао са италијанским окупатором?

Оптужени: По доласку у Црну Гору ја налазим стање које сам затекао.

Претседник: Ко је руководио операцијама у Трећој офанзиви?

Оптужени: Остојић.

Претседник: Је ли он тада још увек био начелник вашег оперативног одељења?

Оптужени: Јесте.

Претседник: Пошто сте се састали с њиме на Златару, колико сте онда били просторно далеко од Остојића.

Оптужени: Остојић је дошао код мене и после извесног времена ја сам отишао у Црну Гору а он је дошао за мном.

Претседник: Којим је операцијама тада руководио Остојић?

Оптужени: Ја мислим да је Остојић све радио на своју руку. Био је апсолутно упознат са стварима и са радом како се врши. Сви су они мене држали у незнању колико год су могли.

Претседник: Ја ћу да вас потсетим на један ваш исказ (Претседник чита исказ оптуженог Михаиловића где он каже да је Остојић био с њим од 21 V 1942 до августа 1942).

Оптужени: Тешко је да ја сада своје исказе категорички одбијам. Ја се не сећам свега. Друкчије је то када се напише.

Претседник: Добро. Ви остајете при томе да је Остојић руководио.

Оптужени: Ја мислим да је он читаву ствар замислио у својој глави. Како и зашто ја не знам.

Претседник: Зна се да је Павле Ђуришић примао храну и муницију, одело и остало од окупатора?

Оптужени: Ништа ја то нисам знао.

Претседник: Добро, молим вас, одговорите нам право на то.

Оптужени: Оптужница каже да је тако, али ја мислим да је оружја било у народу.

Претседник: Добро. Јесте ли ви постављали команданте за руковођење секторима у појединим операцијама Треће офанзиве?

Оптужени: Ја не.

Претседник: Предочавам вам да оптужени Глишић, који одговара по истој оптужници, вели да сте га ви поставили за команданта сектора и потчинили га команданту Војиславу Лукачевићу.⁸³

Оптужени: Није то тачно. Ја сам почео да радим тек кад сам дошао у Црну Гору.

Тужилац: То је он изјавио у последњем записнику.

Претседник: Ево ја ћу да прочитам исказ Глишића. (Претседник чита Глишићев исказ који почиње са: Воја Лукачевић...)

Оптужени: Да, то је он одговарао на записник.

Тужилац: Друже претседниче, примећујем да се садашњи одговори оптуженога не слажу са одговорима које је дао истражним властима.

Оптужени: *Има много ствари које ја тада нисам знао. Сада сам сазнао извесне ствари.*

Тужилац: *О тим околностима ви сте одговарали последњих десет дана када сте били доброг физичког стања.*

Одбрана (Никола Ђоновић): *Овде има извесних неслагања између записника и овога што оптужени каже. Он каже да његово физичко стање онда није било добро. Сада његово нервно стање није чисто.*

Претседник: *Налазите ли да има овде нечег неразумљивога?*

Одбрана (Ђоновић): *Налазим да се неслагања имају тумачити због његовог нервног стања.*

Претседник *опомиње оптуженога и одбрану да се не узрујавају.*

Тужилац: *Нитам чиме одбрана констатује његово слабо нервно стање? Какво тврђење има за то?*

Претседник: *Молим вас нема никакве потребе за тим. То су питања која су пре почетка претреса објашњена. Стање оптуженога је нормално.*

Оптужени: *Ја се осећам здрав али сам, заморен.*

Претседник: *Јесте ли ви оптужени свесни?*

Тужилац: *Ја сам задовољан.*

Претседник: То вам предочавам само шта је Глишић у свом саслушању рекао.

Оптужени: Можда он има рачуна да то тако каже.

Претседник: Ја само то предочавам да сте га ви поставили за команданта.

Оптужени: Ја њега нисам ни видео.

Претседник: Да ли вам је познато да су се у Трећој офанзиви четничке трупе, командири, команданти, виши руководиоци пребацивали италијанским камионима с положаја на положај?

Оптужени: То ми није познато.

Претседник: Да ли вам је познато, пошто сте отишли у Црну Гору, да је ваш начелник оперативног одељења отишао аутомобилом на југ?

Оптужени: Није.

Претседник: Како сте ви ишли? Јесте ли ишли камионом?

Оптужени: Ја нисам ишао. Ишао је други део штаба, где су били Вучко Игњатовић, Захарије Остојић, Мирко Лалатовић, Хадсон и још један Енглец.

Претседник: Како су путовали Хадсон, Лалатовић?

Оптужени: Од области Нове Вароши кроз Пријепоље, Бијело Поље на Шаховиће.

Претседник: Чија је то била територија?

Оптужени: То је била италијанска територија. Они су се провукли као Недићеве трупе.

Претседник: Ви сте ишли пешице.

Оптужени: Јесам.

Претседник: Вама је познато да је тада, у том периоду кад ви одлазите за Црну Гору, један део вашег штаба, Лалатовић ...

Оптужени: Не ја сам пред њима отишао.

Претседник: Познато вам је да су Лалатовић, Хадсон отишли колима?

Оптужени: Кола су дошла пред кућу у Шаховиће. Они су прошли као Недићеве трупе кроз италијански гарнизон.

Јавни тужилац: Откуд Недић у Санцаку?

Претседник: Он каже „као Недићеве“.

Јавни тужилац: Опет ми није јасно.

Оптужени: Глишић и Вучко Игњатовић имали су одреде. Глишића мислим да тада уопште нисам видео. Вучко долази и ранио ме. На 24 места сам рањен.

Јавни тужилац: Нисте га ви стрељали?

Оптужени: Остојић је хтео. Ја сам казао не.

Претседник: Ви кажете Глишић, Вучко провукли се кроз италијанске трупе, „као Недићеве“, како то?

Оптужени: Они су били Недићеви.

Јавни тужилац: То је ваш легализован одред.

Оптужени: Ја не признајем. Он је побегао кад је направио скандал код Фоче.

Јавни тужилац: То ми је нејасно, а издаје наређења том одреду.

Оптужени: Нисам издао.

Претседник: Чињенице да су Остојић, Хадсон, Лалатовић прошли кроз италијански гарнизон пут Шаховића, италијанским камионом.

Оптужени: Не италијанским камионом, него цивилним аутомобилом.

Претседник: Добро цивилним аутомобилом. Да ли вам је познато да су у том периоду у Трећој офанзиви, четници на тој територији примили од Италијана одећу и храну?

Оптужени: Не.

Претседник: А када вам је постала позната та чињеница?

Оптужени: Ја се не бих сетио. Тек видим из депеша Баћовићевих. То ће бити у доказном материјалу. *Ја бих у Шом случају најстрожије забранио ма какво да је сШање, јер не бих давао Шај новац иШо сам добијао. ЧесШо пуШа издам све иШо добијем, па морам од њих да зајмим. Новаца сам добијао досШа.*

Претседник: Јесте ли ви издали наређење Петру Баћовићу јула 1942 за напад на партизанске снаге у Ћуреву, управо где се налази партизанска болница?

Оптужени: Та је наредба издата сигурно од штаба, издата је од мене да се одбаце ти последњи делови који су били према Дрини.

Претседник: Ви малочас рекосте да нисте имали никаквог учешћа у Трећој офанзиви него да је све радио Остојић.

Оптужени: До доласка мог у Црну Гору немам везе, а од доласка у Црну Гору имам. То сам рекао и код иследника.

Претседник: Када сте ви стигли?

Оптужени: Ја сам у Црну Гору стигао првог јуна.

Претседник: Од првог јуна па надаље, да ли ви руководите операцијама у Трећој офанзиви?

Оптужени: Не могу да кажем. Везе са трупима нису биле нити велике, нити солидне. Остојић је био тај који је руководио свима тим стварима. Ја се у том погледу не сећам свих тих ствари.

Претседник: Јесте ли издали наређење да се настави?

Оптужени: Сигурно, да се настави.

Претседник: Дакле, наређење Петру Баћовићу за напад на партизанску болницу, ви сте издали?

Оптужени: Не на болницу. Тамо је била бригада.

Претседник: Добро, бригада са болницом. - Приликом окончања операција Треће офанзиве да ли је било каквог спора у питању Фоче?

Оптужени: Колико се сећам према ономе што сам видео у овом материјалу, Баћовић је имао састанак са неким Јаковљевићем из бивше Аустро-угарске војске који је питао, шта ће бити са нама, да ли ћемо изгубити главе. Знао да су се ти одреди приближавали Фочи да би је у згодном моменту напали.

Претседник: Али по завршетку операција Треће офанзиве ту је избио неки сукоб око Фоче.

Оптужени: Ја то видим из оптужнице, али да сам ја то наређивао, то није имало никаквог интереса за мене.

Тужилац: Ту су документа.

Оптужени: (Прочита летимично дотични пасус из оптужнице на шесестој страни II став и изјављује): Ја се тога не сећам, то нема везе.

Претседник: Да ли вам је познато да је већ постојећи уговор између четника и усташа погажен у Фочи на тај начин што је извршен напад на Фочу?

Оптужени: Постојећи уговор.... како оптужница каже. Међутим ја никада нисам био пријатељ држања вароши јер знам да се тешко бране.

Претседник: Да ли је том приликом Баћовић извршио наређење Италијанске команде?

Оптужени: То знам из овога да је пустио усташе.

Претседник: По чијем је наређењу Баћовић пустио усташе?

Оптужени: Италијани су му свакако наредили, по моме наређењу није.

Тужилац: Значи извршио је италијанско наређење.

Претседник: Конкретно у овоме случају извршио је. - Када сте ишли у Шаховиће пребацили сте се преко Мојковца?

Оптужени: Ја сам изнад Шаховића дошао у село Крстац где сам био најмање 10 дана, затим сам отишао на Левер Тару у село Подгору.

Претседник: Да ли је у Подгори било тада италијанских снага?

Оптужени: Није, доцније су пролазили. Један мањи део штаба био је у селу Негобуђи и туда су њихове снаге пролазиле.

Тужилац: Негобуђа је свега два километра удаљена од Крстаца.

Оптужени: Јесте, али по кршевитом терену треба најмање пола сата.

Претседник: Јесте ли из Подгоре одлазили у Херцеговину?

Оптужени: Јесам, отишао сам на састанак са Бирчанином.

Претседник: Ко је то?

Оптужени: Илија Трифуновић-Бирчанин.⁸⁴ Он је био претседник Народне одбране, јунак без руке коју је изгубио у рату.

Претседник: Где је он тада био?

Оптужени: Био је у Сплиту.

Претседник: Је ли припадао вашој организацији?

Оптужени: Од тога момента кад смо се састали припао је мојој организацији.

Претседник: Ко је још био на том састанку?

Оптужени: Био је Петар Баћовић, Добросав Јевђевић, поп Радојица Перишић,⁸⁵ Милорад Поповић,⁸⁶ капетан Радован Иванишевић⁸⁷ и била су још и два земљорадника; за једнога знам да је имао назив „Кутлача“.

Претседник: Какви су послови извршени на тој конференцији?

Оптужени: Ја се сећам да сам то казао у свом одговору.

Претседник: Јесте ли постављали тада команданте?

Оптужени: Јесам. Поставио сам Бирчаиииа за команданта Далмације, Лике и Западне Босне.

Претседник: Куда је отишао одатле Бирчанин?

Оптужени: Отишао је право у Сплит, он је био тешко болестан.

Претседник: А ко је тада држао Сплит?

Оптужени: Италијани.

Претседник: Је ли вама било познато да су у то време, јула-августа 1942 године, команданти четника у Далмацији, у Херцеговини, Босни, Лици, сарађивали са окупатором?

Оптужени: Не разумем.

Претседник: Да ли су ваши команданти као Јевђевић и други у то време сарађивали са Италијанима?

Оптужени: То је затечено стање, покушао сам да променим.

Претседник: Јесте ли предузимали што да то стање промените?

Оптужени: Јесам. Тражио сам и преко Хадсона и својом депешом да ми се омогући пет хиљада оброка хране да добијем, јер је владала глад у Црној Гори и Херцеговини исто тако. Још кад сам дошао стање ми се није допало и ја сам тражио преко службе да ми се ставе примедбе преко радија за овај рад ако има(штогод).

Претседник: Од кога?

Оптужени: Ја сам то доставио преко владе, а знам да иде свима савезницима, и нашој влади.

Претседник: Јесте ли ви обавештавали о томе владу?

Оптужени: Ја нисам био ту. Али је могао то да учини Хадсон који је имао засебну шифру.

Претседник: Је ли емигрантска влада ставила какве замерке?

Оптужени: Нисам добио одговор.

Претседник: Је ли се влада сложила са таквим радом?

Оптужени: Одговора нисам добио.

Претседник: А како сте се ви снабдевали храном?

Оптужени: Ја сам куповао.

Претседник: Како куповао?

Оптужени: Куповао сам у народу. *Док сам био у Липову чак сам и тамо куповао храну, куповао код народа стоку преко Павла Буршишића, куповао сам брашно и слао Павловим људима, куповао и медикаменте, чак у Албанији, где сам слао Тоду Поповића...*

Претседник: Да ли сте у то време, при крају Треће офанзиве па даље, добијали помоћ од емигрантске владе?

Оптужени: Јесам. Не знам ко ми је слао, да ли емигрантска влада, да ли енглеска, ја сам добио доста новаца. Прво сам добио сто наполеона, а после сам добијао велике суме. Тако од Голије у Црној Гори.

Претседник: Колике суме?

Оптужени: Ја сам наводио, а сад ми је тешко рећи. Двадесет хиљада златних фунти...

Претседник: Је ли у злату?

Оптужени: У звечећем злату. Онда сам добио најмање 30 милиона лира. Све што сам добио има у мојим књигама и оне су заплењене, и тамо се најбоље види.

Претседник: Је ли вам слао краљ новац?

Оптужени: Јесте, послао ми је 9 хиљада златних фунти да се изда. *Ја сам Шо издавао и војсци и сиротињи.*

Претседник: Јесте ли примали помоћ у оружју, муницији и храни?

Оптужени: Оружје све је скоро, што је долазило, пропадало, јер везе нису биле јаке, кидало се од падобрана, често су све пошиљке пропадале.

Претседник: *ШШа сШе радили с новцем и храном?*

Оптужени: *Ја сам делио.*

Претседник: *Коме?*

Оптужени: *Ја сам имао наређење од претседника владе да помажем и сиротињу.*

Претседник: *Ко је тада био претседник владе?*

Оптужени: *Био је Слободан Јовановић.*

Претседник: *Од њега сте имали налог?*

Оптужени: *Од њеГа сам добио такво упутство да помажем и сиротињу и чиновнике.*

Претседник: Јесте ли ову помоћ додељивали вашим командантима?

Оптужени: Наравно, они су добијали новац за исхрану трупа.

Претседник: Колико сте се дуго задржали у селу Липову?

Оптужени: Ја не могу сад тачно да знам, али сам још од Крша сишао са Сињаје у Поље и Липово, где сам дуго остао.⁸⁸

Претседник: У Горњој Липови?

Оптужени: У Горњој.

Претседник: Ко је тада држао Колашин?

Оптужени: Колашин је држао Павле Ђуришић.

Претседник: Је ли било Италијана?

Оптужени: Није било.

Претседник: Је ли у сагласности са Италијанима или га је он отео?

Оптужени: То је био његов гарнизон.

Претседник: Да ли га је добио борбом или споразумом с њима?

Оптужени: Споразумом с Италијанима.

Претседник: Какав је то суд четника био у Колашину?⁸⁹

Оптужени: Ја се у Црној Гори нисам мешао у то, али знам да су тамо ишли Драгиша Васић⁹⁰ и Стеван Мољевић, некеме је суђено, али не знам коме.

Претседник: Је ли још ко ишао из вашег штаба, из ваше околине?

Оптужени: Ишао је Хадсон.

Тужилац Минић: Шта је суђено?

Оптужени: Сваки суд мислим да суди све што му дође.

Тужилац Минић: Јесу ли пресуђиване ствари о дуговима?

Оптужени: Не, кривичне ствари.

Претседник: Коме је судио?

Оптужени: Судио је и комунистима.

Претседник: Је ли то био преки суд?

Оптужени: Преки суд код нас мора за два дана да сврши посао, може да траје највише 48 часова, а овај суд, пошто је трајао дуже времена, значи да није преки суд, ако се држимо закона. Ја сам у том погледу мислио да издам уредбу, али сам знао да немам права да мењам законе.

Претседник: А ви сте казали да вам је познато (чита из оптужнице о четничком суду у Колашину).

Оптужени: Кад бих имао дуже времена на размишљању ја бих могао да вам дам тачне одговоре.

Претседник: Кад сте били у Липову да ли вам је била позната сарадња Баја Станишића са окупатором?

Оптужени: Јесте.

Претседник: Је ли то било масовно и отворено?

Оптужени: Павле Ђуришић сам није био сигуран да их окупатор неће напасти.

Претседник: Је ли вам познато да је дочекао Биролија?⁹¹

Оптужени: Ја сам рекао да се на мешам у политичке ствари, јер стање је тамо било тако да не може да се поправи.

Претседник: Шта знате о томе дочеку, је ли вам реферисао Павле Ђуришић?

Оптужени: Сигурно.

Претседник: Да ли вам је речено да можете остати на миру и тако даље?

Оптужени: Ми смо дознали да Италијани врше маневар и ја сам наредио Мирку Јалатовићу да са другим делом оперативног штаба без коња, стазом, иде у Горњу Морачу. *Мене је Павле извесШио да ће праШиШи Италијане, а ја знам да је он у стању и да се бије са њима ако покушају да нас нападну. Ја сам имао план да се са стене преместим до изласка на друм што износи око 3 сата.*

Претседник: Је ли вам реферисао штогод Павле Ђуришић о своме састанку са Биролијем? Је ли вам причао да је било разговора како да се прећутно та сарадња врши?

Оптужени: Ја мислим да су Италијани имали рачуна да ме ухвате, јер су ме се плашили.

Јавни тужилац: Питам оптуженога да ли је Ђуришић био његов командант?

Оптужени: Ђуришић и Станишић су признали моју команду. Оно што је за мене, као војника, било најтеже, то је што сам почео са 26 људи, а појединци су убрзо постајали старешине и, према томе, ја сам задовољан кад ме они признају.

Јавни тужилац: Доказни материјал друкчије каже.

Бранилац Ђонових: У записнику има да су они признали команду, само могу да раде шта хоће.

Јавни тужилац: Али има његове наредбе.

Бранилац Ђонових: То ћемо видети.

Бранилац Јоксимовић: Признајемо само оригинале.

Претседник: Је ли вам познато о акцији Петра Баћовића августа 1942? Страна осамнаеста оптужнице.

- Оптужени:** Ја сам морао имати план и сматрао сам овако: Србија и...
- Претседник:** Конкретно, веза у околини Прозор-Бугојно, тачка 13, што се тиче операција за напад на партизанску територију...
- Оптужени:** У правцу Прозора нису биле, то су биле слободне усташке јединице.
- Претседник:** (Чита тачку 13 о вршењу напада).
- Оптужени:** Такве нападе не знам да сам наредио, моја је тенденција била проширење рата у Босни. Тамо народ мора да се бије. У Србији има да буде саботажа. У Босни смо имали исувише одреда. Доласком у Црну Гору ми ћемо борбу да проширимо и тако да дођемо пред Загреб.
- Претседник:** А конкретно?
- Оптужени:** Конкретно је овлађивање Босне и рушење Павелићеве Хрватске.⁹² *О вама сам имао појма да сте врло слаби.*
- Претседник:** Је ли вам познато да су октобра месеца 1942 године снаге попа Момчила Ђујића⁹³ учествовале заједно са Италијанима?
- Оптужени:** Ја знам да извештај који су они поднели, да су прошли кроз област Имотскога за Макарску, да су напали усташе у Прозору; опет, кажем усташе, тенденција је била, ја сам то и изразио планом, да се нападне Павелићева држава Хрватска, да се руши, то је био један од циљева.
- Претседник:** Како то да се напада Павелићева држава?
- Тужилац:** Ја њега не тужим за планове него за његова дела.
- Претседник:** Али са вама су заједно учествовали у борбама и италијански окупатори.
- Оптужени:** Мени то није познато да су заједно са нашим одредима они суделовали нити ми је речено да је то учествовање италијанских јединица било уговорено.
- Претседник:** У истрази баш поводом овога ви сте изјавили да сте се сетили да вам је Радован Иванишевић, који је био начелник штаба код Трифуновића-Бирчанина, доставио под знаком 1) значај разговора између команданата босанских, личко-далматинских, херцеговачких одреда Југословенске војске: војводе Илије Трифуновића-Бирчанина и команданта 18 италијанског армиског корпуса, Његове екселенције генерала...
- Оптужени:** Али садржај не знам.
- Претседник:** Може се догодити да садржај не знате, али јесте ли били упућени у ствар?
- Оптужени:** То је тачно, ја не знам да ли је овај рад њихов с тим писмом у вези, то не знам.
- Претседник:** На питање јесте ли Бирчанину послали обавештење да се главне партизанске снаге, које се налазе на простору Јајце-Гламоч-Доњи Вакуф, да се главни штаб маршала Тита налази у Ливну и да га је потребно уништити једном широм операцијом уз одобрење и садејство са италијанским снагама.
- Оптужени:** То не знам. Из докумената који ми се читају, а у којима Бирчанин говори о писму које је примио од мене, види се да сам ја тако писао. Сада би требало да тај докуменат видим па да

кажем, иначе не знам. Сећам се, мени је тај докуменат показан, али сада поново не бих могао да га реконструишем.

Судија Лаковић: Ви сте рекли у почетку да сте ви били један од првих који сте дигли побуну.

Оптужени: Јесте.

Судија Лаковић: У чему се та ваша побуна састојала?

Оптужени: Нисам примио капитулацију. Групе су требале да се предају на дан 15 априла, а ја сам се на тај дан тукао са Немцима на станици Шеварлије и отео станицу, а куће нисам могао, и онда сам отступио у шуму.

Судија: Ви сте рекли да сте се једини побунили од капитулације Југославије. Ја постављам то питање, јер ви сте овако наГласили.

Оптужени: Партизани су први почели да нападају и освајају вароши.

Судија: А сада у чему се састоји та ваша прва, како ви кажете прва побуна у Европи, Где су те ваше побуне и борбе. Је ли тачно да сте ви први?

Оптужени: Ја мислим.

Судија: По чему?

Оптужени: Не знам ко је први. Француска је тада имала снаге у Африци, али није имала на европском копну.

Судија: Хоћу да објасните у чему је та ваша побуна.

Оптужени: Ја се тучем на тај дан кад се трупе предају, али тога дана сам знао да се тражи примирје.

Судија: Говорите од капитулације Југославије.

Оптужени: Прелазео сам реку Кривају, рушио пруге, порушио сву телефонску линију на тој реци.

Претседник: Југославија је капитулирала. Југословенска војска као организована сила под командом је престала. Јесте ли ви били са једном групом, са једном јединицом, већом или мањом, или сами?

Оптужени: Сам не, преко стотину људи.

Претседник: Јесте ли водили борбу после тога?

Оптужени: Јесам.

Претседник: Где и када?

Оптужени: Водио сам у Криваји са свима онима који су већ били усташе и које су Немци наоружали у области Олова. То је било у априлу 1941 Године, у другој половини.

Судија Лаковић: Рекли сте да су партизанске Герилске јединице прве повеле борбу против окупатора, а тек онда сте ви ступили у борбу са својим јединицама, и то као Герила.

Оптужени: И Герила је борба.

Судија: Какав је био споразум између вас и команданта Народноослободилачке војске маршала Тита?

Оптужени: Е, тога не могу да се сетим. Боље је да о томе дате докуменат. Сад сам уморан. И иследник се мучио са мном по томе питању. Уморан сам.

Претседавајући: Јесте ли се заморили? Реците то Суду.

Оптужени: Јесам, уморан сам.

Претседник: Објављујем одмор од петнаест минута. Друже заставниче, изведите оптуженог.

(После одмора претрес је настављен у 11,40 часова)

Претседник: Наставља се претрес. Друже заставниче уведите оптуженог Михаиловића. Оптужени Михаиловићу, у овом периоду од децембра 1941 о коме смо сада претресали, до краја новембра 1942 године, јесте ли имали контакта са емигрантском владом?

Оптужени: Јесам. Стално, стално!

Претседник: Сталан контакт?

Оптужени: Преко радиовезе, падобранци су долазили ...

Претседник: Помоћ вам достављали, материјал, средства?

Оптужени: Јесте.

Претседник: Јесу ли били сагласни са вашим радом у то време?

Оптужени: Па били су потпуно сагласни. То је и преко радија долазило, преко радио Лондона...

Претседник: Преко радија...?

Оптужени: Преко радио Лондона. Имали смо контакта. Ја верујем да јесу, ја сам тражио да ми се ставе примедбе. *Кад сам дошао у Црну Гору мене су питали да ли желим да дође совјетска мисија. Ја сам изјавио жељу да дође.*

Претседник: Контакт је био сталан. Примедаба нису имали. Кажете да сте питали има ли влада примедаба на ваш рад?

Оптужени: Јесте.

Претседник: И они су вам одговорили?

Оптужени: Нисам добио одговор на то питање.

Претседник: Јесте ли добили у том периоду од Слободана Јовановића одобрење за ваш рад?

Оптужени: Ова депеша, што је изнета тачна је. Само то је у доказном материјалу.

Претседник: Да. А да ли сте примили којом депешом похвалу за рад?

Оптужени: То ће већ у доказном материјалу доћи на који се рад односи.

Претседник: У реду. (Претседник се обраћа судији Лаковићу и пита да ли има питање)

Судија Лаковић: Да се вратимо на 360 партизана који су дошли на Равну Гору. Јесте ли ви њих видели?

Оптужени: Мислим да нисам.

Лаковић: Јесте или нисте?

Оптужени: Нисам.

Лаковић: Зашто сте наредили да они са Равне Горе иду?

Оптужени: Нисам имао доста хране. Ја сам и Немце морао да пошаљем. Имао сам и 150 Немаца.

Лаковић: Да ли сте знали ко су били ти партизани? Куда сте их послали?

Оптужени: Александру Мишићу.

Лаковић: Зашто?

Оптужени: Ради хране.

Лаковић: А Александар Мишић?

Оптужени: Александар Мишић био је на своме отсеку фронта, који је био према Мионици.

Лаковић: А откуд вам ти партизани као заробљеници?

Оптужени: Ми смо били у сукобу.

Лаковић: У сукобу? Па то је наш народ, Срби...

Оптужени: *Па и ви сте имали моје заробљенике које нисте пуштали.*

Лаковић: *Али они су прелазили у нашу војску. Ко је наредио други напад на Ужице?*

Оптужени: На Ужице? Рачићу мислите? Ја сам наредио Рачићу да загрози Ужице да би олакшали стање код Пожеге.

Лаковић: Ви сте наредили други напад. Рекли сте да сте имали састанак код Раковца у Подгори са Трифуновићем, Баћовићем и другим? Откуда је Трифуновић дошао? Где је Трифуновић био пре састанка?

Оптужени: Трифуновић је дошао из Сплита.

Лаковић: Из Сплита. Са састанка куда је отишао Трифуновић?

Оптужени: У Сплит.

Лаковић: У чијим је рукама био Сплит?

Оптужени: У италијанским рукама.

Лаковић: Дакле његова команда била је у Сплиту?

Оптужени: Ја сам их сматрао као илегалне. Он није могао да развије велику команду, него илегално да ради ту.

Лаковић: Значи илегално је радио у Сплиту?

Оптужени: Јесте.

Лаковић: Је ли вас известио о састанцима са генералом Мариом Роатом,⁹⁴ Спигом Умбертом и другим?

Оптужени: Јесте. **О** том имају његова писма.

Лаковић: Је ли тај рад према томе био легалан или не?

Оптужени: Не сећам се садржаја писама, да ли се појавио као четнички командант или као националиста који хоће да помогне нешто и да ради на решењу.

Лаковић: Он је баш командант који живи у Сплиту где је италијанска управа, он долази у везу са Роатом и тако даље, и он вас извештава.

Оптужени: Такво стање сам затекао. После његове смрти послао сам Младена Жујовића и дао му инструкције да гледа да се то одвоји.

Судија Лаковић: Младен Жујовић известио вас је да он наставља оно што је Трифуновић започео. Да ли се сећате његовог погребња. Ко је учествовао тамо?

Оптужени: Сви, цео скуп, имали смо фотографије, видело се.

Судија Лаковић: А од ваших команданата?

Оптужени: Добросав Јевђевић.

Судија Лаковић: Је ли било четничке војске?

Оптужени: Јесте, вероватно.

Судија Лаковић: Према томе, команда четничка била је легална.

Оптужени: Ја нисам могао да се сетим садржаја писма и његових разговора да бих на основу тога могао рећи да или не.

Судија Лаковић: Чињенице, међутим, показују сарадњу Црногорске команде са Италијанима, је ли тако?

Оптужени: Јесте, то.

Судија Лаковић: Дошли сте, дакле, у Црну Гору. Јесте ли ви што предузели да се ублажи или да се то стање прекине?

Оптужени: На првом месту да се прекине. *Мени су објаснили да је у Далмацији динарска дивизија...*

Судија Лаковић: *Говоримо о Црној Гори, а не о Далмацији.* Кажете да сте ви затекли сарадњу четника и Италијана.

Оптужени: Ја Италијане уопште не видим у некој заједници, него нам они дозвољавају да радимо шта хоћемо на терену. Ја сам казао да ми се стање не допада.

Судија Лаковић: Јесте ли знали да сарађују четници са Италијанима?

Оптужени: Кад сам био у Црној Гори видео сам.

Судија Лаковић: Јесте ли ви, као њихов командант, нешто учинили да та сарадња престане, или сте пустили да иде како иде?

Оптужени: Ја не могу да се сетим шта сам радио. Када сам дошао у Црну Гору видео сам да они воде неку политику, да имају зеленаше⁵ с којима, тврде, имају тешке сукобе. Ја нисам био у старој Црној Гори. Пустио сам их нека раде.

Судија Лаковић: Једна чињеница. Један ваш докуменат говори против тога, и у њему се наређује: „Оно што сте ви радили то је Керенштина...”⁶

Оптужени: Ја нисам могао да кажем Баји Станишићу, као старом официру, да он седи ...

Судија Лаковић: Ви нисте баш били тако оштри као што из писма произилази. Дакле, ваш штаб био је у Липову. Колико сте имали војске?

Оптужени: Ја сам имао око 50 до 80 људи. Била је једна чета избеглица из Метохије, која је мени била придодата.

Судија Лаковић: *Је ли то довољно за обезбеђење?*

Оптужени: *Ја се никад нисам обезбеђивао.*

Судија Лаковић: Јесте ви стално ту били са Павлом Ђуришићем и Бајом Станишићем у градовима.

Оптужени: Станишић је живео на Острогу, а Ђуришић у Колашину.

Судија Лаковић: Је ли ишао на Цетиње и код кога?

Оптужени: Ишао је, ишао је код гувернера.

Судија Лаковић: Је ли генерал Ђукановић био под вашом командом?

Оптужени: Јесте, из нарочитих разлога.

Судија Лаковић: Где је он живео?

Оптужени: На Цетињу. Ја сам имао за то разлога.

Судија Лаковић: А на Цетињу је живео и гувернер Бироли. Против кога су се ваши одреди борили?

Оптужени: Против партизана, против усташа, то су били непријатељи које је требало ...

Судија Лаковић: Првенствено против кога?

Оптужени: Гдегод су били усташе против њих.

Судија Лаковић: Имамо доказе да су сарађивали са Италијанима против партизана.

Оптужени: То су одреди који су радили на своју руку. И ти сви споразуми били су рађени на своју руку.

Судија Лаковић: Кад сте о томе извештени како сте примили ту ситуацију и те извештаје?

Оптужени: Ја не знам, ја нисам одобравао такав рад. Моја тенденција била је створити корпусе и онда напасти на Независну државу Хрватску.

Судија Лаковић: Да ли сте знали да је Раде Радић, ваш командант за западну Босну, који је имао под својом командом осам четничких одреда, водио борбе у заједници са Немцима и усташама против Народноослободилачке војске?

Оптужени: Нисам знао за то.

Судија Лаковић: Да ли је долазио код вас Раде Радић?

Оптужени: Долазио је.

Судија Лаковић: Да ли вам је реферисао о својој сарадњи са Немцима и усташама?

Оптужени: Не знам.

Судија Лаковић: Он каже да вам је реферисао о борбама које је водио у западној Босни.

Оптужени: Не верујем да је он о томе реферисао. Он је дошао под моју команду у зиму 1942/43 године, а не у пролеће 1942 године.

Судија Лаковић: Он је био са партизанима 1942 године.

Оптужени: За мене је било важно то да их дотерам да раде на једној линији. Раде Радић био би готов да призна команду.

Судија Лаковић: Ви сте одређивали команданте. Да ли су они слушали ваша наређења?

Оптужени: Тамо где је био Раде Радић није било команданта.

Судија Лаковић: А у источној Босни?

Оптужени: Лекић постоји сам, Раде Радић постоји сам, Бошко Тодоровић ради сам, Боривоје Митрановић⁹⁷ је послушао Захарија Остојића.

Судија Лаковић: Да ли су они били дужни поштовати ваша наређења?

Оптужени: Њих је више привлачило то да добију неку похвалу преко радио Лондона или какво одликовање. То је била за мене једина могућност да их приволим на извесну послушност. *Удаљен нисам могао контролисати њихов рад. Нисам имао ни довољно способних људи да их шаљем. За 20 Година подземног рада ви сте моГли створити кадрове људи, запојених једном идејом, а ја нисам моГао имати такве кадрове.*

Судија Лаковић: Ви сте имали кадар људи из старе Југославије. Да ли су они, најближи вама, поступали по вашим наређењима?

Оптужени: Ја сам био опкољаваи од појединаца. Један ме је опколио у Драгачеву што сам га преместио."

Судија Лаковић: Да ли је Павле Ђуришић био ваш командант?

Оптужени: Он је био номинално мој командант.

Судија Лаковић: Да ли сте знали шта он све ради?

Оптужени: Нисам знао.

Претседник: С обзиром на то да је оптужница врло обимна, а да би пречишћавање појединих периода могло послужити за преглед свих потребних закључака, Суд одлучује да се одмах пређе на питања по појединим периодима. Друже тужиоче, ако имате какво питање по првом и другом периоду оптужнице изволите питати.

Бранилац др. Драгић Јоксимовић: Ми браниоци нисмо у положају да сада стављамо питања. Ми смо имали врло кратко време за проучавање оптужнице, и због тога не бисмо могли сада постављати питања нашем брањенику.

Претседник: Ви сте имали довољно времена за изучавање оптужнице. Вама је оптужница уручена 4 јуна 1946 године пре подне у 10 часова, и ако сте били позвани за 3 јун у подне. А вашем брањенику оптужница је уручена 2 јуна. Према томе, имали сте довољно времена да се упознате са садржином оптужнице и изиђете на претрес; а претрес и служи за то да се целокупна радња изведе и да се на крају донесе закључак. Према томе, главно упознавање и врши се на главном претресу, а како се предвиђа према материјалу, он ће трајати доста дуго, тако да ћете имати довољно времена да се упознате са свим што је потребно.

Бранилац др. Д. Јоксимовић: *Допустите ми да кажем још нешто.*

Претседник: Друже тужиоче, ако имате штогод да питате изволите питати оптуженога.

Тужилац Минић: Ви сте Суду изјавили и одговарали сте да ви нисте издавали наређења својим одредима да се легализују код окупатора, то јест да ступе у отворену службу код окупатора. Ја бих желео да вам покажем једно кратко ваше овлашћење под бројем 113-а и да нам одговорите да ли је то рукопис ваш и да ли је ваш потпис? (Тужилац Милош Минић обраћа се мајору Боривоју Нешковићу, који узима докуменат и носи и показује оптуженом Михаиловићу).

Оптужени: (Дуго гледа докуменат и каже): Мој је рукопис и моје је овлашћење.

Тужилац: (Узима овлашћење у руке и чита. У овлашћењу се говори да Дража Михаиловић допушта Ђури Иветићу да може да ради у Главном штабу за окупатора, само да остане на националној линији. Овлашћење носи датум 12 октобар 1942 године, издато је у „Слободним српским планинама".)

Тужилац: Према томе да ли сте ви наређивали вашим командантима да се легализују или не?

Оптужени: Не. Ово може да буде само специјални задатак. Ја сам убацивао људе у њихове редове. *Исто што су и партизани убацивали своје људе у Гестапо.*

Тужилац: Добро. А написали сте на полеђини онога акта „Фрике одлично ради“.⁹⁸ Шта је то?

Оптужени: То је једно специфично питање.

Тужилац: А јесу ли Глишић и Игњатовић имали специјалне задатке?

Оптужени: Ја мислим не.

Тужилац: Јесте ли ви Глишића и Игњатовића поставили за команданте корпуса?

Оптужени: Ја сам доцније сазнао да су они команданти корпуса.

Тужилац: Ја располажем документима и ви ћете се наћи после у незгодној ситуацији.

Оптужени: Ја не знам.

Тужилац: Ја сам пажљиво слушао испитивање које је вршио друг претседник и ви сте изјавили да Јован Шкава није био ваш командант.

Оптужени: Није био.

Тужилац: Ја располажем документима да је био и доказаћу вам да се сами уверите да је био. Ви сте га ставили под слово „З“. То стоји у оригиналном документу избегличке владе у Лондону под тачком 20 в. 397. Зато сте га ставили под слово „З“ што је издао Александра сина славног војводе Живојина Мишића.

Оптужени: Да.

Тужилац: Према томе нисте га ставили под слово „З“ због оних 360 партизана.

Оптужени: Нисам хтео тако да кажем пошто је то ишло преко енглеске службе. Нисам хтео да се тако нешто зна.

Тужилац: Ево, показујем вам тај докуменат да се сами уверите.

Претседник: Молим друга тужиоца да докуменат покаже и Суду и одбрани.

Одбрана: Ми не приговарамо ништа него тражимо да се докуменат и нама покаже.

Тужилац: На документу је пропуштено да се стави бр. доказног списка.

Претседник: Оптужени признаје да је то његов докуменат и ту нема двоумљења.

Тужилац: Да ли је ликвидирао Јован Шкава?

Оптужени: Он је побегао онога момента када је предао партизана.

Тужилац: Добро. Не трошите ви много речи о томе куд је он побегао него нам реците да ли је Јован Шкава правио каме за ваше четнике?

Оптужени: Ја сам видео ту депешу у истражном материјалу, а не сећам се да сам је ја добио. Рекао сам само нека он ради, биће времена и да се ухвати. После је он побегао, не знам тачно у које место.

Тужилац: Како ви то кажете имаћете времена да га ухватите, кад је он живео са вашим четама и правио каме?

Оптужени: Не бих му ја никако опростио.

Тужилац: Ви сте командовали нападом на партизанску чету у Планиници?

Оптужени: Нисам.

Тужилац: Можете ли да наведете име макар иједног сељака од оних који су дошли и казали да је то банда?

Оптужени: Ја не бих желео.

Тужилац: То је у вашем интересу.

Оптужени: Ја не бих желео да таквим сељацима сада стварам тешкоће.

Тужилац: Да ли се сећате колико сте убили партизана у том нападу?

Оптужени: Два су погинула, а са моје стране један је погинуо и један рањен.

Тужилац: *Са ваше сиране то ме не интересује, зашто сте напали?* Да ли се сећате да је рањено пет партизана и да ли знате шта је било са тих пет рањеника?

Оптужени: Ја не знам шта је било.

Тужилац: Шта сте урадили са заробљеним партизанима?

Оптужени: Повео сам их собом на Равну Гору.

Тужилац: Да ли су били тучени?

Оптужени: У моменту борбе и када су били предавани у моменту нерасположења било је. *Ми смо отели оног Јанићијевића који је био отет од ваше групе и одмах смо Га стрељали. Био је гестаповец.*

Тужилац: *Јесу ли га ухватиле партизанске чете или ви? Ви сте на записнику изјавили да је Јанићијевић био заробљен од неке ваше групице, па су Га партизани отели па сте после ви напали партизана и отели Га.* Да ли вам је познато да су оних пет партизана предати горњомилановачкој болници и да су их Немци после похватили и побили?

Оптужени: Не знам.

Тужилац: Постоје докази, довешћу вам живе људе и суочићете се.

Оптужени: Ко их је довео у болницу не знам.

Тужилац: По другим питањима ваљда ћемо се боље споразумети. Када су, по вашем сећању, у Равној Гори почеле да пуцају пушке Немаца и жандарма? Је ли то било већ у јулу? Сећате ли се оног случаја у Буковима, када су убијена два Немца и стрељана 72 сељака, за које сте много кукали на састанку са претставницима партизана?

Оптужени: Био је случај са она два Немца у аутомобилу.

Тужилац: Јесу ли то извршиле ваше снаге у Буковима?

Оптужени: Ја колико знам нису партизанске." То је био један који није припадао никоме.

Тужилац: Погрешно сте обавештени. Ја ћу вам навести доказе ако вам је потребно. Зато вас не тужим, али хоћу да вам појачам меморију да се сетите осталих ствари за које будем питао... Да ли

су жандарми заједно са Немцима нападали партизанае у јулу-августу?

Оптужени: Ја мислим не.

Тужилац: Него шта су радили жандарми?

Оптужени: Они су прво били по малим станицама и ми смо их разоружавали.

Тужилац: Где сте их разоружали? Једну станицу наведите.

Оптужени: На Руднику.

Тужилац: То не верујем док не докажете. Јесу ли партизани разоружавали станице? Јесте ли ви узимали у заштиту станице?

Оптужени: Јесам. Примамљивао сам жандарме да дођу мени.

Тужилац: Јесу ли жандарми служили отворено Немцима 1941 године или не?

Оптужени: Ја мислим да за оно мало плате што су имали нису радили ништа.

Тужилац: Је ли Недић служио Немцима?

Оптужени: Јесте.

Тужилац: А жандарми које је Недић запослио?

Оптужени: Они нису смели да изиђу из вароши. Једнога дана пошао сам у Горњи Милановац и дођем код оног старог свештеника. Пошао сам с Мишићем. Видим групу партизана - ту је био др. Јовановић. Ми смо сишли доле. Он „Имали смо борбу са жандармима“. Ја сам рекао: „То није згодно“. И приметио сам им што се нису осигурали и ту смо остали сат у разговору.

Тужилац: Да ли сте обавестили партизанае да сте се повезали са Јованом Тришићем?

Оптужени: Нисам био обавезан никаква обавештења да дајем никоме.

Тужилац: Нисте били у обавези ни да дајете обавештења да сте послали делегацију Недићу?

Оптужени: Није имало никакве вредности.

Тужилац: Сећате ли се да су партизани нападали на ЈБиг?

Оптужени: Јесу.

Тужилац: А на Лајковац?

Оптужени: То не знам. Не сећам се.

Тужилац: Да ли сте ви нападали када су партизани нападали на ЈБиг? Да ли сте се тукли против Немаца у јулу и августу? Да ли сте давали наређења вашим одредима да нападају Немце?

Оптужени: Давао сам.

Тужилац: Јула-августа 1941?

Оптужени: Не могу да се сетим тога. Ја знам да сам наредио напад на Милановац.

Тужилац: То је устанак. Али пре тога. Јесу ли вас партизани позивали да ступите у борбу против окупатора?

Оптужени: Не могу да кажем.

Тужилац: Жао ми је што морам да констатујем да нећете истину да говорите.

Оптужени: Они су мени говорили шта ће они да раде.

Тужилац: Шта су говорили?

Оптужени: Говорили су да хоће да секу телефонске линије, диреке.

Тужилац: Јесу ли говорили да ће нападати Немце одмах, не чекајући? Поштено говорите пред Судом.

Тужилац: Да ли су партизани тада говорили да ће одмах нападати Немце и да ли су вам говорили да заједнички нападате Немце?

Оптужени: Шта сам ја тада имао на Равној Гори?

Тужилац: Добро, то је друга ствар, то су ваши разлози, о томе ћемо после разговарати.

Оптужени: Ми смо говорили о много којечему, говорили смо три дана.

Тужилац: О главним питањима ви сте имали вашу бележницу и у њу сте забележили о чему сте се споразумели. Ја располажем свим могућним доказима.

Оптужени: Ја не могу сад ништа да измишљам.

Тужилац: Углавном још једном понављам. Питање је врло јасно: да ли су партизани предлагали вама да одмах пређете у борбу против окупатора? Да ли сте имали каквих разлога да не идете у ту борбу?

Оптужени: Никаких разлога нисам имао.

Тужилац: Да ли су ваши разлози били да имате мало војске или можда репресалија окупатора?

Оптужени: Оно дело које има да се изврши треба да буде тачно одређено.

Тужилац: Реците нам када сте ви сматрали 1941 године да ће наступити повољан моменат за удар на окупатора?

Оптужени: Онога момента кад се довољно ојачам или кад се смање немачки гарнизони.

Тужилац: Кад то, у коме периоду?

Оптужени: У периоду напада на варош Пожаревац.

Тужилац: У коме времену?

Оптужени: Зна се, када је пао Чачак и Пожега.

Тужилац: Тада сте сматрали да је моменат за напад? Пазите, бићете демантовани доказима да нисте сматрали ни тај моменат погодним за напад. А јесте ли Ратку Мартиновићу наредили да напада са Владом Зечевићем на Крупањ?

Оптужени: Не, Мартиновић је ишао у Босну.

Тужилац: Да ли је Мартиновић нападао Крупањ?

Оптужени: Јесте.

Тужилац: По вашем наређењу?

Оптужени: Не.

Тужилац: Јесте ли наредили Александру Мишићу да нападне Лозницу?

Оптужени: Нисам, јер ми тада нисмо имали везе. Ја сам већ казао да је Мишић сам напао на Лозницу.

Тужилац: Значи да су ваши одреди почели да улазе у борбу, у устанак. То је главно, а ви после објашњавајте како хоћете. Јесте

ли и после напада Мартиновићевог на Крупањ признавали Мартиновића за свога официра и команданта?

Оптужени: Он је као што сам рекао, требало да иде у Босну. Известан број Босанаца дошао је к мени на Равну Гору, па их је требало вратити у Босну. Међутим, он то није извршио него се вратио у Ваљево. А да ли сам га и даље признавао или не, то не знам.

Тужилац: Је ли Никола Калабић био Пећанчев четник пре него што је код вас дошао?

Оптужени: Јесте, али само у почетку Пећанчеве акције, па је њега срео у Ваљеву адвокат Света Протић и упозорио га на то шта ради.

Тужилац: Да ли сте ви узели Калабића у заштиту?

Оптужени: Јесам, зато што се адвокат Протић заложио за њега.

Тужилац: *Добро, ја сад не знам да ли бих тражио да нешто уђе у записник. Уосталом имамо стенографске белешке и ту је све записано. Кажите нам ко је срео Лалатовића и Хадсона кад су се искрцали на територију Југославије?*

Оптужени: *Арса Јовановић.¹⁰⁰*

Тужилац: *Је ли Арса био тада у партизанима?*

Оптужени: *Они то нису могли да утврде све до Ужица.*

Тужилац: *А ко их је довео до Ужица?*

Оптужени: *Арса.*

Тужилац: *Шта је он био прерата?*

Оптужени: *Капетан југословенске војске.*

Тужилац: Добро, јесте ли ви имали пре тога неку малу везицу са емиграцијом преко Цариграда?

Оптужени: Јесам. *Прва веза је ишла преко совјетског посланства у Софији.*

Тужилац: Ко је био ваша веза у Цариграду?

Оптужени: Трбић Василије.

Тужилац: А јесте имали неку другу везу?

Оптужени: Ви мислите на Владимира Перића.¹⁰¹ Перић је био прва веза који је послао 900 хиљада динара и више за њега нисам чуо.

Тужилац: Ко вам је дао новац?

Оптужени: Знам да ми је новац предао Александар-Саша Михаиловић и то 400 хиљада динара а 500 хиљада је пропало.

Тужилац: Да ли сте издали наредбу Глишићу да очисти партизане у правцу Увца?

Оптужени: Ја не верујем да сам то наредио.

Тужилац: Ви ћете видети у доказном поступку. Добро, ви сте наредили Радославу Ђурићу¹⁰² да деблокира Краљево?

Оптужени: Јесте.

Тужилац: Добро, шта је то значило. Да ли је то значило отворен пролаз Немцима?

Оптужени: Као војник знао сам да Краљево не могу ни да одбраним ни да заузмем...

Тужилац: А куда су отишле снаге после деблокирања Краљева?

Оптужени: Отишле су на Чачак.

Тужилац: Јесу ли ваше снаге у том периоду имале везе са Немцима после деблокирања Краљева па до напада на Чачак?

Оптужени: Ђурић то најбоље зна, ја не знам.

Тужилац: Ја имам доказа да сте наредили деблокирање?

Оптужени: Можда.

Тужилац: После закључења споразума о сарадњи са партизанима ви сте се по томе споразуму обавезали да се борите против окупатора.

Оптужени: Јесте.

Тужилац: Јесте ли добили оружје и муницију?

Оптужени: Добио сам **500** пушака, а муниције колико, то не знам.

Тужилац: Не сећате се: **25.000** метака?

Оптужени: Не сећам се, *само ви сте много више вукли.*

Тужилац: Муницију је пљачкао Игњатовић и Глишић. Која је била Рачићева територија 1941 године?

Оптужени: У то време није се делила територија као што сам ја доцније то учинио.

Тужилац: Одакле му је људство?

Оптужени: Било је са Цера.

Тужилац: Значи околина Мачве?

Оптужени: Са Цера, како се Цер шири.

Тужилац: Откуда он са Цера чак на Карану?

Оптужени: Дошао је до Ваљева и учествовао у блокади Ваљева.

Тужилац: Није учествовао.

Оптужени: Јесте.

Тужилац: Није. И за то има доказа као за све штогод вас питам. Јесте ли вашим снагама напали Горњи Милановац кад су партизани напали својим снагама на читавом фронту?

Оптужени: Јесте.

Тужилац: Ко је командовао вашим снагама?

Оптужени: Звонко Вучковић.

Тужилац: Да ли сте од њега добили извештај како је вршен напад?

Оптужени: Јесте. Не знам да ли је усмен или писмен извештај.

Тужилац: Сад ћу вас ја потсетити из докумената, која су овде приложена под бројем 8. Је ли то потпис Вучковићев (показујући документ број 8)?

Оптужени: Ја не познајем добро Вучковићев потпис.

Тужилац: Ја мислим да ви добро познајете његов потпис. Ви сте најдуже били са њиме. Ја ћу само један одломак прочитати па ћете се сетити сигурно. Са Ракићем знате кад је био?

Оптужени: Знам.

Тужилац: Командант партизанских снага у Горњем Милановцу (чита из документа извештај о томе да је враћено оружје оним четницима који су били разоружани, итд.).

Тужилац: Сећате ли се овога догађаја? И ту се каже да су заробили **25** људи. Сећате ли се?

Оптужени: Можда.

Тужилац: А шта је било са тим људима? Колико има од Горњег Милановца до Равне Горе?

Оптужени: 40 километара.

Тужилац: А од Брајића до Равне Горе?

Оптужени: Ту може на сате да се мери, 2 сата.

Тужилац: Михаиловићу, ви се тако ноторно трудите да поричете, да ми је веома непријатно што ћете се наћи у непријатној ситуацији у доказном поступку. Ја бих желео још само мало да се позабавим са неким стварима на страни 41. Ко је вама био начелник штаба?

Оптужени: Драгослав Павловић.

Тужилац: А ко је заменик?

Оптужени: Захарије Остојић.

Тужилац: А пре доласка Остојића?

Оптужени: Драгиша Васић.

Тужилац: Јесте ли имали везе са извесним, политичким круговима у Београду?

Оптужени: Јесам, долазили су код нас др. Вујанац, Власта Петковић, Никола Стојановић, Слијепчевић, а са Драгољубом Јовановићем, професором универзитета имао сам везе преко Жарка Тодоровића.¹⁰³

Тужилац: Жарко вас је повезао?

Оптужени: Долазио је код мене и говорио Драгољубу Јовановићу. Госпођа Жарка Тодоровића била је ђак на правима код Драгољуба. Жарко Тодоровић донео је мени две књижице од Драгољуба Јовановића, само не знам да ли је то тачно од њега лично.

Тужилац: Је ли долазио Милош Секулић?

Оптужени: Јесте.

Тужилац: После одласка Жарка Тодоровића из Београда да ли се ваша улога продужила?

Оптужени: Жарко Тодоровић је био ухапшен од Гестапоа.

Тужилац: А коју је улогу имала Жаркова жена?

Оптужени: Радила је са Хрватском.

Тужилац: А у Београду. Да ли је одржавала какве везе?

Оптужени: Не могу да се сетим.

Тужилац: Која је ваша главна станица у Београду где сте слали курире?

Оптужени: Прво је био Жарко Тодоровић, после је био Ђујић.

Тужилац: А курирска веза?

Оптужени: Не могу да се сетим.

Тужилац: А шта је било са Милошем Секулићем?¹⁰⁴

Оптужени: Он је дошао код мене. Имали смо састанак, и казао је да ће извадити пасош, лажан или не, не знам, и да ће бежати у Турску. Дао ми је и 10.000 динара у име своје странке.

Тужилац: Кад сте са Зервасом успоставили везу?¹⁰⁵

Оптужени: Ја сам послао официра, али од њега није дошао.

Тужилац: Јесте ли дали какво овлаштење?

Оптужени: Мислим.

Тужилац: Је ли вам ко помагао?

Оптужени: Михајло Вемић је дошао у Београд. Он је радио-телеграфиста па ми је говорио о комбинацији да се упише у организа-

цију Тот, па да тако оде у Грчку и побегне. Је ли тако урадио или не, ја не знам.

Тужилац: У вашем доказном материјалу постоје докази да је та веза са Зервасом функционисала.

Оптужени: Не. Није. Но имало је нечега. Преко Михаила Вемића ја сам имао поруке само нисам сигуран да ли сам имао писмене.

Тужилац: А каква је ваша веза са Мухаремом Барјактарем?

Оптужени: Покушавао сам да успоставим много пута везу али у томе нисам успео.

Тужилац: С киме сте имали везу у Албанији?

Оптужени: Једина веза која је постојала та је била с митрополитом.

Тужилац: А од Албанаца?

Оптужени: Принц Цер, католик.

Тужилац: Да ли је то била стална веза?

Оптужени: Ја то не знам.

Тужилац: А веза преко курира?

Оптужени: Та је била. Имао сам тамо Радонића који је из Куча.

Тужилац: Да ли сте слали новац?

Оптужени: Не знам. Може да буде да сам слао новац.

Тужилац: А на кога сте се ослањали на Косову и Метохији.

Оптужени: На Косовски комитет.¹⁰⁶ Ту је био један Француз.

Тужилац: А од Шиптара?

Оптужени: Шери Клипа. Он је тражио да дођем у везу са Барјактарем али сам посумњао да је у вези са италијанском службом и нисам хтео, да тим путем правим везу.

Тужилац: Да ли је Мухарем био у италијанској служби?

Оптужени: Ја мислим да није био. Тражио сам да ми се јави Црноглавић када је отишао из ропства преко Београда. Он је отишао У свој крај.

Тужилац: А ко вам је дао замисао да хватате везу са Мухаремом Барјактарем?¹⁰⁷

Оптужени: пауза... Не знам.

Тужилац: Да ли је Мухарем Барјактарев водио борбу против албанских партизана?

Оптужени: Не знам ништа детаљно о његовом раду.

Тужилац: А о Зервасовом раду?

Оптужени: О Зервасовом детаљно ја нисам знао. Можда сам нешто знао јер сам имао обавештења од једног Грка. Али ништа друго. Ништа у том смислу није било писмено. Он ми није писао.

Тужилац: А када сте успоставили везу са Хориа Симом?

Оптужени: Ја никада.

Тужилац: Документи говоре о тој вези.

Оптужени: Тај ко је тамо отишао, није отишао за то.

Тужилац: Ви сте послали извештај избегличке владе да би успоставили везу са Хорија Симом. У доказном поступку биће вам показан оригинални докуменат.

Оптужени: Можда, ја га нисам имао. Отишао је Корнелију, један каиетан. Ја га нисам послао. Имао сам план да подигнем против Немаца Бугарску, Румунију, Мађарску и Грчку.

Тужилац: Је ли је то био ваш властити план?

Оптужени: Да. Имао сам у том правцу и сугестија.

Тужилац: Драгиша Васић?

Оптужени: Ту су долазиле сугестије с тиме што је мени указано да ће они тражити неку везу.

Тужилац: Да ли је то указао Стеван Мољевић?

Оптужени: Не. Преко радио-везе са иностранством.

Тужилац: Слободан Јовановић?

Оптужени: Не знам. Можда Слободан Јовановић. Можда је рекао да у том случају сарађујем са Енглезима.

Тужилац: Добро. Да ли сте у Румунији имали још какве везе?

Оптужени: Покушао сам са Маниуом.

Тужилац: Па?

Оптужени: Не знам да ли сам успео. Не сећам се.

Тужилац: А у Мађарској?

Оптужени: Са генералом Иштваном Ујсасијем.¹⁰⁸

Тужилац: Да ли сте успоставили везу са званичним факторима у мађарској влади?

Оптужени: Ја не знам. Не могу да реконструишем догађаје али могу да испричам. Када је Урошевић побегао из једног логора у Мађарској био је ухваћен, али је успео да побегне у Турску. Тамо су Мађари тражили везу али су били упућени од енглеске службе у Турској да траже мене на терену. И они су најбоље учинили кад су ухватили тога Урошевића. Он је обавестио мене о стању.

Тужилац: У вашим документима има извештај ваших органа да су успостављене везе са мађарском владом.

Оптужени: Не могу ништа да кажем, јер то не знам.

Тужилац: Упознаћемо вас о томе у доказном поступку.

Оптужени: Знам да је Ујсас ухваћен кад су Немци напали на Мађарску.

Тужилац: Добро. Ви сте тражили и неке везе са неким личностима у Бугарској.

Оптужени: Да.

Тужилац: Молим вас с киме, какве и на којој основи?

Оптужени: То су биле везе са Дамјаном Велчевим,¹⁰⁹ садашњим министром, а познавао сам Кимона Георгијева¹¹⁰ председника владе.

Тужилац: Како кажете ви у записнику?

Оптужени: То су везе са Геметом и Дамјаном Велчевим, и са Протогеровим.

Тужилац: А какве су основе везе са Геметом?

Оптужени: Из Бугарске кад сам био на служби.

Тужилац: Где се он налазио?

Оптужени: У Каиру.

Тужилац: Да ли вам је он слао писма?

Оптужени: Да.

Тужилац: Јесте ли ви њему слали извештаје?

Оптужени: Да.

Тужилац: Ви сте тражили везу и са неким личностима у Бугарској.

Оптужени: То је била веза са садашњим министром Дамјаном Велчевим и са Кимоним Георгијевим, кога ја познајем још као председника владе од пре рата.

Тужилац: То су ваљда биле везе са Геметом и Дамјаном Велчевим?

Оптужени: Да, и са Протогеровим.

Тужилац: Каква је ваша веза била са Геметом? Где се он налази?

Оптужени: У Каиру.

Тужилац: Јесте ли му писали писма?

Оптужени: Јесам.

Тужилац: Јесте ли ви њему слали извештаје? Да ли сте покушавали да направите неки споразум и на којој платформи?

Оптужени: Јесам. На платформи уједињења Бугарске и Југославије са заједничком династијом.

Тужилац: Којом династијом? Кобуршком?

Оптужени: Са династијом Карађорђевића.

Тужилац: А на којој сте основи преговарали са другом групом и која је то група била?

Оптужени: То није био неки споразум са пуном важношћу. Друга група били су Звенари са Велчевом.

Тужилац: А каква је ту била платформа?

Оптужени: Знао сам да су они за војни савез и за царинску унију са нама.

Тужилац: Ко је на томе радио?

Оптужени: Лаза Тркља, Стефан Србаков.¹¹¹

Тужилац: Да ли је тамо био неки комитет?

Оптужени: Јесте, тамо је био генерал Панта Драшкић.¹¹²

Тужилац: Где је генерал Драшкић био раније?

Оптужени: У комесарској управи. Али он се убрзо покајао и одбацио ту службу, па је напустио комесарску службу.

Тужилац: А Србаков, где је он био?

Оптужени: Србаков је био на граници.

Тужилац: Ви сте успоставили везу и са Нецом Трајковим...

Оптужени: Да, то су били протогеровисти. Има о томе података у мом материјалу.

Тужилац: Добро, онда ћемо у доказном поступку говорити о томе детаљније. А какве су ваше везе биле са бугарским окупационим трупима?

Оптужени: Са генералом Николовим? *Ја сам одржавао везе са Генералом Ивановим Мариновим,¹¹³ садашњим министром у Америци. Њега познајем још од пре рата. Он, је био шеф обавештајне службе у Бугарској, а ја, исто, војни аташе. То је било 1935 Године.*

Тужилац: Какве сте везе успоставили са штабом бугарске окупационе војске у Нишу?

Оптужени: То је био само иокушај. Ја сам већ имао пред собом капитулацију Италије. Хтео сам да приграбим утицај на бугарске трупе у нашој земљи.

Тужилац: А да ли су ваше трупе заједно са бугарским окупационим трупама учествовале у борбама против Народноослободилачке војске?

Оптужени: Само случајно.

Тужилац: Јесте ли ви дали наредбу за општи напад на партизана у новембру 1941 године?

Оптужени: Никада.

Тужилац: Мало пре сте у томе смислу нешто изјавили.

Оптужени: Не, нисам издао наређење. Али кад је почела борба, онда је било нешто друго.

Тужилац: Борба почиње после наређења.

Оптужени: Борба је почела без моје воље.

Тужилац: Као што сам видео из питања која вам је претседник постављао, ви поричете да сте се ноћу између тринаестог и четрнаестог састали са Немцима.

Оптужени: Поричем.

Тужилац: У доказном поступку ви ћете видети да је то тачно.

Оптужени: Ниједног дана, док је борба трајала, нисам напуштао терен у непосредној близини фронта.

Тужилац: Ваши најближи пријатељи појавиће се као сведоци и потврдити да сте се састали са Немцима. Ја вам понављам то питање и желим да се присетите.

Оптужени: Молим.

Претседавајући пита оптуженог да ли се заморио, а оптужени одговара потврдно. Претседавајући даје прекид од десет минута.

После одмора од 10 минута претрес је настављен у 13,15

Претседник: Наставља се претрес. Уведите оптуженог Михаиловића. Фоторепортери могу снимати од момента уласка Михаиловића четврт сата.

Друже тужиоце наставите.

Тужилац: Да ли се можете сетити кад сте ви дошли у Црну Гору где се налазио генерал Блажо Ђукановић?

Оптужени: На Цетињу.

Тужилац: На Цетињу.

Претседник: Оптужени молим вас јасније, јер ми не чујемо. Ви се можете окренути тужиоцу, али говорите гласније.

Тужилац: Јесте ли ви поставили њега за команданта Црне Горе?

Оптужени: Из нарочитих разлога јесам. То сам дао у исказу.

Тужилац: Је ли он живео на Цетињу слободно, несметано?

Оптужени: Потпуно.

Тужилац: Добро. А сада ми реците ово. Ви сте, мало пре смо се дотакли тога питања, имали једну везу преко Цариграда и још раног лега 1941 године. *Је ли тако?*

Оптужени: *Преко совјетског посланства је ишло...*

Тужилац: И ви сте слали извештаје, је ли тако?

Оптужени: Имали смо пропис како да иде у ковертима, два коверта...

Тужилац: Да ли сте добили инструкције за слање тих извештаја?

Оптужени: Не могу да се сетим таквих ствари. Вероватно. Један такав докуменат волео бих да видим.

Тужилац: Хоћете ли да му покажете? Ви сте одговорили на то питање у записнику.

Оптужени: Молим да ми се укаже на оно што сам казао у записнику...

Тужилац: Сасвим природно, јер много је ствари и не можете да се сетите.

Претседник: У реду. Указаће вам се.

Оптужени: Ја верујем да сам имао инструкције. Тако сам и рекао.

Тужилац: А можете ли се сетити од кога су те инструкције биле?

Оптужени: Не могу. То би требало да студирам. Ја мислим да је енглеска служба. Обавештајна енглеска служба, тако ми изгледа, јер кад је Хадсон дошао донео је кестионер, нешто слично у томе правцу. То су и прве везе преко радија, преко радио Лондона, пошто везу нисмо имали.

Тужилац: Јесте ли ви по том кестионеру слали извештаје?

Оптужени: Хадсон, односно Марко, како смо га ми звали, постављао је мени питања. Ја сам му давао одговоре.

Тужилац: Али пре тога јесте ли имали везу са Цариградом?

Оптужени: Верујем, али не могу да се сетим.

Тужилац: За кога сте назначавали извештаје?

Оптужени: То су била два коверта ...

Тужилац: За кога сте их назначавали?

Оптужени: Принципијелно нисам хтео да признам ничију власт. Само владе, без обзира да ли ће доћи влади у руке или не. Ја сам стављен под британску контролу и ниједан мој извештај није могао да иде све док нисам успео да створим тајни канал, *није могло проћи а да не буде виђен и предат ако се хоће или неће.* У принципу сам се сматрао војником који припада својој влади и немам права да водим политику која би била супротна, сем што сам имао другу тенденцију у погледу наслањања, а то ме је и коштало. *У погледу наслањања имао сам тенденцију према Совјетском Савезу, а у погледу коришћења веза ја сам морао ићи овим путем.* Не знам да ли сте ме разумели.

Тужилац: Разумео сам добро.

Претседник-тужиоцу: Молим вас даље.

Тужилац-претседнику: Молим вас само да нађем нешто из записника по овом питању.

Тужилац - оптуженом: А можете ли се сетити од кога сте добили кестионер? Да ли од Хадсона?

Оптужени: Нисам добио од Хадсона. Он га је држао у рукама и постављао ми је питања. Не знам. Ја сам имао и везу преко Турске, преко турског посланства у Београду. Тежња ми је била да се

на сваки иачии повежем. Жарко Тодоровић је успео да ухвати везу преко америчког посланства. Ја сам у прво време гледао да нађем везу. Веровао сам да су Енглези оставили бар једну станицу али је нисам могао наћи.

Оптужени: Ја сам имао везу са Чешком. Само ја и један мој колега знали смо да Чеси имају радио станицу у Београду. Она је била близу војне болнице. Тада је била влада Драгише Цветковића. Ја сам ту станицу видео и добијао сваки дан извештаје о поробљеној Чешкој. Чак сам помислио да та станица може да послужи за везу, јер сам био обавештен да су ти Чеси виђени у Београду.

Тужилац: Дакле, нашао сам место из вашег записника. Молим покажите му.

Оптужени: То ће бити у том смислу. Ја мислим да је Интелиценс спремио ову инструкцију, јер има сличности са оном инструкцијом коју је донео Хадсон. Имао сам је у рукама.

Тужилац: Ја хоћу да ми одговорите које су личности то вама донеле.

Оптужени: Не могу да се сетим. Вероватно турски конзул у Београду, вероватно др. Милош Секулић из Београда, Станислав Рапотец, то је могуће. Он је два пута ишао кроз нашу земљу.

Тужилац: Ко је Рапотец?

Оптужени: То је резервни официр који је био у служби Интелиценса, али је искоришћавао везе католичке цркве.

Тужилац: Је ли он донео једном приликом паре?

Оптужени: Донео је, али су пропале.

Тужилац: А за кога је донео?

Оптужени: За Илију Трифуновића-Бирчанина. Бирчанин је успео да се сазна о њему па му је послата подморницом једна радио станица са акумулаторима и новцем. И то је пропало.

Тужилац: И влада је знала да су паре послате Бирчанину?

Оптужени: Влада и Енглези су то знали. То је било пре него што сам ухватио везу са Енглезима. Да, може бити Рапотец.

Тужилац: Можда Бошко Костић?

Оптужени: Костић не. Он је био љотићевац. Ја сам добио шифру али је нисам хтео искористити. Ја нисам желео са њим ...

Тужилац: Ви сте искористили Костића за извесне сврхе?

Оптужени: Не, ја му нисам веровао.

Тужилац: Ја располажем неким депешама из којих се види да сте послали по Костића...

Оптужени: Не, ја сам њега тужио у мојим депешама. Ја му не верујем. Генерал Бора Мирковић, можда. И он је тада радио. Ја знам да је он послао извесне ствари Милану Аћимовићу.

Тужилац: Да ли сте ви у току лета 1941 на овај кестионер дали ма какав одговор?

Оптужени: Јесам.

Тужилац: Преко Цариграда, је ли?

Оптужени: Да, и тамо је била адреса једног Турчина...

Тужилац: Јесте, једног Персијанца.

Оптужени: Да, адреса неког Турчина, или Персијанца.

Тужилац: Добро, правилно. А сада бих желео да поставим још нека питања. Када сте ви произведени у чин бригадног генерала?

Оптужени: Мени је постављено једно питање: Да ли пристајем да будем произведен у чин дивизиског генерала. Нисам хтео да одговорим. У своје време био сам запостављен у чину потпоручника. Моји другови су ишли напред. Запоставио ме је Јосип Костић, који је кроз цео живот био мој непријатељ. Нисам хтео да одговорим. Они су онда ургирали. То је када сам постављен за министра војске, у јануару месецу.

Тужилац: Мало сте погрешили, није много. То је било 15 децембра. А када сте постављени за министра војске?

Оптужени: У јануару.

Тужилац: У чијој влади?

Оптужени: Слободана Јовановића.

Тужилац: Коју владу је сменила влада Слободана Јовановића?

Оптужени: Владу генерала Душана Симовића.

Тужилац: Кад сте произведени у чин армиског генерала?

Оптужени: Не знам, није ме интересовало.

Тужилац: Можете ли се сетити када је пренета Врховна команда у земљу и када сте постављени за начелника штаба Врховне команде?

Оптужени: Ја не знам време, али има о томе књига, слажем се са књигама. Прво ми је учињено питање да ли могу да примим ту улогу и да ли се то може објавити. Ја сам казао: Ако вам то треба, молим, јер за мене је било сасвим свеједно.

Тужилац: Каклу је дужност у вашој Врховној команди примио Мирко Лалатовић?

Оптужени: Он је примио службу вез[§]^еа^цнострансхвом, а унутрашње везе ми смо имали. Имао је десет радио станица. Јожеф Певец је држао техничку везу са иностранством.¹¹⁴ Ми смо слали својом станицоТмГвести за иностранство.

Тужилац: Је ли влада имала своју станицу?

Оптужени: Није имала?

Тужилац: Је ли то по вашој жељи?

Оптужени: То је супротно мојој жељи. Мени је главно било да шифра буде друга, а могла је примати и Енглеска станица. Било 4 везе са иностранством.

Тужилац: Јесте ли успели да успоставите тајне везе са владом?

Оптужени: Јесам, али мислим да о томе не треба говорити овде.

Тужилац: Добро. Да се вратимо на састанак у Автовцу, у Зимоњића кули.¹¹⁵ То је било 13 јула 1942 године. Био је присутан Илија Трифуновић, био је присутан Добросав Јевђевић, капетан Радован Иванишевић, Захарија Остојић, Милан Шантић. Има ли кога од њих а да није отворено сарађивао са окупаторима?

Оптужени: Захарије Остојић није, а други јесу. Шантић је цивилна личност. То нема везе.

Тужилац: Али је ипак играо извесну улогу.

Оптужени: Да дође и донесе по нешто.

Тужилац: Објасните ви и Суду и мени, и одбрани, како то да нисте ништа предузимали да прекинете ту ствар?

Оптужени: Нисам имао моћи.

Тужилац: Зар заиста нисте имали силу, моћ и ауторитет да наредите једном Павлу Ђуришићу, Баји Станишићу, или једном Петру Баћовићу и да им кажете: не може бити више сарадње са Италијанима.

Оптужени: Други моменат је њих одлучио на то. Ја сам указивао на ту ствар. Ја сам хтео да их преведем на борбу према Независној држави Хрватској. Постојала је огромна борба између тезе италијанске и тезе Павелићеве Хрватске.

Тужилац: На какав сте одзив наилазили ако сте чинили какав покушај код Павла Ђуришића, код Баје Станишића? Како су реагирали?

Оптужени: Они су радили свој посао.

Тужилац: Јесте ли им ви могли заповедати?

Оптужени: Не. Ни покренути, док они неће. Остојић је мене опкољавао.

Тужилац: Кад сте видели са каквим људима имате посла, зашто нисте раскинули са њима?

Оптужени: Зато што сам Ужичанин. Зато што сам хтео да их другим вештим сретствима преведем да се не изгубе.

Тужилац: Какав је био ваш критеријум да предложете те људе за висока војничка одликовања?

Оптужени: Тиме сам их држао, а и новцем који сам им давао. Сем Петра Баћовића за кога сам мислио да је поштен, у чему сам се преварио, сви су они тај новац искористили за себе.

Тужилац: Кад сте давали предлоге влади за одликовања, ви сте казали на пример у једној вашој депеши: предлагем за одликовањем те и те. За ове објавити, а за оне не објавити. За Ђуришића и Бају Станишића казали сте да се не објави. Какви су били разлози за то?

Оптужени: Ја сам вршио и улогу патријарха, желећи да их измирим. У мојим депешама има много одбране за мене. Ја сам играо улогу човека који мири. Маса мојих депеша иде на мирење тих међусобно завађених људи. Они су као обласне старешине увек један другоме нешто сметали. Ја сам, као што рекох, вршио улогу патријарха.

Претседник: Како то патријарх?

Оптужени: Па тако. Они су се често међусобно завађали а моја је дужност била да их мирим... Ето, сад сам заборавио шта сте ме питали.

Тужилац: Питао сам вас како то да сте за једне тражили да им се имена објаве а за друге да се не објаве.

Оптужени: Ја сам хтео да натерам Лашића (Ђорђија Лашића) да се измири са осталима. Свађа је често пута била тако јака да сам ја чупао косу и напуштао расправу. Лашић је био тешко рањен. Био је на Цетињу и ја нисам могао да га употребим ни за шта. Зато што би се нашао приговор некоме од одликованих, ја сам наредио да се за сву тројицу не објави.

Тужилац: Мене сада интересује да ли је вама иознато да су сви ваши команданти, док сте били у Липову, примали од Италијана муницију, храну и све остало? Ако ваши команданти нису хтели да прекину ту сарадњу, да ли вам је влада казала стоп, тако даље не може. Јесте ли владу о томе обавестили?

Оптужени: Ја мислим да нисам обавестио, али Британци су били у мом штабу и они су све знали. Није постојала за њих никаква забрана. Пуковник Бејли¹¹⁶ могао је да разговара са сваким човеком који је дошао код мене. Из моје канцеларије ишло се у његову собу.

Тужилац: А зашто сте Робертсону¹¹⁷ забранили да шаље извештаје?

Оптужени: Он ме је неколико пута увредио. Био је неумерен у извесним особинама. Он ми се два пута извињавао а трећи пут када је дошао ја нисам хтео да га примим.

Тужилац: Да ли је концем 1942 године код вас био мајор Хадсон?

Оптужени: Ја мислим да је он код мене био до 1943 године.

Тужилац: Је ли остао на истом положају или је имао другу дужност?

Оптужени: Он је био на нижем положају јер је 1942 дошао пуковник Бејли а 1943 долази Армстронг.¹¹⁸

Тужилац: Сад ми одговорите на ово питање: Да ли сте ви ма ком од ваших команданата издали наређење да се потуче са Италијанима, да поведе отворену оружану борбу против Италијана?

Оптужени: Михаиловић одречно врти главом и каже: Било је случајева где је био маскиран напад. После напада долазили су четници да ослободе Италијане и одузимали им оружје.

Тужилац: Да ли је било отворене борбе онако како су се ваши отворено борили против Народноослободилачке војске?

Оптужени: Ја не могу унапред да одговорим на то. То је теже. Не располажем никаквим материјалом.

Тужилац: Да ли су ваша наређења била извршавана? Да ли би Трифуновић или Павле Ђуришић извршили такво ваше наређење?

Оптужени: Ако им се допада.

Тужилац: Да ли су ваши команданти отворено сарађивали са Италијанима у градовима?

Оптужени: Трупe не. Трупe су уклањане а команданти су се чували да не буду у близини тога места.

Тужилац: Ја ћу вам доказати противно тврђење.

Оптужени: Можда.

Тужилац: Да ли вам је познато да је Трифуновић седео у Сплиту? Добили сте његов извештај да је разговарао са италијанским официрима.

Оптужени: Да, кад нисам могао променити ту ствар посматрао сам је са гледишта борбе Италијана са Павелићем.

Тужилац: А ви сте добили извештај од њега о борби против партизана.

Оптужени: Мој је циљ био борба против Павелића.

Тужилац: Је ли та сарадња са Италијанима по вашем схватању издаја? Јесу ли ваши команданти тиме издали народ? Шта мислите?

Оптужени: Тако је. Ја то нисам могао да променим.

Тужилац: Тако је?

Оптужени: Тако је!

Тужилац: Ко вам је донео шифру 1941 године?

Оптужени: Шифру је донео Хадсон и она није била поверљива. Знали су је и Енглези. Ја сам тражио да ми се да тајна шифра, јер не може свако да изнесе свој прљави веш пред свакога. Молио сам да ми се да шифра од владе да могу да општим. Док нисам употребио други начин, дотле нисам успео да је добијем.

Тужилац: Да ли је влада тражила од вас у току 1942 године да ви пређете у борбу против окупатора?

Оптужени: Ја сам добио и писмо.

Тужилац: Да ли се сећате депеше Слободана Јовановића?

Оптужени: Не знам.

Тужилац: Сећате ли се какав је став имала влада? Да ли можете ући у отворену борбу против окупатора?

Оптужени: Она је сматрала као и ја: чекати погодан час.

Тужилац: Значи и у 1942 години тако?

Оптужени: То важи за општу акцију. За напад на све окупаторе ја сам у току зиме 1942 и 1943 имао разрађене операциске директиве и доставио сам их свима командантима корпуса.

Тужилац: Факат је да је влада и 1942 године сматрала да треба још чекати?

Оптужени: Да, до момента главне акције, искрцавања савезника и капитулације Немачке.

Тужилац: Значи ваше се гледиште потпуно поклапа са владиним.

Оптужени: Да, потпуно се поклапа. Али појединачне акције у том случају нису искључене. На пример, ја сам 1943 године напао Вишеград.

Тужилац: То из 1943 године биће вероватно сутра.

Оптужени: Саботаже су биле огромне нарочито у Србији.

Тужилац: Ја хоћу још мало да се вратим на ово питање: кад је Жарко Тодоровић отишао из Београда?

Оптужени: Жарко је ухваћен од Гестапоа у Београду па је одведен у Загреб да се испита његов рад у Хрватској.

Тужилац: Па је остао после у Загребу.

Оптужени: Он је у Загребу пробио прозор затвора и изишао и био још неколико месеци, радио и створио тамо нашу организацију.

Тужилац: Ко је преузео оне везе које је држао Жарко са извесним политичким личностима? Да ли је Жаркова жена ту нешто?

Оптужени: Ја мислим да је покушала. Ту је као посредник био син судског генерала Анђелића. Појавила су се двојица који су хтели да отму Жарку положај. Међутим, ја сам на њих сумњао да су у Гестапоу.

Тужилац: Ви сте имали кућу једне жене где су свраћали ваши курири?

Оптужени: Ја знам али не могу да се сетим.

Тужилац: Ценић, Денић, како се зове? Јесте ли у овом периоду имали какве везе са каквим свештеним лицем?

Оптужени: У Словенији су покушали преко Карла Новака.

Тужилац: Ко вам је слао нека писма у погледу Кораћа?¹¹⁹
Владика Николај Велимировић?¹²⁰

Оптужени: Владика Николај послао је само преко Мирка Трифунчића. Ја сам добио две године доцније то писмо. Онај који је носио задржао је. Али имао сам кратке друге везе. То је био један човек који је усмено могао да запамти сваку реч која му се каже и ништа није говорио. Ја говорим, он запише то у мозгу.

Тужилац: Кад сте успоставили везу са функционерима Мачекове¹²¹ странке, 1941 или 1942 године. Је ли вам познат Пинтеровић?

Оптужени: Једну везу имао сам са Хрватском преко Пеште. Преко Београда је било теже.

Тужилац: ГТТГ до Оро, Јесте ли добили поруке од Мачека о његовом ставу у то време?

Оптужени: Долазио је Мачеков човек који се зове Беланић. Ја сам послао писмо и њему и Кошутуићу и давао упутства как ГТТГ треба да раде.

Тужилац: Какав је био одговор?

Оптужени: Одговор је био да то није њихов претставник. Од мене купе што хоће а мени не одговарају ништа. То је у вези са целокупном политиком коју Мачек води.

Тужилац: У овом периоду?

Оптужени: Уопште у периоду тих веза.

Тужилац: Кад сте се са Бајом Станишићем састали први пут?

Оптужени: Кад сам се вратио из Херцеговине.

Тужилац: Бајо није приспео у Автовац?

Оптужени: Састао сам се на путу који води од Шавника за Левер Тару.

Тужилац: Како сте се састали са Павлом Ђуришићем?

Оптужени: Преко Недељка Плећаша, падобранца који је дошао на Сињајевину.¹²²

Тужилац: То је било?

Оптужени: 42 у јесен.

Тужилац: Када сте запосели Сињајевину? Јесте ли на Сињајевини добијали из авиона материјал?

Оптужени: Ми смо добијали и код села Степаца, и у Црној Гори доле.

Тужилац: Како сте распоређивали?

Оптужени: Материјал који се прима у ограниченим количинама распоређује се оним трупима на чијој територији се прима.

Тужилац: Значи Павле добија. Је ли Павле Ђуришић водио тада борбу против партизана?

Оптужени: Онда, када је добијао материјал, то је било по мом повратку. Није.

Тужилац: Операција на Ђуреви кад пада?

Оптужени: Не знам којег датума.

Тужилац: Јесу ли се партизанске снаге повлачиле пред навалом четника и Италијана у Босну?

Оптужени: Ми смо се премештали с места на место.

Тужилац: Је ли то било ретко или чешће?

Оптужени: Једно десет пута.

Тужилац: Је ли ту било и оружја?

Оптужени: Јесте.

Тужилац: Први пут кад сте добили на Равној Гори, можете ли приближно да се сетите да ли је тада избила борба између четника и партизана?

Оптужени: Ја мислим да јесте.

Тужилац: То је ја мислим било кад је Крупањ нападан.

Оптужени: Не, пре тога.

Тужилац: Вама је претседник Суда поставио питање а и ја бих вам поставио. Ви сте сигурно известили иностранство да је избила та борба и шта вам је влада на то одговорила?

Оптужени: Ја не знам.

Тужилац: Ви сте известили такође да су партизанске снаге протеране из Црне Горе.¹²³

Оптужени: Ја сам тако схватио јер сам добио податке о великом броју стрељања које је извршено у Црној Гори.

Тужилац: То исто стоји и у вашој депеши. Па шта су вам они на то одговорили? Јесу ли казали да сте погрешили?

Оптужени: Мислим да нису.

Тужилац: Које су све снаге учествовале у истеривању партизана из Црне Горе и Санцака?

Оптужени: Павле Ђуришић, Бајо Станишић, Милош Глишић и Вучко Игњатовић.

Тужилац: А од санџачких снага?

Оптужени: Оне су биле врло мале.

Тужилац: А Петра Баћовића?

Оптужени: Снаге Баћовића су биле из Источне Босне, из области зване Бура.

Тужилац: Је ли Баћовић учествовао у борби на Лиму?

Оптужени: Ја мислим да није.

Тужилац: Глишић је казао да је он био под његовом командом.

Оптужени: Нити би Глишић примио његову команду нити би он Глишићеву, они су се стално свађали.

Тужилац: Кад сте се први пут састали са генералом Блажом Ђукановићем?

Оптужени: Мислим да је то било у Липову. Мислим два пута.

Тужилац: Јесте ли пре тога њега поставили за команданта Црне Горе?

Оптужени: Пре тога је код мене долазио његов помоћник Лаковић.

Тужилац: Да ли вам је што-год познато о борби на Увцу децембра 1941 и јануара 1942 године?

Оптужени: Није.

Тужилац: Ја ћу само да вас упозорим да је Глишић добио наређење да очисти сав простор до Увца ...

Оптужени: У ком је месецу то било?

Тужилац: У јануару.

Оптужени: Ја не знам.

Тужилац: Ја сам, друже претседниче, исцрпео углавном питања из овога периода, имао бих питања из других периода, али ћу остати у овим границама које сте ви одредили.

Претседник: Да ли има одбрана каква питања оптуженоме?

Бранилац Никола Ђоновић: Пре него што бисмо поставили питања ја бих молио претседника да ми каже да ли би евентуално, ако пропустимо да поставимо нека питања из овога периода, да ли бисмо имали могућности да та питања поставимо доцније, приликом претреса доказног материјала или у којој другој прилици.

Претседник: У таквој форми није било ни потребно да постављате таква питања, јер, као што вам је познато процес служи за сазнање материјалне истине.

Бранилац Никола Ђоновић: Врло добро, хвала.

Претседник: Суд има да цени умесност или неумесност питања или предлога. Изволите питати.

Бранилац Ђоновић: Молим вас, господине генерале ...

Претседник: Пред вама се налази оптужени Михаиловић Драгољуб-Дража.

Бранилац Ђоновић: Ја сам његов бранилац и не могу га звати ни издајником ни како друкчије, него његовим називом.

Претседник: Мени се чини да такав ваш поступак није у реду. Зна се тачно према ступњу развитка процеса кад се како оптужени зове, на један начин у истрази, а на други начин кад је оптужница поднета.

Бранилац Ђоновић: Молим вас да ли сте се споразумели са командантом Народноослободилачке војске пре доласка капетана Хадсона или после?

Оптужени: Први споразум?

Бранилац Ђоновић: Први споразум.

Оптужени: Први споразум био је у Струганику.

Бранилац Ђоновић: Не можете да се сетите?

Претседник: Немојте тако сугестивно... Пита вас да ли је први споразум између вас и команданта, маршала Тита, био закључен пре доласка капетана Хадсона?

Оптужени: Не знам.

Бранилац Ђоновић: Да ли сте касније са неким од претставника партизанске војске уопште говорили о ономе што вам је Хадсон рекао кад је дошао?

Оптужени: Ни тога се не сећам. Ја нисам говорио о томе, јер је то био низ обавештајних питања.

Бранилац Ђоновић: Да ли се капетан Хадсон интересовао за ваше односе са партизанском војском и шта сте ви са том војском раније радили?

Оптужени: Како да не! Он се интересовао.

Бранилац Ђоновић: *А Шек касније је казао да нећемо помагати буну за Совјетску Русију?*

Оптужени: *Та је депеша доцније да Ша.*

Бранилац Ђонових: Шта су Немци тражили од вас на састанку у Дивцима?

Оптужени: Безусловну предају. Ја и Мишић имали смо у џепу оШ-ирафљену бомбу да је бацимо кад пођемо.

Бранилац Ђонових: Ко је Шражио?

Оптужени: То је Шражио команданШ Србије. Безусловну предају. Објашњавао је да ми немамо никаквог права, да смо ребели, да смо побуњеници...

Бранилац Ђонових: Је ли напоменуо капиШулацију?

Оптужени: ЈесШе.

Бранилац Ђонових: Је ли Говорио о року до коГа имаШе да положише оружје?

Оптужени: ШШо пре.

Бранилац Ђонових: Шта сте ви одговорили?

Оптужени: Ја сам одговорио да се чудим да сам зато позван. То је по моме рачуну могло да ми се саопшти. Они су одговорили: „Баш смо сматрали за потребно да вам то лично саопштимо“. ЗаШо је Александар Мишић после, кад је ухваћен, био сШрељан.

Бранилац Ђонових: После колико дана су од састанка у Дивцима Немци покушали да вас нападну?

Оптужени: После десет дана. Били смо заједно ја и Мишић и било је 40 коњаника. Опкољени смо били са свих страна у најкраТгој линији што је моГућно. Мени су рекли: „Халт!“ а Мишић је био заостао збоГ брата. А ја сам обишао Немце с друГе стране. У томе је моменту наишао Захарије Остојић и њему су још јаче викнули. Ми смо склизнули једном вододерином и кад је наишао Мишић, он је, да би мене спасио, рекао да је он официр. То сам дознао од људи који су се спасли. Ја сам остао у жбуну до мрака, до пет сати увече.

Бранилац Ђонових: Да ли сте имали обавештења из којих су крајева били ови партизани који су били заробљени?

Оптужени: Ја мислим да су се они појавили код Доње Топлице, али не знам тачно.

Бранилац Ђонових: Зашто је Јован Шкава побегао од вас? Је ли он побегао од вас или од партизана?

Оптужени: Он је побегао од нас, јер би га убили. Он бежи у Ваљево и тамо остаје и спрема клопку за кућу Мишића. И ја сам те вечери испраћао један одред кад је неки Воја Пантовић био ухваћен. И ја сам био у тој Гужви која је орГанизована од Јована Шкаве и Папића.

Бранилац Ђонових: КаквоГ је значаја имала ваша веза преко посланства у Софији за сам Совјетски Савез?

Оптужени: Ја не моГу ту да знам, а чим је ишла преко посланства, преко војноГ изасланика, значи да се имало поверења...

Бранилац Ђонових: И интереса?

Оптужени: Може бити и интереса.

Бранилац Ђонових: Осећа се замореност код оптуженог, не може да се сети и изрази.

Претседник: Помоћи ћемо на тај начин што ћемо дати оптуженом понован одмор, али нећемо му помоћи да кажемо „и инШереса“, кад он каже „поверење“.

Бранилац Ђонових: Учинило вам се.

Претседник: Није ми се учинило, што је чуо и чиШав Суд.

Оптужени: Ја нисам правник и не умем да бирам речи, можда и Ше чињенице не изражавам у оном смислу како би Шребало.

Бранилац Ђонових: Колико су Немци пуШа покушавали да вас ухваШе у овом периоду?

Оптужени: У Шоку целе зиме. У пролеће ја сам морао апсолуШно да напусШим крај око Горњег Милановца, само ја сам имао добру обавештајну службу. КреШао сам се увек у Шројци. Вучковић, ја и ОсШојић били смо увек Шу.

Претседник: Који Вучковић?

Оптужени: Звонимир Вучковић. Ја сам се наслањао на команданте у чијем сам се крају налазио и збоГ ШоГа смо добијали обавештења, јер су изненада долазили непријатељи у Милановац и вршили претрес по околини, а ја сам ишао путем. У пролеће сам морао отићи, јер су ме тада пратили у стопу, нарочито је ту био неки Рајко Терзић. Ми смо добијали од њих обавештајну службу. О сваком нашем покрету они су били обавештавани, тако да сам имао тешкоћа и да су ме људи морали склонити у ДраГачево, да не би и нама правили сметње.

Претседник: Да ли сте отишли у Црну Гору да те одреде потчините, или сте се склонили?

Оптужени: Ја сам се склонио. Дошао сам на Златар и ту сам добио ЈБотићеве новине, које су писале да сам побегао из Србије и да сам на Златару. У томе времену имао сам новине, ЈБотићев лист, који је објашњавао да сам ја на Златару. Према томе нисам желео да идем из Србије.

Претседник: Бранилац Јоксимовић хоће, оптужени, да вас пита.

Бранилац Јоксимовић: Господине генерале...

Претседник: И вас као дугогодишњег адвоката опомињем да се оптуженом пред Судом каже оптужени.

Бранилац Јоксимовић: ОдГоварајући на питање јавноГ тужиоца, ви сте почели једну мисао, али је нисте завршили. Казали сте: „Моје је уверење у наслону на Совјетски Савез..." и ви сте ту имали завршну мисао.

Оптужени: Моја је мисао скраћена. Ја сам ту мисао казао и добио збоГ тоГа прекор од стране владе, не знам тачно којим поводом, али бих се могао сеШити. Досадило нам је да будемо кусур Европе, и према Шоме наше је да се у томе поГледу наслонимо на Русију. Целу ноћ су депеширане и друге ствари које сам ја рекао, само ја сам добио прекор који је Говорио да ми морамо имати наслон на западнс демократије.

Тужилац: Шта кажете? Добили сте прекор?

Оптужени: Добио сам прекор од владе, која ми је предлаГала друге ствари, у погледу наслона на западне демократије.

Претседник: *Како шо? Објаснише мало боље? Шиа вам је влада поручила, конкретно?*

Оптужени: *У овоме моменту не могу бити потпуно сконцентрисан. Наслон на западне демократије. Не каже се ништа нарочито, али се оштрим речима каже да имамо да се наслонимо на западне демократије. Ја мислим да то има у депешама које су вам у рукама.*

Тужилац: *Он то репродукује из докумената.*

Оптужени: *Ја сам у томе поГледу радио и даље. Ја сам одржавао везе са војним изаслаником у Софији који није моГао да ме позове да Гледам филм о маневрима 1935 Године, али ја, и нас седморица, незванично смо Гледали тај филм. Ја сам Гледао у ХраГу, Где сам био позван на вечеру код војноГ совјетскоГ изасланика, филм о маневрима из 1936 Године. У томе поГледу ја нисам изостајао, а да нисам симпатисао Совјетима. Чак смо имали и словенски клуб.*

Претседник: *Овде није реч о симпатијама, неГо само о чињеницама.*

Бранилац Јоксимовић: *Казали сте ову реченицу, оптужени Михаиловићу: „Кад нисам могао променити оно стање ствари које сам затекао у Црној Гори, онда сам гледао на другој страни Италијане и Павелића“. Ја бих вас молио да објасните то.*

Оптужени: *Постојала је борба између њих ко ће више имати своје државе, да ли Италијани или Павелић. У том случају ја бих поступио овако. Према Павелићу, да му се откида, јер је моја тежња била да се убацим до Загреба са својим одредима, да будем пред Загребом.*

Претседник: *То значи у том случају помагати Италијане?*

Оптужени: *Сасвим јасно. Они ће из наше земље ићи једном. Ја сам био уверен у победу. Павелића је требало прво срушити, а онда...*

Бранилац Јоксимовић: *Још једно питање. Рекли сте на једном месту реченицу: „Принципијелно нисам хтео да признам ничију власт сем владе. Сматрао сам се као војник који прима владина наређења“. Да ли је то ваше мишљење било кроз цело време окупације, или само у почетку 1941 и 1942 године?*

Оптужени: *Никада ниједно писмо своје нисам хтео упутити на команду Блиског Истока сем изразе учтивости. То нисам хтео из разлога што нисам желео да покажем потчињеност према једној страни, савезничкој земљи. Потчињеност не примам. Сад друго: Хоћу да будем лојалан према влади, али, оно што је било важно, нисам желео да будем потчињен. Читава земља, или велики део, налазио се под неком мојом контролом. Ја у том случају нисам желео, и ако сам био у савезу, нисам желео да будем сматрам колонијом или таквим нечим, јер кад би био непосредно потчињен, био бих нелојалан према влади и према земљи. Наравно, у пракси није то оствариво. У пракси све су везе ишле преко енглеске службе. Ја не могу друкчије. Али ја и те везе увек адресујем претседнику владе, без обзира да ли се тражи материјал, да ли ово или оно. Ја сам био поставио такав принцип и мислим да се у том правцу нисам огрешао, нисам желео ни у ком случају да будем потчињен страни држави непосредно.*

Бранилац Јоксимовић: Да ли сматрате да сте, било када, којим крупним поступком изишли из круга наређења, интенција емигрантске владе, за време свога рада у доба окупације, или сте се држали стриктно њихових наређења, њихових инструкција, директива итд.?

Оптужени: Они су морали разумети мој врло тежак положај. Огромне тешкоће, пропаст земље, земља без ичега, почетак, они су морали то схватити. Иако би ја нешто прикрио, енглеска служба не би сакрила. Имали смо две паралелне службе, обавештавао сам ја и британска мисија, која се потпуно слободно кретала где је хтела.

Бранилац Јоксимовић: Ви сте рекли да примајући интенције и наређења нисте извршавали сва наређења која су долазила.

Оптужени: Ја нисам политичар. Ја бих желео са мало речи да ме разумете као војника. Да се са мало речи разуме оно што се каже, а оно што се тражило рекао је сам радио Лондон преко својих емисија, то јест треба да се потчине мени, да се све борбене снаге мени потчине. Ја сам сматрао да сам у праву и да све снаге треба да се потчине генералу Михаиловићу.

Претседник: Задржавам се на питању вашег браниоца: „Јесте ли ви кроз читаво време како сте били постављени радили по директивама или инструкцијама избегличке емигрантске краљевске југословенске владе?“

Оптужени: Јесте. Ја сам војник, они су влада. Ја сам сматрао и свој министарски положај више као пропагандни.

Бранилац: оптуженог Милоша Глишића, адвокат Благо Радовић, тражи да постави оптуженоме извесна питања у вези са својим браћеником.

Бранилац: оптуженога Михаиловића, адвокат Драгић Јоксимовић, противи се овоме захтеву адвоката Радовића, изјављујући мишљење да Михаиловић у вези са оптуженим Глишићем треба да се испита доцније, у доказном поступку. Сада је испитивање оптуженог Михаиловића као оптуженога, а не као сведока.

Претседник: Обраћа се адвокату Радовићу: Када дође на ред ваш браћеник Глишић, ви ћете онда поставити та питања.

Бранилац: Радовић изјављује да нема ништа против тога.

Бранилац: Милош Терзић брани оптуженог Слободана Јовановића коме се суди у отсуству. Ја сам хтео да поставим оптуженом Михаиловићу неколико питања из овог првог дела оптужнице уколико се она односи на владу Слободана Јовановића.

Бранилац: оптуженог Михаиловића, адвокат Драгић Јоксимовић: Ја предлажем да се претрес прекине, и да се сутра настави, с обзиром да смо ми, адвокат Ђоновић и ја, исцрпли наша питања.

Тужилац: пуковник Минић изјављује да се слаже са предлогом да се претрес прекине.

Суд доноси одлуку да се претрес прекине и да се настави сутра, 12 јуна, у седам часова ујутру.

Претрес је прекинут у 14,30 часова.

12 јун

Почетак у 7,20

Претседавао претседник, пуковник Михаило Ђорђевић

Претседник: Наставља се претрес по кривици оптуженог Михаиловића Драгољуба и осталих. Друже заставниче, уведите оптуженог Михаиловића. - Снимање је дозвољено 15 минута од уласка оптуженог Михаиловића (у томе је доведен оптужени Михаиловић који заузима своје место на оптуженичкој клупи). - Оптужени Михаиловићу, да ли вам је позната операција окупатора под називом Четврта офанзива?

Оптужени: Позната ми је.

Претседник: Дела нам сада испричајте шта знате о Четвртој офанзиви, какво је учешће ваших команданата, јединица итд. у томе.

Оптужени: За моје учешће у тој офанзиви налази се главни моменат у Далмацији. Још у току зиме 1942/43 ја сам био упознат о искрцавању које треба да се изврши на далматинској обали, управо не на далматинској обали, него на нашем Приморју. Процењујући као војник могућност искрцавања дошао сам до уверења да су најповољнији услови за искрцавање у Далмацији и то према Сплиту где се налази већи број острва која омогућавају лакше операције искрцавања. У то време партизани су почели да нападају на Далмацију. Моја ранија тежња и мој руководни задатак био је рушење Павелићеве Хрватске после Треће офанзиве. Сада се овде истиче један моменат да треба да одржим своје позиције у Далмацији. Под таквим приликама и условима ја сам се по моме мишљењу налазио у нужној одбрани за позиције у Далмацији. Ето то је био разлог да сам ја одредио своје снаге независно од сваког непријатељског плана, утолико пре што за њега нисам ни знао, а уколико сам сазнао то је било доцније. И прве концентрације непријатељских трупа нарочито немачких мени нису биле познате. Ја сам отприлике осећао њихово приближавање и у то сам сматрао да је велика опасност за мене. Из саме оптужнице види се да су се непријатељске снаге немачке налазиле концентрисане на простору Карловац - Сињ - Костајница - Загреб - Сански Мост - Огулин. То је доста далеко. У доцнијим операцијама када сам требао да идем у Србију из Црне Горе ја сам то учинио јер сам осетио

прикупљање немачких снага које су се кретале из Сарајева ка Горажду, Новом Пазару и Албанији.

Претседник: Говорите нам конкретно о Четвртој офанзиви.

Оптужени: То је до Четврте офанзиве. Под таквим условима ја сам прикупивши податке, саставио операциску директиву од 2 јануара. Као што сам датум показује, седница претставника окупационих трупа била је доцније а ја сам то издао много раније, што доказује да су моје операције и директиве биле потпуно независне и без икаквог наслона на друге. Од тих операциских директива у целости није извршено много што-шта по мојој замисли. Ми водимо борбе у Далмацији, где учествује Петар Баћовић, а све остале снаге нити су пристигле, нити су дошле на место које сам одредио.

У тој, Четвртој офанзиви, било је велике непослушности, јер Павле Ђуришић, који је био позват као резерва, која треба да иде у област Калиновика, уместо тога казао је да ће успут, крећући се кроз Санџак, очистити Санџак од италијанске милиције и муслимана. Међутим, он се вратио са пљачком и распустио јединице које је доцније примао.

Офанзива партизана треба да се креће у правцу Прозора. Борба се води. Баћовић пролази кроз просторију Имотског и долази назад у Херцеговину. За мене је било главно сачувати Херцеговину и не тиче ме се ништа за непријатељску намеру. Ја сам желео да под таквим приликама наступања партизана у правцу Јабланице сачувам просторију Херцеговине, Санџак и Црну Гору. Борбе се развијају. Операцијама стварно руководи Захарије Остојић и све што је имао за наређење он је издао. Ја сам се после тога решио да изиђем на само бојиште и зато се од Липова крећем ка Калиновику, одлазим на ту просторију и тамо не остајем у штабу него сам са Павловим трупама ишао у правцу Бјелинића и доцније се враћам ка Калиновику и одлазим у лево, одакле ми је грозила опасност за задржавање линије у Херцеговини. Све радње, које се врше тада у тим операцијама под руководством су Остојића, јер ја нисам имао времена да се бавим тим пословима, пошто сам стварно долазио ради обиласка трупа и упознавања са стварном ситуацијом.

Претседник: Јесте ли ви ради непосредног руковођења операцијама формирали при Врховном штабу у том правцу команду са Захаријем Остојићем на челу?

Оптужени: Тај штаб послан је доцније. Он је био при Врховној команди да би управљао борбом, радовима и организацијом и да би био ближе на терену, како у Босни и Херцеговини, тако и у осталим областима.

Претседник: Био је под вашом директивом број 1 од 2 јануара 1943 године.¹²⁴ Који су корпуси, под чијом командом и са коликим снагама требало да учествују у борби против партизана?

Оптужени: Података нисмо имали. Ово је била само жеља шта би ко могао да поведе: Први корпус 2.000 људи под командом Бјелајца.

Претседник: Је ли тачно да је Други корпус учествовао под командом Славка Бјелајца?¹²⁵

Оптужени: Ја верујем да је то тачно. То пише у оптужници и директиве показују. Ја не знам колико је стварно у томе учествовао Бјелајац, о томе немам података. Други корпус од 2.000 људи под командом попа Момчила Ђујића у области Оточца, Трећи корпус под командом мајора Петра Баћовића од 3.000 људи у околини Книна, друга Косовска бригада у јачини од 6.000 људи под командом Новака Мијовића¹²⁶ у околини Дрниша, Четврти корпус под командом Баја Станишића у јачини 3.000 људи на простору Доња Јабланица, Пети корпус од 3.000 људи под командом Боре Митрановића у области Кључа и Мањаче. Не верујем у опште да је план извршен. Као резерва Павле Ђуришић са 4-5.000 људи требало је да по директивама буде у области Калиновика, јер сам ту област сматрао као врло важну и после, кад сам хтео да отступим натраг од Калиновика, имао сам ту тенденцију да се узме линија Пива-Дрина, јер је то најјача линија у војничком погледу и као таква нуди најповољније услове.¹²⁷

Претседник: Ви сте рекли да је непосредним операцијама у Четвртој офанзиви над четничким снагама руководио мајор Остојић.

Оптужени: Руководио је мајор Остојић.

Претседник: Је ли мајор Остојић још увек био начелник вашег оперативног одељења?

Оптужени: Јесте. Он је био један одвојен део, који сам ја, у почетку децембра, одвојио из штаба и послао у Херцеговину, у област Калиновика.

Претседник: У чије је име заповедао?

Оптужени: У моје име.

Претседник: Да ли вас је у току операција обавештавао Остојић о томе како теку операције?

Оптужени: Сигурно је да ме је обавештавао.

Претседник: Јесу ли вас о томе обавештавали и команданти појединих сектора и појединих колона?

Оптужени: Депеше су долазиле са свих страна уколико је ко могао да их шаље, али они су били дужни, и стварно се тако и види у директивама, и види се приложен план, да стоје непосредно под Остојићем. У директивама има цртежа у којима се то види.

Претседник: Јесте ли у току Четврте офанзиве издавали лично извесним командантима наређења?

Оптужени: Може бити, али врло мало.

Претседник: Колико рачунате да сте имали ваших јединица које су учествовале у Четвртој офанзиви против Народноослободилачке војске.

Оптужени: Ја мислим да су стварно учествовали и то врло слаби делови Ђујића.

Претседник: Колико је људи, сумарно, учествовало?

Оптужени: Највише 12-15.000 људи.

Претседник: Ради пребацивања, довлачења иа концентрациони простор велики број људи, сигурно је требало извршити извесне припреме. Како је текао тај начин превлачења трупа на положај?

Оптужени: Моја је жеља била да сваки иде на своје место по директиви.

Претседник: А стварно како је било?

Оптужени: Стварно се Баћовић превозио бродовима.

Претседник: Чијим?

Оптужени: Окупационим. Превлачио је у Сплит. То је покушао да учини и Блажо Ђукановић, ја сам *Шо забранио и успео да се не изврши*.

Претседник: А како је било са јединицама Баје Станишића?

Оптужени: Он је прошао возом не знам куда, оним возом који је ишао преко Требиња.

Претседник: У чијим су рукама тада били градови Никшић, Требиње и Мостар?

Оптужени: Никшић и Требиње нису били ни у чијим рукама, а Мостар у италијанским рукама.

Претседник: А у чијим је рукама била железница?

Оптужени: Она је била у италијанским рукама, али је особље било национално (смех у дворани), претседник звони ради умирења публике).

Претседник: Слажете ли се с тим да под Четвртом офанзивом временски треба рачунати период од 15 јануара до половине априла 1943 године?

Оптужени: Не разумем.

Претседник: Да под Четвртом офанзивом долази време од 15 јануара до половине априла 1943 године?

Оптужени: За мене је много дуже, траје до месеца маја, кад сам се по доласку у Србију морао провлачити кроз Немце.

Претседник: Каква је улога, у припреми Четврте офанзиве и у току саме офанзиве, вашег делегата Добросава Јевђевића?

Оптужени: То је био један несређени тип, човека кога нико није могао обуздати. Радио је шта је он хтео. Он одлази у Сушак, подноси извештај и његови су извештаји често могли бити корисни, али целокупан рад био је веома штетан. У погледу обавештајне службе могао је да буде користан, али у погледу његовог рада био је врло несрећан по организацију.

Претседник: Да ли је он приликом битке на Неретви био на левом крилу ваших трупа?

Оптужени: Лево су били Италијани.

Претседник: А ко је био на десном крилу?

Оптужени: Десно крило било је празно.

Претседник: Ви имате у бици на Неретви на десном крилу четничке снаге Воје Лукачевића?

Оптужени: Он није имао никаква посла да одлази у Коњиц. Кад је пала Неретва у руке партизана, он је требало да држи планину Трескавицу и да штити онај простор, који је мени требао, да мене брани, а, међутим, он се баца и долази на своју руку на Неретву.

Претседник: Је ли Лукачевић силазио у Коњиц?

Оптужени: Он је долазио у Коњиц.

Претседник: Ко је био у Коњицу?

Оптужени: У Коњицу су били Италијани.

Претседник: Само они?

Оптужени: Прво Италијани, а после су Немци стигли до правца Сарајева.

Претседник: Је ли се развила борба између Лукачевића и Немаца?

Оптужени: Није.

Претседник: А је ли било садејства између Лукачевића и Немаца?

Оптужени: Било је.

Претседник: Јесу ли биле до Лукачевића немачке снаге?

Оптужени: Немачке снаге биле су кад су стигле, кад је област Калиновика пала.

Претседник: Ја мислим много раније, у фебруару месецу постојало је садејство четника и немачких снага?

Оптужени: Мени је тешко у погледу времена да кажем. Знам кад сам ја дошао до Калиновика да је била највећа криза, то је било у месецу марту или априлу и тек после тога Немци су почели да стижу.

Претседник: Ви кажете да сте о тим операцијама обавештавани, да сте углавном знали...

Оптужени: Али они су обавештавали оно што су они хтели, јер све главне везе држао је Остојић и љубоморно их чувао од мене тежећи да појача свој утицај.

Претседник: Прво, током Четврте офанзиве, а доцније приликом вашег доласка, зар нисте били обавештени да су заједно са вашим снагама учествовале и немачке снаге?

Оптужени: Остојић је мене обавештавао по прикупљеним подацима са терена. Ја сам био обавештен у погледу италијанских снага које се нису ангажовале, а обавештаван сам чисто да знам где се ко налази.

Претседник: Ви сте обавештавани да би знали где се ко налази. Јесте ли видели распоред снага?

Оптужени: Распоред није ми био довољно јасан, ја сам имао распоред снага окупатора.

Претседник: Рекосте да вас је Остојић обавештавао.

Оптужени: О току операција.

Претседник: Је ли вас обавестио да су на десном крилу били и Немци?

Оптужени: Ја мислим да не, јер они нису били ту. Они су доцније стигли. Кад је Коњиц био угрожен, што се види из писама које је Лукачевић слао Остојићу.

Претседник: Је ли то у току Четврте офанзиве?

Оптужени: У току Четврте офанзиве.

Претседник: Објасните суду како су се то у Коњицу стекле четничке снаге под командом Лукачевића, италијанске и немачке снаге.

Оптужени: Ту су потпуно самовољно и произвољно радили Лукачевић и Остојић.

Претседник: Према томе су Лукачевић и Остојић употребили своје снаге заједно са немачким снагама против народноослободилачких снага у Четвртој офанзиви.

Оптужени: Изгледа да јесу.

Претседник: Како су били наоружани четници у Четвртој офанзиви?

Оптужени: Оним наоружањем које су имали раније.

Претседник: Од кога су добијали муницију?

Оптужени: Од Италијана.

Претседник: На који су се начин хранили?

Оптужени: Мени је тада исхрана објашњавана. Добросав Јевђевић је узимао много пара за куповину хране по магацинима. Ја сам дао новаца у злату за исхрану. У области Калиновика требало је да буде доста хране.

Претседник: Је ли вам познато да су авиони Савоја спуштали храну и муницију?

Оптужени: По оптужници ми је познато.

Претседник: А јесте ли ви видели?

Оптужени: У области Калиновика нигде.

Претседник: А на Неретви?

Оптужени: То је било по гарнизонима. То је било у области Коњица *а мени је Главни био циљ, који сам имао да сачувам ХерцеГовину.*

Претседник: Шта значи у преписци Остојића из депеша ово: 11, 22, 33, 44?

Оптужени: То је било измишљено, то је требало да значи: Немци, Талијани, усташе и домобранци.

Претседник: Да ли је било и више?

Оптужени: Не знам да ли је било.

Претседник: Да ли вам је познато да су од стране четника у Четвртој офанзиви коришћени резултати извиђања Италијана?

Оптужени: Из оптужнице ми је познато.

Претседник: А онда нисте знали?

Оптужени: Не.

Претседник: Каква је била улога мајора Боривоја Радуловића¹²⁸ у Четвртој офанзиви?

Оптужени: Радуловић је био земљак Остојића и он га је узео и послао као делегата у област Дубровника, где је требало да се осматрају сви радови. Он је отишао још много раније. Ми смо плански сређивали податке који су били прибављани како о минским пољима и тако даље и о томе сам ја послао извештај савезницима. Доцније у Четвртој офанзиви његова улога је била у обавештавању. Он је обичан орган, пријатељски везан са Остојићем.

Претседник: Четничких снага у Четвртој офанзиви рекосте да је било 12 до 14 хиљада?

Сем пушкама, чиме су још били наоружани?

Оптужени: Лаким аутоматима и бацачима.

Претседник: Да ли су имали довољно муниције?

Оптужени: Ја мислим да не.

Претседник: Да ли су примали од кога муницију?

Оптужени: Примали су.

Претседник: А шта је недостајало четничким јединицама у борби?

Оптужени: Рђаво вођство од старешина. Одлазак не по заповести и идеји коју сам ја имао и дао и не по директиви број један, већ су они радили како су хтели.

Претседник: Какав је био морал трупа?

Оптужени: О томе не могу да вам дам податке. Код оних које је Ђуришић водио морал је био добар и биле су трупе у добром стању, а оне које су биле у Далмацији нису биле доброг морала.

Претседник: А Лукачевићеве, Пантићеве...?¹²⁹

Оптужени: Лукачевић, он је могао да да добру трупу, јер то је зависило од старешине. Митрановић никако. Бјелајац је био стално у борби коју је водио на терену са потпуковником Илијом Михаићем. Било је трагова узајамне борбе. Укупно се може да каже да су старешине, које су имали људи, саме учиниле много у погледу опадања морала, а сама борба није била жељена, мада је у Трећој офанзиви била жељена.

Претседник: А откуда тако низак ниво морала?

Оптужени: Ја мислим да борба сама није била симпатична.

Претседник: Како то мислите симпатична борба? Због чега?

Оптужени: Па у сваком случају због тога што се боримо међу собом.

Претседник: Против кога су се борили четници?

Оптужени: Против партизана.

Претседник: Је ли то утицало на морал?

Оптужени: Морало је утицати.

Претседник: Да ли је речено трупама против кога се боре пре поласка?

Оптужени: Из овога што оптужница каже, можда се ту донекле и претерује али ја сматрам да се ником није крило.

Претседник: Сматрате?

Оптужени: Ја сматрам и молим вас да ако би у доказном материјалу било, да би могао да се уверим да је то од стране Врховне команде. Могуће да су појединци, поједине старешине, радећи на своју руку, тако што употребљавали, да не кажу против кога, него да иду против Немаца и тако... Још бих ово додао. Ја као војник никада не бих преварио своје војнике против кога се иде. То би било врло погрешно кад дођу и виде. У таквом случају такав старешина учинио би обратно у погледу морала и снаге, јер би снизио морал. То су неправилне и невојничке радње.

Претседник: У току истраге вама је био предочен докуменат који су потписали Станишић и Баћовић, а из кога се види да постоји сарадња између 11, 22 и 33?

Оптужени: То сам први пут видео у оној мешавини трупа.

Претседник: Па, шта мислите? Је ли било сарадње и садејства немачких трупа са четницима против партизана у Четвртој офанзиви?

Оптужени: Са Немцима није било. Ја мислим није било друге сарадње већ је само Воја Лукачевић, сам, на своју руку образовао у оном крају. Иначе не видим сарадњу са немачким окупационим трупима.

Претседник: А учешће Уроша Дреновића?¹³⁰

Оптужени: Дреновић је био толико далеко од мене да никада нисам имао везу са њим.

Претседник: А да ли вам је познато да је он у том периоду сарађивао са Немцима?

Оптужени: Из оптужног материјала или за време ислеђивања упознао сам се са тим да је и он учествовао у томе.

Претседник: Јесте ли били редовно обавештавани о напредовању броја 11, 22, 33, 44?

Оптужени: То је требало да буде, јер сам морао своја леђа чувати од Немаца.

Претседник: Потсећам вас на то да сте у истрази рекли овако: „такође су ме увек и редовно обавештавали о напредовањима броја 11, 22, 33, и 44," сви, сем Дреновића, с којим уопште нисам имао везу путем радија". Да ли вам је познато да је у току Четврте офанзиве Баја Станишић сарађивао са Немцима?

Оптужени: Кад је отишао у Мостар?

Претседник: Куда је отишао?

Оптужени: У Мостар. Тамо су биле италијанске трупе. Бајо Станишић, без мога одобрења, одлази у Мостар, а тамо су у то време ушли и Немци.

Претседник: Па да ли је он онда био заједно са Немцима?

Оптужени: Да. Само не знам да ли се подударају ти моменти да је он био тада када су они дошли у Мостар.

Претседник: Да ли вам је познато да је у току операција у Четвртој офанзиви Бајо Станишић тражио да немачка авијација бомбардује положаје Народноослободилачке војске?

Оптужени: Из оптужног материјала.

Претседник: За Баћовића рекосте да се пребацио бродовима у Сплит?

Оптужени: Јесте.

Претседник: А од Сплита куда је кренуо и како?

Оптужени: Не знам тачно, али мислим да је ишао према Книну.

Претседник: Чиме је ишао?

Оптужени: Книн је био у италијанским рукама. Ја мислим да сте ме о томе питали.

Претседник: Јесте ли били обавештени о томе да су се снаге Народноослободилачке војске, пошто су једанпут већ биле прешле Неретву код Јабланице, повукле и пошле према Прозору?

Оптужени: Ја се не сећам да ли смо били обавештени или не.

Претседник: Да ли се сећате или не?

Оптужени: Не сећам се.

Претседник: Је ли се сећате борбе код Чичева и Главатичева?

Оптужени: Тај део ме нарочито интересовао. За мене је претстављао врло опасан правац. Зато је у тај правац требала да буде упућена Павлова резерва.

Претседник: Јесте ли били упознати са првим делом Четврте офанзиве?

Оптужени: Врло нејасно.

Претседник: Колико нејасно?

Оптужени: Нејасно у погледу покрета немачких снага, јер као што се види из оптужнице, оне су биле постављене на удаљеном простору, чак ни у Сарајеву оне се нису концентрисале. Сисак-Загреб-Огулин, то су удаљени простори. Према томе ја нисам могао имати тих података, утолико пре што су везе са Западном Босном биле тешке и ретке.

Претседник: Јесте ли били обавештени о томе да су у првој фази четничке јединице учествовале са италијанским и немачким трупама?

Оптужени: Знам за Воју Лукачевића.

Претседник: У првом делу?

Оптужени: У првом делу мени је достављен рад, само рад Баћовића и попа Ђујића. Само та два рада у том првом делу. Други нико није учествовао. Бјелајац није учествовао.

Претседник: Јесу ли вам познати ближи детаљи од продора Народноослободилачке војске према Чичеву и Главатичеву у правцу Калиновика?

Оптужени: То је било на Јабланици. Тамо је био Андрија Весковић¹³¹ са делом снага из Црне Горе, које су требало да заштите леву обалу Неретве, *јер за мене било је главно сачувати Херцеговину да се ради на одбрани линије коју образује сама Неретва у вези са Трескавицом планином.* Тамо је био Андрија Весковић и развиле су се борбе. Он је био крајње неактиван и омогућио је прелаз тиме што није добро осигурао саму одбрану реке. После тога на том правцу био је и Лукачевић. Андрија Весковић и Лукачевић отступају према Главатичеву, одваја се Воја Лукачевић и, уместо да држи Трескавицу и Бјелиниће, *муслимански крај који смо били придобили за себе*, он се баца сасвим удесно, за Коњиц, одатле врши своје нападе у правцу Дрежнице.

Претседник: Од момента када су снаге Народноослободилачке војске избиле преко Чичева и Главатичева и дошле код Калиновика, где сте се ви налазили?

Оптужени: Оног момента када су партизани стигли до Бјелинића, ја сам тог истог дана дошао из Липова. Дошао сам и одмах тог истог дана био сам на челу својих снага и кренуо у правцу Бјелинића. Нисам знао тачно положај партизана. Кад сам се удаљио од Калиновика неколико километара, ваљда је прошло два сата, ја сам наишао на партизана и са петнаест људи задржао се, док је Павле наишао после један сат. Он се развио и кренуо у напад. Вођене су тешке борбе, није се успело, ни једни ни други да се одбаце, али те исте вечери, Весковић, који је био на десном крилу код

Обља, на један доста лак начин, ја сам то посматрао са положаја на коме сам се налазио, бомбама је одбачен. Тада је била прекину-та веза положаја, који је у том моменту био образован на линији Бјелинићи-Невесиње. Онда сам потпуно био отцепљен од свих тих снага које су се налазиле у области Херцеговине код Невесиња.

Претседник: Где сте се упутили одатле?

Оптужени: У Калиновик. Ја сам одмах увидео какве је природе маневар који се врши преко Лелије. Ја сам био цео дан на осматрачници. Мене је то натерало да цело отступање оријентишем према Сарајеву. Успут тај правац променим и одем преко Јабуке. То је једна област и село Јабука. Тако сам стигао на Устиколине, одређујући као другу линију која се има бранити, линију Биља-Дрина.

Претседник: Како сте дошли из Липова до Калиновика?

Оптужени: Дошао сам аутомобилом пред Пљевља.

Претседник: А одатле?

Оптужени: Заноћио сам у области западно од Чајнича.

Претседник: Одакле? Куда сте даље кренули?

Оптужени: Одатле сам ишао преко Буковице на Устиколину, и отишао у Фочу, до оног места на левој обали Дрине. Ту сам остао у једној кући и одатле отишао за Калиновик.

Претседник: Где је тада био Павле Ђуришић?

Оптужени: Ја сам њега нашао на првом преноћишту, западно од Чајнича.

Претседник: Да се вратимо на неке ствари. Јесте ли у току Четврте офанзиве били у сталном контакту са својим начелником оперативног одељења Захаријем Остојићем?

Оптужени: У сталном не.

Претседник: Јесте ли издавали наређења за време Четврте офанзиве?

Оптужени: Може да буде само она наређења где треба нешто да се посаветује. Иначе њему препуштам вођење операција, што има уопште да уради. А пошто ја руководим са огромно важним пословима у целој земљи, у том случају за мене било је важније од тога да видим стварно стање на терену и одатле да изводим закључке.

Претседник: Јесте ли издавали наређења попу Ђујићу?

Оптужени: Поп Ђујић често је тежио да буде директно са мном у вези, мада је требало да он буде директно везан са Остојићем, јер је то принцип војне команде. Вероватно да се он често јављао непосредно, али то је неправилно.

Претседник: Јесте ли издавали директна наређења Павлу Ђуришићу, Баћовићу, Станишићу и Јевђевићу?

Оптужени: Нико ме. Могу бити само изузеци.

Претседник: Овде долази до извесне противуречности. У истрази сте, на питање да ли сте издавали наређења Ђуришићу, Баћовићу, Станишићу и Јевђевићу, рекли: „Јесам, издавао сам свакоме од поменутих команданата и директна наређења, без обзира на Захарија Остојића који је био у Калиновику.“

Оптужени: Ја ништа нисам оповргнуо овим, само детаљизирао. Било је извесних случајева, не могу да знам детаљно. Било је извесних наређења која сам издавао, али требало је сва наређења да издаје Остојић. То је и по директиви јасно.

Претседник: Јесте ли из оних депеша, које сте примали као објашњење од Остојића и осталих команданата, видели да постоји сарадња између Немаца, Италијана и четника?

Оптужени: Ја не могу да у томе будем прецизан за то што, у колико сам добијао податке о непријатељу, то сам сматрао као обавештења, као обавештајне податке који су нам требали, али о сарадњи могао сам знати само у колико се то тицало Јевђевића, који је радио све на своју руку, а ја нисам знао да је он био онако добро повезан са Остојићем.

Претседник: Добро, ви сте добијали податке које сте сматрали као обавештења. Али ви сте као војник имали карту пред собом.

Оптужени: Јесте, ја сам у њу и уцртавао.

Претседник: Из тих учртаних појединих положаја италијанских, четничких, немачких трупа итд., да ли сте видели да им се крила додирују или се чак и мешају?

Оптужени: Не, то је тако по оптужници, према добијеним мојим подацима, то је тек настало у моменту мога пута од Липова. Дотле није било тог мешања до изласка на терен. Можда је било само у Далмацији.

Претседник: Где су одношени и лечени четнички рањеници из Четврте офанзиве?

Оптужени: Ја сам имао своје болнице. На овоме делу фронта, на којем сам ја био, имао сам своје болнице.

Претседник: Наведите једну своју болницу?

Оптужени: У Калиновику.

Претседник: Онда још једну?

Оптужени: После је била у Фочи, после у Колашину.

Претседник: А у чијим је рукама била Фоча?

Оптужени: Била је у четничким рукама, а изнад Фоче на десној обали Њехотине, налазио се је талијански гарнизон *који је био. Мени је било непријатно што се ту налази. Али тај талијански гарнизон је био потпуно одвојен и затворен у великом утврђењу, знали смо на карти тачан положај Гарнизона.* Фоча је била у четничким рукама.

Претседник: Кажете да су Талијани били на десној обали Њехотине.

Оптужени: Али на брегу који се налази у углу који прави десна обала Њехотине и Дрине.

Претседник: А ко је држао онај део града Фоче на десној обали Њехотине?

Оптужени: Ја у самој вароши уопште нисам био, али нисам обавештен да је ико други тамо био сем Остојићевих снага.

Претседник: Сматрате ли према томе да Фочу нису држали заједно четници и Италијани?

Оптужени: Фочу не, али могли су да владају. Ко познаје њихове трупе врло добро зна каквог су моралног стања и да их може присилити да буду тамо где су. И они су тамо били.

Претседник: Упозоравам вас на ваш изказ у истрази где сте рекли овако: Десну обалу Ћехотине држали су Италијани, а леву обалу четници, а варош с десне стране била је у рукама Италијана а са леве у рукама четника.

Оптужени: Варош Фоча, десна обала Ћехотине, то је неколико кућа. А у оном главном делу вароши на левој обали, тамо су били четници.

Претседник: Да ли се сећате неког лица Миодрага Капетановића?¹³²

Оптужени: Капетановић је био у Лици. Мислим да се појавио тек после капитулације Италије а можда и раније. То не знам тачно. Капетановић је заменио Бјелајца.

Претседник: Да ли је Капетановић један од четничких команданаата?

Оптужени: Јесте.

Претседник: Да ли се сећате његовог писма од 7 фебруара 1943 којим вас обавештава да четници из Плашког и Јасенице заједно са италијанским јединицама иду заједно у правцу Слуња на партизанске снаге, а немачке и хрватске трупе да иду истим правцем од Петриње и Глине?

Оптужени: Не сећам се тога писма.

Претседник: Да ли је Капетановић стајао под вашом командом?

Оптужени: Не, под Бјелајчевом командом.

Претседник: Да ли је Бјелајац био под вашом командом?

Оптужени: Он је био, али веза с њиме није радила. Послата му је радио станица, али она није никако радила.

Претседник: Како се даље развијала Четврта офанзива после успостављања фронта на Дрини?

Оптужени: Фронт је био јак. Талијански гарнизон ми смо затекли на брегу о којем сам раније говорио. Распоред наших снага био је извршен на целој Пиви и Дрини. Павле одједаред долази са предлогом да хоће да врши маневре према Херцеговини преко Маглића и Волујака, врло тешког терена. Ја сам био апсолутно противан. Међутим, он је одлазио и оставио Весковића који је као командант био уопште неспособан и одлази на Волујак. Главне своје тачке које сам сматрао да могу да буду опасне сматрао сам оне од Брода на југ и око Устиколине. То сам сматрао као главне тачке где ће се продор извршити. Овако ослабљен на фронту извршен је продор код Брода, а Весковића није било. Он је био даље изнад обале. Тако настаје отступање и Весковићеве трупе се брзо губе. Ђуришић враћа се на Шћепан Поље јер није могао да савлада. Када је дошао где је требао да изврши нападај није га извршио, чувши што се дешава, враћа се на Шћепан Поље не учествујући ни тамо у Херцеговини ни овамо на овој страни. После тога ми с Остојићем отупамо у правцу Пљеваља и образујемо нови део фронта. Остављам Остојића на овом мосту да продужи рад а ја хитам

у Липово где ме је звао пуковник Бејли. Осећао сам једну другу ствар: приближавање Немаца према Новом Пазару и Сјеници.

Претседник: Ко је држао положаје према Народноослободилачкој војсци на десној обали Дрине?

Оптужени: На десној обали држале су се трупе од Устиколине а био је ту Воја Лукачевић. На овом усамљеном брегу на десној обали Ћехотине и Дрине био је један батаљон талијанских трупа са батеријом брдских топова а одатле на југ, од леве обале Ћехотине, биле су четничке снаге. Доцније према службеним обавештењима дознао сам за покрете Италијана од Плеваља према десном крилу. Скренуо сам пажњу да се крило код Устиколине сачува дотле а после немичу снаге где год сам сигуран да ми прети каква опасност.

Претседник: Где је направљен план, односно директива бр. 1?

Оптужени: У Липову.

Претседник: Ко је учествовао у састављању те директиве?

Оптужени: Ја нисам сигуран да сам радио у присуству других сем Мирка Лалатовића и мене. Остали који су долазили у штаб, као што се види из оптужнице. Радован Иванишевић и Павле Ђуришић то су били они од којих сам могао да добијем податке о стању трупа итд. Али сама директива требало је да буде израђена

Претседник: Ко је био упознат са тим претстојећим операцијама по директиви бр. 1?

Оптужени: Сви команданти којих се то тицало.

Претседник: А у вашој околини, мислим на лица која су била око вас?

Оптужени: Са директивом нисам упознавао никога другог сем својих команданата.

Претседник: Да ли је био упознат Стеван Мољевић?

Оптужени: Он те ствари не разуме.

Претседник: Не разуме, добро. Јесте ли их упознали кад сте завршили директиву?

Оптужени: Могло је да буде у речима. Тамо је био Мољевић, Драгиша Васић, Младен Жујовић. Суштину сам дао у речима.

Претседник: Кога сте упознали са суштином?

Оптужени: Знала је британска мисија, она је знала да се воде борбе.

Претседник: Зашто сте обавештавали британску мисију, да ли сте били дужни?

Оптужени: Па она је као мисија могла да зна, јер је била слободна у кретању и могла је да зна о одласку трупа и прикупљању трупа, о свему се интересовала где иде, а од наших војника све може да се дозна.

Претседник: Кога сте упознали с тим из мисије?

Оптужени: Ја сам у главном ишао на терен са пуковником Бејлијем, он је знао о чему се ради.

Претседник: Да ли је пуковник Бејли био од ваше стране обавештаван о нападима и противнападима?

Оптужени: Уколико га је интересовало ја сам му говорио.

Претседник: Да ли је иуковник Бејли знао да ви идете на Неретву и зашто?

Оптужени: Знао је.

Претседник: Да ли вам је можда саветовао да не идете?

Оптужени: Није.

Претседник: Јесте ли у току Четврте офанзиве имали контакт са емигрантском владом?

Оптужени: Ми смо тај контакт имали стално.

Претседник: Јесте ли обавештавали владу о томе?

Оптужени: Верујем. Архива је у вашим рукама. То се види из доказног материјала.

Претседник: Да ли вас је помагала влада у току Четврте офанзиве? Да ли вам је одобравала поступке?

Оптужени: Мени је одобрано све што сам радио.

Претседник: Да ли вам је позната кампања и пропаганда емигрантске владе у току Четврте офанзиве?

Оптужени: Ја сам могао да знам само оно што је објављивано преко радио Лондона.

Претседник: А како је то било приказивано?

Оптужени: Ми смо то искоришћавали за пропаганду трупа.

Претседник: Је ли тачно приказивано?

Оптужени: Ја не могу да знам баш све детаље.

Претседник: Да ли је било приказивано потискивање четника од стране јединица Народноослободилачке војске?

Оптужени: Не знам.

Претседник: Можете ли да се сетите, узевши глобално, да ли је приказивано тачно и истинито оно што се догађало на терену или је то било мењано?

Оптужени: Могу да кажем да сам осећао да су неповољне случајеве прећуткивали, али не могу да се тачно сетим.

Претседник: Да ли вам је у том периоду емигрантска влада слала оружје, муницију, новац, храну итд.?

Оптужени: Знам да је новац био шиљан, а знам да су авионима преко енглеске мисије слали оружје, одело и остало. Ја сам имао људе који су вршили организацију пријема. Шта је све примано ја не знам тачно.

Претседник: Приликом форсирања Дрине од стране Народноослободилачке војске да ли је на страни четника учествовала италијанска артиљерија?

Оптужени: Јесте.

Претседник: Да ли вам је познато да су ваши одреди и извесни корпуси у Србији у то исто време, тј. 1943 године, сарађивали са Немцима?

Оптужени: Није.

Претседник: Да ли вам је познат извештај Предрага Раковића у коме извештава да се састао са Кригером и да је добио 5.000 метака од Немаца?

Оптужени: Ја не могу да се сетим.

Претседник: 5.000 метака дао Звонку Вучковићу.

Оптужени: Не могу да се сетим тог извештаја.

Претседник: Да ли вам је познато да после капитулације Италије ваши команданти ступају у отворену сарадњу са Немцима, Италијанима и усташама у Босни и Херцеговини, а у Србији са Немцима, Недићевим трупима, ЈБотићевим одредима, бугарским трупима и белогардејским јединицама?

Оптужени: Ја сам то забрањивао, и све операције које су требале да се врше ако се у близини налазио непријатељ, сведене су само на то да се брани територија. Граничне корпусе ја нисам груписао док нисам створио 4 групе јуришних корпуса за одбрану Србије. Сматрао сам да треба да се одбију први удари. Ми вароши нисмо држали али смо држали широке просторе око вароши. Непријатељ је био сведен на гарнизоне и на неколико комуникационих линија у Србији, али када је наступила каква борба за време напада партизана на Србију, ти делови нису могли да бране. Ако би и Немци стигли са стране они им нису могли да забране борбу.

Претседник: Да ли је било садејства у новембру 1943 године између Златиборског, Јаворског и Пожешког корпуса са Немцима?

Оптужени: Садејства може да се каже да је било. Чисто случајно. Ја сада не располажем са картама и извештајима да бих могао казати где се ко налазио. Знам да су корпуси увек били удаљени један од другог и од града јер су требали да се чувају Немаца. Ми смо од њих претрпели многа гоњења.

Претседник: Да ли се сећате да су приликом операција Друге пролетерске дивизије, која је из Санцака продрла у Србију у правцу Ужица, Јаворски, Златиборски и Пожешки корпус напали на делове Друге пролетерске?

Оптужени: Они су бранили тај гранични терен.

Претседник: Да ли вам је познато да су том приликом учествовале и бугарске јединице?

Оптужени: Познато ми је.

Претседник: Да ли вам је познато да су у тој операцији учествовале Недићеве трупе и јединице Српске државне страже?

Оптужени: То не знам.

Претседник: Да ли вам је познато да су учествовали љотићевци?

Оптужени: Можда су.

Претседник: Да ли вам је познато да су учествовали Немци?

Оптужени: Јесте, само не знам у ком броју. Они су штитили Ужице.

Претседник: Излази ли према томе, да је приликом преласка Друге пролетерске дивизије из Санцака у Србију постојала сарадња четника са Немцима и Бугарима?

Оптужени: Сарадња ја мислим да није. Она је постојала случајно. Ја не могу довољно да објасним то пошто немам тачан распоред трупа, нити имам карте.

Претседник: Да ли је постојало садејство?

Оптужени: Садејство може да се каже, сарадња не.

Претседник: Да се вратимо на Четврту офанзиву. Да ли вас је Добросав Јевђевић обавестио о преговорима са Италијанима, да је издејствовао код италијанског генералштаба учешће четничких јединица у Четвртој офанзиви?

Оптужени: Ја не знам да би мени неко издејствовао тако нешто. То апослутно ја не би примио. Њега сам сматрао уопште као веома рђавог човека који ради свашта. Учинио сам највећу грешку што га на неки начин нисам уклонио. Али нисам могао. Требало је ипак на други начин. Он ми је направио највише малера целој организацији у погледу свега онога што је радио.

Претседник: Је ли у Четвртој офанзиви, специјално у бици на Неретви, на левом крилу, а такође и на десном, употребљавана артиљерија?

Оптужени: Ја не знам

Претседник: Је ли вас о томе обавестио Остојић?

Оптужени: Не, не знам ни да ли ме је обавестио или не.

Претседник: Из тога би изишло да сте мало упознати са током читаве Четврте офанзиве.

Оптужени: Уколико су хтели обавештавали су.

Претседник: Јесте ли из тих обавештења могли да добијете бар и приближну слику?

Оптужени: Слика ми је била врло нејасна.

Претседник: Је ли вам било јасно да команданти сарађују са Немцима и Италијанима?

Оптужени: Није.

Претседник: А како објашњавате чињеницу да су се истовремено у Коњицу у току операција нашли ваш командант Воја Лукачевић, италијанске трупе и један део, мислим, 718 немачке дивизије?

Оптужени: До тога је дошло чисто самовољним поступком Лукачевића и Остојића, који је то знао и одобрио.

Претседник: Јесте ли ви били упознати с тим да Остојић и Лукачевић једног момента сарађују са Немцима? Можда не баш тога момента.

Оптужени: Када се то свршило ја сам могао да испитам догађаје. За време мога пута од Липова за Калиновик десила се и та криза тамо. Када сам стигао у Калиновик главни мој рад био је само на терену.

Претседник: Како је дошло до те везе у Коњицу?

Оптужени: Дошло је таквим радом Лукачевића и Остојића.

Претседник: Је ли била сарадња не само у Коњицу него и даље, на десном крилу са Немцима?

Оптужени: Ја не знам. Даље десно требало је да буде Митрановић а за њега не верујем да је могао то да уради.

Претседник: Јесте ли били обавештени у току Четврте офанзиве када је Лукачевић био у Коњицу и десно од Коњица на Иван-Планини да од Сарајева долазе извесне немачке јединице?

Оптужени: То нисам.

Претседник: Јесте ли били обавештени да су се сукобиле немачке јединице са јединицама Прве пролетерске?

Оптужени: Ја се не сећам да сам био обавештен о томе, али сам био обавештен о доласку Немаца у Мостар.

Претседник: Јесте ли били обавештени о томе да су се четничке јединице сукобиле са долазећом колоном Немаца?

Оптужени: Не.

Претседник: Јесте ли обавештени о сарадњи долазеће немачке колоне са вашим трупима?

Оптужени: Ја мислим да не.

Претседник: А како објашњавате чињеницу у погледу Лукачевића?

Оптужени: Самовољним поступком.

Претседник: Је ли за тај самовољни поступак знао и Остојић?

Оптужени: Знао је.

Претседник: Је ли био сагласан?

Оптужени: Сигурно.

Претседник: Ко руководи операцијама?

Оптужени: Остојић.

Тужилац: А главнокомандујући?

Оптужени: То сам ја.

Претседник: Је ли вам познато да после капитулације Италије децембра 1943 године и током 1943 године, а нарочито после капитулације, четнички одреди у Словенији, Лици, Босни, Далмацији, Црној Гори и Санцаку ступају у потпуно отворену сарадњу са Немцима?

Оптужени: Ја не могу о томе ништа рећи без материјала који би ми био показан, нарочито у тако великој размери, јер су то читави огромни простори.

Претседник: Доказним поступком извешће се тај материјал. Јесу ли вам познати споразуми четника у Босни са усташама и Немцима после капитулације?

Оптужени: Када сам дошао у Северну Босну на крају 1944 године о томе сам детаљно дознао. Иначе, везе су биле слабе, а моји команданти који су били тамо и нису желели те везе, јер су желели више да буду самостални.

Претседник: Јесте ли уморни?

Оптужени: Јесам.

Претседник: Прекида се претрес одмором од десет минута. Молим публику да седи.

Оптужени је изведен из дворане. Претрес је прекинут у 8,40 часова, а настављен у 9 часова.

Претседник: Наставља се претрес. Друже заставниче, уведите оптуженог Михаиловића. (Оптужени је уведен у судску дворану.)

Судија Лаковић: Оптужени Михаиловићу, при изради плана о нападу на Далмацију, да ли сте се с ким консултовали, или је то чисто ваше дело?

Оптужени: Не. Ја мислим да је то текло овако: да је Далмација тражила помоћ.

Тужилац: Како Далмација тражила помоћ? Ваљда ваши четници у Далмацији?

Оптужени: Ја сам то мислио.

Судија Лаковић: Јесте ли се с ким консултовали пре стварања саме идеје, пре разраде плана?

Оптужени: Та идеја ми је дошла као разлог који сам изнео у првом делу данашњег исказа, где сам рекао: колико сам далматинску обалу сматрао као важну. Ја сам ту очекивао искрцавање. Осетио сам да тај део обале могу да изгубим.

Судија Лаковић: Ваш штаб, као што сте изјавили на записнику, делили сте на војни и цивилни. Да ли сте овај цивилни, такозвани национални комитет, обавештавали и да ли сте се консултовали с њим?

Оптужени: Ми смо били стално заједно. Од њих се највише интересовао Васић, о свим тим војничким радовима. Иначе и они остали, како сам већ казао, били су присутни. Дешеше су примане из иностранства и читане заједнички.

Судија Лаковић: То је друга ствар. Него, пре израде плана за ову операцију јесте ли консултовали свој политички штаб и јесу ли они у томе учествовали?

Оптужени: Не могу категорички тврдити ни да јесам ни да нисам.

Судија Лаковић: У оптужници стоји да се тај ваш план поклапа са оним планом који су створили у Риму Хитлер и Мусолини.

Оптужени: Нема никакве везе из самога датума моје директиве.

Судија Лаковић: Ја ћу вам прочитати један пасус из ваше депеше, која се односи на Италијане и у којој се каже да одлука пада другог јануара.

Оптужени: Ја сам мислио на другу ствар. Бајо Станишић био је сувише везан. Он није могао да крене на терен. Уопште, он се сувише везао са Италијанима, тако да сам ја могао да употребим само, рецимо Павла Ђуришића, као што се види из депеше. Бајо је био тај који уопште није могао да се извуче са терена. Овај датум се поклапа случајно.

Судија Лаковић: То се поклапа и из вашег извештаја упућеног вашем начелнику штаба.

Оптужени: Поклапа се. То је тачно, али ја сам ту мислио на извлачење Баја. Можда, као што се види из извора одакле је то дошло, да је ова и таква одлука у вези с тим.

Судија Лаковић: Друго питање. Ви Јевђевића претстављате као шарлатана. Међутим, из оптужнице се види да сте ви њему поверавали врло важне задатке. Штавише њега сте одредили и за једну од главних ваших спона између вас и Италијана.

Оптужени: Никада.

Судија Лаковић: У документима то стоји.

Оптужени: Ја молим да ми се предочи тај материјал.

Судија Лаковић: Када сте га тако сматрали зашто сте га предложили за одликовање Карађорђевог звездом? Јесте ли га предложили?

Оптужени: Јесам, али је имало разлога за то. То је тражио војвода Илија Трифуновић-Бирчаин.

Судија Лаковић: Ви нам не рекосте баш јасно личну вашу сарадњу и наредбе које сте давали у току Четврте офанзиве вашим руководиоцима за сарадњу са Италијанима. Ви се од тога ограђујете. Међутим, ви сте прочитали, из оптужнице се види, и писмо које сте упутили Бранку Остојићу, где се каже: „Ако изиђу на Гребен, добро их подухватите. Јуче су нас помагали...” Је ли то тачно?

Оптужени: Јесте, али то стоји због тога што се та ствар односи на артиљерију на Брегу на десној обали Њехотине, која је гађала и бранила се. То не мора да буде никаква сарадња него можда убачена интрига.

Судија Лаковић: Даље кажете у писму упућеном Остојићу: „Искористите број 11 (то јест Немце) да бисте што лакше постигли успех....”

Оптужени: Од кога је то датума?

Судија Лаковић: Од 7 маја 1943 године.

Оптужени: Молим да ми се покаже оригинал да бих се сетио ситуације (пошто му је показан оригинал, судија Лаковић пита оптуженог): Је ли то ваша депеша?

Оптужени: Јесте.

Судија Лаковић: Добро, тада једно друго питање. Ви сте изјавили да сте примали оружје и муницију од владе и савезника из иностранства. Против кога сте то оружје и муницију употребљавали?

Оптужени: Против свију против којих сам се тукао.

Судија Лаковић: Конкретно, да ли против Италијана?

Оптужени: Да употребио сам за време њихове капитулације.

Судија Лаковић: Јесте ли нападали Италијане до дана њихове капитулације?

Оптужени: То не знам, не бих могао одговорити ни да ни не.

Судија Лаковић: Против кога сте употребили ову муницију коју сте добили од владе из иностранства?

Оптужени: Против партизана, против усташа, против Немаца, против љотићеваца.

Судија Лаковић: У овом времену на Стењевини против кога сте употребили ову муницију?

Оптужени: То је употребљено против партизана.

Претседник: Друже тужиоче, ако имате питања изволите.

Тужилац Минић: Вас је малопре питао друг судија о овој вашој депеши под бројем 2428. На првом месту треба да изјавите да ли је ово ваш рукопис, па ћу вас после питати. Она се налази под бројем 79 у списку докумената. Је ли то ваша књига депеша?

Оптужени: Јесте.

Тужилац: Ви сте малопре изјавили да за сарадњу ваших команданата са окупатором нисте знали у времену Четврте офанзиве. А, ево, вас баш ваше депеше демантују (чита): „Бајо је већ прикупио 1.200 људи... Павле 3.000 људи... Бајови су у Острогу, а Павлови у

Колашину... Теткић каже да 2 јануара пада одлука - дозвола за покрет до Никшића..." Кома је требала та дозвола?

Оптужени: За Бају.

Тужилац: Па, добро, јесу ли Италијани окупатори?

Оптужени: Јесу.

Тужилац: Па какву дозволу тражите од окупатора?

Оптужени: То је он тражио.

Тужилац: Овде се даље спомиње 1.500.000 метака и оружје. Од кога је то требало добити?

Оптужени: Од Италијана, он је хтео ту прилику да искористи.

Тужилац: Даље се каже у вашој депеши: „... нарочито је обућа у бедном стању... код мене су провели целу ноћ Павле, Иванишевић и Милан Ракочевећ ..." Шта је био Павле?

Оптужени: Командант.

Тужилац: Па зар он код вас провео целу ноћ на раду, и он тражи муницију од Италијана, а ви то не знате? Шта је био Иванишевић?

Оптужени: Иванишевић је био начелник штаба код Илије Трифунчића-Бирчанина.

Тужилац: Где је он живео?

Оптужени: У Силиту.

Тужилац: Ко је био у Сплиту?

Оптужени: Италијани.

Тужилац: Јесте ли ви знали да Иванишевић живи у Сплиту где живе Италијани?

Оптужени: Знао сам.

Тужилац: Шта је био овај Ракочевећ?

Оптужени: Он није био такорећи ништа.

Тужилац: Како није био ништа кад у вашој депеши стоји: „... Ракочевећ гарантује да ће добити храну и обућу." Од кога треба да добије храну и обућу?

Оптужени: Од Италијана.

Тужилац: Он је убеђен да ће добити, па добио или не боље је да добије; боље је бити обучен него бос. Правилно. „Уређујте везе и остало да би се завршиле припреме". О којим припремама говорите?

Оптужени: О припремама по директиви број 1. Можда по томе.

Тужилац: Сасвим правилно. Шта је са Плећашем? Ко вам је Плећаш?

Оптужени: То је један капетан који је отишао тамо у Далмацију.

Тужилац: Да ли сте ухватили везу са Бјелајцем и ко је Бјелајац?

Оптужени: Командант четника у Лици.

Тужилац: Шта је био по чину?

Оптужени: Мајор.

Тужилац: А ви сте га произвели?

Оптужени: Не сећам се тачно.

Тужилац: Произвели сте га у чин пуковника.

Оптужени: У чин потпуковника.

Тужилац: Је ли сарађивао са окупатором?

Оптужени: Не знам детаље у његовом раду.

Тужилац: Да ли сте ухватили везу са Митрановићем? „Митрановић је у вези и он може поцепати совјетску републику на два дела". Шта сте звали совјетском републиком?

Оптужени: Просторије које сте ви држали.

Тужилац: Нисам ја држао, то су држали партизани. Које су то просторије?

Оптужени: Око Бихаћа.

Тужилац: Треба ли вам карта?

Оптужени: Не треба.

Тужилац: Да ли су ваше снаге биле уперене по вашој директиви број 1 на „независну државу Хрватску" или, како ви зовете, на „совјетску републику"?^{F33}

Оптужени: *Моје Шежње су биле „независна држава ХрваШска". У мојим депешама има доказа да су моји радови били у Шоме правцу, али у Шоме смо били омеШани од парШизана.*

Тужилац: Ви омеШани од партизана?

Оптужени: *Ометани.*

Тужилац: Да ли партизани нападају вас или ви њих?

Оптужени: Директива је дата и после је дошао напад на динарску област.

Тужилац: Ко кога напада сада овде?

Оптужени: Ја браним динарску област желећи да Далмацију задржим.

Тужилац: Динарска област није у Херцеговини. Је ли динарска област код Колашина?

Оптужени: Није. Мени треба да задржим цело Приморје у власти.

Тужилац: Ево ваше директиве број 1. Хоћете ли да видите италијанску карту где се показује распоред ваших снага?

Оптужени: То бих желео да видим.

Тужилац: Да ли је то одбрана или напад? Немојте правити лудим Суд и публику. Ви сте нападали, а нисте се бранили. То је права офанзива.

Оптужени: Она је дошла као производ напада који су уперени против Далмације.

(Тужилац показује оптуженом карту, коју оптужени разгледа.)

Оптужени: На карти нема објашњења знакова црвених и плавих.

Тужилац: Црвено су Италијани, а плаво четници. Је ли тачан по оваквој директиви распоред ваших снага?

Оптужени: Није.

Тужилац: Него?

Оптужени: Овде је област Книна слабо показана.

Тужилац: То је само прва фаза офанзиве.

Оптужени: Од области Книна имао је само један корпус Баћовић. Код Грачаца није претстављено тачно по мојој директивн него је само наложен положај Баћовића.

Тужилац: А Бјелајца?

Оптужени: Није овде претстављен.

Тужилац: Погледајте боље.

Оптужени: Оне снаге код Прозора нису приказане. Овде су показана места концентрација трупа.

Тужилац: То је прва фаза.

Оптужени: Није ни прва фаза.

Тужилац: Јесте.

Оптужени: Значи да су Италијани имали тачне податке за Книн, а за Прозор не.

Тужилац: Они су користили само прву фазу и показаћу вам другу фазу. Треба да буде по датумима. Главно је да ли је тачно да је Баћовић био у Книну? Је ли тачно да је Баћовић био у области Грачаца?

Оптужени: Стоји у мојој директиви тачно која су места.

Тужилац: Кад кажете да су партизани напали на Далмацију, ко је држао Далмацију?

Оптужени: Држали су Италијани. Они би у моменту искрцавања и напада добили удар у леђа.

Тужилац: Јесу ли се ваше трупе тукле у Далмацији против Италијана и створиле своју територију?

Оптужени: Знам да је Далмација послужила као база за прихват свих избеглица од усташког терора.

Тужилац: Ја вас питам једно, а ви одговарате друго. Ја молим претседника да упозори оптуженог да одговара на питања. Ја вас питам јесу ли ваше трупе ослободиле Далмацију?

Оптужени: Оне су држале терен.

Тужилац: Да ли је Бирчанин држао Сплит?

Оптужени: Он је био болестан.

Тужилац: Да ли се Ђујић борио против Италијана?

Оптужени: Ја верујем да се борио.

Тужилац: Доказни поступак довешће вас у врло незгодну ситуацију.

Бранилац Јоксимовић: *Треба изнети фактично стање.*

Тужилац: *О фактичном стању говоре документа.*

Бранилац Јоксимовић: *То је требало приказати у оптужном поступку.*

Оптужени: *Ја сам питан оно што сам на записнику одговорио.*

Бранилац Јоксимовић: *А не ова документа износити на претресе.*

Тужилац: *Колега Јоксимовић овде чита лекцију, а видеће да није у праву.*

Бранилац Јоксимовић: *То је основна сивар да се ирикаже у извићању.*

Тужилац: *И ово је извићање.*

Јоксимовић: *На извићању на коме треба да се оптужени упозна унапред.*

Тужилац: *Упознаће се и ту.*

Претседник: *Опомињем на ред.*

Тужилац: Значи ипак да сте ви Митрановићу дали задатак да он пресече совјетску републику са Бјелајцем?

Оптужени: Да.

Тужилац: Правилно (чита): „Ако Павле пође сувим..“ А којим је другим путем могао?

Оптужени: Он је као што се види из депеше хтео да се вози. Павле што хоће он ради.

Тужилац: Ви сте даље изјавили да је Бајо Станишић отишао у Мостар?

Оптужени: Ја мислим да јесте.

Тужилац: Ево једно писмо (чита писмо Баја Станишића). То је према вашем наређењу. У писму се даље жали на Остојића.

Оптужени: Остојић је радио у име моје и да би могао командовати Станишићем, он је употребљавао мој потпис у депешама. Тако је могло да буде. А по моме наређењу никада не би отишао у Мостар.

Тужилац: Сад да пречистимо ону ситуацију око Коњица. Ви сте претседнику доста јасно говорили да су у Коњицу били Италијани, а после су стигли Немци?

Оптужени: Јесте, тек доцније. Лукачевић је био на левој обали Неретве, па је по својој вољи, што му је Остојић одобрио, тамо отишао.

Тужилац: Јесу ли вођене борбе око Коњица?

Оптужени: Јесте.

Тужилац: Је ли Лукачевић водио борбу са Италијанима и Немцима против Народноослободилачке војске?

Оптужени: Јесте.

Тужилац: Је ли немачка авијација помагала операције Лукачевића?

Оптужени: Из оптужбе сам се упознао.

Тужилац: Вама није било познато?

Оптужени: Није.

Тужилац: Је ли Бајо Станишић из Мостара заједно са Италијанима вршио нападе на десној обали Неретве на партизане?

Оптужени: Мени није познато, ја те детаље не знам.

Тужилац: Да ли се ви сећате тога?

Оптужени: Ја знам у правцу Дрежнице.

Тужилац: Како сте се ви пребацили из Липова до Калиновика, до Чајничка, је ли заједно са вама Павле ишао?

Оптужени: Није, ја сам ишао теретним аутомобилом.

Тужилац: А нисте ишли лимузином?

Оптужени: Теретним аутомобилом.

Тужилац: А зар Павле Ђуришић није ишао заједно са вама?

Оптужени: Није.

Тужилац: Је ли теретни аутомобил био сам или је био један од оних у колони?

Оптужени: Ја сам ишао и престизала су ме извесна кола. Нико није знао да сам ја у њима.

Тужилац: Је ли то била колона?

Оптужени: Не верујем.

Тужилац: Који су то били људи?

Оптужени: То су били Павлови људи.

Тужилац: Јесу ли та кола прошла кроз Пљевље?

Оптужени: Не знам.

Тужилац: Малочас сте рекли да су вас престигли.

Оптужени: У току путовања ка Пљевљу.

Тужилац: А јесте ли ви прошли кроз Пљевље?

Оптужени: Нисам.

Тужилац: Ја ћу поднети доказе о супротном. Ви сте малопре напоменули да су партизани напали на Херцеговину.

Оптужени: Да.

Тужилац: Јесте ли у Херцеговини борбом заузели територију коју сте држали?

Оптужени: У Херцеговини смо држали до после Треће офанзиве територију а градови су били у талијанским рукама. Ја сам видео трупе у планини.

Тужилац: Да, у планини.

Оптужени: Ја сам прошао од Врбнице на Автовац и вратио се у правцу Пивског манастира.

Тужилац: Одговорите на ово питање: Да ли су четници борбом са Италијанима ослободили Херцеговину, па су вас партизани узнемиравали у Херцеговини?

Оптужени: (Ћути)

Тужилац: Значи да четници у Херцеговини нису борбом против Италијана запосели територију?

Оптужени: То је велико питање како се развијала организација под мојом командом.

Тужилац: На то велико питање не треба да се позивамо. То нема везе. Главно је, да ли су четници борбом против Италијана ослободили Херцеговину?

Оптужени: Ја мислим да су у почетку сви били заједно.

Тужилац: Ја вас питам да ли су четници мимо воље Италијана то урадили?

Оптужени: И мимо и против воље.

Тужилац: Да ли су четнички команданти ишли у операције заједно са Италијанима? Кома су и како Италијани давали оружје?

Оптужени: То је оружје које је давано до Треће офанзиве.

Тужилац: Који је био узрок?

Оптужени: Узрок је био други и дубљи?

Тужилац: Враћамо се на исто питање. Да ли су ваши команданти сарађивали са Италијанима? Да ли су ваши команданти сарађивали са окупатором против Народноослободилачке војске?

Оптужени: Јесу.

Тужилац: Остаје још питање које треба да се разјасни: Да ли сте ви то све знали? Ви сте у записнику такву изјаву дали да сте знали за ту сарадњу.

Оптужени: Ја сам исто тако изјавио и то понављам да нисам могао спречити а покушавао сам на све начине да спречим то. Оно што ми је стајало на расположењу, тиме нисам имао снаге никога

да натерам. Био сам задовољан да они ирине моју команду и да их на погодан начин доцније могу употребити.

Тужилац: Да ли сте ви створили у основним потезима директиву бр. 1 или је то створио Остојић, а ви сте то коригирали?

Оптужени: Ја сам створио на основу извесних података и предлога које је Остојић могао да да. Тешко је то прецизирати, али ја сам писао.

Тужилац: Да ли је извесне директиве дао Остојић, а ви сте коригирали?

Оптужени: Ја не могу да се сетим.

Тужилац: Али то је мање важно.

Оптужени: Ја мислим да је и то важно. За мене је важно да знам целу своју архиву.

Тужилац: Па имате скоро цео доказни материјал. Оно што се нема, не може вам се дати.

Оптужени: Имате све у погледу депеша.

Тужилац: Имамо делом. Када је код вас дошао пуковник Бејли?

Оптужени: Децембра 1942 године.

Тужилац: Јесте ли ви, кад сте донели план о вашим операцијама, упознали претставника савезничке мисије о вашем плану?

Оптужени: Јесам. Само ја њему нисам читао директиву нити сам му је дао.

Тужилац: Од кога сте сазнали да ће доћи до искрцавања савезника?

Оптужени: Када је он (Бејли) дошао сазнао сам.

Тужилац: Он је вама то саопштио.

Оптужени: Онако у разговору. Не могу детаљно да се сетим шта је он говорио и казао. Тешко је то тражити од мене.

Тужилац: Он долази, претставља се вама као претставник и доноси писмо.

Оптужени: Доноси писмо.

Тужилац: Ви њему износите план у погледу партизана?

Оптужени: Не. Ми смо прво имали разговор у погледу на окупатора.

Тужилац: Да ли сте га упознали у погледу напада на партизана?

Оптужени: Не знам како, само је знао.

Тужилац: Да ли је он вама тражио да престанете и да заједно са партизанима сарађујете у нападу на окупатора да би се искрцавање сигурније вршило?

Оптужени: Ту морам бити одређен и молим да ми се не замери за извесну ствар која изгледа невероватна. Имао сам намеру да излазећи на терен потражим везу да се на неки начин дође до додира. То је за вас невероватно, али ја сам њему саопштио: Идем и покушаћу, али нисам могао покушати, јер су ту борбе биле врло оштре. Он је мени казао друго, оно што је у оптужници изнето, а то је ликвидирање или уништавање комунизма.

Бранилац Драгић Јоксимовић: Комуниста или комунизма?

Оптужени: Комуниста или комунизма, не знам тачно. Молим председника да ли ово није за тајну седницу. *Казао је: уништити партизана.*

Тужилац: *Уништи партизана, је ли тако?*

Оптужени: *Јесте.*

Претседник: У Народној Републици Југославији пред Судом је слободно казати све.

Тужилац: Добро, како сте ви то схватили? Треба ли ово сматрати да је то нека сагласност са вашим планом напада?

Оптужени: Апсолутно.

Тужилац: А он вам је рекао да ће бити искрцавања?

Оптужени: Кад сам дошао, од њега сам чуо да искрцавање треба да буде у нашем Приморју.

Тужилац: Да ли је то што је он рекао „уништити партизана“ имало какве везе са његовим саопштењем да ће бити искрцавања?

Оптужени: Није то истовремено рекао.

Тужилац: Знам.

Оптужени: Он је био човек који није говорио све одједном, већ кад-кад по нешто.

Тужилац: А да ли је ваша операција ишла за тим да се има чиста ситуација у случају искрцавања?

Оптужени: Да.

Тужилац: Јесте ли ви објашњавали у разговору?

Оптужени: Ја сам дао планове не само њему. Хадсон тада није имао, јер те планове нисам направио. Ја сам у току зиме 1942 и 1943 саставио план за борбу против окупатора. Предвидео сваки корпус шта има да ради.

Тужилац: Да ли се то поклапа са директивом бр. 1?

Оптужени: Ја верујем да то имате у материјалу под насловом „Операциске директиве“. То је уперено против окупатора, разрађено, умножено и разаслато свима вишим командантима.

Тужилац: То нам није познато. Волео бих да имам такву депешу, јер ми није стало до депеше него до објективног испитивања. Али, ви знате да ми целу вашу архиву немамо у рукама.

Оптужени: Операциске директиве ви сте могли да имате са Равне Горе. Ја верујем да их имате.

Тужилац: Добро, верујемо. Да се вратимо поново на Четврту офанзиву. Ви рекосте, и скоро добије човек утисак да нисте ни знали за време Четврте офанзиве, да ваши команданти сарађују са окупатором и да сте то сазнали тек из истражног материјала.

Оптужени: И да сам знао ја не бих знао према стању и ономе што сам препатио. Да ли је мени било могуће по огромности материјала, знати.

Тужилац: А шта сте пропатили?

Оптужени: Глад.

Тужилац: А кад?

Оптужени: Последње године.

Тужилац: А како сте живели, шта сте пропатили? Можда је од интереса за Суд. Где сте живели?

Оптужени: У шуми.

Тужилац: Да ли у кући?

Оптужени: Не.

Тужилац: Него?

Оптужени: Напољу.

Тужилац: Јесте ли имали бункер, земуницу?

Оптужени: Некад да, неки пут не.

Тужилац: Чиме сте се хранили?

Оптужени: Шта се куповало, али врло тешко.

Тужилац: Јесте ли имали увек хране коју људи једу?

Оптужени: Једно време јели смо само пужеве.

Тужилац: Јесте ли имали новаца?

Оптужени: Новаца сам имао, а умирао сам од глади заједно са новцем.

Тужилац: Добро. То је било 1945 године после ослобођења.

Оптужени: Јесте.

Тужилац: Али видите, ја располажем овде са материјлом бр. 247 (а и б).

Бранилац Јоксимовић: Ми то немамо.

Тужилац: Молим, Суд може да вам стави на расположење документе. Молим да им суд стави на расположење документе да стално не протестују него да виде шта има а шта нема (обраћајући се Дражи Михаиловићу). Молим вас да прочитате ово ваше писмо. Је ли то ваш рукопис?

Оптужени: Јесте.

Тужилац: То је Остојићево писмо и ваше примедбе. Прочитајте. То друго је фото копија. Молим вас, друже мајоре, покажите одбрани и Суду тај оригинал. Покажите то одбрани.

Претседник: (Обраћа се одбрани): Имате ли задња писма? Је су ли то оригинали које је показала одбрана?

Одбрана: (Драгић Јоксимовић): Ово имамо у препису.

Претседник: Имате у препису, а ово је оригинал.

Одбрана: (Драгић Јоксимовић): И то имамо у оптужници.

Оптужени: Ја бих молио то друго још једанпут да видим.

Тужилац: Хоћете ли да то признате за своје?

Оптужени: Да.

Претседник: Признаје за своје, документа 247 а и б су неспорни.

Тужилац: Ви кажете у вашем писму, односно ваше писмо је писано 7 априла у 23 часа. Ја ћу вам га цело прочитати. (Тужилац чита документ бр. 247 а којим оптужени тражи да број 22 (Италијани) на сваки начин пошаљу једну своју чету на десну обалу Драгочевске реке и да се поставе изнад Стругара. Па добро, сада, како ћемо ово да разумемо. Ви тражите да се једна италијанска чета упути на Драгочевску реку!

Оптужени: Чиста интрига.

Тужилац: Добро, али то писмо је послато 7 априла...

Оптужени: Али, они нису били под мојом командом.

Тужилац: Ево вашег другог писма: (прочита документ бр. 247 б из кога се види да је један батаљон Италијана упућен на Драгочевску реку.) Дакле, тачно по вашем наређењу. Ваше наређење се

извршава. Значи, преко броја 22, преко Италијана. То писмо није отишло у архиву него сте ви ставили своју забелешку. Дакле, он вам јавља 40 минута касније у 23,40 часова. Ви стављате ову забелешку и враћате у 0,5 часова 8 априла. Шта значи то? Значи да је извршено ваше наређење. У место чете коју сте тражили упућен је батаљон Италијана.

Оптужени: Јесте. (смех у сали - Претседник звони).

Тужилац: (чита документ и код речи интрига упита за њено значење оптуженога).

Оптужени: У интриги се може постићи нешто што је потребно у даном моменту.

Тужилац: Ви сте пред Судом и браните се. Ово треба да буде стварна реч.

Оптужени: За мене у овоме случају јасна је интрига.

Тужилац: Сада једно друго питање.

Бранилац: Јоксимовић: Молим нека се објасни шта је он мислио под интригом.

Тужилац: Свакоме од нас је јасно шта је овде интрига.

Оптужени: Интрига у томе случају значи употребити случајност, способност где се може чак и с окупатором интриговати да се нешто изврши против партизана (жамор у судници).

Тужилац: Ја сам задовољан с одговором. А ви? (обраћа се на одбрану - нема одговора.)

Претседник: Имате ли још питања? (Обраћа се на тужиоца).

Тужилац: Имам. Оптужени, да ли се осећате уморни, или можемо даље?

Оптужени: Могу.

Тужилац: Раковић је писао једно писмо. Моли вас само једно. Ја ћу сада до вас са писмом (пружа писмо референту, мајору Боривоју Нешковићу да га пружи Дражи Михаиловићу). Да ли су на њему иницијали Мирка Лалатовића?

Оптужени: Да.

Бранилац Јоксимовић: Молим кажите ми број документа и од када је?

Тужилац: Документат је број 117.

Бранилац Јоксимовић: Молим да оптужени објасни шта мисли и под тиме и „мислим да су иницијали његови.“

Тужилац: *То су правничке бургije.*

Претседник: Суд је чуо разјашњење и Суду је то довољно.

Бранилац Јоксимовић: Није цео потпис и оптужени мисли да су иницијали. Не иде се овде у сусретање речи, него у сусретање истини.

Претседник: Оптужени Михаиловићу, да ли мислите да су ово иницијали?

Оптужени: Ја мислим да су иницијали.

Тужилац: Друже претседниче, у истражном материјалу има толико описа и потписа да се може рећи да ово и нису прави иницијали, што у ствари ништа не мења.

Оптужени: Кад ви не би рекли да су ово иницијали Лалатовића ја се не би сетио.

Тужилац: (Шаље му писмо да се поново о њему увери).

Оптужени: (Чита писмо).

Тужилац: Заиста је тешко када се човек нађе у тешкој ситуацији.

Оптужени: Не.

Тужилац: Писмо је дугачко и у доказном поступку изнеће се цело, а овде ја ћу се ограничити само на један део.

Бранилац Јоксимовић: Зашто, могао би се прочитати цео докуменат?

Тужилац: Одвише дугачко, прочитаћемо га углавном.

Претседник: Постављајте питања према документима.

Тужилац: Већ мало пре Суд вам је поставио питање да ли вам је познато да је Раковић сарађивао са окупатором у Србији?

Оптужени: Да.

Тужилац: Постављам вам конкретно питање: да ли вам је познато да је Раковић имао састанак са немачким командантом Горњег Милановца, да је добио 5.000 метака и с тиме наоружао јединице?

Оптужени: Не сећам се тога.

Тужилац: Ово писмо гласи: (тужилац чита писмо Бр. служ. од 3 марта 1943 у коме се говори о уништавању комунистичких симпатизера итд.) Шта сте сматрали симпатизером, да ли сте сматрали симпатизерима оне који су носили пушке?

Оптужени: Таквог уништавања није било.

Тужилац: Наставља читање истог документа... Видите архива која је заплена говори да се шаљу специјалној полицији града Београда. Како ви то сматрате?

Оптужени: Рђаво.

Тужилац: Наставља читање документа... Чије је име Звонко?

Оптужени: Поручника Вучковића, команданта Првог равногорског одреда.

Тужилац: Наставља читање документа... Који су то немачки агенти који су комунисти, шта је то отпуштање из службе?

Оптужени: Поручник Раковић показује крајњу неизбилност.

Тужилац: Али видите последице су озбиљне. (Наставља читање документа). Били су неки поштени четници у затвору.

Оптужени: Били су и стрељани.

Тужилац: То је тачно и то нико не оспорава јер су они мислили да треба да се боре против окупатора и јер нису знали за тајни састанак Раковића у Савиначкој шуми.¹³⁴ Они су мислили да треба да се боре па их је окупатор похватио.

Тужилац: Па добро, ту се састају ваши команданти у Србији с Немцима и сарађују с њима. Има ли који командант који није сарађивао с непријатељем?

Оптужени: Ја мислим да стварне сарадње никада није било.

Тужилац: Добро. Да ли је ово сарадња у борби против партизана. Да ли је сарадња са окупатором?

Оптужени: Да ли треба да буде та реч или нека друга реч? У односу на Немце команданти у Србији имали су на уму једну једину ствар-превару.

Тужилац: Да ли је ово превара?

Оптужени: Ја мислим да је ово превара да се сачува муниција, да се олакша нашим људима.

Тужилац: Да ли је Раковић сарађивао с Немцима?

Оптужени: Он је био неко време у Чачку, без обзира ко је био, учињено је огромне услуге.

Тужилац: Ко ме?

Оптужени: Организацији, јер је убио попа Драгутина Булића.¹³⁵

Тужилац: Је ли водио борбу против људи који су учествовали у борби против Немаца?

Оптужени: То је друга ствар.

Тужилац: Вратимо се на Четврту офанзиву. Да ли би Немцима требало више снага у Четвртој офанзиви, као и Италијанима више дивизија за борбу против партизана, да ви нисте учествовали у тој офанзиви?

Оптужени: О томе не могу да кажем друго него

Тужилац: Ко би држао Неретву, да су измакле ваше јединице?

Оптужени: Да мени није била потребна просторија, коју сам требао да задржим, до тога прихвата не би дошло.

Тужилац: Да конкретно поставимо питање? Да ли су ваше јединице отишле са Неретве?

Оптужени: Што се мене тиче ја нисам водио рачуна шта ће бити онда, сасвим је споредно.

Тужилац: Вама је сасвим споредно што ви, Немци и Италијани заједно нападате?

Оптужени: Мени је главно да сачувам просторију коју је требало да задржим.

Тужилац: Је ли Бајо Станишић сарађивао са окупатором? Је ли Петар Баћовић сарађивао са окупатором?

Оптужени: Обим сарадње пре ћемо назвати преваром него сарађивањем.

Тужилац: Како превара? Је ли напао Баћовић Италијане у Четвртој офанзиви?

Оптужени: У Четвртој није, али доцније јесте.

Тужилац: Доцније ћемо видети. Да ли је Добросав Јевђевић сарађивао са Италијанима?

Оптужени: Он је радио потпуно.

Тужилац: Да ли сте га ви одредили за сарадњу?

Оптужени: Ја га нисам одредио.

Тужилац: У вашим директивама на једном месту говори се да сте га ви на нешто одредили.

Оптужени: Да, знам за што сам га одредио.

Тужилац: (чита овај део директиве): „Јевђевић ће регулисати, с обзиром на одређени правац за акције појединих корпуса, санитарску службу и евакуацију болесних и рањених све у споразуму

са одговарајућим командантима корпуса под специјалним приликама које владају".

Оптужени: Тако је.

Тужилац: Где је он живео?

Оптужени: Хтео сам да га склоним да нешто ради, а да ми не смета.

Тужилац: А какву је улогу имао у Четвртој офанзиви?

Оптужени: Посредничку улогу.

Тужилац: Е, па добро. Да ли је то сарадња ваших команданата са окупатором и да ли је то било познато људима из мисије која је била код вас? Је ли то, конкретно, познато пуковнику Бејлију?

Оптужени: Ја у Колашин нисам ишао. Из принципа у варош нећу. Он је одлазио с његовим члановима у Колашин неколико пута.

Тужилац: Ви сте на записнику изјавили да је био мали број италијанских војника у Колашину.

Оптужени: Ја се тога не сећам.

Тужилац: Онда су свакако они морали да знају што и ви, чак и више?

Оптужени: Њихов рад није био баш наиван. Знали су они више него ја. Имали су они својих агената. Миљан Радоњић био је њихов агент још за време мира. А ја стару Црну Гору врло мало знам.

Тужилац: Да ли вам је у току операција Хадсон говорио: „Слушајте, господине Михаиловићу, ваши команданти доле сарађују са окупатором."

Оптужени: Није.

Тужилац: Да ли је емигрантска влада знала за то?

Оптужени: Ја не знам. Ви имате извештај. Она је могла да зна све преко енглеске службе, јер тада ја нисам имао никакву тајну везу, а мисија је слала своје депеше увек, имали су редовни дневни саобраћај. Сваки човек који је дошао код мене у посету ишао је и код пуковника Бејлија и с њим разговарао о свему.

Тужилац: Добро, да ли је у току Треће офанзиве људима из тих мисија при вашем штабу било познато да Павле Ђуришић и други црногорски команданти сарађују са Италијанима?

Оптужени: Ја мислим да је ту ствар водио Остојић. То је моје мишљење.

Тужилац: На пример: Је ли Хадсон знао да Павле Ђуришић сарађује са Италијанима?

Оптужени: Он је могао то да закључи првог дана пута за Црну Гору.

Тужилац: Првог дана пута? Зашто?

Оптужени: Зато што је аутомобилом пошао, истина прикривен са једним Аустралијанцем и са групом Остојића и Лалатовића, који су дошли у Шаховиће. Они су том приликом прошли Пријепоље и Бијело Поље, два гарнизона, истина били су под лажним именима. Имали су лажне легитимације.

Тужилац: А онолики четници у камионима?

Оптужени: Остојић их је провео као Недићеве трупе.

Тужилац: То су били Глишићеве и Игњатовићеве?

Оптужени: Јесу.

Тужилац: Хадсон је том приликом тражио да се види с командантима.

Оптужени: Јесте, то ми је из оптужнице познато. Показано ми је и писмо за време саслушања.

Тужилац: С ким је тражио и зашто је тражио да се састане?

Оптужени: То је тешко знати. Мислим да је хтео да се састане са Бајом Станишићем, Павлом Ђуришићем и још једним трећим лицем, али не могу да се сетим како се зове.

Тужилац: Желите ли да вам се то прочита?

Оптужени: Желео бих да се писмо прочита као докуменат. (Оптуженом се показује писмо Хадсона у коме он жели састанак са поменутиим Станишићем и Ђуришићем и осталим вођама који су се тако успешно борили против комуниста, ослободили своје крајеве од њих.)

Претседник: Да ли је то писмо Хадсона оригинално, оптужени Михаиловићу?

Оптужени: Јесте, потпуно оригинално.

Тужилац: А уметци?

Оптужени: Јесте, и уметци.

Бранилац Јоксимовић: Је ли писмо у списку докумената?

Јавни тужилац: Треба да буде.

Тужилац: Из писма се види да је постојао неки сукоб између вас. Да ли је Хадсон осудио сарадњу Ђуришића и Станишића, па је дошло због тога до сукоба?

Оптужени: Још у Србији је долазило до сукоба. Он је био такав човек, због ситница је долазило до сукоба између њега и мене. Не могу да се сетим. То су ситне ствари. Тако, на пример, једанпут пуштен је падобраном бензин. Мој шеф везе погрешно је и однео. Он је тражио да се врати за пет минута. То су ствари ситне које су могле да доведу до сукоба између њега и мене.

Тужилац: Добро, то ће бити у доказном поступку. Овде он каже да му одредите колибу да живи.

Претседник: Имате ли још доста питања?

Тужилац: Још само нека питања. Да ли је Хадсон указао вашим командантима да сарађују са окупатором, па је због тога избио сукоб?

Оптужени: Не, није.

Претседник: Оптужени јесте ли уморни?

Оптужени: Мени ће бити лакше после да одговарам.

Претседник: Дајем одмор од десет минута. (Одмор је почео у 10,20 часова).

Претседник: Наставља се претрес по кривици оптуженог Михаиловића. Друже заставниче уведите оптуженог Михаиловића. Дозвољено је снимање фоторепортерима петнаест минута од момента уласка оптуженог Михаиловића.

Претседник: Друже јавни тужиоче, изволите сад наставити са питањима.

Тужилац: Ви сте на питање претседника Суда, говорећи о сарадњи Воје Лукачевића са Немцима, рекли да то није сарадња него извесно садејство. Је ли тачно?

Оптужени: Једно случајно садејство. Управо за њега није више случајно пошто је он отишао тамо.

Тужилац: Ја бих желео да прочитам једно писмо Воје Лукачевића, прилог број 200. Ја га цело нећу читати јер ће у доказном поступку бити цело читано. Ја само хоћу на трећој страници да вам прочитам шта он каже:

„Јуче у току дана комунисти топовима бомбардовали Коњиц и порушили италијанске бункере и нанели им доста тешке губитке. Синоћ су бацачима бомбардовали моје положаје. Да би забуна била већа један немачки или италијански авион бомбардовао је италијански штаб у Коњицу. Италијани и Немци ништа не раде, а да мене не питају. Јуче сам им формално издавао наређења за поседање положаја око Коњица.“

Тужилац: То је писмо Воје Лукачевића бр. 200.

Бранилац Јоксимовић: Тога овде нема.

Тужилац: Мора бити. Можда је то омашка. Ја ћу вам позајмити свој примерак. - Шта на ово имате да кажете оптужени Михаиловићу?

Оптужени: То је оно исто што има и у првом писму у оптужници.

Тужилац: Али, овде се каже: да Лукачевић наређује немачким и италијанским јединицама. Је ли то сарадња, или случајно садејство?

Оптужени: Ја не знам какву реч ту да изаберам. Вама је стало до једне речи.

Тужилац: Мени је стало до тога да се види истина пред Судом. Случајно садејство, то значи ако партизани воде борбу против Немаца, а истовремено је дошло до судара са четничким јединицама. Али овде Лукачевић каже да је наређивао немачким и италијанским јединицама.

Оптужени: Целокупан његов рад је самовољан у том случају.

Бранилац Јоксимовић: Можда се Лукачевић размеће?

Тужилац: Ако одбрана буде сугерирала оптуженоме одговоре, онда се материјална истина не може пронаћи.

Претседник: Ја мислим да ће се одбрана правилно држати својих дужности.

Тужилац: Уосталом, одбрана може сугерирати, али документи су ту.

Бранилац Јоксимовић: *Ми нисмо сугерирали, него смо казали после изјаве оптуженога. Онда то није суГерирање.*

Тужилац: Ви кажете, оптужени, за ово да је случајно садејство. Али да видимо докуменат бр. 202. На страници четвртој оригинала Лукачевић пише: „Нека ми се авионом баца муниција. Ја ћу на пољани код школе поставити овај знак: „У школском дворишту на бело платно 0,45 м. ширине. То би било најбоље решење.“ Ко то треба да баца муницију авионом?

Оптужени: Ја не знам с киме су они одржавали везе.

Тужилац: Да ли су ту муницију бацили Немци или Италијани?

Оптужени: Јесу.

Тужилац: Да ли је и то случајно садејство или сарадња?

Оптужени: Ја нисам знао шта све раде Остојић и Лукачевић.

Тужилац: Лукачевић је био ваш командант.

Оптужени: Ја сам описао какве сам тешкоће имао у погледу команданата.

Тужилац: Када сте стигли у Калиновик?

Оптужени: Не знам тачно датум.

Тужилац: Јесте ли издали наређење о уништењу партизанских јединица у цепу Неретве?

Оптужени: Ја не знам. Волео бих да видим то наређење.

Тужилац: То ћете видети у доказном поступку, а ја ћу и сада да вам покажем. - Када сте ви стигли у Калиновик, где су биле ваше снаге? Оне су, изгледа, држале линију од Невесиња дуж пута Невесиње-Улог-Калиновик. Јесу ли се ваше снаге повукле са леве обале Неретве?

Оптужени: Повукле су се.

Тужилац: Када је то било?

Оптужени: Ја не знам датум.

Тужилац: Да ли је била зима? Да ли је био снег, кад сте ви тамо пролазили?

Оптужени: Тамо има снега и лети.

Тужилац: Да ли је било снега кад сте пролазили кроз Чајниче?

Оптужени: Тамо није било снега уопште.

Тужилац: Да ли је било снега у Калиновику?

Оптужени: Није било.

Тужилац: Да ли је било ладно?

Оптужени: Ја мислим да није. Иначе, то је врло високо.

Тужилац: У прилогу бр. 207 - то је такође писмо Воје Лукачевића. - Лукачевић каже: „Муниција која се добија авионом недовољна је. Пошто је пут слободан за Калиновик, нека Јевђа тражи...." Ко је то Јевђа?

Оптужени: Добросав Јевђевић.

Тужилац: (наставља читање): „нека Јевђа тражи од 22 да нам 11 да." Ко је 22, а ко је 11?

Оптужени: 22 су Италијани, а 11 су Немци.

Тужилац: (Наставља читање) „Нека Јевђа тражи од 22 - дакле од Италијана да нам 11 - дакле Немци - даду 300.000-500.000 метака на зајам, пошто сам без муниције. Напад треба да почне 4 марта 1943. године." Јесте ли били у то време у Калиновику?

Оптужени: Био сам али не знам тачно датум. Дошао сам увече, а прекосутра се већ са тога фронта отступило. Борбу су водиле Павлове јединице које су пристигле од Колашина. Ја сам дошао увече. Сутрадан смо имали борбу. Тога дана је пао Улог. Пресечен је био фронт између Калиновика.

Тужилац: Лукачевић „Напад треба да иочне 4 марта 1943 године 11 треба да поступи онако како сам дао распоред.“ Како је он искоришћавао непријатеља?

Оптужени: Искоришћавао је непријатеља у борби против партизана.

Тужилац: Ко су ти непријатељи?

Оптужени: Немци и Италијани.

Тужилац: А ко су партизани по народности?

Оптужени: Ми смо се тукли.

Тужилац: А да ли су у Четвртој офанзиви партизани ступали у везу са Италијанима и Немцима?

Оптужени: Не.

Тужилац: А да ли су се партизани споразумевали са Немцима?

Оптужени: Ја сам тада ударен са леђа и опкољен.

Тужилац: Да ли у Четвртој офанзиви?

Претседник: (обраћајући се јавном тужиоцу) Молим крећите се у оквиру одговарајућег периода.

Тужилац: Има интересантних ствари. Постоје неки сукопчићи као између добрих савезника. Овде

: 11 је предусретљив

јер је видео наше снаге и предузимљивост.

Оптужени: Можда су се и плашили.

Тужилац: Одобравате ли ви такав рад?

Оптужени: Не одобравам.

Тужилац: Да ли је то била издаја отаџбине од стране Воје Лукачевића?

Оптужени: Јесте, али то је био самовољан рад, који је наносио велике штете организацији.

Тужилац: Шта сте ви предузели против тога?

Оптужени: Нисам ни знао све шта се ради.

Тужилац: Ви кажете да нисте знали. А да ли сте били главнокомандујући у Четвртој офанзиви?

Оптужени: Ја сам ту фирму носио, али главнокомандујући био је Остојић.

Тужилац: Јесте ли добијали извештаје?

Оптужени: Уколико су хтели да ме извештавају.

Тужилац: Да ли је Лукачевић у Коњицу био под властитим именом?

Оптужени: Из оптужног материјала видим да није.

Тужилац: Нисте знали да је он био под именом Ђурић?

Оптужени: И да сам знао не бих могао да се сетим тога, јер су то детаљи.

Тужилац: Узмимо сада прилог 210 у коме се говори „да би се служба у месту као и снабдевање јединица успешно организовали оснива се команда места у Коњицу. За команданта места у Коњицу одређује се Ђурић. Команданте мањих места одредиће сам командант места у споразуму са претседником општине. На заузете просторије плаћа се одговарајућа кирија према погодби. У дужност команданта места долази: колаборација са месним властима, италијанска оружана сила потпомагаће рад око снабдевања; одр-

жавање реда и безбедности у месту, као и сарадњу са окупаторским трупима." Ту Лукачевић каже да ће се вршити сарадња у решавању свих спорова између грађана и четника. Као што видите за команданта места одређује се неки Ђурић, у ствари Воја Лукачевић под његовим псеудонимом. Да ли је то сарадња?

Оптужени: Радиле су што су хтели.

Тужилац: Па како сте ви командовали таквим људством, које ради шта хоће?

Оптужени: Ја сам већ једном објаснио, ако је потребно могу још једном. Приликом стварања војне организације у почетку ја сам био са свега 26 људи. Морао сам због тога да почнем примајући народне старешине онако како су се они створили.

Тужилац: Зар ваши команданти нису имали извесних директива на основу којих су они сматрали да правилно раде ако сарађују са окупатором.

Оптужени: Такве директиве нису давале.

Бранилац оптуженог Ђоновић: Овде се ради о заузимању вароши.

Бранилац Јоксимовић: То се из ових докумената не види.

Тужилац: Види се.

Бранилац Јоксимовић: Ја сам хтео да приметим: зашто је потребан псеудоним када се издају наредбе ако је у питању сарадња?

Тужилац: Зато што се не жели да се компромитује.

Бранилац Јоксимовић: То је немогуће тако схватити.

Тужилац: То, колега, оставите у завршној речи. Зашто се и оптужени Михаиловић назива „Ђоком“?

Бранилац Јоксимовић: Псеудоним се употребљава у преписци, а никако у наредбама. Овај докуменат није докуменат сарадње. (Један глас из публике: Смрт издајницима!).

Претседник: Опмињем публику на ред. Ко је викнуо нека се дигне. (устаје један сељак) Молим вас напустите дворану. (Напуштајући дворану поменути сељак правдајући се вели: „Нисам могао да ћутим, сина ми је убио“).

Тужилац Минић: Је ли Војислав Лукачевић заузео Коњиц?

Оптужени: Јесте.

Тужилац: Је ли пао Коњиц у руке партизана?

Оптужени: Није.

Тужилац: А да није било Војислава Лукачевића да ли би Коњиц пао?

Оптужени: Ја мислим да би.

Тужилац: Е, сада колеге браниоци могу бити задовољни (иронично). Молим вас ко је то чика Бранко?

Оптужени: Мајор Захарије Остојић.

Тужилац: Је ли Војислав Лукачевић ишао у иностранство?

Оптужени: Јесте.

Тужилац: Кога је одвео?

Оптужени: Пошао је са Бејлијем, Бејли га је повео.

Тужилац: Је ли Војислав Лукачевић присуствовао венчању краља Петра?¹³⁶

Оптужени: Јесте.

Тужилац: А је ли се вратио из иностранства?

Оптужени: Вратио се.

Тужилац: Је ли и даље био на командном положају?

Оптужени: Јесте. На крају се одвојио и радио против мене.

Тужилац: То знамо, ви ћете објаснити доцније зашто. Имамо документ 216 и 217. Је ли ово рукопис мајора Остојића? (показује му)

Оптужени: Јесте.

Тужилац: Овде Остојић јавља Јевђевићу врло хитно и поверљиво (чита): „... наредио сам пребацивање свих снага са десне на леву обалу и повлачење на линију Востарчица-Грабовица Мандић је предузео мере да се све врати на положај... Тражити да се предузме што је потребно са 6.000 људи, а Момчиловић са 1.000 ... Надам се у Бога да ћемо спречити дубљи продор и спасти Херцеговину..." За кога спасти?

Оптужени: За себе.

Тужилац: Зар у исто време не значи спасти и за Италијане?

Оптужени: Не, ми смо радили само за себе.

Тужилац: Јесу ли Италијани били избачени и из Грахова, Прозора и Јабланице.

Оптужени: Сећам се, али то је било само за један до два дана.

Тужилац: Је ли вам у сећању пропаст и уништење дивизије „Мурђе" која је била на Неретви?

Оптужени: Не.

Тужилац: Даље **К8Ж6** Остојић: "... Ти предузми хитно да би број 22 (значи Италијани) обучили наше трупе нарочито у артиљерији, аутоматском оруђу и авијацији, да се предузме организација снабдевања храном и муницијом према новом груписању... да број 11 (значи Немци) поседну и бране десну обалу Неретве од Коњица до села Катића и да непрекидно бомбардују њихове положаје ... правац Коњиц-Борци-Главатичево, да се по сваку цену одржи морал наших бораца и старешина... учинити највеће напоре у том погледу. Јављам редовно све што је од интереса. Победа је наша Чика Бранко, 13 марта, 10,55 часова, положај." Је ли то сарадња Остојићева са окупатором?

Оптужени: Јесте.

Тужилац: И Остојић је био на челу истакнутог дела Врховне команде и он је остваривао вашу директиву број 1?

Оптужени: До стварног остваривања директиве број 1. није дошло.

Тужилац: То је тачно, до потпуног остваривања.

Оптужени: До потпуног остваривања.

Тужилац: Видите ово. Опет број 217 у доказном материјалу. Тај исти Остојић јавља Бају Станишићу: „Пуковнику Бају Станишићу, најхитније строго поверљиво. У вези ранијег наређења и последњег Чичиног наређења преко Весковића наредио сам да сутра зором предузмете напад и то „и сада ређа овде нека ваша наређења." Десна колона, 700 свежих трупа из Прибојске бригаде, десно, правцем Дуголска кота, Велики Камен, Дубочани, Долови,

Бело Брдо ка ширењем до доње Неретве. По сваку цену, без изговора, наредите исте ноћи Петричевићу¹³⁷ да јаче снаге упути у Дубочане и спречи пролаз бољшевика у правцу Дубочани-Умољани. Још ноћас послати на Црно Поље 300 људи и у прво време држати линију Црно Поље-Беле Баре... Распоредио је средњу, десну и леву колону на Марићевића косу. Завести ред и дисциплину, морал подићи..." Ово су биле инструкције за напад. Подвлачи потребу да се поседну Умољани и Дубочани и да се пође у Главатицево. Мајор Баћовић „постигао је успех, заробио је 10 до 50 пушака, 10 пушкомитраљеза, нашао мртвих бољшевика преко 500 и масу рањених, и у току ноћи пребацио своје снаге". Сада каже: „Број 11 држи десну обалу и врши притисак код Раме и Коњица". Остојић је тачно обавештен шта раде Немци.

Оптужени: Види се из писма које шаље Лукачевић.

Тужилац: Је ли Остојић био члан ваше Врховне команде?

Оптужени: Јесте. Извршио је многе послове које ја никад нисам наредио. Он је на крају доказао све што је мислио према мени.

Тужилац: На крају?

Оптужени: Не на крају, него у 1944 години.

Тужилац: Према томе испада да је члан ваше Врховне команде сарађивао са Немцима и позивао се на ваша наређења. Како ово тумачите?

Оптужени: Он је то према Баји Станишићу употребио као да је то моје наређење, јер Бајо Станишић није хтео да га слуша, пошто је био старији од њега.

Тужилац: Прећи ћу сада на другу ствар: Када је Илија Трифуновић-Бирчанин умро?

Оптужени: Не знам тачно кад је Бирчанин умро. Умро је у току Четврте офанзиве.

Тужилац: Јесте ли Бирчанина предложили за одликовање?

Оптужени: Предложио сам га после смрти.

Тужилац: После смрти? Бирчанин је отворено сарађивао са Италијанима.

Оптужени: Немам убеђење да је радио отворено.

Тужилац: Је ли се Бирчанин борио против окупатора?

Оптужени: Ја не знам његов рад. Није могао да се бори, јер је био тешко болестан.

Тужилац: Какву сте му дали функцију?

Оптужени: Дао сам му функцију зато што је био ту и што сам такво стање затекао.

Тужилац: Је ли вам познато да су Бирчанину држали стражу карабинијери?

Оптужени: Да је ту било и мало памети такво што не би дозволио.

Тужилац: Дозволио је, а био је ваш командант?

Оптужени: У исто време Јевђевић је лумпово кад је дознао да је Бирчанин умро надајући се да ће да заузме његово место.

Тужилац: Ви поричете да сте знали за сарадњу Јевђевића, а ту је приложено толико материјала, писама вама упућиваних и у истрази вам показаних.

Оптужени: Писма су ми показивана, али садржину не знам, не знам да ли сам их прочитао.

Тужилац: Кога сте послали на место Бирчанина?

Оптужени: Послао сам Младена Жујовића.

Тужилац: Је ли наставио да ради исто?

Оптужени: Он је имао директиве да тај рад прекине.

Тужилац: Је ли извршио?

Оптужени: Он је у том правцу радио.

Тужилац: Ви сте о томе питани на записнику.

Оптужени: Он је радио у томе правцу, а колико је успео не знам.

Тужилац: Да ли је наставио разговоре са италијанским генералом, као Бирчанин?

Оптужени: Не знам.

Оптужени: Мени је предочаван материјал у таквом смислу да га нисам могао да запамтим.

Тужилац: Видите, ви сте рекли о Жујовићу. Је ли Жујовић сарађивао са Италијанима?

Оптужени: Ја знам да је био од њих ухваћен.

Тужилац: А после?

Оптужени: После је био пуштен.

Тужилац: А после?

Оптужени: После је отишао из земље.

Тужилац: Кад је отишао из земље? Је ли после пуштања остао још у Далмацији?

Оптужени: Јесте.

Тужилац: Како да Италијани пуштају вашег команданта?

Оптужени: Али је био ухваћен.

Тужилац: А кад је отишао за Италију?

Оптужени: Ја мислим за време капитулације Италијана.

Тужилац: Чијим бродом?

Оптужени: Ја не знам.

Тужилац: Није вам познато да је отишао италијанском барком?

Оптужени: Не знам, без приказаног материјала не могу да причам јер не знам.

Тужилац: Добро, је ли био Мољевић са вама у Колашину?

Оптужени: Јесте, али он је дошао у Колашин, мислим, дубоке јесени 1942.

Тужилац: Је ли он тада био члан вашег Централног националног комитета?¹³⁸

Оптужени: Он је био са Драгишом Васићем и припадао Централном националном комитету.

Тужилац: Је ли Мољевић ишао у Колашин да присуствује суђењу?

Оптужени: Јесте, ја мислим да су ишли и Драгиша Васић и Хадсон.

Тужилац: Хадсон? Ви сте рекли да је ишао Бејли?

Оптужени: Не знам, нисам се мешао у те ствари.

Тужилац: Ко ме се судило?

Оптужени: Не знам. Судило се комунистима.

Тужилац: Комунистима. И Мољевић и Хадсон или Бејли су присуствовали. Добро, је ли то тачно?

Оптужени: Мислим да је тачно.

Тужилац: Ко вам је Сава Вукадиновић?¹³⁹

Оптужени: Сава Вукадиновић је мајор. Припадао је Павлу Ђуришићу.

Тужилац: Је ли једно време био командант у Црној Гори?

Оптужени: Ја мислим да је био кад сам ја отишао у Србију.

Тужилац: А да ли вам је што познато о борбама код Ужица између ваших јединица и јединица Народноослободилачке војске?

Оптужени: Ја знам да ми је у истражном материјалу и то изношено, али борбе су почеле 1943; *после мога освајања Вишеграда и рушења моста на Лиму. Почеле су после капитулације Италијана кад су напали италијански гарнизон у Пријеполју.*

Тужилац: Које су се ваше јединице бориле код Ужица против Друге и Пете дивизије у јесен 1943 године?¹⁴⁰

Оптужени: Ја сам био тада тамо у јесен, у Србији.

Тужилац: Новембра 1943?

Оптужени: Датум не знам.

Тужилац: Јесте ли ви били у Србији кад су ваше јединице код Ужица водиле борбу против партизанске војске?

Оптужени: Ја сам био.

Тужилац: Где сте били? Морали сте негде бити, где сте највише провели у Србији?

Оптужени: Ја сам молио да ми се да датум освајања Вишеграда, ја одатле везујем догађаје.

Тужилац: Ја вас питам за сасвим другу ствар. Где сте се налазили приликом борби ваших јединица против партизана код Ужица?

Оптужени: Ја не знам.

Тужилац: Можете ли се сетити: Пожега, Таково и тако даље?

Оптужени: Не, ја сам био на целој територији Западне Србије. Мењао сам места. Био сам на Медвеђи, у Драгачеву, у крају око Чачка.

Тужилац: Да ли вам је познато да су ваше јединице заједно са Немцима и окупационим трупама вршиле нападе на партизане? Ко је командовао вашим трупама?

Оптужени: То су били гранични корпуси, који су то радили. Ту је био Душан Радовић.¹⁴¹ *Треба знати да сам ја у току тога лета највише гоњен од Немаца са највећим снагама.*

Тужилац: Јесу ли и ваши команданти гоњени?

Оптужени: Ја мислим да јесу.

Тужилац: А шта ћемо ако истражни материјал друкчије каже?

Оптужени: Молим да ми се то покаже. Оно што сам казао боље је да се прочита.

Тужилац: То вам се каже. Оптужени се не сећа ствари које је дао.

Оптужени: Мени је то немогуће.

Тужилац: Ви се добро сећате ствари које се вама свиђају.

Оптужени: Не.

Тужилац: Ја вам сад у вашем дугачком записнику не могу да нађем шта сте ви све причали. Морам прећи преко тога, не могу да нађем. Ми ћемо у доказном поступку те ствари расветлити. Да пређемо на друго. Кад је код вас дошао Живко Топаловић?¹⁴²

Оптужени: Живко Топаловић дошао је код мене кад сам био у Ораовици, у Западној Србији.

Тужилац: Зашто је дошао?

Оптужени: Дошао је са извесним политичким вођама и претставницима на разговор и договор.

Тужилац: А шта је одлучено?

Оптужени: Одлучено је да се одржи Конгрес у Ба.

Тужилац: Зашто вам је био потребан конгрес?

Оптужени: Ја сам у том моменту много био са свих страна заузет. Видео сам да су раније политичке странке много изгубиле и да нисам могао на некога да се ослоним, и зато смо изабрали централни комитет од људи за које смо знали да су чисти, и да су мање политички оријентисани. Ту је било људи из разних странака. Био је Васић, који је републиканац; био је Вујанац; било је земљорадника. Настао је моменат. По препоруци из Србије и са стране.

Тужилац: По чијој препоруци?

Оптужени: Владиној. Настао је моменат да се одржи конгрес и да се дође до проширења тела да не буде то да је тај конгрес претставник политичких странака.

Тужилац: Јесте ли 1943 године добили поруку из иностранства да се тучете против Немаца?

Оптужени: 1943 године сам се тукао. Ја не знам да сам добио наређење.

Тужилац: Не сећате ли се да сте добили наређење да идете на Копаоник?

Оптужени: Наређење је било од Бејлија. Тражио је да идемо на Копаоник са целом војском.

Тужилац: А зашто?

Оптужени: Није рекао зашто.

Тужилац: Је ли тражено од вас да дижете пругу?

Оптужени: Ја сам то радио и много раније.

Тужилац: Оставимо то за доцније, нека вас одбрана то пита. Је ли тражено да дижете пруге?

Оптужени: Јесте, тражено је.

Тужилац: А је ли тражено пре лета 1943 године? Да ли је ко од вас тражио пре 1943 године да дижете пругу?

Оптужени: Не знам. Мислим да јесте. Без доказа не могу да нагађам. Не могу да се сетим.

Тужилац: Добро, оставићемо и то за доцније, за доказни поступак.

Тужилац: А је ли тачно то да су неке ације које су иностранци из мисије код вас тражили ви сте већ наредили да се предузму, а касније сте наредили да се не предузму - зашто да се не предузму?

Оптужени: Било је.

Тужилац: Јесте ли наређивали да се изиграју иностранци?

Оптужени: То је било јер нису хтели да приме мој предлог да се пруга руши на другом месту, а не на месту које је изабрано. Место које је изабрано било је незгодно јер је било пуно насељеника који су прешли из Босне.

Тужилац: А где сте ви предложили да се руши?

Оптужени: Ја сам рекао јужно од Рашке.

Тужилац: А да ли је тачно да сте наредили четницима да ставе петокраку звезду приликом рушења пруге?

Оптужени: Свако лукавство је дозвољено.

Тужилац: А зашто је лукавство потребно?

Оптужени: Ја не знам то. Молим материјал.

Тужилац: Биће вам материјал предочен. Могу да кажем то сте **ви** наредили.

Оптужени: Лукавство је дозвољено.

Тужилац: Наредили сте да се не би посумњало да ви случајно рушите пруге. Али, о томе ћемо касније. Углавном да изведемо ствар сада на крај. Хоћу само још једно питање о Четвртој офанзиви. Да ли знате где је била „Совјетска република“ како сте је ви називали, која је требала да се уништи?

Оптужени: То ја не знам, мада стоји у мом рукопису. Може лако да буде да је израз употребљен ради Остојића у погледу директиве број 1 коју сам ја саставио. Можда је тај израз употребљен у том писму јер је он тај израз употребљавао. Ја појам о слободној партизанској територији нисам имао.

Тужилац: Како нисте имали? Ви сад просто поричете ствари које су вам као војнику морале бити познате. Како сте могли ударити на непознату територију?

Оптужени: У Далмацији су врло мало радили на обавештајној служби.

Тужилац: Да ли је Бихаћ био слободан у то време?

Оптужени: Јесте.

Тужилац: Да ли је била слободна Крајина у то време?

Оптужени: Јасан појам немам.

Тужилац: Да ли знате где је Босанска Крајина?

Оптужени: Знам, то је око Гламоча.

Тужилац: Против кога су се тада борили партизани, да ли против Немаца и Италијана?

Оптужени: Борили су се.

Тужилац: Откуда да ви наређујете црногорским четницима да изврше напад на Босанску Крајину?

Оптужени: То није Босанска Крајина, Босанска Крајина је друго.

Тужилац: Знам тачно шта је. То ће бити изнето у доказном поступку.

Оптужени: Нису добили наређење за напад на Босанску Крајину...

Тужилац: Али, хтели су да стигну у Босанску Крајину. Зашто је Петар Баћовић отишао у Крајину? То је херцеговачко земљиште.

Оптужени: Ја сам ово објаснио. Желели смо да задржимо територију за себе.

Тужилац: Јесте ли желели да избаците Италијане из Далмације?

Оптужени: Они би добили у леђа.

Тужилац: Зашто да се тучете против партизана а не против окупатора и Италијана?

Оптужени: Јер су партизани са своје просторије вршили нападе.

Тужилац: На кога?

Оптужени: На снаге четника.

Тужилац: Да ли је Далмација била ослобођена? Да ли су Италијани могли да стижу из вароши у села?

Оптужени: Сумњам да су могли.

Тужилац: Сумњате да су могли, а Италијани седе у жицама заједно са четницима. Како можете да говорите против савести.

Оптужени: Ја говорим оно што знам.

Тужилац: У доказном поступку ћу се осврнути на ово. Немам намеру да рашчишћавам остало. *Оставићемо за доказни поступак кад ће оптужени видети како стоје ствари.*

Претседни одбрани: Изволите поставити питања.

Бранилац Ђоновић: Да ли се осећате свежим да можете да одговорите на питања?

Оптужени: Могу да одговорим.

Ђоновић: Да ли вам је познато чији су то били четници у Колашину које су Немци разоружали, ставили им самаре и терали да носе муницију, а после интернирали у Немачку?¹⁴³

Оптужени: То су били Павлови.

Ђоновић: Какав је однос Немаца према четничким одредима а какав Италијана? Јесу ли ту биле извесне разлике?

Оптужени: Врло велике.

Ђоновић: У чему?

Оптужени: Однос је такав: Италијани на Павловој територији нису могли учинити никаква зла, зато што су слаби борци. А Немци су, кад су дошли, ја сам већ то раније приметио, имали намеру да униште заједно и партизанске и четничке снаге. *Тежња њихове Четврте офанзиве била је та. И чим сам осетио још код Фоче њихову појаву код НовоГ Пазара, појави из Албаније, код Горажда одмах сам наредио долазак снага из Србије да би се мој штаб могао да извуче. Немци су имали ту намеру, као што се види и из уцене коју су дали и за маршала Тита и за мене у исто време и из карикатура које су биле у Београду у којима показују стиснутом песницом зграбљене партизане и мене и да се ја извлачим кроз мали прст. Види се и из момента кад су ме Гонили са 20.000, после тог хапшење Павла Бурџића, одвођење, хватање мојих људи показује јасну намеру да су се осећали довољно снажним у једном моменту да зграбе све и да униште све и једне и друге.*

Одбрана (Ђоновић): Добро, молим вас, да ли сте ви имали каквих информација било од четничких команданата у Црној Гори, било преко Бритиш Информејшен сервиса да је већ 1943 године претстојала капитулација Италије? Малочас су изнети од стране јав-

ног тужиоца документа која ви нисте порекли, а њих не спори ни одбрана. Дакле, да ли сте ви са које стране било обавештени да се већ у почетку 1943 године, - јер ови документи су датирани раније, у месецу фебруару, - у италијанским трупима осећао антифашистички и капитулантски дух.

Оптужени: Да, то се осећало. И кад не бих имао обавештења, ја бих могао то да знам, јер познајем добро стање и јасно се видео пад Италије. Сам долазак немачких трупа приликом Четврте офанзиве кроз Приморје, из Албаније и са других страна, на пример из Србије, показао је један моменат, а то је да су они (Немци) сумњали. За сваког посматрача то је показивало да се очекује пад Италије, који је стварно и уследио те године.

Одбрана (Ђоновић): Ко је фактички творац Четврте офанзиве?

Оптужени: Ја мислим Немци. То оптужни материјал такође

Одбрана (Ђоновић): Шта су хтели Немци том офанзивом да постигну?

Оптужени: Ја мислим први моменат њихове тежње било је рашчишћавање најјачих групација и партизана и четника на једној широкој просторији, где су могли очекивати искрцавање, а осим тога и да Италијане, које су они држали као војску другог реда, - измеђају са својим трупима, јер у Италијане нису могли имати поверења да ће одбрани обалу од инвазије. Постојао је један антагонизам између Немаца и Италијана у погледу држања појединих територија. Око овога се водили и разговори. У таквим случајевима када се радило о таквим територијама, Немци би упали и више се не би из њих повукли.

Одбрана (Ђоновић): Да ли су онда могли предвидети капитулацију Италије?

Оптужени: Свако је могао предвидети.

Одбрана (Ђоновић): У једном документу Раковићевом, овде, стоји: „... Ноћу смо били у заседи а дању кријемо пушке...” Како то?

Оптужени: То се крије од Немаца, јер област Љубића је равница у којој се наоружани човек да лако ухватити. Зато се сви радови изводе ноћу, а дању се крије.

Одбрана (Ђоновић): Из тога би произишло да Раковић није био ...

Оптужени: Једно време је био, али када се одметнуо у шуму више то није био.

Тужилац: А је ли се борио против партизана?

Оптужени: Борио се.

Тужилац: Са Немцима заједно...?

Оптужени: То не знам.

Тужилац: А седео је у Чачку са Немцима. То питање уосталом доказаће се у доказном материјалу.

Одбрана (Ђоновић): Како је то дошло да су приликом ових операција неки од ваших команданата сарађивали са Италијанима? Ту је остало нешто неразјашњено.

Оптужени: Има много шта да се разјасни. Ја сам казао какво сам стање затекао кад сам дошао у Црну Гору. Нисам имао могућно-

сти да изменим затечено стање. Старешине, које су биле постављене, нисам могао да променим. Бајо Станишић је до краја имао печат своје организације са локалним обележјем Црне Горе и Херцеговине. То се може констатовати и видети из докумената. Затим, требало је да се оснују бригаде, како је било решено, а он је извршио поделу само на батаљоне. Због тога је наступила чак и свађа између њега и Баћовића. Воја Лукачевић, Остојић и др. радили су тако, и то су доказали на крају целокупног свог рада, да су читав низ година спроводили огромну самовољу, која је била управљена и против мене, и да је сваки од њих водио своју засебну политику. *То је било као и за време Милоша Обреновића кад су поједине народне старешине узели маха. Ја нисам могао ништа јер нисам имао оружане силе. Свега сам имао 50 људи, а често пута ни 50, неки пута имао сам 15 до 25 људи. Зато што је цела територија била подељена свакој организацији за рад, ја сам пропуштао да сам уређујем, јер сам ишао из једног краја на други не рачунајући шта ће се доцније десити.* Ја сам покушао да створим Четврти јуришни корпус, о чему мислим да ће се касније говорити, али и то формирање спречиле су акције партизана који су непрекидно нападали. *Четврта Група јуришног корпуса није могла извршити свој основни задатак, то јест увођење реда у организацији.*¹⁴⁵

Одбрана (Ђоновић): *Како се могло десити да један ваш командант Хајдуковић убио је свога колегу, отсјекао му Главу и носио је у торби. Како ви објашњавате такву појаву у вашим јединицама.*

Оптужени: *Страшно, то би њему исто урадио и.... Било је случајева да сам ја био опкољен. Тако је и Остојић прилазио са својом Групом да би опколио кућу у којој сам се ја налазио. Митраљезац Јанковић поставио је свој митраљез и ја сам изашао без оружја.*

Одбрана: *То значи да је на ваше команданте утјецало више њихово расположење него ваша наређења.*

Оптужени: *Мени је такво стање пореметило мој рад. Ја сам могао да издржим у сили и до онда док још нису били приморани да врше заповеди, они су као што сам рекао били оно, што су били и раније, народне старешине.*

Одбрана: *Што су највише приговарали ваши команданти?*

Оптужени: *Они су мене увек сматрали као веома благог човека.*

Одбрана: *Објасните какве су они акције тражили у којем правцу и према коме најоштрије.*

Оптужени: *У односу према партизанима најоштрије.*

Одбрана: *Ви сте рекли на једном месту у записнику да је морал ваших трупа био слаб, па сте рекли да је то због осећања да иду у братоубилачки рат. Да ли су тако мислили и команданти?*

Оптужени: *Ја сам се на саслушању код овога донекле ограничио и рекао да је то зависило од старешина. Морал трупа био је различит. То сам нарочито осетио кад сам био у Црној Гори, где је морал био одличан. Но већ када су наступиле борбе појавили су се губици и отступања. Партизани су успели да створе трупе чему се*

ја нисам надао и употребљавали у герили веома моћне и добре маневре, којима су изазвали знатне губитке код нас. Ти губици проузроковали су наравно и слабо морално осећање код четника.

Одбрана: Је ли ваша идеја била да преотмете власт на територији од партизана или уништење комуниста као таквих, као социјалне доктрине?

Оптужени: Моја идеја је била да одбраним Далмацију у очекивању искрцавања јер сам очекивао да би, имајући Далмацију, овде највероватније било искрцавање.

Претседник: Нисте директно одговорили. Прецизирајте?

Одбрана: *Да ли је ваша идеја била да у целој земљи ви будете... (прекинуто од стране тужиоца)*

Тужилац: *Тако постављање питања и објашњавање даје сугестије оптуженоме.*

Одбрана: *Прво да формулирам своје питање па ћете онда рећи да ли сматрате да је то сугестија или није.*

Тужилац: *То други пута ја формулирам....*

Одбрана: Ја бих хтео да оптужени каже..... пошто је ово у његовом саслушању један од најважнијих момената. Ми хоћемо тачно да знамо да ли је он хтео да приграби власт од партизана на територији или је хтео да уништи комунизам и његове носиоце.

Оптужени: Не, уништење, не.

Претседник: Да ли је овде реч о Четвртој офанзиви, јер ће се о чињеницама касније расправљати, те се обраћа на оптуженога и пита да ли је разумео питање.

Оптужени: То није било уништавање него овлађивање просторијом.

Одбрана: *То сам хтео да чујем, да је тежња била овлађивање простором (у сали настаје жамор). Зашто су ваши команданти у Босни негодовали због сарадње са усташама?*

Претседник: *Молим, није јасно питање.*

Одбрана: *Дакле, понављам питање, збоГ чеГа су ваши команданти неГодовали збоГ сарадње са усташама, то питам јер је било извесне сарадње четника са усташама у току саслушања оптужени је рекао, да су четнички команданти неГодовали збоГ сарадње у Босни. Мени то није било јасно. Молим да се то објасни.*

Оптужени: *Ја не моГу да се сада сетим. Знао да сам о томе расправљао али сада се тоГа не сећам. Мислим да то има у записнику.*

Одбрана: *То је у вези с оним да је ваш циљ био да минирате усташку државу.*

Оптужени: *Јесте, то је била идеја.*

Бранилац Ђоновић: *Наравно зато су команданти неГодовали против сарадње.*

Тужилац: *Да ли бранилац има завршну реч?*

Бранилац Ђоновић: *То сам само напоменуо. У вашем писму Баћовићу стоји „да рашчисти с комунистима“.*

Оптужени: *То су војничке формулације, хоћу да кажем формулације технике заповедања, када се каже рашчистити-уништити. То се каже у свакој заповеди. Тако се каже и у заповедима парти-*

зана и свих војски. Рашчишћавање је овлађивање тереном, постављање наших организација.

Бранилац Ђонових: Молим вас, у вашем саслушању стоји, ви сте се на рашчишћавање осврнули, била вам је скренута пажња за време истраге на сте казали да су код Баћовића били у одредима још и партизани-комунисти. - Да ли се то рашчишћавање односило и на то или на друго?

Оптужени: Односило се на рашчишћавање прво својих трупа.

Бранилац Ђонових: То сам хтео.

Оптужени: У Херцеговини су биле најмање групе које нису показивале снаге организације те се рашчишћавање односило на рашчишћавање својих јединица и на увођење реда.

Бранилац Ђонових: Јесте ли обавестили владу у Лондону кад сте пошли за Далмацију?

Оптужени: Ја нисам пошао за Далмацију него за Калиновик. Ја знам да се тражило да се ја вратим и због разговора са Бејлијем ја сам изашао на кратко време да би видео ситуацију на терену. Чим сам приметио придолазак Немаца с леђа одмах сам се вратио. У истрази ми је доказивано да ми је Бејли нудио да дође мени, а ја сам тражио да се он задржи јер ћу ја доћи. Ја сам морао да журирам најзад због ситуације и збоГ наилазка Немаца, које сам осетио позади леђа.

Бранилац Ђонових: Како је влада у Лондону у случају неслагања и којим путем моГла да вас обавести?

Оптужени: МоГла је депешом, преко мисије и непосредно.

Бранилац Ђонових: Да ли је било неслагања и каквих?

Оптужени: Ја се не сећам.

Бранилац Ђонових: Да је било свакако би се сетили, јер сте били члан те владе и јер сте били потчињени њеним одлукама.

Оптужени: СиГурно.

Бранилац Ђонових: Малочас сте рекли о неком нападу на Вишеград и да је ту постојао неки план.

Оптужени: Напад на Вишеград хтео сам да употребим као доказ да се с Немцима никада није могло, да никада нисам хтео с једном непријатељском војском. Њихова тенденција била је, пропаганда је ишла против мене, да ме одбаци у другу страну. Ту сам био веома чврст и покушао утицати на јединице. Чим се тражило рушење пруге и указивало се на четири места на Шаргану, а сам предложио мост на Дрини дуг 150 метара. Али да би Га срушили морамо да нападнемо Вишеград. Гарнизон усташиа и Немаца имао је неколико хиљада војника. Ми смо у присуству америчких претставника за дан борбе освојили Вишеград и нанели Немцима и усташиама страховите губитке. После тоГа бацили смо се у правцу Сарајева. Тамо су нас сачекали у Гарнизону, у Сокоцу, Немци и усташи. Добивши ударце у леђа од партизана моје трупе биле су присиљене да отступају. Тако је то.

Тужилац: Чиме то доказујете.

Оптужени: ДоГађајима. Ја немам вашу архиву.

Бранилац Ђонових: Добро. У том периоду какве сте све акције против немачког окупатора предузимали?

Оптужени: Ја сам сматрао Четврту офанзиву до момента доласка у Србију. Четврта офанзива била је упућена на све четничке и партизанске снаге. У том периоду у Србији ми смо вршили нападе на комуникације и на Дунаву, макар са slabим средствима, тражио сам много пута од британских власти да нам пошаљу речне мине да уништимо бродове на Дунаву у Сипском Каналу, али их нисам добио. Саботажа је на железницама била огромна и мислим даће о томе бити реч. Направили смо читаво Гробље железничких вагона, а то смо постизавали у систему имиргла, који смо стављали у мазиво на сваком точку.

Тужилац: Ко?

Оптужени: Моја организација. Бацали смо нарочито препарирани уљен експлозивом на стовариште угљена и тендере локомотива, прикачивали магнетске мине, које смо добијали у великом броју. Сам мајор Ђурић у једној депеши известио ме да је у току тих месеци привезао на возове око 150 мина. Онда смо уништавали материјал на рудницима. Нарочито справе за увлачење ваздуха.

Тужилац: У којим рудницима?

Оптужени: У свима рудницима. Убацивали смо саботажна средства у справе које увлаче ваздух за бушаре. То је било најефикасније. Убацимо унутра песак и одмах се та справа упали. Организовали смо одношење кајишева са машина. Покушали смо освајање појединих рудника. Утоме послу учествовали су и Енглези.

Тужилац: Несрећа је у томе што ви то нисте хтели.

Оптужени: Вршили смо затим саботаже на путевима. Постављали смо четке направљене од ексера на друмове и затрпавали их прашином. Мине нисмо метали да не би страдали сељаци са стоком. Четке са ексерима буше Гуме на точковима. Мистериозна пропаганда у Београду била је јако развијена у то време. Лепљене су плакате на излозима тако да се нису могле лако скидати. Бацани су леци. У том смислу добијали смо материјал из Енглеске, Хитлерове слике са поГрдним натписима. Дакле, радили су били врло велики и ја сматрам да није нарочито тешко то потврдити. Тражио сам од пуковника Бејлија да ми се дају речне мине за уништавање СипскоГ Канала на Дунаву.

Адвокат Никола Ђонових: Овде смо већ добили јасну слику о вашем односу према вашим командантима. Да ли је тачно да су они у толикој мери радили против вас да су вас једног дана избацили?

Оптужени: Не, није тачно.

Бранилац Драгић Јоксимових: (устаје да оптуженом поставља питање)

Претседник: Ако имате да постављате мало дужа питања направили бисмо одмор.

Бранилац Јоксимових: Како ви хоћете.

Претседник: Да ли се ви слажете оптужени?

Оптужени: Слажем се. Боље се осећа човек када се одмори.

Претседник: Дајем одмор од 15 минута.

Одмор је почео у 12,35 часова. После одмора од 50 минута наставља се претрес.

Претседник: Наставља се претрес. Уведите оптуженог Михаиловића. Одбрана ако има питања нека изволи да поставља. Има реч бранилац оптуженог Михаиловића адвокат Јоксимовић.

Бранилац Драгић Јоксимовић: Оптужени Михаиловићу, ви сте и на јучерашњем, а и на данашњем свом саслушању, говорили о великом броју саботажа које је извршила ваша организација. На питање колеге Николе Ђоновића данас ви сте набројали неколико саботажа. Да ли је то све или је тај број саботажа знатно већи него што сте данас изјавили и да ли сте у могућности да саставите не за данас, него за доцније, један целокупан списак свих саботажа које је ваша организација у току окупације извршила?

Оптужени: У стању сам. Треба да додам још да сам нарочито полагао пажњу на железничке пруге, на линију Дунав чији је речни ток био веома моћан и за то сам тражио оне мине о којима је било говора. Затим сам имао добру обавештајну службу о бродовима који су преко зиме били у зимовнику и тражио њихово уништење из ваздуха. Давао сам тачна места, а у стању сам да дам преглед свих саботажа и могу да додам још и то да ни један воз нарочито на главној прузи није прошао од Београда до Ниша, а да није опљачкан. (Смех у дворани). Железничко особље нам је било одавно и организовано. Избацивали су железничари вагоне, вршили маневре с возовима и избацивали где треба па смо их после празнили. Узимали смо оружје и све што је преношено. Тако је једном приликом узето чак и 1.800 садова (смех у дворани). То кажем због тога да истакнем да се није знало све шта има у сандуцима.

Тужилац: Видите како се добро сећате, а мало пре нисте могли.

Оптужени: Био сам заморен, а иначе саботажама сам посветио много пажње.

Бранилац Јоксимовић: Ја вас у име моје и колеге Ђоновића молим да нам за десетак дана, а не би било рђаво и раније ако будете у могућности спремите један преглед саботажа као и доказе.

Оптужени: Докази треба да су у мојим депешама које су заплењене, а које немам сада на располагању. Ја мислим пошто ми је материјал заплењен, да мора да има.

Бранилац Јоксимовић: Молићемо Претседништво и колегу јавног тужиоца да вам стави на расположење.

Претседник: Претседништво може да стави материјал са којим располаже и који је пред Судом. Тај материјал је вама стављен на расположење.

Адвокат Јоксимовић: Приликом вођења истраге да ли су вам читана сва документа о којима је реч?

Оптужени: *Нису.*

Тужилац: *То није потребно.*

Бранилац Јоксимовић: *Да ли су вам читана и извесна документа која се овде помињу?*

Оптужени: *Извесна документа јесу.*

Бранилац Јоксимовић: *Да ли сва документа из образложења оптужнице нису вам читана?*

Оптужени: *Нису сва.*

Бранислав Јоксимовић: *Оптужница говори о четничким нападима против партизана. Да ли ви имате какве податке о томе да сте и ви четници нападани од стране партизана?*

Претседник: *Молим вас ограничите се на онај део оптужнице који се данас извиђа.*

Бранилац Јоксимовић: *Хоћу.*

Претседник: *Ви улазите у непотребну опширност. То су питања која ће доћи на крају.*

Бранилац Драгић Јоксимовић: *За нас и за Суд је боље да имамо тај материјал.*

Претседник: *То није потребно јер би губили у времену и јединству ислеђења материјала.*

Бранилац др. Драгић Јоксимовић: *Ви сте на једном месту казали: „Осетио сам приближавање Немаца Новом Пазару, и зато сам оставио Остојића, а ја сам отишао.“ Какве то везе има, то приближавање Немаца, са вашим одласком.*

Оптужени: *Ја сам осетио њихово приближавање са више страна; из Албаније, затим из Србије према Новом Пазару и Горажду, њихово преузимање Мостара од Италијана. Када се погледа на карту, то је био један широки полукруг којим обухвата и партизана и мене. Тенденција Немаца била је: уништење обеју група и упадање у италијанску зону. Да бих ту зону одузео од њих и припремио што бољу одбрану, осетивши то све, ја сам одмах наредио да дође Кесеровић са 500 људи и Раковић са 100 људи. Они су дошли и са више људи. Прихватили су ме на десној обали Лима и заједно смо се вратили у Србију. То је ствар коју сам ја осетио, и она ми је потврдила то њихово велико непријатељство у лето 1943 Године, када је 20.000 БуГара и Немаца ишло у трагање за мном, и морао сам се извући из њиховог обруча. О томе ћемо и доцније Говорити.*

Претседник: *Које је то време било када сте запазили привлачење Немаца?*

Оптужени: *То је било, према мојим депешама, априла 1943 године. Ја сам поводом тог привлачења Немаца и позвао Кесеровића да дође.*

Претседник: *Је ли тада била завршена Четврта офанзива?*

Оптужени: *Није била завршена.*

Претседник: *Куда сте отишли по доласку Кесеровића?*

Оптужени: *У Липово.*

Претседник: *Када сте стигли у Липово?*

Оптужени: Стигао сам после пролома на Дрини.

Претседник: Са колико сте људи стигли у Липово после пролома на Дрини?

Оптужени: Имао сам само моју пратњу од 15 људи.

Претседник: И ви сте позвали Кесеровића и Раковића да вас прихвате?

Оптужени: Ја сам им поручио: неопходно је потребно да дођу лично ради мене.

Тужилац: А шта је било са вашим снагама?

Оптужени: Ја сам их поверио Остојићу.

Претседник: Знате ли ви за непријатељску операцију која се назива Пета офанзива?

Оптужени: Не знам.

Претседник: Знате ли када је почела Пета офанзива?

Оптужени: Ја то не знам. Ја сматрам да је та офанзива била на мене и партизане. Она је била са оним обручем Немаца на Зеленгори.

Претседник: На кога је била управљена?

Оптужени: На партизане.

Претседник: А да ли је обухватила и четнике?

Оптужени: Они су обухватили и хватали колико год су могли. Све што су нашли у Беранима и Колашину похватили су и одвели у ропство.

Претседник: На суђењу Кесеровићу и Лукачевићу, одржаном прошле године, они су казали да су дошли да вас прихвате, и хвалили су се како су се вешто извукли, а Немце пустили на партизане.

Оптужени: *Ми смо се провукли са 200 деце које*

Претседник: *Куда сте онда отишли? Кад вас је прихватио Кесеровић?*

Оптужени: Не знам тачно датум.

Претседник: Почетком маја.

Оптужени: Ја сам био 1 јуна у срезу Ариљском.

Претседник: Колико сте путовали од Лима до среза Ариљског са 200 коња?

Оптужени: Ишли смо полако.

Претседник: Колико сте ишли отприлике? Петнаест до двадесет дана?

Оптужени: Могло је бити око 15 дана.

Претседник: Значи, око 15 дана ишли сте од Лима.

Оптужени: Не толико. Нама је главно било да изгурамо на Златар, а то смо брзо прешли. Посматрајући развој ситуације, за мене је био моменат отступања онда кад су Немци овладали Беранима.

Претседник: Јесте ли се на путу сукобили са Немцима?

Оптужени: То је био такав терен да се они нису надали да ћемо туда проћи.

Претседник: Јесу ли вас Немци запазили и када?

Оптужени: Нису док нисмо дошли у срез Љубићки код Чачка.

Претседник: Ко је онда остао у томе кругу? Које су ваше јединице остале у том кругу?

Оптужени: Оно што је успело да побегне, побегло је.

Претседник: Је ли Павле Ђуришић имао сукоба са Немцима од момента када сте ви отишли преко Лима за Србију?

Оптужени: Није имао.

Претседник: А ко је имао сукоба?

Оптужени: Ја то не знам.

Претседник: Ви сте објаснили да се вршила концентрација Немаца на тој територији. Да су Немци вршили привлачења од Албаније, од Новог Пазара, од Горажда, Пријепоља, Пљеваља, Беле Горе, онда у Сарајеву и читавом том кругу. Да ли је на томе терену, од момента пристизања Немаца на полазне положаје, која било ваша јединица имала борбу са Немцима.

Оптужени: Ја то не знам.

Тужилац: Како се сећате сваке саботаже а овога се не сећате.

Претседник: Оптужени Михаиловићу, Суд вас опомиње да пред Судом будете искрени, а то би била и једна од олакшавајућих околности.

Оптужени: Ја кажем оно што знам. Ја сам у томе крају могао да сазнам само оно што се дешава око Колашина. Чим сам се пребацио на десну обалу Лима...

Претседник: Практично, да ли сте се са вашим трупима и трупима које су дошле са Кесеровићем, од момента његовог доласка на Лим, сусрели где са Немцима?

Оптужени: Ја сам прошао незапажено.

Претседник: Да ли сте се, конкретно од момента вашег преласка преко Лима, у оном кругу који су затворили Немци према распореду који сте већ описали, где сукобили са Немцима?

Оптужени: Ја то не знам.

Претседник: Да ли вам је позната непријатељска офанзива под именом Пета офанзива?¹⁴⁷

Оптужени: Не бих могао да кажем који то период обухвата.

Претседник: Јесте ли имали радио-везе са командантима?

Оптужени: Радио-везе тада нису већ постојале.

Претседник: Мени се чини да у томе периоду, од почетка маја, када сте прешли преко Лима, ви имате везе са вашим командантима, који се налазе у томе кругу.

Оптужени: Станишић је престао да ми се јавља.

Претседник: Са Баћовићем сте имали везу, а осим тога постоји читав низ депеша са командантима из тога круга.

Оптужени: Тај материјал ми није познат.

Претседник: Како објашњавате Суду да имате контакта, радио-телеграфски саобраћај, издајете налоге и они вас обавештавају?

Оптужени: Не познајем материјал.

Претседник: А догађаје?

Оптужени: Догађаје, колико сам могао да их упамтим.

Претседник: Сматрате ли да су то ствари ситне које би могле да ишчезну из памћења?

Оптужени: Код мене се све толико помешало, мислим да може да ми се верује, да не могу да кажем када који догађај пада. Верујем да то постоји у материјалу кога имате.

Бранилац Јоксимовић: Када би били у поседу материјала, и када би га прочитали, да ли бисте Суду могли давати одређенија обавештења?

Оптужени: Сигурно.

Бранилац Јоксимовић: Сећате ли се те депеше коју сте упутили Кесеровићу?

Оптужени: Ја сам му поручио да дође лично ради мене.

Бранилац Јоксимовић: Зашто сте нагласили лично ради вас?

Оптужени: Да би он то осетио.

Бранилац Јоксимовић: Значи осетили сте велику опасност?

Оптужени: Ја сам се тада осећао у великој опасности.

Бранилац Јоксимовић: На једном месту сте казали, оптужени Михаиловићу, да сте путем извесних депеша издавали неке операциске, директиве које су биле уперене против окупатора да жалите што тих директива немате, да би се видело какав сте став имали против окупатора. Ја вас молим да Суду, главном тужиоцу и одбрани објасните у чему су те операциске директиве?

Оптужени: Операциске директиве претстављају моменте опште акције. То је разрађено у зиму 1942/43 године. Предвиђено је да сваки корпус на дан наређења изврши уништавања извесних непријатељских објеката и Гарнизона на својој територији. Сем тога, сваки корпус имао је задатак да одређену територију очисти. Због тога је директива Гласила на више команданте. Ја се тога сећам. Било је предвиђено да железничко особље, телеграфско особље, има да напусти дужност. Било је предвиђено да сваки корпус нападне Гарнизон на својој територији, а када њиме овлада да пређе на други. Сем тога, предвиђени су и упади у Румунију, да се пресеку линије које воде из Арада према Будимпешти и у долини Саве. То је било у књиГама које су ми остале на Зелен-Гори, када је пропао цео материјал.

Бранилац Јоксимовић: Да ли би вам те операциске директиве знатно служиле вашој одбрани?

Оптужени: Ја мислим да је то важан материјал.

Бранилац Јоксимовић: Како бисте дошли у посед тога материјала?

Оптужени: То је остало на Зеленгори.

Бранилац Јоксимовић: Да ли је тај материјал био у једном примерку?

Оптужени: У једном примерку, али то су биле две књиге које сам ја писао. То су две књиге депеша за команданте.

Претседник: Јесу ли те операциске директиве биле у рукопису или су биле умножене?

Оптужени: Нису биле умножаваице него су најстрожијом шифром биле достављане командантима путем радиовезе, а тамо оним командантима који су били близу достављане су у препису.

Тужилац: Из квје су то године?

Оптужени: Из 1942/43.

Тужилац: Да ли је у тим операциским директивама била спроведена директива број 1?

Оптужени: Мени се није дала могућност да то извршим.

Претседник: Према вашем излагању поред директиве број 1, која спада у Четврту офанзиву, постоје и друге?

Оптужени: Не једна, него велики број.

Претседник: А да ли је дошло до њихове реализације?

Оптужени: Ми то нисмо били у стању услед акције партизана.

Претседник: Да ли је у тим операциским директивама назначен моменат почетка операција?

Оптужени: Стајало је кад се нареди.

Претседник: Према томе какав су карактер имале те директиве?

Оптужени: Карактер припреме.

Претседник: Под 2 јануаром када сте издали директиву број 1 за напад на партизанску територију?

Оптужени: Ја сам објаснио због чега, јер сам морао ићи у Далмацију.

Претседник: Значи да би припремили остварење тих директива за општу акцију, ви сте имали да извршите директиву број 1?

Оптужени: Не, него оно што ми је наметнуто.

Тужилац: Ко вам је наметнуо?

Оптужени: Партизани.

Претседник: Значи да се можемо сложити да до остварења тих операциских директива није дошло?

Оптужени: Долазило је парцијално, као на пример напад на Крушевац који је извршио Кесеровић.

Претседник: Ви сте казали да је главно у тој операциској директиви било ослобођење Далмације да би се прихватио десант.

Оптужени: Није у томе учествовала цела земља. Свака област имала је своје гарнизоне.

Тужилац: Ја морам да учиним приговор на ово даље испитивање. Ја имам утисак да су све ове директиве измишљене. Те операциске директиве ја нисам нигде нашао, ја бих их радо донео овде, јер до њихових реализација не би никад ни дошло. Ја стога чиним приговор на ово испитивање.

Бранилац Драгић Јоксимовић: Ви сте једном својом реченицом казали да је вашом акцијом непријатељ био само сведен на варошке гарнизоне и на одређене правце кретања.

Оптужени: То се односи на Србију где су услед наших саботерских радова и држања терена Немци били бачени само на Главне правце кретања јер смо ми углавном нападали комуникационе правце.

Бранилац Драгић Јоксимовић: Да ли бисте нам могли казати, вама је постављено питање да ли је онај енглески капетан Хадсон дошао код вас пре 20 октобра 1941 или после? А ја вам стављам питање да нам кажете да ли се сећате да ли је тај капетан енглески дошао тада први пут код вас.

Претседник: То смо већ рашчистили, био је потписан писмен уговор са маршалом Титом и иза тога дошао је Хадсон.

Оптужени: Ја тешко говорим о појединим датумима и о времену. Одбрана можда налази у томе нечега у моју корист. Ја то не видим. Ако је Хадсон дошао после потписа нашег споразума 26 октобра ја не знам да ли бих имао времена да са њим пређем целу територију до Ваљева. Силазили смо у Мионицу, ту сам га приказао свету и држао је говор. Према томе ја остајем при мом ранијем одговору. Не могу тачно да знам, али свакако је било, као што сам раније рекао, пошто смо путовали доста у циљу пропаганде, па смо на овом путу имали и борбу са Немцима у којој је учествовао и он и ја. Да ли је то било после 26 октобра или не ја не знам.

Претседник: Када сте ишли са Хадсоном да обилазите ваљевски фронт, пре вашег састанка са Немцима у селу Дивцима или после?

Оптужени: Много пре.

Претседник: Је ли први сукоб са партизанима био ликвидиран пре доласка Хадсона?

Оптужени: Који сукоб?

Претседник: У септембру, октобру?

Оптужени: Само смо имали један сукоб, у новембру.

Тужилац: А Пожега?

Оптужени: То је све период ослободилачке акције када смо напали на вароши.

Претседник: Поводом чега је долазило до вашег сукоба са партизанима?

Тужилац: Ја мислим да су те ствари рашчишћене. Мени је непријатно, али ја морам поново да чиним приговор.

Бранилац Јоксимовић: Да ли вам је у сећању како су долазили чланови страних мисија. Да ли је Хадсон био прва личност? Кад је дошао, први Американац у ваш штаб? Да ли би били љубазни да објасните и треће питање: колко је стајало ...

Претседник: То нема везе са предметом и не обухвата овај период.

Бранилац Јоксимовић: Врло је интересантно како се то развијало и како су долазили: прво је дошао Енглец, па Американац.

Претседник: Апсолутно сада у овом периоду то нема везе са предметом.

Бранилац Јоксимовић: Да ли је до краја овог периода, до завршетка Четврте офанзиве Хадсон био непрекидно?

Оптужени: Јесте. Ту је дошао и пуковник Бејли.

Бранилац Јоксимовић: Да ли је поред њих био још ко?

Оптужени: Било их је још доста. У Србију је као Енглеz дошао Борђе Мусулин,¹⁴⁸ поручник, који је био у првом корпусу. Било је још енглеских мисија које су биле код појединих команданата.

Бранилац Јоксимовић: Били су код појединих ваших команданата?

Оптужени: Било их је много.

Бранилац Јоксимовић: Немам више ништа да питам.

Претседник: Има ли још каквих питања?

Тужилац: У вези са неким питањима одбране ради допуне желео бих да нам оптужени да одговор. Кога сте називали комунистима у току ове четири године рата?

Оптужени: То није ништа увредљиво.

Тужилац: Јесте ли називали све партизане. Је ли то уобичајен код вас такав назив?

Оптужени: Ништа немам уобичајено.

Тужилац: Шта сте разумевали у вашим депешама кад кажете: „Нападните комунисте“.

Оптужени: Партизанске јединице.

Тужилац: Партизанске јединице. Према томе нисте мислили на уништавање комунизма као идеологије.

Оптужени: Никад. *Ја сам то доказао и раније.*

Тужилац: Мислили сте на партизанске јединице које су биле ваши противници. Добро. Сећате ли се ви да ли је извршена каква акција ваших јединица на рудник у Бору и да ли је рудник Бор пао?

Оптужени: Не знам нити могу да кажем без података. Главно је да су вршене припреме. *Наређене су саботаже које су извршаване.*

Тужилац: Је ли пао Бор?

Оптужени: Вероватно да је то заустављено.

Тужилац: Да ли се сећате кад сте наредили да се не изврши та акција и да се одложи? И да ли сте извршили акцију на Трепчи?

Оптужени: Рађено је на томе и енглески мајор је ишао тамо.

Тужилац: Шта сте наређивали?

Оптужени: Не могу да се сетим.

Тужилац: Зар се не сећате да сте наређивали вашим командантима да се акција одложи и да се изговоре да комунисти врше напад?

Оптужени: То не знам.

Тужилац: То ћемо у доказном поступку, не инсистирам сада на томе, хоћу да вас потсетим на те доказе. Да ли сте успели Немцима прекинути саобраћај да не могу ићи њихове трупе? Ви сте рекли да је било гробље вагона по Србији?

Оптужени: Јесте било је гробље вагона по Србији.

Тужилац: Гробље настало кад су Немци почели бежати.

Оптужени: Не, ми смо имали добар начин за уништавање вагона.

Тужилац: Узмимо да је то тачно. Да ли сте се тукли са Немцима и да ли сте нападали на градове?

Оптужени: Ја нисам нападао на градове. Но морам да се тучем па да начиним велике штете.

Тужилац: Добро. Да ли сте нападали Немце кад изиђу у села да пљачкају?

Оптужени: Они не би смели да дођу.

Тужилац: Раковић се састаје са Кригером и држи састанке, а они не би смели да дођу?

Оптужени: Немогућно је то било у 1943 години.

Тужилац: Наведите ми једну борбу у 1943 години где сте напали Немце. Рецимо у округу Крагујевачком.

Оптужени: Ја не могу без материјала да кажем.

Тужилац: Ви обећавате вашој одбрани да можете саставити списак свих саботажа што сте извршили, а саботажа је мала ствар кад се води један рат у Југославији, а не можете да се сетите ни једнога напада у округу Крагујевачком?

Оптужени: Не мора бити у округу Крагујевачком.

Тужилац: Можете ли се сетити каквог напада у округу Чачанском?

Оптужени: У Косјерићу су уништена два тенка, кад је убијен Лаунер.

Тужилац: Ко је био Лаунер?

Оптужени: Немац.

Тужилац: Је ли имао друго име?

Оптужени: Имао је име Милош Војиновић.¹⁴⁹

Тужилац: Ко ме је био командант? Немцима или добровољцима?

Оптужени: Рачунао се као добровољац, а био је немачки.

Тужилац: Немојте молим вас, то цео свет зна.

Тужилац: А како му је било љутство?

Оптужени: Љотићевци.

Тужилац: Љотићевци, то цео Београд зна. (смех у дворани)

Оптужени: Љотићевци нису имали тенкове.

Тужилац: Нисте ни ви имали, али у Четвртој офанзиве били су тенкови.

Оптужени: Не могу да нападам с друге стране кад сам нападао с једне стране.

Тужилац: Какву сте то војску имали која неће ваше наредбе да слуша? То личи на изврдавање, просто речено, ипак сте ви били генерал, армиски, начелник штаба Врховне команде, министар војске и морнарице, морао вас је неко да слуша.

Оптужени: Нико. (смех у дворани)

Тужилац: Нико, добро.

Оптужени: Колико хоће - толико слуша.

Тужилац: Хоћу ово да вас питам, иследник вас је питао у истрази, да ли је та отворена сарадња Лукачевића, Баја Станишића, Баришића, Ђујића, Радуловића и других редом приликом Четврте офанзиве, да ли је имала утицаја та чињеница да људи, који су били у вашим јединицама да виде ту сарадњу, да ли је имала утицаја на морал ваших људи?

Оптужени: Морало је да има.

Тужилац: У коме смислу?

Оптужени: У негативном.

Тужилац: Да ли је та братоубилачка борба коју су водиле ваше јединице против партизана, да ли је то био разлог расула који је наступио априла месеца у јединицама?

Оптужени: *Ја сам јуче казао да је разлог расула услед команданата...*

Тужилац: *Који су рђаво командовали?*

Оптужени: Услед рђавог и слабог командовања.

Тужилац: Мислите ли да су утицали и ови фактори?

Оптужени: И ови фактори.

Тужилац: Можете ли да се сетите колико су биле сведене ваше снаге на средини фронта и на Дрини?

Оптужени: Не могу да се сетим.

Тужилац: Да ли можете да се сетите колико је Ђуришић имао људи у Колашину кад је ратовао?

Оптужени: Мислим неколико стотина, не знам тачно.

Тужилац: После је Ђуришић дошао у Црну Гору?

Оптужени: Јесте, он је дошао код мене и испричао ми једну причу како је побегао из логора у Стрију.

Тужилац: Јесте ли имали могућности да проверите Ђуришићеву причу да је побегао?

Оптужени: Ја сам имао једну могућност да дознам да је побегло њих 16, зато што је побегао и један официр који је ухваћен 1941 године. Он се зове Драган Сотировић. Од њега сам добио писмо, а он се задржао у Пољској.

Тужилац: Да ли сте ви били обавештени где је Ђуришић свратио пре него што је код вас дошао?

Оптужени: Доцније, од истраге.

Тужилац: Да ли вам је било познато да је Ђуришић право отишао у Ратнички дом у Београду?

Оптужени: Не знам.

Тужилац: А знате ли шта је било у Ратничком дому?

Оптужени: Гестапо.

Тужилац: Како да вам није било познато? Шта је вршио Душан Радовић-Кондор?

Оптужени: Обавештајну службу.

Тужилац: А шта сте му дали?

Оптужени: 1943 године дао сам му овлашћење, то је требало да буде тајна за све.

Тужилац: Дали сте му кришом од команданата тајно овлашћење. Зашто?

Оптужени: За организовање обавештајне службе на целој територији.

Тужилац: Кондор је вас извештавао шта мисли Цинцар-Марковић?¹³⁰ Ви се сећате у једној депеши?

Оптужени: Ја такве ствари не могу да се сетим.

Тужилац: Да вас је извештавао шта се чак у немачком штабу мисли? А како да вас не извести о Ђуришићу?

Оптужени: Можда је, ја не знам.

Тужилац: Где сте ви отишли из Калиновика?

Оптужени: Ја сам отишао за Липово.

Тужилац: А јесте ли се где задржали?

Оптужени: У селу Гребо.

Тужилац: Јесте ли били у Фочи?

Оптужени: Био сам у Фочи. Ја сам био на јужном делу.

Тужилац: У чијој кући?

Оптужени: У кући Хаци-Вуковића.

Тужилац: Ко се налазио у Фочи поред вас?

Оптужени: Ја сам објаснио. На левој обали четници, а на десној био је батаљон Италијана са четири топа.

Тужилац: Шта вас је раздвајало?

Оптужени: Река и удаљеност.

Тужилац: Колика удаљеност?

Оптужени: Може да се каже: један сат.

Тужилац: Како то да Италијани, непријатељи, не нападну на вас?

Оптужени: Не морају да знају да сам ја ту.

Тужилац: А четнике?

Оптужени: Нису напали.

Тужилац: Зашто?

Оптужени: Нису имали рачуна. (смех у дворани)

Тужилац: Мало пре колега бранилац поставио је питање да ли сте почетком 1943 године знали о капитулацији Италије? Ви сте дали одговор само ја га нисам могао чути и молим да га поновите! Почетком 1943 у времену припреме Четврте офанзиве...

Оптужени: Из целог развоја догађаја, који су се одигравали код италијанских трупа, и искрцавања које су извршили савезници у Италију, бекства која су била у италијанским редовима, све је то показивало основни узрок једног слома. И ја сам са Бејлијем могао доћи до бољих података о томе шта се мисли са друге стране.

Тужилац: Ви сте казали да се осетио антифашистички дух код италијанских команданата. Да ли се осетио такав дух и код италијанских војника?

Оптужени: Не знам.

Тужилац: А да ли су се тукле италијанске јединице против партизана?

Оптужени: То нису били борци.

Тужилац: Кад су били догађаји у Јабланици и на Прозору Лукачевић је отишао у Мостар. Ко га је позвао?

Оптужени: То видим из истражног материјала. Ја сам се зачудио кад сам видео да је у Мостару.

Тужилац: Ваша је воља да кажете шта хоћете. Да ли је италијанска авијација бомбардовала партизанске положаје? Какве су то антифашистичке трупе тукле партизане? Као да су Бадолџовци?¹⁵¹

Оптужени: Ја не кажем да су то биле целе трупе.

Тужилац: Да ли су се партизани тукли против Немаца?

Оптужени: Јесу.

Тужилац: Против кога је ишла немачка офанзива на Зеленгори кад сте се извукли из те офанзиве. Ко се борио?

Оптужени: Партизани су се борили.

Тужилац: А ви?

Оптужени: Ја сам се извукао. (смех у дворани)

Бранилац Драгић Јоксимовић чини приговоре.

Тужилац: Шта је било на коњима кад сте отступали из Црне Горе?

Оптужени: Било је новаца, хране, сена за коње, багаж.

Тужилац: На колико је коња ношен новац.

Оптужени: Не знам.

Тужилац: Колико је било злата.

Оптужени: 13.000 златних фунти.

Тужилац: А којим је путем дошло злато?

Оптужени: Из ваздуха.

Тужилац: Да ли га је послала емигрантска влада?

Оптужени: Није ми објашњено.

Тужилац: Кад је дошла капитулација Италије, да ли сте на колико дана и од кога обавештени да претстоји капитулација?

Оптужени: Ако би могли да ме потсетите казаћу вам како је било.

Тужилац: Куда је отишао Лукачевић?

Оптужени: Са Бејлијем за Беране.

Тужилац: Са каквим задатком?

Оптужени: Да дивизију „Венеција“ преведе на нашу страну.

Тужилац: Ко вам је казао да ће бити капитулација?

Оптужени: Бејли.

Тужилац: Приближно на колико је то дана било: пет, десет или месец дана. Можете ли да се сетите и одакле је Лукачевић пошао?

Оптужени: Они су пошли пре но што сам ја стигао да учествујем у нападу на италијански гарнизон у Прибоју.

Тужилац: Како то може бити?

Оптужени: Кад су Немци отступали и упали у онај велики магацин са муницијом.

Тужилац: У које време, у августу?

Оптужени: Не могу да се сетим то је било после одласка Бејлија.

Тужилац: Ви сте поменули Ђорђа Мусулина. Кад је дошао код вас?

Оптужени: 1943 године.

Тужилац: Као званична личност или као приватно лице?

Оптужени: Као члан енглеске мисије, а био је амерички официр.

Тужилац: Да ли је био потчињен шефу енглеске мисије?

Оптужени: Био је потчињен али није био у саставу.

Тужилац: Какву је дужност у Америци имао Мусулин?

Оптужени: Припадао је групи око Србобрана.

Тужилац: Да ли је имао везе са народном одбраном?

Оптужени: И са народном одбраном.

Тужилац: А његова сестра где је радила?

Оптужени: Као секретарица код Константина Фотића.

Тужилац: А Сајц?

Оптужени: Дошао је са Армстронгом.

Тужилац: А када је дошао Армстронг?

Оптужени: Ја везујем за догађај пред мој напад на Вишеград. Кад бих знао кад је Вишеград нападнут могао бих да кажем.

Тужилац: Јесте ли концем 1943 године покушали и дошли на мисао да дођете у везу са партизанима?

Оптужени: Двадесет трећег децембра 1943 године поднео сам писмени документ бригадиру Армстронгу у коме сам молио да британска влада посредује да дође до састанка између партизана и мене. Он ми је обећао своју помоћ али ми је трећег јануара саопштио да британска влада не жели да посредује.

Тужилац: То вам је рекао Армстронг. Како је он тај налог добио?

Оптужени: Путем радија.

Тужилац: Да ли је било још нешто? Да не постоји каква сметња да и сами дођете у додир?

Оптужени: Не, то у мом документу нема.

Тужилац: Ово о комуникацијама никако ми није јасно. Ви сте рекли да сте стерали Немце у градове и на комуникације.

Оптужени: На главне комуникације.

Тужилац: Да овако поставимо питање: Неко се стерати може само силом, а како сте ви то успели, а нисте водили устанак.

Оптужени: На терену нису могли да буду.

Тужилац: А како су излазили на терен и водили борбу са партизанима?

Оптужени: Оног момента кад сам ангажован у борби против партизана не могу да примим борбу са леђа. Поред тога наређено ми је а има депеша и трагова да је мајору Ђурићу наређено да формира корпус од 1.000 људи.

Тужилац: *Јесте ли ви у вашим депешама наређивали да се не руше пруге?*

Оптужени: *Ја нећу и не могу да рушим пруге кад треба да поГине хиљаду сељака. То нећу и нема те силе на свету која ће ме натерати.*

Тужилац: Јесте ли ви примили какву поруку 1943 године од емигрантске владе у смислу акције?

Оптужени: Да, у смислу акције.

Тужилац: А да ли сте примили у смислу неизвођења акције?

Оптужени: Општи устанак почети у моменту слома Немачке или ... или код искрцавања савезника на Балкану.

Тужилац: То је била директива? Да ли је то био и ваш став?

Оптужени: Мој је став у погледу разних покрајина био различит. У оним покрајинама где је већ постојала борба против окупатора или усташких власти, тамо је то требало да се продужи. У Србији је требало имати као језгро целу земљу у том моменту. То је било и мишљење које је сугерирано.

Тужилац: Од кога?

Оптужени: Од владе.

Тужилац: Зашто у Србији нисте извели напад кад сте имали први равногорски корпус.

Оптужени: Треба да узмемо период капитулације Италије.

Тужилац: Да ли су партизани узимали градове кад су продрли у Србију? Јесу ли партизани крварили да ослободе Горњи Милановац, Косјерић, Пожегу, Ужице, Чачак, Ваљево?

Оптужени: Јесу.

Тужилац: Ко је био у Ужицу, у Ваљеву?

Оптужени: Те исте градове и ја бих ослободио. Постојала је конкуренција.

Тужилац: Па ви сте били крај градова. Зашто их нисте узели, зашто сте чекали?

Оптужени: Чекао сам моменат.

Тужилац: Ја сам задовољан.

Претседник: Да из овог периода рашчистимо два три момента. Поводом преласка у концентрације немачких снага и преласка преко Лима. Јесте ли послали кога код Италијана да вам се дозволи прелаз преко Лима?

Оптужени: Не.

Претседник: Да ли је уведена вашом руком оваква забелешка: „Они идиоти опет бацају материјал и људе у турско село..." То је депеша од 1.002, који назив носи мајор Остојић, али која је вашом руком унета у вашу бележницу. То је докуменат 142 (или 147).

Оптужени: Ја не знам ко је послао Бојовића.¹⁵² Бојовић није био код мене.

Претседник: Да ли се радило о преговорима за дозволу преласка преко Лима од стране Италијана?

Оптужени: За мене није имало никакве потребе. У клисури између Берана и Бијелог Поља постојао је мост, који није био...

Претседник: То није важно. Овде је важно да се поклопи ваш прелаз преко Лима са овом белешком коју сте записали.

Оптужени: То је једно обавештење Остојићу о ономе што сам дознао.

Претседник: Молим вас да још нешто објасните о оном кругу из кога сте ви морали да бежите. О томе се говори у једној вашој депешу, коју сам дужан да вам предочим; депеша бр. 2223 - Бруно Иштван од вас за капетана Митића и Баћовића. (Оригинал може да вам се покаже. Носи датум 26 мај 1943). Ово је депеша која полази са ваше станице (чита депешу). А одмах затим добијате обавештење од Баћовића који је остао у кругу а које гласи: „Број 5823 од Иштвана од 13 јуна 1943 (чита текст депеше у којој се говори да су партизани имали преко 10.000 мртвих и да су четници заробили др. Симу Милошевића).¹⁵³ Како објашњавате ту околност да се у кругу који је затворен од немачких јединица, а зове се Пета операција и ради се о уништавању снага Народноослободилачке војске налази ваш командант Баћовић?

Оптужени: Ја бих волео да видим тај докуменат.

Претседник: Књига депеша број 37.

Оптужени: То је немогуће. Апсолутно немогуће.

Тужилац: Ја мислим да оитужени има право. То су напади на отсечене јединице.

Претседник: Добро, нека буде и тако. Како онда објашњавате ту ситуацију да после крвавих битака које су партизани имали са окупатором, иза окупатора иду ваши одреди и сакупљају оружје?

Оптужени: То су и сељаци радили.

Претседник: Па знам, овде вам Баћовић јавља да је наоружао Фочанску, Чајничку и Калиновичку бригаду.

Претрес се прекида и наставља сутрадан у 7 часова пре подне.

Крај претреса у 14,15 часова.

13 јун

Почетак у 7,25 часова

Претседавао претседник, пуковник Михаило Ђорђевић

(У 7,25 часова при изласку претседника и судија Суда сви присутни устају и живо плескају док претседник и судије заузимају своја места.)

Претседник: Настављамо претрес. Друже заставнице уведите оптуженог Михаиловића. (Заставник одлази по оптуженог.) Снимање је дозвољено 10 минута. (После увођења оптуженог).

Оптужени Михаиловићу, набројте корпусе и имена команданата на челу корпуса у Србији крајем 1943 године.

Оптужени: Златиборски корпус, на челу Душан Радовић-Кондор; Пожешки, Милош - не могу да се сетим.

Претседник: Марковић?

Оптужени: Милош Марковић;¹⁵⁴ Ваљевски - Нешко Недић; Мајевачка група - Драгослав Рачић; Мачвански корпус, мислим, Станмир Васић, Церски корпус, Војислав Туфегчић;¹⁵⁶ Авалски корпус - Света Трифковић;¹⁵⁷ Колубарски - Владимир Комарчевић;¹⁵⁸ Руднички - Драгомир Топаловић;¹⁵⁹ Хомољски - Оцокољић;¹⁶⁰ Крајински корпус - Велимир Пилетић;¹⁶¹ Тимочки корпус - Љуба Јовановић звани Патак;¹⁶² Варварински корпус, не сећам се имена; Нишавски корпус,¹⁶³ не сећам се имена.

Претседник: Милановић, можда?

Оптужени: Ја сам о томе размишљао на испиту.

Претседник: Делиградски?

Оптужени: Делиградски корпус - Бранимир Петровић;¹⁶⁴ Копаоничка група - Драгутин Кесеровић; Богдан Гордић¹⁶⁵ је имао корпус, мислим, Расински, а другим корпусима не знам имена.

Претседник: А јужно-моравски?

Оптужени: Јужно-моравски под мајором Радославом Ђурићем.

Претседник: Даље?

Оптужени: Први равногорски корпус - Вучковић.

Претседник: Како је име Вучковићу?

Оптужени: Звонимир Вучковић. А други равногорски - Предраг Раковић. Постојали су корпуси јужно од Враћа у области Прешева.

Претседник: Да ли је постојао Јаворски?

Оптужени: Јаворски - Радомир Цветић.¹⁶⁶ Први и други корпус гарде, на челу Никола Калабић.

Претседник: А званично?

Оптужени: Горска гарда Његовог Величанства Краља Петра другог.

Претседник: Да ли је постојао београдски?

Оптужени: Два београдска у самој вароши под командом Саше Михаиловића¹⁶⁷ а имена команданата се не сећам.

Претседник: Да ли је постојао Лепенички?

Оптужени: Лепенички - Душан Смиљанић.¹⁶⁸

Претседник: Да ли је био још који?

Оптужени: У Србији - не сећам се више.

Претседник: Јесте ли у јануару 1944 године издали наређење својим јединицама на сектору Вишеград-Прибој, којима је командовао мајор Захарије Остојић да заједно са Немцима и љотићевцима нападају Другу пролетерску дивизију?

Оптужени: Таквог наређења се не сећам.

Претседник: Да ли су приликом преласка Друге пролетерске дивизије из Санцака у Србију учествовале ваше јединице против њих?

Оптужени: Из Санцака јесу.

Претседник: Који су то корпуси?

Оптужени: Гранични корпуси: Пожешки, Јаворски и Златиборски.¹⁶⁹

Претседник: Да ли су у борби на Брезовици са вашим јединицама учествовале и бугарске јединице?

Оптужени: У томе крају нису учествовале али су долазиле доцније. Тачан распоред снага не знам.

Тужилац: Ко је учествовао, нисам чуо?

Претседник: Ко је учествовао заједно са вашим људима у тој борби против Друге пролетерске дивизије?

Оптужени: Ја нисам сматрао да су учествовали заједно са мном. Моје су се јединице бориле на граничном фронту а уколико су биле истиснуте отступале су. Ја не могу знати без карте и података сам распоред.

Претседник: Потсећам вас да сте казали да је у истрази према вама лепо поступано и да сте исказе драговољно дали. Ви сте у истрази одговорили „бугарске су јединице учествовале али не знам у којој јачини“. Да ли је тачно унето у записник.

Оптужени: Тачно је. Ја сам сад о стању размишљао више, утолико пре што раније нисам могао и могу да формулишем. Прво су моје јединице учествовале и браниле свој терен.

Претседник: Да ли су са вашим јединицама учествовале и бугарске јединице?

Оптужени: Јесу, али су оне долазиле доцније. Распоред снага не знам.

Претседник: Да ли се сећате ко је нападао код Љубише?

Оптужени: То је могао бити Јаворски корпус.

Претседник: А Златиборски?

Оптужени: Ако је одбачен од Златибора, могао је.

Претседник: Да ли су немачке снаге заједно са Златиборским корпусом учествовале?

Оптужени: Може бити у томе простору, али на каквој удаљености, мени није познато.

Претседник: Да ли вас је Душан Радовић-Кондор обавештавао о току операција?

Оптужени: Сигурно ме је обавештавао, само је питање у коме се периоду месеца јануара то догађа, пошто од 23 јануара ја више нисам био у штабу све до маја месеца.

Претседник: Да ли сте имали радио везу?

Оптужени: Радио везу одржава штаб.

Претседник: Да ли сте се ви обавештавали преко штаба?

Оптужени: *Ја сам био јако заузет пословима.*

Претседник: *Где су се приликом напада налазили Немци и Бугари?*

Оптужени: *У Гарнизонима.*

Претседник: У којим гарнизонима?

Оптужени: *У Пожези БуГари; а у Ужичком Гарнизону Немци.*

Претседник: А ко је био у Чачку?

Оптужени: *УЧачку су били Немци.*

Претседник: *Да ли вас је у то време обавестио Генерал Мирослав Трифуновић¹⁷⁰ да су Немци код села Катића, а БуГари код КокиноГ Брода?*

Оптужени: Ја не знам. Не могу таквих детаља да се сетим. Генерал Трифуновић у месецу јануару ...

Претседник: Добро оптужени Михаиловићу. Спорите ли ви заједничку акцију четника и Бугара?

Оптужени: Не спорим. То је случајност. *Ја у 1943 Години водим напад на Бугаре у Пожези, на Љотићевце у Ариљу. Утој истој Години мене Гоне Немци са 20.000 људи. Али, овде је напад са стране партизана на једну просторију коју ја држим и ја морам да се борим.*

Тужилац: Да ли ви држите Пожегу и Ужице?

Оптужени: Ја не држим вароши. Мени вароши нису биле потребне.

Тужилац: Да ли вашом борбом браните вароши од партизана?

Оптужени: Ако би они пошли прво на Пожегу и Ужице ја не бих спречавао. Ја партизанима спречавам једино напад који може мени да отме територију. На том терену сам ја 1944 имао аеродром код Чачка где су се спуштали амерички авиони.¹⁷¹ Нико нам није могао узети наш терен сем партизана.

Претседник: Молим конкретно да ли је у јануару 1944 приликом претреса (продора) Друге пролетерске из Санцака у Србију било сарадње у борби четника, Немаца и Бугара.

Оптужени: Само случајно.

Претседник: Да ли сте били обавештавани о току операција?

Оптужени: Само у главним цртама.

Претседник: Можете ли да се сетите депеше од Калабића, команданта тако зване Горске гарде његовог величанства бр. 786, ваш број депеше заведен у вашој књизи, а од Раса-Раса (Николе Кала-

бића) послате (Дражи Михаиловићу) 16 јануара 1944 која гласи: „На Јавору код Кушића и Катића још се води борба између комуниста с једне и четника, Пољске страже, Немаца и Бугара, с друге стране. Комуниста има око 3.500. Опкољени су и сада би их требало дотући.”¹⁷²

Оптужени: Ту Калабић није био. Ја сматрам да је стил депеше увек кратак. По стилу и склопу реченице не може се тражити онај детаљ који је био потребан и могу се изводити разни закључци. То је несрећна случајност ...

Тужилац: *Да ли се ви борите против осталих?*

Оптужени: *Где Год ме нису напали партизани, ја сам се борио.*

Тужилац: *Наређајте борбе и датуме.*

Оптужени: *У месецу јуну нападнути су Бугари у Пожези; у месецу јуну такође нападнути су љотићевци у Ариљу и Ариље освојено, наравно није одржано; на Сечној Ријеци нападнуте су немачке трупе са тенковима и љотићевци које је водио Лаутнер. Лаутнер је ту и поГинуо. Те исте Године на једној станици на малој прузи између ГорњеГ Милановца и ЉиГа...*

Тужилац: *Је ли то било по вашем наређењу?*

Оптужени: *По мом.*

Тужилац: *То није истина. Је ли по вашем наређењу Војислав Лукачевић напао Пљевља?*

Претседник: Молим. Је ли по вашем наређењу Лукачевић напао Пљевља?

Оптужени: Ја бих желео да се објасне ствари. Када је Лукачевић пошао...

Претседник: Зашто не кажете кратко: По мом наређењу или без мог наређења...

Оптужени: Ја сам оставио да он реши према ситуацији.

Тужилац: Јесте ли ви наредили да се нападну Пљевља?

Одбрана (Драгић Јоксимовић): *Немојте тако упадати, колеГа. Тужилац свакоГ тренутка упада у реч, а сада ви имате реч (обра?и се претседнику).*

Претседник: *(Обраћајући се одбрани) мислим да сте и ви јуче обилато искористили своје право. Јесте ли ви у јануару 1944 године дали наређење вашим командантима Павлу Ђуришићу, Алекси Драшковићу,¹⁷⁴ Вуку Калаитовићу, Радомиру Цветићу, да заједно са Немцима и љотићевцима нападну јединице Народноослободилачке војске у околини Прибоја и Пљеваља?*

Оптужени: Ја се не сећам тог наређења. Ја сам био на конгресу у селу Ба, где сам био јако запослен.

Претседник: Чије су снаге држале Прибој приликом напада партизана.

Оптужени: Не знам. Италијанске вероватно.

Претседник: И још?

Оптужени: Не знам.

Претседник: У истрази сте рекли четничке и италијанске...

Оптужени: Било их је које нису припадале нама. Ја детаља не могу да се сетим. Кад сам казао сигурно да је тако.

Претседник: Ко је бранио Добрун приликом напада партизана у зиму 1943/44 годпне?

Оптужени: Добрун су браниле моје јединице.

Претседник: С ким?

Оптужени: Никог више није било. Италијане смо извукли из Прибоја кад је била капитулација.

Претседник: Потсетићу вас да сте у истрази пред иследником одговорили на ово питање овако: „Ми и Италијани, управо Италијани су се налазили јужно од Добруна на два километра. Били су смештени под шаторима и ја сам прошао кроз њихов логор...”

Оптужени: Они су били у логору.

Претседник: Па добро, јесу ли заједно четници и Италијани били приликом напада?

Оптужени: То је било после капитулације и они су се предали нама. Они уопште нису добили положај. Нити сам се ја надао нападу од стране партизана.

Претседник: Јесте ли издали наређење својим командантима Ђуришићу, Драшковићу, Калаитовићу и Цветићу да се заједно са Немцима и Бугарима боре против Народноослободилачке војске.

Оптужени: Такво наређење није могло бити издато. Ја молим да ми се укаже на материјал.

Претседник: Требало је да ви пред Судом потпуно искрено кажете шта знате, а не да кажете, ако вам се поднесу документа.

Оптужени: Не мислим то, него догађаји су били толики да не могу дати прецизан одговор на питање чак да се не слажем са закључцима.

Претседник: Где се тада налазио мајор Захарије Остојић?

Оптужени: Он се налазио у Руду. Мислим да је у 1944 години био у области Руда.

Претседник: Ево шта вам пише Остојић 21 јануара 1944 године (претседник чита писмо у коме Остојић јавља да долази Павле с Немцима. У писму се каже које су јединице учествовале у нападу против Друге пролетерске). Молим вас јесу ли Ђуришић, Драшковић, Калаитовић и Цветић у јануару 1944 године око Прибоја и Пљеваља напали, у заједници с Немцима, јединице Народноослободилачке војске.

Оптужени: Вероватно јесу, али се не сећам детаља, а на испитивању нисам питан о томе. Павле од када се вратио, као да више није слушао.

Претседник: А да ли се можете сетити једне депеше упућене Павлу Ђуришићу 3 фебруара. (Претседник чита писмо у коме се говори о истовременој акцији против комуниста)

Оптужени: Ја се не сећам депеше. Не, не сећам се.

Тужилац: Претседниче, молим вас да покажете оптуженоме оригинал.

Претседник: Ако је при руци треба изнети, или у доказном поступку, књига 23.

Тужилац: Претседниче, у ствари боље је да не чекамо на оригинал.

Претседник: У реду. Које су ваше снаге у априлу 1944 године учествовале у борби приликом уласка Друге пролетерске и Пете ударне дивизије у Србију.

Оптужени: Граничарски корпуси били су одбачени на север. То су били Јаворски, Златиборски, Пожешки.

Претседник: Ја вас не питам које су снаге биле одбачене, **већ** које су се тукле против Друге пролетерске и Пете дивизије Народно-ослободилачке војске?

Оптужени: Нисам ја вршио концентрацију снага, него је долазило до концентрације случајно тиме што су поједине снаге отступале од граничног фронта, а друге наилазиле да бране свој део. Прво су отступиле јединице Јаворске, Златиборске и Пожешке, а затим су наишли са севера Драгослав Рачић, Нешко Недић.

Претседник: Молим вас помените ваше корпусе.

Оптужени: Церски, Ваљевски...

Претседник: А Први равногорски?

Оптужени: Да.

Претседник: А Пожешки?

Оптужени: То сам већ рекао.

Претседник: С којим су окупаторским снагама суделовале четничке јединице?

Оптужени: Кад су те јединице отступале на север није било никаквих окупационих снага које би биле ангажоване у борби. Окупационе снаге су тек стигле.

Претседник: Које?

Оптужени: Не знам.

Претседник: Набројите, сетите се.

Оптужени: То има у оптужници.

Претседник: Има и у записнику.

Оптужени: Јединице из ваљевског гарнизона.

Претседник: Не, мислим по врсти.

Оптужени: То су углавном биле моторизоване јединице.

Претседник: Конкретно, чије су то биле јединице?

Оптужени: Немачке моторизоване јединице.

Тужилац: Не треба тако дуго да се задржавамо, једноставно; немачке моторизоване јединице.

Оптужени: Молим.

Тужилац: Ја бих поставио питање: Кад су четничке јединице напале немачке одреде?

Претседник: Он је рекао да су четничке јединице суделовале са немачким моторизованим јединицама.

Тужилац: Он је мало пре рекао да су Немци напали његове.

Оптужени: Нису имали рачуна (у сали смех).

Тужилац: Е, тако да будемо на чисто.

Оптужени: Иначе мене би они могли слистити увек кад би хтели.

Тужилац: А зашто нису имали рачуна?

Оптужени: Ја сам ангажован у борби према партизанима.

Оптужени: Молим, да се то објасни.

Претседник: Каква је рачуница била код Немаца да вас бране, а немају рачуна да вас нападају.

Оптужени: Зато што су они бранили Ваљево и знали да ће партизани напасти сигурно гарнизон. *Бранећи Ваљево, дакле с те стране ја сам се увек чувао кадгод бих био у борби са партизанима, што ће бити с друге стране, јер наши фронтови нису били само према партизанима, него и према свим онима који нису имали одмах рачуна да ме нападну.*

Претседник: Дакле, они нису имали рачуна, а јесте ли ви имали рачуна да их нападнете?

Оптужени: Нисам могао, јер би онда био сигурно потучен, *и од партизана и од Немаца.*

Претседник: *А је ли на терену било случајева да су вас заједно Шукли Немци и партизани?*

Оптужени: Да.

Претседник: *А Где?*

Оптужени: *Код Соколца, кад смо напали на Вишеград према Сарајеву кад смо опколили Немачко-усташки Гарнизон, они су нас напали с леђа 1943 године.*

Претседник: *Имате доказе?*

Оптужени: *Докази су стварни, моје депеше које постоје.*

Претседник: Које су још јединице учествовале с четницима у борби против Друге и Пете?

Оптужени: Те су доцније наилазиле, мислим да су били љотићевци, али додира фронта директно није било. *Без обзира што нисам водио операције. Могао сам да реконструишем догађаје онако како су се одиграли. Иако у овом периоду уопште до краја месеца сем поверљивих обавештења нисам имао ништа друго.*

Претседник: Ја вас питам да ми кажете: Које су и чије све снаге у борбама против Друге и Пете дивизије садејствовале са четницима?

Оптужени: Било је љотићеваца.

Претседник: Рекосте било је Немаца и љотићеваца. Ко још?

Оптужени: Не знам да ли је било Бугара.

Претседник: Присетите се.

Оптужени: Вероватно да је било и Бугара.

Претседник: Вероватно?

Оптужени: Ја мислим да је било.

Претседник: Је ли било недићеваца?

Оптужени: То није била војска уопште.

Претседник: А да ли их је било?

Оптужени: Можда.

Претседник: Је ли било белогардејаца?

Оптужени: Из оптужног материјала видим да је било и белогардејаца.

Претседник: Када сте ви упитани: „Са којим окупаторским снагама су тада садејствовали четници“, одговорили сте: „Ја их нисам звао. Са четницима су се борили Немци, Бугари, љотићевци, добровољци, белогардејци и недићевци заједно против партизана.“

Оптужени: Да, случајно заједно.

Претседник: Јесу ли се заједнички борили против партизана?

Оптужени: Јесу. То се види из онога где Нешко Недић Немци ме гледају подозриво, али ја сам овде.“

Претседник: Који су ваши одреди учествовали у борбама у Ибарској Клисури?

Оптужени: Могао је да буде Јаворски корпус.

Претседник: Јесу ли били заједно са Немцима и недићевцима?

Оптужени: Ја то не знам.

Бранилац Јоксимовић: *(Обра?га се Суду са ниШањем: Да ли се овде ради о тачки 26 оптужнице).*

Претседник: *Ђорђевић одговара да се ради о тачки 26.*

Претседник: Јесу ли у овим акцијама против Друге и Пете дивизије Народноослободилачке војске Немци и Бугари употребљавали артилерију и у којој јачини?

Оптужени: То ми није познато.

Претседник: Како су се снабдевале муницијом, и одакле, четничке јединице?

Оптужени: Ми смо муниције имали доста. *Ово је период после Прибоја када смо имали милионе метака које смо запленили кад су Немци покушали да упале складиште приликом отступања.*

Претседник: Ја вас питам како су се четничке јединице снабдевале приликом операција против Друге и Пете дивизије?

Оптужени: Муниције су имале довољно.

Претседник: Потсетићу вас шта сте рекли у истрази: „Четничке јединице снабдевале су се муницијом и оружјем из Ваљева и Чачка. Желим да напоменем да ово није учињено по моме одобрењу, пошто је операције против Друге и Пете дивизије водио Мирко Лалатовић.“ Је ли то тачно и без принуде је уписано у записник?

Оптужени: Тачно је и без принуде је уписано у записник. Тачно је и ово што ја кажем: Ја не могу да се присећам детаља. *Бранилац одобрава оптуженоме Михаиловићу да је заиста тешко да се присећа детаља. На то претседник Ђорђевић пита:*

Претседник: По схватању Суда важан је детаљ одакле се снабдевају трупе?

Тужилац: За њега је крупнија ствар подметање ексера по путевима.

Претседник: На који су се начин превозиле за време борбе четничке јединице?

Оптужени: Говорено да је било појединих јединица које су се превозиле теретним аутомобилима, које је имао Никола Калабић на расположењу.

Претседник: А где је Калабић држао те аутомобиле?

Оптужени: Он их је извлачио на терен Рудника и Космаја.

Претседник: Одакле се снабдевао горивом?

Оптужени: Горива је било довољно. Ја мислим да још и сада има затрпаног горива код Чачка, што је остало од 1941 године.

Претседник: Колико се ја сећам то је све запаљено и просуто...

Оптужени: *Ми смо имали за прве потребе за радиостанице, а ми смо исШо Гпако куповали и снабдевали се Где Год смо моГли.*

Претседник: Предочавам вам да вам је Јеша Симић¹⁷⁵ друкчије јавио о том превозу.

Оптужени: Не знам. Ја могу иначе да кажем да Јеврем Симић...

Претседник: Конкретно одговарајте. Ја вас о томе не питам какав је Јеша Симић него вас питам приликом операција против Друге и Пете дивизије Народноослободилачке војске јесу ли се четничке трупе превозиле и чијим превозним средствима?

Оптужени: Ја знам да су се превозили теретним аутомобилима које је имао код себе Никола Калабић.

Претседник: Ја вас потсећам на депешу од Јеше Симића у којој се обавештавате да су „Немци камионима прошле ноћи превезли Звонкове (Звонимира Вучковића) трупе за Белу Реку”.

Оптужени: Ја у такав његов извештај, чак и кад би га примио, не би веровао. Зашто би Звонко то учинио.

Претседник: Предочена вам је једна депеша, да је после састанка са Кригером Вучковић примио 5.000 метака од Немаца. Зашто не бисте веровали у ту могућност, кад Звонко Вучковић прима од Немаца пушчане метке и муницију за борбу против Народноослободилачке војске, да се не би возио камионима?

Оптужени: Не би.

Претседник: Мислите ли да је мањи грех примати муницију и ратовати, него превести се камионима?

Оптужени: Ја мислим да такав превоз није био. Ја стварно са тим операцијама нисам руководио, у границама сам био обавештаван, али сматрам да је превоз извршен аутомобилима са цивилним људством.

Тужилац: И са овим операцијама нисте руководили?

Оптужени: Ја сам морао много да радим, јер ми је и пропаганда била врло важна.

Претседник: Од кога су ваше јединице примале храну?

Оптужени: Ни од кога. У то време ми смо потпуно владали тереном у погледу снабдевања, куповали храну и набављали. Имали смо своје магацине одакле смо се снабдевали.

Претседник: Да ли је било довољно хране у том крају?

Оптужени: Сваки корпус довозио је храну из свога краја.

Претседник: Хтео бих да вам предочим депешу Радомира Цветића. Је ли то ваш командант под називом „Биби” или „Виви”! Он вас извештава: „Немци нам дају храну и муницију”. Је ли вас Цветић обавестио о овоме или не?

Оптужени: Ја нисам детаљно обавештен. Ја први пут видим тај материјал, не могу да знам тренутно је ли ме обавестио или није. Ја нисам био у штабу.

Претседник: Где су се лечили четници који су били рањени у борбама?

Оптужени: Ми смо имали у Србији много болница на терену.

Претседник: Јесу ли се лечили у Ужицу и другим местима?

Оптужени: Самовоље је било.

Претседник: Конкретно: Јесу ли били четнички рањеници у борбама против Друге и Пете дивизије Народноослободилачке војске одвођени у градове које су држали Немци и Бугари?

Оптужени: Ја знам појединачне случајеве да је било.

Претседник: Јесу ли се тамо лечили?

Оптужени: Јесу.

Претседник: Јесу ли их Немци тамо малтретирали и убијали?

Оптужени: Не знам.

Претседник: Јесу ли четници силазили у градове?

Оптужени: Јесу, а постојало је моје наређење да се убију они четници који силазе у градове.

Претседник: А јесу ли их Немци тамо малтретирали?

Оптужени: После пропаганде поведене противу мене Немци су гледали на сваки начин да то искористе, и они су искоришћавали. Они су мислили да ћу ја морати њима да приђем. Зато сам ја наредио да се убије сваки који оде у варош.

Претседник: Који су ваши команданти учествовали у операцијама против Друге и Пете дивизије?

Оптужени: Никола Калабић, Предраг Раковић, Милош Марковић, Звонко Вучковић, Војислав Туфегџић...

Претседник: Ко је руководио операцијама?

Оптужени: Мирко Лалатовић. Он је био начелник мог оперативног одељења и водио је цео штаб.

Претседник: Је ли вас Мирко Лалатовић обавештавао о току операција?

Оптужени: Обавештавао ме је, али ме није могао обавештавати о догађајима у целој земљи. Он је морао посветити пажњу и осталим станицама, којих је било 60, а које сам имао у земљи. Он је мене могао само скраћено да обавештава.

Претседник: Јесте ли ви руководили операцијама поред Лалатовића?

Оптужени: Не могу да тврдим ни да ни не.

Претседник: А преко Лалатовића?

Оптужени: Преко Лалатовића можда, али уколико су ми послови допуштали.

Претседник: Дакле, допуштате могућност да сте преко Лалатовића руководили операцијама против Друге и Пете дивизије?

Оптужени: Допуштам, уколико сам имао података. То је могућно.

Претседник: По тачки 22 оптужнице је ли Павле Ђуришић у фебруару 1944 године сарађивао са Немцима у операцијама против трупа Народноослободилачке војске?

Оптужени: Видим из оптужнице и верујем да јесте; али откада се вратио и почео поново радити, он чак није био ни приближно онај какав је раније био.

Претседник: Јесте ли били обавештавани о операцијама?

Оптужени: Ја знам оно што сам видео из оптужнице.

Претседник: Ја сам вам мало пре предочио вашу депешу.

Оптужени: Такву депешу не бих никада дао.

Претседник: Јесте ли били обавештавани од Ђуришића о тим борбама?

Оптужени: Ђуришић је врло мало ве^{*1} одржавао са мном. Врло ме је мало обавештавао.

Претседник: А знате ли да се он 1944 године заједно са Немцима борио против Народноослободилачке војске?

Оптужени: Јесте.

Претседник: Шта вам је познато када и под каквим околностима је дошло до састанка, - тачка 23 оптужнице између команданта Србије генерала Мирослава Трифуновића, званог „Дроња“ између њега и Немца Штеркера у селу Вранићима.

Оптужени: Ја морам овде да исправим једну своју сасвим случајну грешку у записнику. Као што се из оптужнице види ја сам рекао да генерал Трифуновић није био у Вранићу. Међутим, ја сам мислио да је то у питању Вранић у области Београда, али пошто је ово срез ЈБубићки онда је тачно да је одржан тај састанак.

Претседник: Испричајте нам све што знате о томе састанку.

Оптужени: Ја сам добио обавештење да један Немац, претставник Аустријанаца који желе да се одцепе, ослободе од Немаца, жели састанак са мојим претставником. Ја сам наредио генералу Трифуновићу да иде на тај састанак. Овде се помиње да је био и Живо Топаловић. Вероватно да је и он био, а да ли је био ја не знам. Главно је, кад је дошао Трифуновић он ми је саопштио да када је видео да је у питању друга ствар а не она због које је позват он се вратио.

Претседник: Да ли се сећате да је на томе састанку између Трифуновића и Штеркера био и Милан Аћимовић?¹⁷⁶

Оптужени: Јесте.

Претседник: Можете ли да се сетите када је одржан тај састанак?

Оптужени: То је било после конгреса у Ба, а можда је тачно како овде стоји. Додајем, да сам о томе дао једну погрешну изјаву.

Претседник: То смо приметили да сте се збунили. Да ли је по вашем наређењу генерал Трифуновић отишао на састанак?

Оптужени: По мом наређењу.

Претседник: Шта је генерал Трифуновић био у организацији?

Оптужени: Он је био командант Србије.

Претседник: Какви су разговори и преговори вођени.

Оптужени: Никаких сем онога што сам напоменуо. Разговори су прекинути онога момента чим је Трифуновић видео да он није дошао за оно зашта се јавило.

Претседник: Да ли је ио извештају Трифуновића било речи о сарадњи Немаца и четника у борбама?

Оптужени: Не, ја знам само оно што ме је Трифуновић известио, да је прекинуо састанак.

Претседник: Питам вас због тога, јер мало иза овога почињу операције против Друге пролетерске и Пете дивизије Народнослободилачке војске.

Оптужени: Нема везе.

Претседник: Видите то, а с друге стране садејство у операцијама против Друге и Пете дивизије. Да ли је било још каквог састанка између Трифуновића, Живка Топаловића и Раковића са Штеркером и Аћимовићем?

Оптужени: Из оптужнице видим да је био састанак са Штеркером у Трбушанима. Ја о томе састанку нисам знао.

Претседник: Можете ли ви да се присетите?

Оптужени: Не. Ја се не сећам.

Претседник: О томе састанку Ви сте на записнику говорили....

Оптужени: То је тај састанак, који је одржат у Вранићу, за који сам рекао да не знам, мислећи да се односи на Вранић у околини Београда. Ја знам да он тада није био у београдском округу нити на Авали.

Претседник: Око тога Вранића ви сте се збунили.

Оптужени: Ја сам се био збунио око села Вранића.

Претседник: Не, ви сте јасно у записнику казали и то се односи, баш на овај састанак ... (чита из записника) „За састанак у Миоковцима код Чачка на коме су присуствовали генерал Трифуновић, Живко Топаловић, Аћимовић и један Немац ... на постављено питање ви сте одговорили да се сећате састанка у Трбушанима за Ускрс и казали сте: Ја мислим да је то онај састанак који је одржан у селу Миоковцима ... где су Миоковци?

Оптужени: Код Чачка, мислим Трбушанска општина.

Претседник: А колико су далеко Вранићи?

Оптужени: Не знам. Само знам да сам то морао из истраге дознати, ја се нисам сећао, јер бих иначе казао: у области Чачка итд.

Претседник: Да ли је тачно да је крајем априла дошло до још једног састанка између Трифуновића, Аћимовића, Топаловића и Штеркера у Трбушанима?

Оптужени: Ја мислим да није, могуће да је и било, ја о томе не знам ништа.

Претседник: Да ли сте можда касније о томе сазнали, можда је било без вашег наређења?

Оптужени: Ја не могу да се сетим.

Претседник: Шта вам је познато о састанку између Трифуновића, Димитрија Љотића и Илије Михаиловића?

Оптужени: Могуће је, ја о томе нисам имао претставе до оптужнице. Само знам једно да је Љотић требао бити убијен.

Претседник: Приликом тога састанка?

Оптужени: Не, него је позван од Кондора (Душана Радовића) на састанак, с тим да ће га привести мени.

Претседник: На вашем саслушању ви сте говорили о том састанку који је одржан маја 1944 између Трифуновића, Љотића и Михаиловића.

Оптужени: Могуће.

Тужилац Минић: То сведочи и Влада Јовановић.

Претседник: Да ли сте током 1944 год. имали везе са четничким командантима у Босни?

Оптужени: Врло слабо. Захарије Остојић је држао у својим рукама све везе у Босни, љубоморно их је чувао да би мене што више одбацио од Босне. Добијао сам извештаје од појединих команданата; по неки су могли да се јаве, иначе Остојић је све везе љубоморно чувао. Он је био у Руду код своје станице јер је Босна била њему поверена.

Претседник: Да ли сте ви имали контакта са Остојићем?

Оптужени: Врло слабо, због његовог љубоморног става према мени.

Претседник: Да ли вам је познато, да су у току Седме немачке офанзиве четничке јединице у Босни сарађивале са Немцима против Народноослободилачке војске?

Оптужени: Ја сам то видео из оптужнице. Материјалом, који сам ја имао био сам преоптерећен, а стање здравља ми апсолутно не дозвољава да се сетим и да је било појединих ствари. Знам само ово, да је Славољуб Врањешевић врло мале везе одржавао. Намерно и принципијелно није хтео те везе одржавати.

Претседник: Са ким? Са Немцима?

Оптужени: Не, него радио-везе јер је хтео да буде самосталан што више. Његов ми је радиотелеграфиста причао да неће да да да му се напуни акумулатор и он није хтео да шаље.

Претседник: Сматрате ли ви да је Седма офанзива против Народноослободилачке војске била само ситница, које не би могао човек да се сети. За који је моменат, нарочито маркантан моменат, везана Седма офанзива?

Оптужени: Ја мислим да је Седма офанзива пад Бања Луке.

Претседник: А шта мислите о десанту на Дрвар?

Оптужени: Не знам, не знам такве везе.

Тужилац: Ви сте слали командантима вести да је Тито убијен.

Претседник: То је маркантно за десант на Дрвар.

Оптужени: Ја сам мислио десант савезника.¹⁷⁷

Тужилац: Па да, ваших савезника.

Претседник: Не, говори се о Седмој офанзиви.

Оптужени: *Ја молим да ме господин државни Шужилац не вређа.*

Тужилац: *Нисам вас вређао. Ја само констаШујем једно фактичко стање.*

Претседник: *Ја нисам чуо.*

Бранилац Јоксимовић: *Колега претседниче, тужилац је заузео један такав став према оптуженом, да сам ја принуђен у најмању руку ставити примедбу. Не постоји потреба за то.*

Претседник: Да ли вам је познато што о учешћу четничких јединица у Седмој немачкој офанзиви?

Оптужени: Не. За Дрвар мени није познато да су они учествовали у томе. Апсолутно не.

Претседник: А да ли вам је позната операција за Дрвар?

Оптужени: О томе је било широм штампе писано и интересовало ме, јер су такве ствари могле и мени да се десе.

Претседник: Ко је одржавао везе са Баћовићем с пролећа 1944 године, априла, маја, јуна, јула.

Оптужени: Баћовић је у месецу јануару 1944 године отишао у Италију са Бејлијем.

Претседник: А ко је остао место њега у штабу?

Оптужени: Његов начелник штаба. Ја тренутно не могу да се сетим његовог имена.

Претседник: Данило Салатић?¹⁷⁸

Оптужени: Да Салатић.

Претседник: А кад се вратио Баћовић из иностранства?

Оптужени: Он се вратио оних дана кад је енглеска мисија под командом Армстронга отишла. Једним од тих авиона који су се спустили на аеродром Прањани. Дошли су Баћовић и Воја Лукачевић.

Претседник: Да ли сте у мају, током Седме непријатељске офанзиве, добили каквих конкретних обавештења из Баћовићевог штаба.

Оптужени: Сигурно. Ја мислим. Обавештења су ишла.

Претседник: У књизи депеша вашег штаба заведено је под бр. 6898 од „Нар-нара“ ... Ко је то Нар-нар?

Оптужени: Нар-нар је, мислим, Салатић.

Претседник: Његова депеша 914 од 25 маја 1944 гласи: „Офанзива на Титову републику успешно се наставља. Немци су је предузели изненадно. Ми смо је предвидели по неким подацима до којих смо дошли. Пре њих прешли смо преко Динаре и загазили у републику. Ми имамо један правац и своје положаје. Наша главнина удара од Грахова према Чичеву, Штакору и Старетини. Овладали смо потпуно граховском и ливањском долином, преко којих се крећу аутоколоне Немаца.“

Оптужени: Ја се не сећам извештаја. Вероватно да је био. Они су хтели да искористе ситуацију и да добију терен.

Бранилац Јоксимовић: Који је то докуменат који сте сада прочитали?

Претседник: То је докуменат бр. 274.

Претседник: Па, добро, оптужени Михаиловићу, како ви то објашњавате да у Седмој офанзиви, кад се са пет, шест или седам правца врши концентрични напад на Дрвар, на седиште Врховног штаба Народноослободилачке војске где су стране мисије, америчка, енглеска, совјетска, са правцем напада из ваздуха, у циљу уништења, четници користе ту офанзиву ради добијања терена. Какву ви реч имате за такав поступак?

Оптужени: То је питање које за мене није јасно. Ако они учествују заједно са Немцима, у том случају њихов поступак био би веома

погрешан. Ја мислим да се по времену, по депеши, мора да види да је она дошла доцније, кад су можда, операције биле завршене.

Претседник: Али, ово је депеша од 29 маја. Могу опет да вам је прочитам. Дееант на Дрвар извршен је 25 маја, а ово је 29.

Оптужени: То је опет разлика у данима. Да бих могао да дам своју пресудну реч о томе, морао бих да знам положај непријатеља, положај и једних и других. Ја мислим да се радило о задобијању терена и да је то било после Немаца.

Претседник: Није, још су борбе биле у току, и то баш овде, на Тичеву.

Оптужени: Не знам детаље те борбе.

Претседник: (Поново му чита почетак депеше).

Оптужени: Било је самовоље. Али, нико им није наредио. Ја сматрам да се овде радило о задобијању терена и да борбе између четника и партизана стварно није било у овом случају.

Претседник: Ја сам вас питао како ви називате такав поступак заједничке акције са Немцима.

Оптужени: Ја бих такав поступак осудио, а називам га рђавим поступком.

Претседник: А да ли би то била сарадња са непријатељем?

Оптужени: Била би сарадња.

Тужилац: А издаја отаџбине? (Оптужени не одговара) Нећете да одговорите на ово питање?

Оптужени: Да мислим, ако је наређено да одговарам вама.

Претседник: Какве су биле ваше везе са Недићем током лета 1944 године посретством Милана Аћимовића. Не мислим конкретно ваша лична веза, него везе ваше организације са организацијом Милана Недића.

Оптужени: Организација у Београду убила је Милоша Масаловића, начелника односно шефа Недићевог кабинета, који нам је био страховити противник и који је чинио велика зла, гоњења и све што је могло да буде. Гоњења на тај начин што је казивао оно што је знао о нама. Тада је дошао из заробљеништва генерал Миодраг Дамјановић¹⁸⁰ и јавио ми се преко београдске организације. Ја сам му поручио, пошто ми је истовремено јавио да му је понуђен и положај шефа кабинета, да се прими тога положаја и од тада сам ја знао све што се ради у Недићевом кабинету.

Претседник: Ја мислим на ову материјалну везу између Недићеве и ваше организације?

Оптужени: Ја никакве материјалне везе са њим нисам имао. Ја сам „бушио“ стражу и одоздо узимао, а не одозго.

Претседник: Је ли тада ваш командант Предраг Раковић био у Београду, средином лета 1944 године?¹⁸¹

Оптужени: Јесте.

Претседник: Је ли био код Милана Аћимовића?

Оптужени: Где се све кретао по Београду, те детаље не знам.

Претседник: Је ли одлазио код Недића?

Оптужени: Знам да је био код Дамјановића.

Претседник: Је ли вам Дамјановић упућивао оружје, муницију?

Оптужени: Штогод је могао да створи ја сам добијао.

Претседник: Шта је био Дамјановић?

Оптужени: Дамјановић је био шеф кабинета код Недића.

Претседник: Јесте ли ви имали договор са Дамјановићем, са Недићем?

Оптужени: Са Недићем је био састанак, о коме треба да дам мишљење.

Претседник: То је касније. Да ли је био договор између вас, Дамјановића и Недића?

Оптужени: Ово је био чист тајни споразум између мене и Дамјановића.

Претседник: Да ли је Недић био обавештен о томе?

Оптужени: Не верујем да јесте.

Претседник: Чијим је посретством дошло до те везе, и каква је конкретно била улога Аћимовића?

Оптужени: У овом случају ја сам био доста неодређен на свом првом саслушању, неодређен јер је тај састанак за мене дошао неочекивано, нисам га желео ни у ком случају. То се десило једно после подне када сам се одлучио да дођем на тај састанак, да једанпут видим шта хоће. Био сам тада у селу Скакавицама. Увече је дошло до тога састанка, за који, понављам, нисам никакве жеље имао. Шта ме је управо навело на то, сам не знам.

Претседник: Шта вам је требао тај састанак?

Оптужени: Хтео сам да олакшам Дамјановићу рад колико год могу. Ја сам казао да хоћу да умирим ту будалу.

Бранилац Јоксимовић: Коју будалу?

Оптужени: Недића.

Претседник: Ко је био присутан на томе састанку?

Оптужени: Лука Балетић, Мирко Лалатовић, а овде се још помињу и Никола Калабић, Драгослав Рачић, Дамјановић и Недић.

Претседник: Је ли био и Драги Јовановић?

Оптужени: Ја се њега не сећам, јер да је био, ја бих га познао, а суочење је било и ја га нисам познао.

Претседник: Какав је био ток тих преговора и шта се имало на томе састанку да постигне између вас и Недића?

Оптужени: Ништа. Да кажем свашта и ништа. Ја Недићу не бих казао никада ни једну реч. Ја сам имао све у рукама шта сам хтео: чиновнике по министарствима, а и људе у војсци, која као војска, може се рећи, није ни постојала. Партизани морају да признају да Недићева СДС није представљали ништа. Из свих разних централа узимао сам све што сам хтео, а из Народне банке већ сам био узео једну милијарду и сто милиона динара.

Претседник: Шта вам је онда био крајни циљ на томе састанку?

Оптужени: Ништа. Моја је тежња била, рекао сам већ, да умирим ту будалу и да олакшам рад Дамјановићу на све могуће начине, па да извучем све што могу да добијем.

Претседник: Па какви су онда закључци?

Оптужени: Никакви. Нешто су трабуњали они који су довели до тога састанка. Уосталом до тога састанка дошло је нарочито посредством Рачића и његовим притиском на мене. Управо не знам да ли је баш Рачић био тај који је вршио притисак, или преко Рачића неко други, само знам да сам се на крају ипак одлучио за тај састанак, али сматрам да сам погрешно.

Претседник: Јесте ли уговорили да он вама или ви њему не сметате?

Оптужени: Ја сам казао да ми не смета. Ја мислим да нисам ни ја њему ни он мени веровао.

Претседник: Добро прецизирајте ви у чему је то Недићево обећање да вам неће сметати?

Оптужени: Он је врло често обавештајну службу одавао и гоњења су често била. Види се из квислиншке штампе да су гоњења била врло велика и стално ми је у том погледу сметао. Можда би сметао и Дамјановићу да ради.

Претседник: Је ли се обавезао на нешто Недић, је ли се обавезао на давање какве помоћи?

Оптужени: Ништа ми није било потребно, ништа. Он је само говорио то да би дао, да само више не дижем из Народне банке, а ми смо, међутим, били свршили са Народном банком.

Претседник: Је ли се обавезао да вашим јединицама да оно што добијају „Српска државна стража“ и „Српска гранична стража“?

Оптужени: То је могло да буде. Моје је било да њему ништа не дам. Мој разговор са њим требало је да буде празан, јер толико сам смео да схватим да не кажем ништа.

Претседник: А шта сте уговорили да вам он да?

Оптужени: Ништа. Он је нудио новац за плату официрима, а ја сам казао да официри код мене немају плате.

Претседник: А спрему и одећу?

Оптужени: То је дао што и његова стража добија.

Претседник: Како?

Оптужени: Ми смо имали један начин рада што смо слали људе у Љотићеве и Недићеве одреде да се добровољно јаве, у маси често пута да се уписују, само нисмо смели појединачно док се не јави да се не би открили, да се не упропасти читава група.

Претседник: Добро, молим вас, ви рекосте у истрази да се Недић обавезао да ће ваше јединице добити све што добијају СДС и СГС, да ће све то лиферовати за вашу организацију?

Оптужени: Нема ту никакве разлике, ја се са записником слажем. Питање је мога изражавања. Кад сам дубље мислио, кад сам имао оптужницу да видим и моје стање у погледу здравственом се поправило, иако не сасвим добро, бољи сам него што сам био.

Претседник: Ипак да рашчистимо. Је ли се Недић обавезао да вашој организацији лиферује?

Оптужени: Да лиферује? Ја верујем да све ово што он прича у свом саслушању да је све то произвољно, не само машта његова ...

Претседник: Оптужени Михаиловићу, одговарајте ви мени директно на питања. Ви волите да се непосредно удаљавате од ствари.

Је ли се иа томе састанку августа месеца 1944 године генерал Милан Недић обавезао да лиферује за ваше организације одећу, обућу, оружје и све што треба?

Оптужени: Не могу детаља да се сетим.

Претседник: Је ли тачан овај ваш исказ који сте дали (читам да је обећана обућа, одећа итд.).

Оптужени: Тако је. То је зато што смо доцније пребацивали људе у граничну стражу, који су после излазили отуда.

Претседник: Кад на том састанку уопште ништа није постигнуто, тако да је то био јалов разговор, зашто вам је био потребан тај састанак?

Оптужени: Уопште је био непотребан. Верујем да је то било из досаде, што ме је морало притискивати неко тражење, иначе никаквог разлога није било. Ја нисам имао разлога за то, јер је све што је радио Недић ја сам знао. Дамјановић ми је то давао, он је тамо седео и јављао ми и ја сам знао све.

Претседник: На том састанку ко је био одређен као делегат за прихватање тих ствари?

Оптужени: Раковић био је у вези са Дамјановићем и разговарао са Дамјановићем чим је постао шеф кабинета.

Претседник: Је ли Раковић отишао у Београд и седео тамо?

Оптужени: Јесте.

Претседник: Је ли он био под вашом командом?

Оптужени: Јесте.

Претседник: Од кога је Раковић добијао инструкције после одласка за Београд?

Оптужени: Ја не знам да ли је он долазио код мене. Он је имао инструкције за одржавање везе са Дамјановићем.

Претседник: Ко му је дао инструкције?

Оптужени: Ја сам му дао.

Претседник: Је ли то повезано с тим да Раковић седи у Београду?

Оптужени: Не да седи, него да се увлачи у Београд.

Претседник: Како?

Оптужени: Кришом.

Претседник: Је ли Раковић живео у Београду кришом?

Оптужени: Како то?

Претседник: Како то да он иде у Београд са амблемима?

Оптужени: Код Срба није редак случај да сваки води своју политику.

Претседник: Је ли реферисао Раковић о свом резултату?

Оптужени: Вероватно.

Претседник: Је ли добијана каква материјална помоћ?

Оптужени: Извлачена је на тај начин што смо убацивали војнике у Недићеве јединице.

Претседник: Којим је путем лиферована помоћ? Каквим средством?

Оптужени: Ми смо убацивали у Недићеве јединице своје људе и резултат је био тај да смо добили оружје. Увлачили смо своје љу-

де и онда узимали то оружје од људи који су долазили у своје јединице.

Претседник: А је ли било дотурања на други начин?

Оптужени: То не знам.

Претседник: Ја вас питам ово. Ви сте на записнику казали: „Материјала је било доста, али не могу казати и у којим количинама...” и после сте рекли да је то било камионом дотурено.

Оптужени: Могло је бити и камионом.

Оптужени: Ми смо возовима пренели 30 вагона жита из житне централе за Босну. То је саботажа.

Тужилац: За Босну кажете?!

Оптужени: Јесте.

Тужилац: Је ли то после доласка Тодора Перића у Београд код Недића.

Оптужени: Ја нисам радио са Перићем, него са Томом Максимовићем.

Тужилац: Добро. Суочићемо вас.

Претседник: Је ли приликом вашег састанка са Недићем о коме је реч око 20 августа 1944 године, је ли вам се Недић обавезао да ће преко Немаца успети да вам излиферује већу количину оружја и муниције?

Оптужени: Ништа такво. Никакве такве обавезе нити сам хтео нити сам тражио. Само да ми не смета.

Претседник: Да ли би могли да се сетите. То је врло важна чињеница.

Оптужени: Ја знам да је важна, али немам потребе да се сећам.

Претседник: Хоћете ли да вас потсетим шта сте у истрази казали. Иследник вас је питао: „Је ли вам Недић рекао, заправо обавезао се, да ће преко Немаца успети да излиферује веће количине оружја и муниције”. Ваш одговор гласи: „Јесте”.

Оптужени: Код мене наступи моменат да кад сам преморен, кажем: „Јесте”.

Претседник: Јесте ли сада уморни.

Оптужени: Нисам.

Претседник: Ако сте уморни можемо да дамо одмор.

Оптужени: Нисам.

Тужилац: Да ли му је изнуђен тај исказ?

Оптужени: Не, ни један исказ. Ја сам то већ рекао.

Тужилац: Да ли се оптужени сећа. Да ли је у том моменту био заморен?

Оптужени: За мене је сасвим свеједно. Ја могу и сада да кажем - јесте. Ја онако како мислим тако кажем, како се сећам.

Претседник: Не, ако осећате замор можемо да дамо одмор.

Оптужени: Ја нећу да ометам рад.

Тужилац: Да дамо одмор.

Бранилац Ђонових: Није прецизирано: је ли овде Недић нудио, обећавао или се обавезао.

Оптужени: По мом мишљењу, ја то ие одговарам у вези са питањем браниоца молим претседника да ми дозволи да кажем само неколико речи; са Недићем смо били велики непријатељи. Као пуковник сам кажњен два пута са по 30 дана затвора. Ја њега лично сам сматрао као човека потпуно излапелог. *Имали сте га у рукама и верујем да сте се у то уверили.*

Претседник: Прекид десет минута. Публика нека остане на својим местима, а оптужени да се изведе.

Претседник: (После паузе у 9,30) Процес се наставља. Друже заставник уведите оптуженог Михаиловић Драгољуба.

(Заставник уводи оптуженог). Да наставимо с овим вашим састанком са Миланом Недићем августа 1944 год. Да ли вам је Недић обећао или се обавезао да ће преко Немаца успети да вам се лиферије већа количина оружја?

Оптужени: Не.

Претседник: Потсећам вас да сте у истрази на исто питање одговорили - јесте. Објасните Суду ваш контрадикторни исказ?

Оптужени: Ја нисам тражио да се мени лиферије од Немаца.

Претседник: А да ли вам је он обећао?

Оптужени: Нисам тражио.

Претседник: А да ли вам је обећао, Суд то пита, да ли вам је Недић обећао или се обавезао?

Оптужени: Ја сам казао да нећу од њих.

Претседник: Јесте ли хтели да примите од СДС.

Оптужени: Увек. Зато сам кроз све време и узимао.

Претседник: Ко је снабдевао обућом, храном и одећом СДС?

Оптужени: Све су то снабдевали Немци.

Претседник: Па добро, какву разлику видите у томе?

Оптужени: Има разлика, јер сам ја оружје узимао од оних које организујемо.

Претседник: Да ли је тачно да су Српску државну стражу и Српску граничну стражу у то време Немци снабдевали храном, одећом, обућом, оружјем и муницијом?

Оптужени: Јесте.

Претседник: Да ли је оружје било немачког порекла?

Оптужени: Било је и југословенско и холандско и друго.

Претседник: Да ли је оружје било из немачких руку?

Оптужени: Јесте.

Претседник: Како вам то изгледа?

Оптужени: Мени превара, у рату је дозвољена, лукавство, све је то дозвољено.

Претседник: Добро, рекосте да сте, како ви то употребљавате тај израз, „избушили“ стражу и да сте могли узети све?

Оптужени: Јесте, могли смо.

Претседник: Зашто је уопште био потребан додир са Недићем?

Оптужени: *Ја дозвољавам, без мене не може да се мобилише, утврђујем своје људе.*

Претседник: *Зашто је био потребан састанак са Недићем?*

Оптужени: Апсолутно непотребан.

Претседник: Како оцењујете тај поступак?

Оптужени: Врло рђаво, као поступак којп ми је могао само шкодити.

Претседник: Да ли се на састанку између Недића и вас разговарало о новчаној помоћи коју је он требао да вам да?

Оптужени: Он је казао да више не нападамо Народну банку. Он је давао да се плате официри.

Претседник: Да ли је понудио или обећао?

Оптужени: Он се понудио а ја сам се насмејао. Дигли смо милијарду и 100 милиона.

Претседник: Да ли је понудио месечну помоћ од **100** милиона.

Оптужени: Што је он причао ја то још нисам сматрао за озбиљно. Мени новац није требао и само сам одговорио да официрима не дајем плату.

Претседник: А зашто сте у току 1942/1943 тражили од избегличке владе новац?

Оптужени: Тражио сам за друго, а не за плате. Не постоје код мене официри који примају плате. Постоје породице официра и војника које смо снабдевали и помагали новцем.

Претседник: Да ли сте ви после разговора преко Недића примили од Немаца извесну количину оружја.

Оптужени: Све што сам из Београда примао преко Раковића који је радио стварно по мом налогу са Дамјановићем - примио сам.

Претседник: Да ли је било из немачких магазина?

Оптужени: Не знам.

Претседник: Колико сте пушака примили?

Оптужени: Не знам.

Претседник: Веће количине? Отприлике.

Оптужени: Не знам.

Претседник: Је ли две, **20, 30?**

Оптужени: Не, то не знам тачно.

Претседник: Примали сте.

Оптужени: То је примљено на тај начин што смо уводили наше људе у Недићеву организацију и придобијали их за себе.

Претседник: Па видите, ви сте примили **10.000** пушака.

Оптужени: Може да буде, ја број не знам.

Претседник: Дозвољавате ли ту могућност?

Оптужени: Не, не знам цифру.

Претседник: Можда седам, осам, једанаест или петнаест хиљада.

Оптужени: Може да буде **10.000**.

Претседник: Како сте покушали тих **10.000** пушака да извучете из Београда?

Оптужени: Могле су се извлачити камионима за наоружање Српске државне страже; требало је да се поуне обвезници.

Претседник: Колики је број трупа имала Српска државна стража?

Оптужени: Мислим укупно око 20.000.

Претседник: Значи ви сте преполовили еа пушкама?

Оптужени: Не, они су вероватно имали изговор на Дамјановићев рад да попуни стражу са још 10.000 људи.

Претседник: На који начин је Раковић из Београда достављао оружје и каквим сретствима?

Оптужени: Могло је да буде снабдевајући стражу, он може да шаље свим сретствима.

Претседник: (чита изјаву Милана Недића коју је он дао на саслушању у вези разговора с Дражом Михаиловићем поводом снабдевања четника оружјем, муницијом, храном итд.) Бићу дужан ипак да вам предочим што о том састанку са вама каже Милан Недић: „Дража је тражио од мене да му изложим општу ситуацију и развој будућих догађаја, нашто сам му рекао да Немци пропадају и да ће ускоро морати из наше земље.

Тужилац: Не чујем текст, молим гласније.

Претседник: Понављам: „Дража је тражио од мене да изложим општу ситуацију и развој будућих догађаја, нашто сам рекао да Немци пропадају и да ће се морати повући из наше земље и причао сам му о опасности од комуниста који надиру из свију страна и стога је потребно да се образује српски фронт од мојих и четничких одреда да би, уједињени, брзо и ефикасно спасили српство и Србију од комунистичког упада. Дража је саслушао и прихватио моје излагање. Он је са своје стране рекао да има добре везе са Лондоном и Енглезима и да добија извештај о ситуацији из првих руку. Даље је рекао како ће се Енглези искрцати на Јадрану, где ће ухватити с њима везу, и да ће они доћи у нашу земљу ради очувања мира и реда." На питање иследника какву је помоћ Дража тражио од њега и какав споразум су постигли, Недић је рекао: „Оружје, муницију, новац, одело, обућу и храну. Споразумели смо се да оружје и муницију издејствујемо преко Немаца пошто ће на томе радити и Раковић за кога је Дража рекао да је у Београду и да га обавести о томе да ће Немци дати оружје и муницију. Ја се сада не сећам колике су биле количине оружја и муниције. Знао да се радило о великим количинама пушака, пушчаних метака и митраљеских метака, пушкомитраљеза, бацача и граната, што ми је Дража дао све исписано на хартији. У погледу новца било је одлучено да моја влада издаје подофицирима и официрима Драже Михаиловића на име принадлежности месечно по 100.000.000 динара. Даље смо се споразумели да се све оружане формације владе (Недићеве владе, „влада народног спаса“) ставе под команду Драже Михаиловића ради координације у борби против комуниста. Дража Михаиловић са своје стране гарантује да добијено оружје и муниција неће бити употребљени против Немаца. На питање иследника у колико и у чему је испуњен овај уговор између вас и Михаиловића, он је рекао: Уговор је само делимично испуњен и то предајом 100.000.000 динара, обуће и одела за десет хиљада војника и извесна количина хране из магацина Српске државне страже.¹⁸²

Што се тиче оружја и муниције, обратио сам се Нојбахеру¹⁸³ и предао му списак примљен од Драже. Нојбахер је направио замерку да је то претерано. Пуковник Бошко Павловић, који је био запослен у

претседништву владе ишао је заједно са Раковићем и подизао оружје и муницију. Колику су количину Немци оружја и муниције издали није ми познато. Знам толико да је Раковић био незадовољан са добијеним количинама. Чини ми се да су Немци издали свега око 10.000 пушака."

Шта кажете на овакав исказ, оптужени Михаиловићу, који је дао Недић у истрази?

Оптужени: Немогућно.

Претседник: Добро, ја ћу да вам предочим и исказ оптуженог Драгомира Јовановића-Драгог, који је пред судом, и који је потпуно независан, потпуно одвојен. О истој ствари, о истом састанку он каже овако:

„Како су текли преговори између Недића и Драже Михаиловића? Дража се обратио Недићу и рекао му: „Изволите“. На то је Недић углавном рекао следеће:

„Настала су врло озбиљна времена. Комунисти опет почињу да притискују са свих страна. Немци немају снага и не супротстављају им се. Наше националне снаге редовно не дају довољне резултате. Ја сам дошао да вам изложим да извршимо ефикасно уједињење и спасавање српства и Србије од црвене немани.“

Дража Михаиловић је на то кратко одговорио:

„Потпуно сам сагласан са вама само главни фактор недостаје. А то је за сада оружје, оружје, муниција и муниција. То је оно што је нама данас најглавније, ја људства имам, али ми то недостаје, а бога ми и одеће. Шта ви можете у том погледу да ми пружите? Ја вам са своје стране могу рећи да 50.000 пушака не би било довољно, с обзиром колико ја имам људства.“

Један од присутних официра на то је добацио:

„И више, и више!“

На то је Недић поново узео реч и казао:

„Ја сам због тога и дошао овде што сам вољан, моја влада и ја вољни смо да вам помогнемо.“

На питање иследника какав је постигнут споразум у том погледу, односно уговор између Недића и Драже Михаиловића, Јовановић је одговорио:

„Ништа није писано, нити је прављен какав уговор, већ је Недић у пет тачака формулисао споразум, који је Дража Михаиловић прихватио.“

Ево тачака споразума:

- 1) Влада ставља одмах на расположење генералу Дражи Михаиловићу за плате официрима, подофицирима и осталима 10 милиона динара, с тим да престане пљачкање државних пошта и осталог.
- 2) Генерал Недић, односно влада, преузимају на себе обавезу да код Немаца издејствује одмах 30.000 пушака, 3 милиона пушчаних и митраљеских метака, 500 пушко-митраљеза и 500 бацача граната.
- 3) Генерал Михаиловић гарантује Недићу, а овај преузима обавезу пред Немцима, да се ово оружје неће ни у ком случају употребити против Немаца.

4) Он, Недић и влада, вољни су, уколико окупатор дозвољава, да се и све оружане формације владе ради координирања акције против комуниста, ставе под команду Драже Михаиловића.

5) Влада је вољна, уколико добави, да му одмах стави на расположење и неодређени број униформи и обуће!"

У ком је року овај споразум требало да се спроведе у живот - то је питање иследника на која је оптужени Драгомир Јовановић одговорио: „У погледу новца да се 100 милиона за август одмах и стави, а сваког идућег месеца, првог у месецу, по 100 милиона динара. У погледу оружја на захтев свих присутних Дразиних официра предвиђен је крајни рок 10 септембар, с тим да се одмах почне са сукцесивним лиферовањем и да се Немцима стави до знања да, ако до 10 септембра не испоруче оружје организација ДМ, оставља слободно својим командантима да се оружјем снабдевају како знају. Недић је на то рекао да је с тим сагласан и да би добро било ради координације и везе да се одреди један делегат Драже Михаиловића који ће бити стално у Београду и примати муницију, новац и остало, и одржавати везу са владом. Дража Михаиловић је изјавио сагласност и рекао да ће тај делегат идућег дана доћи. За овог делегата одређен је капетан Раковић. Недић је констатовао да после тога сви захтеви појединих команданата опадају и да се испуњавају само они захтеви који дођу преко одређеног делегата, а како ће он вршити поделу оставља генералу Михаиловићу."

Да ли је у потпуности спроведен овај споразум између Драже Михаиловића и Недића - на то питање иследника одговорио је Драгомир Јовановић: „Ја то не знам. Знам да је за август и септембар исплаћено по 100 милиона динара. Знам да је примљено од Немаца и предато Раковићу око 5.000 пушака и нешто митраљеза, колико муниције не знам и да ли је било бацача. Тај посао радио је тадашњи заменик државног секретара, пуковник Бошко Павловић, коме је било поверено да од Немаца прима оружје и предаје делегату Драже Михаиловића Раковићу. Исто тако знам да је за 76 милиона динара купљено 20.000 пари униформи и да је отплато преко Раковића."

На питање да ли су Немци били обавештени раније о том састанку, коме је и он присуствовао заједно са Недићем у августу 1944 године, Јовановић каже да Немци одмах у почетку нису били обавештени, али да их је он обавестио.

Тужилац: Друже председниче, хоћете ли да прочитате и два пасуса испод тога, то чини целину.

Претседник (наставља): „На питање иследника да ли су Немци знали за састанак Драже Михаиловића и Недића и за споразум који су направили - Јовановић одговара: За одлазак Недића на састанак са Дражом Немци нису знали. Затим одмах после повратка Недића са тог састанка Немци су одмах од Недића обавештени како о састанку тако и о самом споразуму. Ово знам по томе што је неколико дана иза тога када сам ја био код Нојбахера и кад

ме је питао за тај састанак, ја сам хтео да прећутим, а он је на то рекао: Добро, добро не треба ништа, знам све детаље од Недића". Питање иследника: Да ли овај састанак и постигнути споразум са Немцима треба да остане скривен од народа и је ли било о томе речи између Драже Михаиловића и Недића. - „Нарочито је скренута пажња - одговорио је Јовановић - и подвучено од стране Драже Михаиловића и на чему је он највише инсистирао да састанак и разговор остану у потпуној тајности."

Претседник (чита) *„На састанку је нарочито скренута пажња - одговара Јовановић - и подвучено од стране Драже Михаиловића, на чему је он највише инсистирао: да састанак и разговори остану у потпуној тајности.“*

Тужилац: Извините, али будите љубазни да прочитате само још онај пасус где се говори о доласку капетана Раковића.

Претседник: (чита) „После неког времена након овог састанка стигао је у Београд капетан Раковић, као делегат Драже Михаиловића. Капетан Раковић је стигао у Београд у пратњи једног официра у цивилу и једног наоружаног четника, а он сам у сељачком оделу са брадом, са свима амблемима и наоружан после два дана. Ја сам га као таквог видео после неколико дана у згради Скупштине код генерала Дамјановића, где сам се с њиме упознао." Оптужени. Јесте ли чули.

Оптужени: Чуо сам. Сувише велика пажња је указана вођењу тих разговора од стране Недића, а нарочито да ми он објашњава општу ситуацију и да ће Немци пропасти.

Претседник: Овде се говори конкретно о споразуму.

Оптужени: Ја верујем, и једина могућна ствар је да су Никола Калабић, Рачић и Раковић можда уредили све ове тачке, и да је могуће да тако нешто постоји; али верујем да су радили без мога знања.

Претседник: Чињеница је да је овакав састанак постојао. Допуштате ли могућност да су то уредили Калабић, Рачић и Раковић?

Оптужени: Допуштамо могућност. Рачић је рекао: да треба да дође до тог састанка.

Претседник: Од куда то да се тако у детаљима слажу исказ Недићев и исказ Јовановићев?

Оптужени: Овакве детаље он није могао запамтити. Све то он не би могао запамтити према његовом менталитету.

Претседник: Јесте ли ви инсистирали на тајности тог састанка?

Оптужени: Сигурно да сам инсистирао. Ја сам рекао: идем да умирим ту будалу.

Тужилац: Оптужени каже сада да је инсистирао на састанку, а малопре је рекао да није присуствовао.

Претседник: Оптужени Михаиловићу, колико сте дуго пре рата живели у Београду?

Оптужени: Ја сам одрастао у Београду.

Претседник: Јесте ли чули за Драгог Јовановића?

Оптужени: Јесам. Слушао сам.

Претседник: Јесте ли га видели пре рата?

Оптужени: Не, никада. Ја сам га знао само из квислиншких листова.

Претседник: Јесте ли га препознали када је дошао на састанак?

Оптужени: Не.

Тужилац: Код Суда је записник о саслушању Бошка Павловића који је оптуженоме излиферовао муницију, извршујући тај споразум.

Оптужени: Не мени.

Тужилац: Вашем делегату.

Претседник: Да ли је ваш делегат примио пушке према споразуму? Јесте ли били обавештени о томе.

Оптужени: Ја не знам за споразум. Ја знам шта је требало да ми Дамјановић излиферује својом вештином и радом.

Претседник: А какве је функције Дамјановић имао?

Оптужени: Да прати Недића у сваки корак, да га омета и нама помаже.

Претседник: Какве је тамо функције имао?

Оптужени: Био III-Шегхалхесћ кабинета. али дтварно био је мој агент.

Претседник: Шта мислите да ли Један шеф кабинета може да свршава такве крупне ствари без знања својих старешина?

Оптужени: Ако може да спроведе мобилизацију и да појача Недићеву стражу, то јест да утрпа наше људе тамо и да добијемо што је могућно више, онда може.

Претседник: *Требало би да нам објасните ову контрадикцију с обзиром да вам је у истрази постављено питање: Да ли вам је Недић обећао да ће преко Немаца да вам испоручује оружје?*

Оптужени: Ја сам рекао: Ја од њих не примам.

Претседник: Ви стерекли: „Јесте“.

Оптужени: Не, од њих не примам.

Претседник: *У истрази сте упитани: „Је ли вам Недић обећао, заправо обавезао се да ће преко Немаца успети да вам излиферује веће количине оружја и муницију“, ви сте одговорили: „Јесте“.*

Оптужени: Ја кажем да сам тако рекао, али у извесним моментима истраге, која је била веома пажљива према мени, ја сам неки пут био заморен.

Претседник: *Добро, оптужени Михаиловићу, да ли се пред вама примењивао поступак као овде пред Судом, када сте уморни да се прекине.*

Оптужени: Ја нисам био обавештен добро у томе погледу.

Претседник: Како мислите?

Оптужени: Нисам познавао моја права као затвореника.

Претседник: *Конкретно, да ли је иследник приликом ислеђивања питао вас да ли сте уморни и прекидао?*

Оптужени: Ми смо о томе разГоварали, Ја сам био сувигие заморен,

Претседник: *Је ли иследник прекидао?*

Оптужени: Ја сам био стално заморен. Ја стојим на гледишту да не треба ометати истрагу све док иследник седи и никада нисам тражио да се прекине.

Претседник: *Је ли се иследник трудио да вас замара?*

Оптужени: *Не, прелазило се чак и на пријатељске разговоре.*

Претседник: *Онда значи да нисте били уморни онога момента када сте на ово питање овако одговорили?*

Оптужени: *Одговорио сам, знам да сам рекао: „од њих нећу да примам.“*

Претседник: *Ја вас питам зато што Суд мора да разјасни ту контрадикцију.*

Оптужени: *Ја молим за извињење, кажем онако како се сећам.*

Претседник: *Суд мора да раишчисти постојање или непостојање извесне чињенице. Ту постоји контрадикција и зато Суд мора да вас пита.*

Оптужени: *Стварно, тако сам рекао, од њих нећу да примам. Ја бих молио Господина претседника да види моје новчане књиГе које се налазе код вас.*

Претседник: *Код мене?!*

Оптужени: *Не код вас, неГо у истражном материјалу. Ја верујем да те књиГе постоје и у тим новчаним књиГама ја сам показивао довољно прецизности у поГледу вођења свих сума. Ја молим да се прегледају те књиГе и да се види да ли има уведених сума за које се каже да сам примао од Недића.*

Претседник: *Суд располаже само са оним материјалом на основу коГа је тужба поднета.*

Оптужени: *Ја сам био веома прецизан у томе погледу.*

Претседник: *Каква је то четврта група јуришних корпуса о којима се говори у 29-тој тачки оптужнице?*

Оптужени: *После изласка из Србије Друге и Пете дивизије ја сам имао скуп команданата, не знам тачно, мислим у једном селу тамо између Пожеге и Чачка. Онда сам из предлога појединих команданата видео да морам да уредим командовање, да га доведем у ред, то јесхда створјш-детеће бригаде које су раније имале сасвим другу улогу, о чему ће бити говора на другом месту, да од тих летећих бригада створим јуришне корпусе. У првој групи корпуса улазиле су Церски, Равногорски, Златиборски, у осталом да то не наводим, јер то је овде тачно наведено. Мислим да су била четири корпуса, а овде их напоменуто 3.*

Претседник: *Је ли била Горска гарда?*

Оптужени: *То су два корпуса, то је сасвим друга ствар. Ја сам увиђао да са територијалном војском не могу ништа да урадим и да ми је потребна покретна војска...*

Претседник: *Ви сте имали летеће бригаде.*

Оптужени: *Летеће бригаде нису биле повезане да навикну људе да се извлаче са терена. Два корпуса могу дати две летеће бригаде, то јест један јуришни корпус.*

Претседник: *У четврту групу корпуса ко је ушао?*

Оптужени: *Ушао је јуришни корпус гарде, летеће бригаде формиране су у летеће корпусе. Церско-мачванска, Мајевачка група, са својим летећим бригадама улазе у I, II, III, и IV корпус, није се*

више звала гарда. Корпуси који уђу у састав групе јуришних корпуса добијају нове називе.

Претседник: Ја вас питам: У четврту групу јуришних корпуса који су корпуси ушли?

Оптужени: Ушла је гарда, Први и Други равногорски, Златиборски, Јаворски.

Претседник: Који су све команданти били над тим корпусима.

Оптужени: Командант целе те групе, то је управо била армија, али ја нисам хтео да употребим тај назив, био је Драгослав Рачић, а начелник штаба Нешко Недић. Гарду је водио Никола Калабић. Један јуришни корпус водио је Предраг Раковић и један је водио Драгутин Кесеровић.

Претседник: А командант групе ко је био?

Оптужени: Рачић.

Претседник: А Звонко Вучковић?

Оптужени: 1944 године он није био ту.

Претседник: Кад је основана четврта група јуришних корпуса?

Оптужени: После изласка из Србије Друге и Пете дивизије партизана.

Претседник: Где, у коме месту?

Оптужени: Он је прво ишао према области Златибора.

Претседник: Где је био скуп команданата кад је основана та група?

Оптужени: У једном селу у области Пожеге, североисточно.

Претседник: У Добрињи?

Оптужени: Да, у Средњој Добрињи.

Претседник: Да ли је оснивање четврте групе корпуса дошло као резултат искуства борбе против Друге и Пете пролетерске ударне дивизије Народноослободилачке војске?

Оптужени: Ја мислим да је дошло. Ја сам раније потпуно осетио да не могу имати 100.000 наоружаних људи у целој земљи, које не могу да покренем, који немају довољно покретљивости, и више су територијални. Да бих то избегао, био сам мишљења да узем људе млађе и нежењене и да се од њих формирају на свима територијама летеће бригаде, које ће бити стално под оружјем тако да сам, размишљајући о томе, дошао доцније до закључка да могу сада, пошто тих бригада имам, створити јуришне корпусе, а кад могу створити јуришни корпус онда могу створити и групу јуришних корпуса, а то значи створити армију. Нисам хтео намерно дати то име.

Претседник: Је ли то дошло као резултат искуства у борби против Друге и Пете пролетерске ударне дивизије?

Оптужени: Сигурно, а друго да бих се припремио за догађаје који је требало да наступе.

Претседник: Какав је задатак најкраће, најконкретније речено, групе јуришних корпуса?

Оптужени: Група јуришних корпуса имала је да се бије, али пре тога имала је да уради други задатак, а то је дотеривање на послу-

шност команданата и смењивање команданата који су били непо-
вољни и које нисам ја могао дотле сменити.

Претседник: Је ли четврта група јуришних корпуса приступила
остварењу задатака?

Оптужени: Није могла приступити. У томе времену напали су
партизани на Топлицу. Кесеровић је био стеран у ћошак између
Западне Мораве и Ибра. После тога наређено је групи јуришних
корпуса да иде да помогне Кесеровићу. Ја сам рачунао да ће Ра-
чић, као вођа, а Нешко Недић као официр, који је свршио вишу
школу, моћи да воде борбу, и послао сам их тамо, а Кесеровића
ставио под њихову команду. То је њега јако увредило.

Претседник: Какав је био њихов задатак?

Оптужени: Задатак им је био да помогну Кесеровића и да се по-
врати терен који је Кесеровић изгубио.

Претседник: Ко је издао задатак?

Оптужени: Ја сам издао задатак.

Претседник: Да очисте терен?

Оптужени: Да.

Претседник: Које просторе?

Оптужени: Да очисте терен. То је простор између Ибра, цео Ко-
паоник и Топлица.

Претседник: А Јабланица?

Оптужени: Јабланица је доцније дошла у ток.

Претседник: А да ли је требало по завршетку чишћења прве про-
сторије рашчистити и Јабланицу?

Оптужени: У погледу тога ситуација се развијала.

Претседник: Јесте ли ви издавали наређења за акције четврте
групе јуришних корпуса?

Оптужени: Ја сам био обавештен о томе, а они су руководили пот-
пуно слободно. Командант те групе, Рачић, био је потпуно слободан
у акцији. Ја сам само давао с времена на време, како да кажем,
правце, које они често нису слушали.

Претседник: Главне правце за акцију?

Оптужени: Не. Они су сами радили. Ја сам давао директиве, када
освоје Топлицу, да се састану са Ђурићевим снагама са југа. Мо-
гао сам да дам оно што треба да координирам са суседима.

Претседник: Да ли се сећате у коме је времену 1944 године дошло
до те операције?

Оптужени: Ја не могу тачно да се сетим.

Претседник: Можда април, мај, јун, јул, пролеће, лето?

Оптужени: Времена не могу да се сетим.

Претседник: Да ли је било лето?

Оптужени: Јесте, било је лето. Овде стоји да је то било у јулу. Ја
мислим да је то тачно.¹⁸⁴

Претседник: Да ли сте ви од Рачића, односно од четврте групе
корпуса, током развитка операција, били обавештавани о намера-
ванизм, правцима покрета и дејства?

Оптужени: Вероватно, ја не могу сада да кажем ништа.

Претседник: Па малочас сте рекли.

Оптужени: Па рекао сам да сам обавештаван о току догађаја и о постигнутим резултатима.

Претседник: И да сте им помагали у одређивању праваца.

Оптужени: Помагао сам им. Ја сам им помагао у погледу координације са другим корпусима, рецимо јужноморавске групе, и говорио сам да они иду у овом правцу, а ви у овом. Мада су они одржавали и директне везе међу собом.

Претседник: Да ли је Кесеровић учествовао у овим акцијама са својим снагама?

Оптужени: Јесте.

Претседник: С коликим снагама?

Оптужени: Ја тачан број не знам, али он је имао два корпуса, Расински и Копаонички.

Претседник: Да ли су са Кесеровићевим снагама оперисале и неке друге снаге у борби против партизана у тој операцији, изузев четничких снага.

Оптужени: Ја мислим да је било на извесним правцима немачких трупа, али врло мало, а да су доцније, кад се Рачић вратио са терена дошле друге снаге на терен, Љотићеве и друге. Јер Рачић је напустио терен и вратио се натраг.

Тужилац Минић: Па како је онда дошло до тога да су се Немци помешали са четничким снагама и са којим?

Оптужени: Ја то знам прецизно. Кад су стигли љотићевци Рачић је напустио терен и отишао у Жупу. У том тренутку дошло је до преласка партизанских снага преко Косова. Ја сам их осетио, а већ сам био обавештен и од наше радиостанице у области Рашке. Наредио сам му да одмах иде и да задржи Копаоник у својим рукама. Међутим, он је остао у Жупи и није извршио то наређење. Изгубио је један дан и затим је у борбама по магловитом дану претрпео врло тешке губитке. Реч је о четвртој групи јуришних корпуса. После тога, без икаквог оправдања, он сам води своју војничку ситуацију и не слуша ме. Он одлази, али је у вези са осталима, мада ја никада нисам дозвољавао да команданти међу собом опште. Он добија податке директно о надирању партизана из области Златибора и друге, напушта овај терен и без мога одобрења води целу групу. А ја сам сматрао да треба да задржи Копаоник.

Претседник: Је ли том приликом и са Рачићевом групом ишао део Немаца?

Оптужени: Не знам.

Претседник: Да ли је тада у Рачићевом штабу био немачки официр за везу?

Оптужени: Мени није било познато.

Претседник: Да ли вам је познато да је у то време, када је био напад четничких јединица Кесеровића и Рачића, на Топлицу и Јабланицу у ствари кренула и немачко-љотићевско-бугарска казнена експедиција?

Оптужени: Није, господине претседниче. По мом сазнању не. Кесеровић и Рачић радили су у правцу Топлице и недовршивши операцију до краја, иако су били довели партизане у врло тежак положај, напустили су терен пре но што су довршили у потпуности операцију и довели до потпуног растурања свих партизанских јединица. Рачић се вратио натраг и направио одмор у Жупи. Ја сам наредио да иде на Копаоник. Он је задоцнио за један дан. Трпео је због тога губитке. После напушта целу просторију и без мога овлашћења иде на други правац. Све то није имало смисла.

Претседник: Ко је тада држао Трстеник?

Оптужени: Трстеник је често пута био без посаде. То је мала варошица, не знам ко је тада био у Трстенику. Иначе цела линија долине Западне Мораве држана је од мене.

Претседник: Видите, Рачић има једну наредбу, и то чак од 25 августа 1944 године.

Оптужени: Своју наредбу.

Претседник: Јесте. И, чини ми се, да баш ваш малопређашњи одговор долази у контрадикцију са оваквом једном наредбом. Дозволите ми да вам је предочим, па ћете се боље потсетити, нарочито с обзиром на то да сте били добро обавештавани. Ту се каже: Штаб четврте групе јуришних корпуса О. бр. 18 од 25 августа 1944 године Велика Дренова. - То је близу Крушевца?

Оптужени: Не знам.

Претседник: Даље се у наредби : Команданту I јуришног корпуса. Ситуација је таква и таква, па онда: „наше трупе и трупе потпуковника Кесеровића уз подршку једног немачког батаљона напашће 26 у зору на V дивизију са задатком да је туку и да је избаци чим пре из строја"... Да ли је Рачић само донекле потиснуо партизане, па се вратио у Жупу на одмор?

Оптужени: Није био у Жупи.

Претседник: А како објашњавате учешће овог немачког батаљона?

Оптужени: Ми говоримо о Копаонику у јуну 1944 године а ово је август. Операција је трајала месец и по дана. Он је прво ишао према југоистоку, вратио се назад према Жупи, добио наређење да иде на Копаоник. Он застаје и бива тучен. Можда да је ово било кад је поново бачен у Жупу.

Претседник: Али видите, од тога момента он још једанпут иде са немачким батаљоном?

Оптужени: Не, знам да није ишао.

Претседник: Ево наредбе?

Оптужени: Није хтео да иде. Ја не знам да је поново ишао у Жупу.

Претседник: А шта мислите о учешћу немачког батаљона заједно са Рачићем и Кесеровићем?

Оптужени: То сад чујем.

Претседник: А да ли је то издаја?

Оптужени: Сигурно. Рачић је уобразио да постане командант Србије. Он је био храбар војник али неспособан да води јединице. Он

је после тога узео такав правац и знам да је напустио Топлицу и дошао у други крај.

Претседник: Да ли је ваш командант Србије генерал Мирослав Трифуновић био упознат са овим операцијама и допринео нешто у сарадњи са окупатором, или координирајући свој рад у правцу, у коме су наступали окупатори?

Оптужени: Генерал Трифуновић био је послат у Источну Србију. Ја сам друго мислио, мислио сам да створим другу јуришну групу кад су партизани отимали Топлицу и Копаоник од Кесеровића. Мислио сам да спустим са севера Тимочане, Крајинце и Хомољце и да од њих образујем још једну групу. Али су вођство и избор људства били слаби. И они су били намењени да иду у Топлицу а не четврта јуришна група. А кад сам то видео онда сам наредио да четврта јуришна група иде у Топлицу. Генерал Трифуновић имао је ту улогу да обједини те снаге. Оне су врло слабо ишле. Милетић је био командант те групе, Оцокољић начелник штаба, Љуба Јовановић командант корпуса. Милетић и Оцокољић се нису слагали и уопште није могла да се оствари та идеја. Он је ишао да обједини снаге варваринске и делиградске, да ради уопште у Источној Србији.

Претседник: Да ли је генерал Трифуновић командант Србије?

Оптужени: Јесте.

Претседник: Управљао је операцијама, односно наређивао померање трупа, координирао рад са Немцима и извештавао вас, „Прво Виктору“. Ко је тај Виктор?

Оптужени: То су лажна имена, ја мислим да је то нишавска група.

Претседник: (наставља да чита у изводу: „наредио сам Виктору да упути групу за акцију на Јастребац и Мораву, ако већ није упутио. Са осталим снагама да затвори прелаз на Морави од Ниша до Лесковца. И да исто тако на погодан начин покупи оружје и муницију, јер морамо тући комунисте и треба искористити немачку акцију.“) Друго, треба искористити немачку акцију и да дејствује најпогоднијим правцем против комуниста имајући у виду акцију Немаца. Треће Орелу (Кесеровићу) да искористи акцију Немаца да дође у Јабланицу и Топлицу и да му стави на расположење Књажевачки и Делиградски корпус, као и да на најпогоднији начин дође до муниције. Четврто, Минчу, да помогне Орелу за акцију на Јастрепцу и тако даље.

Оптужени: Ја сам само наређивао.

Претседник: Добро, оптужени Михаиловићу, Рачић, Кесеровић, генерал Трифуновић командант Србије, Минчо и други команданти видите, ...

Оптужени: У том погледу од мене су добијали само директиве за главни рад. Ништа друго нису могли сазнати.

Претседник: Какав главни рад?

Оптужени: За главни рад. Сем операција куда треба да се изводе ништа друго. То је било тако. Моје депеше су говориле увек о директивама.

Претседник: Да ли је ово што је радио Трифуновић, Кесеровић, Рачић у пролеће 1944 године, Нешко Недић, Звонимир Вучковић, Мирко Лалатовић, Остојић, да ли је такав начин рада издаја народа?

Оптужени: Рђав рад.

Претседник: Да ли је издаја?

Оптужени: Тешко ми је то да кажем.

Претседник: А је ли тачно?

Оптужени: Јесте.

Тужилац: Иако ништа друго нисам тражио да уђе у записник, тражим да ово уђе.

Претседник: То је ушло, јер судски стенографи записују сваку реч а ушло је и у записник. Још једну ствар да расправимо. На страни 32 тачка 2. Да ли сте се ви почетком месеца септембра 1944 године у близини села Трњане састали са Нојбахеровим изаслаником Штеркером?

Оптужени: Јесам.

Претседник: Ко је удесио тај састанак?

Оптужени: Милан Аћимовић.

Претседник: Који Милан Аћимовић?

Оптужени: Из комесарске владе.

Претседник: Да ли је Милан Аћимовић имао какву функцију у организацији ДМ?

Оптужени: Није имао.

Претседник: Да ли је био можда у цивилном штабу генерала Трифуновића?

Оптужени: Доцније, кад је отишао у Босну 1945 године.

Претседник: А ко га је увео у цивилни штаб?

Оптужени: Генерал Трифуновић.

Претседник: Да ли је то увођење било признање за досадашњи рад?

Оптужени: Не, друго.

Тужилац: Шта друго?

Оптужени је хтео да одговори али је застао.

Претседник: Ја мислим да ћемо то у даљем периоду. Ви ћете то нотирати (обраћајући се оптуженом). Ко је све присуствовао вашем састанку са Штеркером у Прањанима септембра 1944 године?

Оптужени: Почетком септембра дошао је Милан Аћимовић из Београда. Јавио ми се и казао да Нојбахер жели састанак са америчким претставником.

Претседник: Са којим претставником?

Оптужени: Са претставником Америке.

Претседник: Како му је било име?

Оптужени: Пуковник Мак Дауел.

Претседник: Добро.

Оптужени: Ја сам рекао да ћу упитати пуковника и довео сам Аћимовића код пуковника Мак Дауела. Он му је изложио да Нојбахер жели састанак. Пуковник Мак Дауел ми је рекао, да дође. Прима састанак. Казао је Аћимовићу: може. После врло кратког

времена од тога одобрења да Нојбахер може доћи долази Штеркер на састанак а води га Аћимовић. На том састанку били смо сами пуковник Мак Дауел, ја и Штеркер.

Претседник: Предмет разговора.

Оптужени: Предмет разговора је био, ја сам дао у самом исказу... Ја бих молио да ме потсетите...

Претседник: Ту смо пред крај, потсетите се сами.

Оптужени: Ја бих молио да ме потсетите.

Тужилац: Јесте ли заморени?

Оптужени: Ја бих молио да довршимо то.

Тужилац: Ако сте уморни реците.

Оптужени: Ја знам шта је било. Његова тенденција је била... Штеркер је прво извинио Нојбахера да је он хитно морао да оде на пут и да није могао доћи на састанак. Његова тенденција је била да Немачка жели да разговара са западним савезницима. *ПошШо Га је пуковник Мак Дауел прекинуо и казао: „Немачка ће капитулирати пред сва Шри савезника и ваше инШриге неће да помогну”. Онда му је ШШеркер указао на опасностШ комунизма за Европу. Мак Дауел је рекао: ви немојШе нишШа да бринете. Ми са вама хиШлеровцима и национал социјалистима морамо да свршимо. Ви морате бити уништени. После тога је додао још: ви морате да капитулирате, из Југославије да идете, а оружје да предате Генералу.”*

Претседник: Које Генералу?

Оптужени: Михаиловићу.

Претседник: Да ли је било још каквих Говора на томе састанку или се на томе завршило?

Оптужени: То је Главни садржај. Састанак је трајао три четврт сата. Није био дугачак.

Претседник: Јесте ли ви...

Оптужени: Ја бих још допунио. Знам да је он овако казао: *Ваше интриге између СовјетскоГ Савеза и западних демократија неће успети.*

Претседник: Да ли сте ви имали састанак лично са Нојбахером у селу Рошцима августа 1944?

Оптужени: Не бих могао да га примим без пуковника Мак Дауела који је био код мене. Пуковник Мак Дауел баш је волео што је дошао Нојбахер и ја никаквог разлога не бих имао да нешто кажем против овог састанка. *Али ово је апсолутно нетачно у оптужници. Изгледа да је помешано или је некако подметање. Али нити ја нити Мак Дауел нисмо видели Нојбахера, а пуковник је то хтео. Нојбахер није дошао неГо је послао делеГата Штеркера.*¹⁸⁰

Претседник: Објасните овако: Ви сте малочас рекли ово: прво долази Аћимовић код вас да уговори састанак вас, Мак Дауела и Нојбахера...

Оптужени: Јесте, носи понуду Нојбахера америчком претставнику.

Претседник: ... Сада после неколико дана долази до састанка на којем, место Нојбахера, долази Штеркер и извињава се да...

Оптужени: Да је Нојбахер отишао у Грчку...

Тужилац: А ко је понео писмо пуковнику Мак Дауелу?

Оптужени: Нема писмене понуде.

Тужилац: Шта је однео Аћимовић?

Оптужени: Однео је усмено одобрење да може да дође...

Претседник: Добро, ту ви треба да нешто објасните. Ви кажете: ово је састанак који је одржан... да ли је до њега дошло изненада?

Оптужени: Како изненада?

Претседник: Ви сте рекли да је удешавано, уколико се ја нисам преварио... (Чита у себи) И ту није тако јасно. Исти вам је исказ и овде као и у истрази.

Оптужени: О Нојбахеру нисам ни питан.

Претседник: Јесте питани и ту сте дали један одговор јако категоричан.

Оптужени: Зато што би стварно, - да је Нојбахер дошао - био примљен.

Претседник: На питање иследника: „сећате ли се састанка више Цагањске школе у априлу месецу...?" Ви сте категорички одговорили: „то је апсурдна измишљотина, ја никада нисам био." Да ли вас у истрази није руководило, уколико је тог састанка било, да је незгодно јер је указано на Нојбахера.

Оптужени: Није, ја мислим да сам у истрази дао то образложење, да је Нојбахер дошао он би био примљен.

Претседник: Ви сте рекли да би био примљен од Мак Дауела.

Оптужени: Па, и овде се то каже.

Претседник: Да ли је дошло до тог састанка?

Оптужени: Искључено!

Претседник: Оптужени Михаиловићу, можете ли да се присећате?

Оптужени: Мени је указиван материјал о томе, говори се о некој ливади и...

Претседник: Да ли ви знате где су Рошци?

Оптужени: Знам, био сам тамо.

Претседник: Знате ли где је школа?

Оптужени: Никада нисам био у Цагањској школи.

Претседник: Па добро, јесте ли видели ону ливаду више школе...

Оптужени: Знам тачно, у Рошцима сам био једно време. То је у оном потоку ка Чачку.

Претседник: Да ли ви познајете неког Јовановића Владимира?

Оптужени: Ја не могу да се сетим, можда га познајем.

Претседник: Он је радио као полициски писар.

Оптужени: Кад би добио ближа обавештења можда бих се сетио.

Претседник: Он је био у близини вашег штаба.

Оптужени: Не знам тачно.

Претседник: Поводом сусрета Нојбахера с вама ми смо дужни да вам предочимо исказ сада живог сведока Јовановића Владимира.

Оптужени: Верујте то је неко подметање.

Претседник: Он ће бити испитан на претресу.

Оптужени: Волео бих да објасни састанак.

Претседник: (чита исказ Владимира Јовановића) Шта вам је све познато о састанку више Цагањске школе и ко је учествовао на састанку. „Овај састанак - одговара сведок - био је негде у августу 1944 године. Не могу тачно да прецизирам. Непосредно пред састанак добио сам писмо од команданта Предрага Раковића у коме ми налаже, да одмах одем на раскрсницу у Трбушане, код Мушеве кафане, и да сачекам аутомобил којим ће из Београда доћи Аћимовић. Пошто дођу да их у сумрак вратим пријеворским путем и доведем код Цагањске школе где ће они чекати. По писму сам поступио и чекао на раскрсници, где су пред залазак сунца стигла два аутомобила. У првом аутомобилу седео је Аћимовић с једним човеком, кога до тада нисам познавао, а касније сам сазнао да је то био Нојбахер. У другом аутомобилу био је Штеркер, кога сам већ био упознао, а с њиме још један мени непознати човек. Сви, па и шофер, били су у цивилним оделима. Саопштио сам Аћимовићу све што ми је рекао Раковић, па сам сео у први аутомобил до шофера и довео све до саме Цагањске школе. Ту нас је задржао један Раковићев војник. Сишли смо с аутомобила и са тим војником прешли једну речицу, где нам је у сусрет стигао Раковић и одвео нас даље. Отишли смо даље један километар од једне ливаде где смо стали. Ту на ливади нашли смо Дражу Михаиловића и пуковника Балетића. Поздравили смо се и сви руковали, с тим што сам ја на неколико метара био по страни. Они, Дража, Балетић,¹⁸⁶ Аћимовић, Нојбахер, Штеркер и Раковић ступили су у разговор. Но одмах затим нама неколицини речено је да се повучемо и повукли смо се у страну Раковић, Штеркер и ја, а у разговору остали су Дража, Балетић, Нојбахер и Аћимовић. После краћег времена видео сам да преко ливаде прилазе тројица људи, односно да иду ка групи где је био Дража. Била је месечина. Један од ове тројице изостао је, а друга двојица пожурила су се и пришли ка групи где су били Дража и Нојбахер. Ова двојица који су пришли били су Американци, пуковник Мак Дауел и његов пратилац капетан Лалић, Американац. Одмах после, пошто су ова двојица пришла групи, један од њих се издвојио и дошао код нас. То је био капетан Лалић, док су остали да разговарају са Дражом, Нојбахером и другима. Капетан Лалић ступио је у разговор са Раковићем и Штеркером.

Од Раковића у ауту сазнао сам да је Мак Дауел тај који је дошао на разговор и остао с њима. Они су ту разговарали нешто више од једног сата, па су се растали, тако што су у једној групи отишли Дража, Балетић, Мак Дауел и Лалић, а у другој групи ми, остали, с тим што се је у групу придружио Раковић. Ја сам Раковића сутрадан питао што се овде ради и Раковић је код куће Милојке Вучићевић, у Пријевору, рекао да се добро ради и добра је ствар да је Мак Дауел разговарао са Нојбахером и да је он Нојбахеру поставио да Немци евакуишу територију и да нас наоружају. Ипак је Нојбахер одговорио да он сам то не може да обави, већ да ће реферисати Хитлеру, па потом известити."

Оптужени: Мада бн то ишло у моју одбрану није истина.

Претседник: У реду, јесте ли се уморили?

Оптужени: Могли би да прекинемо.

После одмора у 11,25 часова претрес је настављен.

Претседник: Наставља се претрес. Уведите оптуженог Михаиловића. Снимање десет минута... Оптужени Михаиловићу приликом уласка снага Народноослободилачке војске у Србију септембра 1944 године, куда се повлачила главнина четничких снага.

Оптужени: Ја могу у сећању да реконструишем стање четврте групе јуришних корпуса. Ја сам био у области око Прањана. Један правац покрета партизанских снага био је ка Јеловој Гори. Насупрот томе покрету стајао је Рачић са четвртом групом јуришних корпуса. Не надајући се таквој рђавој ситуацији добио сам изненада од њега обавештење да одмах поседнем Равну Гору, пошто се морало повлачити на линији Букови, која је била у вези са Равном Гором. Пре тога он је претрпео на Јеловој Гори врло тежак пораз, пошто је неумешно водио операције Четвртог корпуса. Упао је у један узан простор где је имао много губитака од бацача. За то време у Источној Србији и у области око Делиграда борбени делови су отступали и нису давали довољно отпора. У таквој ситуацији ја сам решио да се преко Равне Горе пребацим у област око Струганика. Према извесним искуствима које сам имао с Рачићем у вођењу операција, знао сам унапред да је он у стању да води сто људи, мада је он био храбар човек. Нешко Недић, који је био његов начелник штаба, био је спреман, али је био авантуриста. Под таквом комбинацијом командовања није се могло ништа учинити. Равну Гору сам посео са врло мало снага и те ноћи отишао сам у правцу Струганика рачунајући да ће он бити ту. Међутим, он се већ налазио у висини западно од Ваљева. Под таквим условима ја сам наредио повлачење у правцу Драгиња. Тежња је била да цео мој штаб маневрисањем пребацим за леђа четвртог корпуса, јер као штаб нисам био борбена снага. У брзим покретима дошао сам до Драгиња. Борба се развијала испред мене.

Тужилац: Је ли то Драгиње код Коцељева?

Оптужени: Драгиње је северно од Косјерића. Ја сам пошао за Цер и дошао за леђа четвртог корпуса, у Мачву. У Мачви он ме известио: „Ја се више не могу држати“. Прелазите одмах Дрину шаљем за вама корпус Туфегцића. Ја сам прешао Дрину. Корпус Туфегцића није. Ја сам се онда ослонио на Мачвански корпус Леке Дамјановића.¹⁸⁷ За то време читаве операције су испале из руку. У сећању ми је остало да се он појавио у области Чачка. *За то време Кесеровић је извршио удар на Немце у Крушевцу и заузео град.*

Претседник: Куда сте се ви са вашим деловима повукли?

Оптужени: Ја сам казао. Прешао сам преко Дрине.

Претседник: У реду. Сем четника да ли су ишле које јединице у вашем правцу?

Оптужени: У оптужници се каже да су биле немачке трупе, али нису, нити стражине, једино моја заштита и извесни теренски де-

лови који су били у Мачви. Не сећам се имена тих команданата са својим ситним деловима. Ми смо прешли код Бадовинаца.¹⁸⁸

Претседник: А главне четничке снаге?

Оптужени: Главне четничке снаге нису постојале. Била је једна четврта група јуришних корпуса генерала Мирослава Трифуновића. У Источној Србији Кесеровић је био на свом реону.

Претседник: *Куда се повукла група на челу са генералом Трифуновићем?*

Оптужени: *После удара који је група извршила на Крушевац и заузела га Рачић напада на Немце у Чачку и буде одбијен. После тога отступа на југ. То је био један непромишљен ударац недовољно спремљен и одбијен. После тога Раковић се одваја из његове групе и прикупља на свом терену око 3 хиљаде људи и напада на Немце у Чачку. У том пристиже Црвена армија. Од Раковића добијем депешу: „Учествовао сам са Црвеном армијом за све време напада на Чачак. У то време ја сам издао генералу Трифуновићу наређење, пошто је код Крушевца и Варварина. Црвена армија разоружавала четнике и из бојазни да не буде, макар и услед најмањих интрига дошло до судара или до неке одбране против Црвене армије, - да одмах прикупи све снаге и да се повуче.“¹⁸⁹*

Претседник: Куда сте се повлачили?

Оптужени: Наредио сам Трифуновићу само да се одмакне од Чачка према југу.

Претседник: Куда сте се даље повлачили?

Оптужени: Трифуновић јавља да са командантима не може да изађе на крај. Образовали су неки војнички савет али нису могли да се сложе. Ивањицу су напустили пред малим партизанским снагама. Све се то сручило на Санцак, мада нисам хтео да идем из Србије јер сам знао, о томе сам био обавештен, да је Црвена армија 3. С8МО у ПрОЈШЗу. Тв^КЕБЗ. ми је била да не дође ни до какве незгодне ситуације. Они су сами отступили даље и улазе у Санцак. Од генерала Трифуновића добијам извештај: ово су избеглице, са њима се ништа не може. У том Павле Ђуришић ступа у везу са Драгославом Рачићем у кратку везу ради окупљања. Павле га зове да дође у Црну Гору где има хране за 50.000 војника, где има свега. И онда је настала једна пометња међу тим командантима који су имали чак и војни савет, шта да се ради. Повлачење њихово кроз Санцак претставља једну форму избеглиштва без икакве команде, после неуспеха које су преживели. Тенденција моја и генерала Трифуновића била је да их одвојимо од пута где су били Немци, и често су њихове јединице биле помешане са немачким јединицама. Ја наређујем Трифуновићу, који ми јавља да су то избеглице, да их одвоји у правцу Горажде-Јабукe, у оне просторе где нема окупаторских трупа. То и успева. Они се повлаче тамо где влада глад и где не могу да издрже. Ја решавам да их пребацим у плодније крајеве према Посавини. Наређујем Трифуновићу да пребаци све своје снаге из Србије, које су мислиле да иду на море,

да их пребаци на север, и он је то учинио. Тек код Кнежине, у срезу Рогатичком, ја њих сретам и узимам под своју команду.¹⁹⁰

Претседник: Да ли вам је познато да се четничка група повлачила са Павлом Ђуришићем на челу?

Оптужени: Павле, који ме, по повратку из заробљеништва, није слушао, чини јак притисак на мене да све трупе иду у Црну Гору, јер тамо има хране. Ја сам му одговорио да можда има хране за Црну Гору за 6 дана.¹⁹¹ Тада настаје крајње непријатељство међу официрима и командантима. Ја сам им казао да остану на своме терену.

Претседник: А да ли се Павле Ђуришић повукао?

Оптужени: Противно моме наређењу он се повукао и ишао с Немцима.

Претседник: Да ли вам је тада било јасно да је Немачка у капитулацији?

Оптужени: Апсолутно.

Претседник: Да ли сте издали наређење за општи напад на Немце.

Оптужени: Са трупама које сам имао то је било немогуће.

Тужилац: То је био повољан моменат.

Оптужени: Ни најмање повољан. Лако је то рећи, али треба разумети ситуацију.

Претседник: Ви сте казали током процеса да је повољан моменат онда када Немци почну да напуштају нашу територију. А ви се с њима повлачите и успут, повлачећи се, четничке јединице воде борбу са партизанима.

Оптужени: Ја говорим како је било.

Претседник: Да ли је тачно, да су се четничке јединице успут, повлачећи се, тукле против партизана, заједно са Немцима?

Оптужени: То је било потпуно слабо. Главно је ово. Пре тога краха јавио ми је Захарије Остојић депешом и тражио акцију против Немаца, а ја сам му одговорио: радите према ситуацији.

Претседник: Јесу ли са оним трупама које су биле под командом генерала Мирослава Трифуновића, ишли кроз Санцак и недићевци и љотићевци.

Оптужени: Недићевци сви, а ниједна Љотићева трупа. Недићевци су се били формирали и дошли у Нови Пазар. Како ме је генерал Трифуновић обавестио они су хтели да иду за Грчку. Генерал Трифуновић је утицао на њих да пођу овамо. Они су формирану у три дивизије: прву, другу и трећу дивизију. Прва и друга дивизија била је састављена од Српске државне страже, а трећа дивизија је била Гранична трупа. Сви су они образовали ударни Српски корпус.

Тужилац: Он говори о стражи. Да ли је то сеоска стража?

Оптужени: Ја сам рекао Српска државна стража, Недићева стража.

Претседник: Да ли је приликом повлачења Српска државна стража била под вашом командом?

Оптужени: Целина не. Од те страже и граничних трупа ми смо раније направили најнеборбеније трупе на свету. Доцније, када су

нам оне требале и када сам их примио у Кнежини и увео у борбу против партизана, то сам видео. Желео сам да одведем своје трупе у област реке Спрече. Имао сам сугестију са стране да тамо одведем своје трупе.

Тужилац: Молим, какве сугестије са стране?

Бранилац Јоксимовић: *Ви ћете га доцније питати, зашто га прекидате?*

Претседник: Када се стварно и формално Српска државна стража ставила под вашу команду?

Оптужени: Онда кад је дошла код мене у срез Рогатички. Одмах после тога ја сам покушао да се дохватим реке Спрече, која је плоднија, и Посавине. Међутим, те трупе су побегле већ после првих судара. Оне су довеле остале србијанске снаге у велику кризу, тако да су се извукле са тешким губитцима. Даље су отишле према Завидовићу, тамо се предале Немцима и одатле су поведене у Немачку.¹⁹²

Претседник: У јесен, септембра 1944 године, приликом продора Народноослободилачке војске у Србију, ко се све супротстављао томе продору?

Оптужени: Ја сам се супротстављао.

Претседник: Онда још ко?

Оптужени: Ја не верујем да су се Немци супротстављали. Они су запосели и држали главне линије које су осигурали за то и то је било све.

Претседник: Зар то није супротстављање? Видите то је про форма што вас питам, иначе што се све зна.

Оптужени: То се зна више него што ја могу да кажем.

Претседник: Немогуће је да нисте били упознати с тиме? Ви сте били у сталном контакту са Рачићем. Он је иступао против снага Народноослободилачке војске на Јеловој Гори и о томе вас је обавештавао. Раковић је иступао против Немаца, а Рачић против Народноослободилачке војске.

Претседник: Прва и Шеста пролетерска дивизија потукле су га до ногу и поред очајног отпора. Тукле су га са дванаест топова и из тешких митраљеза, тако да је главачки бежао према Струганику. То је било јурење, то више није била борба. Тај је Рачић, видите, у септембру, 6 септембра, пре него се јединице Народноослободилачке војске спустиле са Златибора на комуникације, издао директиву бр. 6, у којој се каже: „Комунистичке снаге продрле су у област Ужица. Према овим комунистичким снагама за сада су ангажовани у блокираном Ужицу један батаљон Немаца, један батаљон добровољаца и један батаљон СДС.”

Оптужени: Могуће.

Претседник: То је чињеница. На дан 4 септембра крећу два немачка батаљона из Чачка у правцу Пожеге на Јелову Гору. Чињеница је да су у септембру 1944 године против снага Народноослободилачке војске иступали заједно Немци, Бугари и четници.

Оптужени: Бугари су отишли.

Претседник: Бугари су побегли.

Оптужени: Ја сам им помагао да оду.

Претседник: Ви знате да су вас они напали и онда су почели да беже.

Претседник: Дакле линија коју сачињава Српска државна стража, добровољци, Немци и четници.

Оптужени: Не у једној линији. Одвојено, ово на Јеловој Гори и на Карану - то није фронт.

Претседник: Ово је директива. Па је ли ово сарадња?

Оптужени: Није.

Претседник: Је ли садејство?

Оптужени: Није. Ово је одбрана овога терена. Нама се не даје могућност да у томе моменту уђемо у акцију против Немаца.

Претседник: Објасните нам ову чињеницу. Ви имате терен златиборског среза према Санцаку, према Увцу одакле су долазиле народноослободилачке снаге. Испод Златибора налазе се Ужице и Пожега, наилазе на немачке снаге а ви кажете да браните терен. Од кога?

Оптужени: Од партизана.

Претседник: Штитите ли тиме своје залеђе?

Оптужени: Ужице ја не штитим али штитим свој терен. Ја се не интересујем за вароши. Тек у последњој фази ја нападам вароши. Ја овде браним свој терен који ми партизани угрожавају, хоће да га отму.

Претседник: Зар је вама главније да се бијете са партизанима него да заједничким снагама ударите на Немце?

Оптужени: Ударац на Немце с моје стране значио би одмах на мене ударац с леђа од стране партизана.

Тужилац: А како су партизани нападани заједнички и од вас и од Немаца па су ипак издржали.

Бранилац Јоксимовић: *Ја бих молио да се не прекида оптужени у своме излагању.*

Претседник: Командант Другог, Трећег и Петог корпуса потпуковник Драгослав Рачић каже: „Ваљевски корпус ухватиће везу са Немцима итд.“ ...

Оптужени: Сваки од мојих команданата уображавао је да води своју политику.

Претседник: Па добро кажите нам јасно постоји ли приликом продирања снага Народноослободилачке војске у 1944 години сарадња или садејство четника, недићеваца и љотићеваца и Немаца у борби противу Народноослободилачке војске?

Оптужени: Док не бих имао распоред трупа ја на то питање не бих могао одговорити ни да ни не.

Претседник: Па добро. Знате ли где је Јелова Гора?

Оптужени: Знам.

Претседник: Знате ли где је Ужице, знате ли где је Каран?

Оптужени: Знам.

Претседник: Знате ли линију Пожега, Висока Трешњевица? Знате ли Чачак?

Оптужени: Знам.

Претседник: Видите на том фронту налазе се четници, Немци, љотићевци и недићевци.

Оптужени: То су две линије. У задњој линији су четници.

Претседник: Која је прва линија?

Оптужени: Прва линија је комуникацијски правац који држе Немци на којој се налази Ужице, Пожега, Чачак и коју су они врло јако бранили.

Претседник: Овде се каже: „Насупрот томе стоје снаге комуниста које су продрле у област Ужица и држе срез Златиборски, варошицу Пожегу и сав простор западно од Ужица до Дрине.”

Оптужени: Држе.

Претседник: Објасните нам војнички: постоји ли на овој страни према Народноослободилачкој војсци фронт од две линије, који сачињавају четници, Немци, љотићевци и Српска државна стража.

Оптужени: Држали су Немци, а они су држали на овај начин...

Претседник: Постоје ли два фронта?

Оптужени: Не постоје.

Претседник: То је ваше мишљење.

Оптужени: Ја објашњавам.

Бранилац Јоксимовић: *Нека каже оптужени до краја своју мисао. Ово је врло интересно.*

Претседник: Ко зна и „а” из војничке азбуке, то му је врло јасно.

Бранилац Јоксимовић: *Не бих се сложио са вама али би било интересно да оптужени то објасни.*

Оптужени: Ја сматрам да прва линија претставља линију, која за мене нема вредности у одбрани терена који ја желим да браним.

Претседник: Јесте ли хтели да браните терен Србије?

Оптужени: Јесам. Прва линија претставља неколико тачака које саме за себе претстављају тачке отпора али између њих партизани могу проћи увек и напасти Рачића. Обично се дешавало увек да су прво четничке јединице биле нападане са намером освајања терена. У овом случају прва линија састојала се из неколико отпорних тачака које су држали Немци, које се врло тешко отимају, јер су у погледу наоружања били моћнији и од нас и од партизана и ако треба да се повлаче, они се пробијају.

Бранилац Јоксимовић: Друга линија није објашњена.

Претседник: Мени је необично жао што ви не можете да схватите прву и другу линију. Како вам није јасно? Знате ли комуникације Вишеград-Ужице-Пожега-Чачак, то је прва линија. Друга линија Каран-Јелова Гора. Ако ви не знате терен шта ми можемо. Не можемо посебно ради вас да држимо часове.

Бранилац Јоксимовић: *Оптужени каже да су четничке јединице биле напред да одрже и освајају терен. То је важна изјава, која треба да брани његову тезу да није било сарадње и садејства.*

Кад он брани своју тезу, треба Га пустити да Говори а како ће бранити, видећемо.

Тужилац: *Овде се утврђују чињенице а тезе остају за завршну реч.*

Претседник: Приликом ослобођења Ваљева од стране снага Народноослободилачке војске, к® се супротстави® у Ваљеву Народноослободилачкој војсци?

Оптужени: Ја мислим Немци.

Претседник: Са ким.

Оптужени: Четника није било у Ваљеву.

Претседник: А око Ваљева?

Оптужени: На Медведнику је Јио **Рачић** са својима.

Претседник: А кад су после Јелове Г*ре и **Медведника** прошле четничке снаге кроз Ваљево.

Оптужени: Не знам.

Претседник: Онда кад сте ви на пола сата испред Народноослободилачке војске једва успели да се извучете и ту вам је остала комора.

Оптужени: Био је тамо део коморе. На Медведнику Рачић је бранио свој терен према Косјерићу. То је јужна граница његовог терена.

Претседник: То је сада, молим вас, прва линија у односу према Ваљеву.

Оптужени: Јесте.

Претседник: А ко је сада у Ваљеву?

Оптужени: Немци су били у Ваљеву.

Бранилац Јоксимовић: Мени нешто није јасно. Ја додуше нисам војник, али ми није јасно.

Претседник: Ево, сада су у првој линији четници, а у другој Немци и СДС.

Бранилац Јоксимовић: Мени ипак није јасно.

Претседник: У реду, ви ћете га питати, а сада је главно да Суд разуме.

Претседник: (Обраћајући се оптуженом) Је ли вам сада јасно да су четници бранили гарнизон Немаца?

Оптужени: Не гарнизон, јер немачки гарнизон у Ваљеву може да падне, а Медведник још да се држи.

Претседник: Ту је приложен један докуменат из кога се види да је СДС много раније стављена под вашу формалну команду, него што ви кажете.

Оптужени: Не знам.

Претседник: Јесте ли примили Стеву Радовановића, команданта СДС?

Оптужени: Никада. Нисам га видео до Кнежине у срезу Рогатичком.

Претседник: Је ли вам се ставио под команду.

Оптужени: Не верујем.

Претседник: Јесте ли формирали од његових јединица нов корпус?

Оптужени: То је тек урадио Ј^зифужшић у Санцаку.

Тужилац Минић: Па што не судисте Стеви за злочине које је починио?

Оптужени: Имало је времена.

Тужилац Минић: А, ви сте чекали.

Претседник: Јесте ли приликом отступања из Босне имали још где састанак са Штеркером и Аћимовићем?

Оптужени: У селу Драгињу, у другој половини месеца септембра.

Претседник: Је ли дошао у нечијој пратњи?

Оптужени: Ја не знам, али први састанак је објашњен.

Претседник: А је ли дошао у пратњи Милана Аћимовића?

Оптужени: И на једном и на другом састанку никада Милан Аћимовић није могао присуствовати. А овај састанак био је у селу Драгињу, управо у једној засебној кући јужно од тога села. На том састанку Штеркер је приказао један оловком писан велики елаборат, који је покушао да чита, али је био јако узбуђен и није могао да преводи на француски довољно добро. Он је почео да оптужује Црвену армију, за насиља која се врше у Немачкој и уопште да говори у том правцу. *Њега је запитао пуковник Мак Дауел да ли мисли да настави у том смислу, додавши да ако мисли тако онда није требало ни да долази. Понавља да Немачка има да капитулира пред савезницима и да буде уништена. То је главни смисао тога састанка.*

Претседник: Јесте ли имали још који састанак са Штеркером?

Оптужени: Имао сам у области Средњег. Ја сам у Босну дошао преко Бадовинаца. Прошао сам кроз целу Северну Босну и спустио се ка области Сарајева, где ми је он новембра месеца упутио поруку за састанак, који сам ја одобрио.

Претседник: Новембра месеца?

Оптужени: Ја мислим новембра 1944.

Претседник: А ко вам поручује?

Оптужени: Ја не знам на који сам то начин добио, али мислим да је било преко Бороте.¹⁹³

Тужилац Минић: Ко је тај Борота?

Оптужени: Пуковник Борота, који је био командант корпуса у области Сарајева. *Али, он није имао снаге.*

Претседник: Је ли био Борота повезан са Немцима у Сарајеву?

Оптужени: Није.

Претседник: Да ли је Борота одлазио код Лера?¹⁹⁴

Оптужени: Не знам.

Претседник: Је ли вам Борота добављао од Немаца храну, оружје, муницију?

Оптужени: Није. Ја само знам да је имао један канал у Сарајеву, преко неког села Радиња, Радоња, тако нешто.

Претседник: Ви сте на записнику у истрази рекли друкчије, да сте о томе састанку обавештени.

Оптужени: То су детаљи, које ја не знам.

Претседник: Ово баш није детаљ.

Оптужени: Ја не знам тачно.

Претседник: Да ли вас је, можда, о састанку обавестила београдска организација?

Оптужени: Можда. Највероватније је то.

Претседник: А како тумачите да је београдска организација могла да спроведе то и где се она тада налазила?

Оптужени: Могла је да спроведе зато што је стајала са мном у радиовези.

Претседник: А где јој је у то време било радиоседиште?

Оптужени: У Београду.

Претседник: Да ли је Београд био тада ослобођен?

Оптужени: Биле су моје две радиостанице у Београду стално и за све време од 1942 године. То су биле две тајне радиостанице у Београду.

Тужилац: Је ли једна од њих била у специјалној полицији?

Оптужени: Ја не знам.

Претседник: Одакле је Штеркер дошао на тај састанак?

Оптужени: Од Сарајева.

Претседник: Да ли од Сарајева или из Сарајева?

Оптужени: Из Сарајева.

Претседник: Да ли је долазио из Немачке у Сарајево или са неке друге стране?

Оптужени: Не знам, али мислим да је дошао од Загреба.

Претседник: Ко је још дошао на тај састанак?

Оптужени: Милан Аћимовић.

Претседник: У чије је име дошао Штеркер?

Оптужени: Дошао је у име њихове команде у Загребу.

Претседник: Је ли дошао у име Нојбахера?

Оптужени: Па то је највероватније. Он је био његов претставник и раније.

Претседник: Зашто се Штеркер са вама састао?

Оптужени: По једној ствари која ме је запрепастила кад сам за то сазнао и коју ћу у даљем излагању најбоље објаснити. О својим људима мислио сам најбоље. *Било је међу њима веома храбрих, пожртвованих и поштених, али једна група начинила ми је највеће малере.* Том приликом сазнао сам ствари које су ме поразиле. Баћовић, користећи моје потписе које сам му бланко дао, а ја сам и то радио, поднео је под мојим потписом Немцима понуду преко Сарајева, и то је отишло даље, да се четничка организација стави у службу Немаца. Они су видели мој потпис и Штеркер је дошао и питао. Рекао је: „Ми смо добили овај предмет“. Није то донео собом, јер му ја не бих дао да изиђе са таквим једним не фалсификатом, него мојим оригиналним потписом. Штеркер је питао: „Је ли то ваша жеља?“ а ја сам казао: „Ми смо били и остали непријатељи. Случајност је жалосна да се и ја тучем према партизанима, а и ви.“ То је жалосна случајност, за коју жалим.

Претседник: Објасните, кад се истовремено и ви и Немци тучете против партизана. Је ли то сарадња?

Оптужени: Како год хоћете тумачите. *Ја објективно кажем ово: зашто сте ме нападали, зашто су партизани нападали?*

Претседник: *Ја претстављам са осталим члановима овде Суд, ја нисам тај који се туче са вама и ви мени не можете поставља-*

ти питања него ја вама. Ви сте тај кога Суд испитује, а не ви да испитујете судије. Према томе одговорите Суду на питање: кад се ви заједно са Немцима тучете против Народноослободилачке војске, је ли то сарадња или није?

Оптужени: *Ја сам се бранио. Морао сам да се браним.*

Претседник: Одговорите на питање: кад се ви заједно са Немцима тучете против Народноослободилачке војске је ли то сарадња или није?

Оптужени: За мене није. Кад год сам био слободан увек сам покушавао да пређем у акцију. Ја се браним.

Тужилац: А што се нисте бранили од Немаца?

Оптужени: Они нису били на терену.

Претседник: Је ли постојање таквих чињеница помогло окупатору?

Оптужени: Зато што је дошло до узајамне борбе.

Претседник: Је ли то помагање окупатору?

Оптужени: Ја нисам мислио да је то помагање окупатору.

Претседник: А је ли било стварно?

Оптужени: Може да буде, али ја нисам мислио. Моја је тежња да не помажем окупатора.

Претседник: Је ли ваша тежња била конкретно, према догађајима, према чињеницама који су се развијале, било то помагање окупатора?

Оптужени: *Кад сам био слободан од партизана нападао сам окупаторе.*

Бранилац Ђонових (добацује): *Њему је то ишло у прилог.*

Оптужени: *Њему је ишло у прилог.*

Претседник: *Молим вас, озбиљно опомињем одбрану на ред да више такве потезе не употребљава и не претвара се у суфлера. То у најмању руку није коректно. Је ли то помагање окупатора или није?*

Оптужени: Није.

Претседник: А кад се окупатор заједно са вама бори против Народноослободилачке војске је ли онда окупатор помагао вас?

Оптужени: Окупатор је добро искористио нашу узајамну борбу.

Претседник: Излази да сте се ви са окупатором узајамно допуњавали против ослободилачке војске?

Оптужени: Ја мислим да не.

Претседник: Да ли је сарадња са окупатором учествовање у Топличкој офанзиви немачког батаљона?

Оптужени: Није од мене жељено.

Претседник: Је ли сарадња?

Оптужени: Партизани су напали на терен који сам ја држао.

Претседник: У реду, напали су, је ли то сарадња?

Оптужени: Ја нисам тежио да овладам свима комуникацијама, ја сам нападао акцијом саботаже, а никако овлађивањем њима. Ја делим терен, оно што нећу да држим од терена који хоћу да задржим. Ја имам сугестију од владе и савезника: Држите се на терену, сачувајте Србију и у акцији пропадања Немачке, нападати.

Тужилац Минић: *Како, од свих савезника имали сше тако?*

Оптужени: *То има у самој оптужници, мени је пуковник Мак Дауел рекао да одржим терен.*

Претседник: Ко је то Љубиша Ђорђевић?¹⁹⁵

Оптужени: Љубиша Ђорђевић? Не знам.

Претседник: Командант СДС, Недићев мајор. А ко је Марко Музикравић?¹⁹⁶

Оптужени: Марко Музикравић је командант бригаде у Грузи.

Претседник: А чија је бригада? Је ли ваша?

Оптужени: Јесте.

Претседник: Шестог октобра Љубиша Ђорђевић пише Музикравићу: (Чита) „Драги Марко, издржи још мало. Немачка авијација бомбардује простор од Врбане, има доста бомби и митраљеза. Образовао сам заједнички штаб са Немцима. Начелник штаба долази да води Немце". Шта је то?

Оптужени: То је издаја.

Претседник: Је ли то сарадња са окупатором?

Оптужени: Јесте.

Претседник: А је ли сарадња кад Нешко Недић и Драгослав Рачић учествују против Топлице са Немцима?

Оптужени: Ја не знам такву ситуацију, али мислим да су они ишли ван путева.

Претседник: А је ли сарадња кад иду у Санџак заједно са Немцима?

Оптужени: Ја сам то објаснио.

Претседник: Суд вас пита је ли то сарадња са Немцима?

Оптужени: То су биле избеглице, нису више војници, после гурања на једну и другу страну и целокупног рада и пропаганде и ојачања команданата који су мислили да воде и своју високу политику. Такве се ствари дешавају код сваке војске која губи.

Претседник: Кад сте имали други састанак са Штеркером?

Оптужени: Други је састанак био на Вучјаку.

Претседник: Кад?

Оптужени: Ја мислим да сам дао одговор: Априла или крајем марта 1945 године.

Претседник: Ко је био још са Штеркером?

Оптужени: Ја не знам. Није био нико. Дошао је у пратњи.

Претседник: А Аћимовић?

Оптужени: Аћимовић, јесте.

Претседник: Да ли је то била немачка делегација или су то били пратиоци? Ко је присуствовао састанку између вас и Штеркера?

Оптужени: Били смо само ја и он.

Претседник: Шта је био циљ доласка Штеркера на Вучјак и каква је одлука донета на том састанку?

Оптужени: Дошао је да преда понуду Лера, команданта немачких трупа у Југославији, да донесе понуду да је ја доставим савезницима, да се он ставља на услугу, да са својим трупама отцепи Аустрију. Поред тога скренуо ми је пажњу да ову ствар могу доставити само по најповерљивијој шифри, јер се Лер плашио да га Ге-

стапо не ухвати, пошто су моје шифре биле компромитоване, јер је шифра са Енглезима била у току неколико година. Ја сам поручио овако: Не тиче се ни мене нити мога покрета, нити Југославије, ствар је важна за централну Европу. Молим вас пошаљите једног вашег претставника опуномоћенога да са радиостанице може разговарати. После свршенога разговора ставља му се слобода да се врати којим путем хоће преко партизанске територије. Ја сам то послао преко радиостанице.

Претседник: Из овога излази да ви Лерово саопштење нисте саопштили савезницима?

Оптужени: Ја сам тако казао.

Претседник: Је ли вама јасно да нисте Лерову поруку саопштили?

Оптужени: Ја сам ову депешу сам шифрирао и послао сам је. Сматрао сам да из овога може нешто изићи.

Претседник: Шта?

Оптужени: Не знам шта.

Претседник: Може ли из овога да се закључи да сте ви на тај начин чували Лера?

Оптужени: Никада.

Претседник: Како никада?

Оптужени: Никада. Ја сам оставио савезницима нека процене.

Претседник: Шта да процене?

Оптужени: Да ли им ово треба.

Претседник: Али савезницима уопште нисте уручили поруку Лера.

Оптужени: Ја сам саопштио овако. Друго нисам упутио.

Претседник: Из тога може да се закључи да кријете, да штитите Лера?

Оптужени: Ја га кријем од Гестапоа.

Претседник: Значи чувате Лера.

Оптужени: Жао ми је за такав израз да се каже, али ја не чувам.

Претседник: Јесте ли ви имали везу са агентом Гестапоа, вођом терористичке групе Гашпаровићем?¹⁹⁷

Оптужени: Јесам.

Претседник: Објасните ваше везе?

Оптужени: Гашпаровић се појавио у области Сарајева и тамо, са једно 50 до 60 људи, он је примљен у област Сарајева. Ја сам казао да га прими, пошто ја нисам тада код Сарајева него на Требави. Он је дошао код пуковника Драгослава Павловића који је добио одобрење да образује команду. Гашпаровић је дошао и ја сам га видео само кад је дошао овамо. Моја намера са Гашпаровићем била је пошто сам дознао да има оружје, да се он употреби док не пређе у Србију, а да после тога буде убијен, а људство преведено. За овај циљ одредио сам једну групу која ће га пратити. То је била група капетана Драгомира Топаловића и ту је био и поручник Милован Недељковић.¹⁹⁸ Топаловић је већ покушао разоружање раније и дошло је до велике свађе. Међутим, он је требало још да сачека. Остао је само Недељковић са групом људи коју је водио. Гашпаровић је имао доста материјала, и ми смо успели да од Шога

материјала... Ово људство нисам хтео да употребим, јер су га углавном сачињавали људи из заробљеничких логора који су тај начин изабрали да се врате у земљу. И тако је дошло до тога. Намера је била и издато је наређење Топаловићу и он је требало да пренесе Недељковићу да буде убијен кад пређе Лим.

Претседник: Како сте се повезали са Гашпаревићем и његовом групом?

Оптужени: То не знам тачно.

Претседник: Преко кога, ко вас је повезао?

Оптужени: Ја мислим да је то могао Аћимовић да каже. Гашпаревић кад је дошао код мене претстављао се као дисидент, љотићевац.

Претседник: Је ли вас можда Борота повезао?

Оптужени: Не знам тачно.

Претседник: Потсетићу вас на ваш исказ из истраге. На питање: „Како сте се повезали са Гашпаревићем и његовом групом“, одговорили сте: „Са Гашпаревићем повезао ме је Борота, заправо Борота ме је обавестио депешом за долазак Гашпаревића и његове групе из Аустрије и питао ме да ли ћу примити Гашпаревића.“

Оптужени: Тачно, ја се слажем.

Претседник: Шта је онда тачно, ово малочас или ово сад?

Оптужени: Не могу ја да дам тачан одговор. Није ми могућно да понављам. Ја сам био притиснут толиким пословима. Морам да реконструишем како је шта било.

Претседник: Знате да сте га примили, само још остају неке чињенице да рашчистимо. Да ли вас је Гашпаревић обавестио о задацима које је добио пред полазак из Аустрије за Србију?

Оптужени: Није ме потпуно обавестио, али Топаловић био је тачно обавештен да он не сме жив доћи...

Претседник: Оптужени Михаиловићу, молим вас, је ли вас Гашпаревић упознао са задатком који је добио?

Оптужени: Не.

Претседник: Да ли вам је рекао да је добио задатак...

Оптужени: Не. Овако ми је објаснио...

Претседник: Прочитаћу вам исказ који сте дали у истрази, као одговор на ово питање: „Задатак је добио од Немаца да дејствује као терористичка група у извођењу диверзија и саботажа у Србији...“

Оптужени: Може да буде тако ... Ја сам... (у сали смех.)

Одбрана (Ђоновић): То је касније сазнао.

Претседник: Како касније? То је оптужени Михаиловић разговарао приликом првог састанка са Гашпаревићем. *Према томе није имао шта доцније да каже.*

Тужилац: *Друже претседниче, ја сам пажљиво слушао Шок претреса и приметио сам да браниоци дају отворене сугестије оптуженоме што је противно свима поступцима на свету. Сада, на пример, чине сугестију оптуженом пред Судом да се изјасни да је касније саслушан...*

Одбрана (Ђоновић): *Ми све записнике нисмо имали у руци, да бисмо могли тачно и прецизно, као председавајући, да знамо.*

Нису то никакве сугестије, него проста жеља да се тачно обавестимо. Шта пише у записнику. Молим вас примите ово као објашњење.

Претседник: *Објаснићу вам... да потражим најблажу реч - у најмању руку - нисте баш сасвим тачно ствари претставили. Ово је записник који се налази пред Судом о саслушању Михаиловића и који је, конкретно вама, одбрани, био стављен на расположење, мада је из тужилаштва уз оптужницу дошао повезан у једном делу. На ваше тражење, ради лакшег изучавања, поменути записник је подељен у три дела, пошто одбрану водите заједно са Драгићем Јоксимовићем, а да би вам се омогућило да Га прочитате. Немојте, према томе, ствари да претстављате на незгодан начин јер може да се стекне лош утисак код присутних и учесника у процесу. Хоћу да додам да сте имали довољно времена да га проучите, јер овај материјал се налази на самом почетку, то јест на 55 и 56 страници.*

Одбрана (Ђоновић): *(Обраћајући се претседнику) Ви сте у праву, само немамо сви такво памћење да 150 страница запамтимо.*

Претседник: *Па ствар памћења. то је ствар нечег другог. (у сали смех). Ко вас је дакле повезао са Гашпаревићем?*

Оптужени: Борота.

Претседник: *Значи ли то да су Немци Гашпаревића упутили на Бороту?*

Оптужени: Сигурно.

Претседник: *Да ли је Борота био под вашом командом?*

Оптужени: Јесте.

Претседник: *Какво је било наређење Гашпаревићеве групе?*

Оптужени: *Ја нисам гледао, он ми је том приликом говорио, а ја сам био сувише заузет, да има две пушке безгласне, и да их је пробао на двојици усташа.*

Претседник: *Да ли је имао експлозива?*

Оптужени: *Имао је много материјала.*

Претседник: *Каква је одела имала Гашпаревићева група?*

Оптужени: *Имала је енглеска и немачка одела.*

Претседник: *Зашто је Гашпаревићева група носила енглеска одела?*

Оптужени: *Да би боље пролазила кроз Србију, да би боље била примљена од народа.*

Претседник: *Зар вам то није било чудно?*

Оптужени: *Сигурно је да су Немци рачунали да се Гашпаревићеве групе не би могле држати у немачким оделима него у енглеским.*

Претседник: *Значи ли то да се Гашпаревићева група пред народом показивала као да су Енглези, као да су његови људи Енглези или да су можда постављени од Енглеза?*

Оптужени: *То не би могло да се претставља јер нису говорили енглески већ српски.*

Претседник: *Да ли је то било по инструкцијама од Немаца?*

Оптужени: *Вероватно.*

Претседник: Ко је створио Гашпаревићу и његовој групи канал за прелаз у Србију?

Оптужени: То је он тражио да се иде преко терена Мајевице.

Претседник: Питам вас конкретно: ко је Гашпаревићу и његовој групи створио канал за прелаз у Србију?

Оптужени: Канал је дат од стране команданта команде Драгомира Топаловића.

Претседник: Да ли је он био у саставу ваше команде?

Оптужени: Да, у саставу моје команде.

Тужилац: Друже претседниче да се не би хватали, да истерамо ствар на чисто, да ли је он издао наређење да се убаци Гашпаревић?

Претседник: Да ли сте ви издали наређење Топаловићу да се обезбеди канал?

Оптужени: Канал је ишао овако, нема канала. Имао је да се пребаци на област Стевана Дамјановића-Леке, у област Семберије, Дамјановића и он је имао да гледа куда иде канал. Нема јасно одређеног канала, него се шаље од једног корпуса на други, као на Дрини. Он је знао најбоље ситуацију.

Претседник: Да ли сте ви издали наређење да се помогну и превезу у Србију?

Оптужени: Јесам.

Претседник: Добро.

Оптужени: Али, ја сам издао наређење да он буде убијен.

Тужилац: Чиме доказујете? То ћете имати прилике да докажете.

Претседник: Малочас сте рекли да сте Гашпаревићу доделили један део Топаловићевих људи?

Оптужени: Јесам. И капетана Топаловића исто тако, и он је пошао.

Претседник: Под чијом је командом била та читава група?

Оптужени: Под командом Топаловића.

Претседник: Излази ли из тога да је Гашпаревић био обичан борац?

Оптужени: Док се дозволи да буде жив.

Претседник: Да ли је он био обичан борац?

Оптужени: Он је водио своју групу.

Претседник: Да ли је у саставу те Топаловићеве групе он имао своју групу?

Оптужени: Јесте.

Претседник: Јесте ли ви одржавали везу са овим групама?

Оптужени: Можда је била.

Претседник: Да или не?

Оптужени: Јесте.

Претседник: Како?

Оптужени: Радио путем.

Претседник: Са Топаловићем посебно?

Оптужени: Не, било је овако: Била је шифра за Топаловића, то јест Топаловић је имао само шифру.

Претседник: А јесте ли имали са Гашпаревићем?

Оптужени: Ја мислим не.

Претседник: Потсетите се, то је важно.

Оптужени: Мислим, да не.

Претседник: Потсетите се.

Оптужени: Не, ја мислим да не.

Претседник: Сасма друкчије, рекосте у записнику: Да ли имате радиовезу?

Оптужени: Да, имам.

Претседник: А да ли сте ви лично имали шифру са Гаром (Гашпаревићем)?

Оптужени: Можда, вероватно је.

Тужилац: Да ли отворени телеграм?

Оптужени: Ја никада не саобраћам отворено.

Претседник: Вама су у истрази предочене депеше.

Оптужени: Ту је било неколико депеша. Те је примио Драгомир Топаловић.

Претседник: Да ли сте ви лично упутили Гашпаревићу те депеше и под вашим потписом?

Оптужени: Можда.

Претседник: Да или не?

Оптужени: Ја не могу да прецизирам, не бих желео да говорим против записника.

Одбрана: Молим да се допусти одмор... *Предлажем прекидање претреса, очигледно је да је оптужени заморен. То не треба доказивати то ви видите и сами.*

Претседник: Сада ћемо дати одмор.

Одбрана: *За сутра или за прекосутра?*

Тужилац: Ја мислим да је свима очигледно. Када дође тешка ствар, кад је у питању издајнички рад Михаиловића онда се он ничега не сећа, а не оно што говори одбрана.

Претседник: Прекидам претрес на 15 минута. (Претрес је прекинут у 12,37 часова).

После одмора у 13 часова претрес је настављен.

Претседник: Претрес се наставља. Уведите оптуженога Михаиловића. Дозвољено је снимање. Оптужени Михаиловићу, од кога сте примали депеше о групи Гашпаревића?

Оптужени: Ја мислим да је везу непосредно имао Драгослав Павловић.

Претседник: А од кога сте ви примили депешу?

Оптужени: Група је била у близини, свега десетак километара, у Модричи.

Претседник: Која група?

Оптужени: Група командоса.

Претседник: Јесу ли Гашпаревић и Павловић имали засебне шифре?

Оптужени: Ја верујем да су имале засебне.

Претседник: Код кога се налазила радиостаница?

Оптужени: Код Гашпаревића.

Претседник: А одакле је донео радиостаницу?

Оптужени: Донео је собом.

Претседник: Јесте ли ви издали директиву за рад и поставили задатке групи која је пошла за Србију и у којој се налази Гашпаревић?

Оптужени: То је наређење издато капетану Топаловићу.

Претседник: А ко је издао Топаловићу?

Оптужени: Ја сам издао.

Претседник: Какве сте задатке поставили за рад групе у Србији?

Оптужени: Топаловић иде на свој терен. Његов терен је срез Качерски и још један срез је он имао. Група која полази мора да се ослаби, 14 до 20 људи је избачено из групе Гашпаревића.

Претседник: Какав задатак је постављен?

Оптужени: Задатак је припадао групи командоса као једној централној групи, која ће радити на свом терену, а исто тако на суседним теренима.

Претседник: Ја вас нисам разумео.

Оптужени: Топаловић има да ради на свом терену. Он је командант Рудничког корпуса у срезу Качерском и у још једном срезу. Он је имао прво да се успостави у свом срезу, и одатле да се креће у разним правцима са свога терена, док не пристигну остале групе, које имају тај терен да заузму.

Претседник: Добро, а какав је он имао задатак?

Оптужени: Имао је задатак као командос. Прво пропаганда...

Претседник: Јесте ли ви имали те командосе?

Оптужени: Имали смо их.

Претседник: Јесте ли где основали школу за командосе?

Оптужени: Прва је била у Средњем, а друга у Модричи, коју смо узели после отступања усташа. На челу командоса био је пуковник Павловић.¹⁹⁹

Претседник: Шта су учили командоси у тој школи?

Оптужени: Они су учили све што треба за командосе. Ту је била прво пропаганда.

Претседник: Добро, па онда?

Оптужени: Руковање оружјем.

Претседник: И још?

Оптужени: Диверзантске групе као потпуно посебне на терену, а главни циљ командоса био је да се њихове зоне не поклапају са зоном корпуса.

Претседник: У реду, то је чисто територијално. Главни циљ?

Оптужени: Да припреме наш повратак у Србију.

Претседник: На који начин?

Оптужени: Преко расположења народа, на првом месту.

Претседник: Ви сте напоменули да имају да врше диверзију. Шта, конкретно?

Оптужени: Диверзије би могле бити на спречавању путева.

Претседник: Како „спречавање“?

Оптужени: Спречавање кретања, али то није имало да се изврши. Они су требали да буду за све.

Претседник: Је ли задатак командоса био рушење железничких пруга, мостова?

Оптужени: То нисам мислио. У својој земљи ни један објекат не бих порушио, а они треба све да знају.

Тужилац: Јесу ли имали за задатак да режу главе одборницима народних одбора.

Оптужени: Тај задатак није никада од мене дат.

Претседник: Какав је задатак имала Гашпаревићева група?

Оптужени: Гашпаревићева група претстављала је групу уз Топаловића, коме сам казао да одмах после преласка Дрине има да се ослободи Гашпаревића.

Претседник: Је ли Гашпаревићева група добила задатак извођење диверзија, саботажа, атентата?

Оптужени: Сигурно. Али Топаловићу сам наредио: Не пустити га ни метар, нити његово људство. Топаловић би уопште по мом личном убеђењу задатак много више извршио него што сам му дао.

Претседник: Да ли је Гашпаревић био под командом Топаловића? Ако је Гашпаревић имао за задатак диверзије, саботаже и атентате на руководиоце, значи ли то да све те ствари не може да ради без наређења Топаловића?

Оптужени: Без наређења Топаловића није могао да ради ни једну ствар.

Претседник: Под чијом је командом Топаловић?

Оптужени: Под командом командоса.

Претседник: А ко је командант командоса?

Оптужени: Пуковник Павловић.

Претседник: А ко је командант Павловићев?

Оптужени: Ја.²⁰⁰

Претседник: Је ли вас о свом кретању Гашпаревић путем шифре, коју је имао с вама, обавештавао преко своје радиостанице?

Оптужени: Ја мислим највише једну до две те депеше примио сам.

Претседник: А јесте ли ви њему одговорили на депеше?

Оптужени: Верујем да јесам.

Претседник: Молим вас немојте говорити „верујем" или „не верујем", него јесте ли или нисте?

Оптужени: Ја јесам.

Претседник: Јесте ли ви слали Гашпаревићу депеше у којима га обавештавате о ситуацији.

Оптужени: Ја њему такве депеше не бих слао. То бих слао само Топаловићу.

Претседник: А јесте ли га ипак обавештавали?

Оптужени: Не.

Претседник: На питање иследника: Да ли признајете да сте Гашпаревићу слали и такве депеше „у којима га обавештавате о ситуацији", ви сте казали: „Тачно је. Признајем."

Оптужени: Ја не желим да дођем до контрадикције самом себи.

Претседник: Јесте ли примали од Гашпаревића депеше у којима вас обавештава о борбама између четника и партизана.

Оптужени: Можда. Ја не зцам садржај тих депеша.

Претседник: Јесте ли примали такве врсте депеша?

Оптужени: Јесам.

Претседник: Јесте ли знали да Гашпаревић у исто време одржава везе са Немцима и шаље им извештаје.

Оптужени: Ја то нисам знао. Могао сам веровати да је он и имао ту улогу, да он њу не би извршио.

Претседник: Зашто?

Оптужени: Зато што би био убијен. Самим тим што је дато наређење Топаловићу да га убије после преласка Дрине.

Претседник: Прилично је неразумљиво да сте ви били у тако тесном контакту са Гашпаревићем, а овамо је дато наређење да он буде убијен.

Оптужени: То може бити само заваривање.

Претседник: Је ли Гашпаревић убијен?

Оптужени: Није ни прешао Дрину, а после сам изгубио везу с њиме.

Тужилац: А што га одмах не убисте?

Претседник: Јесте, то је питање добро стављено, када сте ви, оптужени, знали да је он гестаповац?

Оптужени: Ја сам мислио да је он љотићевац. То је било моје убеђење. Он је рекао да је дошао као дисидент Љотићев.

Претседник: Је ли вам рекао да је завршио диверзантску школу?

Оптужени: Није. Рекао је да није хтео остати код Љотића, него је дошао к нама.

Претседник: Јесу ли тада снаге Народноослободилачке војске биле у рату са немачким фашистима?

Оптужени: Јесте.

Претседник: Јесте ли се ви налазили на страни фронта немачких фашистичких трупа?

Оптужени: Не.

Претседник: А где сте се налазили?

Оптужени: Ја сам био у Босни.

Претседник: Јесу ли били Немци у Босни?

Оптужени: Ја уопште нисам имао својих трупа тамо, сем босанских снага.

Претседник: У то време, у јануару, фебруару, марту, вама су познате биле борбе на Сремском фронту између Немаца и Народноослободилачке војске.

Оптужени: Морале су ми бити познате.

Претседник: Како „морале су ми бити познате“?

Оптужени: Познате су ми.

Претседник: Јесте ли били свесни тога да се Народноослободилачка војска напреже до максимума да отера окупатора из земље?

Оптужени: Јесам.

Претседник: Јесте ли били свесни тога да диверзантско-шпијунску гестаповску групу саботера, која је свршила школу код Гестапоа, шаљете у позадину, иза леђа Народноослободилачке војске која се бори против окупатора?

Оптужени: Та група не би могла то да постигне. Ја сам знао да она неће ништа од тога да изврши.

Претседник: А јесте ли ипак били свесни да шаљете такву групу у позадину фронта наше Народноослободилачке војске?

Оптужени: Војници су били заробљени и желели на сваки начин да се врате у Југославију. То нису били људи које сам ја могао сматрати као гестаповце. Гестаповац може бити само Гашпаревић.

Претседник: Јесте ли били свесни тога да одлажењем Топаловићеве групе иза леђа фронта, да упућивањем Топаловићеве групе у позадину фронта, који се бори против поробљивача ваше земље, шаљете групу људи са задатком да ровари, да ствара немире и нереди и да на тај начин слаби снагу фронта у односу према фашистичком завојевачу?

Оптужени: Не, фронт се не слаби тако, јер никаква акција не би имала да се предузима у Србији. Ја сам желео да ти људи дођу у Србију и да припреме повратак србијанских трупа.

Претседник: У истрази сте казали да је Топаловићев задатак био рад на прикупљању четничких јединица.

Оптужени: Јесте.

Претседник: Молим, ако се у то време врши општа мобилизација за борбу против фашизма, против Немаца, а ви у позадину таквог фронта шаљете људе који треба да организују јединице које треба да одвајају оне борце који треба да иду да се туку против Немачке, онда шта то треба да значи.

Оптужени: Ово је политичка борба која је требало да буде. У самој оптужници постоји, а и после онога што сам од пуковника Мак Дауела, како да кажем, добио појам, ја сам сматрао да ми је дужност да се одржим у народу, а то не значи водити неку борбу, коју такорећи не могу да водим.

Претседник: Онда, каква је требала да буде пропаганда, коју је имао да води Топаловић?

Оптужени: Ја сам сматрао да у погледу политичког уређења треба да дође до извесног компромиса.

Претседник: Шта је исписивано у лецима и какве су пароле исписиване?

Оптужени: Краљ и разне пароле.

Претседник: Молим наведите.

Оптужени: Ја не знам.

Тужилац: А борбу против Немаца сте заборавили, сматрали сте да још није време.

Оптужени: Не заборављам.

Претседник: Не заборављате?! Да ли је постојало наређење Предрагу Раковићу да исписује пароле?

Оптужени: Ја се не сећам.

Претседник: Дакле једина парола била је краљ?

Оптужени: Јесте.

Претседник: То је кратко, може да се испише и избрише. Добро, да ли вам је познато да је ваш командант Борота сарађивао са Немцима?

Оптужени: Не.

Претседник: Јесте ли имали контакт са њиме?

Оптужени: Нисам. С њим сам дошао у везу тек у Средњем.

Претседник: Јесте ли се уверили тада да он сарађује са Немцима?

Оптужени: Не.

Претседник: Да ли да вас потсетим на једну депешу?

Оптужени: Молим.

Претседник: (чита) „Број 11 (Немци) поручује хитно следеће: све жеље у погледу муниције биће испуњене и отпослаће се један делегат да се споразуме са вама да се ствари ставе на своје место. Предлажу да бацимо трупе по терену, а у позадини да уништавамо.“ Депеша је упућена вама 25 јануара 1945-те године, то јест када сте били у Босни.

Оптужени: Није ми познато.

Претседник: Нисте примили такву депешу?

Оптужени: Не, ја не знам за ту депешу.

Претседник: Да вас потсетим на једну вашу депешу од 13 јануара, \ где се каже: „... команда број 11 (значи немачка) ставља вам на ј расположење групу од 64 саботера под командом Гаре“ (Гашпаре- ј вића), понављам Гаре, са једном или две радиостанице, одлично наоружагш... У Сарајеву је већ приспело њих 29... Сви су Срби ... Гара ми поручује да се потпуно стављају на расположење нашим ј” организацијама... Гара поручује да има специјалисте наставнике, ; па ако желимо ставља нам их на расположење... Гара жели хитан састанак са мном... Број 11 се ставља на расположење итд...”²⁰¹

Оптужени: У томе моменту 13 јануара ја нисам био тамо, мој штаб се налазио у области Сарајева, а ја сам био на Требави.

Тужилац: Како то, ви на Требави, а штаб у Сарајеву?!

Претседник: А малочас сте нам казали да сте преко Бороте добили везу.

Оптужени: Те поједине детаље ја не знам. Мирко Лалатовић био је у области Сарајева са целим штабом. Ја сам из Сарајева отишао у област Кнежине и из Кнежине прихватио трупе које је довео генерал Мирослав Трифуновић, па затим отишао преко Озрена на Јастребац, где сам учествовао у борби.

Претседник: Треба да вас потсетим на вашу депешу.

Оптужени: Моја депеша може бити само одговор. Депеша је била послата Лалатовићу, пошто се је он налазио у Сарајеву, а ја на Требави.

Претседник: Колико је далеко Требава од Сарајева?

Оптужени: Ту је било потребно прећи један тешки пут који се није могао лако прећи.

Претседник: Колико је часова требало коњем или пешке за теренску везу са Лалатовићем од места вашег штаба?

Тужилац: Никада се станица није одвајала.

Оптужени: Ја сам држао једну станицу, али је Лалатовић одржавао везу и примао депеше: Ја такве везе нисам имао.

Претседник: Колико је растојање било између Лалатовића и вас?

Оптужени: Најмање три дана.

Претседник: Како?

Оптужени: Коњем.

Претседник: Борота вам је упутио депешу и ево вашег одговора, укратко (чита): „... Позовите пуковника Павловића и ступите у везу са Гаром...” Кажите да ја немам ништа против тога да Гару примим у нашу команду... Пуковник Павловић треба да прими те специјалисте наставнике, па да се то искористи...”

Оптужени: Депеше су биле упућиване преко Лалатовића, који је примао депеше, а он је само у краћем облику о томе извештавао и вероватно да је он, према томе, и послао одговор. Ја се те депеше не сећам, јер је он мени само у изводу јављао: Борота ми јавља то и то, и ја сам шиљао одговор.

Претседник: Према томе то значи да су и једна и друга депеша тачне.

Претседник: Шта би било са људима Топаловићевим и са самим Топаловићем ако не би извршили задатак исписавања парола итд.?

Оптужени: То је било предвиђено у упуту за команду. О томе је постојао један нарочити нацрт.

Претседник: А шта би било са њима? Скидање са положаја или тако нешто слично.

Оптужени: Постојало је у архиви наређење.

Претседник: То је ваша наредба, строго поверљиво број 230. „Начелник штаба југословенске војске у отаџбини. Наредба од 13 јануара 1945 године за специјалне задатке. - На територији Србије потребно је неопходно ставити на расположење команди краљевских командоса подесна лица, која се сама буду јавила и која одговарају осталим условима, карактерним и моралним особинама. Та лица морају знати да ће у случају неизвршења задатка бити осуђена на смрт, те према томе да се не могу јавити они који само желе да се врате у Србију” итд. итд. „Начелник штаба, армиски ђенерал Драг. Михаиловић.” - Зар убијате људе због тога што не испишу паролу „краљ”?²⁰²

Оптужени: Ја не.

Тужилац: Ту се ради о крупнијим стварчицама.

Претседник: Неразумљиво је: пошаљете некога Србина у Србију да исписује паролу „краљ”, и ако не буде исписао паролу „краљ” треба да буде убијен.

Оптужени: Упуте о исписивању тих парола расписивали су командоси.

Претседник: Ја енглеске командосе немам у истражном материјалу.

Оптужени: У упуту су предвиђене строге казне. Тежња је била да се изабере најбољи људи за командосе. Било их је маса који стварно нису били за то способни.

Претседник: Тако кратке пароле са шаблоном које сте ви прописали свака шепртља може да исписује. Не треба за то човек високог карактера па да због тога изгуби главу. Ту не треба да буду

никаква лица која чак морају бити специјалних моралних особина.

Оптужени: Ја верујем да у истражном материјалу којим ви располагете имате упуте. Код мене је било упута и наређења. По моме мишљењу и сећању они су имали пропагандну улогу на првом месту! Морају бити добри пропагатори, морају припремити долазак и повратак србијанских трупа на своје територије. То је једно од најважнијих.

Претседник: Кога сте ви све од тих трупа имали под својом командом у Босни, сем четника?

Оптужени: Било је муслиманских јединица.

Претседник: Добро. А онда је ли било ту Српске државне страже?

Оптужени: Они су сви побегли Немцима са командантима. Они су отишли у Завидовиће и добио сам писмо од Стевана Радовановића да су гласали да треба да се предаду Немцима.

Претседник: А како стоји ваша веза са љотићевцима?

Оптужени: Добио сам ЈБотићев предлог да се ставља под команду. Имао сам намеру да трупе у Италији преоријентишем а надао сам се приливу из заробљеништва. Прилив из заробљеништва требало је да омогући појачање тих трупа, уједињење и њихово разблаживање. У ЈБотићеве снаге нисам веровао. Тако бих имао једно језгро, и одатле бих могао у даном моменту да дејствујем према Словенији.

Претседник: Да ли вам је ЈБотић понудио уједињење својих снага са четницима и јесте ли ви прихватили?

Оптужени: Јесте, понудио је и ја сам прихватио. Послао сам генерала Јовановића да иде у Словенију и да те трупе прихвати. Њему сам дао инструкције шта има да ради.

Претседник: То је тзв. истакнути део Врховног штаба?

Оптужени: Јесте.

Претседник: А кога сте још послали?

Оптужени: Послао сам генерала Јовановића, Сенишу Оцокољића и ЈБубу Јовановића-Патка.

Претседник: Да ли вам је ЈБотић писменим путем учинио понуду?

Оптужени: Прво је упитао да ли хоћу да примим његовог делегата и кад сам ја одговорио да хоћу, делегат је дошао и донео писмо.

Претседник: Да ли је у том писму био и предлог?

Оптужени: Ја сам то писмо бацио, али предлог је био.

Претседник: Кад је дошло до отступања љотићеваца и недићеваца из Србије, где су се налазили Миодраг Дамјановић и Матија Парац?²⁰³

Оптужени: Парац је отишао преко Хрватске. Он је био сам.

Претседник: А генерал Дамјановић?

Оптужени: Генерал Дамјановић пришао је генералу Мирославу Трифуновићу у Србији и ја сам се са њим нашао д&д.-Кнежине, кад су србијанске снаге дошле у област Киежине. срез Рогатица. Дамјановић је онда ишао тамо где су се налазили ти одреди.

Претседник: А где су се налазили одреди?

Оптужени: Не знам тачно. Једни су били у Италији.

Тужилац: Да ли је Јулијска Крајина у Италији?

Оптужени: Тада је била.

Претседник: Где су били код Милана, или код Падове, или на ком другом месту, реците?

Оптужени: Преко старе југословенске границе.

Претседник: Значи Јулијска Крајина, Ријека, Истра, ту негде?

Оптужени: Јесте.

Претседник: Значи, на странијој територији извршено је обједињавање четничких и љотићевских снага под командом генерала Дамјановића?

Оптужени: ... који је од мене имао специјалне инструкције.

Претседник: Добро, реците нам сада како се и под којим условима овај штаб о коме је реч нашао код Немаца на територији Италије?

Оптужени: Не бирајући сретства. Биле су коришћене лажне исправе и све што је било могуће. А ми смо могли да дођемо до лажних исправа.

Тужилац: Је ли и ЈБотић имао лажне исправе?

Оптужени: Он није.

Претседник: Молим вас да прецизирамо ово: ко је дозволио да се службе свим сретствима, па и то да се могу преселити у Италију?

Оптужени: ЈБотић није користио сва сретства...

Претседник: Нема то везе са ЈБотићем. Можда вас је мало збунило питање? Ја сам вас питао како се и под којим условима догодило да се овај ваш штаб нашао на територији Италије заједно са Немцима?

Оптужени: Ја мислим да је отишао возом.

Претседник: Јесте ли ви то дозволили?

Оптужени: Јесам.

Претседник: Па зар није то лаћање за последња сретства?

Оптужени: Па, то је.

Тужилац: Да ли је Шумадиска дивизија била илегална?

Оптужени: Ја не знам да се зове Шумадиска дивизија.

Претседник: Које су све снаге ушле у састав те групе?

Оптужени: То су биле снаге које су имали уза се Момчило Ђујић, Димитрије ЈБотић и Добросав Јевђевић.

Претседник: Кад се све овако резимира, како се ту пред Судом одвијало, да у Босни, у Лици, у Херцеговини итд. четнички команданти сарађују са окупаторима, са Немцима, са Талијанима, можете ли ви Суду да наведете иједног вашег команданта који никада није сарађивао са окупаторима?

Оптужени: Имало је.

Претседник: Наведите имена.

Тужилац: Он нека наведе имена, а ја ћу сутра пронаћи депеше да су сарађивали.

Претседник: Није довољно рећи имало је, већ нам наведите име и презиме, јединицу, корпус тај и тај и територију на којој је командовао.

Оптужени: Не могу да се сетим имена корпуса.

Претседник: У реду, кад не можете да се сетите имена корпуса, сетите се имена команданата.

Оптужени: Имало је. Ја се тренутно имена не могу да сетим.

Претседник: Кад је имало, где је имало, ко је то био? Да ли је било у Црној Гори?

Оптужени: Није било.

Претседник: У Херцеговини?

Оптужени: Било је команданата који нису сарађивали.

Претседник: Који су то?

Оптужени: Не знам имена.

Претседник: Јевђевић, Данило Салатић, Баћовић?

Оптужени: Не знам имена, не могу да именујем.

Претседник: Идемо даље; Далмација?

Оптужени: Мислим да је било.

Претседник: Наведите имена. Илија Трифуновић-Бирчанин, Радован Иванишевић?

Оптужени: Не знам.

Претседник: У Лици?

Оптужени: Имало је.

Претседник: Наведите имена.

Оптужени: Ја имена не памтим.

Тужилац: Наведите име, а ја ћу сутра наћи депешу да је сарађивао.

Претседник: Јесте ли у стању сада пред Судом да дате имена?

Оптужени: Нисам у стању сада да то дам.

Претседник: Ја ћу вам казати оне које сте у истрази навели као главне да сте имали. Ево у Србији наведите који нису сарађивали. Велимир Пилетић?

Оптужени: Није Пилетић, а мислим да није ни Синиша Оцокољић.

Претседник: ЈБуба Јовановић-Патак?

Оптужени: Ја мислим да ЈБуба Јовановић није. Нисам имао податке.

Претседник: Има ли и један који је чист, који није сарађивао?

Оптужени: ЈБуба Јовановић није.

Претседник: Драгослав Павловић?

Оптужени: Није.

Претседник: Мајор Милановић?

Оптужени: Нисам имао никакве податке за њега.

Претседник: Димитрије Радојевић?

Оптужени: Није ни он. Он није био командант. Он је био делегат.

Претседник: Манчић?

Оптужени: Није.

Претседник: Милан Стојановић.

Оптужени: Није.

Претседник: Драгутин Кесеровић?

Оптужени: Није ни он. (Смех и веселост у дворани)

Претседник: Поп Радојица Перишић?

Оптужени: Ја нисам имао података о њему.

Претседник: Петар Баћовић?

Оптужени: Ја из ових података видим да је имао.

Претседник: Славко Бјелајац?

Оптужени: Он је имао.

Претседник: Милош Глишић?

Оптужени: Он није ни радио.

Претседник: Воја Јукачевић?

Оптужени: Имао је.

Претседник: Павле Ђуришић?

Оптужени: Имао је.

Претседник: Блажа Ђукановић?

Оптужени: Имао је.

Претседник: Бајо Станишић?

Оптужени: Имао је.

Претседник: Нешко Недић?

Оптужени: Нешко Недић, он је припадао четвртој јуришној групи, имао је.

Претседник: Предраг Раковић?

Оптужени: Имао је.

Претседник: Гогих Тодор?

Оптужени: Није имао.

Претседник: Генерал Мирослав Трифуновић?

Оптужени: Имао је.

Претседник: Мајор Радомир Цветић?

Оптужени: Није имао везе са окупатором.

Претседник: Милош Марковић?

Оптужени: Није имао.

Претседник: Предраг Раковић?

Оптужени: Имао је.

Претседник: Смиљанић Душан?

Оптужени: Није имао.

Претседник: Никола Калабић?

Оптужени: Имао је.

Претседник: Младен* Бојовић?

Оптужени: Није имао.

Претседник: Света Трифковић? — / /

Оптужени: Није имао.

Претседник: Живан Лазовић?

Оптужени: Живан Лазовић пре но што је дошао код мене припадао је организацији, мислим Недићевој. Имао је.

Претседник: Александар-Саша Михаиловић?

Оптужени: Ја нисам имао података до ове оптужнице. Нисам за њега знао да ради те ствари.

Претседник: Не можете да кажете одлучно?

Оптужени: Имао је.

Претседник: Генерал Светомир Ђукић?

Оптужени: Имао је. —
Претседни^П~Вл'5димир Комарчевић?
Оптужени: За њега нисам имао података.
Претседник: А шта мислите?
Оптужени: Није имао.
Претседник: Нешко Недић?
Оптужени: Имао је.
Претседник: Драгомир Топаловић?
Оптужени: Никад.
Претседник: Звонимир Вучковић?
Оптужени: Имао је.
Претседник: Милош Радосављевић?
Оптужени: Није имао.
Претседник: Драгослав Рачић?
Оптужени: Имао је.
Тужилац: Молим вас, шта значи: имао је?
Претседник: „Имао је” - имао је везе са окупатором, а „није” - није имао везе са окупатором. Димитрије Лазаревић?
Оптужени: Не знам ко је то.
Претседник: Душан Радовић-Кондор?
Оптужени: Није.
Претседник: Бора Митрановић?
Оптужени: Није имао.
Претседник: Стеван Дамјановић?
Оптужени: Нисам имао података за њега. Није имао.
Претседник: Поп Сава Божић?
Оптужени: Имао је.
Претседник: Цвијетин Тодић?
Оптужени: Ако се рачуна оно што је са усташама било онда је имао, иначе са Немцима никада.
Претседник: Славољуб Враћешевевић?
Оптужени: Нисам имао података да је имао.
Претседник: Значи, знак питања. Гојко Борота?
Оптужени: Није имао.
Претседник: Сад смо читали депешу?
Оптужени: То нисам знао.
Претседник: Да ли је имао везе или није?
Оптужени: Имао је.
Претседник: Сергије Михаиловић?
Оптужени: Ја не знам. Он је погинуо.
Претседник: Јездимир Дангић?
Оптужени: Имао је.
Претседник: Бошко Тодоровић?
Оптужени: Нисам знао да је имао.
Претседник: А да ли је имао?
Оптужени: Нисам сигуран.
Претседник: Урош Дреновић?
Оптужени: Не знам. Нисам са њим имао контакт.

Претседник: Радивоје Керовић?

Оптужени: Није имао.

Претседник: Стеван-Лека Дамјановић?

Оптужени: Мало пре сте питали. Ја мислим да није.

Тужилац: Је ли Лека и Стеван иста личност?

Оптужени: Иста личност.

Претседник: Раде Радић?

! Оптужени: Имао је.

Претседник: Манојло Перић?

Оптужени: Није имао. Он није био командант.

Претседник: Петар Баћовић?

Оптужени: Имао је.

Претседник: Поп Стеван ...(?)

Оптужени: Мислио сам да није имао.

Претседник: А сад?

Оптужени: И сад мислим да нема ништа.

Претседник: Добросав Јевђевић?

Оптужени: Имао је.

Претседник: Илија Трифуновић-Бирчанин?

Оптужени: Имао је.

Претседник: Момчило Ђујић?

Оптужени: Имао је.

Претседник: Младен Жујовић?

Оптужени: За њега не знам. Ја сам њега послао у Далмацију да издваја те делове.

Претседник: А где је седео?

Оптужени: Не знам.

Претседник: Славко Бјелајац?

Оптужени: Није имао.

Претседник: Миодраг Капетановић?

Оптужени: Не знам.

Претседник: Александар Мишић?

Оптужени: Уопште није радио.

Претседник: Карло Новак?

Оптужени: Нисам имао података и сматрам да није имао. Он је био ухапшен.

Претседник: Иван Презељ?

Оптужени: Није имао.

Претседник: Јањић?

Оптужени: Онај што је био у Славонији? Имао је.

Претседник: Жарко Тодоровић?

Оптужени: Никад није имао.

Претседник: Александар Николић?

Оптужени: Имао је.

Претседник: Драгиша Васић?

Оптужени: Није имао.

Претседник: Бративоје Урошевић?

Оптужени: Није имао

Претседник: Воја Лукачевић?

Оптужени: Имао је. Ми смо њега прешли.

Претседник: Јован Јеловац?

Оптужени: Није имао.

Претседник: Бајо Станишић, Павле Ђуришић, Ђорђе Лашић?

Оптужени: Имали су.

Претседник: Рајо Банчић?

Оптужени: Он је био шеф пропагандног отсека на Мајевици. Није имао.

Бранилац Глишићев: Шта је са Глишићем?

Претседник: Ја сам одмах у почетку питао. Да ли вам је познато да је Глишић имао везе са окупатором. Бранилац то тражи.

Оптужени: Јесте.

Претседник: (Обраћа се браниоцу): Јесте ли задовољни? Објасните ми сад, оптужени Михаиловићу, ко је то Ранко ЂШЈЖић?²⁰⁴

Оптужени: Ранка Брашића нисам знао све док није дошао са генералом Мирославом Трифуновићем. То је адвокат из Београда.

Претседник: Из Београда? Да ли се он налазио код вас у штабу.

Оптужени: Код мене не, него код генерала Трифуновића. Нисам га ни видео док није једног дана, по предлогу Трифуновића, дошао мени.

Претседник: Да ли сте слали адвоката Брашића кадгод за Загреб?

Оптужени: Јесам.

Претседник: Ко је свршио ту ствар око слања Брашића за Загреб?

Оптужени: Ја мислим поп Саво.

Претседник: Зашто је Брашић слат у Загреб?

Оптужени: Сам је тражио. Дошао је са генералом Трифуновићем/ и учинио ми је предлог, пошто је мени требало да се на сваки начин повежем са Загребом. На то ми је указивано као на један недостатак, што немам довољно везе са Мачеком. Онда је он рекао да може стићи у Загреб. Кад сам му приметио да има флеку на лицу, он је имао велику црвену флеку, рекао је да му је могућно да пође, да има тамо пријатеље и да ће апсолутно моћи да опстане у Загребу. Тада сам дозволио да оде и у Загреб. Дао му задатак да ухвати везу са мачековцима и да ту везу обнови, јер сам је био долазећи у Босну, изгубио.

Претседник: Са којим мачековцима?

Оптужени: Са онима који су уз Мачека, јер мачековаца је било три врсте.

Претседник: Конкретно, са којим знатнијим мачековцима?

Оптужени: Са инжењером Кошутећем.

Претседник: Да ли је још с ким требало да хвата везу?

Оптужени: Ја сам вероватно дао и писма. Не могу да будем прецизан. Често сам слао та писма извесном броју домобранских официра, мојих ранијих познаника. а нарочито сам му дао везу са Николом Чанићем, који је био потпуковник, *а радио је на пијаци у Загребу као продавац.*

Претседник: А на кога сте га официра још упутили?

Оптужени: На генерала Мирка Опачића, на Августина Марића...
 Ја сам то навео тачно у истрази.

Претседник: И на Дефара?

Оптужени: Да.

Претседник: На кога још?

Оптужени: У мом записнику то је тачно наведено. Ја бих вас молио да ми помогнете.

Претседник: Можда на Цирила Данда.

Оптужени: Да.

Претседник: Је ли ишао Брашић у Загреб?

Оптужени: Јесте.

Претседник: Какав је извештај поднео?

Оптужени: Известио ме је да је ухватио везу са мачековцима, да су веома неодређени, да траже да се од стране Централног националног комитета упуте претставници на разговор и да траже још да буду Србијанци, а да не буду из других крајева.

Претседник: А какав вам је реферат поднео у погледу везе са домобранским официрима?

Оптужени: Ја се не сећам шта ми је могао дати, само се сећам да је због тога што је морао да легализује свој положај, да је ваљда преко Николе Чанића, имао везе са Матијом Чанићем, његовим братом, а Матија је био у усташком штабу.

Претседник: Је ли још који пут Брашић одлазио у Загреб?

Оптужени: Ја сам тачно рекао у исказу. Он је ишао и долазио...

Претседник: Кад је други пут ишао какгш му је био задатак?

Оптужени: Он је имао да продужи задатак. Он је мени рекао да је могућно да у области севера, на словеначко-хрватској граници, образује... Мене је вукла једна тежња да домобране преведем на моју страну и да њих са мачековцима заштитим, јер сам њима давао упутства 1943 године преко специјалног изасланика мачековаца како треба да се ради.

Тужилац: Како се зове тај изасланик?

Оптужени: Беланић.

Претседник: Јесте ли ви пре Брашића, за хватање везе са мачековцима, слали кога у Загреб?

Оптужени: Слао сам.

Претседник: Кога?

Оптужени: Барид, је требало да ради, али није био послат.

Претседник: Јесте ли слали можда Предавца?²⁰⁵

Оптужени: Не знам ко је ишао пре а ко доцније, ако нису заједно отишли.

Претседник: У реду. Кад се Брашић вратио из Загреба у каквој је униформи био?

Оптужени: У немачкој униформи.

Претседник: Је ли вам Брашић донео шта из Загреба?

Оптужени: Ја се не сећам.

Претседник: Да ли је имао још с ким да хвата везе сем са мачековцима и домобранима.

Оптужени: Ни са ким више. Апсолутно. Оно што оптужница износи да је добио задатак да хвата везу са Степинцем и Павлићем то није истина.

Претседник: Како није истина, објасните?

Оптужени: Тај задатак није дат. Ако би му ја и препустио да хвата везу са неким усташама, то је зато да би могао да легализује боравак, јер он, као обавештајни орган, сматрам да има право на све.

Претседник: Да ли је ухватио везу са усташким штабом?

Оптужени: Јесте, нешто ми је нејасно у томе, као да јесте. То сам сматрао као нормално за једног обавештајца да се може служити свим сретствима.

Претседник: Јесте ли ви сем Брашића још кога упућивали у Загреб?

Оптужени: Раније је ишао Предавец. Требали су други да иду, али не за Загреб, него да прођу отуда, да иду на место где смо требали да образујемо штаб од генерала Трифуновића, уз њега је требало да буде и Васа Ристић, члан Централног комитета. Не знам да ли је инжењер Станковић требало такође да буде.

Претседник: Јесте ли слали Рачића или Нешка Недића?

Оптужени: Да, то је било.

Претседник: У чијим рукама је био Загреб?

Оптужени: У немачким.

Тужилац: Јесу ли Нешко Недић и Рачић ишли тамо.

Претседник: Јесу, Дража каже јесу. А да ли су били Немци и усташе у Загребу, и како је то било?

Оптужени: Зато што СУ Недић и Јвачић кауегорички тражили да иду да би тражили од Лера да се армија преда нама.

Претседник: Да ли се армкја предала.

Оптужени: Није. Осећао се крах Немачке, то је било априла 1945 године. Са таквим захтевом су отишли.

Претседник: Који је то месец био?

Оптужени: Април 1945 године.

Претседник: "Есте" ли имали снага у Босни?

Оптужени: Имао сам.

Претседник: Је ли то био неки акт војничке куртоазије, да се од непријатеља затражи капитулација?

Оптужени: Нисам могао да спречим. Акт војничке куртоазије никакав није био. Отишли су, јер се дознавала пропаст немачке армије, да ми грабимо то и уведемо снаге, које би се пребациле да ту дођу.

Тужилац: (обраћа се претседнику) Молим вас поставите питање шта су они реферисали.

Претседник: Сад ћемо, само да завршимо. Да ли су се они предали Леру?

Оптужени: Нису.

Претседник: Шта су реферисали Нешко Недић и Брашић када су се вратили из немачко-усташког Загреба?

Оптужени: Нису ништа успели.

Претседник: Јесу ли долазили у контакт?

Оптужени: Долазили су у контакт са начелником штаба Лера.

Претседник: Па добро, је ли Лер знао да су они четници?

Оптужени: Сигурно.

Тужилац: И ништа, лепо су се растали.

Оптужени: Јесте.

Тужилац: Они траже предају, а он каже: „Не дамо.“

Оптужени: Тако је (у дворани смех, претседник звони).

Претседник: Јесте ли тада у марту, априлу 1945, кад сте слали Брашића у Загреб, поставили као задатак хватање веза са Павелићем и Алојзијем Степинцем?²⁰⁶

Оптужени: Никада.

Претседник: Вама је у истрази предочено писмо које сте упутили како стоји „његовој преузвишености др. Алојзију Степинцу, надбискупу загребачком и митрополиту хрватском - Загреб“.

Оптужени: Видео сам.

Претседник: Па шта кажете о том питању?

Оптужени: То није моје писмо.

Претседник: Како није?

Оптужени: Ја сам то јасно казао.

Претседник: (обраћа се тужиоцу) То вам се писмо оспорава.

Тужилац: Нисам га Ја написао.

Оптужени: Ни ја.

Тужилац: (подноси оптуженоме писмо које је писао Степинцу). Изволите, је ли то ваш потпис.

Оптужени: Потпис је мој али писмо није моје (у дворани смех).

Претседник: (чита писмо) „Врховна команда 15 априла 1945. Поштованом г. Б. У...“ Ко је то Б. У.?

Оптужени: Ми смо о томе расправљали, то може да буде само Брашић.

Тужилац: Адвокат Брашић.

Претседник: (наставља читање писма): „Захвалан сам вам за обавештење које сте ми учинили о резултатима ваших разговора са екселенцијом у циљу вођења једне заједничке борбе против партизана. У посебном акту, који су вам заједно са овим писмом уручени, садржане су потребне одлуке у погледу довршења ових разговора и закључења једног жељеног аранжмана. Мени је, међутим, жеља да се овим писмом пази искључиво питање учињеног предлога од стране екселенције за моју личну посету и директно уређење овог народног посла, те вас лепо молим да budete љубазни да екселенцију упознате са садржином његовом...“

Тужилац: Молим лакше.

Претседник: (наставља читање писма): „1/ У првом реду вас молим да у моје име захвалите екселенцији на љубазности и позиву који ми је преко вас упутила. Чисто принципијелни разлози изражени током ове четири године не допуштају ми, на жалост, да се овом љубазном позиву одазовем. - 2/ Свакако ми је стало да екселенцију убедите да у конкретном случају моја лична безбедност не долази у питање, јер сам апсолутно уверен да би ми екселенци-

ја на свом подручју пружила безусловну сигурност и обезбеђење.
 - 3/ Током ове четири године ја се ниједном приликом нисам одвајао од својих трупа. Ту околност су моји команданти, које сам одмах упознао са садржајем предлога екселенцији, истакли и изричито ме молили да ни у овој прилици не отступим од устаљене традиције трупа и да избегнем свако уношење немира у њихове редове. Молећи да будете веран тумач ових разлога пред екселенцијом, ја користим ову прилику да преко вас екселенцију умолим да господи официрима којима сам вођење преговора поверио, поклони пуно поверење и да на тај начин омогући успех завршетка овог посла на корист оба народа. Молим вас исто тако да подвучете моју решеност да се у прављењу пројектованог споразума заједно са својим потчињеним командантима и трупима стриктно придржавате свих утаначења која господа делегати у име Врховне команде буду прихватили. Са своје стране ја изражавам своју дубоку наду и дубоко уверење да ће тим истим духом држања ваше часне речи бити прожета екселенција, његови команданти и трупе.

„Саопштавајући садржај овог писма екселенцији, молим вас да му..." велико Му каже претседник, изволите изразити моје поверење. Вама захваљујем на пожртвовању и напорима које уносите у остварењу овог по народ корисног посла и верујем да ћете и убудуће у свакој прилици и на сваком месту умети да послужите интересима наше домовине, чије вам признање, надам се, неће изостати. Срдачно вас поздравља ваш генерал Драгољуб Михаиловић."

Претседник: Је ли то ваше писмо?

Оптужени: Молим датум?

Претседник: 15 април 1945 године.

Оптужени: Десетог јануара 1944 године почео сам борбе са усташама. 10 јануара у борбама било је веома великих жртава.

Претседник: Да ли је ово писмо ваше?

Оптужени: Није.

Претседник: А потпис?

Оптужени: Потпис може да буде мој. али писмо није моје. (У дворици смех).

Претседник: Тужиоцу рекосте да је ваше.

Оптужени: Мој потпис јесте.

Тужилац: Да ли је ваше или не може да буде ваше?

Оптужени: Извините на изразу, потпис је мој, али ја не знам да се правнички изражавам. 13 априла налазим се у оштрој борби са усташама. 15 априла још сам у борби са усташама. 13 априла ја сам их потукао у борби и те борбе трајале су можда до 17 још.

Тужилац: Само то треба доказати!

Оптужени: Ми смо били у борби.

Тужилац: Ја не знам.

Претседник: Молим вас ево и ово писмо: „Врховна команда 15 априла 1945 године. Његовој преузвишености др. Ллојзију Стспинцу.

надбискупу загребачком и митрополиту хрватском Загреб. - Преузвишености, преплавивши Србију и друге српске покрајине, комунистички вал од неког времена запљускује и оне покрајине које настањује хрватски народ. Он се све више шири и нарочито последњих дана прети да преплави и те крајеве онако исто као што је то био случај у минулој години са српским крајевима. Приликом прве аудијенције, којом сте доносиоцу овога писма учинили част, имао је он прилике да обавести вашу преузвишеност о свим невољама и патњама што их је комунизам проузроковао српском народу у току неколико минулих месеци. Осећајући у овим часовима потребу да, поред осталих, и вашој екселенцији, као духовном вођи хрватског народа, скренем пажњу на све страхоте евентуалног комунистичког освајања хрватског простора, мени је част да у прилогу доставим вашој преузвишености један мемоар у коме су изложена моја гледишта на садашње војне и политичке догађаје. Доносилац овог писма биће вашој екселенцији на расположењу за евентуална даља обавештења. Без обзира на све оне моменте и околности које су нас или које би нас могле делити. Ја сматрам за своју дужност да замолим и вашу преузвишеност да уложи сав свој утицај и све своје напоре у циљу активизације свих националних снага хрватског народа у борби против бољшевика.

Упућујући вам ову молбу ја желим да верујем да ће ваша преузвишеност, идући стопама својих великих претходника, одговорити свим оним дужностима и задацима који се пред вашу преузвишеност постављају у данашњим тешким временима, јер од правилног схватања тих дужности и задатака са стране ваше преузвишености зависиће и место што ће га историја хришћанства, а напосе хрватског народа, вашој преузвишености доделити.

У том уверењу и нади ја препоручујем вашој благонаклоној пажњи доносиоцу овога писма и молим вашу преузвишеност да и овом приликом прими изразе мога особитог поштовања.

Армиски генерал

Драг. М. Михаиловић, с.р."

Претседник: Је ли ово ваше писмо?

Оптужени: Моје писмо није.

Претседник: Је ли потпис ваш?

Оптужени: Потпис је мој и сматрам да су ми оба писма у складној прилици подметнута. Датум молићу?

Претседник: Претрес се прекида и наставља сутра у седам часова изјутра.

Претрес је прекинут у 14,10 часова.

14 јун
Почетак у 7,30 часова

Претседник: Наставља се претрес по кривици оптурсеног Михаилаовић Драгољуба. Друже заставниче уведите оптурсеног Михаилаовића. (пошто је уведен Михаилаовић) Друже тужиоче, ако имате питања поводом испитивања које је јуче извршено, изволите.

Тужилац: Оптурсени Михаилаовићу, ви сте јуче, набрајајући ваше команданте који су сарађивали са окупатором а који нису, изнели извештан број ваших команданата за које сте тврдили да нису сарађивали са окупатором. Ја морам да вас упозорим на неколико депеша из истражног материјала и да тражим од вас изјашњење, пошто су то ваше депеше, управо вама послате депеше, да ли је то вама било познато када сте јуче давали исказ. Ево, ви сте рекли за вашег команданта Душана Радовића да није сарађивао са окупатором. 22 новембра 1943 Радовић... Како је било његово име - псеудоним?

Оптурсени: Кондор.

Тужилац: Добро, Кондор. Под бројем 11.014, - то је 162 број документа - он вам јавља: „У Ужицу се већ две ноћи хапсе комунисти по списку који је саставио... Извештен сам да је ноћу између 21 и 22 извршено стрељање неколико таквих..." Јесте ли прочитали у своје време ову депешу.

Оптурсени: Не.

Тужилац: Видите ли сада да је и Кондор сарађивао са окупатором.

Оптурсени: Видим.

Тужилац: Молим вас, кад су у питању ваше депеше, како је била организована ваша служба везе?

Оптурсени: Како?

Тужилац: Служба радиовезе.

Оптурсени: Служба радиовезе била је организована на тај начин што је постојао центар везе. Центар везе водио је мајор Јоже Певец.

Тужилац: Да ли је он до краја водио?

Оптурсени: До краја.

Тужилац: Колико је центар имао радиостаница?

Оптурсени: Око десет радиостаница.

Тужилац: Да ли је цеитар везе примао све депеше од свих команданата са терена?

Оптужени: Примао је.

Тужилац: Да ли су депеше биле шифроване?

Оптужени: Увек.

Тужилац: Шта се после дешифровања радило са депешама?

Оптужени: Давале се у рад коме треба.

Тужилац: Да ли су те депеше прекуцаване?

Оптужени: У више примерака.

Тужилац: У колико примерака?

Оптужени: Ја сам казао у два примерка. Један је ишао Централном (националном) комитету, а други за штампу.

Тужилац: Да ли је тај други долазио вама?

Оптужени: Долазио је кад сам имао времена.

Тужилац: Добро, кад сте предавали депеше, како је ишла процедура?

Оптужени: Ако сам заузет може да преда начелник оперативног одељења. Ако нисам заузет онда даје онај који ми реферисе.

Тужилац: А нормално, просечно?

Оптужени: Требао сам ја.

Тужилац: Да ли сте увек писали својом руком?

Оптужени: Не.

Тужилац: Кад нисте писали вашом руком, како сте поступали?

Оптужени: Издао сам наређења у овом смислу да напише онај који помаже, или сам диктирао.

Тужилац: Да ли је ваш командант Предраг Раковић сарађивао са окупатором?

Оптужени: Ја мислим да сам рекао да јесте.

Тужилац: У реду, онда нећу читати његове депеше.

Тужилац: Молим вас да ли је Јеша Симић, звани Дршка, ваш пуковник сарађивао са окупатором?

Оптужени: Ја за његов рад не знам. Оно што се износи за њега у оптужници мени није довољно познато. Њега је убио Раковић.

т

Тужилац: Убио је Симића, када?

Оптужени: 1944 године, и ако је био мој класни друг.

Тужилац: Дакле за Симића нисте знали да је сарађивао са окупатором?

Оптужени: Ја не знам, то сам рекао.

Тужилац: Да видимо за оне за које сте рекли да нису сарађивали, треба да пречистимо то. Ово је фото копија једног вашег документа, прилог 294.

Оптужени: Да.

Тужилац: Да ли је ово ваша примедба?

Оптужени: Да.

Тужилац: Очигледно да. У саобраћају са Јешом Симићем ви сте били пер си. Били сте школски другови.

Оптужени: Не, пер ту.

Тужилац: Како сте се звали иначе? Да ли је имао обичај да вас зове „главни доктор“?

Оптужени: То може да буде.

Тужилац: (Чита писмо Јеше Симића од 18 априла 1944 године у коме саопштава стање на целом простору 17 априла 1944 године) Ви сте ставили примедбу 18 априла 1944 године, дан кад сте читали. Ко су то Крцели?

Оптужени: Не знам.

Тужилац: Да ли су љотићевци?

Оптужени: Не знам, али мислим пре да су можда бугарске трупе, ако су из те области.

Тужилац: (Наставља читање писма) Ко је то Марковић?

Оптужени: Милош.

Тужилац: Колико је далеко Високо од Катића?

Оптужени: Тако, не знам али по карти бих знао.

Тужилац: (Чита даље депешу у којој се даје распоред четничких снага па се тако каже да је Кондор имао 1.400 људи и још неке команданте, са неколико стотина људи. Затим тужилац долази до места у извештају где се каже да је Марковић заузео Катиће и ту се задржао.)

Оптужени: За Звонка Вучковића не верујем да је био тамо.

Тужилац: Па ипак оно време ставили сте примедбу и датум.

Оптужени: Да. То је тако, али апсолутно не верујем.

Тужилац: Верујете ли да се Раковић састао са Кригером?

Оптужени: Да, то је могао. То могу да верујем.

Тужилац: Да видимо даље за ваше команданте који нису сарађивали. Ево на пример Милорад Момчиловић, за њега сте рекли да није сарађивао. Ево он вам шаље извештај 5 априла 1943 године. Из извештаја се види да је поменутоме била поверена одбрана неколико отсека на Дрини. На једном отсеку била је једна италијанска десетина са пушко-митраљезима. Једна чета са два бацача. Командант батерије је изјавио да може да гађа све што је потребно. Да ли сте ви 5 априла били тамо? Да ли сте почетком априла били тамо са Захаријем Остојићем?

Оптужени: По данима ја тачно не знам. Не знам где сам био.

Тужилац: Да ли вам је раније било познато да је Момчиловић сарађивао са окупатором?

Оптужени: Није ми било познато.

Тужилац: Да ли је Радмило Грђић сарађивао са окупатором?

Оптужени: Исувише. (Смех у дворани)

Тужилац: Онда нећу ни читати о њему. За Воју Лукачевића прочистили смо да је био са Немцима, Италијанима и са свима.

Оптужени: Он је имао уговор.

Тужилац: Имао је уговор. А Драгутин Кесеровић? и Никола Калабић?

Оптужени: Не.

Тужилац: Да ли вас је ХХ известио у једној депеши да је дошао до Аугуста Мајснера²⁰⁷ докуменат из кога се види тачан споразум између немачке команде, Лукачевића и Кесеровића?

Оптужени: Кесеровића не. Мислим да ХХ то није известио. Ја сам то са друге стране имао.

Тужилац: Молим испричајте по сећању.

Оптужени: Воја Лукачевић послао је у Београд капетана Милорада Митића и он је био у хотелу „Мажестик“.

Тужилац: Он је послао Митића?

Оптужени: Ја мислим он.

Тужилац: Да ли вас је поводом тога обавестио ХЕ-ХЕ. Је ли вас обавестио да је Митић стигао у Београд.

Оптужени: Можда, ја не знам.

Тужилац: Јесте ли шта предузели против Воје Лукачевића?

Оптужени: Ништа му нисам могао.

Тужилац: Добро, ништа му нисте могли. Сава Вукадиновић је ваш делегат? Је ли тако? Делегат Врховне команде у Црној Гори.

Оптужени: Да.

Тужилац: Видите шта он вас извештава поводом убиства Баја Станишића и Блажа Ђукановића у Острогу. Је ли вам то познато? Он вели: „За убиство Баје и Блажа тражио сам од наших људи у Подгорици да интервенишу преко Немаца да се стреља преко 300 комуниста“.

Оптужени: То ми није познато.

Тужилац: Та је депеша стигла у вашу команду.

Оптужени: Није ми познато. Моја команда је имала претежно официре из Црне Горе баш на водећим положајима.

Тужилац: Видите, Сава Вукадиновић тражи од Немаца да изврше одмазду због убиства Блаже и Баја. Јесу ли Блажо и Бајо сарађивали с окупатором?

Оптужени: Јесу.

Тужилац: Дакле издајници?

Оптужени: Казао сам да су сарађивали.

Тужилац: Тешко вам је рећи да су издајници.

Оптужени: Није потребно.

Тужилац: Партизани су убили издајнике, а он тражи да се за то стреља 300 комуниста. Ви сте јуче помињали да вам није познато да су они сарађивали са окупатором, а и за Драгишу

Васиљевића²⁰⁸ сте рекли да исто тако није сарађивао са окупатором.

Оптужени: Вероватно, ја нисам казао.

Тужилац: Ја имам овде један докуменат. Ако хоћете да га прочитам.

Оптужени: Како хоћете.

Тужилац: (Чита докуменат број 315 у коме Дражин командант извештава да ће „црвени“ ових дана напасти четнике. У депеши се каже да о овоме треба известити Немце и да они изиђу на терен): Је ли то ваш командант?

Оптужени: Да.

Тужилац: Како сте могли имати такве команданте?

Оптужени: Мени није писао.

Тужилац: Али знали сте шта се ради. Имали сте добру обавештајну службу.

Оптужени: Имао сам ја своје људе у Гестапоу, па и у шифрантском одељењу Гестапоа, али на терену нисам могао да развијем обавештајну службу за праћење команданата.

Тужилац: Чији је то псеудоним „Стипе“?

Оптужени: Ја не знам тачно. Нико од команданата нема псеудоним. Сваки има по неколико шифара. Свака шифра има друго име.

Тужилац: То је Јеша Симић. Да ли вас је он извештавао да су „црвени“ потиснути према Ивањици, да је Цветић рањен и пренет у болницу у Ивањици, да од Ибра гоне партизане Немци и Јаворски корпус.

Оптужени: Молим вас, да се разумемо. У погледу депеша не може се тражити опширно излагање где се ко налази. *Из тога излагања ништа се не види јасно.*

Тужилац: За Цветића сте јуче рекли да није сарађивао са окупатором.

Оптужени: Ја не знам да сам рекао.

Тужилац: (Чита депешу која је упућена Дражи Михаиловићу у којој стоји да су 18 камиона са љотићевцима отишли за Ивањицу. У депеши се даље каже „да се са више страна потврђује да је Тито у Срезу моравичком“): Ви сте добили о Цветићу обавештења од Армстронга. Ко је он био?

Оптужени: Бригадир британски.

Тужилац: У каквој функцији?

Оптужени: Шеф мисије.

Тужилац: Ево шта вам он јавља. То вам преноси Ханс. То је шифра. За кога?

Оптужени: За „Дроњу“, генерала Мирослава Трифуновића.

Тужилац: (Чита депешу у којој Армстронг извештава министра): „Следио сам Цветића до Негбине. Али Цветић је био више на западу. Нисам видео да су комунисти напали четнике. Нисам видео ништа страшно. Нема запаљених села. Јасно је

да су партизани напали осовину у Ивањици и после су партизани били гоњени."

У наставку, број 958 од фебруара 1944 године, стоји: „Јасно је да четници, Немци и Бугари нападају партизанае близу Златибора. Нижи Цветићеви официри заборављају Немце. Уместо Немаца, они мисле да су партизани непријатељи."

Оптужени: Ту је друга позадина.

Тужилац: Да чујемо позадину.

Оптужени: Бригадир Армстронг тражио је да се поруши један мост јужно од села Полумира. Ја сам пристао на то и наредио рад. Али сам обавештен од становника да се у Полумиру налази хиљаду босанских избеглица. Тражио сам од Армстронга да рушимо мост јужно од Рашке, јер је сасвим свеједно да ли ће на тој прузи, која води од Београда за Скопље преко Косова, бити порушен један мост северно или јужно. Он је то тврдоглаво одбио. Зато сам рекао Цветићу да се удаљи од њега да би одложио моменат, док се ми не договоримо за другу комбинацију, а за то време партизани су напали.

Тужилац: Али он каже да није видео. Ви сте сада оптужени, а Армстронг је слободан човек. Ја више њему верујем, *а Суд и одбрана како хоће*. Уосталом о том наређењу за ту акцију, поводом које је дошло између вас до извесног сукоба, ми ћемо имати времена у доказном поступку да се задржимо. Ја ћу вам поднети записник са вашег састанка, где се види да је била друга позадина вашег одбијања.

Оптужени: Не, једна једина позадина била је то што је село Полумир било пуно избеглица.

Тужилац: То ћете видети из оригиналних ваших докумената. То ће се изнети у доказном поступку. Капетан Радовић вам шаље извештај: „У ноћи 17 и 18 око 12,30 часова" - то је новембра 1943 године, то је било када су партизанске снаге загрозиле Ужицу, када су се приближиле Ужицу на Златибору. Сећате ли се тога догађаја?

Оптужени: У погледу времена не.

Тужилац: Он : „Ноћу 17 — 18 о. м. око 12,30 часова комунисти су са јачим снагама напали Бугаре и Немце у Кремнима и после осмочасовне борбе комунисти су разбили 1800 Бугара и 200 Немаца. Бугари у највећем нeredу и без оружја повлаче се за Ужице, беже главом без обзира. Бугари су имали 5 тенкова, од којих су три оштећена, тако да су она два, која су остала у исправном стању, одвукли за Ужице. Бугарска артилерија је пала у руке партизанима. У моменту писања овог извештаја извештан део Бугара, који се повлачи у реду, води борбу са комунистима у Биоски." Знате ли где је Биоска?

Оптужени: Знам

Тужилац: (чита): „Наши одреди ступили су у борбу код Биоске." Шта је то сада?

Оптужени: Ја не верујем тој последњој реченици зато што он никада није био на фронту.

Тужилац: Па нисте ни ви били на фронту.

Оптужени: Душан Радовић-Кондор и његове снаге нису биле на фронту.

Тужилац: Онда значи да је све ово лажно?

Оптужени: Не кажем да је лажно, али кажем за њега да је он био позади фронта двадесет километара.

Тужилац: Уосталом, Суд је ту и он ће то све ценити... Ево за Новака. То је број 146. Вас је Новак нешто питао, па му ви одговарате, и то овако: „Што се тиче неких разговора са италијанским командантима то није пожељно, али уколико можете да их израдите на погодан начин, учините то, не компромитујући ни покрет ни себе. У тешкој борби коју водимо треба искористити једног непријатеља против другог. Организација југословенске војске на вама лежи. Учините да она ојача без обзира на све препреке." Зар ово није давање одрешених руку Карлу Новаку да ради са Италијанима?

Оптужени: То је само интрига.

Тужилац: Ја не разумем ту вашу интригу. Зар није ово онако увијено речено: користите потајно, пазите да се не компромитујете.

Оптужени: По моме мишљењу не сме да се компромитује, а да интригира може.

Тужилац: Ви рекосте да Урош Дреновић није сарађивао са окупатором.

Оптужени: Ја сам с њим најмање везе имао. Мислим да уопште није сарађивао.

Тужилац: Добро. Ја ћу прочитати ваше депеше писане вашим рукописом из којих ће се то видети. Да ли је сарађивао са Немцима, усташама и Италијанима, са свима врстама окупатора?

Оптужени: Доцније сам то могао сазнати.

Тужилац: А јесте ли га и даље сматрали као свога команданта?

Оптужени: Нисам га ни поставио, нити сам га могао сменити.

Тужилац: Добро, да нађемо сада овлашћења којима сте то чинили.

Оптужени: Захарије Остојић је добио низ мојих потписа, које је могао да употреби за шта је хтео.

Тужилац: То не знам. Како ћете моћи доказати?

Оптужени: Доказаћу депешама команданата из којих се види да су изгубили моје потписе.

Тужилац: Ево једног другог документа из кога се види... „да је генерал пошао, да ће донети решење... Са вером у бога, за краља и отацбину, - командант Дреновић".

Оптужени: *Када је Шо било?*

Тужилац: *То је било 12 фебруара 1944 године.*

Оптужени: *Он Шада није био жив.*

Тужилац: *Онда је овде погрешно прекуцано, Шо ће вероваШно бити 1942 или 1943 године. Уосталом, постоје оригинална документа.*

Ево једног другог документа, број 324, у коме се каже да број 11 (Немци) поручују хитно следеће: „Све жеље у погледу муниције испуњене и биће отпослате куда треба.“ Ево Бороте, за кога ви рекосте јуче да није сарађивао.

Оптужени: Мени није било познато.

Тужилац: Да се задржимо на томе питању. Да ли вам је то било познато или не? Ево овде су оригиналне књиге депеша Бороте са овером и печатима. Суд може, ако хоће, да се осведочи. Ја ћу их предати Суду. Ово је једна депеша Боротина, која гласи: „Број 11 (Немци) поручује хитно следеће. Све жеље у погледу муниције испуњене и биће отпослато куда треба. Треба да се споразуме са вама и да дође један од ваших опуномоћеника да се ствари поставе на своја места. Предлажу да бацимо трупе по терену и да уништавамо, а они да дају муницију и остале потребе. Траже да се успостави радиовеза. Желе и нама да дају једну радиостаницу. Траже код њих једног радиотелеграфисту. Молим хитно инструкције. Пуковник Борота.“ Ето, то вам је депеша.

Оптужени: Ја то не знам и не верујем.

Тужилац: Сад ћу наћи шта сте ви њему одговорили и шта је он вама писао. Пазите, сада сте казали једну нетачност и читава ова публика ће видети да је то нетачност.

Тужилац: Сада имамо депешу број 32, поверљиво 98 - 3861 - 9/324: „Број 11 (Немци) поручују ми хитно следеће: Све жеље у погледу муниције испуњене су како треба“. Затим под бројем 259 са потписом Боротиним. На то ви кажете у депеши број 232: „... важно је само нагласити да је потребно да се хитно испуни наше тражење...“ Шта кажете на то?

Оптужени: Ја не знам.

Тужилац: Ви не знате? Значи да Борота лаже?

Оптужени: Не знам.

Тужилац: Је ли ви не признајете да је ово ваша депеша?

Оптужени: Ја не знам.

Тужилац: Јесте ли имали везе у Босни са Миланом Аћимовићем?

Оптужени: С којим Аћимовићем?

Тужилац: Са Миланом Аћимовићем.

Оптужени: Он је долазио на први и други састанак, један је био у Средњем, а други у Вучјаку.

Тужилац: Шта вам је набављао Аћимовић у Бечу?

Оптужени: Ја не знам.

Тужилац: Сад ћу ја да вас потсетим са вашом депешом број 13 од 12 јануара 1945: „Аћимовић се јавио са три депеше. Вакцине и најнужнији лекови доставиће се ових дана у Сарајево. Обећавам помоћ, муницију и одећу... Борота нека се стално интересује за ово и сваког дана нека тражи поново.... ”

Оптужени: Ја сам куповао материјал.

Тужилац: Изгледа да сте куповали од Немаца и оружје и муницију? Да ли је и генерал Трифуновић куповао бацаче пламена од Немаца?

Оптужени: Не знам. Ви ћете у мојим новчаним књигама наћи да сам ја куповао и муницију.

Тужилац: Да, да, ви сте само куповали. Ево вам ваше депеше 242 и 243 од 13 јануара, коју ви шаљете Бороти „Број, поверљиво, фер 98...” Шта значи ово „фер”? То је, свакако, кључ Врховне команде?

Оптужени: Јесте.

Тужилац: У тој депеши кажете: „... Команда 11 (Немци) ставља на расположење групу од 64 саботерал&дждаандом Гаре. Снабдевени су са једном већом и три мање радиостанице, одлично инструисани и опремљени... у Сарајево је већ пристигло њих 29 који су свршили специјалне курсеве... сви су Срби... Гара ми је поручио да се потпуно стављају на расположење нашој организацији и примају све наше директиве...”

Претседник: Та је депеша већ прочитана јуче.

Тужилац: У депеши број 243 **КЗЖБ С6:** „... Гара поручује да има специјалисте наставнике, па ако желите „обуку...” итд.

Претседник: И та је депеша читана.

Тужилац: У вези с том депешом ви јављате Бороти: „... Позовите пуковника Павловића и ставите се у везу са Гаром... Кажите пуковнику Павловићу да немам ништа против тога да људство под командом Гаре примимо у команду... „Пуковник Павловић треба да узме наставнике од Гаре.”

Оптужени: Не да узме.

Тужилац: Да се њима послужи.

Оптужени: Не. То нису били наставници.

Тужилац: Пуковник Павловић треба да узме од Гаре специјалне наставнике, те да се то искуство искористи.

Оптужени: Нису то наставници, оне који су Срби .

Тужилац: „Одржите састанак са Гаром”. Добро је да пуковник Павловић буде ту. Ја сам одредио пуковника Павловића за везу. Према томе њега тражити да се врати. Важно је да пуковник Павловић простудира шта су од Гаре његови људи научили и опремили. Ви сте тачно сазнали да долази из Беча и да га Немци нуде и преко Бороте.”

Оптужени: Не знам како, у коме смислу.

Тужилац: Ево депеше.

Оптужени: Ја не знам за ту депешу. Центар везе одвојен је од мене. Ја се налазим на Требави а центар везе је у Сарајеву и прима депеше из целе земље и у најважнијем облику доставља се што је мени потребно.

Тужилац: Ваши официри ће вас сутра демантовати. Ви сте толико пажње свему посвећивали и све држали у својим шакама.

Оптужени: Јесам, посвећивао сам колико сам могао.

Тужилац: Кад су вас ваши команданти извештали да сарађујете са Немцима како сте реагирали?

Оптужени: Не могу знати док не видим депеше.

Тужилац: Сетите се. Зар само онда знате кад вам се нешто по? Ви морате имати догађаје у глави. Како се сећате за оне ексере што су били просути по путу? То су важни догађаји! То је ваша сарадња са непријатељем, то је издаја отаџбине! Сећате ли се тога кад су команданти издавали такве ствари?

Оптужени: То су општа питања и молим вас оставите то за време кад треба.

Тужилац: Ја бих само хтео кратак одговор.

Оптужени: Ја сам казао да нисам могао владати, нисам успео да успоставим везу. Треба знати на који је начин успостављена цела организација.

Претседник: Друже тужиоче, докле имате да набрајате те све команданте?

Тужилац: Ја сам хтео за свакога.

Претседник: Ви онда имате да набрајате читав дан. То је већ рашчишћено. Оптужени није у стању да наведе ниједног команданта који није сарађивао с Немцима.

Тужилац: Ја желим да оптужени покаже да од његових команданата нема ни једнога који није сарађивао са непријатељем.

Претседник: Видите, оптужени Михаиловићу, јуче сте казали, не знам, а после, кад сам вас питао постоји ли и један ваш командант који није сарађивао са Немцима и кад су почела да се читају имена команданата и оригиналне депеше утврђено је да су сви сарађивали. Сада, видите, губимо време око тога, да вам се поново поставља питање, постоји ли иједан ваш командант који се није упрљао у сарадњи са Немцима?

Оптужени: Не могу да кажем, а верујем да их има.

Претседник: Суд ће из тога извући закључак.

Тужилац: У реду. Ја ћу показати друга документа у доказном поступку.

Претседник: То је питање јасно претресено.

Тужилац: Може и у доказном поступку.

Претседник: Изволите поставите друга питања ако их имате.

Тужилац: Да ли је вама било познато да неки ваши команданти ослобађају Немце заробљене од партизана, па их затим враћају Немцима?

Оптужени: Није ми познато. Не знам.

Тужилац: Видите, овај ваш командант из Параћина извештава вас да вам се по куриру шаљу два Немца. Писмо је датирано 30. VIII 1944 године, а потписао га је ваш командант из Параћина. Да ли је то издаја отаџбине? Да ли је то служење окупатору?

Оптужени: Сигурно.

Тужилац: Ево вам сада један други докуменат. То је прилог бој 275. Командант бригаде среза азбуковачког, - а ви се сећате њега, - из поцерске групе (оптужени: Сећам га се.), упутио вам је писмо у коме вас извештава да немачка команда из Шапца моли да јој се дозволи оправка пута за Крупањ. (Тужилац Минић чита докуменат у коме се углавном каже да немачка команда из Шапца моли да јој се дозволи оправка пута и да јој се стави на расположење потребна радна снага. У писму се даље саопштава да се, према провереним подацима, Немци стално припремају за предузимање акција против комуниста у Босни. Због тога наређују да команде среза рађевског и азбуковачког дозволе поправку наведеног пута и ставе потребну радну снагу на расположење. Даље се каже да је штаб издао потребну дозволу Немцима за поправку пута и тражену радну снагу. Писмо се завршава речима: „С вером у Бога, за краља и отаџбину". На крају писма је печат команде и потпис команданта.) А сада да разјаснимо питање држања територије. Да ли је то значило оно што ви називате држањем територије, да ли је то оно зашта ви кажете да су ваше трупе држале територије у Србији?

Оптужени: Да.

Тужилац: Да ли је то издаја?

Оптужени: Јесте. Али, то исто тако доказује и другу ствар: да Немци не смеју да изађу а да нас не питају.

Тужилац: А која је трећа ствар, коју то доказује?

Оптужени: (Упитно гледа у тужиоца).

Тужилац: Да ли то доказује исто тако да се четници и Немци не туку? Да ли је то тачно?

Оптужени: Јесте. Али, то је истовремено и доказ оне самовоље која је постојала.

Тужилац: Значи, одавде се види да се четници нису тукли са Немцима.

Оптужени: Јасно је. Али, ствар је у томе да су они морали да моле.

Тужилац: Јасно је да су сарађивали. А сада бих имао још неку ствар. Кажете да су Немци морали да вас моле кад су хтели да изађу на терен. Заиста, сада је јасно како сте ви држали тери-

торије. Реците ми сада нешто о овој ствари. Ви сте октобра месеца 1941 године поставили Павла Ђуришића за команданта. Да ли је то тачно?

Оптужени: Павле Ђуришић је доцније постављен.

Тужилац: (устаје са свога места, прилази оптужено[^] и показује му докуменат на коме се види потпис оптуженог). - Да ли је то ваш потпис?

Оптужени: Није, то је фалсификат.

Тужилац: Фалсификат?

Оптужени: Да.

Тужилац: (Прилази браниоцима и показује и њима докуменат са потписом).

Бранилац Ђоновић: Фалсификат је доста успео.

Тужилац: Павле Ђуришић је ипак био ваш командант?

Оптужени: Да. Тек кад сам дошао у Црну Гору онда ми је било јасно каква је ситуација тамо.

Тужилац: Ви рекосте да је ово фалсификат, а ко је то могао да фалсификује?

Оптужени: Онај коме је то требало.

Тужилац: Да не кажете можда да сам ја то фалсификовао?

Оптужени: То не.

Тужилац: Ако је ово фалсификат онда је онај који је фалсификовао био велики мајстор.

Оптужени: Апсолутан фалсификат.

Тужилац: Прочитаћу вам сада једно писмо Павла Ђуришића и после тога поставити једно питање да одговорите на њега. Он вам доставља свој говор који је одржао у Колашину када је дочекао Пирција Биролија. Ја морам да вам тај говор прочитам, јер је у вези са питањем које ћу вам после поставити. То је Павлов говор, ево видите из примедбе са стране. Он говори гувернеру Црне Горе Пирцију Биролију. Ископчан је из ваше архиве. Говор почиње овако: „Поштована Екселенцијо, поштовани гости, драга браћо и сестре“. (Тужилац чита дословно текст тога говора, који углавном садржи следеће:) Судбина великих европских народа разликује се од судбине малих народа. Мали народи су увек изложени разним опасностима и приморани су да физичке и умне силе троше само за свој животни опстанак, док је великим народима остало довољно могућности да се посвете свом културном и просветном раду. Зато је велики српски песник Његош рекао: Из грмена великога лафу трудно изаћ није, у великим народима генију се гнездо вије. - Српски народ је уопште, а специјално у Црној Гори, увек био изложен сваковрсним патњама и од стране људи и од стране природе. Насељен на кршевитом и неплодном терену вечито се борио за свој опстанак и српско име. Црногорцима су слобода и српско име били вечити понос, али се десило нешто што наш

народ не може да разуме. Извесни национални одреди и отпадници, из својих niskих личних рачуна и интереса, одрекли су се прошле године свога српског имена, почели стварати некакву црногорску нацију, што је узбудило и умаласало сав поштени и честит свет у Црној Гори, који је са српством и за српство живео и умирао. - Павле Ђуришић ово говори 1942 године, сећате ли се кад је то било и кад је Пирцио Бироли долазио у Колашин?

Оптужени: Не знам.

Тужилац: (Наставља да чита говор Ђуришића) „Комунисти, који су се у Црној Гори били сакупили из свих делова Југославије, искористил-и су овај револт српског народа, повели су га на кланицу - у борбу противу окупатора. Тако је народ у Црној Гори, који је и онда био националан као и сада, због погрешно вођене политике, постао оруђе комуниста, који су га бацили у један вртлог, из кога се још није потпуно извукао. - Слажете ли се ви са овим?

Оптужени: Не.

Тужилац: (Наставља да чита говор) „У том времену када је народ у Црној Гори био доведен у један тежак положај, срећа нам се насмејала и баш тада дошао је међу нас велики пријатељ српског народа, солунац, носилац Белог орла са мачевима, његова екселенција армијски ђенерал господин Александар Пирцио Бироли. Дошао је за гувернера Црне Горе. Познавајући менталитет српског народа, кога је упознао на Солунском фронту, борећи се са њиме раме уз раме, он се врло брзо упознао са приликама у Црној Гори, те је био у могућности да лако и правилно одреди најбољи правац своје политике. Упознавши се са приликама у Црној Гори и давши поверење људима који уживају поверење свога народа и који и данас воде тај народ, он је са својим командантима Њ. Е. генералом Јуићи Ментастијем, генералом Силвијем Бонинијем, генералом Ћиторијем и другим потчињеним командантима дао могућности да се видно испољи израз националног поноса и свести код српског народа у Црној Гори, да уз припомоћ италијанске војске и италијанског оружја очисти Црну Гору од тих изрода и јеврејских плаћеника и да заведе ред и мир у Црној Гори." Национално исправни то су четници, је ли тако? (наставља да чита. „Екселенцијо, за успостављени ред и мир ви сте награђени од Рима и Берлина, али исто тако сте награђени и од српског народа, која се награда видно манифестује у љубави и поштовању према вама. Данас нам је мир и ред потребан више него икада. Ја сам вам у име мојих четника и народа од Ветреника до Дрине дао реч, а ту реч могу дати и у име целог српског народа у Црној Гори, да се успостављени ред и мир неће пореметити. Без обзира какав ће бити завршетак рата,

жеља је свакога Србина да крај овога рата дочека у миру, разумевању и поверењу и са последњим италијанским војником."

Дакле и са карабињерима и генералима, са свима редом? (наставља да чита: „Али данас када нам је најпотребнији ред и мир, једна шака људи у Црној Гори, удружујући се са комунистима тежи да тај ред и мир поремети. Јављају се на хоризонту новофабриковани генерали и бригадири, ловци положаја и шићарције, који немајући никакве подршке у народу, немајући своје војске, гледају једини свој спас у једном поновном хаосу и клању нашега народа и траже нове пожаре зато. То су ваше зачкољице са бјелашима?

Оптужени: То су зеленаши? Молим вас, то је за време краља Николе (Петровића).

Тужилац: Какав је значај тим називима у овоме рату?

Оптужени: У овоме рату није било других сем зеленаша.

Тужилац: Па онда каже (наставља читање): „Да би се очувао ред и мир у Црној Гори, да бих одржао ријеч коју сам вам дао и да би се народ спасио од новог крвопролића, ја вас у име цијелога народа молим да дате пуно поверење нашем команданту ђенералу (Блажу) Ђукановићу."

То је ваш командант?

Оптужени: То је друго питање.

Тужилац: (Наставља да чита): „Екселенцијо, за сва добротворства која сте својом мудро политиком учинили за српски народ у Црној Гори, уживате његову највећу љубав и поштовање. Без обзира какав био крај рата остаћете код њега у једној трајној успомени и он ће вас деценијама носити у својим срцима и својим мислима као великог добротвора и пријатеља српскога народа. Ја желим да се у овом напаћеном Колашину, о коме постоје читаве бајке, осећате као у вашем италијанском народу, а то ћете осетити ако погледате овај народ и прочитате у његовим очима љубав, поштовање и захвалност према вама, а то је највећа гаранција за ред и мир. Ја вас, екселенцијо, са свима четницима поздрављам са: (Добро нам дошли и живе-ли).

Ви сте у своје време прочитали тај говор?

Оптужени: Не верујем.

Тужилац: Али сте прочитали оно писмо где он каже...

Оптужени: Можда, то су бљувотине.

Тужилац: Где он каже: „Један италијански батаљон у околини Матешева остаће да врши вежбе. Лично ми је гувернер рекао да неће нигде ићи на терен без мога знања и да му дам једну чету за пратњу. Још ми је лично, то јест гувернер, рекао и лично нагласио да ће прва вежба бити у Доњој Липови." А где је Горња Липова?

Оптужени: Ја сам био спреман за покрет.
Тужилац: Колико има од Горње до Доње Липове?
Оптужени: Три сата, то је планинско село, такав је крш да је скоро тврђава.
Тужилац: А колико има од Горње Липове до Колашина?
Оптужени: Четири до пет сати.
Тужилац: Колико километара молим лепо?
Оптужени: *У планинском земљишту не мери се по километрима него по пролазношци и висини.*
Тужилац: Је ли вам познато да има десетак километара?
Оптужени: Има десетак километара где пут траје десет сати.
Тужилац: Ви би желели да Горња Липова буде што даља?
Оптужени: Горња Липова је тврђава и ја сам наредио покрет, ја сам морао да идем у Горњу Морачу.
Тужилац: Јесте ли ви одобравали овакав рад Ђуришића?
Оптужени: Затечено стање.
Тужилац: И мирили сте се с тим?
Оптужени: Нисам могао ништа. Био сам са 50 људи.
Тужилац: Оптужени Михаиловићу, до сада смо констатовали да ви не можете сигурно казати ни за једног свога команданта да није сарађивао са окупатором.
Оптужени: Ја не знам.
Тужилац: Шта не знате?
Оптужени: Има маса старешина.
Тужилац: Ви не знате никога да наведете.
Оптужени: Ја сам знао само најстарије, па и њих се не сећам. То је само један део старешина.
Тужилац: Је ли Остојић сарађивао?
Оптужени: Јесте.
Тужилац: А Мирко Лалатовић?
Оптужени: Јесте.
Тужилац: Шта је био Захарије Остојић у вашој врховној команди?
Оптужени: Начелник оперативног одељења, обавештајног одељења и организационог одељења.
Тужилац: За то време шта је био Лалатовић?
Оптужени: Шеф везе.
Тужилац: А после Остојића?
Оптужени: Постао је истакнути центар Врховне команде.
Тужилац: А потом?
Оптужени: Примео је његово место.
Тужилац: Примео оперативно, обавештајно и организационо одељење?
Оптужени: Техничко лице.
Тужилац: Почев од ваше врховне команде, од два ваша најближа сарадника па наниже, сви су сарађивали са окупатором?

Оптужени: Они су ме изневерили сви.

Претседник: У погледу команданата, то је рашчишћено.

Тужилац: Ви сте јуче казали да је енглеска мисија напустила ваш штаб. Кад и због чега?

Оптужени: Она је напустила у пролеће 1944 године.

Тужилац: А главни разлог?

Оптужени: Нисам могао да знам.

Претседник: Јасније.

Оптужени: Нисам могао да знам.

Тужилац: А кад су дошли мајор Баћовић и Лукачевић?

Оптужени: У исто време кад је мисија одлазила, тим су истим авионом они дошли.

Тужилац Минић: (Заступа војног тужиоца прилази оптуженом Михаиловићу и показује му поруку генерала Мастерсона).²⁰⁹

Оптужени Михаиловић: То је вероватно послато Остојићу, па је он умножио. Молим да још мало видим.

Тужилац: Иначе ово је ваше.

Оптужени: Може да буде и друга ствар. Ја раније нисам ни знао да су ме потписивали. Ово је мој став.

Тужилац: Углавном тога се вашег става сећате.

Бранилац Јоксимовић: Не знамо у чему је ствар. Молимо да видимо. (Тужилац пуковник Минић прилази одбрани и показује писмо.)

Тужилац: (оптуженом): Баћовић и Лукачевић су донели извесну поруку.

Оптужени: Да.

Тужилац: Од кога.

Оптужени: Ја сам имао прибележено код себе шта је нађено. Кад сам савладан код мене у цепу. То сам и расписао раније да би дао вишим командантима на знање. То је било само за више команданте.

Тужилац: А каква је била садржина поруке из иностранства? Не инсистирам на прецизности, него шта је била суштина ствари.

Оптужени: Лукачевић и Баћовић... Лукачевић је ишао до Лондона, а Баћовић је био само у Каиру. Није могао да оде до Лондона. Ја не знам шта је који рекао, углавном Лукачевић је разговарао са свима личностима, важним личностима у Лондону.

Тужилац: А Баћовић?

Оптужени: Баћовић је говорио са генералом Мастерсоном. Генерал Мастерсон рекао је да треба комунисте уништити и да ће се у том случају стање код нас одмах изменити у нашу корист.

Тужилац: Да ли се овај став из овог писма односи на ту поруку? Ја ћу прочитати. Ово је важан и интересантан податак. У

писму се каже: „Драги војвода, врло истакиути и врло важни енглески функционери поручили су нам да што брже ликвидирамо комунисте. Чим комунисти буду ликвидирани, настаће друго стање...”

Оптужени: Ово што сам мало пре рекао што се односи на моје сећање, а ово што се из докумената види треба да буде оно што је тада било.

Тужилац: Је ли то ваша формулација у оно време кад сте добили позив.

Оптужени: Јесте.

Тужилац: А то је порука од Баћовића и Лукачевића. Ту поруку они преносе. Да није то случајно порука од Миодрага Ракића или неког другог.

Оптужени: Ја мислим у материјалу истражном мора бити података о томе. Мислим да ће бити изнесени...

Тужилац: А ово не значи да је то порука Југословена из емиграције.

Оптужени: На документу пише.

Тужилац: Да прецизирамо ту ствар. Је ли то било пре одласка британске мисије или после одласка британске мисије?

Оптужени: Које?

Тужилац: Та порука коју су донели Баћовић и Лукачевић?

Оптужени: Авион који је довезао Лукачевића и Баћовића, тај исти авион је одвезао Армстронга.

Тужилац: Истога дана?

Оптужени: Истога дана.

Тужилац: Дакле, од маја 1944 године ви немате британску мисију код себе. А разлог? Ја вам понављам то питање.

Оптужени: Ја сам то размишљао и мислим да нису имали у мени довољно поверења. Ја мислим да ће то питање бити опет расправљено. *Нарочито што сам једног дана рекао пуковнику Бејлију оно што сам био казао на првом састанку.*

Тужилац: *Ја бих желео да се то понови.*

Оптужени: *Рекао сам му да ми је досадило да будем кусур Европе и да је наше да се наслонимо на Совјетски Савез. Тада ми је он одговорио да ће англосаксонци бити уједињени.*

Тужилац: А да ли је поводом вашеГ одговора дошла интервенција од владе?

Оптужени: Јесте.

Тужилац: Шта се у њој каже?

Оптужени: Наслон на запад.

Тужилац: Јесте ли ви одговорили на ту интервенцију владе?

Оптужени: Вероватно да јесам.

Тужилац: Како сте одговорили? Позитивно или негативно?

Оптужени: Ја мислим да нисам могао друкчије него како сам написао. Ја мислим позитивно њеном тражењу.

Тужилац: У реду. Да ли сте имали после тога какве везе у иностранству, после одласка британске мисије?

Оптужени: Радиовеза је функционисала до краја.

Тужилац: До краја?

Оптужени: До краја.

Тужилац: Крај је био 1945 године, како то?

Оптужени: Имали смо непрекидно радиовезу са једном британском станицом.

Тужилац: У чему је садржај те везе?

Оптужени: Ми смо давали материјал и они су га примали, а нису нам давали.

Тужилац: А зашто?

Оптужени: Њихова ствар, али су примали. Чак је једно време затезано, а доцније сваког дана су се јављали и тражили.

Тужилац: Од када ви имате Американце у свом штабу?

Оптужени: *Ја сам покупио од Немаца, врло чесШо под борбом у Шоку 1944 године преко 300 до 400 Американаца, који су били принуђено спуштени на нашу ШериШорију.*

Тужилац: Од КОГ месеца до КОГ месеца?

Оптужени: *Не могу Шо Шачно знаШи.*

Тужилац: *Приближан период. Да ли 1944 Године?*

Оптужени: *1944 Године, за време њиховог прелетања у правцу Румуније ка БеоГраду, приликом рушења Београда,²¹⁰ вођена је једна борба са Немцима на Дунаву. На Руднику, у мом присусШву, вођена је борба код села КрсШаца, у пожешком срезу.*

Тужилац: *УГлавном сШе Ше пилоте скупили...*

Оптужени: *Када сам 1944 Године основао аеродром у близини Чачка скоро на друму код Прањана. Ступио сам помоћу Американаца у везу са њиховим ваздухопловним корпусом у Италији. Ваздухопловни корпус комуницирао је непосредно. Ја сам дао могућност преко мојих станица. Дошло је до упућивања транспортних авиона, који су долазили у пратњи ловаца, спуштали се на терену, неки чак дању, а једноГ дана дошло је 14 авиона који су њих одвезли. Међу првима дошао је Ђорђе Мусулин, поручник, амерички војник, Србин. Доцније сам дознао да ће доћи пуковник Мак Дауел²¹¹ који је дошао, мислим, крајем јула.*

Тужилац: Дошао је јула.

Оптужени: Нисам сигуран.

Тужилац: Јесте ли се одмах састали са Штеркером?

Оптужени: Не одмах.

Тужилац: Колико је времена протекло?

Оптужени: Ако је Мак Дауел дошао јула, ја нисам могао одмах да се састанем са њиме. Требало је неколико дана, два или три.

Тужилац: Где се Мак Дауел спустио?

Оптужени: На Прањинама.

Тужилац: А где сте ви били?

Оптужени: Ја сам био нешто западније.

Тужилац: Субјел?

Оптужени: Нисам био на Субјелу.

Тужилац: Богданици?

Оптужени: Једно од тих села.

Тужилац: Горња Добриња?

Оптужени: Даље на запад. Не могу да се сетим.

Тужилац: С ону страну пута Ужице-Пожега?

Оптужени: Не, западније.

Тужилац: Северније од пута Ужице-Пожега, а источније од пута Ужице-Ваљево.

Оптужени: Да северније од пута Ужице-Пожега а источније од пута Ужице-Ваљево.

Тужилац: Зашто сте били тамо? Колико је од Прањина до Тометиног Поља?

Оптужени: Има два до три сата. Ја сам био у послу и нисам хтео да мучим Мак Дауела да одмах дође, јер су тада Бугари одлазили по наређењу савезника из наше земље.

Тужилац: Добро. А што вам је у разговору на првом сусрету рекао Мак Дауел?

Оптужени: Пуковник Мак Дауел рекао је: „Садашњост вам је тешка, будућност је ваша“.

Тужилац: Да ли вам је то објаснио?

Оптужени: Има у записнику, тренутно не могу да се потсетим.

Претседник: Јесте ли уморни?

Оптужени: Јесам.

Претседник: Претрес се прекида за 15 минута.

Претрес је прекинут у 8,45

После прекида од 15 минута настављен је процес у 9,15 сати

Претседник: Друзе тужиоце, изволите наставити са питањима.

Тужилац: Оптужени Михаиловићу, ми смо прекинули испитивање на питању, колико сте се дана после доласка пуковника Мак Дауела састали с њиме?

Оптужени: Не знам тачно, али убрзо.

Тужилац: Потсећам вас на исказ у записнику: Два до три дана састали смо се на путу Ужичка Каменица и Гојна Гора.

Оптужени: Тачно је.

Тужилац: Ви сте у истрази навели три поруке. Наведите те поруке.

Оптужени: Не могу да кажем да су то биле поруке одједном, али могло је бити овако: Немачка је изгубила рат, ваша борба

с Немцима нас не интересира; ваше је да се одржите у народу - ја сам дошао да вам помогнем.

Тужилац: Добро.

Оптужени: То би било овако укупно што бих могао да кажем.

Тужилац: Да ли је говорио шта о томе ко од савезника треба да уђе у Југославију?

Оптужени: То је било доцније.

Тужилац: Што вам је рекао?

Оптужени: Из два правца: један од Грчке а други од Словеније.

Тужилац: А ко?

Оптужени: Англо-американци.

Тужилац: Да ли вам је рекао да је ваша садашњост тешка, а да ће вам будућност бити потпуно осигурана?

Оптужени: Да, ја и он присуствовали смо зборовима народа у Босни.

Тужилац: Присуствовали сте зборовима, а где?

Оптужени: У разним местима. На мом састанку с муслиманима у Двору.

Тужилац: Шта сте ви говорили на овоме збору а што он?

Оптужени: Подизали смо дух. Доста смо говорили о зближавању између муслимана, јер је то била моја главна теза: Зближаваће између муслимана и православаца.

Тужилац: То је било 1944 године.

Оптужени: Да, 1944 године.

Тужилац: Ја ћу вас потсетити на једно место у записнику - да ли је ово тачно. У вашем записнику стоји: Пренета је следећа порука: „Руси у свом надирању неће ући у Југославију“.

Оптужени: Да, то је тачно. Он је рекао: Кад се Руси појаве на граници и осмотре наш долазак, рекао је, да Црвена армија неће улазити у Југославију.

Тужилац: А шта вам је рекао: да се одржите?

Оптужени: Да се одржимо, наравно.

Тужилац: Шта вам је рекао. Кога ће он помагати?

Оптужени: Мене.

Тужилац: А да ли вам је то објаснио? Јесте ли га питали, јесте ли се интересирали? Зашто је он Немцима рекао да треба оружје да предају само вама?

Оптужени: Он је рекао... прекину.

Тужилац: Да ли је знао да су против Немаца водили борбу и партизани?

Оптужени: Он ми је рекао: хоћу да вас помогнем.

Тужилац: Вас да помогне?

Оптужени: Тако ми је рекао: „Хоћу да вас помогнем.“

Тужилац: Добро, кад је рекао да се одржите у народу да ли вам је рекао и следеће: Руси су практични политичари, увидеће стање које нађу на терену...

Оптужени: Јесте.

Тужилац: Како сте ви то разумели?

Оптужени: Ја сам разумео овако: имати своје позиције у народу, значи политички дејствовати и на страни Совјетског Савеза. Управо моја је мисао била да треба радити у народу, што значи компромисно решење између нас и партизана.

Тужилац: Да ли вам је говорио да америчка омладина не гине за то да би у Југославији завладао комунизам.

Оптужени: Говорио је само на зборовима, „да у Европи не завлада комунизам.“

Тужилац: Да ли вам је наглашавао да ће он искључиво помагати вас. Прочитаћу вам детаљно а ви реците да ли је то тачно. „На зборовима је искључиво говорио да Америка помаже само мене и мој покрет у Југославији.“

Оптужени: Јесте, тачно је.

Тужилац: Какав је утисак оставио на вас Мак Дауел? Да ли сте држали до свих тих његових изјава.

Оптужени: Држао сам, јер је он имао овлашћење, могао је разговарати са Немцима.

Тужилац: Прошли пут ви сте говорили да сте имали тајну везу са владом за коју енглески сервис није знао. Која је била прва веза?

Оптужени: Прву везу сам остварио са Каиром.

Тужилац: С ким у Каиру?

Оптужени: С Миодрагом Ракићем.

Тужилац: Ко је успоставио ту везу и ко је донео шифру за њу? Да ли је донео Балетић или неко други?

Оптужени: Можда. Али ја мислим да сам ту везу успоставио преко Аћима Слијепчевића²¹² који је раније дошао.

Тужилац: Значи, да сте са владом имали тајну везу?

Оптужени: Није могла сасвим тајна због тога што је веза ишла преко Каира. Пренос из Каира био је забрањен и за дипломатску пошту. Тајне шифре нису могле да важе.

Тужилац: Од кога сте добили то обавештење?

Оптужени: Од падобранаца који су дошли, а вероватно и преко депеша.

Тужилац: Која је друга тајна веза са емиграцијом?

Оптужени: Ја бих вас молио да ме потсетите на оно из саслушања ако је могуће.

Тужилац: Ви сте рекли да је то био Јован Ђоновић²¹³ и да је имао у својој близини радиостаницу. Где је он то имао?

Оптужени: Тамо куда се кретао.

Тужилац: Каква је бил^ његова функција у Египту?

Оптужени: Он тада није хтео да се прими уласка у владу. Остао је по страни, али сам ја с њим био у вези у време када

сам _____ доцније успосШавио везу са совјеШским послансШвом у Паризу.

Тужилац: Кад је то било, 1945 године?

Оптужени: Не, то је било раније. Много раније. Само он није могао доћи 1943 године кад су дошли падобранци. Он је радио на томе 1944 године.

Тужилац: ЈесШе ли добили ма када извешШај о раду.

Тужилац: Трећа ваша веза? Можете ли да се сетите?

Оптужени: Имао сам преко Турске.

Тужилац: Радио везу?

Оптужени: Да, радио везу.

Тужилац: С ким?

Оптужени: Са Сенегалцем.

Тужилац: Име: Петковић?

Оптужени: Петковић.

Тужилац: Где је Петковић радио?

Оптужени: Он је био у конзулату.

Тужилац: У Цариграду или Анкари?

Оптужени: Ја не знам. Мислим у Анкари.

Тужилац: Ко је био посланик у Анкари?

Оптужени: Илија Шуменковић.²¹⁴

Тужилац: Да ли је то била веза са знањем или без знања Шуменковића?

Оптужени: Без знања Шуменковића.

Тужилац: Петковић није велика политичка личност.

Оптужени: Али он је имао добре везе.

Тужилац: С ким.

Оптужени: С Каиром.

Тужилац: А с ким у Каиру?

Оптужени: Када су у Каиру били војни претставници. Вероватно с Миодрагом Ракићем. Вероватно да није имао директну везу са Каиром. Морао је да употребљава Французе за везу.

Тужилац: Ко вам је створио везу са Анкаром?

Оптужени: Ја не знам. Ја молим видите из саслушања. **0** томе сам морао и на саслушању да размишљам.

Тужилац: Јесте ли имали шифре са Анкаром?

Оптужени: Да.

Тужилац: А четврта ваша веза?

Оптужени: Четврта веза у Италији.

Тужилац: С ким?

Оптужени: С Цигановићем, ваздухопловним официром.

Тужилац: Цигановић није политичка личност. За кога је била та веза?

Оптужени: Ја мислим да је он радио са централом, где је био Ракић.

Тужилац: А пета веза?

Оптужени: Пета веза је била са америчким ваздухопловством. Али она, ја мислим да сам се ту погрешно изразио, није била потпуно тајна.

Тужилац: Да ли је та веза ма шта вама давала?

Оптужени: Та веза је успостављена поводом падобранаца, али је примала наш пропагандни материјал.

Тужилац: Онда излази да сте ви ипак имали неконтролисане везе са емигрантском владом, а то је у супротности са изјавама које сте у току испитивања дали?

Оптужени: Не знам како да је у супротности.

Тужилац: Ви сте првог или другог дана саслушања изјавили да је сва веза била контролисана од енглеског сервиса.

Оптужени: То је било у прво време.

Тужилац: Кад сте успоставили ове тајне канале?

Оптужени: У 1943 или крајем 1942 године, али пре тога не.

Тужилац: Значи да сте до тада имали само један канал.

Оптужени: Само један, преко Малте.

Тужилац: А од тада, значи од 1943, ви већ имате неконтролисане везе са владом. Можете да примате директиве?

Оптужени: Да.

Тужилац: Да ли су директиве које су долазиле редовном везом и директиве које су долазиле тајном везом биле у супротности? Да ли сте каткад запазили да влада шаље преко енглеске службе једне директиве а преко тајне везе друге директиве?

Оптужени: Тешко је рећи, али мислим да није. Нисам сигуран.

Тужилац: Оптужени Михаиловићу, које су личности из емиграције били стубови ваше политике? Ко вас је највише помагао?

Оптужени: Ја мислим др. Милан Гавриловић, Живко Топаловић.

Тужилац: Он је касније отишао, али раније?

Оптужени: Константин Фотић. Слободан Јовановић.

Тужилац: Да ли Радоје Кнежевић?

Оптужени: Да. Радоје Кнежевић. Живан Кнежевић.

Тужилац: Како сте сматрали др. Момчила Нинчића?

Оптужени: Нисам имао никаква обавештења о његовом раду.

Тужилац: А Петар Живковић?

Оптужени: Такође. Помагао је.

Тужилац: Јесте ли ви сматрали те људе као ваш најважнији ослонац у иностранству?

Оптужени: Тако је.

Тужилац: А др. Божицара Пурића?

Оптужени: Др. Пурића такође.

Тужилац: Можете ли се сетити када сте ви први пут постали министар војске и морнарице?

Оптужени: У јануару месецу 1942 године.

Тужилац: А начелник штаба Врховне команде?

Оптужени: То је било јуна месеца.

Тужилац: Јуна месеца 1942 године. За време владе Слободана Јовановића?

Оптужени: Тако је.

Тужилац: Да ли вам је влада поручивала да се чувате преурањених акција и да припремате снаге, и да ли вам је одређивала час кад требате да се дижете на оружје?

Оптужени: Сачекати немачку капитулацију или искрцавање савезника, а дотле рад у земљи на организацији. Ово је за главну акцију, која не искључује друге акције.

Тужилац: Да ли је влада једном приликом тражила од вас овлашћење да може дати месаж за америчку штампу: да ви не сарађујете са окупатором?

Оптужени: Не сећам се тога.

Тужилац: А да ли вам је влада постављала извесна питања у вези рада са окупатором, да одговорите на њих?

Оптужени: Мислим да није.

Тужилац: А да ли је влада знала да ваши команданти у Црној Гори и Далмацији сарађују са окупатором?

Оптужени: Могла је знати преко енглеске службе, ако не од мене.

Тужилац: Када сте успоставили директну везу са Фотићем?

Тужилац: 1943 године у месецу јуну, онда када сам отступао из Црне Горе.

Тужилац: Је ли Фотић био ваш ослонац у Сједињеним Америчким Државама?

Оптужени: Јесте.

Тужилац: Ко му је помагао?

Оптужени: Живан Кнежевић и капетан Тодоровић, који је долазио код мене.

Тужилац: Да ли вам је познато: да ли је Фотић био у каквом сродству са Недићем и Љотићем?

Оптужени: То не знам.

Тужилац: Какве је поруке вама слао Фотић?

Оптужени: Не могу да се сетим.

Тужилац: А шта сте ви њему слали?

Оптужени: Пропагандни материјал и извештаје. Могао сам му слати шифроване телеграме, а пропагандни материјал отворено.

Тужилац: А када сте успели да ухватите директну везу са Фотићем?

Оптужени: Ја сам ухватио везу на овај начин. Имао сам једног аматера који се раније бавио радиоаматерством, а то је био Јосип-Јоже Грбец. Ја сам му казао да може да то учини. Он је за 15 дана био готов са станицом, са једним радиоапаратом на кратким таласима, сећам се на 16,19 метара који пребацује целу Југо-

лавију, а можда и целу Европу. Он је ухватио везу преко једне агенције, мислим Јунајтед преса. Ја сам већ једном рекао да смо преко агенција слушали телеграме које агенције достављају отворено. Он је успео да је ухвати. После, та веза пренета је на једну од америчких станица, која је била контролисана од америчког генералштаба.

Тужилац: А ко је редиговао тај материјал за Фотића?

Оптужени: Пропагандни материјал редиговао је Централни национални комитет, а и пропагандно одељење.

Тужилац: Ко је давао коначну редакцију за радиостаницу?

Оптужени: Грбец.

Тужилац: Он је могао то да чини са техничке стране. Да ли је др. Ђуро Ђуровић?²¹⁵

Оптужени: Јесте, др. Ђуровић. Његова улога била је да ради на томе послу као секретар комитета, а станица је била непокретна и није се смела покретати из области Чачка.

Тужилац: О каквом сте курсу учења српског језика говорили у Каиру?

Оптужени: Чуо сам да се спрема курс за све Британце који има да узму управну службу у Европи, односно побеђеним земљама. Али, када сам то чуо и видео да се учи и наш језик за нашу земљу, ја то нисам желео.

Тужилац: Зашто сте се изненадили и нисте то желели?

Оптужени: То нисам желео зато што сам у томе случају гледао једну врсту потчињености, довођења наше земље на исти ранг на коме су побеђене земље.

Тужилац: Како вам је то изгледало увредљиво?

Оптужени: Управна служба значи да та служба управља преко странаца у колонијама, рецимо. То ми није било ни најмање пријатно.

Тужилац: Јесте ли протестовали против тога?

Оптужени: Не.

Тужилац: Молим, реците нам да ли је генерал Армстронг радио на томе да дође до споразума између вас и партизана?

Оптужени: Јесте.

Тужилац: Је ли успео генерал Армстронг?

Оптужени: Он није, ја сам тражио ипак... То није могло да се узме као услов општег споразума, него ако се сретномо да се не сударамо. То није било могуће без једног нарочитог споразума. Зато сам ја 23 децембра 1943 године упутио једно писмо и молио да британска влада узме на себе да дође до састанка између мене и претставника партизана, наводећи чак и место састанка, негде у Санџаку.

Тужилац: Јесте ли били спремни у томе моменту да прекинете сарадњу ваших команданата са окупатором?

Оптужени: Ја бих могао то учинити; али да пресШану напади партизанских јединица на наше, како бих могао да доведем у ред моје јединице. Није ми било могућно довести у ред моје јединице све дотле док трају напади на партизана. Трећег јануара добио сам одговор да британска влада не жели да посредује.

Тужилац: А како сте то тумачили?

Оптужени: И ја и Армстронг били смо изненађени.

Тужилац: Да ли је узрок тога одбијања био у вашој организацији?

Оптужени: Ја мислим да не.

Тужилац: Да ли је узрок у сарадњи ваших команданата, то јест да ли разлог одбијања да Британци неће да посредују, лежи у томе што су ваши команданти увучени у сарадњу са окупатором?

Оптужени: Могло би то да се тумачи и тако, да је требало бити подвојено.

Тужилац: Ви сте изјавили да кад би престали напади партизана на вас да би се прекинула и сарадња са окупатором?

Оптужени: Да, ја бих био у моћи да мирно уредим своје стање и да идемо подједнако.

Тужилац: А ко је кога нападао у Четвртој офанзиви?

Оптужени: Пре Четврте офанзиве нападнута је Далмација.

Тужилац: А ко је напао на Ужице 1941 године?

Оптужени: Напали су четници и ја сам казао зашто.

Тужилац: Ко је наредио напад на Чачак?

Оптужени: Кад је већ дошло до судара није више могло о томе да се разговара.

Тужилац: Је ли тачно да су четници напали на Ужице први.

Оптужени: Јесте.

Тужилац: Је ли тачно да сте наредили напад четника на Чачак кад партизана уопште тамо није било, него сте се борили заједно око Краљева?

Оптужени: Пошто је сукоб избио и проширио се онда смо поставили захтев да се Пожега напусти и сукоб прекине.

Тужилац: Добро, то сте испричали већ првога дана. Дакле тачно је да су четници напали прво партизана у Чачку и Ужицу?

Оптужени: Јесте.

Тужилац: Сад ћу вам поставити прецизније питање. Је ли тачно да су црногорски четници отишли на Неретву?

Оптужени: Да бране Неретву, по мојој директиви број 1, која је била независна од Четврте офанзиве, а која је била проузрокована нападом на Далмацију пре тога.

Тужилац: Кога је бранио Славко Бјелајац и ко је ишао одавде из Грачаца? Где је отишао Петар Баћовић? Је ли у Книн?

Оптужени: Јесте.

Тужилац: Је ли бродовима италијанским?

Оптужени: То сам већ казао.

Тужилац: Је ли Баћовић отишао да брани Херцеговину?

Оптужени: Он је отишао по директиви број 1.

Тужилац: Је ли директива број 1 офанзивна или дефанзивна?

Оптужени: Она је офанзивног карактера.

Тужилац: Добро, а ко је вршио напад на Топлицу и Јабланицу 1944 године?

Оптужени: Прво партизани.

Тужилац: Како прво партизани, кад су већ они стајали тамо; ко је ослободио ту територију?

Оптужени: Једновремено, ми смо ослобађали од Косте Миловановића-Пећанца, колико је ко захватио. *Ја сам први радио у Топлици, партизана није било Шада у Топлици.*

Тужилац: *То само можеШе да изјавиШе, али не можеШе да докажеШе.*

Оптужени: Партизани су радили у Чачку, а према Топлици радили су четници.

Тужилац: Добро, а ко је напао партизана и избацио их из Црне Горе.

Оптужени: Четници.

Тужилац: А зашто, када сте отишли тамо, близу тих јединица које су нападале партизана, што нисте наредили да прекину борбу.

Оптужени: Ја нисам ни мислио да идем у Црну Гору.

Тужилац: То сте већ објаснили. Јесте ли преузели команду тих јединица које су из Црне Горе истерали партизана?

Оптужени: Тек кад сам отишао у Црну Гору.

Тужилац: Јесте ли у томе заједно са Италијанима сарађивали?

Оптужени: Нисам био довољно обавештен све док нисам стигао тамо.

Тужилац: Упозоравам вас да сте јуче рекли, да је енглески капетан Хадсон на своме путу за Црну Гору видео сарадњу четника и Италијана?

Оптужени: Доласком у Црну Гору.

Тужилац: И ви сте ишли истим путем као и Хадсон?

Оптужени: Јесте.

Тужилац: Ви сте видели ту сарадњу. Па јесу ли тада четничке снаге у сарадњи са Италијанима избациле партизана из Црне Горе?

Оптужени: Јесу.

Тужилац: Ко је кога напао по вашој теорији? Ви сте сарађивали са окупатором али ви још не признајете да сте ви; већ кажете да су ваши команданти сарађивали са окупатором, зато што су нападани од партизана. Ја сам узео крупан моменат из наше историје.

Оптужени: За тај крупан моменат треба да дам одговор. По моме схватању, кад сам дошао у Црну Гору, стање ми је претста-

вљено врло тешко. Потпуна глад и велике репресалије које су вршили партизани у Црној Гори изазвали су цео тај покрет.

Тужилац: Оставите то за завршну реч. Остајете ли при томе да су партизани избацили из Црне Горе четници заједно са Италијанима?

Оптужени: Јесу.

Тужилац: Јесу ли Италијани остали у Црној Гори?

Оптужени: Остали су само у градовима.

Тужилац: Зар црногорски градови нису Црна Гора?

Оптужени: Сачињавају Црну Гору.

Тужилац: Да ли су четници после тога наставили сарадњу са Италијанима у Црној Гори?

Оптужени: Јесу.

Тужилац: Јесу ли партизани натерали четнике да сарађују са Италијанима?

Оптужени: Нису.

Тужилац: Добро. Сад друга ваша теза. Да пређем на Централни национални комитет. Кад је формиран први Централни национални комитет ваше организације и јесте ли га ви формирали?

Оптужени: Први Централни национални комитет основан је тако што сам ја желео да поделим одговорност и да докажем да не желим никакву диктатуру. Кад је к мени дошао Драгиша Васић, не знам тачно датум и месец, то је било лети 1941 године ја сам ту своју идеју њему изложио. Он се са мном сагласио и немајући људе на терену а имајући своје пријатеље и познанике у Београду, оне које је он знао као добре и исправне, он је њих предложио и они су узети у тај први Централни комитет, чији је главни претставник код мене био Драгиша Васић.

Тужилац: Који су били људи у томе вашем Централном националном комитету?

Оптужени: Први његов ослонац био је др. Вујанац.

Тужилац: Где је живео?

Оптужени: Живео је у Београду. Немци су га убили.

Тужилац: Који су били Вујанчеви сарадници?

Оптужени: Један од врло важних био је Власта Петковић, такође убијен од Немаца. И онда је био Никола Стојановић, Аћим Слијепчевић. Ја сам то већ изјавио на саслушању. И ко је још био не могу да се сетим.

Тужилац: Не можете да се сетите! Да ли је био професор универзитета Страњаковић?

Оптужени: Страњаковић је био.

Тужилац: А кад је Стеван Мољевић дошао код вас?

Оптужени: Др. Мољевић је дошао 1942 године.

Тужилац: Са ким је успоставио везу?

Оптужени: Прво са Драгишом Васићем. Онда је дошао код мене.

Тужилац: А кад су Мољевић и Драгиша Васић дошли код Вас?

Оптужени: Дошли су у Црну Гору по моме позиву крајем 1942 године у дубоку јесен.

Тужилац: А када је др. Младен Жујовић приступио вама?

Оптужени: Он је приступио одмах. Он је још био на Равној Гори.

Тужилац: Да ли је био на Равној Гори или у Београду?

Оптужени: Он је био на Равној Гори једно време, па је отишао у Београд и тамо се'крио.

Тужилац: Шта је Младен Жујовић по занимању?

Оптужени: Ја мислим да је адвокат, ако није адвокатски правник.

Тужилац: Када су Мољевић и Васић дошли службено код вас, да ли су учествовали са вама у претресању свих тих питања ваше организације?

Оптужени: Војничким питањима највише се интересовао Васић. Др. Мољевић био је највише апсорбован питањима Босне и израдом прегледа и статистичких података. Он је био веома заузет тим послом. Уколико се он интересовао за војничке ствари, то не знам, али знам да је њега нарочито интересовала Босна, а од Босне специјално Босанска Крајина, пошто је он у томе крају живео и био необично упознат са статистиком. Он је и пре рата издао једну књигу о Врбаској бановини и њеној заосталости. Младен Жујовић је такође био ту.

Тужилац: Шта су њих тројица, Васић, Мољевић и Жујовић, претстављали у Националном комитету?

Оптужени: Извршни одбор Националног комитета.

Тужилац: Да ли је то било врховно политичко тело?

Оптужени: Врховно.

Тужилац: А Врховна команда, да ли је то било врховно војничко тело?

Оптужени: Јесте, врховно војничко тело.

Тужилац: Јесте ли ви били на челу Врховне команде?

Оптужени: Јесам.

Тужилац: Да ли је постојала колаборација између Централног комитета, као врховног политичког тела, и Врховне команде, као врховног војничког тела?

Оптужени: Јесте. То су два паралелна тела једне исте организације.

Тужилац: Молим вас, ко је у то време код вас држао главну линију у односу на партизански покрет?

Оптужени: Ја мислим, Васић. Он је давао и опште чланке у том смислу. То је било на Равној Гори.

Тужилац: Јесте ли се ви слагали са том линијом? Јесте ли ви, Мољевић и Жујовић претресали ту линију?

Оптужени: Ја сам био сувише заузет другим питањима, војним питањима.

Тужилац: Којим војним питањима?

Оптужени: Организационим. Требало је успостављати организацију. Требало је много радити на тим питањима. Ја сам у томе случају пустио њима на вољу. Сам је Драгиша Васић углавном радио и он је био исувише ауторитативан да би му се ко смео супротставити. Он се уопште за сваку ситницу нађе увређен. Чак је био и сујетан.

Тужилац: А какву је линију он гурао у односу на партизане?

Оптужени: У односу на партизане-најстрожију. *Не, сад се сећам - он је мени причао доживљаје кад је отишао тајно у Совјетску Русију између двадесете и тридесете године - не сећам се тачно - и он ми је тврдио да он може код Совјета тужити партизане и да ће се његова реч слушати.*

Тужилац: Молим, даље. Да ли су депеше које су стизале у ваш Централни комитет долазиле у једном примерку или у два, и за Врховну команду?

Оптужени: Депеше из унутрашњости стизале су обично у два примерка, један примерак у Централни комитет, а други код мене. Али то није било увек. То је било кад смо били у Липову.

Тужилац: Значи да, а и они у Централном комитету морали су знати какав је положај у земљи?

Оптужени: Да, у основним цртама, јер су и они добијали један примерак. А спољне депеше читали смо заједно.

Тужилац: Јесте ли заједнички састављали одговоре?

Оптужени: Јесмо, али ако је то било неко војничко питање онда сам састављао ја. Иначе кад су била нека важна питања, одговоре смо састављали заједно.

Тужилац: Политичка?

Оптужени: Код политичких питања радили смо заједнички.

Тужилац: Је ли постојао макар када и макар у ком моменту сукоб између вас и Мољевића по питањима организације, по војним, политичким питањима, уопште по питањима из делокруга рада као и по питањима целокупне организације?

Оптужени: Драгиша Васић имао је један сукоб са мном на једном чисто личном питању, без везе са организацијом.

Тужилац: А по питањима војним, политичким и питањима целокупне организације?

Оптужени: Није било сукоба. Васић се после посвађао са Мољевићем и због тога није хтео више да ради.

Тужилац: Кад су они добијали на увид депеше, да ли су Мољевић, или ко други, протестовали што тамо ваши команданти сарађују са окупатором?

Оптужени: Они су као и ја видели то кад су дошли у Црну Гор-
ру-

Тужилац: Јесу ли Васић и Мољевић одлазили у Колашин?

Оптужени: Јесу.

Тужилац: Онда су и они, као и ви, сигурно знали да постоји та сарадња?

Оптужени: Јесте.

Тужилац: После тога личног сукоба између вас и Васића, на ког прелази тежиште послова у вези са радом организације?

Оптужени: После закључења конгреса у селу Ба,²¹⁶ где су изабрана још тројица да прошире Централни национални комитет протекло је још месец до два дана и онда сам ја позвао Живка Топаловића, Драгишу Васића и др. Мољевића и казао им да нису извршили мандат конгреса и да се нису проширили. Васић ми је тада казао да је мислио да ћу га ја заштитити од Мољевића, а ја сам му одговорио: „Извините, али међу интелектуалцима не треба до тога да долази, и мислим да се ја ту не треба да мешам.“ Он се на то дигао и није хтео даље да учествује у раду. Одмах после тога проширен је Централни национални комитет, у који је требало да се бира око 30 чланова. Он се и проширио и на чело Комитета дошао је Михаило Кујунџић, али је он умро на једној седници. Радио је и ако му је лекар био забранио ^а ради.

Тужилац: Је ли се то десило онда кад му је јављено да су Руси прешли Дунав?

Оптужени: То је велика грешка ко то каже.

Тужилац: То је изјавио Мустафа Мулалић.

Оптужени: То апсолутно није тачно. Кујунџић је био тешко болестан дуже времена и лежао је у близини Косјерића. Долазио је тамо и нарочити лекар из Београда да га лечи, али је он, и поред забране да ради, опет отишао у Централни национални комитет на рад и умро је на седници.

Тужилац: Кад сте почели припреме за конгрес у селу Ба?

Оптужени: После доласка Живка Топаловића и претставника појединих политичких странака из Београда.

Тужилац: Је ли то била ваша, само ваша, искључиво ваша иницијатива да се одржи конгрес?

Оптужени: Не, само моја не. Ја сам сматрао у прво време да су политичке странке доста компромитоване у земљи и нисам смео народу ни спомињати политичке странке. Али током рата добио сам масу посета из Београда, које су долазиле свакодневно и све више и више, тако да сам и ја могао бити убеђен да је то једна остварљива чињеница.

Тужилац: Да ли сте имали какве сугестије за одржавање конгреса?

Оптужени: Имао сам, имао и из иностранства од владе да би требало одржати.

Тужилац: Да ли је Друго заседање АВНОЈ-а у Јајцу изазвало код вас побуду за одржавање овога конгреса?

Оптужени: Код мене није, код политичких људи можда. Ја сам увек био зато да не будем никада претстављен као неко који тежи за диктатуром. То је био један разлог због чега сам сматрао да треба одржати овај конгрес, а други је разлог био што сам сматрао да треба и одговорност делити.

Тужилац: Добро, ви сте изјавили овако на записнику: да с једне стране заседање у Јајцу а с друге стране порука владе из Лондона и треће предлог политичких људи...

Оптужени: Ја се слажем потпуно с том изјавом.

Тужилац: Остајете при њој?

Оптужени: Остајем при њој.

Тужилац: Кад је дошао Живко Топаловић код Вас?

Оптужени: Ја не знам. Ја сам одложио конгрес да се покупе људи са терена, да се уреди железничке станице са којих ће се скидати, да се уреди њихово прихватање и изабере место. И можда је он код мене био око половине децембра и оставио ми да ја одредим кад могу да се скупе људи. И мислим да је одређен 27 јануар.

Тужилац: Свети Сава?

Оптужени: Светосавски се зове, али је трајао 4 или 5 дана.

Тужилац: Од кад са Живком Топаловићем имате везе и сарадњу?

Оптужени: Ја не знам, можда да је било и нешто раније.

Тужилац: Можда вас је београдска организације довела у везу?

Оптужени: Можда је она имала везе, она га је могла и довести.

Тужилац: Које су све групе, у Београду је било доста политичких група, које су дале пристанак и учествовале на конгресу?

Оптужени: На првом месту одбили смо свако учешће Јерезоваца. Од група које су ушле: радикали Аце Станојевића. Његов претставник је био Копша.

Тужилац: Који Копша, да ли доктор Копша?

Оптужени: Мислим доктор Копша.

Тужилац: Даље?

Оптужени: Онда самосталци, био је Шаца.

Тужилац: Александар Шаца Поповић?

Оптужени: Јесте.

Тужилац: А кад је дошао Адам Прибићевић?

Оптужени: Ја мислим да је Адам био на конгресу. И он је припадао самосталцима.

Тужилац: Даље?

Оптужени: Од демократа Брана Ивковић.

Тужилац: Даље?

Оптужени: Од ЈНС био је, већ смо имали, Александар Аксентијевић.²¹⁷ Било их је још. Не могу да се сетим.

Тужилац: А др. Кумануди?

Оптужени: Одбивен.

Тужилац: Да ли се нудио?

Оптужени: Ја сам добивао 1.000 предмета.

Тужилац: Одакле?

Оптужени: Из Београда.

Тужилац: Од кога?

Оптужени: Од политичких људи.

Тужилац: Да ли од др. Лазе Марковића?

Оптужени: Јесте.

Тужилац: У коме смислу?

Оптужени: Да га помогнем да оде у иностранство да помаже нашу ствар.

Тужилац: А зашто је одбивен Лаза Марковић?

Оптужени: Ја сам га одбио јер је био компромитован у јавном животу.

Тужилац: Због чега?

Оптужени: Не знам. Знам да је било нешто у скупштини и требало је да иде на Суд.

Тужилац: Због Нашичке можда (афере)?

Оптужени: Не знам тачно. Због неке афере. Само сам знао да ужива глас одличног правника.

Тужилац: Даље?

Оптужени: Мени је послат један елаборат од Веље Поповића, за кога сматрам да је био ту и Кумануди. То је била једна смешна мешавина свега и свачега.

Тужилац: У коме смислу?

Оптужени: Колико се сећам било је три тезе или две: ако победи Немачка шта треба да се ради, ако победе савезници шта да се ради. Не могу да знам за Совјетску Русију.

Тужилац: Какву је тезу имао ако победи Немачка?

Оптужени: Недић.

Тужилац: Ако победе савезници?

Оптужени: Ја.

Тужилац: Која му је трећа теза?

Оптужени: Не знам. Била је једна маса. Мени је реферат био смешан.

Тужилац: Ако победи Немачка хоће ли бити Југославије по његовој тези?

Оптужени: Не могу да се сетим.

Тужилац: Са каквим циљем је дошао вама у руке?

Оптужени: За мене као човека, који се не бави политиком, било је смешно. Бушио је на све могуће начине да уђе у наше политичко тело.

Тужилац: И ви се нисте сложили?

Оптужени: Нисам.

Бранилац Јоксимовић: Ко је бушио и на све могуће начине хтео да уђе.

Оптужени: Веља Поповић. Имали су састанак у Београду код некога. Ја мислим да је био ЈНС.

Тужилац: Да ли је био Копша, Брана Ивковић, ко вам је био од земљорадника?

Оптужени: Било је доста.

Тужилац: Средоје Бркић?²¹⁸

Оптужени: Бркић је погинуо од усташа.

Тужилац: А чији је члан?

Оптужени: Он је члан земљорадника, Милана Гавриловића.

Тужилац: Да ли је било још кога?

Оптужени: Било је много.

Тужилац: Добијали сте масу писама од политичких људи?

Оптужени: Масу.

Тужилац: Да видимо конкретно ко је био?

Оптужени: Не могу да се сетим.

Тужилац: А да ли сте добијали од свештених лица писма?

Оптужени: Добио сам једно једино од Николаја Велимировића.

Тужилац: Од Николаја?

Оптужени: Од Николаја.

Тужилац: А да ли још од кога?

Оптужени: Од патријарха.

Тужилац: Кога?

Оптужени: Патријарха Гаврила Дожића.²¹⁹

Тужилац: А кад?

Оптужени: Добио сам док је био у ЈБубостињи. Ја сам њему писао док су били заједно у Војловици код Панчева.

Тужилац: Да ли сте од Јосифа добијали?

Оптужени: Не знам да ли сам добио, али сам слао Будимира Соколовића, свештеника, *да ми олакша вађење свештеника избеглица из Босне, који су побегли из Србије, да њихове породице буду прихваћене.*

Тужилац: Да ли сте ви тражили политичку подршку?

Оптужени: Обрато.

Тужилац: Како обрато?

Оптужени: Не, никад да ме црква која мора бити под Немцима помаже; само да ми да свештенике које ћу ја узети на свој терет.

Тужилац: Да ли се тај свештеник враћао код вас да вас извести?

Оптужени: Јесте.

Тужилац: Да ли је био позитиван резултат?

Оптужени: Право да вам кажем не могу да се сетим. Нисам тражио од наше цркве која мора јавно остати под Немцима друго него да уземем што ми треба, да ми пошаље у Србију свештенике који више не раде.

Тужилац: А шта вам је Николај поручивао?

Оптужени: Николај је био против комуниста.

Тужилац: Какву вам је поруку слао? Да ли је благосиљао вашу борбу против партизана?

Оптужени: Јесте.

Претседник: Имате ли још доста питања?

Тужилац: Имам.

Претседник: Дајем мали одмор од десет минута.

Одмор настаје у 10,25 часова.

Претрес се наставља у 10.50 часова.

Претседник: Наставља се претрес. Друже заставниче уведите оптуженог Михаиловића. (Пошто је уведен оптужени Михаиловић обраћајући се тужиоцу: Друже тужиоче, изволите наставити са питањима. *Само, молим вас, мало Гласније Говорите да би се чуло.*

Тужилац: Оптужени Михаиловићу, до када је био Младен Жујовић код вас у вашем штабу?

Оптужени: Младен Жујовић био је... Отишао је од мене у Заостро. То је месеца маја. Заостро је на Бјеласини.

Тужилац: Са каквим задатком?

Оптужени: Отишао је са задатком да у Далмацији поправи оно што је дотле погрешено и да изведе те делове из зависности од Италијана. То је био његов главни циљ одласка. Он је био и члан Централног националног комитета, а истовремено он је био резервни потпуковник.

Тужилац: Да ли је он наставио у Далмацији да иде стопама Илије Трифуновића-Бирчанина?

Оптужени: Ја не знам... Не могу да знам без података.

Тужилац: У истрази ви сте по том дали одговор.

Оптужени: Он је покушао... Ја знам да је био ухапшен од Италијана.

Тужилац: Вама су предочена извесна писма у истрази.

Оптужени: Нисам их читао.

Тужилац: А ви сте тада изјавили... Је ли вам било познато да се састао са командантом италијанске армије у Сплиту?

Оптужени: Ја не знам за то.

Тужилац: А са командантом италијанске дивизије Умбертом Спигом?

Оптужени: Не могу да говорим, јер немам података.

Тужилац: Добро, ја ћу вам помоћи. Шта сте изјавили пред истражним властима? Ви сте иследнику рекли: „Морао је тако да

ради. Познавао сам га добро и радио је што сам ја наређивао. Његов главни задатак био је да се отресе Италијана, јер су Добросав Јевђевић и Бирчанин били дубоко загазили са Италијанима."

Оптужени: То је био његов главни задатак.

Тужилац: Добро, али имам једно писмо које вам је предочено у истрази. (Обраћајући се председнику): Нека погледа да се идентификује потпис, иначе у доказном поступку ће бити прочитано. Ја хоћу само једно, два места да прочитам.

(Подноси се писмо оптуженом Михаиловићу.)

Оптужени: Јесте.

Тужилац: Да ли се сећате? Ово је било код вас, у вашим рукама. Сећате ли се садржаја?

Оптужени: Ја мислим.

Претседник: Чије је писмо то?

Тужилац: Младена Жујовића.

Претседник: Ко ме је упућено?

Тужилац: Упућено је „Поштовани и драги мој Чича". Писмо је датирано: „Сплит, 6. VIII, 1943 године. То ће бити изведено у доказном поступку. Само да разјаснимо извесне догађаје који су овде у писму наведени. (Цитира писмо Младена Жујовића упућено Дражи Михаиловићу о стању у Сплиту које је затекао).

Тужилац: Молим, ко је др. Рачић?

Оптужени: То је стари један лекар.

Тужилац: Какав је његов ауторитет? Јесте ли ви знали за др. Рачића и за његов рад?

Оптужени: Ја не знам да је радио. Он је мени послао писмо, знао сам да је стар око 70 година.

Тужилац: (Наставља читање писма Младена Жујовића, па пита оптуженог): Јесте ли ви имали везе са сплитским штабом?

Оптужени: Јесам, док није тај човек отишао није се могло знати.

Тужилац: Јесте ли ви са Блажом Ђукановићем имали преписку око преношења тела Илије Бирчанина из Сплита у манастир Острог?

Оптужени: Ја не знам.

Тужилац: Да ли се сећате да сте ви поручили да се бродом пребаци тело до Котора, а евентуално, ако може, ратним бродом?

Оптужени: Ја? Никада!

Тужилац: Добро, вратићемо се на ово. Ја ћу вам показати неке рукописе који о томе говоре.

Оптужени: Искључено.

Тужилац: Пазите даље... (Наставља читање писма Младена Жујовића помиње се Виловић). Је ли то оптужени Виловић?

Оптужени: Никада, то не може бити овај Виловић.

Тужилац: Виловић. Пише дословно.

Оптужени: Не.

Тужилац: Можда је неки други Виловић? Ово је нека друга личност, непозната.

Оптужени: Можда није обратио пажњу на име. По мом мишљењу великосрпску тезу је заступао Бирчанин.

Тужилац: На шта се сводила великосрпска теза, теза Бирчанина?

Оптужени: Ја је не разумем. То је пад с коња на магарца.

Тужилац: Је ли то значило раскомадавање Југославије? Да ли је Фотић заступао то гледиште у Америци?

Оптужени: Ја не знам, то је пад с коња на магарца, то је од већег на мање.

Тужилац: А да ли сте ви заступали у прво време ту тезу?

Оптужени: Ја сам морао официрима да држим часове.

Тужилац: А да ли је Васић заступао ту тезу? Сетите се добро.

Оптужени: Ја не бих могао да тврдим.

Тужилац: Онда ћу вас питати још нешто у вези са овим. Видите овде шта каже: (Држећи писмо Жујовића у руци): Молим вас да ово разјасните. (Наставља читање писма): Јесте ли чули? (Чита): *Брзо, читам можда. Ја ћу вам читати полако.*

Оптужени: *Не, ова светлоет ми смета.*

Тужилац: (Наставља читање писма): *цитирајући овај пасус:* „Рекох вам да су мачековци донели одлуку да све њихове формације ставе под нашу команду. Мислим да им је ово наложено од владе из Лондона, а на њихов предлог после разговора који су имали са мном. Уосталом, они су у овом крају доста слаби, јер им је готово сва војска прешла у партизане...” Сећате ли се ви тог рада Жујовића са мачековцима?

Оптужени: Сећам се.

Тужилац: Које личности у Сплиту можете да се сетите, које су радиле код мачековаца?

Оптужени: Ја тешко да се сећам.

Тужилац: Ви сте причали - још има нешто.

Оптужени: Заборавио сам.

Тужилац: Можете да се сетите. Створен је одбор у Сплиту? Цивилни штаб.

Оптужени: Не знам коме је припадао доктор који је долазио код мене. Он је долазио врло често. То је био доктор чије са слушање треба приложити.

Тужилац: (чита) Ужи одбор у Сплиту, др. Нико Бартуловић, Звонко Шимунић, Марко Стојанац, истакнути Србин, Владе Матошић, Дује Иванишевић, Марко Нико, директор Банке, Чавлин Аћин, привредник, Јово Маргетић, апотекар Србин, Роко Чулић, трговац, Звонко Мурат, државни чиновник, Вјекослав Лауш, бивши директор и Иво Чичин-Шаин, који је био

све и сва, све финансирао, лични пријатељ који је обављао сваки посао, генерални секретар одбора Гризононо др. Ненад, син др. Првислава, одличан у сваком погледу који је служио као официр за везу при штабу. . . . циљ одбора састојао се у томе да пропагандом и акцијом у народу рехабилитује четнике и потпомогне образовање војних организација у Сплиту и Далмацији. Он је био мој саветодавни орган и потпомаже ме у финансирању других стручних органа као што су одбор за снабдевање, финансирање итд.

Оптужени: Моја је тежња била да на неки начин старешине, који сваки води своју високу политику, стегнем, да нађем средство слично политичким комесарима. Тако је у том смислу било решено да се шаљу чланови Централног комитета и да се образује покрајински комитет. То је покушао Младен Жујовић да образује покрајински комитет за Далмацију.

Тужилац: Да ли су вам позната ова имена која сам навео?

Оптужени: Позната су ми.

Тужилац: Је ли Чичин-Шаин био министар Пурићеве владе, министар финансија?

Оптужени: Да.

Тужилац: А када је отишао, да ли је отишао заједно са Жујовићем?

Оптужени: Мислим да.

Тужилац: Неким бродом?

Оптужени: Вероватно.

Тужилац: Да ли талијанским бродом?

Оптужени: Не знам. Добио сам опис, али не могу да се сетим.

Тужилац: Молим вас још једно да разјасните. Ово је требао да буде покрајински одбор за Далмацију.

Оптужени: Тако ја мислим. Покрајински одбор не може да постоји док га не би уважио Централни комитет.

Тужилац: Јасно, али је делегација Националног комитета у исто време врховна команда. Он је био обједињаван.

Тужилац: Молим још само једно место из овога писма. Ја ћу брзо наћи. Кажете овако: „Нема оружја“ - Жујовић вам пише - „...тражио сам од Италијана, као што сам вам јавио депешом и прекосутра идем у њихову армију да тражим барем 20.000 пушака и наоружам људство које држим у Книну наоружано вилама и ашовима.“ Је ли Младен Жујовић према томе, сарађивао са окупатором?

Оптужени: Јесте, али сам у свом писму потврђује какву је улогу имао.

Тужилац: Али је чињеница и то да је са окупатором успоставио сарадњу. Је ли тако?

Оптужени: Јесте.

Претседник: Да ли сам вас добро чуо?

Оптужени: Јесте.

Тужилац: Молим вас говори се такође и о неком пољском активном официру. Да ли вам је то познато?

Оптужени: Мислим да сам нешто чуо, али ми није познато из истражног материјала.

Тужилац: Јесу ли вам из иностранства слали неке официре на територију овде у Југославију? Пољске официре?

Оптужени: Био је један на Хомољу.

Тужилац: Из Андерсове војске?

Оптужени: На Хомољу је био. Ту се сада сећам. Ја сам имао канал за везу са Цариградом за Пољску. Тога се пре нисам сетио.

Тужилац: Према Цариграду?

Оптужени: Да, од Цариграда и према Бугарској, за Пољску.

Тужилац: Молим, с ким сте имали везу с Пољском?

Оптужени: Ја не могу да се сетим, *не могу да се сетим*. Имао сам на нашој територији, можда, две или три тачке од тог енглеског канала.

Тужилац: А то није био ваш канал?

Оптужени: Не мој, али ја сам такође добијао писма из Пољске.

Тужилац: Ви сте дакле, били, једна копча?

Оптужени: Ја сам био копча. Од тога канала добио сам један већи пољски списак.

Тужилац: Вама је турски конзул, који је био за време рата овде, учинио велике услуге?

Оптужени: Јесте.

Тужилац: Како се зове?

Оптужени: Не знам.

Тужилац: А зашто вам је служио?

Оптужени: Служио је за везу.

Тужилац: Јесте ли сами дошли до везе с њим, или како сте дошли?

Оптужени: Ја не знам. Београдска је организација дошла, или неко други. Долазио је код мене, но ипак сећам се да је човек, који је непосредно имао везе са Турском, није морао да припада београдској организацији, али се турски конзул понудио за везу.

Тужилац: Је ли носио пошту?

Оптужени: Јесте.

Тужилац: Коме ју је предавао у Цариграду?

Оптужени: На адресе.

Тужилац: Је ли ишло на Владимира Перића?

Оптужени: Стално сам у истрази питан како је Перић стално у служби. Ја нисам то признао да је он стално у служби, и самном у контакту. Ја сам давао адресе за оне којима треба да пошта иде. За Перића нисам знао. Ја сам у Турској имао само Милутина Петковића - Сенегалца.

Тужилац: Да се вратимо на ваш конгрес. Је ли конгресу присуствовао ко од социјалиста?

Оптужени: Да, Живко Топаловић.

Тужилац: И још?

Оптужени: Белић.

Тужилац: Добро, када је формиан Централни национални комитет?

Оптужени: У јуну је састављен. Ја не могу да знам, позвани су били људио. То је било у лето 1944 године.

Тужилац: Почетком лета?

Оптужени: Да, у јуну.

Тужилац: Јесте ли ви допринели штогод да се редигује резолуција коју је донео конгрес? Јесте ли ставили примедбе на њен текст?

Оптужени: Ја сам морао да мирим.

Тужилац: Између кога су биле супротности?

Оптужени: Између равногорског покрета и политичких странака.

Тужилац: У личностима?

Оптужени: Не.

Тужилац: У којим је личностима био изражен сукоб?

Оптужени: Политичка личност Мољевић, и Драгиша Васић. Он је ту био најтежи. Он је у сукобу са Живком Топаловићем...

Тужилац: Ко је донео нацрт резолуције?

Оптужени: Донео је један ужи скуп свих политичких странака.

Тужилац: Је ли тај ужи скуп написао тај нацрт у Београду и је ли га Живко донео собом?

Оптужени: Живко је донео нацрт.

Тужилац: Шта вам је рекао? Да ли је то његов лични нацрт или свих политичких странака у Београду?

Оптужени: Ја мислим свих политичких странака у Београду.

Тужилац: Колико је трајала ужа седница?

Оптужени: Ужа седница је трајала један до два дана.

Тужилац: Ко је био на њој?

Оптужени: На ужој седници били смо од равногорског покрета ја, Васић и Мољевић, а од политичких странака Живко Топаловић, Брана Ивковић и Александар Поповић-Шаца.

Тужилац: Је ли тај ужи одбор редиговао резолуцију на претконференцији у селу Ба?

Оптужени: На претконференцији.

Тужилац: Јесте ли ви учествовали на претконференцији?

Оптужени: Јесам.

Тужилац: Сетите се ко је још био на тој претконференцији?

Оптужени: Они које сам поменуо.

Тужилац: А закључци су донесени у Ораовици, или на конференцији у Ба?

Оптужени: На састанку у Ораовици. Питање је било да ли да се одржи конгрес и кога да позовемо на конгрес. Ја сам тражио време, јер је требало доста времена да се то све спроведе на терену, а потребно је било и време за путовање делегата. Само ту је настао један сукоб који сам ја морао да решим.

Тужилац: Је ли између вас и Централног комитета владала извесна сагласност по питањима основним, главним и битним?

Оптужени: Централни комитет, па чак ни одбор у Београду, није био за тај конгрес. Јер, Централни комитет сматрао је да он треба да остане какав је. Међутим, ја сам стао на гледиште да то не сме да остане тако, већ да треба да буде попуњен од припадника свих странака.

Тужилац: Да добије ширину?

Оптужени: Да добије ширину.

Тужилац: Јесу ли били позвани и претставници вођстава свих странака?

Оптужени: Било је југословенски оријентисаних Хрвата, муслимана и претставника Словенаца.

Тужилац: Ко је био од Хрвата?

Оптужени: Од Хрвата био је Владимир Предавец.

Тужилац: А од муслимана?

Оптужени: Од муслимана био је Мустафа Мулалић, а од Словенаца био је један... Не могу да се сетим, али свакако један од оних Словенаца који су као избеглице живели у Србији.

Тужилац: Јесте ли ви знали каква је организација Југорас?

Оптужени: Знао сам.

Тужилац: А који су претставници били код вас?

Оптужени: Долазио је Драган Голуб и Митић.

Тужилац: Да ли је поводом тога дошло до протеста извесних политичких група из Београда.

Оптужени: Није. Чим су дошли Митић и Голуб, Мољевић који је врло добро познавао радничка питања, и он је, казао ми је, најпре преслушао њих о њиховом раду у Југославији. Мољевић је дознао да је Драгиша Цветковић био њихов председник и да су га они избацили са председништва пре његовог пада, то јест док је Драгиша још био на власти. Мољевић је дао другу идеју, да се позову и остали раднички претставници, па су и они били позвани.

Тужилац: Да ли је долазио Јово Јакшић?

Оптужени: Био је и он.

Јавни тужилац: Да ли је поводом тога што сте примили делегацију Југораса Јакшић уложио протест? Сада ће вам капетан Јовановић да прочита једно писмо и пажљиво га саслушајте да видим да ли ћете га се сетити.

Помоћник тужиоца капетан Јовановић: (чита) „Господину Дражи Михаиловићу, армиском генералу. - Поштовани драги господине генерале, обраћам вам се лично као пријатељу на заједничком националном послу, јер сматрам да је то најбољи начин да би брзо и правилно било ликвидирано једно питање, које је за нас неочекивано искрсло, а чије је значење од прворазредног политичког и моралног значаја за нас лично, као уверен сам и за целу ЈДНЗ. У питању је појава националног радничког покрета под "скраћеним именом НАРАП, а под вођством ЈБубомира Митића и Андрије Миљковића. За тај покрет сазнао сам ових дана кад нам је дошао његов билтен од 1 - 4 августа, затим његов лист „Глас равногорског радничког покрета“, као и један плакат који се растура по Београду и који је потписан од врховног вођства равногорског радничког покрета. Из тих публикација види се да је још прошле године основан национални раднички покрет који себе назива Равногорским радничким покретом и да су главни претставници тога покрета ЈБубомир Митић и Андрија Миљковић и да сте ви лично, господине генерале, 29 јула ове године примили једну делегацију претседништва овог покрета како они у свом билтену тврде и дали своју пуну подршку да НАРАП има свог сталног делегата при Централном комитету ЈДНЗ.“

Тужилац: Је ли ово тачно?

Оптужени: Тачно је. Утрпали су се, ствар је политичка. То је ствар Централног комитета. Ту ствар још боље познаје др. Мољевић. Они су дошли на терен ја сам их примио. Ја сам уопште сваког примао. Ја их нисам примио као главно вођство радничко.

Тужилац: Ко је био овај стални претставник? Можете ли да се сетите?

Оптужени: То је био Драган Голуб. Само није био уз нас. Др. Мољевић није хтео да га види.

Тужилац: Шта значи ЈДНЗ?

Оптужени: Југословенска демократска народна заједница. То је коалиција равногорског покрета и политичких странака заснована на башком конгресу. И на том питању дошло је до распре коју сам пресекао.

Тужилац: Значи башки конгрес претставља остварење коалиције равногорског покрета и политичких странака на извесној одређеној платформи о којој ће у доказном поступку бити реч.

Заменик тужиоца капетан Јовановић (наставља да чита): „Да су претставници НАРАП-а досада одржали низ конференција са претставницима равногорског покрета најзад да ће уместо „Гласа“ ускоро да се појави, као орган Равногорског радничког покрета лист „Полет“. Поред ових њиних обавештења сазнали смо још и то да постоји наређење са се поменути лист

„Полет" штампа у истој штампарији у којој се штампа и „Глас Београда".

Тужилац: Чији је „Глас Београда"?

Оптужени: Издавао га је сваки ко је год стигао. Ја мислим да је то од београдске организације. Илегално је штампан.

Заменик тужиоца капетан Јовановић (наставља): „...и да ЈБубомир Митић и Андрија Миљковић претставници НАРАП-а приме и помогну. Поводом овога принуђен сам да вам се обратим лично и да вам као добро упућен у ове ствари обратим пажњу на околности које су вам кад сте улазили у овај посао биле непознате. Прво, ми сматрамо да није било никакве потребе издвајати раднике, и то само и једино њих из круга Централног националног покрета и основати само за њих посебну групу, тим пре што тако није поступљено ни са једним другим друштвеним сталежом, заступљеним у томе покрету: са земљорадницима, занатлијама, трговцима, индустријалцима итд. Раднике је као и све друге требало ставити у састав ЈДНЗ као целину а не цепкати ту заједницу све до нашег националног ослобођења и док ЈДНЗ не изврши свој задатак до краја.

Оптужени: Да напоменем. Само због те њихове свађе и због самог Југораса, Југорас није учествовао на конгресу. Мољевић то није допустио.

Помоћник тужиоца (наставља читање): „Тако је требало да се поступи још и због тога разлога, што су сви самостални покрети и групе закључили на конгресу да ће у току постојања ове заједнице добровољно обуставити сваку пословну делатност и целокупна њихова активност биће усредсређена кроз ЈДНЗ као преставника целине. - Друго, кад се већ пошло путем који по нашем мишљењу није добар и исправан, начињена је и друга погрешка: што се тај посао ради без довољног познавања самога посла. И по првом и по другом, ми смо у могућности, г. генерале, да вам дамо сва потребна обавештења. Сматрали смо се дужним да вам, г. генерале на све ове ствари скренемо пажњу, како бисте и сами могли оценити да ли ће акција са Равногорским радничким покретом како је почела бити од користи или штете за покрет и да процените, на темељу ових наших обавештења, како ће се она одразити на цео ЈДНЗ, а нарочито како се она може одразити на нас социјалисте, ако у ширу јавност продре сазнање да је и Југорас са Митићем и целом гарнитуром преко једног ратног немачког лиферанта, добио место у једном часном националном покрету. Утолико ће се теже то одразити, ако се зна да у ЈДНЗ нису пуштени толики наши политички људи који су сарађивали са диктаторским режимима, мада они нису ни близу тако тангирани као што је случај са Митићем и другима. Цео покрет ЈДНЗ неће спрати љагу са установа и људи који су компроми-

товани у најширој нашој јавности са бившим Југорасовцима, али ће они, нажалост, целом покрету нанети љагу и срамоту од које нас неће опрати ни Сава ни Дунав, ако их се што пре не ослободимо. Ми лично и као покрет већ смо у највећој мери изложени критици и нападима из редова наших непријатеља, који су сазнали за то најновије прикључење Југораса, замајрајући нам што смо се обрели у његовом друштву. Излажући вам све ово, ми вас молимо да својим ауторитетом целу ову ствар хитно пресечете код свих вама потчињених команданата који су и вас лично ангажовали у том послу, јер нису били обавештени колико је кобно укупчати Југорас у један народни покрет који мора бити чист и светао као сунце. Ако не сачувамо наш углед и пресечемо скупљање око нас елемената који су били главни носиоци фашизма у нашој земљи, и са којима је 27 марта радикално пречистио, ми ћемо изгубити народно поверење, које нам је много веће и значајније него све паре ратних лифераната и сва војска која би се за те паре могла сабрати. Молимо вас генерале да по овом питању донесете што пре своју одлуку којом би нам се омогућило да останемо у покрету ЈДНЗ, на чијем смо оснивању и ми сарађивали и да кроз њега, заједно са вама и свим осталим покретима и групама, које ту заједницу сачињавају, извршимо до краја наш национални задатак, итд. итд.

У Београду 1 септембра 1944 године."

Тужилац: Можете ли се сетити ко вам је ово писао?

Оптужени: То мора да буде неко из групе ОРСА или УРСА односно Социјалистичке странке. Као што сам казао ја не знам. И УРС и ОРС су имали претставнике. Знам да је долазио Јово Јакшић. Др. Мољевић можда зна то боље.

Тужилац: Видите, Белић и Крекић који су саслушани и као сведоци признали да се сећају.

Оптужени: Ја сам баш додао да то може да буде Јово Јакшић, али ја не знам да ли је Јово Јакшић припадао странци. Зато то и долази у сумњу.

Претседник: (Обраћајући се тужиоцу) Имате ли још питања?

Тужилац: Имам.

Претседник: Молим будите бржи, немојте тако споро.

Тужилац: Видите оптужени Михаиловићу, ви сте још раније изјавили да сте преко неког Максимовића примали новац.

Оптужени: И сада изјављујем. Ја нисам сигуран, и ја сам рекао, можда Максимовић треба да буде трговац из области Младеновца.

Тужилац: Хоћу да вас питам само да ли добро познајете овај рукопис?

Оптужени: (Разгледајући рукопис) Не могу тачно да знам, односно ту стоји „Милош“ - тачно, јесте, то је његов потпис, пуковник Бејли.

Тужилац: Јесте ли ви својим каналима добијали новац преко Цариграда?

Оптужени: Не. Ја нисам тражио. Први пут кад ми је послат новац 1941 године, - тешко је одредити време - ја сам о томе говорио на са слушању - послато ми је 900.000. - динара од којих ми је 400.000. - динара уручио Николајевић - име сам му заборавио.

Тужилац: Да ли је пуковник Бејли водио бригу о вашем снабдевању?

Оптужени: Јесте и он.

Тужилац: Ви сте јуче, кад вас је претседник питао за оно писмо адвоката Брашића, казали да вам га је неко подметнуо.

Оптужени: У то сам убеђен.

Тужилац: Ко вам га је подметнуо, да нисам ја?

Оптужени: Не.

Тужилац: Да ли је неко из ваше околине?

Оптужени: Могуће је.

Тужилац: Па каква је то ваша околина која може такву ствар да вам подметне?!

Оптужени: Имао сам такву околину која је и сама доказала до краја шта је радила. Тешка је та околина. Прва околина били су официри који су дошли из Каира. То је била група оних који су били противу Боре Мирковића и политике претседника владе Душана Симовића. Бора Мирковић је знао да сам ја био у припреми за 27 март и једном приликом је казао да ће послушати све што им ја будем јавио. Официри који су доцније дошли били су сви противу Боре Мирковића после пада претседника владе Душана Симовића. То је тако ишло. Радио је све шта је ко хтео.

Тужилац: За мене није никако убедљив ваш јучерашњи одговор. Овде се јасно види, ваш потпис, да се изрично говори о „екселенцији Павелићу“?

Оптужени: Ја сам давао и бланко потписе.

Тужилац: Да ли је могућно да вам је ово неко подметнуо као неку другу ствар, па да сте ви потписали и не читајући?

Оптужени: Могућно је и то, а и као што сам рекао да сам давао бланко потписе.

Тужилац: Ви сте обично све потписивали ћирилицом, а овде је потпис латиницом. Од свих ваших аката које сам нашао свега су два потписана латиницом која одговарају тексту.

Оптужени: Било је и латиницом. То нити има везе са мојим мислима, нити имам везе с тим.

Тужилац: Могло се десити да је неко написао по вашој директиви, а ви потписали.

Оптужени: Да је по мојој директиви одговарало би мојим мислима, и ја бих то знао.

Тужилац: Јесте ли добијали позив од Павелића да дођете у Загреб?

Оптужени: Да вам изнесем ток ствари, да покажем неколико чињеница које показују немогућност таквог рада. Десетого јануара ја сам напао на Модричу усташе, а после тога у марту...

Тужилац: Када сте били код Модриче јесте ли прелазили у логор немачких јединица?

Оптужени: Никако, нисам их видео.

Тужилац: Оптужени Мулалић казао је то на прошлом процесу.

Оптужени: Никако, ја молим да се суочим с њим. Даље у марту водио сам борбу са њима око Оцака.

Тужилац: Ово је из априла.

Оптужени: *Дозволите, нисам казао све.* Марта месеца нападам Оцаке, на усташке јединице; месеца априла, тринаестог, потукао сам их између Дервенте и Брода и одбацио даље.

Оптужени: *Ко је то видео не знам.* Главни је ми смо напали на томе месту и потукли.

Тужилац: Ко је хоџа Пасарић?

Оптужени: Он је из Пријепоља.

Тужилац: Шта је био?

Оптужени: Био је вођа муслимана у Пријепољу.

Тужилац: Је ли био усташа?

Оптужени: Није био. Не знам тачно.

Тужилац: А, није био хоџа Пасарић усташа? Како то поричете? Немојте некога из публике да зовемо из тих крајева да вам то докаже.

Оптужени: Био је наш противник.

Тужилац: Према тој депеши ви дајете директиве да се са хоџом Пасарићем успостави веза.

Оптужени: То је друга ствар. Ствар је у томе: Хоџа Пасарић једини у Санџаку има све муслимане уз себе, и нико више.

Тужилац: Хоџа Пасарић?

Оптужени: Ја мислим, ја га нисам познавао.

Тужилац: Ви сте тражили везе с њим, али је он био усташа.

Оптужени: Ја то нисам знао.

Тужилац: Јесте ли тражили везе с хоџом Пасарићем?

Оптужени: Ја мислим да јесмо.

Тужилац: Кажете „мислим“, а то је сигурна ствар.

Оптужени: Павлове Ђуришића трупе потучене су до ногу 1 априла од усташа.

Тужилац: Ко је то удесио?

Оптужени: Удесио је Секула Дрљевић.²²⁰

Тужилац: Зашто? Шта је хтео Дрљевић?

Оптужени: Хтео је да превари Павла, а Павле је хтео њега.

Тужилац: Ко је кога преварио?

Оптужени: Секула Дрљевић Павла.

Тужилац: Да то није на оној линији сукоба између праваша и бјелаша?

- Оптужени:** То ће бити. Само ја мислим да Павле није бјелаш.
- Тужилац:** Ви сте споменули мачековца пуковника Бјеланића?
- Оптужени:** Бјеланић је био прво командант коњице. Дошао је код мене у Србију 1943 године. Пошто није донео никакве легитимације, показао се у оделу хрватске сељачке заштите, донео је једну фотографију на којој се види где стоји у близини Мачека.
- Тужилац:** Је ли био лични секретар др Мачека?
- Оптужени:** Не знам тачно, не могу да знам.
- Тужилац:** Углавном он је код вас долазио.
- Оптужени:** Он је код мене долазио једанпут.
- Тужилац:** С каквим је циљем дошао? Је ли био делегиран од мачековаца?
- Оптужени:** Ја мислим био је делегиран од Кошутиха. Он је тврдио да је Мачек затворен.
- Тужилац:** Је ли дошао да успостави колаборацију између вас и њега?
- Оптужени:** Да успостави колаборацију.
- Тужилац:** Политичку?
- Оптужени:** Ја сам предлагао војну.
- Тужилац:** А они су тражили више политичку?
- Оптужени:** Они су тражили политичку. Као војник ја сам био против хрватске сељачке заштите као илегалне оружане формације за време мира.
- Тужилац:** Која је била платформа у разговору са Бјеланићем?
- Оптужени:** Као војник износим што је најважније. У разговору са Бјеланићем било је да се формирају...
- Тужилац:** Јесте ли хтели да буду под вашом командом?
- Оптужени:** Да признаду моју команду, а да имају своју. Ја сам мислио на ђенерала Августа Мартића.
- Тужилац:** Да ли сте имали везе преко Тадије Сондермајера?
- Оптужени:** Преко Тадије Сондермајера одржавао сам везе са Хрватима, а он је био у штабу у Обреновцу.
- Тужилац:** Да ли сте осудили Тадију Сондермајера на слово „З“?
- Оптужени:** Јесам, јер сам био погрешно обавештен да је сарађивао са Немцима.
- Тужилац:** Па је ли то било погрешно што је Сондермајер сарађивао с Немцима?
- Оптужени:** Ја сам добио уверавања да није.
- Тужилац:** И кад сте добили та уверавања, онда сте му скинули слово „З“, па је постао ваша веза са Мачеком?
- Оптужени:** Није му ни скинуто.
- Тужилац:** Али, није ни спроведено. Интересантно је да сте ви људима који су сарађивали с Немцима скидали слово „З“, тако да им ништа није фалило, а оне који су се борили против

окупатора нисте ни стављали под слово „3" а скидали сте им главе? Јесте ли можда и њих стављали под слово „3"?²²¹

Оптужени: Ја мислим да ниједан није био стављен под слово „3". Имена стављених под слово „3" објављивао је радио Лондон.

Тужилац: Добро. А сада друго питање. Ви кажете да су ваши команданти извршавали ваша наређења само утолико уколико су хтели. То је ваша формулација. Да ли је то тачно?

Оптужени: Ја мислим да јесте.

Тужилац: А ви сте на страни 70-тој вашег записника о саслушању казали мало другачије.

Оптужени: То је зависило од периода.

Тужилац: Видите, ви сте, објављајући напад на Фазлагиха Кулу, дали једну општу формулацију. Ја ћу је прочитати, да бисте се изјаснили да ли је тачна. Ви сте рекли: „Тачно је да се ни једна акција ни у једном делу наше (четничке) територије није могла предузети без мог наређења".²²² И ви сте то потписали. Хоћете ли да прочитате?

Оптужени: Ја то знам.

Тужилац: Па, то је онда у контрадикцији са вашом ранијом изјавом на претресу да су ваши команданти радили на своју руку. Видите ли да ту има контрадикције?

Оптужени: Ја нисам правник. А за мене, право да вам кажем, - и само стање здравља у коме се налазим...

Тужилац: Ја мислим да сте ви здравији од мене.

Оптужени: Вероватно.

Тужилац: Ја мислим. Можда вам само није пријатно што сте на оптуженичкој клупи и то је разумљиво, јер ником није пријатно да буде на оптуженичкој клупи. (Тужилац поново чита цитирани текст и затим се обраћа оптуженом). Је ли ово тачно?

Оптужени: Није тачно.

Тужилац: А шта је тачно.

Оптужени: Оно што сам рекао сада: кад су хтели и колико су хтели они су слушали моје наређење. Ту сам се врло погрешно изјаснио.

Тужилац: А да ли сте ви каткад проводили своју вољу и то врло гвозденом руком?

Оптужени: Јесам.

Тужилац: Значи имали сте ви силе и снаге да наметнете оно што хоћете?

Оптужени: Ако им се допадало.

Тужилац: Зашто сте ухапсили вашег потпуковника ЛЦРЗ-СХ}-слава Павловића. Он је био потпуковник, није био наредник, због чега, из којих разлога? Видите да сте могли да му наметнете своју вољу?

Оптужени: Код њега је други случај.

Тужилац: Изволите то објаснити.

Оптужени: Он је послат на Хомоље да обједини три корпуса, али убрзо својим понашањем није постигао код њих ослонац, него мржњу. Кад је после тога дошао у област Смедерева почео је да интригира и држи говоре против мене.

Тужилац: А зашто? Каква је била позадина тога?

Оптужени: Енглеска.

Тужилац: Како - енглеска позадина?

Оптужени: Покушавали су да извесне моје команданте придобију за себе.

Тужилац: У ком циљу?

Оптужени: Мисију су могли поставити где год су хтели, свуда. Онда су покушавали - има то у депешама - да све везе не иду више са моје станице на станице команданата, него преко Каира. И на тај начин, пошто су имали тако размештен апарат, мислили су да узму поједине одреде и командују њима. Ето један од таквих био је и Павловић.

Тужилац: Јесте ли га опоменули за такав рад?

Оптужени: Нисам.

Тужилац: Да ли сте га упозорили којом приликом и чак наводили да краљ Петар поручује то и то и да је главно то и то?

Оптужени: Јесам, не сећам се тачно тога, али предочавања је било! Павловић је правио интриге, био је човек јако несређен, иначе способан као официр, али готов на све могуће глупости. Он је из Хомоља отишао у обл&т Смедерева, тамо држао неке(говоре, а о томе ме је известио Света Трифковић и питао ме да ли то дозвољавам. Ја сам из писма видео да сам у стању да га разоружам, јер је био усамљен.

Тужилац: И како сте то извршили?

Оптужени: Нападом.

Тужилац: Да ли се водила борба?

Оптужени: Водила се.

Тужилац: Да ли је пружио отпор?

Оптужени: Пружио је.

Тужилац: И ипак су га савладали?

Оптужени: Јесте.

Тужилац: Јесу ли га везали?

Оптужени: Не знам.

Тужилац: Јесу ли га везаног довели до вас?

Оптужени: Нису код мене, него на Равну Гору.

Тужилац: А где~сте" ви били?

Оптужени: Ја сам био у неким удаљенијим селима.

Тужилац: Колико је Павловић био у таквој ситуацији?

Оптужени: Био је извесно време.

Тужилац: Шта показује тај случај. Показује да сте чак и првом вашем сараднику и начелнику штаба. могли наметнути

своју вољу какву сте хтели. Јесте ли ви наредили да се убије Милутин Јанковић?²²³

Оптужени: Никада.

Тужилац: Него?

Оптужени: Ја никада. Нисте ми дали да довршим оно прво. Потпуковник Драгослав Павловић није имао територију.

Тужилац: Па у каквој је функцији онда био?

Оптужени: Отишао је у Хомоље да обједини три корпуса али је отуда био избачен. Нису га трпели.

Тужилац: Да ли сте га ухапсили зато што није имао територију?

Оптужени: То је била једина могућност да се ухапси један командант који није имао територију. Што се тиче Милутина Јанковића, ја сам га и венчао и никада га не бих убио. Њега и Јешу Симића убисГје РаковиТГ. Мени су"сестрића~убили четни-цЈгу областиЈзачанског среза.

Тужилац: А чиме објашњавате ово у записнику. Чиме објашњавате ову формулацију. Читали сте је и потписали?

Оптужени: Не знам.

Тужилац: Нешто из једног вашег писма. Захарије Остојић каже, а он пише 1942 године и ово ће бити такође читано у доказном поступку, само ова једна реченица: „Мада осећам потребу најбржег рада тамо - мисли на Црну Гору - и мада ме вуче локални патриотизам, ипак и не помишљам да ма шта урадим без вашег наређења."

Оптужени: И он је био потпуно у склопу друштва које је радило за себе; припадао је групи против Симовића. (Помоћник тужиоца прилази оптуженом и показује му то писмо).

Тужилац: Је ли то Остојићев рукопис?

Оптужени: Јесте.

Тужилац: Ништа више. То ћемо у доказном поступку, да не би сад одуговлачили. Ево једно писмо Баји Станишићу. То је председник већ поставио као питање у вези са овим писмом прекјуче. Писмо је од 9 марта 1943 године.

„Добио сам ваше писмо од 5 овог месеца по Владимиру Контићу. Необично сам сретан да се народ одазвао на први позив. Будите уверени да су ми пред очима на првом месту интереси народа. Нема никакве бојазни да дође до кршења наших акција, али у свима потезима морамо бити одлучни и решени. Познајемо врло добро све наше непријатеље и знамо тачно одакле и како можемо затезати. Целокупним радом рукујем ја преко Бранка (Захарија Остојића). Ниједно предузеће није наређено без мога одобрења. Бранко ме обавештава о свему до најмање ситнице. Сви предлози његови се прегледају, студирају, одобравају или коригирају. При овоме се руководи следећим начелом: ми радимо за себе и ни за кога више. Нас само се

тичу интереси Срба и будуће Југославије. За постизање циља користимо једне непријатеље против других као што наши непријатељи сви без разлике раде." Користим једног непријатеља против другог. Које сте непријатеље користили против којих?

Оптужени: Ја сам бројао 14 разних таквих организација које су биле.

Тужилац: Добро, које сте непријатеље користили против којих непријатеља?

Оптужени: Неколико пута Италијане против Немаца. Онда све што је нама непријатељ ако може да се туку међу собом нека се туку.

Тужилац: Да се туку међу собом?

Оптужени: Јесте.

Тужилац: (наставља да чита): „О сжему овоме водио сам рачуна." Видите, ово је март 1943, Четврта офанзива. Ви кажете: Целокупним радом рукујем ја преко Бранка?

Оптужени: Он је старији од Остојића, морао сам да га потчиним Остојићу.

Тужилац: Изјавите да ли је ово ваш рукопис (прилази и показује оптуженом рукопис).

Оптужени: Јесте.

Тужилац: Дакле, кажете, Баја је старији од Остојића?

Оптужени: Долазило је до свађе међу њима. Ја сам га опет подвргао Остојићу. Не морам да мислим што пишем.

Тужилац: Значи Баја не може да сарађује са окупатором без вашег наређења?

Оптужени: То је друга ствар.

Тужилац: Баја је старији од Остојића, кажете, он се не подвргава Остојићу пошто је млађи, а вама се подвргава зато што сте старији. Ако се потчињава вама, што сте старији, онда значи да извршује сва наређења, и онда ако кажете да се не сарађује са окупатором, онда је то доказ да нисте наредили.

Оптужени: То није доказ за мене.

Тужилац: Да ли је тачно да сте у Четвртој офанзиви били главнокомандујући?

Оптужени: За целу земљу.

Тужилац: Јесте ли добијали извештаје свакога дана?

Оптужени: Ја сам обавештаван али нисам добијао све извештаје. Остојић је примио на себе целокупну службу из тога краја на коме је операција била.

Тужилац: Значи да остајете и даље при томе да ваши команданти нису извршавали ваша наређења?

Оптужени: Казао сам, кад им се допадне.

Тужилац: Колико сте имали команданата?

Оптужени: Било их је доста.

Тужилац: Сто, двеста. Значи, свакоме кад му се допадне извршиће?

Оптужени: Тако је.

Тужилац: А од куда извесна јединствена линија код свих.

Оптужени: Бране свој терен.

Тужилац: А од куда јединствена линија у сарадњи са окупатором?

Оптужени: То није моја линија.

Тужилац: Од куда то да скупите такву гомилу људи око себе, од куда је сам суви, голи издајник?

Оптужени: Не знам.

Тужилац: (продужује мисао) који је уваљен у сарадњу са окупатором? Осећате ли извесну кривицу до себе?

Оптужени: Нисам био у стању да поправим.

Тужилац: Били сте министар војни, министар емигрантске владе, начелник штаба Врховне команде. Па каква је то организација, у којој ви немате силе да спроведете сва наређења.

Оптужени: Не могу све.

Тужилац: У одлучујућем питању овога рата јесте ли могли одвратити ваше команданте да не сарађују са окупатором?

Оптужени: Нисам могао. Уколико сам могао. Уколико су се прилике отежавале утолико сам све теже и теже то могао учинити. Иначе бих ја то учинио да нисам имао сметње, које сам имао.

Претседник: Имате ли још која питања.

Тужилац: Још неколико.

Претседник: Само мало брже.

Тужилац: Значи ви нисте хтели сарадњу са окупатором. Да ли је тако?

Оптужени: Тако је. Нисам хтео.

Тужилац: Ви нисте издавали наређења за сарадњу са окупатором?

Оптужени: Нисам.

Тужилац: Ваши су команданти сарађивали мимо ваше воље?

Оптужени: Мимо моје воље и оно стање које сам затекао у Црној Гори нисам очекивао.

Тужилац: Ја мислим да смо ствари довели до краја. Видите: **224 а**, ви ћете ми објаснити шта је ово и како име постоји за овакав случај? (умољава свог помоћника да поднесе оптуженом акт да види да ли је његов потпис). Је ли то ваш рукопис?

Оптужени: Ово је размотрено.

Тужилац: Је ли то ваш потпис?

Оптужени: Јесте. Мој је.

Тужилац: Ја поново отварам дискусију по томе. Дакле: **224 а**, овде се каже: (чита) драги Бранко, боље линије но што је Дрина у вези са Пивом, не можемо имати за одбрану. Морамо је бранити јаким снагама са бољим моралом. Због тога ћемо се задовољити мањим њиховим бројем. Поред Момчиловићевих

снага мислим да би требало да се упуте највише 300 добрих, изабраних људи, који би се спустили од Мратиња ка Ћуреву.

Тужилац: Ко кога да заобиђе?

Оптужени: Партизани нас.

Тужилац: А које снаге Италијана треба да стигну.

Оптужени: То смо ми дознали да иду.

Тужилац: Добро, дознали сте да иду. (Наставља да чита оно место у писму где се говори о обавештењима преко сељака.)

Молим вас, да ли сте чешће прикупљали обавештење преко сељака и сељанки уз награду?

Оптужени: Не.

Тужилац: У чему је била награда? У златном новцу?

Оптужени: У златном новцу.

Тужилац: А од кога сте добијали златан новац?

Оптужени: Добијали смо из Каира. Ја не знам да је дато у злату.

Тужилац: (наставља да чита писмо где се говори о утврђењима на обали) Ово је ситуација на Дрини. Је ли тако?

Оптужени: То је обраћање пажње.

Претседник: Молим вас, не можемо да се задржавамо око тих детаља. Шта сте хтели да постигнете тиме конкретно?

Тужилац: Да оптужени каже у којој је ситуацији писано ово писмо. Је ли то на крају Четврте офанзиве?

Оптужени: Онда кад смо отступали од Калиновика.

Тужилац: Добро идемо даље. Нећемо све читати. Рекосте „моје две бригаде у резерви“. Зар их нисте имали више?

Оптужени: То је доказ да они командују.

Тужилац: Командују команданти бригада, команданти група, корпуса а увек има један виши командант, а ви сте били онај највиши.

Оптужени: За целу земљу.

Тужилац: Пазите сад ову реченицу и да ми кажете каквим именом може ово да се назове: „Ако изађу на Гребен добро их подухватите са 22" (то јест са Италијанима), па онда: „јуче су добро помагали.“

Оптужени: То је артилерија.

Тужилац: Ја не би то казао, па добро нека буде и артилерија.

Оптужени: Јесте.

Тужилац: Да ли је ово написано вашом руком?

Оптужени: Мојом руком.

Тужилац: Како ви називате ову ситуацију?

Оптужени: Интригом. (У сали смех)

Тужилац: Признајете да ли сте ви у овом конкретном случају сарађивали са окупатором?

Оптужени: Ја не признајем.

Тужилац: Нека Суд цени.

Претседник: Оптужени Михаиловићу, објасните нам шта је то интрига.

Оптужени: Оно што сам рекао, да се једни против других боре. У овом случају...

Претседник: Добро, а овде имате „интригу“. С једне стране четнике и Италијане против Народноослободилачке војске и излази да ви чак и командујете једним делом Италијана. Каква је то „интрига“, оптужени Михаиловићу кад ви командујете једним италијанским одељењем?

Оптужени: То нема никакве везе, то је немогуће...

Претседник: Ми смо то расправљали код Четврте офанзиве кад смо имали ваше писмо за пребацивање оне италијанске чете за Драгочевску реку, а ваше наређење је извршено.

Оптужени: То је случајност једна. Интрига је успела.

Тужилац: Ја имам још неколико сличних ситница да поставим.

Претседник: Само будите што краћи.

Тужилац: Ја поново потезем писмо које сте признали за своје у Четвртој офанзиви и поново вас сада питам. Ви сте молим вас, казали: „Умирите Воју и кажите му ко је сачињавао ову колону. Али предузмите на сваки начин да број 22 што пре пошаље на десну обалу Драгочевске реке бар једну чету.“ Онда вам је познато ово писмо Захарија Остојића где каже: број 22 извештава да је један батаљон, а не једну чету упутио на Драгочевску реку. Па је позната ваша примедба црвеном писаљком: „примио к знању. Хвала. Треба се само уверити да ли је батаљон „22“ отишао на Драгочевску реку. Чича“. Да ли је ово интрига?

Оптужени: Јесте.

Тужилац: Питам вас: Је ли ово конкретан случај ваше личне сарадње са окупатором?

Оптужени: Ја мислим да није, *јер је никад нисам имао. Никад.*

Тужилац: А је ли ваш рукопис?

Оптужени: Јесте.

Тужилац: Је ли ваше тражење да иде италијанска чета на Драгочевску реку?

Оптужени: Ја сам рекао: Он је могао да разуме на извршан начин и могао је да тражи од Италијана то.

Тужилац: Ко је могао да тражи од Италијана то?

Оптужени: Могао је Захарије Остојић на погодан начин.

Тужилац: Како на погодан начин? Је ли имао директног контакта са Италијанима?

Оптужени: Не, имао је преко Добросава Јевђевића.

Тужилац: Дакле, ви не признајете, иако је овде очевидно да сте у конкретном случају сарађивали са окупатором?

Оптужени: Не.

Тужилац: Добро.

Претседник: Оптужени Михаиловићу, објасните ову ситуацију... Ради се конкретно о фронту на Дрини. Је ли постојала могућност сукоба четника и Италијана на том фронту у априлу месецу?

Оптужени: Није могло бити сукоба због напада партизана. Због тога... (у сали смех). Иначе, да није тога било, ја бих успео да поправим стање тамо.

Претседник: Вама је тужилац предочио писмо где стоји: „Подухватите добро“. Шта то значи: „Подухватите добро“?

Оптужени: Ја сам и у свом разјашњењу ситуације рекао у оном писму...

Тужилац: Је ли то сарадња?

Оптужени: Овде је био један батаљон на утврђеном положају. То је био веома јако утврђен положај и ја верујем да тај утврђени положај и данас постоји.

Тужилац: Ви сте имали намеру да их нападнете?

Оптужени: Нисам био у могућности. То је било на Дрини и ми смо се определили да морамо бранити улазак у Санџак.

Претседник: У писму, које вам је прочитао тужилац, стоји: „Јуче су добро помагали...“ Молим вас објасните на кога се то односи? Ко је кога помагао? Кратко реците.

Оптужени: Италијани су артилеријом држали један део коте и нико није могао доћи. Италијанска артилерија помагала је одбрану Дрине...

Претседник: Кога је помагала италијанска артилерија?

Оптужени: Четнике.

Претседник: Значи Италијани су помагали четнике. Је ли то било по вашем тражењу?

(Обраћа се тужиоцу и каже): Молим вас не прекидајте?

Претседник: Зове ли се ово сарадња или можда за то имате другу реч?

Оптужени: Ја имам. То сам сматрао као тренутну интригу.

Претседник: Молим вас, је ли то сарадња или имате другу реч?

Оптужени: Имао сам ту реч.

Претседник: Молим вас да прецизирамо терминологију. Сарадња?

Оптужени: Не.

Претседник: Садејство?

Оптужени: Може да буде.

Претседник: Шта је то у конкретном случају: „Јуче су добро помагали“? Рекли сте Италијани су помагали четнике? Сарадња, прећутна сарадња, садејство?

Оптужени: Прећутна сарадња.

Претседник: Ја сам задовољан. Јесте ли хтели још нешто да кажете?

Оптужени: Ја сам имао да кажем, да је река Дрина била пресудна да тај положај узмем. Ту је већ постојао тај утврђени њихов положај на самој Дрини. Морао сам држати реку где је био њихов положај.

Претседник: Њихов положај био је на Крчинама, Брду, Копачу, Голивару.

Оптужени: Тако нешто, и био сам принуђен да будем на том месту. Тренутно једна незгодна ситуација. У погледу израза сарадња, не могу да напуштам целу Пиву и Дрину, јер Пива и Дрина заштићују улаз партизана у Пиву и Санџак.

Тужилац: То је ноторно да су приликом форсирања Дрине, код Устиколине и јужно од Фоче и Брода од стране јединица Народноослободилачке војске, Италијани и четници били овако помешани.

Претседник: Садејство, артилерија, форсирање, ударање четника у бок, не би требало да онда затежемо. Чињенице су чињенице.

Оптужени: Пива и Дрина су определиле да држим положај.

Претседник: (Обраћа се тужиоцу): Ако имате да питате изволите *кратко да бисмо направили један одмор.*

Тужилац: *Ја бих скоро до паузе завршио са испитивањем.*

Претседник: (Тужиоцу) *Изволите ако немате много.*

Тужилац: Видите једну вашу депешу. Ви сте за Бору Митрановића јуче рекли да није сарађивао, а он вам у документу 128, у вашој књизи депеша заведеној под бројем 12514 од Хуга, то је његова шифра број 138 од 10 децембра 1943, к.в.жб. „Чича. У вашој депеши број 424 од 8 о.м. изричито се наређује да се са окупатором не сме одржати никакав контакт...”

Тужилац: Је ли тако?

Оптужени: Тако је.

Тужилац: Док је у ранијем наређењу и објашњењу дозвољавано тактизирање и према окупатору и према домобранима у циљу што веће користи. Је ли тако како каже?

Оптужени: Стил депеше је кратак. Треба тактизирати у односу на домобране. То раде и сви остали.

Тужилац: Али овде се говори и према окупатору, не само према домобранима. Зашто не кажете тако?

Оптужени: Не знам.

Тужилац: То што ви наглашавате је да се искористе до максимума.

Оптужени: Не верујем.

Тужилац: А депешу коју је добио Бора Митрановић?

Оптужени: Бора Митрановић био је директно повезан са Захаријем Остојићем, а ни у ком случају са мном.

Тужилац: То је ранија депеша.

Оптужени: То је одговор на извесне депеше.

Тужилац: То је одговор на вашу.

Оптужени: То је одговор на извесне депеше које је могао добити Остојић и од мене.

Тужилац: Ви наглашавате да се искористи све до максимума и како да се код тактизирања има контакт са окупатором? То молим за објашњење *и тачан упут да ли се мора прекинути сваки додир.* (Тужилац чита депешу). А ви сте јуче рекли да он није имао везу с окупатором, а он пита да ли може да прекине контакт... Па било то и у циљу тактизирања и извлачења користи *и заузети отворени став непријатељства.*

Наставак у другој депеши: „...Ако се мора прекинути сваки додир, а пошто се јединице у Западној Босни налазе увек у деликатној, тешкој ситуацији збијеној присуством партизана и њихове агресивности на овој територији, да бисмо могли оделити, одбацити противника - окупаторе и партизана, молим да се за јединице у Западној Босни пошаље оружје и одговарајућа муниција за 20 хиљада бораца..." Да ли вам је то познато?

Оптужени: Не сећам се.

Тужилац: Ево шта ви одговарате:

„Хугу (Боривоју Бори Митрановићу), ваша депеша од 13 децембра 1943 године, број документа 131. (Показује депеше према оптуженоме). Ту се каже: „Наша борба мора бити без компромитовања. Учините све што можете да до компромитовања не дође. Ако тактизирате онда тактизирајте, али то мора бити тајно. Не могу вам дати тачне упуте, јер не познајем прилике. Понављам, тактизирајте тајно, али без компромитација..." Је ли то ваша депеша?

Оптужени: Не знам.

Тужилац: Да ли сте дали овакву депешу?

Оптужени: Могло је да буде.

Тужилац: Ви лично дајете такве депеше?

Оптужени: Ја не знам.

Тужилац: Да ли давате такве депеше?

Оптужени: Не знам.

Тужилац: А сећате ли се?

Оптужени: Не сећам се. Не сећам се такве депеше.

Тужилац: (Обраћајући се капетану Јовановићу) Молим вас, нађите оригинал докуменат број 131. (Затим се обраћа оптуженом Михаиловићу): После ћу вам показати све редом. Сећате ли се да сте можда издавали такве депеше?

Оптужени: Ја не знам, података немам.

Тужилац: Да ли сте издавали такве депеше или сличне?

Оптужени: Не знам.

Претседник: Шта ће да вам остане за доказни поступак?

Тужилац: За доказни поступак има 800 докумената.

Бранилац Јоксимовић: *Треба да их већ имамо.*

Тужилац: *Има времена кад буде тражио претседник.*

Одбрана адвокат Јоксимовић: *Ви то, колега, јавни тужиоце, по својој властитој иницијативи радите.*

Тужилац: Пазите даље. Ево ваше депеше мајору Остојићу: „Водите рачуна о Немцима и Бугарима и искористите њихову акцију против црвених до крајних могућности. Напад на Пљевља искористите за напад са леђа на комунисте. Нама се Хуго не јавља одавно". Молим, јесте ли ви такве депеше издавали?

Оптужени: Не знам, али знам да је могло до тога да дође због тога што је акција, коју су четници спроводили на Соколац биле ометана, када су опкољени Немци и усташе, њих око 6.000, добили ударац с леђа од комуниста.

Тужилац: Значи, могло је да буде тако нешто округло.

Оптужени: Могло је то и код партизана.

Тужилац: Ви сте непрекидно јављали у иностранство да партизани сарађују са непријатељем. Је ли то била пропаганда?

Оптужени: Ја не могу без материјала да одговарам на питања овако у скоковима.

Тужилац: Нисте ви човек без меморије. Кад је нешто повољно за вас онда се свега сећате, а кад дође овако, онда све округло па на ћоше.

Оптужени: *Уколико ми питања у доцнијем времену постављате утолико ми је теже.*

Тужилац: Ми хоћемо да видимо да ли ви иступате отворено. Вама је претседник јуче прочитао Ђуришићеву депешу и ја нећу да је понављам. Ко је Бијађи?

Оптужени: Бијађи то је генерал Ђукановић.

Тужилац: Је ли могао Захарије Остојић да наређује Блажу Ђукановићу?

Оптужени: Могао је.

Тужилац: Како је могао кад је Ђукановић старији?

Оптужени: Па он је наређивао и Баји Станишићу.

Тужилац: Па ви малопре рекосте да он није хтео да га слуша.

Оптужени: Али ја сам га писмом довео до тога да слуша.

Тужилац: Ви кажете овако: „Јавите Павлу Ђуришићу Ђузепи: предузмите све што можете да се ситуација према Шаховићима одржи 7 маја 1943. Тражите од 22 да помогне са свију страна, нарочито оних који су вам најближи. Као и досада све полажем на вас и несрећан сам због сталних тешкоћа и због слабог морала извесних делова који компромитују сваки успех." Овакве депеше јесу ли могуће са ваше стране?

Оптужени: Не знам.

Бранилац Драгић Јоксимовић: *Дајте оригинале да видимо.*

Тужилац: Докуменат 151; друга депеша је од Душана Радовића, 796... Пуковник Радовић је на Копаонику?

Оптужени: Код Ниша.

Тужилац: „Веза ваша 177, 179, оставите сада Јошаницу и Широке Њиве. То је само једно искуство које треба да искори-

стимо... *ИскорисШићемо акцију Немаца проШив комунисШа и Шо исШовременим нападом на комунисШе.* Морамо настојати да комунисте уништимо што пре, а немачка акција ће нам добро доћи. Морамо сада наставити све по страни и само комунисте тући."

Оптужени: Никада.

Тужилац: Добро, то ћемо да видимо да ли је „никада" или „некада"!

Претседник: Довољно је с тим депешама.

Тужилац: Имам још.

Претседник: Онда ћемо направити одмор.

Тужилац: За десет минута ја бих завршио.

Бранилац Никола Ђонових: Ми би молили да се претрес прекине и настави сутра.

Тужилац: Ако се слажете ја бих поставио још неколико питања. (Потом тужилац показује оптуженом Михаиловићу књигу депеша и пита га): Је ли ово ваша књига депеша?

Оптужени: Вероватно.

Тужилац: Молим вас кажите је ли рукопис на овим депешама ваш?

Оптужени: Јесте.

Тужилац: Ја ћу вам прочитати само једну реченицу из ове депеше, а можете и ви, ако хоћете, гласно да прочитате. „Нека Јевђа издејствује топове и бацаче и довољно муниције". Од кога су ови бацачи?

Оптужени: Не знам.

Тужилац: Сада ћемо да тражимо да се види од кога је. Сада ћу вам показати другу депешу. (Тужилац узима једну депешу и прилази оптуженом Михаиловићу и пита га): Ево на пример је ли ово ваша депеша. Има разних рукописа, али ја ћу само да вам покажем са вашим рукописом.

Тужилац: *Ево опет једне ваше депеше. Је ли то ваш рукопис? (показује му рукопис)".*

Оптужени: Јесте.

Тужилац: Хоћете ли гласно да је прочитате?

Оптужени: Не, не могу.

Тужилац: Онда ћу ја прочитати. Ево шта се каже: „Теткићи одуговлаче са одобрењем. Изговарају се да воде преговоре са независном државом Хрватском за пропуштање иностраних снага." Које су то иностране снаге?

Оптужени: Италијанске.

Тужилац: (чита) „Теткићи одуговлаче преговоре. Чим се ови преговори сврше, указаће сваку потпору и помоћ." Коме ће указати?

Оптужени: Не знам.

Тужилац: Не знате коме да укажу потпору и помоћ? Даље се каже: „Павле Ђуришић је данас прикупио своје људе. Гледа да искористи добијање обуће." Од кога?

Оптужени: Од Италијана.

Тужилац: У овој депеши има још врло интересантних ствари. Јесте ли ви, оптужени Михаиловићу, наредили акцију у срезима Фочанском, Пљеваљском и Чајничком?

Претседник: То не спада овде.

Тужилац: Добро. Има депеша, ваш број 2248. Чини ми се да сам се већ дотакао те депеше. У њој се каже: „Баја је већ прикупио 3.000 људи. Теткићи кажу да 2 јануара пада одлука. Не би Павле ни питао, али је у току прикупљање хране, материјала, обуће и оружја." Ово је писано вашом руком. Како ви то називате? Је ли то сарадња или није сарадња са окупатором?

Оптужени: То је затечено стање које ја не бих могао поправити.

Тужилац: Али ви гурате по том стању. То је ваш рукопис. (Оптуженоме се показује рукопис)

Оптужени: Јесте.

Тужилац: Ви сарађујете. Је ли то тачно?

Оптужени: Тачно.

Тужилац: Ви јуче рекосте да сте у Четвртој офанзиви хтели да разбијете независну државу Хрватску и да сте дали директиву бр. 1.

Оптужени: Нисам то рекао.

Тужилац: Ја сам мислио да сте казали, па сам хтео да вам кажем да није тако.

Претседник: Друже тужиоче, ако имате још доста питања онда да прекинемо и дамо одмор.

Тужилац: Ја имам још свега два три питања.

Претседник: Оптужени Михаиловићу, јесте ли уморни?

Оптужени: Могу још мало.

Претседник: Оптужени, молим вас да што краће одговарате и да дајете директне одговоре на постављена вам питања.

Тужилац: Ово је Јевђевићево писмо под бр. 247. Ви сте ми казали да то није његово писмо. Међутим, на полеђини тога писма стоји ваша примедба: „Јевђевићу одговорено." Према томе, не можете тврдити да то није његово писмо, да је то некакав фалсификат. Ја сам вас питао: каква то одлука треба да падне 2 јануара. Ви нисте дали прецизан одговор.

Оптужени: Мој одговор је био: да Бајо Станишић није могао да се извуче са свога терена, и да га Италијани нису оданде пуштали.

Тужилац: Молим, јесте ли ускладили вашу акцију са снагама Италијана и Немаца?

Оптужени: Никада.

Тужилац: Имали сте обавештења да се припрема Четврта офанзива.

Оптужени: Ја не. Управо, нисам веровао да ће се остварити тај план. Да сам веровао да ће се то остварити ја не бих ангажовао своје снаге. Зашто бих то чинио кад они то чине.

Тужилац: То ви сада причате. Уједно вас Павле Ђуришић извештава да му је данас саопштила врховна италијанска команда да је донесен велики план о генералном нападу на партизанае, у коме ће учествовати италијанске, немачке и хрватске трупе, као и ваше снаге у сарадњи са италијанским снагама.

Оптужени: То је опет ...

Тужилац: Молим, покажите му рукопис. Да ли је то његова забелешка? Он је прочитао писмо и ставио забелешку да је Јевђевићу одговорено. Хоћете ли ви то да прочитате?

Оптужени: (Разгледајући писмо и примедбу). Није потребно да читам када сте ви једном већ прочитали.

Тужилац: Да ли је забелешка на полеђини ваша?

Оптужени: Моја. Ја уопште нисам веровао у то.

Тужилац: Дакле, Павле вас извештава: „Данас ми је саопштила врховна италијанска команда да је донесен велики план о генералном нападу на партизанае, у коме ће учествовати италијанске, немачке и хрватске трупе, као и наше снаге у сарадњи с италијанским снагама. На моје питање потврдили су ми да има изгледа да у тим операцијама узму учешћа и црногорске трупе.“ Да ли је о томе требало да падне одлука другог јануара.

Оптужени: Ја не знам и нисам веровао у то. Да сам ја знао и веровао у то ја не бих увукао своје снаге. Никад не бих увукао своје снаге када се већ неко туче.

Тужилац: Али ви искоришћујете.

Оптужени: Ја сам рекао да нисам у то веровао.

Тужилац: О овоме су вас известили чак и депешом? Видите ви сте о томе били раније обавештени, пре овога извештаја. Не сећате се?

Оптужени: Морао бих да се сетим, али се депеше не сећам.

Тужилац: Видите у депеши се каже: „Долази у питање да се оствари наш план у акцији...”

Оптужени: Чији план?

Тужилац: Четнички. Директива број 1. Даље се каже: „И ми треба да дамо један део трупа у општем плану Италијана за уништавање партизана.”

Оптужени: Он може да има и своје планове.

Тужилац: Чиме је одликован Јевђевић?

Оптужени: Карађорђевоом звездом. Али то је било раније.

Тужилац: Да ли је одликован?

Оптужени: Јесте.

Тужилац: Јесу ли вам из емиграције говорили да Јевђевић сарађује са Италијанима?

Оптужени: Јесте.

Тужилац: А јесте ли одговорили да не сарађује?

Оптужени: У то време мислио сам да не сарађује.

Тужилац: Видите, молим вас, депешу бр. 98. Ви сте ми мало-пре дали један негативан одговор. Ја вам предочавам ову депешу да пред Судом кажете поштено како јесте. Ево датума. „13 фебруара 1943 године, Ракочевећ је дошао код мене, пре тога био је код ђенерала Ђукановића. Обојица су се сагласили да војводу Илију Трифуновића-Бирчанина треба пренети у Никшић, у Саборну цркву, у којој има празан саркофаг. Госпођа Бирчанин би могла бити у Никшићу пошто има тамо гимназија за њеног сина. Никшић је бољи од Цетиња и Подгорице. Манастир Острог нисмо узели због удаљености. Пренос извршати путничким бродом, а у Подгорици сачекати ђенерала Ђукановића. Захвалити ако се понуди ратни брод.“

Оптужени: Захвалити, не примити. То значи захвалити а не примити.

Тужилац: Ко ме захвалити?

Оптужени: Био сам дозволио да се пренесе.

Тужилац: Ово „захвалити“, значи захвалити ако даду ратни брод.

Оптужени: Не.

Тужилац: Да ли је Бирчанин сарађивао са окупатором?

Оптужени: Јесте.

Тужилац: Па ви хоћете да га ставите у саркофаг и да га претворите у свеца. Да видимо како стоји ствар са Немцима. Да ли је ваша шифра 570?

Оптужени: Није.

Тужилац: А чија је?

Оптужени: Не знам. То нису шифре, то су називи.

Тужилац: Чији је број 570?

Оптужени: Не знам.

Тужилац: А да ли би препознали своје шифре?

Оптужени: Препознао бих.

Тужилац: Показаћу вам после.

Оптужени је оспорио депешу Митрановића. Ја ћу вам ту депешу показати (показује оптуженоме депешу): Да ли је то шифра депеше из ваше централе веза депеша и који је ваш официр имао такав рукопис?

Оптужени: Не могу да знам. То се мења.

Тужилац: Добро, у реду. Ако је потребно може да вам помогне Аћим Слијепчевић.

Оптужени: Може.

Тужилац: Дозвољавате ли, друже претседниче, да то утврдимо?

Претседник: Можемо ако то оптужени спори.

Оптужени: Не спорим.

Претседник: Дајем четврт часа одмора. (Одмор је настао у 12.50 часова).

Наставак седнице после одмора у 13,10 часова

Претседник: Наставља се претрес. Уведите оптуженог Михаиловића. (Уведен је оптужени). Друзе тужиоче изволите наставити са питањима ако их имате.

Тужилац: Да ли су по вашем наређењу пуковник Павловић, Митић и Андрић преко агента Гестапоа Антона Шварца²²⁴ тражили од Гестапоа везу радиостанице?

Оптужени: Без оптужног материјала ја то не бих знао. Ја сам за ово дознао тек из оптужнице.

Тужилац: Нисте знали за то?

Оптужени: Нисам.

Тужилац: Добро. Кажите нам да ли вас је Саша Михаиловић известио да је специјалну полицију ставио под своју команду?

Оптужени: Не знам.

Тужилац: Да ли вам је било познато да су сви ваши команданти у Босни сарађивали са усташама?

Оптужени: Кад сам дошао у Босну они нису сарађивали. Ја сам знао за то на пример за попа Саву Божића. Поп Сава, кад сам дошао, видео сам шта је радио јер је он управо сачувао Посавину и тај крај од пустошења усташа. Иначе би стање било страшно, јер је тамо било великог судара између Срба и Хрвата. Исто тако знам и за Цвијетина Тодића.

Тужилац: Објасните зашто сте се ви тако често састајали са Штеркером, кад је он већ на првом састанку рекао да Немци неће да капитулирају.

Оптужени: Са њим се састајао пуковник Мак Дауел.

Тужилац: А колико сте укупно имали састанака са Штеркером?

Оптужени: Свега четири.

Тужилац: Пазите, четири или пет?

Оптужени: Четири.

Тужилац: Па кад је он на првом састанку одбио, зашто су вам били потребни толики други састанци?

Оптужени: Он је одбио на првом састанку, али пуковник Мак Дауел га је примао јер је развој ситуације био такав, да ће Немачка капитулирати.

Тужилац: Добро, (обраћајући се претседнику) - ја немам више питања.

Претседник: Одбрана, изволите.

Бранилац Ђонових: Пошто увиђамо да је оптужени у толикој мери заморен, а право да кажем и одбрана се осећа замореном, само је неуморан јавни тужилац...

Претседник: Конкретно шта предлагете?

500

Бранилац Ђонових: Конкретно предлажем да се прекине претрес и да се наша питања одложе за сутра.

Претседник: Данас се претрес прекида и наставља сутра у 7 часова ујутру. Изведите оптуженог Михаиловића.

Претрес је прекинут у 13.20 часова.

15 јун
Претрес је започео у 7,45 часова

Претседник: Наставља се претрес протпв оптуженог Драгољуба Михаиловића. Друже заставниче, уведите оптуженог Михаиловића. Снимање је дозвољено 15 минута. (Михаиловић уведен у дворану): Одбрана, изволите, ако имате питања.

Бранилац Ђонових: *Пре него што поставим оптуженом извештај низ питања, сматрам у име одбране, за потребно да пред Судом учиним извесне констатације. Неке стране радио-емисионе станице чине одбрани извесне сугестије.*

Претседник: *Молим вас да наставите прораду материјала, који се извиђао јуче. То је период од почетка 1944 године до краја. Ако имате питања изволите, молим конкретно.*

Бранилац Ђонових: *Сматрам да су све ове сугестије излишне, јер одбрана зна тачно своју дужност, зна је по закону. Према томе сматрам све то за непотребно.*

Ради своје бранилачке савести, да нисам ништа пропустио што би оптуженоме могло да служи на корист, сматрам за потребно да се овде разјасне извесне ствари. А то су: у току извиђања колега претседавајући питао је после сваког сата рада оптуженог да ли се осећа заморен, чак и онда када је тужени изјавио да још може. Колега претседник прекидао је да не би довео до крајње заморености оптуженог. Међутим, прекјуче на саслушању оптужени је казао од речи до речи ово: „Код мене наступа моменат кад кажем јесте, кад сам преморен.“

Претседник: *Зашто не пређете на конкретно.*

Бранилац Ђонових: *Молим вас ово је у интересу Суда, у интересу одбране, у интересу истине, да се рашичисти једна ствар. Ја ништа нећу овде рећи него само оно што је у интересу за проналажење материјалне истине.*

Бранилац Ђонових: *Питам оптуженог Михаиловића, да ли је у току овог претреса и један пут услед заморености дошао у таквав положај да каже услед нервне заморености и исцрпљености јесте, а требао је да каже не.*

Молим оптуженог Михаиловића да ми на ово питање одговори.

Оптужени: *Да. Наступају извесни моменти, то се види из вођења записника, да вероватно има контрадикторности у њима.*

што ја не бих желео. Има контрадикторности у изјавама пред Судом, што ја не бих желео, нарочито у избору речи и опредељавању смисла појединих акција и идеја. У ствари је тако.

Претседник: Да ли има контрадикторности између ваших исказа на усменом претресу и оних исказа које сте дали у истрази? Изјавили сте да сте у истрази имали врло добар поступак, непристиљавање кад сте били уморни, било је прекинуто саслушавање и код такве ситуације Суд, да би рашистио, вас пита да ли је тачно оно што се на претресу Говори или оно што сте рекли у истрази. Ви сте рекли да је тачно шта сте рекли у истрази. На неким местима рекли сте да је Шачно ово. Суд хоће извесне ствари да рашисти и није немогуће да се по неке чињенице и догађаји понегде друкче кажу, не потсетивши се моменШа као кад би човек моГао да буде сасвим свеж, сасвим сређен.

Бранилац Ђонових: За одбрану је од значаја, од значаја је за Суд да се утврди да ли су заиста наступила који пут у току претреса таква стања да сте услед заморености рекли јесте, а требали сте да кажете не.

Оптужени: Не. могло је да буде само у поГледу избора термина. Ја мислим да је разлика у поГледу недовољноГ излагања појединих идеја.

Претседник: Мислим после овога могли би конкретно прећи на питање, јер је оптужени објавио да није било таквоГ случаја да је уместо јесте рекао да није, него да има нијанса у терминима.

Одбрана Ђонових: Дакле ја то питање не бих постављао да оптужени није јуче рекао да код њеГа нестају снаге. Молим оптужени Михаиловићу болујете ли на неизлечивој малокрвности.

Претседник: Молим наставите са конкретним питањима. Ја не видим разлога зашто такво питање постављате.

Одбрана: ЗбоГ проверавања стања и оноГа што сам рекао да има контрадикторности које долазе услед помањкања воље у даном моменту да каже нешто што можда, с чиме се стварно не слаже претседник.

Претседник: На инсистирање одбране са ваше стране Суду је јасно, као и све што ради од самоГ почетка, оптуженоме постављао питања да ли је при свести или свестан. Оптужени је рекао: „Свестан сам, имам свест“. Према томе ја не видим никаквоГ разлога да се поставља такво питање, које уосталом по мом нахођењу није у вези са материјом која се испитује.

Одбрана: Било би чак за Суд и за одбрану још важније ако се објасни овакво једно пиШање, јер се овдеришправља ...

Претседник: Изволите прећи на конкретна питања.

Одбрана: Молим оптужени Михаиловићу, ви сте у почетку вашег исказа рекли да сте били први побуњеник против Хитлерове окупације Европе.

Претседник: Молим одбрану да пређе на период од почетка 1944 године па до краја организације, тј. да се креће са питањима у погледу материје која се извијају у тим питањима.

Одбрана: Друже председниче, ми смо расправљали да ћемо моћи расправљати питања која су пропуштена.

Претседник: По завршетку испитивања диспозитива дела који се односи на оптуженог Михаиловића.

Одбрана: Ја не видим разлога

Претседник: Ви не видите, али ја водим претрес и налазим да је тако zgodније. Изволите од тачке 20 па надаље.

Одбрана: Колега председниче, ја тај материјал нисам спремио по појединим тачкама него хронолошки како је ишло с радом оптуженог према оптужници.

Претседник: Хронолошки.

Одбрана: Издвајање тога материјала није сада могуће, па молим да дозволите да оптуженом постављам питања, јер се овде истражује материјална истина.

Претседник: Хронолошки сређени материјал то значи по датумима, месецима и Годинама а то и јесте у оптужници, према томе узмите овај период који почиње хронолошки од 1944 Године па надаље.

Бранилац Ђоновић: Оптужени Михаиловићу, молим вас, ви сте овде у току вашег саслушања пред Судом говорили о случајном садејству ваших команданата са окупатором. Молим вас објасните нам шта ви сматрате за случајно садејство, шта сматрате за прећутну сарадњу, шта за ратно лукавство и шта сматрате ратном интригом?

Оптужени: Молим вас, нисам добро чуо, реците ми да запишем питања.

Бранилац Ђоновић: (Лагано диктира оптуженоме постављена питања).

Оптужени: Под ратном интригом разумем, у комплексу догађаја где постоје три непријатељске снаге, што је такорећи нешто невиђено, када се деси да се две снаге нађу на једној страни, а једна на другој страни, и да ове без икакве везе међу собом, без икаквог споразума раде против оне треће, то је ратна интрига. Када нешто једна од ове две убаци трећој, то јест једна другој међу собом користи. (Смех).

Бранилац Ђоновић: Сматрате ли за ратну интригу или за ратно лукавство, ако сте некад успели да подметнете неки батаљон Италијана или Немаца под окршај партизанима?

Оптужени: Када је дивизија „Мурђе“ пропала од стране партизана, ја сам био задовољан. Мени је било сасвим свеједно колико ће Италијана да погине.

Бранилац Ђоновић: И ви то сматрате за ратну интригу?

Оптужени: Да, само што ја то нисам удесио.

Бранилац Ђоновић: А кад бисте ви то удесили?

Оптужени: Кад би ја тако нешто учинио, ја би то сматрао за интригу.

Бранилац Ђоновић: Да ли су ваши команданти у односу на коинцидирање радње са окупаторским јединицама били случајни са-

радници и да ли су били у неком ставу извођења ратних лукавстава према окупатору. Какав је њихов положај био и како ви сматрате рад ваших команданата?

Оптужени: Ту се ствар може поделити на три класе. Има команданата који су били у пуној сарадњи, на пример Бајо Станишић, *кога нисам могао да ишчупам из те сарадње и кога сам мислио евентуално доцније да ишчупам и да му помогнем.* То је најтежи случај. Он такорећи није извршавао моја наређења, него туђа. Има и других који гледају да искористе непријатеља у циљу преваре, коришћењем наоружања, муниције, хране и осталог. У трећу групу би могао да урачунам Павла Ђуришића. Јер, у Црној Гори је било заиста тешко стање када сам ја дошао, и то је карактеристично стање.

Бранилац Ђоновић: Молим вас оптужени Михаиловићу, ви сте јуче на питања јавног тужиоца, када вам је предочио депешу коју сте ви упутили Бранку, и на питање је ли то била ваша лична сарадња са окупатором, ви сте одговорили: „Јесте...” *Молим вас то је контрадикторно са оним што сте ви тврдили раније да није постојала никаква ваша лична сарадња са окупатором.*

Оптужени: *Никаква. Ја сам дошао у Црну Гору ...*

Тужилац: Молим само једну реч. Записнички да се констатује да је оптужени тражио јутрос састанак са својим браниоцима.

Претседник: Оптужени има право да се састане са својим браниоцима и састао се. Суд је одобрио.

Бранилац Ђоновић: Ја тако исто молим да се уведе у записник да ни једне речи није било о овоме, него о сведоцима који су се нудили из иностранства.

Претседник: Суд у то не улази. Суд је састанак одобрио, шта сте ви говорили то је ваша ствар. Ви имате права општења са вашим браћеником.

Оптужени (наставља): Затечено стање у Црној Гори ја нисам могао да променим, јер снага за то нисам имао. Ја сам у Црну Гору дошао са можда око 50 до 80 људи. *Одатле се после један вратио у Србију. Ја сам остао са врло малим бројем, највише 40 мојих сталних пратилаца, тако да је Павле Ђуришић нудио да ми да једну чету избеглица из Метохије. Ја нисам тражио. Био сам задовољан са својих 40 људи. Дакле, ја у погледу снага нисам располагао довољно да би могао да поправим стање. Тражио сам да ми се као прво, пошто сам затекао глад у Црној Гори, дотури бар за 5.000 оброка хране јер у Црној Гори није било заиста ничега. Црна Гора збиља није имала чиме да се храни.*

Друго, био сам у немогућности то да променим. Павле је долазио код мене. Ја сам имао намеру да вршим радње по директиви један. Али ставио ми је стотину немогућности. Знао сам да нећу моћи да му забраним и спречим. Ето, такав је састанак био на коме ја нисам могао ништа спречити.

Бранилац Ђоновић: Молим вас оптужени Михаиловићу, сматрате ли да сте вашим односима према командантима у Црној Гори,

специјално према Бају Станишићу и осталима, који су већ били запливали дубоко у италијанске воде, како сами кажете и како је у ствари, сматрате ви да сте ви тиме маколико уведени у вртлог те сарадње и сматрате ли да сте по томе ви сарадник италијански?

Оптужени: Нисам. Ја сам искоришћавао ту ситуацију са тежњом да је поправим и моје су тежње ишле у том погледу. Али сам био ометан у томе и нисам чак могао да изведем до краја.

Бранилац Ђоновић: *Због тога сам ја поставио питање оптуженом Михаиловићу да ли је дошао **КОГ** момента у положај због те нервне малокрвности да каже „јесте“, а стварно треба да каже „није“.*

Претседник: *Нисам хиео да вас сиречавам ни у колико да се не би жалили. Али, пред Судом се, као што вам је познато, утврђује постојање или непостојање чињеница. Међутим, ви питате ва-шеГ брањеника: сматра ли он или не сматра. Из утврђених чињеница тражите да извуче закључак. Јасна је ствар да он има свој закључак који ће изнети у својој речи међутим, тај закључак Суд не интересује него утврђене чињенице. Све су те чињенице о којима питате оптуженика разјашњење, о Станишићу и Ђуришићу итд.*

Бранилац Ђоновић: *Ми смо овде зато да нам нешто не промакне неразјашњено и нерасправљено.*

Претседник: *Ја мислим да је читав низ чињеница утврђен и да претрес треба да се креће у тим Границама да се утврди постојање или непостојање извесних чињеница. А зато на крају постоји пледоаје тужиоца, ваи пледоаје, затим одбрана оптуженоГ **НОГ** и на концу Суд доноси свој закључак.*

Бранилац Ђоновић: *Ми ниједном приликом нисмо учинили примедбу војном тужиоцу поводом питања сарадње. То је чисто правно питање које ви имате да цените. Овде је питање истраживања материјалне истине.*

Претседник: *Колико сам запазио тужилац је одмах после одговора оптуженоГа на питања, зар то није сарадња? Прелази на друго питање, тако да одбрана није ни сачекала одговор.*

Бранилац Ђоновић: *Оптужени Михаиловићу, ви сте израдили...*

Оптужени Михаиловић: *Ја још нисам довршио. До случајне и прећутне сарадње долазило је на терену. То је био случај са појединим корпусима у 1944 години, који су се налазили у пограничним зонама и ту штитили своје просторије. Партизани наилазе, нападају, теже да заузму ту просторију. Корпуси је бране јер знају да је у питању борба између партизана и четника око територије и простора. Ко држи простор он држи и своје мобилисане снаге. Те просторе смо ми, у почетку држали у Србији потпуно, тако да су Немци били одбачени само на комуникације. Али има случајева наиласка партизана. Као доказ да смо ми држали просторе, могу навести да смо у 1944 години, код Прањана, на друму у близини Чачка, имали аеродром где се дневно спуштало по 14 америчких авиона. То значи да смо ми владали тим тереном, јер смо*

према Немцима иосшављали своја осигурања и сигурно држали територије.

Бранилац Ђоновић: То је један доказ.

Оптужени: (наставља) Партизани нападају, желе да заузму просторе. За нас су они били најопаснији, јер заузеће простора значи у исто време и учвршћивање утицаја у народу. Немац може тренутно прећи преко просторије, ако има јаче снаге, али нема утицаја на народ, *он не може мени да отме народ, јер народ није његов. Народ може да се преотима само између партизана и четника. То је једино што је могло да буде. Чак ни Љотићеве снаге, кад су пролазиле преко територије, нису могле да преотму народ.* Дакле, поједини корпуси налазе се на граничном терену. Наилазе партизани; нападају; корпуси се повлаче под борбом штитећи свој терен. Партизани наилазе са разних праваца, тако да нису у потпуном додиру са четничким јединицама. Ми не можемо примити борбу свуда. Постоји принцип борбом не могу довести самог себе до уништења. И борба се прима према ономе који је у томе моменту опаснији. У 1944 години држимо аеродром са снагама које смо осигурали, боримо се код Београда и отимамо од Немаца поједине падобранце који су пали из авиона приликом бомбардовања Београда. *Само београдска организација после једног бомбардовања ослободила је два падобранца, а два су Немци одвели. Било је случајева и у моме присуству: у селу Крстацу запалио се један „Либератор“ са девет падобранаца који су пали. Дошли су Бугари и ми смо падобранце одбранили. Значи, борбе се воде.*

Претседник: (обраћа се браниоцу Ђоновићу) Ето видите како постављате питања која нису конкретна...

Бранилац Ђоновић: Али која објашњавају његов став према непријатељу.

Претседник: То је ствар последње речи. Ту нема утврђивања чињеница, то је и вама јасно.

Бранилац Ђоновић: Овде се у оптужници Михаиловић оптужује за сарадњу са окупатором, а оптужени износи чињенице борбе против окупатора.

Претседник: (обраћа се оптуженоме) Ако имате још што по овом питању..

Оптужени: Ја са непријатељем нисам сарађивао никад. Сарадња са непријатељем постоји када се она спроводи по уговору, по споразуму. Тога није било. Било је команданата који су и то чинили, сматрали су да сваки треба да води своју високу политику, дешавало се да они без икаквог одобрења са моје стране и загазе у сарадњу. Уколико је ситуација у коју су их партизани доводили била тежа, утолико су ови команданти дубље у сарадњу газили.

Бранилац Ђоновић: *За одбрану је важно да ли сте признали у току овога претреса и једном да сте били у ма каквој сарадњи са окупатором?*

Оптужени: *Са окупатором не.*

Претседник: *То је питање недопуштено и ематрам да је по томе дат одговор.*

Тужилац: *То је атак на поступак пред Судом.*

Бранилац Ђоновић: *Допустите да изменимо по коју стрелу. То није сукоб.* Молим вас оптужени Михаиловићу, ви сте у једној вашој депеши казали: „Нека их добро подухвати број 22.“ Је ли израз „подухватити“ у вашем војном речнику артилеријски појам или пешадијски?

Оптужени: Не, не. То може различито да се тумачи. Овде сам објаснио нашта се то односило: интриге.

Бранилац Ђоновић: Добро, у сваком случају су интриге.

Оптужени: У сваком случају интриге, утолико пре када се двоје бију мени је свеједно, а нарочито када ја то могу да удесим.

Бранилац Ђоновић: Оптужени Михаиловићу у вашем саслушању у претходној истрази, што је сигурно тачно забележено, каже се да се ништа није могло на простору, где сте ви вршили свој утицај предузети без вашег одобрења. Хтео бих да рашчистим ову ствар. Да ли је то прави израз онога што сте ви хтели рећи да се без вашег наређења ништа није смело, или ништа није могло или ништа није требало предузети?

Претседник: Мислим да је такво питање субјективне природе. Уколико се противите може Суд и да одлучи, јер је јасно речено.

Бранилац Ђоновић: *Ја бих хтео да објасним, јер када се каже да се ништа није могло знати да се нема фактичке снаге, а када се каже ништа се није смело, значи да је наредба у његовим рукама, док када се каже ништа не би требало, онда то значи факултативно, команданти могу да извисте или не.*

Ја бих хтео да оптужени Михаиловић каже шта је стварно био израз његове воље, а ја верујем да је у записнику тачно његова мисао била аутентично забележена.

Претседник: Хоћете ли ви да тражите поново утврђивање чињеница или да за записник за који је оптужени изјавио, да је тачан, желите да кажете да није тачан.

Бранилац Ђоновић: Записник је апсолутно тачан.

Претседник: Добијам импресију да хоћете да оборите оно што је и сам оптужени признао као апсолутно тачно.

Бранилац Ђоновић: Хтео бих да изазовем једно његово тумачење гледања на ту ствар. Ако допустите да ми одговори на моје питање, јер ја нисам тужилац, него бранилац, да би се одужио својој савести. Ја морам да поставим нека питања оптуженом.

Претседник: Изволите, изволите.

Оптужени: Поводом тога става ја сам у свом претходном извињању рекао већ своју реч. То је било у првим данима када нисам имао преглед догађаја и када нисам могао да будем прецизан, изгубивши из меморије сав укупан рад и огроман материјал који се овде види. Ја сам казао и овде на претресу да је бар тако требало да буде - да се ништа не би могло да изврши на терену без мене. Дефакто то није било тачно. Баш у својој одбрани ја подвла-

чим да није било тако него да су често пута и много пута команданти радили што су хтели. *То се разликује, да не бирам изразе да ли је Шребало, да ли се смело или да ли се могло. Ја сам већ Шо рекао на саслушању овде. Ја мислим да сам одговорио.*

Претседник: У записнику стоји дословно да се „ни једна акција на делу наше четничке територије није могла предузети без мога наређења“. То је страна 7 став 4 (чује се: од кога датума?) Од 27 априла 1946 године.

Тужилац: Онда сте били потпуно свесни.

Бранилац Ђоновић: За кога од команданата, поред Баја Станишића, сматрате да је највише био запливао у сарадњу?

Оптужени: Командант у Далмацији.

Бранилац: Где је био Војислав Лукачевић за кога сте такође казали да је највише запливао?

Оптужени: Он није био непосредни старешина, ја говорим о главним командантима, Лукачевић је био кренуо у Санцак.

Бранилац: Где је био после у септембру 1944?

Оптужени: Он је отишао ка Хуму и Требињу и водио је акцију противу мене заједно са Захаријем Остојићем, Петром Баћевићем, Павлом Новаковићем²²⁵ и Павлом Ђуришићем. Они су били у пуноме саставу свога војнога савета тако да моја наређења апсолутно нису слушали.

Бранилац: Шта је био циљ те акције противу вас?

Оптужени: Ја сам већ казао; првим доласком падобранаца, који су били упућени из Каира, отпочела је та акција противу мене и дошла је од противника Боре Мирковића²²⁶ који је припремио 27 март, а у којој сам припреми и ја суделовао докле нисам био премештен из Београда. *Акција Ше Групе официра била је у вези са падом владе Душана Симовића²²⁷ и они су радили и Шо су хШели, и Шо ћу и доцније покушаШи да докажем, а и Шо се види и из њиховог покушаја фалсификаШа онога мога овлашћења Павлу Ђуришићу. Они су хтели потпуно отцепљење од мене, радили су све на своју руку под изговором да нисам довољно поверљив и да нећу бити на страни Боре Мирковића. Цео тај рад њихов осећао се кроз, за све време. Одмах по доласку из Каира ступили су у отворен сукоб са мном па су издавали и летке противу мене. Тај расцеп између мене и тих команданата водио је Павле Новаковић као главни, а иначе су ту били Остојић, Лукачевић, Павле Ђуришић и други, сви су они били у једном конзорцијуму, у једној заједници противу мене.*

Бранилац: *Је ли међу њима био и Балетић?*

Оптужени: *Био је и Балетић. Оставили су ми били само једноГа који се претстављао као мој пријатељ а и он је на крају отишао к њима.*

Бранилац: *Шта је био њихов циљ?*

Претседник: *То није важно за истрагу да ли се једна Група одвајала од друге, с ШоГа пређите конкретно на питања.*

Бранилац: *Ја држим да није безначајно за исШрагу да се уШврди да ли су они баш били на Шоме пуШу заиша се опишужује Михаиловић.*

Претседник: *Добро, наставиШе.*

Оптужени: *Од почетка до краја био сам у њиховим рукама, јер ја нисам хтео да правим разлику између разних покрајина. За мене није постојао ни Црногорац ни Србијанац, сви су били једнаки, што се може видети из моје депеше поводом протеста што сам примио у мој штаб највише ЦрноГораца. Та њихова линија види се и нарочито се оцртава од 1941 Године од доласка Остојића код мене у мој штаб па све до краја, докле се потпуно нису одметнули од мене.*

Бранилац Ђоновић: *1944 Године у току ослободилачке борбе ви сте потпуно одвојени од својих команданата и од своГа штаба. Је ли било каквоГ контакта са њима пре њиховоГ пута и одласка из земље?*

Оптужени: Са ким?

Бранилац Ђоновић: *Вашег контакта са командантима. Ви сте се решили да останете а сви ваши команданти решили су се да иду за Италију.*

Оптужени: *То се дешава. После цела група долази на Требаву и Остојић издаје наређење и покушава да ми наметне србијанске трупе а да остану црногорске. Ја сам казао немојте улазити на нашу територију. После извесноГ времена по преласку реке Босне сакупљају се неколико дана, одлазе и воде преговоре и најзад су пострадали у Лијевачком пољу Где су били потучени од усташа.*

Бранилац: *Значи у том последњем часу ви сте имали своју политику и свој правац.*

Оптужени: *Ја сам Павлу наређивао да се не креће, да остане у Црној Гори. То је био мој принцип. Ја србијанске снаге не бих кретао из Србије, да није било других разлога.*

Бранилац Ђоновић: *Јесте ли имали какав план ваше акције у земљи, кад сте се одлучили да останете на територији?*

Оптужени: *Мој план био је остати у земљи. Кад су ми долетели ДраГослав Рачић и Нешко Недић и казали да од пуковника Мак Дауела Шражим авионе да се спасу авионима команданти а народ остане, ја сам казао ви то радите ја нећу. Ја остајем са народом. Ви можете ићи а ја нећу да имитирам руске избеглице. То је био мој израз. Ја да тражим авионе нећу. Замолио сам пуковника Мак Дауела који је дошао, објаснио му ситуацију да није тако и да они треба да остану и даље да раде и да нису смели тражити од њеГа извлачење авионима.*

Бранилац Ђоновић: *Али после одласка Мак Дауела?*

Оптужени: *После одласка Мак Дауела мој план је био повратити србијанске трупе на своја места и разбацити их по терену. Моја је тежња била радити у народу и имати у народу подршке и само на тај начин принудити партизане да компромисно решавају питање уређења земље са нама.*

*Врхуња
у Београду*

Бранилац Ђоновић: Добро. То се поставило као план такорећи будућег збивања. Како сте ви сматрали да треба Гашпаревића искористити?

Оптужени: Убити га.

Бранилац Ђоновић: Убити, пошто се искористи.

Оптужени: Он мени није требао да га ја искористим. Мени је било јасно одакле он долази. *Драгомир Топаловић имао је наређење да га убије и зато је он повео још тридесет људи мада је имао већ педесет. Пре но што је пошао успело се да му се интригом 14-20 људи избаци из редова, да му се многе ствари одузму тако да је отишао и са смањеним материјалом и са смањеним људством.* Било је потребно да се са људством провуче и да се пребаци од једног команданта до другог. Онај који је био на Дрини имао је те канале а не ја.

Бранилац Ђоновић: Ви сте на записнику шире и прецизније рекли о улози командоса него овде на претресу. *На записнику сте рекли у претходном поступку да су командоси имали Главни задатак да се нађу на терену за време плебисцита а овде сте међутим казали да је њихов Главни задатак био пропаганда и парола „Краљ“.* Желели бисмо да кажете прецизније шта сте ви замишљали да је стварна улога командоса требало да буде?

Оптужени: Ја имам записано. (Оптужени тражи у примерку оптужнице своју забелешку о томе.) Командоси требало је да уђу у Србију као претходница, тако да се изразим. Тако је они требало да уђу у поједине крајеве, срезове и области и да припреме народ да прими трупе које се враћају. Те трупе би се одмах растуриле и не би остале у саставима великих и тешких јединица. Друга улога командоса била је не дозволити у Србији самовољу појединих четничких команданата. Они су у појединим зонама требало да буду обавештајна служба и за саме команданте, да о сваком команданту даду податке шта ради и шта његове јединице раде. Дакле, да не дозволе самовољу команданата. Они су имали да врше пропаганду у народу и окупљање народних маса у циљу да се народне масе одрже и припреме за оно што смо највише очекивали, за једно опште гласање које ће одлучити о облику саме владавине у земљи.

Бранилац Ђоновић: *Јесте ли ви у вашој будућој акцији помишљали на миран развитак ствари или на контрареволуцију?*

Оптужени: *На контрареволуцију не. Ја сам замишљао ствари тако да својом акцијом утичем на решење и нема ни једноГ МОГ наређења у коме би се рекло да се изврши рушење тоГа и тогп моста. На ослобођеној територији тогп није било. могло је бити политичког рада, могло је бити критике, али ни у ком случају да дође до напада, међутим, у оптужници видим да се говори о неким нападима командоса. Командоси нису смели на томе да раде. Они су имали само да раде на пропаганди и припремању народа.*

Бранилац Ђонових: Према томе ви нисте предузимали никакве акције против новоствореног стања у земљи?

Оптужени: Не. Они нису оваквим својим радом, и овако ситни, ни у ком случају могли ометати рад партизанских јединица и Народноослободилачке војске, који су ишли према непријатељу да се боре. Ни ја нисам могао ометати, јер где год бих напао добио бих сигурно од партизана ударац с друге стране и - готово. Тежња је била да се овлада тереном потпуно како од стране партизана, тако и од мене. То је доводило код мене до немогућности борбе, јер сам имао само поједине делове трупа које су много претрпеле, а и пропагандом биле поражене, па сам и због тога био решио да вратим трупе у Србију. И на Зеленгори, а и пре, ја сам наредио слободно и најпогоднијим правцем, како ко зна, нека иде и враћа се натраг. Један мали део је у томе успео, а остало је пропало. Моја је тежња била тражити компромисно решење.

Бранилац Ђонових: *Да ли сте тражили контакт са представницима СССР-а?*

Оптужени: *Ја сам то тражио и не само тада, него и раније. Тражио сам преко Јована Ђоновиха, без обзира на поруке владе. После разговора са Бејлијем замолио сам Јована Ђоновиха, и с тим се он сложио, да радимо на томе да дође до једног посредништва од стране Црвене армије, а на ово сам био упућен.*

Претседник: *(Обраћајући се браниоцу): Ви сте питали оптуженог с ким је тражио контакт?*

Бранилац Ђонових: *Он је у своме одговору отишао много даље него што сам ја хтео да питам.*

Претседник: *(Обраћајући се браниоцу): Видите да то нема никакве везе, можда је то ваш лапсус.*

Бранилац Ђонових: *То није мој лапсус.*

Оптужени: Било је најпре постављено питање о Гашпаревићу. Ја сам хтео да искористим то људство доцније код Топаловића. Ми смо могли Гашпаревића убити, али смо најпре хтели да се то људство пребаци преко Дрине, јер сам осетио да то људство није било рђаво, већ је једино Гашпаревић био неваљалац. Да би се то прикрило, са Гашпаревићем се одржавала добра веза, док се не доведе тамо где ће моћи бити сигурно убијен. Лепо смо, дакле, примили Гашпаревићев долазак из разлога што сам сматрао да он не може ништа штетити.

Бранилац Ђонових: *Да ли је Гашпаревића послао Димитрије Љотић или Милан Недић?*

Оптужени: Могао га је послати и један и други, за мене је то било свеједно, јер он ће бити убијен.

Бранилац Ђонових: *Зашто сте, оптужени Михаиловићу, и лето 1944 Године издали наређење да се убије Цветан Ђорђевић, зван Цека, а после његов заменик Масаловић?*

Оптужени: *Масаловић је био шеф кабинета Недића. Цека Ђорђевић био је један који је јако сметао од почетка до краја.*

Бранилац Ђонових: *Шта је он био у БеоГраду?*

Оптужени: Ја не знам тачно шта је био, мислим у полицији или министар унутрашњих дела.

Бранилац Ђонових: А знате ли зашто сте наредили да се убије?

Оптужени: Зато што је био веза са Немцима, што је радио за Немце.

Бранилац Ђонових: Недићева веза са Немцима.

Претседник: Оптужени то није рекао, ви сте му казали.

Бранилац Ђонових: Да је био веза.

Оптужени: Мени је толико у сећању.

Бранилац Ђонових: Ово су само нека разјашњења која могу да допринесу јасности ствари.

Оптужени: Ја сам више осећао штетан рад Масаловића, који је некад био мој друг из академије, али он нам је страховито много штетио, што се јако осећало. Био је убијен у Београду. И то је задало свима онима тамо, било је још тих случајева. То је то слово „3“ које се односи на недићевце, љотићевце и Пећанчеве (Косте Миловановића).

Тужилац Минић: Значи да су ови други клани без слова „3“?

Оптужени: Ово је слово „3“, ја одговарам за слово „3“ колико је објављено преко радија Лондон и слово „3“ не постоји за друге.

Бранилац Ђонових: Добро, оптужени Михаиловићу, ви сте издали наређење у августу 1943 Године да ваши одреди не допуштају Немцима улазак у села. И шта је ту вашу наредбу изазвало јесте ли имали снаге да задржите Немце да не улазе у села?

Оптужени: Имали смо и могли смо. Нису смели и нису могли улазити у села сем кад пођу са јачим снагама.

Претседник: Одбрана вас пита јесте ли издали наредбу?

Оптужени: Ја се материјала сад не сећам али 1943 Године напали смо Пожегу, ту су били Бугари, Ариље где су били љотићевци.

Бранилац Ђонових: Добро, кад смо код Ариља ко је бранио кад сте напали Ариље?

Оптужени: Љотићевци.

Бранилац Ђонових: Је ли још ко био?

Оптужени: Не знам.

Бранилац Ђонових: Јесте ли имали заробљеника у Ариљу?

Оптужени: Не сећам се. Бугаре смо напали у Пожеги.

Бранилац Ђонових: Ко је напао и којим снагама ваше зимовнике у Србији у току зиме 1944 Године?

Тужилац Минић: Ја ове ствари не бих допустио, по поступку то не би могло.

Бранилац Ђонових: Ово су врло важне чињенице којима се разјашњава став Михаиловића према окупатору.

Бранилац Јоксимовић: Ми јуче нисмо били против иако су стављана мноГобројна питања, која нису у вези, и чисто правничка која су за суд. - Је ли то сарадња, је ли то сарадња, то су биле ваше речи.

Бранилац Ђонових: Ко је напао те зимовнике и у којим крајевима?

Оптужени: *Ја знам да је било напада, био је напад и на мој штаб на Пресејци, напали ме Немци. Не могу да се сећим, али знам да су напади од окупаШора били непрестано.*

Бранилац Ђонових: Како сте се разишли са Маклејном,²²⁹ Енглецом, који је био код вас?

Оптужени: Заборавио сам.

Бранилац Ђонових: Заборавили сте?

Оптужени: Заборавио сам.

Бранилац Ђонових: Кад је Чачак био напуштен од стране партизанских одреда под притиском немачких снага, тамо је био формиран ратни суд. Је ли вам познато који су били чланови суда?²³⁰

Оптужени: О томе сам размишљао и о томе сам прибележио. Молим, која тачка оптужбе?

Претседник: То мислим да је поменуто у ратним злочинима. То је друга партија.

Оптужени: После одласка мога штаба са Равне Горе, где су ме Немци напали са 5 дивизија ми смо се разишли на све стране. У Драгачеву овлађује потпуно војвода Ђуро Смедеревац, Милоје Мојсиловић и Божа Јаворски,²³¹ који нису апсолутно никад признавали моју власт и могуће је да је такав суд постао и неко од те тројице био ту. Само такав случај може бити. Ми смо имали јаке муке да рашичистимо с том двојицом.

Бранилац Ђонових: Је ли тај суд осудио кога на смрт?

Оптужени: Ја немам података.

Бранилац Ђонових: Ко је убио Божу Јаворског.

Оптужени: Божу Јаворског убио је Раковић по моме одобрењу, зато што је послао писмо Гестапоу да ће им учинити велике услуге и зато тражио 700.000 динара.

Бранилац Ђонових: Ко је убио попа Драгутина Булића?

Оптужени: Тројка која је одређена, а коју је Раковић помагао, да се то изврши. Он је помагао да се Мојсиловић²³² уништи, као и Ђура Смедеревац.

Бранилац Ђонових: Оптужба вас терети да сте ви сарађивали са усташама. Како се могло десити да усташе са вашим командантима сарађују, и Драгиша Васић?

Оптужени: Моје сараднике, који се као такви сматрају, ја не сматрам за сараднике, сем трупе које би мене признавале, да их Павле Ђуришић није онако рђаво водио. Имао сам јасан појам, чим су се доГађаји десили, јер мислим да су ЦрноГорце уништили на Лијевчем Пољу око 1 априла²³³ а ови доГађаји који ме терете долазе око 15 априла. Дотле нисам мислио а Павле би чак хтео и да се мири самном да сам хтео да идем тим правцем. Он је покушао, и Остојић и остали, да иду заједно са овим снагама кроз Хрватску. Ја сам рекао: „Нека иду сви, а ја остајем. Нећу да идем из народа.“ Брашић, адвокат, послат је у Загреб. Ја њега нисам ни тражио. Пре њега ми се јављао Владимир Предавец и ја га шаљем у Загреб у одређеном циљу.²³⁴

Претседник: О томе се питању говорило и објашњено је довољно.

Оптужени: Одобрио сам њему, кад сам видео да има извесне везе са усташама, - он је имао флеку на лицу, - и да може употребити све могућности да оде у такав опасан град, као што је Загреб под усташама, али никакав други покушај да не чини и да убаци кроз Загреб групу официра и два члана Комитета, Васу Ристића и инжењера Станковића који су били одређени од Комитета. Од мачековаца су тражена два Србијанца, а Стеван Мољевић баш због тога се љутио. Цео пленум Комитета одређивао је та два члана да хватају везу са мачековцима. Шта је била моја тежња? Моја тежња била је да помоћу мачековаца прихватим хрватске масе, јер сам био убеђен да хрватске масе припадају њима. Исто тако помоћу војне мисије. Ђукић и Трифуновић требало је да буду у области Загреба, сад се сећам, око Кршког, на хрватско-словеначкој граници, одатле долазити и увлачити се у Загреб кад би имали могућности и прилике за то. *Не могу да замислим да један памешан човек, макар се налазио у тешкој прилици, може пред савезнике изићи са савезом Павелић-Дража Михаиловић. То би било за једног лудог човека.*

Бранилац Ђонових: Сад једно питање. Јуче вам је јавни тужилац рекао да ви нисте јавили савезницима ону Лерову понуду да се извуче са целом армијом и приђе савезницима. Тако је јавни Шужилац схватио да оно описно јављање уопште није јављање. Молим вас, ви сте били војни аташе, обавештајни официр, да ли сте претпостављали да ће онако јављена депеша бити довољно јасна и разумљива онима којима сте је упутили да се баш тиче Аустриске ствари.

Оптужени: Ја сам рекао: тиче се Средње Европе још даље него Аустрије, нисам смео да кажем прецизно.

Бранилац Ђонових: А да ли сте веровали да ће разумети оно што сте написали?

Оптужени: Ја сам онако како сам написао веровао да ћу пробудити највеће интересовање, јер сам рекао: искључујем себе, не тиче се Југославије, тиче се једне важне ствари у Средњој Европи. Да сам могао важне ствари из Средње Европе јављати доказ је то што сам у 1943 години јавио Енглезима о постојању „Фау-1“. Енглези су после тога питали да ли је то истина и да проверим. Ја сам проверио и јавио: „проверено. Тачно“. Зато су они могли поверовати у оно што сам им ја јављао, и ако је депеша била јако завијена, морала је јако да заинтересује, јер ја сам тражио једно овлаш? Иено лице које може у име савезника да говори и друго дајем му све могућности прихвата и одласка кад хоће.

Бранилац Ђонових: Где вам је био командант Велимир Пилетић у јесен 1944?

Оптужени: Био је у Крајини, у свом корпусу. После тога прешао је на другу страну Дунава ради хватања везе са Црвеном армијом.

Бранилац Ђонових: Да ли сте ви то поручили Пилетићу или је он то на своју руку урадио?

Оптужени: *Ја сам поручивао не само Пилетићу, него свима командантима да, хватају везу са Црвеном армијом. Први је ухватио везу потпуковник Драгиша Ракић у области око Рама код Пожаревца.*

Бранилац Ђоновић: *А шта вам је јавио Пилетић о том свом покушају хватања везе са Црвеном армијом?*

Оптужени: *Не могу да се сетим, знам да је било.*

Бранилац Ђоновић: *Јесте ли се у току окупације сукобљавали са Бугарима и којом приликом?*

Оптужени: *Јесам.*

Бранилац Ђоновић: *У којој је то области било?*

Оптужени: *Драгутин Кесеровић је имао сукобе на Калиновику, даље имао сам ја одбрану против делова који су били из авиона пали. Бугари су навалили аутомобилима из Пожеге. Ја нисам био далеко, ми смо отворили борбу и прихватили све авијатичаре у току једног сата. Било је још борби. Било је у Источној Крајини. Ја те борбе, право да кажем нисам желео, јер у погледу Бугара видео сам да њих треба разбијати на други начин и да не треба незадовољство у бугарском народу проширивати против Срба. Они су нас на неким местима и задужили. На пример у Драгачеву су нас задужили, имали су да претресу Драгачево и да спале село. Онда су Бугари пошли и наређивали сељацима да пале сламу, да - када прођу авиони који извиђају - виде да нешто Гори. Ја сам имао јако пропагандно оделење за њихове трупе и издавао сам летке на бугарском језику. А борби је било...*

Бранилац Ђоновић: *Које су вас Године Немци уценили са 100.000 златних марака, и плакатирали по целој земљи?*

Оптужени: *Ја сам уцењен увек у исто време и са истом ценом кад и маршал Тито. Прво је била омаловажавајући сума од 200.000 динара, а остале суме биле су врло крупне. Ја сам 1943 Године био уцењен са великом сумом...*

Бранилац Ђоновић: *Да ли су Немци икада скинули ову уцену са ваше главе?*

Оптужени: *Нису, никада.*

Бранилац Ђоновић: *Које Године Гестапо је ухапсио вашу супругу и вашу децу?*

Оптужени: *Ја мислим да су они ухапшени одмах, а после су држани у затвору врло дуго...*

Бранилац Ђоновић: *Кад је пуштена ваша супруга као таоц?*

Оптужени: *Ја мислим после Годину и по дана.*

Претседник: *Јесте ли ви са супругом стално живели пре рата?*

Оптужени: *Јесам.*

Претседник: *У кућној заједници?*

Оптужени: *Да, само кад сам био одвојен службом. Ја имам једну стару кућу у Београду и нисам их тамо водио због деце да не би реметили школовање...*

Бранилац Ђонових: Она је пуштена у јануару 1944 Године из затвора. Да ли сте се осећали спутани у раду због тога што су ваша супруга и деца били у Гестапоу.

Оптужени: Нисам ни мислио на то. Мени је кућа опљачкана, све до последње ствари. Чак и аутомобил који сам имао одвучен ми је...

Бранилац Ђонових: Да ли сте у току вашеГ рада...

Оптужени: Молим, само једно објашњење у вези са питањем претседника. Моја супруга је имала последњи састанак самном 1944 Године, она је била на терену, била је у Рошцима...

Претседник: То није важно, ја сам се само интересовао, има бракава који постоје правно, а супружници не живе у кућној заједници.

Бранилац Ђонових: То је детаљ од нарочитоГ значаја да су супругу оптуженоГ Немци држали за таоца до јануара 1944 Године. Да ли сте, оптужени Михаиловићу, у току вашеГ рада и бављења у шуми икада дошли у Београд, или у веће вароши?

Оптужени: У Београд никада, долазио сам једино у Горњи Милановац, али кришом од свих, пролазио бих поред станице... Два пута сам прошао кроз Милановац. Било је трупа унутра, али то је рескир, нас тројица идемо и прођемо.

Бранилац Ђонових: Да ли је ваша акција била претежно војничка или политичка?

Оптужени: Ја мислим да је војничка претежно у вези са политичком акцијом која ми се даје. Војничка акција је чисто војничко дело, које се по науци мора да изведе, а војничка акција је исто тако условљена са политичким акцијама које се мени стављају у дужност да их извршим.

Бранилац Ђонових: Оптужени Михаиловићу, у поГледу вашеГ политичкоГ става, јесте ли имали одређени политички правац, што би замишљали о раду за будућност своје земље и због чега сте остали у шуми?

Оптужени: Могу да кажем, народу сам говорио - оружје нећете никада предати. Више не сме да буде оно што је било, да дође стање Милана Стојадиновића,²³⁵ Драгише Цветковића²³⁶ итд. То је био мој надзор.

Бранилац Ђонових: Молим вас, оптужени Михаиловићу, да би ваша фигура била што јаснија и светлија Суду и земљи, што се уосталом на овом процесу и расправља и рашишићује...

Оптужени: (Обраћа се претседнику): Господине председавајући, не бих могао више уморан сам.

Претседник: Претрес се прекида на 15 минута.

Претрес је прекинут у 8,55 часова.

Претрес је настављен у 9,20 часова.

Претседник: Наставља се претрес о кривици оптуженог Михаиловића. Уведите оптуженог Михаиловића.

(Претседник се обраћа једном малом дечаку): Ти друже, мали, колико имаш година? Не можеш ти да останеш у судници, немаш 16 година и мора да идеш напоље.

Претседник: (Обраћа се одбрани): Изволите наставити са питањима. Бранилац **Ђонових:** Оптужени Михаиловићу, колико сте новина издавали на територијама, које су биле под вашим утицајем?

Оптужени: Био је врло велики број листова; сећам се да су издавани у Београду, у Хомољу, у Поморављу, Таковском срезу, Вишеградском срезу. Имао сам штампарију код Косјерића и литографску радионицу, коју сам купио у Београду. Било је доста.

Бранилац Ђонових: Да ли је икада и у једном листу ваше пропаганде изашао и један чланчић иједна вест повољна за немачког и италијанског окупатора?

Оптужени: *Никада. У својим говорима, које сам држао у народу, ја сам нарочито инсистирао на развијању мржње, нарочито против Немаца, против Италијана, против усташа и против свих наших најГорих непријатеља. Ја сам у Таковском срезу у многим Говорима пред народом казао оно што као војник никада нисам учинио: убијање заробљеника-убићемо, стрељаћемо на истим Гробљима Јајинца, Ћуприје, КраГујевца и осталих Градова Где су пале многе жртве, стрељаћемо на истим гробовима и прислонити уз исте зидове. То је било моје, то је народ знао. Тако 1944 Године имам 150 оборених немачких камиона на Сенићу, масу побијених Немаца. У смислу пропаГанде која је вођена, могло се десити да појединци поГреше, но то нису погрешили. Листови су контролисани пошто изиђу, јер нисмо имали могућност да до конГреса штампе дајемо један правац.*

Бранилац Ђонових: Да ли је у тим вашим листовима прављена каква разлика између великих савезника?

Оптужени: Никада!

Бранилац Ђонових: Да ли су више били на страни западних савезника или Совјетског Савеза?

Оптужени: Никада, према свим савезницима подједнако.

Претседник: Добро, извиђа се дело издаје домовине и злочина по оптужби.

Бранилац Ђонових: Овде је најкарактеристичније оно што је његова пропаганда, његова штампа, уносила у народ. Зато постављам то питање да се добије пуна слика политичке акције Драже Михаиловића јер је ово „пар екселанс“ политички процес.

Претседник: Он је објаснио да је политика припадала другим људима, док је он био само војник.

Бранилац Ђонових: Да ли вас је, оптужени Михаиловићу, Мак Дауел сматрао за официелну личност пошто вас је бивши краљ својим наређењем ставио под команду маршала Тита?

Оптужени: Сматрао је да постојим и даље и заједно самном одржавао зборове у народу, подвлачио је: - ситуација је тешка али ваша је будућност.

Бранилац Ђонових: Јесте ли сматрали да је бивши краљ уопште могао имати неког утицаја на ваш даљни рад после наређења, које вам је достављено, да морате да се покорите заповестима маршала Тита?

Оптужени: У том захтеву није се тражило да се ја покорим заповестима маршала Тита. Позиван је народ да ступи у партизане. Ми нисмо ни побијали, али начињен је врло тежак ударац, један најпресуднији ударац у погледу пропаганде.²³⁷

Бранилац Ђонових: Можете ли оптужени Михаиловићу да кажете колико је ваших официра погинуло у борби са окупатором, стрељано од окупатора, заробљено или одведено у ропство?

Оптужени: То би могао да спремим за доцније. Но велики, врло велики број одведен је у ропство и стрељан. Ја могу само поименице да се сетим Владимира Дедића, Александра Мишића... Ипак тешко могу да се сетим више, но био је велики број.

Бранилац Ђонових: *Да ли се сећате кад је последња група ваших војничких сарадника и политичких пријатеља стрељана из логора на Бањици?*

Оптужени: *Др. Вујанац, адвокат, он је премлаћен како сам обавештен у Гестапоу после конгреса 1944 године. Тако исто и Власта Петковић, нисам си Гуран презимена, али мислим да је Власта, у Београду, такође члан Централног комитета.*

У Словенији имао сам свога претставника Домазетовића који је у 1944 Години такође стрељан од Немаца. Официрима и онима који су могли бити још стрељани ја не могу више да кажем, требало би да се потсетим, нарочито заборављам имена.

Бранилац Ђонових: Да ли знате када је стрељан ваш новинар Инђић са групом ваших пријатеља из логора Бањице?

Оптужени: Не знам тачно.

Бранилац Ђонових: Не сећате се?

Оптужени: Не.

Бранилац Ђонових: 1944 године. Јесте ли оптужени Михаиловићу били убеђени монархиста?

Оптужени: Не могу то да кажем. Ја сам сматрао да је то народна воља, да ја као ја не смем бити убеђени монархиста. У том правцу то показује и цели мој живот.

Бранилац Ђонових: Како се то стекло да се велики број републиканаца као што је био Вујанац, Младен Жујовић и многи други нађу у вашем покрету?

Оптужени: То је доказ мога слободоумља, доказ да ја никад нисам хтео наметнути оно што народ не би желео. Ја сам сматрао, у том случају, да морам поштовати вољу народа, (смех у дворани).

(Претседник суда звони)

Бранилац Ђонових: Да ли сте оптужени Михаиловићу били у каквој вези са др. Иваном Шубашићем²³⁸ у време када је он имао мандат за састав владе која се имала образовати од комитета маршала Тита и избегличке југословенске владе у Лондону.

Оптужени: Ја не знам, мислим да не.

Бранилац Ђонових: Нисте били ни у каквој?

Оптужени: Мислим да не.

Бранилац Ђонових: Да ли сте Михаиловићу давали више примерака ваших потписа на бланко папиру вашим штабовима, сарад-

ницима, командантима, новинарима, пријатељима или оним по-верљивим лицима која су долазила до вас?

Оптужени: Давао сам и легитимације и бланко потписе *а доказа о томе мора да буде у депешама. за иностранство, где је често пута објављено да је изгубљен мој бланко потпис. Рекао сам да се о томе није знало, да је један бланко потпис отишао чак и Немцима.*

Бранилац Ђонових: Оптужени Михаиловићу да ли овај потпис признајете за свој потпис? (показује му једно писмо)

Оптужени: Не. Не.

Бранилац Ђонових: Прочитајте.

Претседник: Ви га питате за потпис, немојте непотребно да зама-рате.

Оптужени: Не, сличан је мом. Моје р није, б није, али има много мога, не могу веровати...

Тужилац: Дакле фалсификат?

Оптужени: Ја нећу никада да кажем оно што није истина, макар било и у моју корист. (смех у дворани). По свему овај потпис није мој.

Претседник: Ви се не судите с њим, ви му само предочавате доку-менат.

Бранилац оптуженог адвокат Ђонових прилази затим Претседништву суда и показује исти докуменат који је показао и оптуже-ном Михаиловићу.

Оптужени: Не, не то није мој потпис. А можда и јесте. Али ово „д" и „р" не личе на моје. (Одречно врти главом. У сали смех).

Бранилац оптуженог прилази затим тужиоцу и показује му исти докуменат.

Тужилац: Не, хвала, кад оптужени тврди да је тако - ја верујем.

Одбрана: Ви сте, оптужени Михаиловићу, јуче рекли да призна-јете потпис а не признајете писмо које је писано на писаћој ма-шини Ранку Брашићу, које се односи на Павелића, то јест на Сте-пинца. Овде у овој књизи Докумената, у архиви, пронађено је не-колико бланко потписа *које је Влада Бакарић дао да се прикаже овој књизи.* Дакле, тамо се нашло неколико ваших потписа, што значи или да вас је неко фалсификовао, то јест да су циркулирали ваши потписи, или да сте ви издавали заиста бланко потписе. Из тога јасно излази да је Михаиловић заиста тачно рекао да је пот-пис његов, али да писмо није његово. Јер, ево он, и сада, каже да је потпис сличан.

Тужилац: Да, да само што је онај потпис на писмима латиницом.

Одбрана: Види се јасно да су фалсификати врло успешно извршени.

Оптужени: Сви команданти који су полазили на терен добијали су, нарочито виши команданти, бланко потписе, да би могли да-вати и овлашћења. Бланко потписе су добијали и људи који су ра-дили на политичком пољу, јер везе су биле тешке и није било право да човек изгуби петнаест дана због тога што нема потписа.

Одбрана: Да ли сте се, оитужени Михаиловићу, за све време вашег рада и бављења у шуми, сматрали уцењеним од стране немачког окупатора?

Оптужени: Увек.

Одбрана: Толико сам имао да кажем, господине претседниче. Пошто је већ јавни тужилац ставио примедбу да је одбрана јутрос говорила са оптуженим, ја сматрам за потребно да изјавим да је оптужени тражио да га браниоци јутрос посете. У присуству официра приликом посете било је речи само о томе да оптужени не пристаје да извесни страни сведоци буду позвани.

Претседник: Суд је већ објавио да је оптужени сам тражио да га браниоци посете. И суд је то дозволио. Шта сте ви са оптуженим говорили - то Суд не зна.

Одбрана: Ја не бих имао шта да кажем да јавни тужилац није направио примедбу.

Претседник: Суд први пут чује да сте ви говорили на састанку о позиву на сведочење страних сведока. Да ли други бранилац има да постави каква питања?

Бранилац Драгић Јоксимовић: Пре свега саопштавам да сам прекјуче...

Претседник: Ви не можете вршити никаква саопштења. То је дужност Суда. Ви у процесу можете подносити предлоге о којима ће Суд одлучивати.

Бранилац Јоксимовић: Колега претседниче, ја сам добио једну депешу из Америке. У њој се од мене тражи да јавно саопштим Суду једну ствар. Ја сматрам да ћу се одужити својој адвокатској савести и дужности ако изнесем ту њихову жељу.

Претседник: Ви ћете се одужити адвокатској савести и дужности ако поднесете конкретан предлог.

Бранилац Јоксимовић: Ово ће бити у вези са конкретним предлогом.

Претседник: Стилизујте предлог.

Бранилац Јоксимовић: Предлог да се као сведоци по оптужници од стране 3 до 58 саслушају Волтер Менсфилд, члан америчке војне мисије код команде Драже Михаиловића; Мајк Мекфул, амерички авијатичар спасен од Драже Михаиловића, Џон Левин, амерички авијатичар спасен од Драже Михаиловића, Вилиам Лен Роцерс, претседник комитета за праведно суђење Дражи Михаиловићу.

Претседник: На које околности?

Бранилац Јоксимовић: На околности да оптужени Михаиловић није сарађивао са окупаторима (буран смех у судници). На околности, како су они у тој депеши казали, наведене у оптужници од стране 3 до 58. Потписани кажу: „Учтиво вас молимо, као правног саветника Драже Михаиловића, да званично известите Суд да су потписани, сматрајући себе сведоцима у случају Михаиловића, спремни да лете за Београд да у сврху пружања доказа по наводима оптужнице од 3 до 58 а у погледу његовог држања. Ми моли-

мо, такође, да ви јавно захтевате од суда да наше сведочење прими. Бићемо вам захвални ако Суд на ово упозорите." Ову депешу су потписала лица која сам малочас прочитао а упућена је из Њујорка Драгићу Јоксимовићу правном саветнику Драже Михаиловићу. Упућена је 12 јуна а исту сам примио 13 јуна (1946 године).

Тужилац: Молим само конкретно! На које околности?

Бранилац Јоксимовић: На околности како сведоци изјављују од стране 3 до стране 58 оптужнице. Ја предајем Суду ово.

Претседник: Молим вас, имате ли ви као бранилац, као лице које званично учествује у претресу какав предлог или не, друго се нас ништа не тиче!

Бранилац: Ја ову депешу предајем Суду са молбом да се иста депеша сматра као предлог одбране да Суд што скорије донесе одлуку о преслушању наведених сведока из Њујорка и да се таква одлука најхитнијим путем саопшти како сведоцима, тако и одбрани оптуженог Михаиловића.

Претседник: Имате ли ви као бранилац конкретан предлог и ако га имате изволите га формулисати. Предлажете ли ви да се који од сведока саслуша, како му је име и адреса и на које околности?

Бранилац Јоксимовић: На сваки начин да овај предлог који сам поднео сматрам да тај предлог садржи преслушавање ових сведока.

Претседник: Молим вас, формулишите прецизно и кратко, ви то знате као стари адвокат.

Бранилац Јоксимовић: Молим.

Претседник: Шта ви предлажете?

Бранилац Јоксимовић: Предлажем да се изиђе у сусрет жељи ових сведока.

Претседник: То уопште није предлог.

Бранилац Јоксимовић: Предлажем да се позову сведоци...

Претседник: То није предлог.

Бранилац Јоксимовић: Да се позову као сведоци ...

Претседник: Молим вас формулишите предлог као судски предлог, како се то у суду ради. (Диктира записничару): „Бранилац оптуженога Михаиловића адвокат Јоксимовић предлаже...”

Бранилац Јоксимовић: Предлажем да Суд позове и преслуша напред именоване сведоке...

Претседник: Које напред именоване сведоке, наведите?

Бранилац Јоксимовић: ... Сведоке, и то Волтера Менсфилда.

Претседник: Шта је по занимању?

Бранилац Јоксимовић: (наставља) ... бившег члана америчке војне мисије код Михаиловића.

Претседник: Па то није занимање. (У сали смех).

Бранилац Јоксимовић: Мајк Мекфула, авијатичара спасеног од Михаиловића.

I Претседник: И то је занимање, је л'те?

Бранилац Јоксимовић: Цон Т. Левин, такође авијатичар, Вилиам Лен Роцерс.

Претседник: Је ли он био икада у Југославији?

Бранилац Јоксимовић: На сваки начин. Ја немам детаљних података.

Претседник: Хоће ли можда он отуда да сведочи?

Бранилац Јоксимовић: Предлажем да се сведоцима, ако Суд буде донео одлуку о њиховом преслушању као сведока, да им се позив достави преко Америчке амбасаде у Београду, или

Претседник: Молим, Суд зна законе и конвенције како се то ради.

Бранилац Јоксимовић: *Ако Суд зна законе и конвенције, онда нека поступи по тим законима и конвенцијама.*

Претседник: Предлажете да се саслушају на којој околности?

Бранилац Јоксимовић: На околности наведене у оптужници од стране 3 до 58, уколико се у тој оптужници говори о сарадњи Драгољуба-Драже Михаиловића са непријатељем.

Претседник: Ви сте рекли да тражите да се саслушају на околности да Дража Михаиловић није сарађивао са окупатором?

Бранилац Јоксимовић: Сигурно.

Претседник (записничару): Унесите то у записник.

Бранилац Јоксимовић: Тако је.

Претседник: Је ли предлог завршен?

Бранилац: Јесте.

Претседник: Оптужени Михаиловићу, јесте ли чули предлог браниоца?

Оптужени Михаиловић: Чуо сам.

Претседник: Хоћете ли да дате одговор какво је ваше мишљење?

Оптужени: Молим да ми се да мало времена за размишљање.

Претседник: *О оваквоме предлогу не треба дуго размишљати.*

Оптужени: *Треба да о томе размислим.*

Претседник: Ваш бранилац нуди сведоке који имају да посведоче извесне околности у вашу корист. Прихватате ли или не и слажете ли се са предлогом браниоца или не?

Оптужени: У принципу се не слажем.

Претседник (обраћа се записничару): „Оптужени се у принципу не слаже са предлогом свога браниоца“. Јавни тужиоче, изјасните се по предлогу одбране.

Тужилац: На првом месту предложени сведоци хоће да се изјашњавају о оптужници, од стране 3 до 58, и то према предлогу да се по свим околностима изјасне.

Бранилац Јоксимовић: Јесте.

Тужилац: Одбрана предлаже да ти сведоци приступе Суду и да својим исказима потврде да Михаиловић није сарађивао са окупатором. По мом мишљењу, такав предлог је потпуно неумесан. Побити море писмених докумената о сарадњи са окупатором исказом некаквих сведока за које ми не знамо колико су и кад су били код Михаиловића и у каквим их је условима држао Михаиловић, усвајати један такав предлог ја мислим да би било сасвим неумесно, и не могу са тим предлогом одбране да се сложим из тога разлога, а још и из других разлога.

Претседник: Тужилац се према томе не слаже са одбраном.

Тужилац: То што би они хтели да посведоче да Михаиловић није сарађивао са окупатором, управо је у супротности са оним што је Михаиловић овде пред Судом изјавио до данас. Према томе ти сведоци би морали да дођу да побијају самога Михаиловића и његове изјаве. (у дворани смех и буран аплауз)

Претседник: Опомињем публику на мир. Опомињем публику да ћу у противном случају, ако се још једном понови оваква ситуација, бити принуђен, да бих омогућио рад суду, да издам наредбу да се испразни сала. Изволите јавни тужиоче."

Тужилац: Ја бих разумео да је одбрана предложила да ова двојица - тројица америчких авијатичара дођу да посведоче да су од Михаиловића са аеродрома пребачени у Америку. То би било разумљиво, јер је ноторна ствар да је известан број америчких авијатичара, који је пао у Србију био прихваћен од народа, па да их је он са свога аеродрома пребацио за Америку. Али не разумем шта амерички авијатичари, који су летели над територијом Србије и падобранима се спуштали, траже да овде посведоче да Михаиловић није сарађивао са окупатором.

Што се тиче људи из мисије, ја сам другови прочитао једну депешу генерала Армстронга из које се јасно види да је један шеф мисије, генерал Армстронг, видео сарадњу Михаиловићевих четника и Михаиловића са окупатором. Ја сам у стању да пружим Суду нова документа из истих извора о тим чињеницама о сарадњи његових четника са окупатором.

Позвати сада из Сједињених Америчких Држава четири до пет лица да побијају, чак и оно што је Михаиловић изјавио и написао, кад постоје његова упутства и директиве командантима да сарађују са окупатором. Мислим да је то, колико је излишно, да би то било супротно принципима судског поступка. Мислим да то не би водило ничему, да то не би водило проналажењу материјалне истине, сем одуговлачењу поступка. Нека извини одбрана, али иза тога стоји само тај мотив.

Бранилац Јоксимовић: *Једно мало објашњење. Пре свега Шужилац је рекао да је он Шужени Михаиловић признао сарадњу са непријатељима, а он Шужени Михаиловић је јуче и данас по Шоми и по Шој сШвари давао исказе, који Гласе у једној каШеГоричкој форми да ДраГољуб-Дража Михаиловић није сарађивао са непријатељем. Није ми намера, колсга јавни Шужиоче, да овим предлогом развлџим судски цосШупак. Авијатичари из Америке, чија су имена прочитана, који би могли посведочити извесне чињенице, обратили су се на мене и изразили су своју жељу да се преслушају. АвијаШичари су објавили Шакође жељу да су спремни да леШе за БеоГрад. Овај пуШ може авионом ШрајаШи свега Шри дана. Према Шоми не постоји разлог за одуговлачење судског поступка. Молим да Суд о томе донесе одлуку.*

Тужилац: *Данашње порицање исказа оптуженоГ Михаиловића никако се не може утврдиШи као утврђивање непостојања сарадње са окупатором. Ја сам већ казао своју примедбу шта ми*

слим о данашњем његовом исказу. Али није овде у питању исказ оптуженоГ Михаиловића да ли је он сарађивао са непријатељем или није; овде су у питању писмени документи који су писани његовом руком и о којима се не може дискутовати. Чак и моје питање упућено њему да ли је он сарађивао са окупатором било је сувишно. Михаиловић је могао јуче и да не каже: Јесам сарађивао. То није било потребно ни Суду ни тужиоцу. Данашњи његов одговор, нека ме одбрана извини, ја имам неодољив утисак да је монтирана.

Председник: Не дозвољавам то.

Бранилац Јоксимовић: То апсолутно није тачно. Одбрана није могла ни на какав начин то да монтира. Ја верујем да ви само тако изјављујете али да и сами у то не верујете јер сте могли о томе уверити се од ваших органа који су присуствовали томе разговору. Ја сматрам за потребно још да нагласим да је јучерашње признање оптуженоГ Михаиловића о сарадњи са окупатором било учињено око 1 или један и по сат, а да је данашње признање да није сарађивао са непријатељем учињено око 9 сати пре подне. Јучерашње признање учињено је дакле у стању физичке заморености и психичке исцрпљености, а данас у потпуно мирном и срећеном стању. Ја молим Суд да приликом процењивања данашњег саслушања МихаиловићевоГ има то у виду.

Претседник: Суд ће донети одлуку о предлогу, с напоменом да се Михаиловић налази у судском затвору.

Оптужени: Ја сам хтео поводом тога само ово да кажем. Јавни тужилац употребио је ову прилику да ме опет нападне, али ипак треба да схвати да ја знам сигурно да ће ти људи који се нуде браниоцу као сведоци да би могли да донесу у моју корист нове ствари, али из принципијелних разлога ја то не желим.

Претседник: (Браниоцу) Изволите наставити питања.

Бранилац Јоксимовић: Оптужени Михаиловићу, на питање колеге јавног тужиоца ви сте јуче одговорили да сте у јануару 1942 године постали министар војске и морнарице. Да ли се можете сетити колико сте остали на томе положају и кад сте са истога смењени?

Оптужени: Ја кад сам постављен на тај положај нисам био ни питан да ли се примам или не, а сматрам да је било у реду да се запитам да ли се примам, међутим, то је објављено само преко радија. Остао сам на томе положају две године. За начелника штаба када сам постављен, питан сам да ли се примам и одговорио сам да се примам.

Бранилац: Да ли се сећате кога сте дана смењени са положаја министра војске и морнарице?

Оптужени: То је било по паду Пурићеве владе, али датума се не сећам.²³⁹

Бранилац: Шта? Значи да, кад је дошла друга влада, ви сте престали бити министар војске и морнарице?

Оптужени: Тако је.

Бранилац Јоксимовић: Из оптужнице се види, да сте посредством Милана Аћимовића имали два састанка са Штеркером, изаслаником Нојбаухера. Изјавили сте да нисте допустили Аћимовићу да присуствује разговорима, који су по тој ствари вођени. Да ли бисмо могли знати који су разлози за овакав поступак, то јест да не дозволите Аћимовићу присуствовање разговорима између вас и Штеркера?

Оптужени: Штеркер, ја и пуковник Мак Дауел.

Бранилац Јоксимовић: Само вас тројица?

Оптужени: Да.

Бранилац Јоксимовић: Јесу ли били ваши лични разлози који су вам налагали да искључите присуство Аћимовића?

Оптужени: У овом случају били смо ја и Мак Дауел. Тако смо се договорили. Управо може се рећи пуковник Мак Дауел казао је да ћемо ићи заједно ја и он и нико више. И после, кад се заплео Штеркер и није могао да преводи на француски, ја нисам знао шта ћемо радити, јер нисмо могли разумети. Опет Мак Дауел није хтео да се доведе тумач.

Тужилац: Нисам чуо ништа оптуженог.

Бранилац Јоксимовић: Чак и ми смо били јуче у положају да ништа нисмо могли чути. Молим оптуженог да понови ово, што је мени казао, *каже јавном тужиоцу пошто ништа није чуо.*

Оптужени: Поводом доласка на други састанак Штеркер се био тако заплео да није могао преводити на француски и ми га нисмо могли разумети. И у томе тешком случају ми смо узели Аћимовића за тумача.

Бранилац Јоксимовић: Одговарајући јуче на питање Суда или јавног тужиоца, не сећам се тачно, ви сте казали, да је ваше мишљење било да Србију треба сачувати као главну резерву. Молим вас да нам ово ваше мишљење опширније изложите, зашто сте то казали и како треба то ваше мишљење по тој ствари разумети?

Оптужени: То ми је препоручено из иностранства да Србија у сваком случају треба да буде најбоље организована и најбоље спремна за целокупан рад. У томе смислу ја сам радио и организације су ипак у Србији биле најјаче. То је био главни разлог. Иначе сама Србија по себи претставља једну покрајину врло важну за целу земљу. Ту је престоница и ту је све.

Бранилац Јоксимовић: На питање колеге јавног тужиоца о вашим тајним везама са емигрантском владом, за које није знао енглески сервис, одговорили сте, поред осталог, да сте имали једну такву везу са америчким ваздухопловством, која није била потпуно тајна. Молим вас да нам ову ствар детаљно објасните, а наиме: да ли сте ову везу успоставили само ради падобранаца, или још из којих других разлога, и колико вам је ова веза помогла да спасете око 400 савезничких пилота, о којој сте ствари јуче говорили?

Оптужени: Ту везу успоставио сам кад су падобранци дошли и прикупљени и онда ми је била потребна та веза. Ја сам имао и везу енглеску, али сам ту везу успоставио у тим данима, а због чега

је и зашто требала, не могу тачно да се сетим. Доцније сам послао капетана Звонка Вучковића, који је отишао тамо као мој претставник код команданта ваздухопловног корпуса америчке војске у Италији. То је било за помоћ и за обавештење из земље о свему.²⁴⁰

Бранилац Јоксимовић: Колико вам је та тајна веза помогла ради спасавања оних 400 пилота?

Оптужени: Преко ње је све то рађено, а радило се и о прихватању америчких авиона који су долазили. То је после рађено и у Босни. Амерички, француски и енглески авијатичари прикупљани су и у Босни. Тамо је био један аеродром код Бољанића, источно од Добоја.

Бранилац Јоксимовић: А да ли је та веза била успостављена поглавито ради спасавања падобранаца или из других разлога?

Оптужени: Била је успостављена и из других разлога. Зато сам ја и послао капетана Вучковића тамо. *О томе постоји и писмо, које је нађено код мене и оно садржи захвалност америчког команданта ваздухопловства за успешно спасавање падобранаца. У њему се каже да је капетан Вучковић примљен, да је нешто бољестан, да не бринемо и да се лечи.*

Бранилац Јоксимовић: *(Обраћајући се тужиоцу)* Да ли се то писмо захвалности америчког команданта налази у судским актима?

Тужилац: *Мене испитујете?!*

Бранилац Јоксимовић: *(Обраћајући се председнику)* КолеГа председниче, немојте замерити што сам се тренутно обратио јавном тужиоцу. Да ли се ово писмо захвалности америчкоГ команданта налази у осталом материјалу или не?

Претседник: *Ви сте имали на расположењу сав тај материјал.*

Бранилац Јоксимовић: *Нисам Га моГао потпуно преГледати, јер је било исувише кратко време, па зато нисам моГао све да прегледам.*

Претседник: *(Обраћајући се тужиоцу)* Да ли се налази то писмо у материјалу?

Тужилац: *Не налази се такав документ.*

Оптужени: *Оригинално писмо америчког команданта нађено је код мене у џепу. Преведено је и на француски, али је потписан само енГлески документ, а француски није потписан.*

Бранилац Јоксимовић: *Уколико се буде нашло ово писмо ван оптужноГ материјала предлажем да исто буде прочитано у доказном поступку. Можете ли нам рећи неколико речи о томе како је функционисао ваш аеродром код Прањана? Да ли сте имали и друге аеродроме, како је било уређено примање донесених ствари са савезничких авиона и колико се авиона спустило у току окупације на нашу територију за ваше јединице?*

Оптужени: *Могу да кажем да смо били незадовољни бројем наоружања које смо добили, јер нам је много више требало. Спуштање материјала нарочито је вршено у Топлици код мајора Радослава Ђурића. Тамо је требало више наоружања, јер се тражило рушење пруге, а требало је и 2.000 људи да иду према Качанику и Скопљу. Поред тога спуштано је и на Хомољу, на Равној Гори,*

Руднику, Јавору, на читавом једном низу аеродрома тамо на Златибору, и то су спуштани и падобранци и материјал, а и у Црној Гори. Не могу да кажем тачно колико је долазило, али је долазило доста.

Бранилац Јоксимовић: Отприлике колико је авиона могло бити?

Оптужени: Не могу то тачно рећи. Ми смо имали радиовезу и са њоме смо доводили авионе на места спуштања. За спуштање био је један аеродром код Прањана, доцније један више Коцељева и у Босни код села Бољанића источно од Добоја.

Бранилац Јоксимовић: Да ли је било ометања од стране Немаца приликом спуштања?

Оптужени: Није било, али, и ми смо увек били готови да се бијемо.

Бранилац Јоксимовић: Да ли се који пут десило да Немци отму или пронађу оно што је спуштано из авиона?

Оптужени: Није. Десио се једино случај кад погреше приликом спуштања, као што су бацили 5.000 златних фунти у муслиманска села око Сјенице.

Тужилац Минић: То је она депеша у којој се каже: - они идиоти бацили?

Оптужени: Па морам да се наљутим. Пет хиљада златних фунти бачени у ту област и разграбљени.

Бранилац Јоксимовић: Значи да сте ви са том авионском службом били потпуно задовољни?

Оптужени: Ми смо давали метеоролошке податке свакодневно за њихово ваздухопловство да би могли летети.

Претседник: Нисам чуо питање?

Бранилац Јоксимовић: Из вашег одговора видим да је та служба била задовољавајућа и да је била савршено уређена?

Оптужени: Савршено уређена.

Бранилац Јоксимовић: По гласу оптужнице ви сте, по завршетку Четврте офанзиве, са својим врховним штабом стигли у Србију јуна 1943 а у новембру исте године почела је IV немачка офанзива.²⁴¹ Можете ли објаснити шта се у Србији дешава између IV и почетка VI офанзиве, од јуна 1943 до почетка новембра исте године?

Оптужени: Кад сам дошао у Србију, дошао сам у Чачак. Држао сам зборове у народу будући мржњу према Немцима, једино према Немцима. Прошао сам са пуковником Бејлијем све области од ЈЉубића до Горњег Милановца, вратио се назад и отишао према Косјерићу и тамо одржао зборове и опет се вратио. *Немци су знали да и направили један препад и дошли моторизованим јединицама од Раике и упали у област око Чачка. Онда им је Раковић покварио један мост и успео сам да се извучем у Сечју Реку и попео на вис. Они су стигли замном и опкољење је било потпуно. Рачунам да их је било 20.000. У обручу се налази и мисија и ми. Тада смо у покрету ка Дрини наишли на Бугаре и онда смо се задржали у Јеловој Гори и кроз Немце прошли те ноћи преко села Карана извиђањем унапред и кроз шупљину обруча извукли се. Затекли су нас близу. Били смо позади њихових леђа на два до*

три километра у једној шуми. Ту смо преноћили и следеће ноћи прешли преко два пута, преко пута Ужице-Пожега и железничке пруге ушли у Срез ариљски и кретали се по Срезу ариљском на Мучњу. Ту смо почели да примамо материјал. Немци су нас осетили и извршили један напад на нас. Само је била једна мања јединица али добро наоружана. И успели смо да их у борби одбацимо и Гоњењем до села Кушића. истог лета после ове немачке офанзиве мој је одред извршио напад на Лаутнера који је наишао са тенковима. И два тенка су остала на месту уништена а Лаутнер убијен. Тог истоГ лета извршен је напад на љотићевце у Ариљу, које је било заузето, али се наравно није могло одржати јер је било тешко. **ТОГ** истоГ лета нападнута је Пожега. Ту су били БуГари. Исто тако тоГа лета извршен је напад на пругу Горњи Милановац-ЉиГ. И љотићевци су били потучени на једној железничкој станици јер је Крста Кљајић упао у један воз и наредио машиновођи да вози једну локомотиву и ваГон и изненада ушао у ту станицу.²⁴²

Онолико колико се ја сећам из крајева у којима сам ја био, јер је било и сличних напада. У материјалу је било много више. Нападани су и бродови, два брода су била насукана. Али сад не могу свеГа да се сетим.

Бранилац: Да ли бисте моГли да означите круг обруча колико је територијално захватао?

Претседник: Нисам чуо.

Бранилац: Да ли бисте моГли назначити круг обруча у коме сте се нашли?

Оптужени: Врло мали обруч. Обруч је био пут од Јелове Горе за Ваљево, пут од Ужица који иде преко Косјерића за Ваљево. Са севера линија је била на висини Варде и на Јеловој Гори. ПрвоГа дан је непријатељ претресао овај простор а сутра дан ја сам успео да изађем кроз један пролаз. То је била једна мала Група која је успела да прође кроз Косјерић.

Претседник: Ви нисте одГоворили на питање.

Бранилац: Добро је одГоворио, јер ово је празно место у оптужници, постоји IV и VI офанзива. Шта се дешавало у међувремену, које је испуњено нападом Немаца против четничких јединица Драже Михаиловића, он је то лепо изнео. Како схватате чињеницу да вас јавни тужилац Србије оптужује као сарадника Немаца и Талијана у IV офанзиви а да ви, непосредно после свих доГађаја из IV офанзиве у којој сте учествовали тобож на страни Немаца, будете нападнути од стране Немаца?

Оптужени: Никакве сарадње није било. Све што је било то је затечено стање, које нисам успео или нисам добио времена да поправим, или због недовољних снаГа да натерам појединце на извршавање, а напади Немаца који се врше на мене после тоГа, јасан су доказ шта они мисле. Нарочито је доказ њихова пропаганда, која је вршена и уцена која није дељена између мене и Маршала Тита.

Претседник: *Јесте ли задовољни?*

Бранилац: *задовољан сам. СмаШрате ли ви да би Шај напад од 20.000 Немаца проШив ваших јединица дошао и да сШе са њима сарађивали и да са њима сарађујеШе?*

Оптужени: *Јасно је да не би. НепријаШељсШва никада нису пре-стајала. Силом прилика дошло је Шо да онога, кога сам кроз цео живоШ мрзео, нисам могао напасШи у оној мери како сам ја хШео.*

Бранилац: *То значи да напад немачки проШив ваших јединица после 1 јуна 1943 претсШавља најбољи деманти оптужнице која вас оптужује за вашу сарадњу у Ивофанзиви?*

Претседник: *(Обраћа се браниоцу) То је закључак.*

Бранилац: *Ми нисмо дошли да оптужујемо Михаиловића неГо да Га бранимо. Ви сте наредили да Га бранимо ми смо то ваше наређење примили к знању и сматрамо да ту своју дужност треба и да извршимо.*

Претседник: *Вас је оптужени тражио за браниоца и Суд је оптуженоме изашао у сусрет да му се одреде они браниоци које је он тражио.*

Бранилац: *Ви сте правичан претседник и кад дозвољавате једној страни дозволите и мени да вршим своју дужност.*

Бранилац Јоксимовић: *Да ли се оптужени Михаиловићу, енглески пуковник Бејли, који је по гласу оптужнице био за све време Четврте офанзиве са вама у Врховној команди, вратио са вама у Србију и да ли је остао при Врховној команди?*

Оптужени: *Пуковник Бејли био је непрестано са мном за све време сем оног одвајања према Калиновику и повратка назад где сам га нашао у Липову. Одвојио се после једно време кад је ишао, нешто мало пре капитулације Италије, заједно са Војом Лукачевићем да интервенише да се дивизија „Венеција“ преда нама. Та се дивизија и предала нама. Он је мени саопштио да та дивизија остане таква каква је и да се организује отпор против Немаца. Дошао је у том времену, одмах после тога и бригадир Армстронг. Он је био код мене у штабу, сем кад је тражио да иде и могао је да иде где хоће. И сваки из енглеске мисије могао је да иде по целом терену где хоће. Он се одваја пред Башки конгрес и одлази према Драгачеву. Пуковник Бејли није тражио да му омогућим одлазак према мору и он је од одреда до одреда ишао и стигао у Херцег-Нови и тада напустио земљу.*

Бранилац Јоксимовић: *Пред конгрес у Бау?*

Оптужени: *Да и казао ми је да ће ићи да гледа и поправи моју ствар.*

Бранилац Јоксимовић: *Како да поправи вашу ствар? Која је угрожена 1943 од стране енглеске пропаганде?*

Оптужени: *У погледу пропаганде.*

Бранилац Јоксимовић: *Да ли вам је пуковник Бејли по завршетку Четврте офанзиве којом приликом говорио о томе зашто у пролеће 1943 године није уследило искрцавање савезничких трупа на далматинској обали.*

Оптужени: Ја моментално не могу да се то сетим. То је била врло интересантна ствар за мене.

Бранилац Јоксимовић: Сигурно, јер се цела Четврта офанзива водила у том знаку.

Оптужени: Помешани су код мене сви ти догађаји, требало би да знам од прилике ... Ја сам претпостављао да ће до искрцавања доћи кад се у Италији достигне једна линија, тада бити искрцавања али сада не могу да то у моме сећању...

Бранилац Јоксимовић: Са пуковником Бејлијем сте ви иначе били увек заједно?

Оптужени: Иначе смо ми били свакодневно заједно. Били смо заједно и на храни. После се одвојио, пошто је имао конзерве. Они имају другу кујну и не желе нашу.

Бранилац Јоксимовић: После Бејлија ко је дошао код вас?

Оптужени: Армстронг је био.

Бранилац Јоксимовић: Докле је остао Армстронг?

Оптужени: Армстронг је остао до пролећа 1944 године.

Бранилац Јоксимовић: После пролећа шта је било?

Оптужени: Он је тада отишао.

Бранилац Јоксимовић: Да ли су се Бејли или Армстронг враћали?

Оптужени: Нису.

Бранилац Јоксимовић: Ни један ни други. Ко је место њих дошао? Да ли би могли да нам кажете како је текло то долажење и одлажење?

Оптужени: Бејли је први отишао у јануару преко мора и ја сам му у томе помогао. Бригадир Армстронг остао је и, најзад, у пролеће, рекао да му је наређено да иде. Нисам тражио разлог зашто и ставио му на расположење све што се могло. Аеродром смо тада формирали и тако су они отишли. Он је наредио прикупљање свих мисија. Пружена им је помоћ мојих људи на терену тако да су прошли без икаквих губитака.

Бранилац Јоксимовић: А шта је било после одласка Армстронга?

Оптужени: После Армстронга долази Ђорђе Мусулин. Не пуковник Мак Дауел.

Бранилац Јоксимовић: За време бављења Мак Даула да ли је било кога другог од војне мисије?

Оптужени: Било је само Американаца.

Бранилац Јоксимовић: Кад је енглеска мисија последњи пут била при вашој врховној команди?

Оптужени: Маја 1944 године. Армстронг је дошао крајем јула, тако нешто пред крај јула.

Бранилац Јоксимовић: *Из опШужнице се види да сте ви по завршетку Четврте офанзиве остали без својих јединица, да сте напустили Црну Гору и 1 јуна 1943 Године стигли у Србију. Молим да нам објасните како сте и на који начин остали без својих јединица у ово време?*

Оптужени: *Нисам остао без својих јединица. Ја сам јавио Драгутину Кесеровићу и Предрагу Раковићу у Србији и поручио им да*

дођу са по пет стотина људи, и то лично ради мене, пошто сам осетио око мене ланац Немаца који се стварао. Осетио сам шта они желе и стога сам наредио прикупљање тих делова, са задатком да прихвате Врховну команду са великим бројем станица, коња и материјала. Казао сам „лично ради мене“, и то се види из депеше. Они су кренули са 750 људи, пробили се кроз немачки ланац на Лиму, сем Раковића који је прошао без борбе и тако стигну на Златар. Даље, како се они крећу, ја их према потреби помажем. Кад сам видео прикупљање Немаца још ближе, онда сам наредио радиостаницом да дођу у Бистрицу источно од БијелоГ Поља. Ја сам раније послао половину штаба и сав тешики део, остао сам са малим делом штаба и са пуковником Бељијем у школи у Заостру, иначе, све остало сам пребацио преко Лима. Чим су Немци ушли у Беране, за мене је то био знак да се мора ићи. Тако пређемо на Златар и упаднемо у Србију потпуно изненада, тако да су Немци били убеђени да сам ја унутра у оном склопу и да ће у једном моменту свршити и са мном и са маршалом Титом. У поГледу јединица у Црној Гори, по њиховом упаду, ја не знам шта се дешава, јер су све везе поГубљене. Бајо Станишић није хтео да ми се јави, јер сам раније био незадовољан његовим радом, те је сам прекинуо те везе. То ће можда и доцније бити у другом материјалу, види се одржавање неке везе са појединцима за које ја не знам уопште да су постојали у организацији.

Бранилац Јоксимовић: Да ли је том приликом вршено какво заробљавање ваших јединица од стране Немаца?

Оптужени: Јесте, од Павла (Ђуришића) јединица било је заробљеника, и то доста, из Колашина, на пример, јер сам имао беГунаца, и знао сам.

Бранилац Јоксимовић: Шта је урађено са тим заробљеницима?

Оптужени: Они су спроведени у Немачку и успут, у Чачку и неким другим малим варошима, моје организације отварале су им ваГоне и поједини успевали да побеГну, а било је случајева да појединци нису хтели да се користе.

Бранилац Јоксимовић: Да ли можете рећи, означити приближно број тих заробљених припадника ваших јединица?

Оптужени: Мислим да их је било из области Колашина око 1.000.

Тужилац: Двеста.

Оптужени: Ја не знам, ја не могу да утврдим цифру.

Бранилац Јоксимовић: Мени је један пријатељ рекао 10.000 и зато питам јер не знам тачан број.

Да ли вам је позната даља судбина заробљеника, да ли су отерани у немачке логоре?

Оптужени: У Србији нису остали, спроведени су даље.

Претседник: Јесу ли те јединице у борби с Немцима заробљене или покупљене из села?

Оптужени: Ја не знам биле су окољене у Колашину.

Бранилац Јоксимовић: За време IVофанзиве у Колашину?

Тужилац: За време V офанзиве.

Јоксимовић: Да ли за време IV или V офанзиве?

Оптужени: Може да буде за време V офанзиве.

Тужилац: Историја се не може променити.

Оптужени: Може да буде за време V офанзиве, ја ћу мом браниоцу дати тачне податке. Ја сам мислио до половине априла, цели тај период.

Бранилац Јоксимовић: Ви сте Говорили о нападају 20.000 Немаца против ваших јединица у лето 1943 Године. Да ли можете да кажете са колико дивизија су вас Немци 1941 Године после састанка са Немцима у селу Дивци?

Оптужени: Са пет дивизија.

Бранилац Јоксимовић: Да ли можете укратко да изложите како је текла ствар и како сте се извукли из те борбе? Да ли је тај напад уследио непосредно иза вашеГ састанка код села Дивци са Немцима или нешто доцније?

Оптужени: Кратко време, највише 10 дана од састанка, јер је напад на мене извршен 6 децембра. Ја сам испраћао своје одреде, остао је био један последњи који је закаснио. Сишао сам у Струганик ради испраћаја одреда и био код Алексе (Александра) Мишића. Тамо сам ујутру добио, пошто сам имао везу са Равном Гором, обавест Где ми јављају да има прилажења (Немаца) са свих страна, Ужица, ГорњеГ Милановца, Косјерића, Ваљева и Диваца.

Претседник: То смо чули.

Бранилац Јоксимовић: Немци су напали Равну Гору са 5 дивизија 6 децембра 1941 Године.

Претседник: Суд је то чуо већ првоГ дана.

Бранилац Јоксимовић: Нисам чуо са колико дивизија. Врло је интересантно и карактеристично да су Немци са пет дивизија напали Равну Гору непосредно после састанка у селу Дивци, Где се тобоже Говорило о извесној сарадњи са окупатором.

Тужилац: На Равној Гори колико је било ваших?

Оптужени: Ја сам их растурио.

Претседник: А јесу ли ита затекли?

Оптужени: Ја сам настојао да изведем, да не нађу никога.

Тужилац: Како сте назвали ту операцију?

Оптужени: Ударац у ветар, ја се поносим том операцијом.

Претседник: Прекида се претрес.

Бранилац Јоксимовић: (Још увек Говори.) То је доказ талента и вештине и за то молим да уђе у записник.

Претрес је прекинут у 10,35 часова.

Претрес настављен у 11,04.

Претседник: Господине Јоксимовићу, изволите даље са питањима.

Бранилац Јоксимовић: Оптужени Михаиловићу, вама је јуче колеГа јавни тужилац прочитао писмо ваше које је оштампано на страни 100 и 101 оптужнице од 28 марта 1943 Године у којем ви пишете Бранку, на поред осталоГа кажете и ово: „Док још нису стиГле нове снаГе 22...” то јест Италијани, „... од Устико-

лине низводно обраштити пажњу добро да нас не заобиђу и ком-промитују овако добру линију за одбрану".

Колега јавни тужилац питао је да ли је ово написано вашом руком. Ви сте рекли: „Да, мојом руком". Колега јавни тужилац је после тога питао како ви називате ову ситуацију. Ваш је одговор Гласио: „То је интрига". После тога вам је колега јавни тужилац прочитао докуменат на страни 95 и 96 оптужнице, који сте ви писали 31 децембра 1942 Године: „Баја Станишић је већ прикупио 1.200 људи, Павле Бурчић је већ прикупио 3.000 људи. Бајини су у Острогу, а Павлови у Колашину, Теткићи то је име којим четници називају Италијане, „има да 2 јануара падне одлука итд." Колега јавни тужилац питао вас је да ли ви признајете овај потпис на овом документу. Ви сте рекли: „Да, признајем". Колега јавни тужилац рекао је: „Ви сарађујете, је ли то тачно". Ви сте оптужени Михаиловићу рекли: „Тачно". Ја вас молим један одговор: „Како сте ви могли да кажете за један докуменат, који је напред цитиран, који је много теже природе, да је интрига, а да за овај докуменат, који је штампан на страни 95 и 96, који је накнадно цитиран, да кажете на питање јавног тужиоца: „Ви сарађујете, је ли то тачно" - „Тачно је". Ја вас молим за ово објашњење.

Оптужени: Прво у погледу термина нисам ја увек довољно прецизан. У том погледу то је неки пут израз мог нпглог темперамента, који није нагао, него с времена на време може да се догоди да дође до **ТОГ** момента нагло без **МОГ** размисљања. То је у том случају Грешка. Зато ја мислим да сам ја јутрос већ по томе дао одговоре на питање Господина Ђоновића. Ја мислим да је овако било. Ова депеша писана мојом руком из Липова за овај састанак с Павлом и овим осталима, ја их нисам могао спречити да ураде што хоће без обзира да ли кажем ја: да или не, урадите овако или онако, ја их спречити нисам могао, исто као што ни Павла, нисам могао окренути ни онда кад ја хоћу, јер је он отишао сасвим другим правцем. Молим за ову малу илустрацију: мислим, он је требао поћи фебруара месеца, кад иде не знам, само читав месец он неће да иде, а кад иде каже успут да раиичисти са талијанско-муслиманском милицијом. О томе ће још бити речи, нећу се на томе задржати. И уместо да оде тамо где рекох, он се враћа и демобилизира, демобилизира и пушта својим кућама да се носи оно што је опљачкано. Ја нисам могао спречити оно што он ради. Ни по коју цену. Знао сам да ме неће послушати. Одлука од 2 јануара је у вези са Бајом. Пошто се он толико запleo да није могао да изађе из италијанског рејона. Тај писмени саобраћај између мене и Захарија Остојићи може да се односи само на Бају и на тешкоће, којима се он морао да бори на терену. Дакле, узев уопште ово у обзир, ја не мислим да је био прави израз оно што сам ја рекао јавном тужиоцу, неГо је то неразмисљен израз.

Одбрана (Јоксимовић): При чему данас остајете на претресу: Да ли је то сарадња за коју сте јуче рекли да је сарадња?

Оптужени: Ја никад нисам сарађивао. Моји команданти имали су сарадњу. Ја никад нисам имао сарадњу с непријатељем јер сам казао шта је сарадња. То је договор, заједничка акција, унапред спремљена акција... Из целе моје директиве број 1, не види се тако нешто.

Одбрана (Јоксимовић): Да ли ви сматрате да један официр, као што сте ви, рођен у престоном Граду Београду?

Тужилац: А рођен је у Ивањици.

Одбрана (Јоксимовић): ... а рођен је у Ивањици, пореклом Ужичанин, рођен у крају одакле потичу прави правцати Срби, са животном историјом коју сте имали до шестоГ априла 1941 Године, да један такав официр може бити колаборациониста, сарадник са непријатељем и издајник своје отаџбине?

Оптужени: Иикада. Из целоГ моГа живота то ће се доказати (У дворани смех).

Одбрана (Јоксимовић): Бранећи се од приговора јавноГ тужилоца рекли сте да су вас на Сокоцу 1943 Године напали Немци и партизани заједно. Можете ли нам ту ствар објаснити и реците нам да ли се то још негде десило?

Оптужени: Јесте. Десило се и раније пре Сокоца. Францетићева Црна легија нападала је у правцу Власенице и Хан Пијеска 1942 Године.²⁴³ Четничке снаге које су биле тамо натерале су Францетићеве снаге у врло тежак положај.

Претседник: Ви сте поставили питање за Соколац или за још неки случај?

Одбрана (Јоксимовић): Јесте, објасните још један такав случај, пре Сокоца?

Оптужени: Када је дошао бриГадир АрмстронГ он је тражио да порушимо четири моста на Шаргану. Ја сам казао ми ћемо то одмах извршити. По мом мишљењу морамо најпре срушити мост на Дрини. Мост на Дрини има распон 150 метара и један је од најтежих мостова за изградњу. Две кривине воде на њеГа кроз тунел, али пошто морамо да нападнемо тај мост морамо пре да заузмемо Вишеград. Ја сам нисам учествовао у тој акцији, али Мнерал АрмстронГ и амерички претставници били су у борби. Голим Грудима напали су Вишеград, у коме су били велики гарнизони неколико хиљада Немаца и усташа. Потукли су непријатеља до ногу, заузели Вишеград и одмах после тога отишли уз Дрину. Двадесет бункера бранило је мост. Заузели су гдГи"(Гмерички минери су га срушили. После тога предузимамо операцију према Сарајеву. Гонимо Немце пред собом који се затварају у утврђења на Сокоцу. Вршимо опкољавање тих утврђења са свих страна. Било је довољно снага и Соколац би био заузет. У том моменту мајевачка бриГада, не знам "које снаге партизанске, напале су с леђа Рачићеве снаге и разбили их, а у исто време усташе и Немци из Сокоца изврше...испад. То је било одмах у 1943 Години после "заузећа Вишеграда. Ја не знам датум.

Био је још један случај о коме сам причао у 1942. Францетићева црна легија ишла је у правцу Власенице и Хан Пијеска. Она је напала наше снаге а с њима ЈСИ напали партизани. Одбрана је попустила и пбсЖШ Шога настало је страховито гоњење наших одреда од стране Црне легије, која је потпуно уништила тај крај. много жртава је било и то се завршило пребацивањем вели-**КОГ** броја избеглица у Србију.

Претседник: Је ли жив Францетић?

Оптужени: Францетић је убијен од партизана.

Тужилац: Јесте ли јавили Лондону да Францетића нису убили партизани?

Оптужени: Ја никада нисам јављао у погледу успеха на терену оно што ја нисам постао. Да ли би могли да нађете и једну моју спољну депешу која садржава лажне извештаје у погледу успеха у борби. Ако такву нађете, ја ћу вам признати такав напад.

Тужилац: Има их стотину.

Оптужени: Тога нема.

Бранилац Јоксимовић: Јесте ли завршили излагања по мом питању?

Оптужени: Јесам. Вероватно да је било још случајева, али више не могу да се сетим.

Бранилац Јоксимовић: У једној прилици сте казали - „одржати се у народу то не значи ометање народноослободилачке борбе." Потребно је одбрани да нам ову лаконску реченицу протумачите и детаљно објасните.

Претседник: Нисмо чули питање.

Бранилац Јоксимовић: Питао сам ово: у једној прилици казао је Михаиловић, јуче мислим, „одржати се у народу, то не значи ометање народноослободилачке борбе." Шта ви разумете под том реченицом? Шта сте хтели да кажете том реченицом?

Оптужени: То се односи на период времена по капитулацији Немачке. То значи одржати се у народу, на политички начин, више деловањем да би се издејствовало једно компромисно решење у погледу уређења. Оно што сам ја очекивао то је један општи плебисцит у погледу одлуке народа. Хтео сам да објасним своје држање, да оно није ишло против борбе у Срему која се развијала. То је објашњење за тај период.

Бранилац Јоксимовић: Исто тако, оптужени Михаиловићу нужно је да нам дате објашњење ваше реченице: „Ја сам био за компромисно решење са партизанима". Наиме, како сте ви замишљали то компромисно решење и зашто, по вашем мишљењу, до таквог решења није дошло или није могло доћи?

Оптужени: Под компромисним решењем ја сам мислио то да је сам народ имао да одлучи.

Бранилац Драгић Јоксимовић: Како сте ви то замишљали?

Оптужени: Ја у опште нисам желео да подижем у Југославији неку револуцију, него сам мислио да се народ изјасни слободним гласањем за оно што хоће. То је компромисно решење.

Бранилац др. Драгић Јоксимовић: Да ли сте приликом тих својих мисли о томе компромисном решењу мислили на Совјетски Савез и на наш став у погледу спољне политике на наслон на Совјетски Савез?

Претседник: То питање нема никакве везе с овим.

Бранилац Јоксимовић: Има везе. Компромисно решење о партизанима може желети и препоручивати човек који верује да се ми у нашој спољној политици имамо углавном наслањати на Совјетски Савез. Једно такво мишљење о нашој спољној политици могло је наметнути оптуженоме Михаиловићу мишљење о компромисном решењу сукоба с партизанима.

Претседник: То је ваше мишљење, које ви хоћете да подметнете оптуженоме.

Тужилац: То је теза Слободана Јовановића.

Бранилац Јоксимовић: Наслон на Совјетски Савез није теза Слободана Јовановића, неГо једна здрава теза.

Тужилац: Друкчија је ваша мисао.

Бранилац Јоксимовић: Мисао наслона на Совјетски Савез је здрава мисао и она ће увек бити моја мисао. То су речи које падају на једном суђењу које има историски карактер, и ја при њима остајем.

Претседник: Ви сте добили конкретно одговор оптуженоГа да он мисли да се одлука у земљи донесе путем плебисцита, то јест Гласањем од стране народа. А какве везе ту имају Сједињене Америчке Државе, Енглеска и Совјетски Савез.

Бранилац Јоксимовић: Да чујемо оптуженоГ Михаиловића.

Претседник: Он вам је већ рекао.

Бранилац Јоксимовић: Зашто да интерпретирамо његово мишљење. Нека нам он то каже.

Претседник: То је питање недопуштено и потпуно неумесно, и нема никакве везе с овом ствари, апсолутно никакве везе.

Бранилац Јоксимовић: Ако је недопуштено, ја идем даље.

Претседник: То питање нема апсолутно никакве везе са ствари.

Бранилац Јоксимовић: Ја сматрам да је наслон на Совјетски Савез једна здрава тенденција и мисао. Та мисао није само монопол Комунистичке партије, неГо је то једна општа здрава мисао.

Претседник: Није допуштено да се оптужени изјашњава о вашим тезама. Ви сте Га питали, и он је одговорио.

Бранилац Јоксимовић: У једном дијалогу са јавним тужиоцем, ви сте оптужени Михаиловићу, казали: „без дозволе Немци нису могли на терену да се крећу.“ Молим вас да објасните како се има тумачити ова реченица?

Оптужени: То је било поводом једне акције за коју ја нисам знао да постоји. Ма како да је било рђаво решење да се Немцима

допушта да тамо иду, ипак из саме се садржине види да су Немци имали да прођу тереном, што значи да се тереном бране; решење није било добро. То је донео један нижи командант, а Драгиша Васић који је то потписао, није био у том крају, већ је био у Мачви, а тамо је био Воја Туфегчић.

Бранилац Јоксимовић: Ја сам задовољан. Ви сте, оптужени, у више наврата тврдили: да сте за време окупације владали апсолутно тереном, да сте имали шесет радиостаница.

Оптужени: Преко сто.

Бранилац Јоксимовић: Да сте имали своје магацине за храну. Да су се четници лечили у својим болницама. Да сте продрли у житарски центар. Да није било Министарства без ваших људи. Одбрана сматра да ваше тврђење да сте апсолутно владали тереном треба употпунити. Ја вас молим да нам још данас нешто више кажете по тој ствари, а ако вам је данас немогуће, онда на идућем претресу.

Претседник: За идући претрес како то мислите?

Бранилац др. Јоксимовић: Мислим за понедељак, на идући претрес.

Претседник: Ваљда на идуће заседање?

Бранилац др. Јоксимовић: Јесте, мислим на идуће заседање у понедељак. Нећете ваљда радити и сутра, јер треба да се одмори и Суд, одбрана и оптужени Михаиловић?

Претседник: Молим, само ви наставите.

Бранилац др. Јоксимовић: Изволите нам оптужени изложити како сте владали на терену?

Оптужени: У погледу владања тереном, мислим...

Претседник: Бранилац вам је изложио шта сте казали на претресу и замолио да по томе питању свој исказ употпуните.

Оптужени: Ја сам имао 60 радиостаница које одржавају везу. Све те радиостанице израђене су нашим снагама, а имали смо још око 40 подстананица тако да могу рећи укупно око 100.

У погледу владања тереном могу да кажем да су села у нашим рукама, што је мало даље од оних објеката које они снажно морају да чувају. Сва села су нам сШајала на расположењу у погледу људства и материјала. Цела Србија извршила је спрему својих реГрута од 17 Година па надаље, тако да, и ако их ја нисам искористио, верујем да је Народноослободилачка војска од тих реГрута, који су доцније почели да се спремају 1942-43 Године да раде на терену, имала велике користи у својим акцијама. Све ове акције и зборови доказ су да ми на терену владамо. Ја не могу да кажем да владам варошима и комуникацијама. Не владам. Њих штетим колико могу, доказ је то што људство опремам и морали смо чак дрвене пушке да правимо да се реГрути вежбају у борбеној обуци, а да се оружје спрема. На тај начин спремљене су Генерације од 17, 18 и 19 године.

Бранилац Јоксимовић: Шта све подразумевате под изразом потпуног владања тереном. Ви сте казали да имате и своје болнице. Објасните нам како то изгледа?

Оптужени: Имали смо у Качерском срезу у шуми једну лепо уређену болницу, затим у појединим селима око Прањана имали смо све што нам је требало. *Имали смо штампарије, на терену, и по неки пут и скривене под земљом. Радиле су и литографије. Не постоји ниједна централа из које нисмо извлачили што нам је требало. Централа Гвожђа то је немачка установа, у коју убацујемо своје људе и одакле смо моГли на један саботерски начин да узимамо материјал који се нама допада. Препоручивали смо чиновницима у Недићевој служби да не решавају предмете, да дају форму да се не могу решити или да их решавају на отплату. У томе смислу у министарствима, нарочито у једном министарству које се бави пољопривредом, имали смо све статистичке податке који су потребни за моменат уласка у земље, сређене у оГромне књиГе, поређане од људи стручњака који су то радили. Имали смо у Народној банци такође своје људе и узели смо из Народне банке 1.100.000.000 динара. То је једна акција, којој је узето 1.100.000.000 динара за време превоза из фабрике новчаница за завод. Наравно били смо у вези са чиновницима. Затим у бродарска друштва још 1942 Године убацили смо своје људе.*

Тужилац: Оптужени понавља све што је већ речено.

Бранилац Јоксимовић: *То није речено. Ово су све нове ствари. Отворите стеноГрафске белешке па видите да ли ћете наћи нешто о томе. За бродарска друштва на пример нећете наћи.*

Оптужени: *(наставља) Бродарски капетани орГанизовали су људство за саботаже на бродоГрадилиштима и бродовима.*

Оптужени: То је уколико могу да се сетим.

Бранилац Јоксимовић: Да ли је ваша организација по вашем мишљењу спречавала окупатора у прибирању хране и осталих потреба?

Оптужени: Ми смо им то спречавали у сваком погледу. *Ми се до-Говоримо са сељацима када наступи то време да се врши нарез за поједина села и да се преносе намирнице и ми их сретнемо на путу и одузмемо све а они остану са празним колима и воловима. На тај начин сачували смо народ. Они су нарочито хтели да извлаче храну из плодних крајева поред Саве Где могу лако да убаце своје реквизиционе комисије и ми смо нарочито спречавали их у томе у тим крајевима.*

Претседник: Ту ви чините једну контрадикцију. Како објашњава-те онда ону вашу депешу која је прочитана: „кажите Немцима нек дођу, овамо има довољно свиња и волова итд.“?

Оптужени: То је депеша једнога од команданата, можда је нека интрига, мада иначе знам да је тај крај потпуно сиромашан.

Претседник: Али то је у контрадикцији са вашом садашњом изја-вом.

Оптужени: Можда је то неки изузетак, али углавном овако је спровођено. Знам да је тај крај Тетребица сиромашан и да нема ни свиња ни волова.

Бранилац Јоксимовић: Да ли бисте могли штогод да нам кажете о вашој болести од вашег пада у затвор?

Оптужени: Хвала вам, ја сматрам да то није потребно.

Тужилац: То одбрана хоће да вас направи лудим!

Бранилац: Молим вас још само једно питање. Одбрану много интересује питање како сте ви запали у затвор?

Претседник: То Суд ни најмање не интересује; уколико интересује одбрану нека потражи састанак са оптуженим па ће им он то објаснити.

Бранилац: У реду. - На питање јавног тужиоца, када су у јесен 1944 године партизанске трупе продрле у Србију, ко им се је супротставио, ви сте одговорили: ја сам им се супротставио. Молим вас да нам у тој ствари дате прецизнији одговор?

Оптужени: *То је опет онај мој брзи одговор.*

Бранилац: Молим да нам прецизно одговорите, да ли се овде у тој ствари радило о сугестијама са стране и да ли су означене сугестије или налози потицали од емигрантске владе или од претставника страних мисија у вашој Врховној команди?

Оптужени: Код мене је био пуковник Мак Дауел. Ја сам имао одређено шта има да се ради; Србија треба да се задржи за последњи ударац. Ја желим да сачувам Србију и у томе наилазе партизани. Код мене се налази Мак Дауел, он исто тако шаље једнога капетана код Драгутина Кесеровића, другог код Драгослава Рачића на Медведник и он им је исто тако казао: треба се одржати у народу.

Бранилац: Да ли су у томе правцу постојале сугестије или налози наше емигрантске владе?

Оптужени: Ја док не бих имао материјал не бих могао одговорити.

Бранилац: *Још само једно питање.*

Претседник: *Можеће колико хоћете.*

Бранилац Драгић Јоксимовић: Оптужени Михаиловићу, ви у својим депешама, и другим наређењима и другим актима оптужног материјала партизанске одреде називате комунистима и бољшевицима?

Оптужени: Бољшевицима их нисам називао, мада то није увредљиво.

Бранилац Јоксимовић: Код оваквог стања ствари одбрана жели, да ви отворено, пред Судом и целим светом, изјавите: да ли сте се у току окупације против партизанских одреда борили због тога, што они воде ослободилачку борбу или сте се против њих борили због тога што сте њихову борбу, евентуално, сматрали као борбу за остварење једног државног и друштвеног поретка који је противан идејама вашим и ваших организација у погледу друштвеног уређења. Једном речју, да ли су тешки сукоби између вас и ваших организација с једне стране и партизана с друге стране

избили због дубоке разлике ваших политичких гледања или због евентуалне сујете ваше организације што сте појавом партизана добили конкурента у ослободилачкој акцији ваше организације.

Оптужени: Ја бих волео да то питање остане за доцније.

Бранилац Јоксимовић: Нека остане. Ја не инсистирам на овом питању.

Оптужени: Да остане зато што је питање опширно, а ако је потребно могу одговорити и сада.

Бранилац Јоксимовић: Ја за сада одустајем од тога питања и молим вас да се спремите за одбрану по тој врло важној ствари.

Оптужени: Ја бих молио ако можете да ми дате и поновите то питање. Желим да то питање имам код себе. За сада то питање имам само као једну забелешку. Да сам могао ја бих записао а не могу да запамтим.

Претседник: Ви сте, углавном, чули о чему се ради.

Оптужени: Чуо сам.

Претседник: Мотив је споредан.

Бранилац: Ја инсистирам да оптужени Михаиловић да јасан и категоричан одговор на ово, по моме мишљењу, централно питање.

Тужилац: То је споредно, а на то питање може одговорити кад год хоће.

Бранилац Јоксимовић: *Кад год хоће. Не знам шта ће одговорити, колега тужиоце, али сматрам да оваква питања не можете сматрати неумесним.*

Оптужени: Могао бих одговорити на та питања и сада само ипак дајте ми их у краћим реченицама да знам шта желите.

Претседник: Ви сте врло компликовано питање поставили оптуженом и ви сте у самој ствари збунили оптуженог.

Бранилац Јоксимовић: Нисам га збунио. Желим да ствари пречистимо.

Оптужени: Могао бих одговорити на питање, само да ми се да у деловима. Могао бих одговорити само не сад.

Бранилац: *То ћемо питање поставити на крају вашег претреса.*

Бранилац Ђоновић: *Ја бих желео само да оптужени Михаиловић одговори на два питања и то: 1) да ли је његова акција на терену и у коликој мери допринела по његовој оцени у рушењу немачке ратне машине? Активитет партизанских одреда на терену задржавао је знатне немачке снаге на Балкану да се не појаве на фронтима било на источном било на западном. По вашој оцени, оптужени Михаиловићу, колико сте непријатељских снага задржали на Балкану, јер је Балкан у извесној фази рата био врло важан а нарочито у моменту кад су Немци предузели Медитеранску акцију продирања, нарочито кад су спремали свој продор до Суецког канала. Можете ли нам рећи: од коликоГ је значаја била ваша акција по опште савезничке напоре за рушење немачке ратне машине?*

Оптужени: *Моја акција била је материјална и морална. Моја појава по капитулацији у исто време искоришћена је као моменат*

за нације које су пале, указујући могућност да се и оне могу дивизија задржало у Југославији да не кажем на Балкану.

Ја изјављујем, и то није било нетачно, - када сам био, може се рећи, најјачи, - да је у 1942. години преко 60 окупаторских дивизија било у Југославији. Даље, потпомагао сам тезу борбе између Италијана и Немаца и успео у томе преко једног свог агента, који је имао да истражује да ли Италијани заиста треба у толиком броју да буду у Албанији и у Југославији, пошто је требало да иду на Источни фронт. Трбало је протурати податак да су збиља необично много овде потребни. Задржати што већи број дивизија на нашем терену, тв је значило учинити да их на другој страни буде утолико мање. То је Италијанима вероватно годило, јер они нису ни волели да се много залажу на Источном фронту. То су ствари из 1942. године. У доцнијим годинама никада број дивизија није могло да се смањи на нашем терену, а не може да се каже да сам ја држао мало терена. Ја сам увек држао доста терена и они никада нису могли и поред све пропаганде која се обрнула против мене, да верују да сам ја њима ма и најмање од неке користи и да им ја једнога дана нећу забити нож у леђа. А ми смо оружје, које смо узимали од СДС (Српске државне страже) и других, употребљавали и против Немаца. На пример, напад на Чачак ...

Тужилац: То је за завршну реч важно. Ја не знам, како колега бранилац може да слуша завршну реч оптуженог сада. То је моја примедба.

Бранилац Ђоновић: То је ваше мишљење. Ово није завршна реч. Њу ћете чути тек кад за њу по поступку буде време. (Обраћајући се оптуженом наставља): Молим вас, оптужени Михаиловићу, кад већ кажете да сте вашиом акцијом допринели да се извесне оружане снаге Немачке задржавају на Балкану, да се не би појавили на другом месту, да ли сте својом информативном службом користили савезничкој ствари, обавештавајући савезнике о покретима немачких трупа на Балкану и о осталом?

Оптужени: Редовно, о свему. Ја сам их чак обавестио и за „VI“²⁴⁴ онда кад о томе нико ништа није знао. Даље, ја сам давао све метеоролошке податке за летење, као и податке о стању трупа и све остало до чега смо могли доћи.

Бранилац Ђоновић: Све што може једна војничка организација.

Оптужени: Да.

Бранилац Ђоновић: А коме сте давали?

Оптужени: Обавештења сам давао мисијама, које су биле код нас и које су имале своју шифру. Вести смо обично предавали њима да би растеретили своје људе, а они су имали своју екипу за рад.

Бранилац Ђоновић: Ви сте рекли овде да је црногорска група четничких команданата била против вас.

Оптужени: Да, мислим на основу онога што се десило, на основу фалсификата, подметања и на основу онога како су ми се на крају

одужили. Сматрам да су они били из групе противне Бори Мирковићу, а сматрам по томе што су сви хтели знати моје мишљење. Ја сам им казао да се држим неутрално. Бора Мирковић је припремао 27 март и ја сам учествовао у припремама док нисам био премештен из Београда. Они су знали да је Бора Мирковић једном приликом рекао: „Ја ћу само јавити Дражи и он ће послушати све.“ Ни једна група која је дошла из Каира није симпатисала Бору Мирковића, што значи да су те групе послате мени, биле припремљене у овом правцу да раде како су и радиле.

Бранилац Ђоновић: Сем тих пукотина, које су долазиле из Каира и са других страна, да ли сте ви црногорској четничкој групи стављали какве примедбе у погледу Италијана?

Оптужени: Ја нисам, али народ гладује. То је први разлог. Код њих је глад и она је стварно постојала.

Бранилац Ђоновић: Каквог је разлога имао Миљан Радоњић²⁴⁵ да води борбу против вас и за чији рачун?

Оптужени: Миљан Радоњић узет је чак за претседника комитета, који је образован као покрајински комитет...

Тужилац: Ја не знам на које се доба то односи.

Оптужени: На 1944 годину после конгреса.

Претседник: Миљан Радоњић је много раније помињан.

Тужилац: На који период се то односи?

Оптужени: На период после конгреса.

Тужилац: Кад је одвајање потпуно наступило?

Оптужени: Прошле године, али је иначе наступило много раније.

Бранилац Ђоновић: Само сам хтео да видимо какве су то противности избиле и где је генеза тих сукоба.

Оптужени: Генеза је у Остојићу, Лалатовићу, Балетићу, овим каирцима; они придобијају Баћовића и Ђуришића, а Ђуришић је имао да створи и покрајински комитет и у тај комитет уводи на чело Миљана Радоњића, који је био некада агент Интелиценса. Ја сам се запрепастио кад сам видео да је Миљан Радоњић дошао за претседника покрајинског комитета. Павле Ђуришић је бирао човека који ће му бити захвалан за такав један положај.

Претседник: Ви кажете да сте се запрепастили, а зашто сте се запрепастили?

Оптужени: Зато што је раније служио иностраној земљи, без обзира што је она савезничка земља, иако је био сенатор. Ја знам, јер су ми то Енглези рекли да је он њих раније помагао, а сада хоће, казали су ми опет Енглези, вас да пумпа.

Претседник: Чији је агент био?

Оптужени: Интелиценса.

Претседник: Енглеске обавештајне службе?

Оптужени: Јесте.

Бранилац Ђоновић: Ја сам хтео да се подвуче да је црногорска четничка група команданата била против оптуженог Михаиловића, и у добу кад је била прилично заглибила са Талијанима па по том још из неких амбиција Миљана Радоњића.

Судија Лаковић: Јесу ли они примали ваша наређења?

Оптужени: Ни једно нису извршавали.

Бранилац Несторовић: Молим један мали одмор.

Претседник: Не можемо сваких пола сата одмор.

Бранилац Несторовић: Ми ћемо остали касније, јер имамо и ми да постављамо питања.

Претседник: Добро, само да будете кратки, молим вас.

Тужилац: Друже претседниче, ви сте допустили одбрани да извесна питања постави по чињеницама које су несумњиво биле утврђене на процесу. Молим вас да мени не замерите, ако нека питања будем поновио, као што је то одбрана учинила... Оптужени Михаиловићу, ви кажете да сте држали територију у Србији, осим комуникација и градова.

Оптужени: Много комуникација.

Тужилац: На пример?

Оптужени: На пример од Ужица до Ваљева.

Тужилац: Јесу ли Немци пролазили?

Оптужени: Маса није могла.

Тужилац: Да ли су Немци излазили у села?

Оптужени: Нису излазили у села сем са снагама које су биле јаче него тренутно ту. (Тужилац показује оптуженоме један документ)

Тужилац: То прво, да ли је ваш потпис?

Оптужени: Јесте.

Тужилац: А други?

Оптужени: Армстронг.

Тужилац: Армстронг, бригадир. Молим, ово је записник са састанка вашег и генерала Армстронга. Чији је то рукопис?

Оптужени: Не знам.

Тужилац: Ако боље погледате видели би да је пуковника Бејлија.

Оптужени: Можда.

Тужилац: Ја нећу читати цело писмо, јер ће се у поступку доказати. (Чита у изводу записник састанка оптуженог Михаиловића са генералом Армстронгом). Је ли тако држање територије, осамдесет Немаца излази у село?

Оптужени: То ништа не значи за мене. Ви мене не побијате. Један командант може тако нешто да уради што није добро.

Тужилац: Где је био Велимир Пилетић?

Оптужени: У Крајини.

Тужилац: Прочитао сам јуче акт команданта код Љубовије где поправља друмове 1942 године како би Немци пошли у напад.

Оптужени: То је 1942 година.

Тужилац: Али ово је 17 децембра 1943 Године.

Оптужени: 1942 и 1943 је разлика.

Тужилац: Ово за вас није довољно убедљиво?

Оптужени: Није.

Тужилац: Ја вас не убеђујем.

Оптужени: *Поступак једног команданта не доказује се једном случајношћу.*

Тужилац: Ово није случајност. Ја цитирам... Оптужени Михаиловићу, мени се у неколико махова у току испитивања тако неодољиво наметао утисак, у вези са питањима одбране, да не брани вас, него неког другог. Ја ћу ипак то питање мало да дотакнем.

Бранилац Јоксимовић: Као шала успело потпуно.

Тужилац: Ви сте казали да су вама давали сугестије да се задржите у Србији по сваку цену. Ко вам је дао те сугестије да Србијом треба да владате?

Оптужени: Од свих: И од владе.

Бранилац Јоксимовић: Оптужени је казао да ће на то моје питање одговорити доцније. *Казао је да је заморен.*

Тужилац: Молим, друга претседника, да прекине претрес, јер могу доживети поново то да одбрана на сличан начин, методама о којима нећу да дискутујем, доводи до тога да оптужени пориче исказ који је дао дан раније на основу докумената који су му били предочени. Зато молим да се да одмор од 5 минута, да бих ја могао да га питам. Ја не верујем, пре свега, да је оптужени уморан, јер на питања која му иду у корист даје необично прецизне и тачне одговоре, а по питањима која задиру у његову одговорност он постаје уморан и одбрана га помаже у симулирању заморености.

Бранилац Ђонових: У име одбране протестујем против примедбе јавног тужиоца да одбрана ма кога овде брани сем оптуженога Михаиловића.

Тужилац: Жао ми је, али ја сам изнео један утисак. Ја немам никакве потребе за врећање у овом погледу.

Оптужени: Ја могу седети овде без иједнога одмора и ја никад више нећу тражити одмор, али *правити ме смешним пред светом изгледа да је то намера државног тужиоца.*

Тужилац: *Ваша одбрана непрестано инсистира да сте ви заморени, исцрпени или скоро да сте луди.*

Бранилац Ђонових: *Ви претерујете.*

Оптужени: *Ја молим претседника да ме заштити јер зато нисам дао повода.*

Претседник: Дајем 15 минута одмора. (Одмор настаје у 12 часова).

Претрес је настављен у 12.30 часова.

Претседник: Наставља се претрес. Уведите оптуженог Михаиловића. (Михаиловић улази и седа на оптуженичку клупу). На предлог одбране Суд је донео решење:

Одбија се предлог бранилаца оптуженог Михаиловић Драгољуба-Драже да се позову на саслушање као сведоци Волтер Менсфилд, Мајк Мекфул, Џон Т. Левин и Вилијам Лен Роцерс а на околност да оптужени Михаиловић није сарађивао са окупатором. Ово са разлога што:

1) Закључак о томе да ли је оптужени Михаиловић сарађивао са окупатором зависи од читавог низа чињеница које се извиђају и утврђују на овом претресу. Према томе, сведоци нису побуђени на

конкретне чињенице, већ на закључак који из чињеница тек треба да се добије.

2) Ноторно је да су се савезнички авиони и падобранци појављивали над територијом Југославије с пролећа и током лета 1944 године, па ако су се предложени сведоци и спустили на територију Југославије, они могу да сведоче о околностима које су могли сазнати за једно кратко време свога бављења, а тужба оптуженог Михаиловића тужи за сарадњу са окупатором кроз читаво време то јест почевши од 1941 године, и

3) За доказ сарадње оптуженог Михаиловића са окупатором понуђен је велики број докумената и сведока из наше земље и према томе нема потребе да се прибирају докази из иностранства."

То је решење Суда.

Бранилац Јоксимовић: Ја приговарам.

Претседник: Какав приговор? Вишег суда над овим нема, да би приговор могао решити. (обраћајући се тужиоцу): Изволите наставити са питањима.

Тужилац: Пре свега, оптужени Михаиловићу ви сте рекли малопре да вас ја вређам. Апсолутно то није тачно. Ако ви сматрате за увреду што се овде стално истиче ваша замореност, што се инсистира стално да сте заморени и болесни, онда то долази са друге стране, а не од мене. То долази од ваших бранилаца, а ја сам изнео мој неодољив утисак да се то не истиче на вашу одбрану.

Оптужени: *Ја бих да одговорим на Шо: Ја мислим да сте сад одговорили како треба, али кад сте употребили речи које сте изговорили пре тога оне нису биле како треба, а да их не би сматрао као вређање.*

Тужилац: Ја мислим да сте осетили да се инсистира да симулирате болесног човека.

Бранилац Јоксимовић: Здрав сигурно није.

Тужилац: Јасно је да ли је здрав или није. Неком би требало да буде болестан. (Обраћајући се оптуженом): Вама је одбрана поставила питање да ли сте задржавали немачке снаге у Југославији и помогли општој савезничкој борби. Овакво опште, округло питање, где се могу давати само мишљења а не чињенице, ја не желим да вам постављам. Хоћу конкретно да вам поставим питање: Ко је припремио Четврту офанзиву и ко је учествовао у Четвртој офанзиви? Које су снаге, које су војске учествовале у Четвртој офанзиви?

Оптужени: Мене се припреме нису тичале. Ја сам ушао у ту акцију по директиви број, 1. а пре тога...

Тужилац: Које су снаге учествовале?

Оптужени: То је доцније.

Тужилац: Ја вас питам јесу ли учествовали Немци?

Оптужени: Ја у Четвртој офанзиви нисам учествовао. То је немачка офанзива, а ја сам радио за свој рачун.

Тужилац: Ја вас питам: Четврта офанзива обухвата период од половине јануара до половине априла 1943 године. Је ли та офанзива само немачка? Јесу ли учествовали Италијани?

Оптужени: Немачко-италијанска.

Тужилац: Јесу ли учествовале усташке снаге?

Оптужени: Јесу, по договору.

Тужилац: Да ли су ваше снаге на сектору на коме су се одвијале операције Немаца, Италијана и усташа против јединица Народноослободилачке војске, да ли су у то време и ваше снаге учествовале против јединица Народноослободилачке војске? Ја молим само кратак одговор.

Оптужени: Дозволите, ово није питање на које треба да се одговори само јесте или није... Да сам ја знао да ће Немци и Италијани учествовати ниједног човека не бих увео.

Тужилац: А јесте ли увели?

Оптужени: Оног момента кад су партизанске јединице нападе на Динарску област.

Тужилац: То су приче. Документа друкчије говоре. Ја вас питам да ли су ваше јединице на сектору Херцеговине, Босанске Крајине, Лике учествовале истовремено са Немцима, Италијанима и усташама у операцијама против Народноослободилачке војске?

Оптужени: Моја жеља је била: одбрана територије.

Тужилац: Не питам за жељу, питам за чињенице, за догађаје, и молим вас одговорите на ово питање.

Оптужени: Ја сам рекао по томе све што сам имао да кажем.

Тужилац: Молим поновите.

Одбрана (Јоксимовић): *ЗаиШо да поновљамо сШвари? Када сам ја поновио једну сШвар, ви сШе...*

Тужилац: *Сва ваша тиШања била су понављана.*

Претседник: Јесу ли истовремено учествовале четничке снаге заједно са Италијанима, Немцима и усташама?

Оптужени: Учествовале, али само по томе што се није знало за обим те операције окупатора, нити се претпостављало.

Претседник: Јесте ли задовољни? (Обраћа се тужиоцу).

Тужилац: Нисам задовољан. Ја не желим да поново потржем иста документа по којима је оптужени већ дао довољно убедљиве исказе, али овакав одговор оптуженог не може да одговара фактичном стању. Да ли су се ваше снаге пребацивале италијанским камионима за Мостар?

Оптужени: Не, ја не знам за то. То има тамо за Петра Баћовића, то стоји у оптужници.

Тужилац: Да ли су се снаге Баје Станишића пребацивале камионима за Мостар?

Оптужени: То је било само...

Одбрана (Јоксимовић): Није руководио операцијама.

Тужилац: По мишљесу Драгића Јоксимовића...

Оптужени: Није само то, него Баја Станишић скоро није ни слушао.

Тужилац: Да ли вас је Остојић слушао?

Оптужени: Радио је што је хтео.

Тужилац: А кога сте ви слушали када сте писали да Италијани иду на Драгочевску реку да поседну положаје?

Оптужени: Ја сам то довољно објаснио, само би било понављања.

Тужилац: Јесте ли ви слушали кога тада?

Оптужени: Ја сам то објаснио, интрига, да се два непријатеља туку међу собом.

Тужилац: А, ако сте ви на страни једног непријатеља?

Оптужени: Ја нисам на страни ниједног.

Тужилац: Јесу ли ваши команданти Захарије Остојић и Мирко Лалатовић сарађивали са окупатором у борби против јединица НОВ.

Оптужени: Јесу.

Тужилац: Да ли је сарађивао Предраг Раковић?

Оптужени: Једно време.

Бранилац Јоксимовић: То је питање пречишћено.

Тужилац: Јесу ли, као што смо установили, готово сви ваши команданти сарађивали са окупатором?

Бранилац Јоксимовић: О томе смо говорили. Па, није тако казао.

Претседник: Не поставља тужилац питања одбрани него оптуженоме.

Тужилац: *Ја бих желео да Господин Јоксимовић седне умесШо оп-ШуженоГ Михаиловића сиГурно би боље одГоварао. (Смех у сали)*

Бранилац Јоксимовић: *А ни то није искључено.*

Тужилац: *Та немојте се мешати сваки час и суГерирати му шта да Говори.*

Бранилац Јоксимовић: *Ја се не љутим, шала је чак са ваше стране потребна.*

Тужилац: Па добро, оптужени Михаиловићу, да ли би Немцима било потребно више снага у IV офанзиви, Немаца и Италијана, да сте ваше снаге задржали у пасивности?

Оптужени: Ништа, моје снаге нису ни успеле. И ја верујем да би исто тако завршило као и раније. Четврта офанзива била је спремна и против партизана и против четника.

Тужилац: Да ли су Коњиц одбранили Талијани без ваше помоћи?

Оптужени: То је сасвим свеједно било за Немце, ако погледамо укупност те операције; како је она предвиђена страдали би и једни и други.

Тужилац: Зашто вас нису Немци напали у операцијама у пролеће 1944 године код Ужица, у операцијама против II и V дивизије НОВЈ? Ви сте рекли - ја читам из стенографских бележака - да нису имали рачуна да вас нападну.

Оптужени: Рачун је питање момента. Ако имају да туку некога, прво туку једнога а затим другога. *Но ни најмање нисам пријатан, знали су да ће добити удар у леђа.*

Тужилац: Је ли генерал Мирослав Трифуновић сарађивао с окупатором?

Оптужени: Јесте.

Тужилац: Лалатовић?

Оптужени: Јесте.

Тужилац: Остојић?

Оптужени: Ја сам рекао, то смо пречистили.

Тужилац: Јесмо, али једна ствар је у питању, да ли су сви ваши команданти сарађивали са непријатељем? Значи ли помагати окупатора сарадња?

Одбрана: Опет исто питање, три дана исто питање. Суд има да оцени да ли су то правна питања.

Тужилац: Он има да констатује само чињенице.

Одбрана: Суд ће да оцени да ли је то издаја, сарадња итд.

Оптужени: Немачка IV офанзива припремана је и против четника и против партизана.

Тужилац: Јесу ли четници водили борбу против Немаца у IV офанзиви и против Италијана? Молим вас чињенице историја је ту.

Оптужени: Ја сматрам IV и V офанзиву као целину.

Тужилац: То није целина. Јесте ли учествовали у борбама на Неретви против Немаца и Италијана?

Оптужени: Нисам тада.

Тужилац: Када је V офанзива почела јесте ли се борили против Немаца на Неретви и како сте поступали кад сте отишли из Црне Горе?

Оптужени: Ја са Врховном командом.

Тужилац: Јесу ли се ваше јединице бориле у V офанзиви? Наведите барем једну јединицу?

Оптужени: Не знам, не сећам се. Ја не располажем са својом архивом.

Тужилац: У првој офанзиви је ли вас маршал Тито обавестио да ће примити борбу са Немцима?

Оптужени: Разговор је вођен телефоном.

Тужилац: Је ли вас маршал Тито питао шта мислите да радите? Је ли рекао шта ће он да ради?

Оптужени: Он је рекао да ће се бранити. Он ни најмање не инсистира...

Тужилац: А ви?

Оптужени: Ја сам рекао да ћу се провући до својих територија. То је војничко решење једног питања.

Тужилац: Чињеница је да је маршал Тито рекао да ће се бранити то јест, да ће примити борбу против Немаца - а ви - да нећете.

Оптужени: О томе ја имам записано, не знам да ли ће се још о томе расправљати.

Тужилац: То је забележено.

Оптужени: Имам ја то спремно, али не могу да нађем.

Тужилац: *Да завршимо то на завршној речи, ово су факта, Гола факта.*

Оптужени: *Моје је било решење да спасем оно што ви сматрате да није војничко; ударац у ветар.*

Тужилац: Ви рекосте, да је пет дивизија нападало тад на Равну Гору?

Оптужени: Јесте.

Тужилац: Да ли вам је познато да су четири дивизије учествовале у Првој офанзиви?

Оптужени: Не, ја мислим да је било више, ја имам податке да их је било пет.

Тужилац: А где сте се налазили тада ви?

Оптужени: Ја сам био у Струганику.

Тужилац: С колико људи?

Оптужени: Ја сам био с мојом пратњом, око 20 коњаника.

Тужилац: Дакле пет дивизија јуришало је на 20 ваших људи.

Оптужени: На Равној Гори било је још.... (жамор), ако хоћете да дозволите да се говори.

Тужилац: Не, ви сте одговорили, ја сам задовољан.

Оптужени: То су успеси.

Тужилац: *Добро. Успеси ... Сви ваши успеси су у томе да Немце нисте нападали.*

Оптужени: *Сав мој успех је у томе да учиним маневар у којем неће уопште имати усиеха и нису га имали.*

Тужилац: Кад сте ви владали тереном у Србији, како ви то кажете, кад сте имали велике снаге, зашто нисте нападали на градове и ослободили извесне територије?

Оптужени: То је ствар војног разумевања, један посао за који сматрам шта је могуће или немогуће.

Тужилац: Да ли сматрате да није био моменат.

Оптужени: Не, молим да се објасни. Лакше се је држати на планинском земљишту, лакше је борити се герилски, нападати у свим другим крајевима, много лакше него што је то могло бити у Србији. Оно што се може извести у другим крајевима, у Србији се не може извести или се може извести на врло мало простора. Сасвим је друга конфигурација земљишта и пошумљеност у Србији него у другим крајевима.

Тужилац: То су ваше стратешке ствари.

Оптужени: Србија нема баш толико повољних области као што их имају други крајеви.

Тужилац: Али главно је то

Оптужени: Ја мислим да ви мислите да Немци нису мени дозволени да припремим регруте?

Тужилац: А зашто не?

Бранилац Јоксимовић: Има ли какав докуменат о томе да су Немци дозволени да се регрутује?

Тужилац: Ја га нисам тужио зато, нити о томе подносим документе зато а ви тражите о томе документе.

Ја сам га тужио за сарадњу и зато сам понео крш докумената. Ви сте поставили то питање, ја се само мало задржавам на овоме. Да ли сте се састали са Штеркером?

Оптужени: Јесам.

Тужилац: Колико пута?

Оптужени: Четири пута укупно.

Тужилац: Да ли сте се састали са Немцима 1941 године?

Оптужени: Јесам.

Тужилац: Да ли сте се састали са Миланом Недићем?

Оптужени: Јесам.

Тужилац: Да ли сте слали делегацију Недићу на преговоре?

Оптужени: Нисам.

Тужилац: А у чије је име отишао Александар Аца Мишић?

Оптужени: То је пре него што је постао председник владе.

Тужилац: Да ли сте примили Гашпаревића?

Оптужени: Јесам. Са непријатељима се може разговарати. И то није ништа за осуду. Немце после Диваца никада не бих примио да није било пуковника Мак Дауела.

Тужилац: Да ли сте давали директиве Гојку Бороти да тражи муницију од Немаца?

Оптужени: Ја мислим да не.

Тужилац: Ако вам предочим депеше?

Оптужени: (Ћути)

Бранилац Јоксимовић: То ћемо кад буде доказни поступак. Мало раније да одемо кући, ако је то могуће. Поштујте суботу ако је могуће.

Тужилац: Шта ћете, кад процес не зависи од стрпљења или нестрпљења одбране. Молим вас, да ли је једном приликом вама стављено до знања из иностранства да сте ви држали некакав говор негде тамо док сте били у Липову код Колашина, где сте грдили савезнике итд.?

Оптужени: Јесте.

Тужилац: Шта вам је стављено до знања и од кога?

Оптужени: Од председника владе.

Тужилац: Шта је речено?

Оптужени: Ја не могу да се сетим док се не би свега потсетио.

Тужилац: А ако вам ја покажем извештај који је пуковник Бејли поднео о вашем говору, да ли ћете се онда сетити?

Оптужени: Можете.

Тужилац: Да ли сте у том свом говору грдили Енглезе и Американце?

Оптужени: Не верујем.

Тужилац: Да ли сте ви изјавили: све док Италијани буду једини извор помоћи савезници не могу ништа учинити, *и да ви изменити свој став према Италијанима?*

Оптужени: То је апсолутна неистина. Пуковник Бејли је био присутан.

Тужилац: Значи он лаже. Видећемо у доказном поступку. Да ли сте ви, како ви кажете о некој вашој тези борбе између Немаца и Италијана, да ли сте у IV офанзиви допринели да дође до сукоба између Немаца и Италијана, или сте помогли Немце и Италијане у борби против Народноослободилачке војске?

Оптужени: Није ми била ни најмања мисао да њих помажем. Чувао сам своје терене.

Тужилац: Да ли сте ви имали мисао или нисте имали - то је друго. Тражи се фактично објективно стање. Ви знате положај Војислава Лукачевића, Италијана, Немаца и усташа у Коњицу, затим ваши су одреди на Неретви, у Мостару, на Прењу, Немци нападају на Прозор, нападају од Имотског, Петар Баћовић иде од Книна удара у бок ка Грахову. А с друге стране имате Народноослободилачку војску која нема никаквог савезника.

Оптужени: Да сам имао појма о IV окупаторској офанзиви не би упутио ниједног војника.

Тужилац: Али пошто нисте имали појма ваши четници су учествовали.

Оптужени: И поред тога што сте ми показали рукопис никад нисам веровао да ће се остварити офанзива.

Тужилац: А кад се ипак остварила офанзива, зашто нисте повукли трупе?

Оптужени: То се није видело док нисмо дошли до Неретве.

Тужилац: Колико сте имали радиостаница?

Оптужени: Питање је сада њихов распоред. Била је једна и код Баћовића.

Тужилац: Где је био Баћовић?

Оптужени: У Далмацији.

Тужилац: Не, он је био у Книну. У ком је правцу он нападао?

Оптужени: Ишао је преко Имотског.

Тужилац: Је ли он нападао у правцу Грахова?

Оптужени: Јесте.

Тужилац: Је ли Баћовић слао извештаје?

Оптужени: Јесте.

Тужилац: Је ли вас известио да учествују Немци, Италијани и усташе?

Оптужени: Не знам.

Тужилац: Видећемо из депеша у доказном поступку. Ја сам задовољан и мислим да се од јуче ситуација ништа није изменила.

Бранилац Јоксимовић: За 180 степени.

Тужилац: За господина Драгића Јоксимовића.

Бранилац Јоксимовић: Не знам зашто за мене.

Тужилац: Молим вас, да ли су сви људи који су учествовали, који су били војници јединица Народноослободилачке војске били комунисти?

Оптужени: Нису били.

Тужилац: Молим?

Оптужени: Нису.

Тужилац: Добро, а да ли су, *ово питање је апсурдно, али ја га постављам не ради вас него ради Г. Драгића Јоксимовића, партизани водили борбу против Немаца?*

Оптужени: Водили су.

Тужилац: Да ли су водили борбу против Италијана?

Оптужени: Водили су.

Тужилац: Да ли су водили борбу против недићеваца?

Оптужени: Водио сам и ја. (Буран смех у судници)

Тужилац: Ја знам ви сте били „избушили“ недићевце. То је била ваша војска.

Оптужени: Моја није. То се види по завршетку. Није била ничија.

Тужилац: Јесу ли се недићевци ставили под вашу команду? Јесу ли се љотићевци ставили под вашу команду?

Оптужени: Јесте, али сам имао друге намере.

Бранилац Јоксимовић: Признали своје грешке и грехове и ставили се под његову команду.

Тужилац: Господина Јоксимовића нећете убедити, оптужени Михаиловићу, да наведете вагон докумената, јер је то његов лични став. Оптужени Михаиловићу, *ја из овога не извлачим закључак што ћу да вам поставим следеће питање:* да ли сте ви водили борбу против комунизма или против јединица Народноослободилачке војске? Ви сте се по том изјаснили пре неки дан, али с обзиром да је то питање потегнуо поново ваш бранилац Ђоновић, ја желим да објасните: Да ли су ваше јединице пуцале и водиле борбу против Народноослободилачке војске или су пуцале на комунизам?

Оптужени: Не разумем то.

Тужилац: Ја мислим да ваш бранилац разуме.

Бранилац Ђоновић: *Како се може пуцати?*

Тужилац: Да ли су ваше јединице водиле борбу против јединица Народноослободилачке војске и партизанских одреда и од када су водиле борбу?

Оптужени: Узајамно смо се тукли.

Тужилац: Добро, јесу ли водиле борбу?

Оптужени: Водиле су.

Тужилац: Ваша одбрана је поставила питање: Да ли сте ви водили борбу против јединица Народноослободилачке војске зато што су оне хтеле да успоставе један поредак, а ви опет други поредак? То је суштина и смисао. Оно је било врло компликовано и завијено постављено од ваших адвоката, а ја вам врло просто и разговетно постављам питање. Да ли сте ви водили ослободилачку борбу против окупатора, против Немаца? Да ли су ваше трупе крвавиле, да ли су се ваше трупе бориле против Немаца?

Оптужени: *Ја сам их повео у Југославији први. Народноослободилачка борба почиње тек од уласка СовјетскоГ Савеза у рат. Ја сам почео још пре.*

Тужилац: *Не спрдајте се тако вам бога!*

Оптужени: *Сметње су наишле услед сукоба двеју конкурентских организација.*

Тужилац: *Реците ви сада на ово питање: јесте ли ви водили борбу против ослободилачкоГ покрета?*

Оптужени: *Против ослободилачкоГ покрета не.*

Тужилац: *А је ли Народноослободилачка војска била ослободилачки покрет, који се борио против окупатора?*

Оптужени: Ја сам то исто желео и целокупна тенденција била је у томе.

Тужилац: Ја вас питам друго: Је ли Народноослободилачка војска била ослободилачки покрет?

Оптужени: Јесте.

Тужилац: Ја мислим да је дат одговор на питање браниоца.

Оптужени: Али...

Бранилац Јоксимовић: Да чујемо то „али“.

Тужилац: Добро, да чујемо „али“.

Оптужени: *То није довољно. То су резултати који су били и који су довели до ослобођења. У сваком случају. Да нисам имао сметње, ја бих имао то исто. Сметње су биле. Судар који је дошао између нас, о чему треба још да се говори, управо о узроцима сукоба, да ли је то моја тенденција кроз целу земљу? Али је тај сукоб наишао у разним периодима, у разним покрајинама, потпуно независно. Ја бих се доцније дубље у то упустио.*

Тужилац: У коме је крају сукоб прво избио?

Оптужени: У крају између Пожеге и Ужица.

Тужилац: А затим где је избио?

Оптужени: Ја не знам по времену. Знам да су се десили сукоби, али не знам у које време. *Ја знам, по причању Цвијетина Тодоровића, свуда се десило заједно.*

Тужилац: Где је после избио сукоб?

Оптужени: У Западној Босни.

Тужилац: А у Црној Гори? Зар није у Црној Гори избио сукоб после Србије?

Оптужени: По времену не знам. *Али ти моменти сукоба настају и у крајње удаљеним крајевима, који чак немају ни везе.*

Тужилац: Када је избио сукоб у Црној Гори?

Оптужени: Избио је још 1941 године.

Тужилац: Кога месеца?

Оптужени: Не знам.

Тужилац: Је ли пре сукоба у Србији или после сукоба у Србији?

Оптужени: Не знам.

Тужилац: Је ли сукоб у Црној Гори био када је већ био сукоб у Србији? Сећате ли се?

Оптужени: Не знам.

Тужилац: Па када су дошли Хадсон, Захарије Остојић и други?

Оптужени: Ја не знам. Док су дошли до мене могло је бити сукоба.

Тужилац: Ви сте били у Србији. У Србији избија сукоб. Па избија сукоб у Црној Гори. Ви сте ишли у Црну Гору, па сте у Црној Гори организовали са Италијанима избацивање партизана из Црне Горе. Па сте у Четврту офанзиву ушли са својим трупима. Је ли то тачно? Ја не фалсификујем ништа, већ износим историске чињенице...

Оптужени: Не.

Тужилац: Је ли тачно да је прво избио сукоб у Србији?

Оптужени: Ја не могу временски тачно то да утврдим. **Први** сукоб био је још раније, на Романији.

Тужилац: Оптужени Михаиловићу, да ли сте ви водили непрекидно оружану борбу против окупатора, противу Немаца, против Италијана, као што су то радиле јединице Народноослободилачке војске: нападале на градове, заузимали градове, борили се свуда против окупатора оружаном силом?

Оптужени: Где год сам могао и кад год нисам био ометан.

Тужилац: А да ли сте кадгод прекидали непријатељства према јединицама Народноослободилачке војске?

Оптужени: Ја сам то покушавао.

Тужилац: А је ли дошло до тога?

Оптужени: Није се успело.

Тужилац: А да ли је долазило до прекида борбе према Италијанима и Немцима? Је ли уопште било борбе против Италијана? Наведите једну једину борбу против Италијана?

Оптужени: Ја сам затекао стање које ми се није допало.

Тужилац: Ми констатујемо историске чињенице. Је ли била макар и једна борба против Италијана?

Оптужени: То је било затечено стање, *које се није могло мењаШини поправити.*

Тужилац: А је ли била и једна једина борба четника против Италијана?

Оптужени: Ја не могу тачно да кажем.

Тужилац: Ја сам већ навикао на такве ваше одговоре. Добро, оптужени Михаиловићу, ви сте у току процеса казали да сте чекали повољан моменат и при томе примали директиве од емигрантске владе. Је ли тако?

Оптужени: Тако је.

Тужилац: То су биле директиве које вам је слао Слободан Јовановић. Ви сте исто тако казали да су те директиве имале да буду везане за један спољни моменат, за слом Немачке или искрцавање савезника. Но, наступио је слом Немачке, очигледан слом Немачке у Босни, па зашто у томе моменту нисте напали Немце?

Оптужени: Све се окренуло против мене. (смех у дворани) Против мене су били и пропаганда и целокупан рад. Добијам поруку: „Одржати се у народу, то је једина могућност“.

Тужилац: Јесте ли напали Тузлу?

Оптужени: Морао сам да се браним.

Тужилац: Молим, ви сте послали депешу вашем пуковнику Гојку Бороти где кажете: „Ако нам Немци не дају оружје и муницију србијанске снаге неће напасти Тузлу“.

Оптужени: Ја не знам за ту депешу.

Тужилац: Да оставимо то за доказни поступак. Да ли је тачно да сте напали Тузлу? Јесу ли у Тузли били Немци?

Оптужени: Нису били Немци, него партизани.

Тужилац: Које је то време?

Оптужени: То је време децембар месец 1944 године. *Трупе нисам могао да храним и морао сам да идем у Спречу.*

Тужилац: *Зашто нисте напали на Немце који су имали хране?*

Оптужени: *Тамо Где сам имао прилике.*

Тужилац: *Има их свуда, повлаче се.*

Оптужени: *Оних који су се повлачили у јануару били су нападнути. Нападнуто је 150 камиона.*

Тужилац: *Је ли то било са вашом вољом?*

Оптужени: *Јесте. Са мојом вољом и знањем.*

Тужилац: *Чиме можете то доказати?*

Оптужени: *Тиме што знам.*

Тужилац: *Ја мислим да има депеша којима прекоревате за тај напад.*

Оптужени: *Имало је депеша, за које сам*знао да их Немци стварају и шиљао сам такве поруке да би добили друга објашњења. Ја ћу вам испричати, ако вас интересује, како је то било.*

Тужилац: *То ви сада причате.*

Оптужени: *То је чињено ради обмане.*

Тужилац: *Зашто су се одвојили Захарије Остојић и Мирко Лалатовић? Лалатовић и Драгиша Ђурић одвојили су се. Шта мислите ко је организовао то одвајање и са каквим циљем?*

Оптужени: *Прво и прво, Павле Ђуришић није требало да дође из Црне Горе. Ја сам му казао да остане.*

Тужилац: *Ја ли Петар Баћовић о томе одвајању вас обавестио?*

Оптужени: *Он је играо двојаку улогу.*

Тужилац: *Је ли вас обавештавао?*

Оптужени: *Он је играо двојаку улогу. Ако успе, онда би отишао с њима, а ако не успу да иде са њима као да их прати. То је било 1944 године.*

Тужилац: *Ко је био главнији организатор?*

Оптужени: *Остојић.*

Тужилац: *А Павле Новаковић?*

Оптужени: *Новаковић такође, али Остојић је један од главних.*

Тужилац: *Јесу ли то радили по својој властитој иницијативи?*

Оптужени: *Ја мислим да не, него после доласка Воје Лукачевића.*

Тужилац: *Зашто везујете то за Воју Лукачевића?*

Оптужени: *Они су и раније имали иницијативе, али су могли бити и ометани.*

Тужилац: *А зашто везујете тај моменат за Лукачевића?*

Оптужени: *Можда им је он донео нове податке.*

Тужилац: *Од кога?*

Оптужени: *Из Енглеске.*

Тужилац: *А зашто би ишли на то да вас ликвидирају? Да вас ослабе? Шта мислите зашто су ишли на то да вас ослабе?*

Оптужени: *Ишли су сви на то да ме ослабе.*

Тужилац: *А да нису они претерали у томе?*

Оптужени: *Ја мислим да јесу. Јер су мислили да сам ја много јачи.*

Тужилац: Да ли је те поруке могао Лукачевић донети од Слобода-на Јовановића?

Оптужени: Могао је.

Тужилац: Ви сте друкчије казали на записнику. Али то није ва-жно. Важно је каква је улога Секуле Дрљевића у увлачењу Осто-јића на Лијевче Пољу?

Оптужени: Они то нису мислили! Остојић, Баћовић и цела та гру-па мислили да се на погодан начин пребаце у правцу Словеније.

Тужилац: А шта је мислио Секула Дрљевић?

Оптужени: Секула је мислио да дође до својих трупа.

Тужилац: Покољ који је извршен над Лалатовићем, Васићем и дру-гима на Лијевче Пољу сматрате ли да је дело Секуле Дрљевића?

Оптужени: Секуле и Павелића, јер ако би то био само сукоб између зеленаша и бјелаша Секула не би имао ништа противу Босанаца који су такође побијени. Онда не би ни Васић погинуо.

Тужилац: Ви сте, одговарајући браниоцима или претседнику, не могу се сетити, на једно питање, казали да противу Немаца нисте могли водити војне операције, јер ако би водили противу њих опе-рације истовремено кад и против партизана, били би уништени?

Оптужени: Тако је.

Тужилац: А како то да партизани нису били уништени, а водили су борбе и противу вас и противу Немаца?

Оптужени: Ја сам имао веће снаге око 100.000 наоружаних бора-ца...

Тужилац: Тим пре.

Оптужени: Али ја нисам могао да изведем веће групације зато што су народне старешине биле са села. Од подофицира постали су народне старешине. Покретати их са моје територије није било могуће, због тога сам и предузео стварање летећих бригада.

Тужилац: А како је Баћовић успео да одведе Херцеговце око 3.000 чак у Книн; како је успео Бајо Станишић да одведе Црногорце у Мостар? Јесу ли успели Драгутин Кесеровић и Предраг Раковић да одведу своје снаге од Крушевца и Чачка до границе Санџака?

Оптужени: Опет то не претставља велику вредност. У Србији мо-гао сам покренути извесне крајеве, али у Босни врло тешко. Ни један крај не може се покренути без једнога корпуса како сам ја замишљао. Тако на пример они из Хомоља иду донекле па се врате.

Тужилац: Па јесу ли партизанске трупе биле састављене од неких других нација него опет од Срба, Црногораца, Босанаца итд.?

Оптужени: Ја сам већ казао: Комунистичка партија у Југославији имала је израђен подземни систем.

Тужилац: Али малопре сте казали да није Комунистичка партија Народноослободилачка војска?

Оптужени: Али она је водила. У моменту стварања јединице На-родноослободилачке војске имале су политичке комесаре. Ја сам покушао и сам да их заведем али нисам успео. (Смех код публи-ке). Макар да је смешно али је истина. Ја сам хтео чланове коми-тета на неки начин да убацим у трупе и да сам то урадио било би

боље. Даље партизани имају идеолошки спремне људе који раде на једној линији докле код нас сваки ради на свом терену самовољно. На пример Никола Калабић каже својим људима да побегну а он остане и после каже: сви су ми људи побегли!

Тужилац: Имаћете прилике да у завршној речи објасните ситуацију, услове и све. Сад су за суд меродавне чињенице. Ви сте казали да нисте могли правити крупне групације против Немаца и партизана јер бисте били уништени.

Оптужени: Сигурно.

Тужилац: А како сте могли правити крупне групације, кретати људство, мобилисати са терена, кад сте хтели и припремали операције против партизана?

Оптужени: Опет то нису довољне групације без јачих снага.

Тужилац: А четврти јуришни корпус. Зар није људство из Поцерине отишло у Јабланицу? Је ли отишло људство из Чачка у Јабланицу?

Оптужени: Људство четвртог корпуса претставља баш оно што сам ја хтео да спроведем.

Тужилац: Што четвртим корпусом не ударисте на Чачак па да заузмете Чачак?

Оптужени: Ви заборављате на чињеницу да је Кесеровић био изабачен са терена.

Тужилац: Где сте формирали четврти корпус, на коме терену? Свакако код Пожеге. Је ли то тачно? Ту сте одржали састанак са командантима.

Оптужени: Не знам где је формиран. Ствар је у томе: Кесеровић је нападнут од партизана.

Тужилац: Ко је напао, то је питање.

Оптужени: Ја губим терен. *Да сматрам, као и партизани да је терен који Губим, исто тако један од друГоГ између нас двоје, да је тај терен изГубљен.*

Тужилац: Партизани освајају терен и од Немаца и од Италијана а ви не.

Оптужени: Ја сам имао једну групу јуришног корпуса коју сам успео да створим а остале не.

Тужилац: Па кад сте створили те јуришне корпусе, ако сте хтели борбу против окупатора, то су велике снаге. Тај јуришни корпус потиснуо би партизана до албанске границе и ви би заузели Чачак и Ужице. Зашто нисте напали Ужице, кад сте били на 15 километара од Ужица?

Оптужени: Осим тога корпуса имали смо намеру да спроведемо кроз Србију још јуришних корпуса.

Тужилац: Од куда да га шаљете у борбу против партизана а Немци су на 20 километара од вашег штаба. Зашто нисте са њима водили борбу?

Оптужени: У 1943 години борим се против њих а напади партизана мене ометају у борби.

Тужилац: Друже претседниче, молим да ме извините што ћу да поставим још једно питање: на крају се враћам на питање одбране и тражим да се оптужени изјасни је ли водио борбу против народноослободилачког покрета као против комунистичког покрета или је водио борбу на некој другој основи?

Бранилац Јоксимовић: О томе ће се оптужени изјаснити доцније.

Бранилац Ђонових: Молим да се прецизније формулише питање јер се против покрета не може водити борба, те да се на њега уопште може одговорити.

Тужилац: Изгледа као да браниоцу Ђоновиху није јасно шта је ослободилачки покрет. Знамо ми врло добро шта је ослободилачки покрет.

Тужилац: Да ли сте водили борбу против јединица Народноослободилачке војске, као против комунистичке војске, или сте водили борбу на некој другој основи?

Бранилац (Ђонових): Тако је врло добро формулисано.

Тужилац: Хвала на комплименту.

Оптужени: Ја против комунизма немам ништа. (У дворани смех).

Тужилац: Молим вас, одговорите да ли сте водили борбу против

Бранилац (Јоксимовић): (Прекидајући тужиоца Минића) - Молим вас, то је моје питање.

Тужилац: Извините, ја сам Га украо, и молим вас да оптужени одговори на ово питање.

Оптужени: Ја сам молио рок, јер ја морам да размислим о том питању.

Тужилац: Ја молим Суд да тражи од оптуженог Михаиловића да одговори на то питање, јер мислим да је одбрана имала интереса да тражи одлагање одговора на то питање.

Оптужени: Ја молим...

Тужилац: Одговорите: јесте ли водили борбу против Народноослободилачке војске као против комунистичких јединица, или сте водили борбу на некој другој основи?

Бранилац (Јоксимовић): Реците - против народноослободилачког покрета...

Тужилац: Молим вас, господине претседниче, нека оптужени одговори.

Тужилац: Изволите одговорити.

Оптужени: Ја могу да кажем да против комунизма немам ништа. (У дворани смех. Оптужени је у међувремену мало размислио и наставља): Ја не разумем то питање.

(Бранилац Јоксимовић): Поново покушава да говори повишеним тоном и претседник га опомиње).

Претседник: Молим вас, господине Јоксимовићу, подесите став према Суду.

Тужилац: Молим вас да се одговори на ово питање. Господине претседниче формулишите ви то питање.

Претседник: Поновите лаганим тоном питање.

Тужилац: Оптужени Михаиловићу, ви сте малопре изјавили да у јединицама Народноослободилачке војске и у партизанским одредима нису сви били комунисти. Је ли то тачно? Јесте ли изјавили?

Оптужени: Да вам кажем отворено. *Ако будем наШеран да на Шо пиШање одговорим, односно ако се од мене тражи да тачно одговорим, морам да кажем или једно или друГо.* Не разумем га.

Тужилац: Како то не разумете питање? Ја вас не разумем.

Оптужени: И ја вас.

Тужилац: Ја вам постављам питање врло јасно, а ви на то питање нећете да одговорите.

Оптужени: Ја га не разумем.

Тужилац: Малопре смо рекли да су те јединице водиле борбу против Немаца, Италијана, усташа итд. Констатовали смо исто тако да ви нисте предузимали операције против њих зато што сте сматрали да ћете бити уништени, али у исто време ви водите борбу против Народноослободилачке војске, а не водите претив вкупатора.

Оптужени: Нисам био у стању.

Тужилац: *Исто тако је констатовано да сте водили бербр са партизанима.*

Оптужени: *Кад Год су нападали.*

Тужилац: *То је пропаганда, а није овде за процес. Да ли сте ви водили борбу против јединица Народноослободилачке војске сматрајући их комунистичким јединицама?*

Оптужени: *(ћути и не одговара)*

Тужилац: Ја даље не инсистирам на питању нити на одговору и сматрам да од оптуженог не треба ни тражити одговор на ово питање.

Оптужени: Можете да тражите, а ја да размислим. Из свега сматрам да је ипак мој одговор, да је то борба против комунистичких јединица.

Тужилац: *Кад је борба против комунистичких јединица, јесу ли само комунисти сачињавали те јединице за Господина Драгића Јоксимовића. (Тужилац се обраћа браниоцу Јоксимовићу, који се диГао са своГа места очиГледно у намери да се умеша у овај дијалог).*

Бранилац Јоксимовић: *Шта има за мене да буде?!*

Тужилац: Јесу ли комунисти сачињавали те јединице - само комунисти?

Оптужени: (дуже размишља и одговара) Нису ваљда.

Тужилац: Па како сте онда могли водити борбу против осталих родољуба у Народноослободилачкој војсци који нису били комунисти? Ваш бранилац се страшно нервира, одговорите на то питање.

Оптужени: Ја могу да уђем и да тражим узрок сукоба, па одатле да дођем до одговора.

Тужилац: То у завршној речи.

Оптужени: Ја могу разматрајући то питање тек одговорити.

Тужилац: Оптужени избегава одговор.

Бранилац Ђоновић: Питање треба јасно формулисати. Да ли би се икада ви борили против Народноослободилачке војске и партизанских одреда као борбене силе против Немаца?

Тужилац: Да ли је се, а не да ли би се - тако треба поставити питање.

Претседник: (обраћајући се браниоцу Ђоновићу) Зашто постављате такво неумесно питање у погодбеном начину. (обраћа се оптуженом) Јесте ли се борили против Народноослободилачке војске која је била носилац борбе против окупатора, јесте ли се борили против народноослободилачког покрета који је био носилац борбе против окупатора у Југославији?

Оптужени: Борио сам се.

Претседник: Данашњи претрес прекидам и одгађам за сутрадан у 8 часова пре подне. Заставнице изведите оптуженог.

Претрес је прекинут у 13,30 часова.

16 јун

Почетак суђења је у 08,05 часова

Претседник: Наставља се претрес по кривици оптуженог Драгољуба-Драже Михаиловића. Друже заставниче уведите оптуженог Михаиловића. (Уведен је Михаиловић)

Бранилац Ђоновић: *Ја сам колега претседниче хтео да упутим једну молбу од стране одбране уколико је Суд у могућности да утиче на тачност новинарских извештаја. У јучерашњем извештају са претреса има једна омашка која би...*

Претседник: *Молим вас, Суд нема никакве везе са штампом. О томе уопште нећу да дискутујем, ви знате закон о штампи, изволите поступите и тражите исправку.*

Бранилац Ђоновић: *Ми ту нетачност пред Судом морамо констатовати.*

Претседник: Оптужени Михаиловићу, је ли вам познато да су ваши команданти у Србији, Црној Гори, Босни, Херцеговини, Лици, Далмацији и Санцаку извршили читав низ злочина?

Оптужени: Оно што сам ја знао могао сам дознати о раду Павла Ђуришића. За остале злочине ја нисам знао. Све сам дознао, кажем, из његових извештаја.

Претседник: Је ли то све што сте знали?

Оптужени: Ја мислим, да. Из оптужнице знам све.

Претседник: Је ли вам познато да су команданти четничких јединица вршили покоље, паљевину, пљачку, убијање невиног цивилног становништва?

Оптужени: Из оптужнице видим, али ја бих прво изјавио следеће: да никада откако сам војник па све до краја овога **рата**, никада нисам дозволио да се убије непријатељски војник или борац, који је пао у наше руке, а још мање рањеник или цивилно становништво. Ја и Драгиша Васић зграњавали смо се над извештајима Павла Ђуришића, када је пошао по једном задатку, а вршио је нешто што збиља иде у злочин. У томе често пута учествује и сам народ, тако да сви ти масовни злочини који су извршени нису само производ војничких јединица, него и читавих народних маса, које су биле изазване усташким покољима извршеним раније. Ја ћу да кажем неколико случајева пре него што почнем...

Претседник: Ја сам вас питао да ли вам је познато да су команданти четничких јединица са својим јединицима вршили покоље, пљачку...?

Оптужени: Тек из оптужнице. Вероватно да сам могао и раније дознавати, али у много случајева нисам веровао. У многе извештаје својих команданата нисам веровао.

Претседник: Добро, је ли вам познато да су ваше јединице и команданти четничких јединица у сарадњи са окуптором вршили убијање цивилног становништва, паљевину и пљачку?

Оптужени: Само ми је познато о раду Павла Ђуришића када је пошао за Дрину и на десну обалу Лима. И то тек доцније, када је поднео извештај о ономе шта је урадио.

Претседник: Добро, шта су вам то тројке?

Оптужени: Ја нисам довољно упознат са материјалом који сам имао о тројкама, које су биле створене. Углавном оне су требало да очисте, нарочито по варошима, оне који су нам, нарочито из редова квислиншких, сметали. Те тројке су извршиле у много случајева веома добро своје задатке, као што је убиство Милоша Масаловића, убиство ЈДекe Ђорђевића, убиство војводе од Ртња, убиство попа Драгутина Булића у Чачку. Има маса тих ствари.

Претседник: Јесу ли те тројке називане црне тројке?

Оптужени: Ја не знам. Ја мислим да не.

Претседник: А је ли вам познато да су у народу познате као црне тројке?

Оптужени: Ја нисам имао података о таквом раду. Могле су се називати, али ја не видим то.

Претседник: Интересује ме због тога, јер одакле би дошао тај назив „црне тројке“, ако би оне вршиле разрачунавања само са издајницима, како ви рекосте? Практично: Јесу ли црне тројке вршиле убиства припадника народноослободилачког покрета и симпатизера народноослободилачког покрета?

Оптужени: По мом наређењу никад.

Претседник: А јесу ли ипак вршиле?

Оптужени: Ја не знам. По мом наређењу никада, али да ли су вршиле ја не знам.

Претседник: А ко је био шеф црних тројки у Југославији?

Оптужени: Ја сам у 1942 години, тежећи да заплашим оне који су по варошима радили против нас из редова недићеваца, љотићеваца, Пећанчевих (Костe Миловановића), измислио то слово „3“ тако као једно малерозно слово које би могло да се различито тумачи. Заплашити, то је моје мишљење било. И стварно успели смо да у много случајева заплашимо.

Претседник: Али ја сам вас питао ко је био шеф црних тројки у Југославији?

Оптужени: Преко радио Лондона ја сам желео да се створи једна угистерозна личност, која ће тако да буде независна ма од кога, а шеф црних тројки није ни постојао. Али за радио Лондон ми смо јављали да би на тај начин пропагандом преко радио Лондона

заstraшивали оне који раде у квислиншким редовима и исто тако да би они чак и били убијени.

Претседник: Добро, па ипак нам одговорите на питање: Ко је био шеф црних тројки у Југославији?

Оптужени: Није био нико, а ја сам редиговао те извештаје преко радио Лондона.

Претседник: Ви сте редиговали, а јесте ли издавали наређења за стављање под слово „3“?

Оптужени: Наређења за стављање под слово „3“ ишло је само преко радио Лондона, а на основу података које су старешине са терена достављале о појединим личностима из квислиншких редова које су заслужиле да се тако с њима поступи.

Претседник: Како у читавој ствари изгледа ваша улога? Јесте ли ви тај који ставља под слово „3“?

Оптужени: Ја сам достављао радио Лондону да се тај и тај стави под слово „3“.

Претседник: Јесте ли ви сваки предлог ваших команданата о стављању под слово „3“ без икакве резерве усвајали?

Оптужени: Сасвим, уколико је објаснио. А у погледу квислинга нисам имао шта да мислим.

Претседник: А одкуда сте знали увек да је у питању квислинг?

Оптужени: Ја сам веровао подацима.

Тужилац: Мало пре сте казали да су извештаји команданата били лажни, а сада кажете да сте веровали тим извештајима.

Оптужени: Било је много лажних.

Претседник: Значи ли то да сте ви сваки предлог ваших команданата о стављању под слово „3“ без икакве резерве усвајали и преносили емигрантској влади да одмах објави преко радио Лондона?

Оптужени: На то се слово „3“ највише жалио Милан Недић, чак и преко радија.

Претседник: Ја сам вас друго питао. За Недића не бисте ни погршили да сте га ставили, а нисте га ставили.

Оптужени: Нисам разумео питање.

Претседник: Просто напросто: ко је био стварни шеф црних тројки у Југославији?

Оптужени: Не постоји. Измишљена, мистериозна личност.

Претседник: А тако! Чија је ова депеша која је заведена код емигрантске владе под ДВКБР 116, а примљена из Врховног штаба такозване Југословенске војске у отаџбини од 27 јула 1942 године. Она гласи: „Претседнику југословенске владе. Веза ваша 158, Број наше депеше 272. На именована лица примените слово „3“. Шеф тројки у Југославији поручује тројкама да сувише куражно прилазе спреда, а обратно треба да прилазе са леђа. Слово „3“ је знак за издајнике чији рад и кретање треба да прате тројке, и да им страхом онемогуће издајнички рад при чему се не излажу опасности идући спреда, него да прате њихов рад с леђа, што је разумљиво за наше људе. - Генерал Михаиловић.“

Је ли то ваша депеша?

Оптужени: Јесте.

Претседник: Ви кажете: „шеф тројки у Југославији поручује тројкама“. Ко је, дакле, шеф тројки?

Оптужени: Мистериозна, измишљена личност, а ја састављам те депеше ради застрашивања преко радио Лондона.

Претседник: Поклапа ли се та мистериозна, измишљена личност са стварном личношћу Михаиловића? Поклапа се! Према томе, ко је био шеф црних тројки?

Оптужени: Ја сам био, али никаква наређења нисам давао сем оних која сам давао радио Лондону, а којима је требало да се заплаши онај квислиншки елеменат.

Претседник: Ја сам вас питао ко је био шеф црних тројки и ви нисте на то одмах одговорили. У истрази сте казали да сте били ви, а кад вас питам овде о томе, ви тек после дужег разговора кажете да сте били ви. Пред Судом треба бити искрен.

Оптужени: Ја сам сматрао да треба објаснити, а не само рећи „да“ или „не“.

Претседник: Ви можете да се браните како хоћете. Можете да будете искрени или неискрени, али искреност се увек узима као олакшица и као добра страна. - Шта значи слово „3“?

Оптужени: Једно малерозно слово.

Претседник: А значи?

Оптужени: Заплашити.

Претседник: А не заклати?

Оптужени: Не мора. Ниједан од квислинга који је убијен није био заклан, већ су сви били убијени пушком, а само је капетан Рајко Терзић заклан ножем.

Претседник: Слово „3“ значи, дакле, заплашити?

Оптужени: Заплашити. Нека тумачи како ко хоће.

Претседник: Није ли можда била сва тешкоћа у томе, што је слово „3“ могло значити и заплашити и заклати?

Оптужени: И иначе је то мистериозно слово. Има то у кодексима.

Претседник: На који начин су биле организоване црне тројке?

Оптужени: Ја знам за црне тројке које су образоване. Знао да је било у Београду неколико које су радиле. Било је и у Крагујевцу.

Претседник: У Крагујевцу црне тројке? Зашто?

Оптужени: Јесте. Један, не знам му имена, који је радио са Немцима убијен је усред Крагујевца.

Претседник: Је ли убијен Марисав Петровић?²⁴⁶

Оптужени: Не Марисав, али други један, чијег се имена не сећам, убијен је и био је врло важан.

Претседник: Како су биле организоване црне тројке?

Оптужени: Ја се не сећам детаља, нити сам о томе нарочито размишљао. Оне нису смеле да буду познате.

Претседник: Је ли постоји какав ваш распис или наређење где кажете јединицама: треба организовати црне тројке.

Оптужени: Вероватно, али садржаја тих наређења ја се не сећам.

Претседник: Какав је однос унутар црних тројки и који су људи одабирани за црне тројке?

Оптужени: Свакако одважни људи, храбри људи.

Претседник: Јесу ли се знали чланови црних тројки између себе?

Оптужени: У нашем народу не може се ништа сакрити. За Мила Маринца који је извршио неколико задатака, знао је цео крај.

Претседник: Је ли се можда он хвалио тиме?

Оптужени: То је сигурно.

Претседник: Јесте ли ви издавали наређења за оснивање летећих бригада?

Оптужени: Јесам.

Претседник: Какав је њихов задатак?

Оптужени: Осећајући да територијалне трупе нису покретне, било је потребно да поступно пређемо и створимо из организације територијалних трупа покретне јединице. Те јединице су требале да нам послуже за формирање јуришних корпуса као покретне војске, насупрот оној која неће да иде са својих терена. Прво је наређење било да се на територији сваког корпуса формира бар по једна летећа бригада тако да неколико територијалних корпуса могу дати можда један јуришни корпус, а ако је територија већа да се можда цео један корпус претвори у јуришни корпус. То је била тенденција летећих бригада којој се наређује да се настани ван насељених места, да не станује по селима и колибама, да буде у шумама и да тако буде преведена на војнички живот. Оне су имале задатак да очисте терен од свих партизанских јединица или других разорних елемената, а то су били Пећанчеви, ЈБотићеви и Недићеви итд., уколико нису били послушни.

Тужилац: А од Немаца не?

Оптужени: Њихов задатак је био рашчишћавање свога терена да би после тога могли слободно да раде.

Претседник: А јесу ли летеће бригаде имале задатак да врше ликвидацију свих симпатизера Народноослободилачке војске?

Оптужени: Ликвидација то значи уништавање самог покрета а не убијање.

Претседник: Јесу ли имале задатак да уништавају симпатизере?

Оптужени: Да разјуре, да их држе под присмотром и у сваком случају да ликвидирају њихов рад.

Претседник: А да ли се у симпатизере убрајају само они који носе пушку и туку се против Немаца или се у симпатизере могу да убрајају и жене и деца?

Оптужени: Гоњење је било према свима без обзира носе ли пушку, према онима који раде против организације. Ни партизани нису трпели никакве симпатизере, него је сваки гледао да има своје.

Претседник: Може ли се закључити да су летеће бригаде имале задатак да убијају жене и децу?

Оптужени: Убиства цивилних лица никада нису била наређивана сем квислинга.

Претседник: Има извесних депеша које проистичу из вашег штаба, а ипак се унеколико разилазе са вашим исказом.

Оптужени: Не знам.

Претседник: Имате једну депешу, број 2293, где се каже: „Задатак летећих бригада је да дефинитивно очисте свој терен од комуниста и њихових симпатизера и других разорних елемената по нашу организацију, уколико до сада то није урађено... Избегавати сукобе са окупатором... Бригаде да станују ван насељених места по колибама и често мењати место боравка.”

Оптужени: Од ког је то датума?

Претседник: Од 29 маја 1943.

Оптужени: Можда је моменат у ситуацији био такав.

Претседник: То је све што сте ви сад изјавили, осим ове реченице: „Избегавати сукобе са окупатором.”

Оптужени: Прво мора један посао да се сврши, па онда други.

Претседник: У другом вашем распису, број 22 од 25 новембра 1943, који је упућен свима уопште, каже се: „Не знам са колико речи да вам подвучем важност да се што пре створе у свима корпусима летеће бригаде које ће бити састављене од сталног људства. Ове летеће бригаде морају бити способне да се крећу кроз све наше покрајине по директиви Врховне команде, а не само у својим областима.”

Оптужени: То је оно што сам казао при стварању летећих бригада, да се могу створити покретне трупе.

Претседник: Овај израз, „да се летеће бригаде крећу по директиви Врховне команде кроз све покрајине, а не само у својим областима,” значи ли то да су летеће бригаде биле директно под командом ваше врховне команде, то јест под вашом?

Оптужени: То не значи. Ни једна врховна команда неће под своју команду ставити 50 јединица. Моја је тежња била да не треба да имам више од пет. Толики број летећих бригада непосредно под своју команду никада не могу имати.

Претседник: Овде имате докуменат број 408, који сте ви примили 21 новембра 1943 године у коме се каже: „... мој повереник из Београда јавља, Немци јавно говоре да ће ускоро да напусте Балкан; сви страхују од комуниста, њих је пун Београд... хитно наредите Александру-Саши Михаиловићу да дође на терен да организујемо рад црних тројки и да се почне убијање познатих комуниста у Београду.... Јављајте преко мене, а не преко радија... Хвала вам на поздраву... поздрав итд. - Дража.” Може ли се из овога закључити да рад црних тројки није био?

Оптужени: Најмање под Јевремом Јешом Симићем. Ко познаје Симића може да зна да му никада ништа не треба веровати. Симић је био толико причало и умео је свашта да измишља, да му ја никада нисам ништа веровао.

Претседник: Ја видим да би из овога могло да се закључи да слово „3” није примењивано само на Драгутина Булића.

Оптужени: Слово „3" није примењивано ни на кога другог само на оне који су по списку достављени преко радио Лондона и преко наше владе. Ни на кога више.

Претседник: Да ли вам је познато да је у 1941 години новембра месеца од стране Јована Шкаве предато 365 партизана Немцима?

Оптужени: Познато ми је.

Претседник: А да ли вам је познато шта је даље било с тим партизанима?

Оптужени: Нисам знао шта је било даље. Чуо сам да су стрељани. Ја сам још казао плус да их је он продао, а не предао.

Претседник: Јесте ли ви издавали наређења својим командантима за уништавање муслимана и Хрвата?

Оптужени: Никад.

Претседник: Јесте ли муслимане називали Турцима, а Хрвате усташама?

Оптужени: Никад. Још од почетка највећи малер и несрећа за мој рад према муслиманима били су баш у томе убијању. Ја молим да ми се у овом питању да могућност да разложим све. Истаћи ћу један случај како је народ посматрао крвава зверства усташа и какво је убеђење стекао. На једном збору Мустафа Мулалић је био претстављен од мене, и то у Средњој Добрињи, народу као муслиман. Он је устао да говори и казао је: „Браћо, ја сам муслиман. Муслимани су доста погрешили, али има три начина да решимо то питање с њима. Први начин је да их све покољемо." Цео народ на збору и мушко и женско повикао је: „Да их покољемо." Ми смо били згранути.

Тужилац: Ко их је нахушкао?

Оптужени: *Молим вас, дозволите да довршим. Ако баш желите да вам кажем да сам их ја нахушкао?*

Тужилац: Ви сте их нахушкали?

Оптужени: Не, јавни тужиоце. Никад у свом животу нисам се служио тим начином убијања.

Тужилац: То ће сведоци казати.

Оптужени: То је један карактеристичан случај. Даље, читави крајеви били су опустошени од муслиманског света и то се доцније светило на све могуће начине. Онда су се људи у борби светили. Дрина је пронела толико лешева с једне, друге и с треће стране. Дрина је била крвава река. Народ се светио за усташке злочине које су извршили. У почетку 1942 године, чим сам дошао на Голију, тражио сам састанак са Хасаном Звиздићем, без обзира на то што је био у италијанској служби. Он је дошао у Санцак и ми смо требали да уредимо односе са муслиманима. Он је био најугледнија личност код муслимана. Чим сам дошао у Црну Гору успоставио сам везу са др. Поповићем, са Мустафом Пашићем из Мостара и са Фехимом Мусакадићем. Доцније је дошао Мулалић, дошао је Мухамед-бег Прељубовић. Крајеви у којима они живе најтежи су крајеви у погледу народне освете. То су били крајеви рогатички, крај око Сарајева, средњи делови Источне Босне и

Санџака. То су били најтежи крајеви. У другим областима на северу успело се много у погледу измирења муслимана и православних. Чак и у Западној Босни успевало се на измирењу. *У другим крајевима ни дан данас ша мржња није искорењена.*

Претседник: Добро, ви причате о рогатичком крају, Власеници и тако даље. Али, објасните ви ову ситуацију, овај извештај Павла Ђуришића који сте ви примили. Јесте ли ви примили од Павла извештај о његовој „акцији“ против муслиманских села.

Оптужени: Јесам.

Претседник: Ево шта Павле каже и шта ради (претседник чита извештај који је Павле Ђуришић упутио Дражи Михаиловићу): „Начелнику штаба Врховне команде, положај. Акција на десној обали Лима., у Срезу белопољском, завршена је. Иста је изведена тачно по утврђеном плану. Резултат ове борбе јесте: 1) Потпуно су уништена следећа муслиманска села..., приложена секција Пљење, Сјеница, Пећ и Колашин“, и сад набраја села: „... Вољевац, Губовача, Пресечник, Батурић, Доњи Влах, Мировићи, Побретић, Доња Костеница, Стубло, Дупљаци, Јасен, Костиће, Ивање, Горња Црнча, Врба, Црхаља, Личине“ ... и тако даље, укупно 33 села: 2) Жртве: муслимана бораца око 400, жена и деце око 1.000. Наше жртве: 14 мртвих, 26 рањених, од којих три жене. До оволиког броја наших жртава дошло је не услед неправилног вођења од стране старешина, већ очигледног нечувања самих војника и њихових херојских јуриша на муслимане, који су били затворени у својим кућама.“ Дакле, оптужени Михаиловићу, јесте ли чули?

Оптужени: Не разумем. Је ли то из његовог извештаја?

Претседник: Да, да, то је извештај Павла Ђуришића вама.

Оптужени: Нисам чуо ово последње у извештају.

Претседник: (Чита последњу реченицу из извештаја) ... већ очигледно због нечувања самих војника и њихових херојских јуриша на муслимане, који су били затворени у својим кућама“.

Оптужени: То су биле дрвене куће и могло је за време саме борбе да се то и деси.

Претседник: Ама, не ради се овде о дрвеним кућама. Овде се ради о убијању хиљаде жена и деце.

Оптужени: Прво, сматрам да је извештај претеран. Друго, сматрам да је маса њих погинуло услед немања заклона. Треће, сматрам да је у овим борбама учествовао народ из целог васојевићког краја. Било је жена које су се лечиле у болницама као рањеници...

Претседник: Да ли су муслимани из ова 33 села са одушевљењем на збору гласали да их четници покољу и попале?

Оптужени: Они су се борили. Сва су та села била у италијанској служби као италијански милиционари.

Претседник: Је ли ова акција изведена по плану?

Оптужени: По плану који је он створио, а не ја.

Претседник: Јесте ли ви били у току тога плана?

Оптужени: Не. Он ми је казао да има да уништи италијанску милицију на десној обали Лима. Православни део у томе крају био је потпуно попаљен.

Тужилац: Да ли је и Павле Ђуришић био тада италијанска милиција?

Оптужени: Сва српска села на десној обали Лима попаљена су од муслимана. Васојевићи су тешки кад наиђу на та села.

Претседник: Још један став из Ђуришићевог писма: „По мом доласку на терен поново су хтели да интервенишу Италијани и били су чак извели артилерију, али кад сам им рекао да ћу стати на страну народа и отворено ступити у борбу, ако буду помагали муслимане, они су одустали од тога. Две италијанске чете биле су већ изишле на терен, али су наши припуцали и убили једног Италијана, па су се Италијани после тога повукли. Цела италијанска интервенција састојала се у молби упућеној Павлу Ђуришићу да локализује борбу.

Још једно писмо Павла Ђуришића од 1943 године: „Операције у Срезу бјелопољском отпочеле јуче, 5. о.м., у 12 часова. Све се изводи тачно по плану. Раде Корда јуче спалио 15 кућа, убио 10 муслимана и 5 сагорео у кући. Извесна села муслиманска морају се спалити што сам наредио"... и тако даље.

И на крају каже: „Вама и свима осталима честитам празник са жељом да вам Бог подари дуг живот и да Ускрс славите у престоници"...

Оптужени: То је докуменат?

Претседник: 156.

Оптужени: *Мржња Црногораца према муслиманима позната је. За време мира, кад је била уређена држава, област Шаховића била је позната по тој мржњи ЦрноГораца према муслиманима...*

Претседник: *Овде се расправља о злочинима.* Предочићу вам још један извештај Павла Ђуришића, то је докуменат 370. „Штаб лимско-санчачких четничких одреда, 13 фебруара 1943 године...", дакле месец дана после првог извештаја. „Начелнику штаба Врховне команде." То је, дакле, вама. „Акција у Пљевљанском, Чајничком и Фочанском срезу противу муслимана извршена је. Наши су одреди 7. о.м. у току ноћи већ избили на Дрину, те су борбе закључно са тим даном биле углавном завршене, а затим је настало чишћење ослобођене територије."

Дакле, ево кад четници ослободе територију како изгледа то чишћење.

„Сва муслиманска села потпуно су спаљена тако да ниједан њихов дом није остао читав. Сва имовина је уништена сем стоке, жита и сена. За време операције приступљено је потпуном уништавању муслиманског живља, без обзира на пол и године старости... Наших је било укупно 22 жртве, од којих два несрећна случаја. Код муслимана 1.200 бораца и до осам хиљада осталих жртава жена, старца и деце. Све остало становништво је уништено. Морал код наших јединица био је на врло високом ступњу. Извесне

јединице са својим старешинама су у свакој ситуацији доказале видан изражај и заслужују сваку похвалу." То вам пише Павле Ђуришић. Јесте ли били обавештени о припреми ове акције, је ли вам Остојић упутио план за извођење ове акције?

Оптужени: Ја не знам о тим припремама, само знам да је Павле требало да иде за Калиновик. Казао је мени да ће успут да рашчисти са Буковицом, која је правила велике сметње као италијанска милиција. Он је то хтео и ја сам имао разлога да се рашчисти, али никада нисам мислио да ће он на тај начин рашчистити, утолико пре што сам сматрао да народ неће суделовати. Ја сматрам да су ове цифре претеране, а из тога извештаја види се да је било доста бораца и да су ти борци били у италијанској служби.

Тужилац Минић: А Павле?

Оптужени: Он је у овом случају хтео да рашчисти са италијанским милиционарима.

Претседник: Да ли је учествовао и начелник штаба Стеван Глумац?

Оптужени: Чији начелник штаба?

Претседник: Остојићев или Баћовићев?

Оптужени: Ја мислим Остојићев, али не знам.

Претседник: Је ли вам познато да је вођена акција у Бјелинићима да се дође на неки начин до споразума са муслиманима?

Оптужени: Јесте.

Претседник: Објасните ви Суду због чега се у срезовима Горажде, Фоча и Чајнице врши истребљивање муслиманског живља, а у исто време у Бјелинићима води се тако једна дипломатска акција, преговарање да се дође на леп начин до споразума?

Оптужени: Ова акција у Санцаку апсолутно је супротна мојим тежњама, јер се не може претпоставити да ће Бјелинићи остати мирни ако дознају шта се дешава у непосредној близини, у Санцаку. Јер моје су тежње биле и у Санцаку и овамо да дође до измирења.

Претседник: Објасните Суду колико има од Бјелинића до Неретве?

Оптужени: Бјелинићи су близу Неретве.

Претседник: А са простора из Источне Босне, са пута Фоча-Калиновик куда је најближи пут до Неретве?

Оптужени: Са простора Источне Босне за где?

Претседник: За Неретву.

Оптужени: Од простора Калиновика до Неретве он је ишао преко Бјелинића.

Тужилац: Је ли преко Чајничача?

Оптужени: Не разумем.

Претседник: Питам због тога што се овде покољ вршио у току 1943 године фебруара месеца, а припремао се покољ у Срезу пљеваљском и у исто време се врше преговори са муслиманима из Бјелинића на простору Неретве да учествују као четничке јединице у Четвртој офанзиви.

Оптужени: Још би лакше било уништити Бјелиниће.

Тужилац: Требало вам за борбу против партизана?

Оптужени: Не.

Претседник: Је ли један део Бјелинића, муслимана, учествовао у Четвртој офанзиви?

Оптужени: Јесте, али то ништа не значи. *Кад се каже да Бјелинићи нису толико далеко од Санџака да не би знали шта се тамо дешава, и да би то пореметило све моје покушаје. Ни један паметан човек не би на оваквом остојању од дан два марша чинио то а да с друге стране чине покушаје за стварно измирење као што сам ја вршио.*

Тужилац: *А муслимани?*

Оптужени: Муслимани свих ових крајева су тада радили прво као усташе, а кад су усташе отишли радили су као италијански милиционери и били су наоружани, што доказује где се у извештају каже да је толико и толико бораца изгинуло. Ја верујем да је маса изгинула ради стварног учествовања у борби. И народ је свуда учествовао, јер је био јако озлојеђен. И то се није могло спречити.

Претседник: Један пример операциског плана вама је Остојић послао на ваше тражење на увид. Ова акција у срезу Чајнице, Фоча и Горажде, у правцу Буковице, не би се могла извести без вашег знања?

Оптужени: Ја немам у рукама да бих то знао.

Претседник: У погледу споразума ви рекосте да су стављани и симпатизери под слово „3" или да су од црне тројке били ликвидирани или убијени.

Оптужени: Не.

Претседник: А шта би требало да значи овај списак активних комуниста, њихових сарадника и њихових симпатизера са рејона прве топличке бригаде југословенске војске у отаџбини (чита списак): - „Село Рашица: Тодосије Радивојевић, симпатизер, ликвидирати..."

Оптужени: Не знам.

Тужилац: То је по вашем наређењу?

Оптужени: Нигде у моме наређењу не стоји убијати народ.

Тужилац: Сад ћете видети.

Претседник: Наставља да чита списак: „Из села Музаће: Јован Јевтић, симпатизер, носи петокраку-ликвидирати", Гвозден Страциновић, симпатизер, носи петокраку, ликвидирати; Живота Кнежевић, сарадник, довео партизане на наше положаје, ликвидирати; Љубисав Тодоровић, сарадник, довео партизане на наше положаје, ликвидирати; Гвозден Савић, потајни обавештајац, интернирати; Село Дрешница: Јелена Јеленић, проказала наш митраљез, ликвидирати; Светомир Миленковић, партизански комесар места, ликвидирати; Ђорђе Петровић, симпатизер, интернирати; Село Кутловац: Радош Милановић, сарадник, ликвидирати, Андреја Миленковић, сарадник, мобилисати у даље место; Јордан Стефановић, сарадник, син му је активни партизан, интернирати; Владен Планинчић, пропагатор, ликвидирати; Хранислав Миливојевић, сарадник, ликвидирати; Боговид Јовановић, активни парти-

зан, ликвидирати; Радојка Петровић, син активни партизан, оца интернирати, а сина убити; Село Гргуре: Радош Јовановић, активни партизан, заменик команданта дивизије, ликвидирати; Милен Јовановић, активни партизан, ликвидирати; Градимир Јовановић, активни партизан, ликвидирати; Воја Јовановић, командант места, ликвидирати; Бранислав Јовановић, активни партизан, ликвидирати; Војин Рајовић, симпатизер, син му активан, оца интернирати, сина убити; Дода и Стева Јовановић, сарадници, ликвидирати; Мирослав, Богомир, Никола и Јова Јовановићи, сарадници, ликвидирати; Благоје Марковић, активни, ликвидирати; све Јовановићке (Јозићке) жене носе црвене мараме и отровне су комунисткиње, пола интернирати, а пола ликвидирати. По правди: пола и пола. „Село Вишесело: Светислав и Радомир Јовановићи, сарадници, интернирати; Миломир Јовановић, сарадник у одбору, ликвидирати; Огњен Вукашиновић, сарадник у одбору, ликвидирати; Радомир Радовановић, сарадник у одбору, ликвидирати; Село Коњува: Драгојло Марковић и кћи, сарадници, интернирати; Ратко Максић, активни, ликвидирати; Мирослав Симић, сарадник у одбору, ликвидирати; Јелица Савић, сарадник у одбору, ликвидирати; Добрило и Мирослав Радовићи, сарадници у одбору, ликвидирати; Милорад и Милко Обрадовићи, сарадници у одбору, ликвидирати; Цана Јовановић, сарадник у одбору, ликвидирати; Варошица Блаце: Обрад Лазовић, активни вођа партизана, ликвидирати; Даринка Лазовић, активна, ликвидирати; Ненад и Миломир Лазић, активни, ликвидирати; Светозар и Добрила Савић, активни, ликвидирати; Ненад Стефановић, активан, ликвидирати; Стеван Стевановић, активан, ликвидирати; Славомир, Ранђео, Рајко Симићи, активни, ликвидирати..." и тако даље од прилике око 400 и неколико лица. Сви су они из Топлице, а Топлица је позната као партизански крај.

Оптужени: Она је била и Пећанчев крај, била је и партизански крај и четнички крај. Мени то није познато.

Претседник: Није само тај списак. Ово је списак са рејона прве топличке бригаде. Наставља се списак са рејона друге топличке бригаде, списак активних комуниста и њихових симпатизера са рејона друге топличке бригаде југословенске војске у отаџбини... „Општина Чуковац - нема података док се не дође на терен..."

Тужилац: Је ли то био задатак четвртог јуришног одреда?

Оптужени: Боже сачувај!

Тужилац: Јесте ли ви тај задатак поставили?

Оптужени: Не, никада!

Бранилац Јоксимовић: Молим, који је то докуменат?

Претседник: То је докуменат који није преписиван, литографисан је списак штаба прве и друге топличке бригаде и носи број 364.

Бранилац Јоксимовић: Како стоји „ликвидирати" или „ликвидирани"?

Претседник: „ликвидирати", „интернирати".

Оптужени: По мом наређењу није ништа извршено.

Претседник: Јесте ли ви издавали конкретна наређења за убијање присталица Народноослободилачке војске, симпатизера и тако даље?

Оптужени: Не, само за чишћење терена, и за ликвидацију покрета јесам.

Претседник: Шта подразумевате под „чишћењем терена“?

Оптужени: Да нема организације... Ено, видите, каже се треба интернирати и тако нешто....

Претседник: Бићу дужан да вам предочим да постоје извесне ствари, извесне чињенице, извесна документа у материјалу који показују...

Оптужени: Ја нисам могао да претпоставим да ће тако нешто да се дешава.

Претседник: Ви, на пример, имате предлог вашег команданта Николе Калабића, - команданта такозваног корпуса дворске гарде његовог величанства краља, који вам предлаже извесна одликовања. Ево само један пример (чита докуменат који носи поверљиво број 115, од 12 јуна 1944 године, којим се предлаже за одликовање резервни пешадиски потпоручник Богдан Дамјановић „због тога што је учествовао у више борби и нарочито се истакао личном храброшћу и умесним вођењем своје јединице, а нарочито у борби на Руднику са комунистима...“

Бранилац Јоксимовић: Молим, само број документа?

Претседник: Број 371. (Наставља читање предлога за одликовање потпоручника Богдана Дамјановића „који је увек откривао непријатеља и који је много допринио да се непријатељ уништи или натера у бекство...“ Затим чита предлог за одликовање Мартина Љујића, који носи датум 20 V 1944 године и у коме се указује да је именовани „умешно водио своје јединице, борећи се прса у прса са непријатељем који је био бројно јачи и успео да га разбије, убијено двадесет комуниста, а више рањених, а на дан 30 V, борећи се са надмоћнијим непријатељем, убијено 28 комуниста и 12 заробљено... Предлаже се за одликовање Карађорђевог звездом...“ Ви сте, на овај предлог дали Бели Орао V степена са мачевима...

Претседник: (Чита даље)... артиљериски потпоручник Станко В. Танасијевић, што се као командант батаљона прве бригаде на положају у селу Друговцу, борио са далеко надмоћнијим и добро утврђеним непријатељем, истакао се у овој борби и запленио осам пушака и убио 15 комуниста без својих губитака. На дан 11 маја на положају у Сирогојну пробио се кроз непријатељске борбене линије, водећи борбу целу ноћ, док није у зору успео да натера непријатеља у бекство. На дан 12 маја одбио је нападај непријатеља итд. итд. Предложен за Карађорђеву звезду. Ваша примедба - Златна Обилићева медаља за храброст.

Овај се такође борио против комуниста.

Је ли то клање или операција?

Оптужени: Не знам.

Тужилац: Како се не сећате, кад сте ставили вашу примедбу?

Претседник: Момчило Обрадовић, 6 јануара у Дочину, као командант четврте бригаде Горске краљевске гарде, умешним вођењем јединица и лично храброшћу успео је да разбије непријатеља - партизана - који је био на једном положају, једним јуришем мада су партизани били бројнији. Том приликом убијено је 8 комуниста, 12 је рањено а три су ухваћена. Трећег фебруара у Сидници којом приликом је убијено 7 партизана од којих 2 жене, заплењен је један пушкомитраљез, 9 пушака, убијено 18 партизана итд. Он је предложен за Карађорђеву звезду. Ви сте приметили - Бели Орао II степена са мачевима.

Сва побројана лица у прилогу списка учествовала су у борби против комуниста у времену од 1 до 23 маја текуће године и показала примерну храброст и пожртвовање. Сем тога су именовани од првих дана учествовали у организацији као такви итд. Све старешине предложене за одликовање zaloжили су се свом душом и телом за уништење комуниста, који су покушали упад у Србију у чему су успешним вођењем јединица и храброшћу успели да комунисте потпуно униште.

Тужилац: Јесте ли ма кога одликовали за борбу против Немаца и Италијана?

Оптужени: Сигурно, молим вас не могу се сетити.

Тужилац: Одустајем.

Претседник: Прекида претрес и објављује одмор од 15 минута. Претрес је прекинут у 9,07 сати а настављен у 9,32.

Претседник: Наставља се претрес у вези са оптуженим Михаиловићем. Уведите оптуженог Михаиловића.
(Уводе оптуженог Михаиловића).

Претседник: Ви сте оптужени Михаиловићу малочас рекли да са тројкама нисте имали практично ништа. Међутим како треба разумети вашу депешу бр. 171 од 25 септембра 1943 упућену за ХХ (Хе Хе) она гласи: „Веза ваш број 966 до 969. Продужите са чишћењем ваших крајева од комуниста. Пропагандом оријентишите Топличане за нашу ствар. Са тројкама очистите симпатизере.“ Документ бр. 402.

Оптужени: То је добио мајор Радослав Ђурић од мене. Ја ту не подразумевам никаква убиства.

Тужилац: Ја нисам чуо одговор.

Претседник: Па добро шта треба да значи - очистити?

Оптужени: Разјурити.

Претседник: А где?

Оптужени: Може да се пребаце на територије које су сигурне, под контролом да се држе. Да не раде организовано. Нигде ја не кажем - убијати. Нигде.

Претседник: Како треба разумети вашу депешу од 11 новембра 1942 године: "Од Драже за Леонарда, виа Феликс за Драгишу Нинковића преко Батрића. У Вашем крају комунисти узимају

маха. Одмах предузмите потребно да се истребе на рејону вашег корпуса. Предузмите енергичне мере. Недељковић долази преко сутра. Он вам носи инструкције и новац. Известите ме шта сте предузели."

Добро, ако ово значи очистити, шта онда значи ово истребити?

Оптужени: То се односи на борбене јединице. То не значи да ухваћене заробљенике треба убијати, никако.

Претседник: Један акт од 18 новембра 1942 године бр. документа 361 гласи:

„Драги господине Мајоре, (ово је вероватно Захарије Остојић - према наређењу Павла Ђуришића) шаљем 10 пари скија са целокупним прибором оделом итд. Молим да јавите даље мајору Петру Баћовићу, да ону тројицу ухваћених партизана одмах ликвидира, а њихово саслушање са подацима (од кога су долазили, које групе појединачно још остају на терену, да ли имају оставу, оружје и храну) доставите овом штабу. Огромна је удаљеност одатле до Баћовића а сем тога не верујем да ће они дати икакве податке нашим људима, па с тога не мислим да шаљем икога ради саслушања. Молим да поднесете писмен извештај о ликвидацији Јанковић Боје, Мирковић Бранка и Јакић Момира."²⁴⁸

Оптужени: Не знам.

Претседник: Не знате.

Оптужени: Не.

Претседник: Постоји један ваш одговор баш на ово писмо, ваша депеша број 1760 од 17 новембра 1942 године: „Иштван (Баћовић) похватани комунисти по вашем извештају бр. 128 Бранко Мирковић, Момир Јакић и Воја Јанковић јесу целати. Плен одличан. Чувати их добро до доласка Ружићевог²⁴⁹ човека који ће се испитати за друге који се крију. После тога судити код вас."

Оптужени: Мени то није познато.

Тужилац: Јесте ли заборавили?

Оптужени: Шути.

Претседник: Видите Јанковић је жив, докуменат бр. 380... Јанковић је стрељан, пуцао је у њега са револвером још два пута пробијена плућа, један метак у главу прошао је кроз вилицу и он је остао жив. Он је данас још жив.

Оптужени: По мом наређењу никада то није наређено.

Оптужени: Никад ја у Црној Гори нисам улазио у њихове ствари у том погледу.

Претседник: Добро, предочићу вам још један докуменат, ваша депеша бр. 159 од 13 јануара 1943 године, докуменат бр. 388, од Драже Леонарду Фрикеу-Фрицу, тј. Драгиши Нинковићу, Звонку Вучковићу и Мирославу Трифуновићу. „Добијен је извештај да су комунисти из Ваљевског краја побегли у руднички крај а једна група на Космај. Борба коју водимо с њима одлучна је. Гонићемо их, јер су крвници и јер поново желе да задобију терен. Уништавајте их немилосрдно јер се велики догађаји приближују круп-

ним корацима. Као издајници покушали би да нас омету у ослобођењу отаџбине коју они не признају". Је ли то ваша депеша?

Оптужени: Ја не знам.

Претседник: Прочитаћу вам још један ваш распис свима у Србији. То је депеша број 193 од 16 јануара 1943 године. (Број документа 390). „И поред ових свих невоља нарочито подвлачим да је комунистичка опасност једна од највећих. Те злотворе и крвнике нашег народа уништавајте без милости. Они нас ометају да имамо слободне руке према непријатељу. Без милости их уништавајте. Сви команданти одговорни су ми за своје реоне да буду чисти од ових мангупа и пробисвета које воде странци Тито и Моша Пијаде".

Оптужени: Ја те документе немам. Ја не знам.

Претседник: Знате ли шта се радило?

Оптужени: Ја не знам шта се радило. Убијање никада, борбе је било.

Претседник: Видите овај списак лица које треба ликвидирати или интернирати од реона прве и друге четничке бригаде, који износи преко 1.000 људи Срба у Србији, и у тесној вези са оваквим вашим радом.

Оптужени: Ја нисам знао.

Претседник: Имате и овакву ствар, једна ваша депеша од 21 јануара 1943 године (документ бр. 393) упућена је Илијеву, то јест Пазарцу, то је Оцокољић Синиша:

„Комунистима не дозволите да дижу главу. Уништавајте их без милости као наше највеће злотворе. Очистите терене од њих и поступајте без сентименталности исто као што су и они радили. Развијајте међу сељацима што јачу пропаганду против њих".

Је ли ово ваш распис?

Оптужени: Имао сам својих помоћника који су радили. То је борба. Убијање ухваћеног непријатеља никада.

Претседник: Бруно Виа Фрике од 22 јануара 1944 године (документ број 394) Дража капетану Јовану Мишићу преко Предрага Раковића. Ваша депеша 284.

„Примио извештај о чишћењу комуниста. Чистите их и уништавајте без милости. Обратите пажњу да сада из Источне Босне не пређе пошто их тамо наши делови разбијају и гоне."

То је Четврта офанзива. Не треба да вам говорим много ви то најбоље знате. Понављам: „Уништавајте их без милости."

Оптужени: То су само борбене групе, борбене групе, борба и ништа више. Никад нисте имали моје наређење у коме се каже: убиј заробљеног, убиј рањеног, убиј овог или оног.

Претседник: Ево ваш распис свима у Србији, депеша 921 од 2 марта 1943 године (документ бр. 396) у јеку борби на фронтима Чичево, Главатичево и нарочито на Неретви па онда доле на Рами, Јабланици итд. Распис свима у Србији: „Комуниста је у Србији остало врло мало. У Западној Босни уништавамо их свакога дана. У љутој невољи друг Тито позива на устанак и због тога су се повампириле поједине групе. Зато најенергичније захтевам и наређујем да сваки на својој територији уништи и последње

остатке комуниста и извести ме до 25 марта о извршењу. Докажете тим лупежима да у народу немају никога и да им је једино оружје било лаж и пропаганда. Скрећем пажњу да има просторија где су команданти на свом месту и да нема ниједног комунисте. За ово уништење искористити Српску државну стражу до максимума, *јер комунисти раде против нас у Гестапоу*. За извршење задатака ступити у везу са суседима."

Оптужени: То је само према борбеним групама.

Претседник: Добро, ево једне ваше депеше Павлу Ђуришићу број 2.033 од 9 маја 1943 године, докуменат број 400: „Преко Боривоја Радуловића доставити ваш захтев за Ивана Ружића. Моје је мишљење да се комунисти имају уништити гоњењем на свима фронтovima. Баћовић надире од Равног ка Пиви, кроз Сутјеску и Шћепан Поље и заузео је Калиновик. Целу област на десној обали Лима примио је мајор Драгутин Кесеровић. (Примедба претседника: то је његов долазак да вас прихвати) и за неколико дана очистио је од свих симпатизера." То је ваша депеша.

Оптужени: У нашим редовима Кесеровић је имао задатак да се ту бави да би поново мобилисао Бјелопољски крај.

Претседник: Али депеша гласи овако: „Целу област на десној обали Лима примио је Кесеровић и за неколико дана очистио је од свих симпатизера."

Оптужени: Кесеровић је имао да мобилише оне снаге које су већ постојале.

Претседник: Како то „очистити од свих симпатизера"?

Оптужени: Никада убијање.

Претседник: Али ви наређујете и депешу завршавате овако; а кажете да нисте наредили убијање, „побићемо све оно што не ваља и то одмах".

Оптужени: Цео тај крај имао је много бегунаца из редова четника и то се односи на бегунце.

Претседник: А ви овде говорите о симпатизерима.

Оптужени: У редовима четника било је симпатизера и бегунаца.

Претседник: Чини ми се да смо у почетку пречистили да се реч „симпатизер" не односи на лице које носи пушку него ненаоружано.

Оптужени: У овом случају је други случај.

Претседник: Ваша депеша број 635 од 12 новембра 1943 године, докуменат број 406: „Извештен сам да поручника Радуловића Радомир Цветић гони већ четири дана по Голији, због тога наређујем измену шифри за распис и радиослужбу. Филиповића упутити преко Раковића. Продужити рад на дефинитивном чишћењу комуниста. Они не смеју постојати у Србији. Крајње је време да са тим гадовима рашчистимо. Уништавајте све њихове симпатизере и јатаке без милости. Када не буду имали симпатизере неће моћи ни да постоје.

Оптужени: Радуловић је бегунац из наших редова. Нигде у мојим наређењима не стоји убијање.

Претседник: Ви кажете: „Уништавајте све њихове симпатизере и јатаке без милости.“

Оптужени: У војничком наређењу не могу да кажем ово или оно. Нигде се не каже убијати. За све време рата само неколико случаја је било да сам ја знао да се извршује смртна казна, и то над једним немачким шпијуном. На Равној Гори стрељан је један гестаповац по мом одобрењу.

Претседник: Молим вас, оптужени Михаиловићу, када се каже: „када не буду имали симпатизере, неће моћи...“

Оптужени: Требало је те симпатизере склонити с тог терена на други терен.

Претседник: Како објашњавате ову вашу депешу: „примљене су све ваше депеше у погледу извођења ликвидације против комуниста. Слажем се са смењивањем команданта друге летеће бригаде као једине сметње за дефинитивну ликвидацију комуниста. Веома сам задовољан вашим избијањем на Јастребац и са постигнутим везама са Драгутином Кесеровићем. Потребно је енергично радити на чишћењу како комуниста, тако и њихових јатака.“

Оптужени: Опет то исто, оно што сам рекао: рашчишћавање борбом, разјуривање и разбијање организације.

Претседник: Онда још једна ваша депеша од 17 новембра 1943 године. Она гласи: „Космај мора да се очисти по сваку цену. Радите према ситуацији да се Космај па све до Београда што пре очисти.“

Оптужени: Исто то.

Претседник: Ево распис ваш свима, депеша бр. 907 од 21 новембра 1943 године, докуменат бр. 411, која гласи: „Комунисти су груписали јаче снаге у Санцаку, у области Прибоја и Вишеграда. Партизани желе да продру у Србију. Наређујем свима како у овој, тако и у осталим нашим покрајинама да користе ову ситуацију и комунисте униште до последњег у свима тим покрајинама. Комунисти су испразнили друге терене на којима су се ослабили, и ово је згодна прилика да у свим областима дођемо до потпуног изражаја, и да и Србију и све остале покрајине ставимо потпуно под своју власт. Предузмите све што је потребно и известите ме о свему што је предузето и шта сте успели.“

Оптужени: Исто то.

Претседник: Исто то. Има и једна оваква ваша депеша. Распис свима у Србији од 13 маја 1944 године, докуменат бр. 429, „у Београду је ухапшено неколико носача на железничкој станици због комунистичког делања и пружања помоћи партизанима. Носачи Милоје Балетић и Душан Тица побегли су у унутрашњост. У случају њиховог хватања, предузмите према њима све што је потребно.“

Оптужени: Мени та депеша није позната. Предузети потребно опет није убити.

Тужилац: Је ли то распис свима?

Оптужени: Није.

Претседник: Јесте, распис свима у Србији. Ово је просто напросто потерница за овом двојицом.

Тужилац: Који су побегли од специјалне полиције?

Претседник: Два носача са железничке станице у Београду побегли су због комунистичког делања.

Оптужени: На терену.

Претседник: Каже се; треба терен очистити од комуниста и симпатизера, тј. од бораца који носе пушку, од одборника народно-ослободилачких одбора, од жена и деце бораца и народних одборника; треба очистити терен од симпатизера; треба га очистити и у Западној Србији, и у Источној Србији, и у Централној Србији; треба га очистити и у Босни, Далмацији, у Лици и у Санцаку. Па куда да иду сви ти људи, жене и деца?

Оптужени: Били смо у борби. *И партизани су чистили свој терен.*

Претседник: Ви сте казали да уништити, очистити, ликвидирати комунисте и симпатизере Народноослободилачке војске не значи побити (сем оружаних јединица) а симпатизере пребацити на други терен.

Оптужени: Тако је, ја не знам на који начин.

Претседник: Како их избацити из читаве Србије?

Оптужени: Имало је пута и начина.

Претседник: Молим из ваших депеша јасно се види, како ви кажете, да комуниста и њихових симпатизера има у Источној Србији, у Београду, испод Београда, око Ниша, око Чачка, Крушевца, Санцака, Босне, у Далмацији, свуда их очистити, па добро где да оде тај народ?

Оптужени: Ја нисам нигде прописао пут и начин, али нигде није било прописано убијање.

Претседник: Ја сам прочитао депеше у којима се каже: „Побити“.

Оптужени: То се односи на бегунце, јер на десној обали Лима није било уопште партизанских организација.

Претседник: Шта подразумевате под бегунцима? Да ли људе који су били у вашим јединицама па их напустили или људе који уопште нису били?

Оптужени: Оне који су били па побегли.

Претседник: Добро, како нам објашњавате ову ствар. (чита) „Штаб летећег одреда - докуменат бр. 399 - бр. 321 од 13 маја 1943 године Даниловград.“ У чијим је рукама тада било Даниловград?

Оптужени: То је било 1943 године маја, можда су били Немци или Италијани.

Претседник: Из Даниловграда поручује командант пуковник Бајо Станишић команданту IV четничког батаљона капетану Шпири Стојановићу:²⁵⁰ „За убијеног одметнутог комунисту Јагоша Кондића примљена је на каси дивизије „Ферара“ уцена у износу од 30.000 лира.“ Је ли дивизија „Ферара“ у саставу четничких јединица?

Оптужени: Није.

Претседник: Чија?

Оптужени: Италијанска.

Претседник: Наставља читање: „Како је убиство именованог на дан 14 1 1943 године извршило људство IV четничког батаљона са придодатим жандармима и неким сељацима, то ми хитно доставити списак лица која су учествовала у његовом хватању и убиству узимајући у обзир и жандарме и остале учеснике, како би им се примљена награда поделила. - Командант пуковник Бајо Станишић.

Оптужени: То је срамно!

Претседник: Је ли вам познато да су ваши команданти заробљене борце Народноослободилачке војске, жене - другарице силовали па убијали?

Оптужени: Није ми било то познато.

Претседник: Ево једне депеше заведене у вашем штабу под бројем 10.460 из новембра месеца 1943 године докуменат бр. 409 од Луја. Ко је био тај Луј?

Оптужени: Ја не могу да се сетим. Био је велики број шифара, али мислим по садржини, нешто се говори о гардиском официру да би то требало да буде Драгослав Павловић.

Претседник: Ево шта каже: „Био је дан и мојим очима треба веровати јер ми понос човека и гардиског официра не дозвољава да тако ниско паднем у овако тешким данима, Милош... Који је тај Милош?

Оптужени: Не знам.

Претседник: Силовао је комунискињу па је убио... Зато га ја нисам тужио јер сам сматрао да о овим стварима није време реферисати и разлог као штетног уклонити га... опширан извештај следи." Дакле, као што видите ваш командант каже, то што је он силовао комунискињу па је убио, то није био разлог за тужбу! Ето видите какви су вам били команданти, што се види из депеша које су упућене вама.

Ево једне депеше заведене код вас под бр. 130728 септембра 1943 године - докуменат 422 од Георгија: „због тога што српски изроди помажу пролетерски олош у појединим селима, наредио сам уништење целих породица, паљење домова и целога села тамо где партизани налазе своја упоришта. Овако сам наредио што губимо цвет наших националиста од изрода нашег народа" то пише пуковник Милутин Радојевић. Знате ли за ову депешу?

Оптужени: Не знам.

Претседник: Који је био његов терен?

Оптужени: Његов је терен био у околини Ниша, и ја мислим да то не стоји, јер тамо уопште није било ничега и ниједно село није спаљено.

Претседник: Је ли Јован Шкава правио за вас каме?

Оптужени: Позната ми је та депеша и ја сам упозорио да се на њега пази.

Претседник: Је ли он правио каме?

Оптужени: Јесте.

Претседник: Ви сте казали да сте Јована Шкаву ставили под слово „3“.

Оптужени: Он се после потпуно изгубио.

Претседник: Како сте могли казати да сте му опростили за издајство Мишића?

Оптужени: Нисам му опростио.

Претседник: Александар Мишић био је ваш врсни официр.

Оптужени: Кад бих и био толики нечовек да му опростим за продају оних партизана које је продао Немцима не бих му могао опростити за издајство Мишића.

Претседник: Чему служе каме?

Оптужени: Исто као и нож

Претседник: Добро, за сечење хлеба, и још?

Оптужени: И у борби. Ми смо и прошлога рата употребљавали каме.

Претседник: Да ли су оне служиле тројкама?

Оптужени: Свакоме ко год је могао до њих да дође.

Претседник: Прочитаћу вам још једну депешу која утврђује да сте имали везе са покољима. То је бр. 425 на страни 49 у књ. 33 депеша од 4 јануара 1944 године: „... у Јагодини појавом Тита народ се почео да сврстава у наше редове, али исто тако многи су почели да дижу главе... Многе сам открио и упознао; у већини су интелектуалци. Наредите да изврши сечу већега стила уочи нове године." Шта сте одговорили на ту депешу?

Оптужени: Не знам.

Претседник: А је ли вам познато да је 1 фебруара 1944 године извршен страшан покољ интелектуалаца у Јагодини и у Параћину и Ћуприји?

Оптужени: Не знам за то.

Претседник: Где сте били у јануару 1944 године?

Оптужени: На Башком конгресу. У селу Ба.

Претседник: А 4 јануара где сте били?

Оптужени: Био сам на Медведнику.

Претседник: Је ли Властимир Весић ваш командант?

Оптужени: Јесте.

Претседник: Надимак му је „Ви-Ви“. У документу 427 а у депеши која је примљена код вас у штабу извештава вас: „Пошто су другим радом комунисти у Топлици и Јабланици комунизирани 80% сматрам да би требало пустити ову казнену експедицију да попали и поубија што више па макар и невини страдали, те да тај народ увиди до чега су их комунисти довели. Разбијене групе комуниста ми ћемо на свим странама дочекивати и уништавати, а после ове акције треба наши одреди да поседну ову територију и одрже у својој власти“.

Оптужени: Ја не знам за ту депешу.

Претседник: Видите, та је депеша упућена вама и, како се сада из чињеница на претресу показало, очигледно се односи на окупаторску казнену експедицију, која је припремљена у мају а почела у јуну. То се догађало у Топлици и Јабланици оних дана када је

Драгутин Кесеровић био притешњен и ви сте му послали, иако сте знали за депешу, у помоћ четврту групу јуришних одреда под командом Драгослава Рачића.

Оптужени: Од кога је депеша?

Претседник: Од „Ви-Ви“ - Весића.

Оптужени: Ја не разумем у погледу какве казнене експедиције.

Претседник: Ви кажете: „сматрам да би требало пустити ову казнену експедицију.“ Јесте ли ви приредили, јесу ли четничке јединице приредиле казнену експедицију на Топлицу и Јабланицу?

Оптужени: Не.

Претседник: Јесу ли приређиване казнене експедиције?

Оптужени: Ја их не бих никад тако лудо назвао а један потчињени командант може свашта. Ја нисам мислио да четврту групу јуришних корпуса употребим тамо. Ја сам мислио покретати снаге са севера из Хомоља, Тимока и Крајине. Они су требали да иду на Весићев терен. Он је то могао назвати казненом експедицијом, друго не.

Претседник: Је ли вам познато да је један ваш командант тражио тифусне бациле за убијање издајица.

Оптужени: Има свакојакних будала. А да ли сам ја дао тифусне бациле? Ко би то смео да да?

Претседник: Један ваш командант шаље вам депешу која је код вас у штабу примљена у књизи депеша вашег штаба бр. 57 као примљена депеша бр. 2649 - 5 новембра 1942 године, примљена депеша бр. 165 у којој се каже: „бр. 384 потребне су тифусне бациле за убијање издајица. Молим наредите да преко Валтера пуковник Бакић исте изда и Валтер ће дати мом човеку.“

Оптужени: То је тражио мајор Радослав Ђурић. Ја не знам ту депешу, али вероватно да то може бити. То је једно сретство немогуће за употребу.

Претседник: Говорило се и о бактеоролошком рату.

Оптужени: Говорило се, али нико није смео да му приступи, због себе. То је немогуће. То баш пише Ђурић, само не могу разумети за Валтера и ове друге.

Претседник: Видите писмо Јоце Пантића, учесника у Четвртој офанзиви, који у фебруару 1942 године пише „чика Бранку“, то јест Захарију Остојићу, и, између осталог, каже: „Запалили смо 80 колиба где су одметници одржавали састанке, и још шест кућа одметника. Затим су продужили преко Требињске Шуме ка Далмацији и том приликом у селу Чешљарима, које је насељено искључиво Хрватима, побили 16 људи и запалили 8 кућа. Одметници су се пребацили у Далмацију и тражио сам од Италијана да нам дозволе претресе села Мојково и Слано, јер верујем да се сви одметници тамо крију... „Као што сам и пре јавио, откривена је велика комунистичка организација и извршена су велика хапшења у Мостару, Стоцу и Требињу. Интересантно је да су готово сви ухапшени комунисти муслимани. Сада водимо истрагу у штабу бригаде у селу Бужима, где се налази око 50 ухапшеника, који

после две три серије батина признају све." Дакле, овде се млати у серијама. Ваши команданти пребијају људе у серијама.

Оптужени: Тај крај био је најтежи усташки крај: Имотски, Љубушки, Широки Бријег. *То је познао и парШизанској организацији. Ја мислим да је Широки Бријег, Шакорећи кажњен од стране парШизана за своја дела.*

Претседник: Је ли вам познато да су ваши одреди у Црној Гори предавали Италијанима присталице народноослободилачког покрета да буду стрељани.

Оптужени: Не. Можда из оптужног материјала...

Претседник: Па ви сте таман тамо били пристигли. То је јун 1942 године.

ГОптужени: *ЂуШу.*

Претседник: (Чита један акт италијанске војне команде места у Никшићу од јуна 1942 по предмету атентата на италијанске офицере. Акт је упућен на адресу националне команде (Страшевина): „Као репресалија због атентата извршеног јуче над италијанским официрима наређено је стрељање двадесет комуниста, од којих седамнаест који се налазе у националистичком затвору. Моли се да се седамнаест заробљеника, о којима је горе реч, предају у 11,30 часова команди краљевских карабињера. По заповести начелника штаба, мајор Марио Торсијело." (Претседник затим чита писмо команде народне војске Црне Горе и Херцеговине, главни штаб - народном војном суду, Никшић): „Народном војном суду Никшић. - У вези предњег наређења, то јест италијанског..." предајте на расположење команди краљевских карабињера у Никшићу 15 најопаснијих комуниста који се налазе у вашем затвору. По заповести команданта генералштабни капетан прве класе. „Потпис нечитак или вероватно Ђукић Владо.

Оптужени: Не знам га ја.

Претседник: Је ли вам познато да су ваше јединице, кад су Петар Баћовић и Захарије Остојић образовали истакнути део врховне команде и пошли у Босну, на путу извршили напад на Фочу и том приликом у Фочи и околини поклале велики број људи.

Оптужени: Овде у оптужници, у погледу Фоче и у вези с тим питањем, стоји да су у децембру 1941 и током јануара 1942 четници поклали преко 2.000 муслимана, људи, жена и деце, а исто тако и у околини Фоче, Чајничка и Горажда. Међутим, у то време партизани су били у Фочи.

Претседник: Када?

Оптужени: У децембру 1941 и током јануара 1942 године.²⁵¹

Претседник: Не, него су четници били у то време у Фочи.

Оптужени: Нису били четници него је у децембру 1941 године партизански Главни штаб био у Фочи.

Претседник: Четници су извршили покољ, па су партизани наишли и ослободили Фочу. Има пуно учесника којима је лично познато, да је у времену када је тамо био Главни штаб Народноослободилачке војске и партизанских јединица свакодневно дељено

сиромашном муслиманском становништву 3.000 obroka хране дневно. То је ноторно.

Тужилац: Ви сте се, оптужени, побркали за један месец.

Оптужени: Нисам се побркао. Ја својих одреда тамо нисам имао.

Претседник: Приликом наилаaska Народноослободилачке војске у Фочу, још увек је било погинулих лешева на мосту, а и испод моста закачених на делове моста. Ја сам малопре говорио о оном времену када Остојић прелази за Источну Босну. То је документат 387, депеша број 459 од 1002, то је од мајора Остојића, и у тој депеши од 22 августа он пише: „У Фочи има свега и свачега, па се надам добром плену. Једва чекам да ми се људи прикупе, па ћу им маму мамину за сва времена...”

Оптужени: А то су усташе, Фочу су браниле усташе и били су попуњени од муслимана.

Тужилац: Јесу ли усташе и деца?

Оптужени: Моје наређење за убиство жена и деце апсолутно не постоји.

Претседник: У томе документу се каже: „Јуче су наше трупе под командом мајора Остојића после оштре и кратке борбе заузеле Фочу. Наши губици четири мртва, а непријатељски око хиљаду, од чега три стотине жена и деце.”²⁵²

Оптужени: Код Фоче су учествовали и Рогатичани, *оштећен крај, углавном Срби и они скачу и убијају. Имало је и жена у другом стању које су биле рањене, учествовале у борби, носиле џакове, пљачкале и убијале.*

Претседник: Петар Баћовић извештава септембра 1942 године: „Вратио сам се са пута по Херцеговини. Четири наша батаљона, око 900 људи, кренули су 30 августа преко ЈБубушког, Имотског и Подгоре и избили код Макарске на море. Седамнаест села спаљено, 900 усташа убијено, неколико католичких свештеника живо одрано. Први пут после слома поболи српску заставу у море и клицали краљу и Дражи. Наши губици минимални.”

Оптужени: Он ту каже усташе побијене, усташка села. То је иначе најгори крај у целој земљи, као и Дрвента у Босни.

Претседник: А ово, Омиш и Макарска?

Оптужени: За то не знам, али Мостар, ЈБубушки, Широки Бријег, то су најгори усташки крајеви.

Претседник: Како то, живе људе деру?

Оптужени: Ја у такав извештај нисам веровао, *ни у ове бројеве чак не верујем, то је све намештено.*

Претседник: Ви сте такву депешу примили, јесте ли што предузели да спречите?

Оптужени: Нисам могао.

Претседник: Значи, да сте у току времена 1942 били упознати са паљевинама, са злочинима, пљачком у Пљевљима?

Оптужени: Не, не, нисам био упознат. Само оно што су ми појединци јављали то сам знао. Мени је то невероватно кварило мој политички рад. Цео политички рад био би уништен, ако се спали

једно муслиманско село. Ја сам држао зборове у цамијама, али мржња је била огромна, постоји и данас. *За Црногорце је једина борба, коју они разуму, Турци и Турци. То и Горски вијенац Говори.*

Претседник: Хајде, тамо кажете усташе и муслимани и вековна мржња, али каква је вековна мржња постојала у Топлици, Шумадији, Крајини, Хомољу, Посавини, Поцерини, Златибору...

Оптужени: То је узајамна борба. Партизани су чистили свој терен. Ни на једном партизанском терену није постојао равногорски одбор. *И како су они радили и рашишћавали и ми смо морали рашишћавати. И још ово да кажем: и онде Где су Немци узели, у лоГору у Земуну, па су дали једно време партизанима власт, они су тукли, убијали и премлаћивали у лоГору.*

Тужилац: Чиме то доказујете?

Оптужени: *То се може испитати, поштени људи ће признати.*

Претседник: Ево још један извештај из области Омиша. (Чита извештај у изводу): „30 септембра 1942 у 20 сати из Сплита у Омиш приспели су са италијанским самовозом 130 антикомунистичких милиционара, који су исте вечери преноћили у италијанском логору у Омишу. Први октобар у 6 сати наоружани стројним пушкама и бомбама помогнути од две сатније италијанске војске кренули су пешице за село Гат општине Прикопољице, куда је иста милиција стигла до Гата. Ту су срели девет девојака, млекарица које су носиле млеко за Омиш и на месту их убили.“

Тужилац: Како су Италијани звали четничке одреде?

Оптужени: Не, милиције су имале своје посебне гарнизоне по граду.

Претседник: Прескочио сам читав први став који каже овако (Чита први став у изводу о томе да је антикомунистичка милиција чим је стигла у село Гат почела да пали куће, и то првенствено оних уз путеве. Тако је спаљено 115 кућа са целим кућним намештајем и животним намирницама. Исто тако та милиција убијала је кога је стигла тако да је убијено 89 лица, а рањено преко 30. Од свих кућа у селу остало је 6, које нису попаљене. Поред паљевине и убијања милиција је вршила пљачку и других вреднота и задржавала код себе. (чита) „У селу Острвици истој општини попаљене су три куће са животним намирницама. У селу Звечане попаљено је пет кућа. Противкомунистичку милицију у свим селима пратила је редовно италијанска војска за све време док је трајала акција, која је трајала од 1 октобра у 6 сати до 2 октобра.“

Оптужени: Не знам који је месец листопад.

Претседник Октобар. (наставља читање): „Противкомунистичка милиција палила је куће, а убијање вршила ножевима, то је типичан начин четника.“

Оптужени: Чим је народ видео да се врше убиства, дао се на пљачку и покушао да се спасава у бекству.

Претседник: (продужава читање): „Партизани су покупили мртваци и покопали у гробљу 45, а друге по њивама где је који мртац затечен..“ и тако даље.

Бранилац Јоксимовић: То је докуменат 352.

Претседник: Докуменат 353. (чита): „Поручник Виђак, Италијан МВАЦ...

Помоћник тужиоца: Милитарија волонтерија антикомунисти.

Претседник: (чита): „За господина мајора... Бригада требињска 5 батаљона, бригада Гацка 5 батаљона... МК БКБ. Бригада Гацка, четничка бригада, под командом поручника Фестина подпомогнута од српског поручника Милорада Поповића добила је наређење да се сједини са бригадом Билеће, под командом поручника Огризeka потпомогнута од српског официра Милоша Куреша ..." и тако даље. Сад се описује читав тај марш и каже: „Читава зона је под партизанима. Домаћи су побегли и тако да кажем да се цивилно становништво са њим саживело. Зато су села и куће потпуно уништене. Антикомунистички одреди зауставили су се десет дана... 11 дана наставили за Прозор где сам ја узео везу у 12,30 са италијанским трупима, издржавши све тешкоће и напоре на тежем терену. Антикомунистичке колоне долине Брежице вођене од италијанских официра и подофицира дале су доказа и овога пута њихове издржљивости, њиховог полета и агресивности и њихове сарадње са талијанском војском у борби против заједничког непријатеља комуниста." На полеђини овога акта постоји једна примедба написана руком, не знам чији је рукопис, пошто није оригинал, а то је: „Извештај италијанског официра који је био посматрач операције правац Прозор..."²⁵³

Оптужени: Ја мислим да је то италијанска милиција.

Тужилац: А Милорад Поповић је ли ваш командант?

Оптужени: Милорад Поповић иде као помоћник. Уверен сам ипак да је ово што је било под Баћовићевом командом, није било под командом италијанских официра. Овде се као командант помиње Италијан.

Тужилац: Ово је интрига вероватно?

Оптужени: Ово су организовали милиционари у служби Италијана.

Тужилац: А Милорад Поповић на челу?

Оптужени: Иначе ово су организовали милиционари.

Тужилац: А Куреш? Зар није ваш командант?

Оптужени: Не знам.

Тужилац: Јесте, само нижи па га не знате.

Претседник: Добро. 15-тог јануара 1943 године, докуменат 389: „Расове јединице у борби са црвенима без губитака, а овде четири мртва. Карађорђе у селх,Бања~аакд_ао_18^и& окорелих црвених. Чишћење се врши и даље према Даросави..." Треба да нам објасните кад ви шаљете расписе за чишћење терена од симпатизера, од комуниста, ви добијате конкретне одговоре који се састоје у клању и убијању.²⁵⁴

Оптужени: Не, молим. Јеврему Симићу и његовим намештеним извештајима не верујем, ни онда нити сада. Намештен је извештај.

Претседник: Добро. Ево по исказу заробљеника писмо мајора Цветића, у коме се каже: „По извештају заробљеника овде је била

данас Друга пролетерска дивизија из корпуса Пека Дапчевића... Ту дивизију сачињавају... Много рањених померло на путу. Ми смо заробили 16 и поклали без преког суда". Видите, ваши команданти рањенике кољу. Кољу једноставно.

Одбрана: То је докуменат 389.

Оптужени: Ја сам њима увек достављао опширне инструкције и толико пута о томе говорио и давао упутства да тако не раде. И тога мора да буде у материјалу.

Претседник: Ја не знам како ваши команданти разумеју та ваша упутства. Ви кажете „очистити терен" а они буквално - кољу. Ево децембра 1943 године, Рас-Калабић, докуменат број 423, то је депеша која је у штабу заведена и за коју сте ви сигурно знали а у којој се каже: У Копљарима ухваћено на спавању и поклано 24 активна комуниста, од којих су 20 „цигани", који су признали да су били такозвани „Јаругари" дању раде послове у кући, а ноћу су у акцији. Све смо поклали.

Оптужени: Не знам да ли сам примио депешу, али сам у сваком случају јављао и достављао да се тако не ради.

Претседник: Ево, вам опет депеше из Србије. „17 јануара 1943 године на територији посавског среза завршено потпуно чишћење комуниста... Задњих месеци по дану ухваћено 37 илегалних комуниста, од којих је 22 стрељано... Стрељано је 50 комуниста - јатака, код којих је нађена већа количина оружја и од наших људи опљачкане спреме. У чишћењу је учествовало око 500 људи, који су долазили до Чукарице..." То је докуменат 391, а Чукарица је овде, код Београда... И ево, да вас не замарам, да вам прочитам само још један докуменат, да вам само напоменем: „... команданту озренског војног четничког корпуса - штабу кладањске бригаде - у самом месту злочина" - тамо где су убили вашег команданта Момчила Мићића, докуменат број 363, - је ли вам у сећању тај ваш командант у Источној Босни?

Оптужени: Не, не знам.

Претседник: Овде га претстављају за јуначину... „... У самом месту злочина убијено око 10 особа, а село попаљено. У освети нарочито је предњачила власеничка бригада, и то Рајко Челоња²⁵⁵ са својим батаљоном. По његовим речима и по причању његовог људства убијено је око 150 што људи, што жена, док је са свих страна лизао пламен попаљеног села..." Овај ваш командант је мало песнички расположен, а убија људе и жене и пали села. Каже се „да је ово први пут од дана капитулације Италије да су се четничке јединице појавиле у овом крају са оружјем, док је за све појам четника био непознат..." Затим се каже „... ово је била права манифестација национално-обојених народних вођа са својим људством, које, спонтано, са осећајима срца и душе, брани част кућевног огњишта, вољу прадедовску, образ Србина, свога краља и отаџбину..." Из овога би изашло да су ови људи у Источној Босни, у селу Брајићима, први пут упознали четнике тиме што је убијено 150 људи, село попаљено и тако даље...

Оптужени: Била је узајамна мржња...

Претседник: Дакле, оптужени Михаиловићу, вама су предочене извесне ствари, ваше наредбе и расписи, за које видите да су се конкретизовали на тај начин што су ваши команданти широм читаве земље - гдегод их је било, у Србији, Босни, Црној Гори, Херцеговини, Далмацији, Лици - клали, палили, пљачкали, убијали, силовали. Јесте ли ви издавали оваква наређења? Ако јесте - реците, а ако нисте-реците Суду шта сте предузели да спречите овај покољ над невиним становништвом, а били сте, - очигледно се то види из депеша, - упознати са тиме.

Оптужени: Моје наређење није постојало. Стил депеше је такав да се не могу давати инструкције... У депешама се штеде речи. Друго је депеша, а друго један акт. Према томе из стила депеша и из онога што је казано не види се да сам ја казао убијати заробљенике, палити села, убијати жене и децу. То не постоји код мене, то не би могло никада ни да постоји. То не би могло да постоји. Ја сам све чинио да бих спречио, све сам чинио још од почетка. Тражио сам чим сам дознао за Мусулића, кад се био сакрио у Албанију и кад је дошао у Подгорицу, тада сам му казао: покушајмо радити што више. Он после креће кроз Херцеговину, шаљем га код Захарија Остојића. Али верујем да је Остојић у том случају мрзио муслимане. Никада у свом животу нисам то радио па ни сада уколико сам дознао, спречавао сам, шиљао инструкције, шиљао наређења да се престане уколико сам дознао. Укратко: био сам необавештен о овим зверствима према муслиманима, као што сам објаснио.

Претседник: А према Србима?

Оптужени: Нисам наређивао.

Претседник: Је ли било злочина?

Оптужени: Ни према муслиманима није било. *Било је случајева и према Србима и одстране партизана.*

Тужилац: Је ли "Баја Станишић извршио у Струганику?

Оптужени: Не.

Претседник: Пођимо од најнижих, Бошко Тодоровић.

Оптужени: Молим вас, ако дозволите, рећи ћу. Бошко Тодоровић био је ухваћен од стране партизана у селу Кифину у Херцеговини. То је официр каквог га ја замишљао.

Претседник: Молим вас, оптужени, немојте се удаљавати. **Конкретно** се ради овде о злочинима над цивилним становништвом од стране команданата четничких јединица без сарадње и у сарадњи са окупатором. Јесте ли били обавештени о томе, а ако јесте шта сте предузели да ово спречите?

Оптужени: Уколико сам био обавештен наређивао сам увек да тако не сме да буде. Доцније сам сазнао да су они од мене крили. Убијен је мој сестрић од стране четника у П^шиноХРавни. Убијен је Милутин ЈанковиГ) кога сам Ја венчао^ иако сам слао депешу да не сме да буде. Убили су Јеврема Симића, који је био мој класни друг. Он је пролазиТгКроз Ра!«Ш1ћеву~територију и био је убијен.

Чак је било узајамних борби и убијања. ... Од једног убијеног носио је Хајдуковић главу у торби.

Претседник: Јесу ли четничке јединице постојале да сарађују са окупатором, да се између себе убијају или да се боре против окупатора?

Оптужени: Било је сметња зато што се четничке јединице нису развиле онако како треба. Ја нисам имао снаге да их доведем у ред. Био сам ометан.

Претседник: Како објашњавате ваше расписе, које смо прочитали.

Оптужени: Часна и поштена борба, како она вођена према мени, тако и она вођена с моје стране. Борба, рашчишћавање, освајање територије, заузимање територије, разбијање организација, то није борба за убијање незаштићених.

Претседник: А овај израз истребљење?

Оптужени: Ја сам рекао, не знам тачно на што се односи.

Претседник: Истребљење партизана и симпатизера, казали сте: побићемо одмах.

Оптужени: То је борба против борбених јединица. Покушао сам са муслиманима. Једна је грешка муслиманских вођа да нису тражили везе. Ја сам тражио, проналазио, шиљао свуда да би помоћу њихових вођа успели с једне и друге стране да раширимо овакво поверење и да то поверење може да се одрази у народу у смислу помирења.

Претседник: Молим вас немојте причати о таквој политици према муслиманима кад с друге стране постоји на Лиму тридесет три попаљена села. Где год су четници стигли кЖли су жене и децу.

Оптужени: Али у Санџаку, та села су била у италијанској милицији, наоружана. Једини циљ био је чишћење од милиције.

Претседник: Прекида претрес и објављује одмор од 15 минута.

Претрес је прекинут у 10,45 часова.

Наставак процеса у 11.03 часова.

Претседник: Јавни тужиоче, ако имате питања изволите.

Тужилац: (Говорећи према свом помоћнику) Покажите оптуженоме да ли је то његов потпис. (Помоћник прилази оптуженом). Чији је то потпис?

Оптужени: Иштвана.

Тужилац: Ко је Иштван?

Оптужени: Петар Баћовић.

Тужилац: Ви сте малопре рекли да антикомунистичке милиције нису четничке, него да су то неке друге, талијанске милиције. О истој операцији, о којој је подносио извештај официру мајору ОВР-е Демати²⁵⁶ поручник Вићак, о истој операцији поднео вам је извештај Баћовић и каже: (Документа бр. 354) „Према вашем наређењу извршио сам мобилизацију од 5.000 четника за борбу, правац Прозор. Војвода Илија Трифуновић-Бирчанин и Добросав Јевђевић имали су конференцију са командантима италијанске војске и договорили су се за ову заједничку операцију. Према извештајима која сам ја добио наши одреди требали су се кретати

правцем Прозор-Бугојно, а одреди војводе Бирчанина сусрели би се с нама у близини Бугојна. Без великог отпора партизана наши одреди стигли су у близину Бугојна, где су заустављени по наређењу италијанске команде. На мој изричит захтев, а према вашем наређењу, наши одреди оперисали су самостално иако то Италијани нису хтели примити." А Вићак је рекао да нису самостално оперисали.

Оптужени: Ја видим то код њега...

Тужилац: Ја ћу прочитати до краја, а после ви дајте ваш исказ. „За време ових операција успео сам да заштитим муслимански живаљ. (Баћовић заштићује муслимански живаљ). Пошто су места позната усташка места, из овог краја регрутовани су усташе који су прошле године извршили покољ српског живља у Херцеговини, то нисам био у могућности да спречим наше четнике који су већином били Херцеговци да изврше одмазду и покоље католика. У овим операцијама покљано је и побијено око 2.500 Хрвата. А поручник-тененте Вићак каже друкчије. Он : „Читава зона уздуж маршрута одавно је под окупацијом партизана. Домаћи су добрим делом побегли и тако доказали да се цивилно становништво са њима саживело, зато су села и куће потпуно уништене." Је ли видите сада да је антикомунистичка милиција исто што и четници.

Оптужени: Ја мислим да није.

Тужилац: Ја не инсистирам. Идемо даље. Ви кажете да сте увек штитили муслимане. Молим вас је ли ово ваша лична бележница?

Оптужени: Не знам тачно.

Тужилац: (Моли свога помоћника да покаже оптуженоме бележницу).

Одбрана: Који је то докуменат?

Тужилац: Број не знам. Рекао сам већ пре. Тај докуменат је приложен накнадним поднеском.

Оптужени: Јесте, моја је бележница.

Тужилац: Ово је све вашом руком писано, ви кажете у једној вашој забелешци. Има овде још забележака, али се нећу задржавати. Него прочитаћу ово: „Потребно је још сада да се припреми иселјење муслимана у Турску или ма где ван наше територије. На дан устанка они ће бити сви покренути из ранијих насеља и то нико неће моћи спречити. У даном моменту сви муслимани има да буду покренути са својих огњишта. Они који су ближи хрватским властима - тамо. Главна да сви буду покренути". Видите, то је ваш став.

Оптужени: У којој години?

Тужилац: Па ви знате кад сте правили ове белешке.

Оптужени: Не знам богами.

Тужилац: Још ћу вам прочитати неке догађаје из ваше бележнице па ћете се присетити: „Др. Пинтеровић, секретар Мачека. Веза са Хрватима. Густав Крклец, књижевник. Веза да се ухвати преко

Мате Русковића. Капетан Младеновић био код Неде и добио од њега 100.000 динара." Шта значи код Неде? Је ли то код Недића?

Оптужени: Не знам.

Претседник: О коме је реч?

Тужилац: Капетан Младеновић, не знам како му је име, знам да је био командант Косјерићке чете, погинуо на Тометином Пољу.

Оптужени: Ја мислим да је он ухваћен и стрељан од Немаца.

Тужилац: Не, не, ја ћу доказати. Предрагу Веиновићу наређено да види за оружје које продају „Н“.

Оптужени: Куповали смо оружје од Немаца.

Тужилац: „Бугарска - Софија. Борис Делчев, Даскал Даскалова 4, Доне Васков други етаж. Рећи му да су га поздравила његова браћа Крсто и Радош.“

Оптужени: То је порука из Каира.

Тужилац: Је ли то веза у Софији?

Оптужени: Вероватно. Ја не могу да се сетим.

Тужилац: Овде су вам забележене све ваше везе.

Оптужени: Вероватно да је то Георги Деметров.

Тужилац: Јесу ли то само адресе?

Оптужени: То нису само адресе него и лозинке. Ја мислим да је то енглески канал, о коме сам ја говорио, за Пољску.

Тужилац: Овде стоји: „Радосав Ђурић је сам са партизанима. Они нападају. Напад на Чачак одгођен за три дана. *Једној чеши пар-Шизана враћено оружје да се не упоШреби у срезу Трнавском...*“ Значи то је 1941 година.

Оптужени: Ко зна кад је писано. Могло је да се пише и напред и назад.

Тужилац: Ово је бележница где се пишу текуће ствари.

Оптужени: У погледу исељавања муслимана моја је крајња намера била у моменту интеррегнума избацити све мањине, то јест све оне које доцније не би могли избацити а то су Немци, Мађари и Румуни.

Тужилац: Мени је стало да тачно прецизирамо од када је ова бележница. Овде је и Ђурићев извештај од 3/ VI о раду у Босни.

Оптужени: Он је ишао у Босну 1942 године.

Тужилац: Даље у бележници стоји: „У штабу код Јездимира Дангића прави хаос. Не зна се ни ко пије ни ко плаћа. У материјалном погледу такође хаос. Од пет милиона остало је 200 до 300 хиљада дин. Организација никаква. Богдан Дакић је Аћимовићев човек.²⁵⁷ Раније ЈРЗ.“

Бранилац Јоксимовић: Је ли то лични бележник?

Тужилац: Дакле можете ли да се сетите из које је године бележница?

Оптужени: Ја мислим из 1941, 1942.

Тужилац: Значи то је ваш став према муслиманима још онда.

Оптужени: У прво време на Равној Гори, после покоља који су извршиле усташке власти и после пете колоне која је образована у земљи уласком Немаца, ја сам сматрао у то време да апсолутно

мањине нарочито са севера, Немци, Мађари и Румуни имају бити у интеррегнуму избачени из земље.

Јавни тужилац: А муслимани такође?

Оптужени: Ако се каже исељавање муслимана у Турску, онда то може бити само са османлијама.

Тужилац: Је ли то био план Драгише Васића?

Оптужени: Ми смо о томе разговарали али не могу да кажем.

Тужилац: Да ли је био план Српског културног клуба у Београду?

Оптужени: Могао би да буде.

Тужилац: И сами сте забележили као свој?

Оптужени: У току првих догађаја сматрао сам да Немце, Мађаре и Румуне треба избацити.

Тужилац: И муслимане такође? То је тадашњи ваш став.

Оптужени: Турска може примити само османлије праве али не може примити друге.

(Тужилац му потом предочава забелешку о клању на мосту у Фочи и на Горажду).

Оптужени одговара: То је моја забелешка коју нисам давао командантима. То је забележено за моменат интеррегнума.

Тужилац: Сада даље да видимо. Ви сте изјавили досада неколико пута да је Јован Шкава продао партизане, а не предао?

Оптужени: Продао.

Тужилац: Је ли он ваш командант?

Оптужени: Није.

Тужилац: Ви сте изјавили да је њему Брајевић издао наређење за то?

Оптужени: Ја не знам.

Тужилац: Ви сте рекли да се он ставља под слово „З" због продаје партизана, а ја имам једно писмо Брајевића у коме каже да је он стављен под слово „З" и запознаје. Он каже „вапај једног националног борца." Он каже да није стављен под слово „З" због продаје партизана. Ја ћу вам прочитати писмо које се односи на то. Ви сте у једној депеши изјавили он је стављен под слово „З" због мајора Мишића, а он вам прича и правда се па каже: како ја могу одговарати за Мишића. То је било пре претреса Равне Горе од стране Немаца. У писму стоји „Долазак немачких трупа у Мионицу сачекао је мајор Александар Мишић и Иван Фрегл, споразумели се па чак и сликали.

Оптужени: Ја не знам.

Тужилац: Видите како је Мишић прихватио Немце па су после Мишића Немци одвели и стрељали колико је познато.

Оптужени: Стрељали су га.

Тужилац потом цитира писмо у коме Брајевић каже: „Први сусрет између Мишића, Фрегла и Немаца давао нам је наде да ће нас оставити Немци на миру. Али смо се ту преварили. Немци су опколили Мионицу и ја сам покушао да одред повучем у правцу Доње Топлице и под командом поручника Матића упутио сам први одред, али у Вртоглави смо наишли на стрељачке немачке

стројеве па смо се вратили у Мионицу. Ту су нас Немци претресли и отерали за Ваљево мене и 33 моја четника са оружјем.

Тужилац: (чита) „6 или 7 децембра 1941 године обавештен сам у последњем случају да немачке трупе наступају стрељачким стројем и са моторизацијом ка Равној Гори. Нисмо имали телефонске везе из вароши Мионице. „Даље прича: како је он јавио телефоном Александру Мишићу, али он није хтео да се склони с обзиром на ранији његов састанак са Немцима. - Је ли вам то познато"

Оптужени: Није. Ја томе документу не верујем. Не верујем да је Мишић био доле на састанку с Немцима.

Тужилац: Али има сведока из тог времена који ће то посведочити.

Оптужени: Ја не знам. То је била његова кукњава.

Тужилац: Дакле, није због предаје партизана стављен под слово „3“?

Оптужени: Пошто нисам тада имао везе са владом директно, него преко Енглеза, говорио сам да не треба износити прљави веш на јавност, да се види каквих има људи. И због тога ја сам га осудио на смрт због дела издаје Мишића.

Тужилац: Па јесте ли га убили?

Оптужени: Нисам.

Тужилац: Јесте ли ви лично допустили да он прави каме за ваше црне тројке?

Оптужени: Нисам.

Тужилац: Ево ваше депеше. Ви сте казали: „Он је Пећанчев војвода, задужио нас је, искористите га за израду кама."

Оптужени: Ја нећу да откријем шта се тим намеравало. Ја мислим да је он после тога побегао.

Тужилац: Је ли ово знак слова „3“? (показује знак оптуженоме)

Оптужени: То су разне комбинације које су многи правили.

Тужилац: Ја имам други докуменат који се вама упућује са великим знаком слова „3“.

Оптужени: Не знам. Знам да је Цека Ђорђевић имао три стана у Београду због слова „3“, и да је у трећем стану, када је подигао покривач, нашао опет слово „3“.

Тужилац: Ви сте поменули Цеку Ђорђевића и Милоша Масаловића из Београда, поменули сте до сада укупно свега пет љотићеваца са којима сте имали личних зађевица. А зашто нисте убили Милана Недића, највећег ноторног издајника, него сте с њиме преговарали, када је дошао на састанак с вама, и правили споразум?

Оптужени: Ја сам о томе говорио.

Тужилац: Нисте га стрељали, него сте објединили његове снаге; прикључили сте његову стражу.

Оптужени: Ја је нисам објединио. Она тада већ није била под његовом командом.

Тужилац: А Јботићеве снаге?

Оптужени: Оне су се тамо налазиле и требало је да се изврши попуњавање.

Тужилац: А јесте ли преко радио Лондона ставили Недића под слово „3“?

Оптужени: Не знам.

Тужилац: А ставили сте Цеку Ђорђевића који је и убијен. Ко је већи злочинац Цека или Недић?

Оптужени: Не зна се ко је већи.

Тужилац: Ко је био на врху квислиншког апарата?

Оптужени: Недић.

Тужилац: Када сте друге издајнике стављали под слово „3“, зашто нисте ставили Недића?

Оптужени: Ја не знам да ли сам га ставио или не.

Тужилац: Је ли Недић имао веза са емигрантском владом?

Оптужени: Ја не знам. Бошко Костић²⁵⁸ је покушавао неколико пута да иде.

Тужилац: Је ли одлазио до Каира?

Оптужени: Ја сам га оптужио преко наше депеше, али то није помогло, и чудно сам се како се могао вратити.

Тужилац: Па како се вратио?

Оптужени: Вратио се правилно.

Тужилац: Ко је био Бошко Костић?

Оптужени: Лични секретар Љотићев²⁵⁹

Тужилац: Правилно. Како се ви добро сећате таквих ствари. Молим, видите још једну ствар. Ово је књига ваших депеша, ваш рукопис, ја сам вам јуче показао. Ево једне депеше у којој се каже: „У Ариљском срезу има комуниста, морате их ишчистити једном за свагда. Ступите у везу са Божом Јаворцем и позовите га да вам помогне у чишћењу. Исто тако и Манића. Нека вам и он у томе помогне.“ То је командант пожешког одреда?

Оптужени: Манића сам једва сменио.

Тужилац: Какав је Манић био човек?

Оптужени: Лудак.

Тужилац: Дакле, видите, ви овде наређујете Љутици. Ко је Љутица?

Оптужени: То може да буде Дача Симић²⁶⁰.

Тужилац: Наређујете њему да он у Ариљском срезу очисти...

Оптужени: Борбом.

Тужилац: (наставља) и да се повеже са Божом Јаворцем.

Оптужени: Божо Јаворац био је дивљи и тек кад је дошао у Црну Гору, када га је народ на то натерао, он је пристао да слуша. Међутим, кад се вратио у Србију, ухваћено је писмо, покушао је да нас изда Немцима. Он је због тога убијен.

Тужилац: Али ви сте га примили и поставили за команданта јединице.

Оптужени: То је било доцније. Он је држао свој крај око Катића. Али и доцније није хтео никога да слуша, па ни командант бригаде није имао право да уђе на његову територију.

Тужилац: А је ли Божо Јаворац побио огроман број људи у околини Ивањице?

Оптужени: Ја то не знам.

Тужилац: Како сте могли таквог злочинца и крволока примити под своју команду?

Оптужени: То је могло бити само привремено.

Тужилац: А да ли сте осуђивали његов рад?

Оптужени: Јесам. Он је држао један крај и у томе крају, и доцније када је формално признао власт, није радио. Има депеша из којих се види да се Урош Катанић жали и тражи да се он на сваки начин ликвидира.

Тужилац: Ево једног другог вашег наређења, којим, као министар војске и морнарице, 30 септембра, када се он ставио под вашу команду, распоређујете четника, резервног наредника, војводу Бошка за команданта јуришних батаљона с тим да буде под непосредним надзором Уроша Катанића, и да у свему извршује његова наређења. Јачина Јаворчевог одреда биће 400 људи, што ће према потреби регулисати командант бригаде. То је било 30 септембра 1942 године, а ево ви 13 јануара 1943 године наређујете Рафаилу, виа ЈБутица, следеће:

„У срезу Ариљском има комуниста. Морате их ишчистити једном за свагда. Ступите у везу са Божом Јаворцем и позовите га да вам помогне у чишћењу. Манић нека такође помогне.“

Оптужени: То је било у јужном делу среза.

Тужилац: Молим да нам кажете да ли је то ваш потпис и ваш рукопис?

Оптужени: (разгледајући књигу депеша) Ово је мој потпис, мој рукопис.

Тужилац: Ко је био Мило Ракочевић?

Оптужени: Не знам.

Тужилац: У Херцеговачкој четничкој војној формацији и тај командант пише вама лично: „Чика Ђоки где буде“.

Оптужени: Ја мислим да је Ракочевић био на Вучјем Долу.

Тужилац: Он вам шаље један извештај; молим вас да ми то објасните? „Где се појави најмањи неред или побуна одмах са људством угушити... ЈБудство је добро опремљено и наоружано... Храпу добијам од Италијана... Командант оперативне јединице дао ми је овлашћење да по сваку цену уништим све оне који су против наше организације... Свим својим силама са људством које је под мојом командом настојим да се олош по сваку цену уништи... Војна је дисциплина доста добра... Помоћу тројки ликвидирам комунисте из дана у дан и на јавном месту... Остаци комунистичке партије сваког дана су све мањи... Италијани ми излазе доста у сусрет у погледу одећа а исто тако обећавају помоћ и у храни и обући...“ То је ваш командант, потпис је његов, све је оригинално, нема подметања, вама је лично упућено, морало вам је доћи у руке. И као што видите, каже се: „Италијани хране, Италијани одевају, а они, како кажу, уништавају остатке комунистичке партије, којих је како кажу, све мање. „Јесте ли о томе били обавештени?“

Оптужени: Ја не знам тачно. Знам да сам затекао такво стање у Црној Гори, да је тамо била развијена борба углавном између зеленаша и бјелаша више него све остало. Ту је Баћовић нешто мешао да би тај крај припао њему, а не Баји Станишићу. Нешто се сећам да је било распре око тога.

Тужилац: (Показује му један докуменат) Чији је то потпис?

Оптужени: Овде стоји Баћовић али овако се он не потписује. Његово „Ђ“ друкчије је било. То ми је показивано и на саслушању.

Тужилац: Је ли то Баћовићев или Остојићев извештај?

Оптужени: Не знам.

Тужилац: Ја мислим да је баш Иштван-Баћовић - то је једном руком писано. Ево шта се овде каже: „... Наредио сам да се сви сумњиви комунисти на територији ЈБубушке и Требињске бригаде одмах путем тројки ликвидирају. ... Да се Сава Обрадовић стави под слово „З“. Значи ли и сад слово „З“ заплашити.“

Оптужени: Они су зато тако узимали што је преко радио ЈТондона тако било јављено. Што се тиче мене ја сам под словом „З“ сматрао само оне који су дубоко били запливали.

Тужилац: Овде се даље каже: „да се лише чина Јеврем Илић; поручник Новак Аћимовић; Белица; Перуновић, учитељ велики је зликовац...“ Јесте ли слали овакве предлоге за Лондон?

Оптужени: Само у једном акту.

Тужилац: Ја имам три или четири документа.

Оптужени: *По доласку у Црну Гору истакли су ми велики број убистава која су извршена од стране партизана у Црној Гори.*

Тужилац: Јесте ли кога предложили за одликовање од сарадника са окупатором?

Оптужени: Ја нисам тада кад су предложени имао појма о томе.

Тужилац: Чији је молим вас ово потпис? Ја не инсистирам баш на томе да одговорите кад имам документа у рукама а ви како хоћете.

Бранилац Јоксимовић: Треба да знамо тачно који је докуменат.

Оптужени: То је мој потпис.

Тужилац: Ваш потпис. Ви пишете Баји Станишићу: „Драги Бајо, 20 јуна 1943 године изештен сам да на територији старе Црне Горе влада керенштина. Потребно је уништавање комуниста и зеленаша нарочито на територији Никшићког среза.“ Шта је то керенштина?

Оптужени: Слаб рад. Бајо је играо само покера. Наређења која сам њему давао морала су бити сувише строга, јер иначе не бих урадио ништа.

Тужилац: Морам прочитати цело писмо јер се овде не помињу зеленашке снаге и нису у питању зеленаши.

Овде се калсе: „... влада керенштина.“ По вашем мишљењу шта је керенштина у погледу уништавања комуниста?

Оптужени: Не, него уопште.

Тужилац: У погледу уништавања комуниста керенштина је везана за тај појам. Откуда та реч? Од чијег имена долази реч керенштина?

Оптужени: Ја знам од чијег имена - од Керенског. Пребацивали су му пријатељи што је само говорио а није ништа радио.

Тужилац: Сад даље у погледу уништавања комуниста кажете да је било лабавости.

Оптужени: Не, ништа није радио.

Тужилац: Даље **СБ КЗЖБ**: Тако су четници ухватили два опасна комуниста код Никшића Балетића. Један од ових пуштен је исто вече кад је ухваћен а другог зликовца отели су комунисти у Стуби од националиста. Четник Коста Милић пустио је увече из затвора пет разбојника осуђених на смрт. Ови разбојници требали су сутра бити осуђени и стрељани. Тај кључар Милић ухваћен је доцније. Суд каже да уредба не предвиђа овакав случај и да се мора сачекати и његова радња судити. Шестог новембра пуштено је из затвора 15 разбојника. Пустили сте још комуниста. Кога ви називате разбојницима? Називате разбојницима заробљене партизане?

Оптужени: Мене је о том мислим обавештавао Булатовић, он је радио на томе. Булатовић је долазио лично код мене и ја сам тога човека који је штитио партизане хтео узети за начелника судског одељења. Они су сви скочили на мене. Причали су да је то спасавање из тога затвора требало да иде на други начин, да припадне код Баје а не да буду стрељани од Италијана.

Тужилац: *(Чита)* „7 комуниста састали су се са тројкама и после расанка дали им веру да неће пуцати један на другог.“

Из једног реферата националног пододбора у Грахову можете видети још друге појединости и документоване чињенице које откривају слободно кретање комуниста итд. Сем тога из свих срезова старе Црне Горе тражено је да се ставе под команду Ђуришића наводећи да се тамо сувише благо поступа са комунистима и да треба врло брзо рашчистити са керенштином. Знамо како вам као правом националисти овакви случајеви тешко падају на срце и колико вам је стало до тога да се униште они зликовци који су немилосрдно мучили мукама и убијали наш народ.

Оптужени: Били су убијени.

Тужилац: Је ли од Баје?

Оптужени: Од партизана.

Тужилац: Јесу ли сарађивали партизани са окупатором?

Оптужени: Нису:

Тужилац: Јесу ли ваши команданти сарађивали са окупатором?

Оптужени: Јесу.

Тужилац: Зар партизани нису имали право убијати издајце народа и слуге окупатора? Зар нису имали право убијати?

Оптужени: Масовно, с.у.убијади.

Тужилац: Како је дошло до разлаза у Црној Гори?

Оптужени: После нашег доласка у Црну Гору.

Тужилац: То ће документа доказати.

Тужилац: Тај ћу вам докуменат показати доцније. Само молим вас да једно имате у виду, стално се говори: треба чистити, чистити и само чистити.

Оптужени: Ја не кажем: убијати. (Буран смех).

Тужилац: Па добро, нека буде и чистити. Видите како ви Баја гоните на злочине.

Оптужени: Ја њега не гоним на злочинс, него на рад.

Тужилац: Овамо се увалио у сарадњу са Италијанима, а ви га још гоните на злочине.

Оптужени: Ја сам њега гонио на рад. Он је седео у Острогу и стално играо покер.

Тужилац(ГТСГбраћа се оптуженом) Чији су ово потписи? Ја са вама волим разговарати кад имам ваше потписе.

Оптужени: (Гледа докуменат) Ово је мој потпис.

Тужилац: А с друге стране.

Оптужени: (Посматра докуменат) Изгледа да је мој... Мој је потпис. (У дворани жагор).

Тужилац: Је ли печат ваш?

Оптужени: Он може да се прави.

Тужилац: 'Али потпис не може.

Бранилац оптуженог, адвокат Јоксимовић: (Обраћа се оптуженом) Ваш потпис или не?

Оптужени: Мој.

Претседник: Ваш потпис?

Оптужени: Да, мој.

Бранилац: Који је то документ?

Тужилац: Накнадно приложени докуменат бр. 12. Ово је било већ стављено одбрани на расположење.

Бранилац: Ми немамо тога документа у својим рукама.

Тужилац: Молим вас, Суду је предато.

Претседник: (Одговара браниоцу) Имате.

Тужилац: (Обраћа се оптуженом Михаиловићу) Ви у овом документу наређујете команданту Горске Гарде Њ.В. Краља за Космајски корпус. Кажете овако: „У Шумадији комунисти су успели једино да у области Смедерева задобију своје симпатизере и да помоћу њих одржавају комунистичке групе под оружјем. Ове групе се крећу и постижу по неколико стотина бораца, као што је био случај за време бомбардовања Београда. У последње време ове групе постају активније, врше нападе и тако даље." Е, сад, стоји овако: „Наређујем на основу свега тога." Пре тога кажете: „Неопходно је потребно да се ове групе униште што пре, као и њихови симпатизери." Уништити симпатизере, значи ли то преселити их из среза у срез?

Оптужени: Не, не, али не значи уништити их. (Смех у дворани).

Тужилац: Да ли то можда значи придобити их за себе?

Оптужени: Не, не. Може бити и тако... (Поново буран смех).

Тужилац: (Чита текст из документа) „Ово је већ крајње време да се учини, а то ће се постићи само ако се наше јединице, које треба ово да изврше, чврсто повежу међу собом и да поведу међусобно повезане акције по једном плану. У овом циљу издато је већ наређење од стране Врховне команде да мајор Светислав Трифковић, командант Авалског корпуса, обједињава ове акције са снагама Авалског корпуса, Смедеревског и Рудничког корпуса и корпуса Горске Гарде Њ. В. Краља. Ради веће прецизности и управљања свим деловима, којима ће издавати наређења мајор Трифковић то наређујем:

1) да се образује привремена команда шумадских корпуса са задатком чишћења и дефинитивног уништења комунистичких група и симпатизера на територији ниже наведених корпуса. У састав привремене команде шумадских корпуса улазе: Авалски, Смедеревски, Руднички, Опленачки и Космајски гардиски корпус.

2) Надлежност ове привремене команде шумадских корпуса биће искључиво акција против комуниста на означеној територији." Дакле, оптужени Михаиловићу, искључиво акција против комуниста на територији где су Авалски, Смедеревски, Руднички, Опленачки и Космајски корпуси.

Оптужени: То је привремена организација...

Тужилац: Зашто ти корпуси немају искључиви задатак напада на Немце? Ово је 25 јуни 1944 године пред слом Немачке и зашто не прелазите у акцију?

Оптужени: Зато што ми треба Србија.

Тужилац: Ко вам је то казао да вам треба Србија?

Оптужени: То ми је дошло из иностранства: да Србију као језгро и здраву морам сачувати за главну акцију.

Тужилац: Ко вам то поручује из иностранства?

Оптужени: Влада.

Тужилац: И ко још?

Оптужени: Мак Дауел.

Тужилац: Ви овде искључиво кажете само уништити комунисте, и никаква друга акција.

Оптужени: То је једна привремена формација која је требало да прође кроз терен. Да се разумемо: војничка наређења не издају се у форми неког књижевног рада или нешто тако слично (у дворани буран смех). Таква је техника наређивања у војсци, употребљавају се оштре речи да се натера на рад.

Тужилац: На прошлом претресу члановима вашег националног комитета Драгутин Кесеровић **КУЖБ**. „Ја сам стрељао, убијао, али ја сам добијао наређења од Драже: уништити, дефинитивно уништити". - Кесеровић је онда говорио: „Ја нисам крив, крив је Дража". - Шта значи дефинитивно уништити?

Оптужени: Кесеровић је раније био код Косте Миловановића-Пећанца. Т.....-

Тужилац: И ви сте га примили?

Оптужени: Примио сам га.

Тужилац: Је ли одликован?

Оптужени: Јесте.

Тужилац: Је ли унапређен?

Оптужени: Јесте.

Тужилац: Од вас?

Оптужени: Од мене, јер је учествовао у борбама.

Тужилац: Пазите даље шта ви кажете, тачка 3, други став: „Мајор Трифковић биће одговоран за успех, а преко Трифковића и сви остали команданти.“ А ви сте казали да нисте имали утицаја на своје команданте?

Оптужени: Заповест се издаје војнички.

Тужилац: (чита): „Ово важи и за групу дворске гарде, а преко Трифковића и за све остале, па овлашћујем мајора Трифковића да може образовати преки војни суд у привременом шумадиском корпусу. За сваки случај неизвршења задатка било којег старешине из наведеног корпуса.“ Значи да Трифковић суди тим командантима?

Оптужени: Јесте.

Тужилац: Зар није то осигурање извршења вашег наређења?

Оптужени: Кад се издаје заповест, издаје се војнички.

Тужилац: Није то само форма то је техника. Је ли ваша организација била централизована?

Оптужени: Ја сам покушавао да централишем.

Тужилац: Јесте ли дириговали ви из ваше команде?

Оптужени: Требало је.

Тужилац: На крају се каже: „Скреће се пажња свима командантима: „крупним словима-на“, које се односи ово наређење да га спроведу и строго изврше. Имати у виду да од овога зависи сигурност операција, које треба да се развију са наше стране на друге стране. Команданти у својој надлежности морају да образују преки суд.“ Признајете ли ви да сте издавали наређење за дефинитивно уништење комуниста, а јуче смо рашчистили да се ту не подразумевају само комунисти него и остали. Је ли код вас било уобичајено да за партизане употребљавају ваши команданти реч комунисти, јер су они називали сваки одред „комунистичка бригада“ и тако даље?

Оптужени: Јесте.

Тужилац: Признајете ли да сте 23 јуна 1944 године издали наређење Петом вашем корпусу да на територији Шумадије приступи уништењу партизана, ненаоружаних присталица партизана?

Оптужени: Уништење, наредба је била таква, нисам казао убијање. А сви су војници треба да разумеју какав је поступак према своме становништву, према заробљеницима, они морају да знају.

Тужилац: Је ли вам познат случај покоља око 80 сељака и сељанки и деце сељачке у селу Вранићу?

Оптужени: Познато ми је из Недићеве штампе.

Тужилац: Зар ТШГГиС—Извештава

Оптужени: Није.

Тужилац: АГЖиван Лазовић?²⁶¹

Оптужени: За"Живана Лазовића дошла је читава делегација из тога краја, чак и судије, и тврдили да Мије истина што се за њега проносхОГТражилТГсу"^^

Тужилац: Зар ниСте имали могућности да то проверите?

Оптужени: Знао да сам вршио извиђања.

Тужилац: А да ли вам је познато да су у Друговцу, и то је село у Шумадији, убијена око 83 лица?

Оптужени: То сам из оптужнице видео.

Тужилац: А зар раније нисте знали? То је толико крупна ствар да је узрујала читав српски народ. Ви сте могли раније говорити: Кољем муслимане, кољем Хрвате, а кад сте почели клати Србе, то је српски народ узбудило. Београд је био узбуђен због тога покоља.

Оптужени: То су огромне грешке.

Тужилац: Признајете да суЈгрешке. Ви ћете имати прилике да се суочите са једним старцем, који је сачувао колевку кроз коју су четници пуцали, и чува је као успоШНЗГГа""СШ5зу^ородицу од 7 чланова која је сва убијена. Ја ћу још довести сведоке са ранама на глави, који су остали живи.

Оптужени: Ја нисам знао.

Тужилац: Да ви нисте издали наређење за те операције?

Оптужени: То је било војничко наређење.

Тужилац: А пре овога наређења?

Оптужени: Не знам. Наређења о убијању нисам давао.

Тужилац: Сетите се. Може важтедесИТида вас документа дотерају у незгодну ситуацију?

Оптужени: Не знам.

Тужилац: Да ли сте наредили такве операције?

Оптужени: Такве операције нисам издавао и не верујем.

Тужилац: Видите други истражни материјал, не морам да наводим ваше депеше. Сведоци ће посведочити о покољу у Вранићу, који је био ноћу између 20 и 21 децембра 1943 године, а у Болечу... у Вранићу 72 лица, а у Болечу 20 лица. У Вранићу је покољ био ноћу 20 и 21 а у Болечу 21 децембра 1943 године. Један дан за другим. Пазите молим вас. Ви сте издали наређење: „Сегед, Киш, Рас-Рас, Дог-Дог и Ромел." Ко је то?

Оптужени: То су шифре.

Тужилац: Рас-Рас је Калабић, Киш је Лазовић. Ви овде кажете: „Наш Авалски корпус са срезовима~Троцка, Врачар, Умка спава дубоким сном. На свим областима у непосредној близини Београду накотили су се комунисти и њихови симпатизери. Наређује се командантима и то: мајору Михаилу Јовановићу, капетану Лазовићу, капетану Николи Калабићу, даље Владимиру Комарчевићу у Рудничком корпусу, да најенергичније, са југа на север... чистећи успут и све срезове, нарочито срез Космајски, нарочито је важно што пре очистити срезове Гроцка и Умка. У исто време честитам чин капетана Живојину Лазовићу и Николи Калабићу.

Указ је изишао 1 децембра, а биће унапређења још за заслуге. О предузетим акцијама извештавати стално и остале." Ово је ваша депеша од 5 октобра. Пазите даље. Број 788 од 17 новембра ви кажете: „Космај мора да се очисти по сваку цену. Радите према ситуацији да се Космај, па све до Београда, што пре очисти."

Оптужени: То су организационе ствари.

Бранилац Јоксимовић: *Немамо појма о Шим документима. Дај-Ше њихов број. Ми морамо да знамо.*

Тужилац: *ЧиШан је јуче...*

Бранилац Јоксимовић: *КажуШе број?*

Тужилац: *ПокажиШе му који је број да се одмах не револШира. Забележите. Не могу ја вама сваки час подносити документе.*

Претседник: *Реците број документа да одбрана може да запише.*

Тужилац: *ИмаШе времена па прегледајте докуменШа.*

Помоћник тужиоца (чита): „23 новембра Бакомо Вили."

Тужилац: Бакомо је Трифковић, Вили - Саша (Александар Михаиловић).

Оптужени: Зато што није имао станицу.

Тужилац: Тачно.

Помоћник тужиоца: (Чита) „Примили смо по куриру ваше извештаје од броја 1 до броја 3. Настаните да ваш корпус потпуно очисти од комуниста. Не треба дозволити трошење муниције."

Тужилац: Мало пре смо читали овај докуменат. Ви наређујете, дакле у октобру, издајете овакво наређење својим командантима и ви имате у Вранићу у децембру овакву акцију... Петог октобра издали сте наређење, па сте потврдили кратком депешом која је приложена под бројем 407: „Космај мора да се очисти по сваку цену. Радите према ситуацији да се Космај, па све до Београда што пре очисти." Пазите сад. Они овако остварују: у Вранићу закољу 72, у Болечу 20 сељака. Пазите даље. Ви издате 18 јануара 1944 под бројем 546 до 548 за Доб-доб и Ком-ком наређење: „Страховита неактивност код старешина Авалског корпуса. Живан Лазовић мора да дође да би показао шта се може да уради. „Видите, видите, Живан Лазовић је поклао у Вранићима и Болечу, а ви њих упозоравате да је Живан Лазовић морао да дође да би им показао шта може да се уради.

Оптужени: То не значи да сам ја знао шта је урађено. Живан Лазовић је радио оно што је хтео.

Бранилац Јоксимовић: Живан Лазовић нема везе са Вранићем.

Тужилац: То ћете ви доказати.

Бранилац Јоксимовић: Ја ћу вам то доказати.

Претседник: Без упадица.

Тужилац: (чита): „У многим селима народ уопште није знао за нашу организацију"... Затим ређате даље: „Ето, то је досадашњи резултат нашег рада. Не може више тако да буде. Све ћу да вас посмењујем, а цео Авалски корпус ћу да растурићу..."

Тужилац: Видите, ви сте овде казали, ја нећу све прочитати, да народ не зна за вашу организацију, затим говорите о врачарској

бригади, чак сте и то знали, даље кажете да је настањен близу Немада да би га могли штитити, онда се говори о неком унутрашњем сукобу: посвађали су се пешадиски капетан Стева Старчевић са конкурентом. Видите, како кажете, све ћете да их посмењујете што не раде како треба...

Оптужени: И покушао сам да их сменим...

Тужилац: Али, не смењујете их зато што су ово радили, него зато што не раде као Живан Лазовић...

Оптужени: То ја нисам знао. Чим сам дознао за Живана Лазовића наредио сам смену. То мора бити и у мојим депешама.

Тужилац: А је ли смењен, је ли осуђен?

Оптужени: Нисам могао, али је био у евиденцији. Тада је дошла код мене делегација свештеника, судија...

Тужилац: Зната77«5лега "ХбкТ5ПШбвТ7у7 да је Живан Лазовић то извршио успут.

Бранилац Јоксимовић: То није тачно.

Претседник: Молим да саслушате оптуженог Михаиловића.

Оптужени: У погледу убистава не знам, а у погледу батињања народа знам и наредио сам да се смени, али је дошла једна делегација свештеника, судија и других, било је 30 до 50 људи, и тражили су да се ни по коју цену не смени.

Тужилац: Да л нате имена нектпгделегата?

Оптужени: Само да кажем, дозволите да завршим, после ми је тешко да се сетим. Ја сам појединце од тих људи звао код себе да не би пред скупом открили шта су мени рекли. Ти појединци су требали мени насамо да кажу да ли је истина или не за Лазовића. Како сам ја могао да спроведем судски процес у једној земљи под окупацијом да би се доказало, али сам сматрао да ће ми ти културни људи рећи истину.

Тужилац: Добро, мени је довољно то што сте објаснили. Слушајте, оптужени Михаиловићу, да ли је Трифковић пред покољ у Вранићу долазио код вас? —•

Оптужени: Слао сам да дође до мене, па се ни^е могло успети.

Тужилац: Он к&жеТ^Молимда се позовем на реферисање у Врховну команду", већ после 19 децембра, а покољ је био 20-21, а у Вилићу 26 децембра 1943. Он каже: „Молим да се позовем на реферисање у Врховну команду. У случају спречености молим да се прими мој заменик. Примио сам депешу 961 од 23/X1 - и по њој ће бити поступљено. Чишћење комунистичких јатака врши се на велико".

Тужилац: Да ли сте овако били обавештени?

Оптужени: Не.

Тужилац: Да ли вам је познато да је у селу Друговцу 29 априла после наређења од 18 јануара дошло до покоља 73 лица сељака, сељанки и деце? У селу Друговцу, Округ београдски.

Оптужени: Не.

Тужилац: Ја сам завршио испитивање.

Претседник: (Објављује прекид претреса на 10 минута). Претрес је прекинут у 12.10 часова и настављен у 12.27 часова.

Претседник: Наставља се претрес, уведите оптуженог Михаиловића. (Уводе оптуженог Михаиловића).

Тужилац: Друже претседниче, ја хоћу само да исправим једну нетачност. Господин Јоксимовић има право, да Лазовић није извршио покољ него Трифковић. То је тачно, ја сам размотрио документа.

Бранилац Ђонових: *Мило ми је.*

Тужилац: Трифковић је тражио 19-ог уочи покоља да га прими Михаиловић на реферисање.

Бранилац Јоксимовић: После 19-ог нема везе са догађајем 20-ог - 21-ог. Ту је чувени Зека играо важну улогу. Једна самовољна акција.

Тужилац: Извршена уз знање и одобрење.

Претседник: Одбрана изволите ако имате питања.

Бранилац Ђонових: Колега претседниче, пошто се, како изгледа, данас завршује саслушавање оптуженог Михаиловића, одбрана моли Суд, да би могла средити извесне податке, да јој Суд изиђе у сусрет и, према томе, предлаже прекид претреса за два дана, да би могла тачно прегледати материјал који још није прегледан, да би прегледала и средила стенографске белешке и да би могла дати посебна питања по материји која је ових дана доста брзо и темељно прођена, тако да нисмо могли ни стигнути да средимо своје забелешке како треба.

Претседник: (Обраћа се тужиоцу): Бранилац оптуженог, адвокат Ђонових, предлаже да се претрес прекине и одложи за два дана. Изјасните се дакле, јавни тужиоче.

Тужилац: Ја се противим предлогу и то сасвим из разумљивих разлога. Испитивање Михаиловића је при крају и мислим да данас треба да буде завршено. Сутра треба да се наставља испитивање и другог из следећих оптужених. Има још један део поступка, доказни поступак, у коме ће бити читана документа, саслушани сведоци, кад ће оптужени Михаиловић моћи да се испита у вези са документима и сведоцима скоро о свим околностима о којима је до сада испитан, јер све околности које се односе на испитивање Михаиловића у оптужници су унете или из писама, докумената нађених у његовој архиви, или његовим архивама, или из архива немачких, италијанских, усташких, бугарских итд. или из исказа сведока који ће бити саслушани овде на претресу. Према томе мислим да би одлагање за два дана значило потпуно неосновано одуговлачење претреса.

Бранилац Јоксимовић: *За одбрану не.*

Претседник: Тужилац се противи предлогу браниоца Ђоновиха. До доказног поступка одбрана има могућност да темељно простутира материјал, јер неће бити окупирана.

Бранилац Јоксимовић: *Ми морамо пратити претрес и даље. То је цела ствар. Ми смо слагали материјал. Дотле би се нешто одморио и оптужени Михаиловић.*

Тужилац: Ои ни сада није уморан. Дневно ради шест сати а остало време се одмара.

Бранилац Јоксимовић: *Овакав претрес не би смео да траје четири до пет сати. За нас је заморан а камоли за њега.*

(Суд већа).

Претседник: Суд је донео решење да се одбија предлог одбране браниоца Ђоновића да би се претрес прекинуо и одложио за два дана са разлога што је материја до сада довољно извиђена, а спровођењем доказног поступка одбрани се пружа могућност да ствар свог браћеника до у најситније детаље у потпуности проучи. Изволите са питањима.

Бранилац Ђоновић: *Добро, ми ћемо у Шаквим приликама гледати да наравно да питања која неће бити можда у свему довољно релевантна за саму материју ...*

Претседник: Суд неће ни дозволити питања која нису релевантна.

Бранилац Јоксимовић: *Ипак има више или мање релевантних питања.*

Претседник: Суд цени умесност или неумесност релевантних питања.

Бранилац Јоксимовић: *Ни једно нерелевантно питање неће бити постављено.* У записник је било уведено да је предлог одбране оно што је рекао Ђоновић. Ја вас молим да се стави да је то заједнички предлог одбране.

Претседник: Одбија се предлог одбране. Пишите у том смислу да се одбија предлог обојице бранилаца Михаиловића.

Бранилац Ђоновић: Оптужени Михаиловићу, ми смо овде чули како су се поједини квислиншки сарадници стављали под слово „3“. Да ли би могли рећи како се скидало то слово „3“? Да ли је било случајева да је оно скидано и ко је био надлежан да скине то слово „3“?

Оптужени: То слово „3“ требало је једино да се скине преко радио Лондона.

Тужилац: Ја нисам чуо.

Оптужени: Преко радио Лондона једино је могло бити скинуто и важило је само за оне за које је објављено преко радио Лондона.

Бранилац Ђоновић: Да ли се десило да ви јавите радију да се скине неко слово „3“, а оно није скинуто?

Оптужени: Не знам.

Бранилац Ђоновић: Ко је био надлежан да јави Лондону да скине слово „3“?

Оптужени: То се чинило једино преко мојих станица.

Претседник: То смо питање рашчистили.

Бранилац Ђоновић: Хтео сам чути да ли је то лично оптужени радио или је то радио у штабу неки сервис који је био надлежан за решавање таквих питања.

Претседник: То је питање рашчишћено изјавом оптуженога да је он био шеф тројки у Југославији, он је јављао за стављање под

„3", према томе и обрнуто. Он је јављао и за скидање и не знам зашто се задржавати пред таквом непотребном ствари?

Бранилац Јоксимовић: Михаиловић је овде изјавио да је била посредни мистерија.

Претседник: Која се поклапа са Михаиловићем у једном истом лицу.

Бранилац Јоксимовић: И да она не постоји као физичко лице - он је тако овде изјавио.

Бранилац Ђонових: Оптужени Михаиловићу, овде је било доста речи о муслиманима у долини Лима. Како су се муслимани у долини Лима држали према партизанима, а како према четничким одредима.

Оптужени: Подједнако.

Бранилац Ђонових: Ко је наоружао муслимане у долини Лима?

Оптужени: Наоружали су их Италијани.

Бранилац Ђонових: Против кога?

Оптужени: Као своју милицију.

Бранилац Ђонових: Да ли против четника или против партизана.

Оптужени: Против свих.

Бранилац Ђонових: И против партизана и против четника?

Тужилац: Само што су наоружали и четнике.

Претседник: Молим вас, друже тужиоце...

Бранилац Ђонових: Колики је број био наоружаних муслимана?

Оптужени: Врло велики. Сва муслиманска села била су у милицији.

Бранилац Ђонових: Јесте ли рачунали да су то борбене трупе.

Оптужени: Потпуно борбене трупе које забрањују пролаз и које пале свуда српска села на десној обали Лима исто тако и у Саниаку.

Бранилац Ђонових: Да ли вам је познато да су партизани предузимали какве акције против те италијанске милиције?

Оптужени: Ја верујем да јесу.

Ђонових: А она против њих.

Оптужени: Сигурно.

Претседник: То је била сугестија - то осећате Господине Ђоновиху?

Ђонових: То су биле талијанске снаге - та милиција је талијанска војска.

Претседник: Мислим на начин вашег питања оптуженоме и да кажете и против њих свакако - очекујући исти одговор.

Ђонових: Овде је пред Судом изнет велики број страшних злочина, заиста злочина од којих такорећи коса иде у вис. Да ли сте ви оптужени Михаиловићу могли утицати на извесне побеснеле или пијане људе на терену да у такве злочине не упадају.

Оптужени: Немогуће.

Ђонових: Било вам је немогуће?

Оптужени: Немогуће. У Босни и у Саниаку, и у Херцеговини, немогуће. Мржња је била страховита. Читава села српска попаљена од усташа а усташе су биле попунили масе са муслиманима. Усташе су искорисћили муслимане за тај посао и који је био

страшан и који је био још страшнији. Читава српска села поплаљена, стотине српске деце је поклано. Око врата они су носили низове - то је прављено, то је свет видео кад су муслимани пролазили са низовима очију и ушију. А били су и низови са деčјим полним органима.

Претседник: *Муслимани или усташе?*

Оптужени: *Муслимани усташе читава села су попалили.*

Претседник: *Као Год што су четнички кољашни били у Србији, тако су с друге стране били усташе. Али тиме не можете идентификовати цео народ.*

Оптужени: *Рачуна се да је тада поубијано преко 850.000 Срба у Босни и Саниаку. Ако узмемо да је сваки убио по десет било би 80.000 зликоваца. Тај утисак у народу био је страховит.*

Претседник: *Суду нису важни утисци. Ви на питање одговарајте.*

Одбрана Ђоновић: *Оптужени Михаиловићу, ви сте рекли пред Судом да је било ликвидирања чак и у самим вашим редовима. Јесте ли могли то обуставити, задржати. Јесте ли се мешали у то, јесте ли забрањивали то?*

Оптужени: *Убијен је мој сестрић.*

Бранилац Ђоновић: *Ко га је убио?*

Оптужени: *Убили га четници на Пашиној Равни. Звао се Миролуб Петровић, мајка Ружа, родом из Горњег Милановца.*

Бранилац Ђоновић: *Јесте ли о томе извештени пре него што је убијен?*

Оптужени: *Нисам.*

Бранилац Ђоновић: *Да ли је био под сумњом да ће изгубити Главу?*

Оптужени: *Нисам могао да верујем.*

Тужилац: *Је ли био у четницима?*

Оптужени: *Јесте.*

Тужилац: *Код вас?*

Оптужени: *Био је код мене у Црној Гори а онда је отишао у Србију и тамо је убијен.*

Тужилац: *Да није случајно био симпатизер партизана?*

Оптужени: *Није.*

Бранилац Ђоновић: *Молим вас оптужени Михаиловићу, да ли сте имали у вашем штабу културу тифуса као сретство за борбу?*

Оптужени: *Никада. Као војник никад то не бих употребљавао као сретство где постоје две фронтовске стране. Јер тифус се шири и преко заробљеника може доћи натраг, а камоли да то употребим у свом народу. Ја не могу то да разумем. То сретство није могло да се употребљава у војсци. Убијен је поред тога Милутин Јанковић мој кум. Децешом сам забрањивао да се не сме стрељати. Стрељали су га Драгослав Рачић и Предраг Раковић. Убијен је Јеврем Симић кога сам ја позвао да дође на реферисање и нисам хтео да му дам да иде негде. Убијен је на путу у области Чачка од Предрага Раковића. Душана Радовића-Кондора је убио Филип Ајдачић као што је могао да погине и Ајдачић од Кондора.*

Бранилац Ђоновић: *Је ли вама претила опасност?*

Оптужени: Ја сам могао очекивати од Рачића.

Бранилац Ђоновић: Партизани су муслимане придобијали на верској толеранцији и на националној једнакости. Јесте ли ви покушали да придобијете муслимански елемент на какву идеју за себе?

Оптужени: Покушавао сам. И створио сам групе људи. Тешкоће су биле што се вођство муслимана губило на терену или је било у Београду или Загребу. Једва сам ишчупао неке и довео из Београда. Многи који су били на терену били су и у окупаторској служби. Писао сам Хасану Звиздићу и звао га на договор. Међутим, Енглези су једаред спустили падобранима новац а он га је дохватио и више није имао рачуна да дође.

Одбрана: Да ли вам је познато да су муслиманске интелектуалне и сељачке масе тежиле неком покрету?

Оптужени: Они су хтели засебну државу и припојење из Косова и Санцака муслиманској држави.

Претседник: Које би се припојили?

Оптужени: Албанији. Они би се отцепили од Југославије и припојили Албанији. Ја сам покушао преко Воје Црноглавића из Ђаковице, који је ишао на тај терен да с њим одржавам везу јер сам знао да он у ђаковичком крају има доста пријатеља. Сва писма која сам му послао уверен сам да није примио јер се на граници налазио Жика Марковић, командант корпуса који је сва писма отварао и што год му се није допадало он је уништавао. Ја сам био спречен да општим. Он је имао људство у Старом Колашину.

Бранилац Ђоновић: Да ли је то био италијански утицај на муслимане за издвајање.

Претседник: Какве то везе има са злочинима?

Бранилац Ђоновић: Ако сматрате да је питање ирелевантно ја ћу да одустанем.

Претседник: Суд није рекао да је питање ирелевантно него не зна какве везе има са злочинима.

Бранилац Ђоновић: Ви ћете видети код других питања одбране колико је нама то потребно.

Претседник: Можда је вама нешто потребно, али да ли је потребно за саму ствар. Пређите ви на конкретна питања.

Бранилац Ђоновић: Сада ћу објаснити зашто сам поставио то питање. У погледу идеје масовног исељавања муслимана постојало је две врсте мањина, културна и некултурна.

Претседник: Које су то културне мањине биле у бившој Југославији а које некултурне.

Бранилац Ђоновић: То је такозвана државна политика некадање Југославије да културне мањине Мађаре. Немце и Италијане фаворизира а да тзв. некултурну мањину албанашку и муслиманску исели. Вама је познат тај закон бивше Југославије да се тим законом хтело систематски иселити Турску.

Претседник: Питам вас због тога јер су мени те мањине необичне, културна и некултурна после формирања из културне мањине у

Војводини „Принц Еугенове" дивизије.²⁶² Зашто се служите том терминологијом?

Бранилац Ђоновић: Та дивизија нема никакве везе с овим што сам хтео да кажем.

Претседник: Има још какве. Или можда мислите да се некултурне мањине могу клати у Фочи и Горажду а културне мањине „Принц Еугенове" дивизије могу да кољу.

Бранилац: Ја се чудим да колега претседник овакав закључак изводи из нечега што нисам помислио, а камоли рекао.

Претседник: *Ви сами употребљавате чудновате термине.*

Бранилац: *Просто нисте имали стрпљења, издало вас стрпљење да саслушате.*

Претседник: То не стоји. Треба да будете конкретни са питањима.

Бранилац: Оптужени треба да каже да ли је политику старе Југославије хтео да продужи у погледу мањина, како су то некада у старој Југославији звали.

Тужилац: Видите, Г. Ђоновићу, кад не постављате сугестивна питања, онда сте јачи.

Бранилац Н. Ђоновић: Не може се мени импутирати да ја мањине зовем оним именом којим их је некада звао Милан Стојадиновић.

Молим вас оптужени Михаиловићу, како сте замишљали то пресељавање муслимана?

Оптужени: Мањине са севера ако их за време интеррегнума не избацимо из земље, никад нећемо то успети, јер нам савезници то неће допустити. Онај интеррегнум треба искористити и избацити их, а после их никако не примити. Тиме сам хтео да одговорим на оно избацавање мањина које је Хитлер вршио. У том случају би изашли Немци и Мађари. Размишљао сам о Румунима. То би било брзо и добро решење. У погледу пресељења муслимана, могао сам сматрати да се само један део муслимана, а то су османлије, који су се у Јужној Србији врло лојално држали и према мени, може иселити према њиховој жељи, као и раније, јер Турска прима у своју државу само оне који су османлиског порекла. За остале муслимане нашег порекла у нашој земљи могло је бити само оно што сам ја стварно проповедао, а то је: они који су оријентирани за Србе, остали би у српској јединици, а они који су оријентирани за Хрвате остали би у хрватској јединици. Једанпут треба да се зна да вера није националност. Вера је вера, а националност је националност. Они би једанпут нашли своју националност и остали би у оној јединици за чију су народност оријентисани.

Претседник: Ја сматрам да је одговор на то питање већ завршен.

Бранилац Ђоновић: Сад ћемо прећи на мало тежа питања, на теже појмове. Уништити и очистити - шта то значи?

Оптужени: То никако не значи убијати. Ми смо били у борби на терену. За нас је главно био терен.

Претседник: Молим, пређите на друго питање. Суд налази да је ово питање довољно рашичићено. Суд је чуо одговор. Изволите прећи на друго питање.

Бранилац Јоксимовић: Није довољно рашичићено.

Претседник: Суд налази да је то питање довољно рашичићено. Изволите прећи на друго питање.

Бранилац Ђонових: Ја видим да ни јавни тужилац није много инсистирао на питању о коме је реч. Ишчистити може да значи и раселити.

Тужилац: За вас то значи једно, а за мене друго.

Претседник: Ви можете тумачити, Г. браниоче, на свој начин, а тужилац на свој начин. Како је оптужени изјавио, тако је ушло у записник. Суд је све чуо и довољно је обавештен.

Бранилац Ђонових: Ја не могу прећи преко овог питања, док ми Га оптужени не објасни да мени као браниоцу буде јасно.

Претседник: Као руководиоца претреса, ја сматрам да је питање рашичићено и одбијам да се оно поново поставља. Хоћете ли одлуку Суда.

Бранилац Ђонових: Мени то није јасно.

Претседник: Немојте тим питањем да нам само одузимате време. Изволите прећи на друго питање. Ви иначе и сами инсистирате да вас овај претрес због дужине замара, а сада га сами одуговлачите.

Тужилац: Мене чуди да одбрана нарочито инсистира на томе, када је оптужени дао одговор који одбрана жели да добије.

Бранилац Ђонових: Да је он дао довољан одговор, ја не бих постављао питање.

Претседник: Молим и тужиоца и одбрану да изволе прећи даље.

Тужилац: Само, документи су документи. Извините! (према претседнику)

Претседник: Ви кажете, па после „извините“.

Бранилац Јоксимовић: Треба да се оживе речи оптуженога. Пошто колега претседник сматра, кад сам ја мислио да се задржим на том важном питању, да је то питање рашичићено а за мене као браниоца није рашичићено, ја сматрам да ћу доћи у неприлику као бранилац да оперишем са једним нерашичићеним појмом.

Претседник: Принудићете ме да вас опоменем ако и после налога Суда не пређете на друго питање.

Бранилац Ђонових: Због тога ја завршавам са питањима с тим да користим своје право доцније.

Тужилац: У току доказног поступка читаће се документа и можете тражити објашњења.

Претседник: Има ли одбрана још које питање?

Бранилац Јоксимовић: Оптужени Михаиловићу, на питање јавног тужиоца је ли ваша команда била централизована, ви сте одговорили да сте учинили извесне покушаје у томе правцу. Молим да нам то објасните.

Претседник: *И Шо је питање раширено.*

Бранилац Јоксимовић: *По мом мишљењу није раширено.*

Претседник: *Молим, оптужени Михаиловићу одговориШе на питање.*

Оптужени: *Моја је тежња била да се команда централизује на целој територији. Њене трупе створене су на тој територији са народним старешинама, са људима који су избегавали да се централизују уколико сам више ја то желео. Чак и активни официри у овом случају избегавали су. То је случај са пуковником Славољубом Врањешевевићем²⁶³ који је био у штабу Јездимира Дангића. Он такође не жели то и са Миланом Фотићем одлази у правцу Требаве. Фотић гине, а он одлази у Босну где постаје командант. Ето како се постављају старешине. Старешина се сам намеће и доцније ради. Моја је тежња била да се то централизује, али то није остварено. Сви покушаји разбијени су и од СШРане енглеске мисије која је покушавала да појединим командантима наметне мисао да се могу одвојити и они су то осећали да се могу одвојити ако неће да слушају. Тих мисија било је свуда, нарочито у Србији које су имале и своје радиостанице.*

Бранилац Јоксимовић: *Да ли та чињеница што ваша организација није била довољно организована има извесног утицаја и на вашу борбу против појединих команданата у погледу извршења њихових злочина?*

Оптужени: *Пре свега од мене се крило, тако да нисам све знао. Што сам могао дознати са стране био сам обавештен. Редак је случај да је ко хтео у свом извештају да изнесе све. То је био једино случај код Павла Ђуришића а из оптужнице видим и код Петра Баћовића. Иначе се крило јер су знали да ја то не дозвољавам. Најзад и црне тројке и њихова тајност биле су створене да се могу уклонити непослушни команданти. Главни покушај са формирањем јуришних корпуса наишао је на противност једног човека који је и сам желео да постане командант Србије и због тога на живот и смрт омрзао генерала Мирослава Трифуновића који је дотле заузимао тај положај.*

Бранилац Јоксимовић: *Почели сте да говорите о догађајима у Вранићу. Казали сте да сте сазнали из Недићеве штампе. Да ли се сећате да сте то сазнали само из Недићеве штампе?*

Оптужени: *Не могу тачно да знам, али у сећању ми је остао и ја сам тражио да ми се поднесе неки материјал како бих се потсетио. У то време ја сам радио много, издавао инструкције. Знам једно да постоји наређење да се не сме нико убити, без Суда и да се не сме нико без суђења ликвидирати.*

Оптужени: *То сам наређивао али можда да у томе нисам успевао.*

Бранилац Јоксимовић: *Ја бих вас молио да нам кажете шта сте урадили после тога догађаја у Вранићу уколико се тога сећате? Да ли сте упућивали и због чега сте упутили ~~тамо~~ Бојовића и да ли непосредно иза тога догађаја?*

Оптужени: Да се не би приметило да је то сугестија од ваше стране, ја се тачно времена догађаја у Вранићу не сећам, али знам да је Бојовић са конгреса у селу Ба отишао 1944 године и требао је да смени Свету Трифковића. Тамо је настала била једна општа гужва и ја сам послао генерала Мирослава Трифуновића тамо и он се је вратио са извештајем да не треба још и још и јер је добро радио. Ја сам о томе случају у Вранићу предузео све мере али се стварна истина и заташкавала тако да се није могло доћи до тачних ислеђења уопште у таквим приликама, јер су сви они имали организоване људе који ће осујетити сваку истрагу тако да под таквим приликама војне власти не би могле сазнати тачно стање. Ја нисам имао свугде равногорске одборе који би могли да нас извештавају, и могао се је сакрити сваки траг, тако да онај који је вршио извиђање био је опкољен са свију страна људима који су желели да друкчије преставе ствар него што је била.

Бранилац Јоксимовић: Да ли је догађај у Вранићу утицао на вас у вашој одлуци да смените Трифковића?

Оптужени: Прво, он није на своме терену радио како треба. Долазило је до преотимања терена између мене и партизана и њихов је терен требало да се одузме за нас. Ја не могу сада да кажем да сам био само због тога незадовољан али његов рад уопште није био добар и могао је и тај моменат бити од утицаја да буде збачен са положаја, јер су се уопште моја мишљења много разликовала од његовог. Један старешина у своме крају нема преглед у целини. Код мене постоји целина и преглед над свим, па сам се ја трудио да чак ни код муслимана не створим нерасположење. Ја сам ишао и по цамијама због тога, а најмање да бих могао допустити да се ствара такво нерасположење међу народом на једном терену који је тако близу Вршца.

Бранилац Јоксимовић: Значи да је покољ у Вранићу био један од разлога да га смените.

Сад молим вас да нам кажете да ли вам је позната улога некога Зеке кафеџије из Мале Моштанице који је био командант у Посавини, да ли вам је позната његова улога о томе догађају у Вранићу?

Оптужени: Ја знам Јакоб Јаковича узимаола одговор Трифковића да је бацао кривицу на друге. Ја сам чуо за то име и мислим да је он збацивао кривицу на њега.

Бранилац Јоксимовић: Значи да сте узимали на одговор Свету Трифковића због тога.

Тужилац: Молим вас да се унесе у записник да оптужени није малопре тако говорио.

Бранилац Јоксимовић: Ја мислим да је Суд чуо шта сам ја говорио и шта је оптужени Михаиловић говорио.

Претседник: Све је записано.

Тужилац: Оптужени Михаиловић у року од 5 минута мења исказе. Ја ћу бити присиљен да поново извадим документа.

Бранилац Јоксимовић: *Почели сте оптужени Михаиловићу, јуче причати о Бошку Тодоровићу како је био ухваћен од партизана.*

И шу сие сшали. Ја имам ушисак да сие у вези шога хвашања хтели да кажете једну ствар, која би била од општег значаја.

Претседник: *Пређите на друго питање. Бошко Тодоровић нема никаквоГ значаја за оптужницу, јер је ваше питање баш суГе- стивно кад кажете да има општи значај.*

Бранилац Јоксимовић: *Ја не знам шта ће да каже оптужени.*

Претседник: *Молим вас поставите преко Суда питање: шта хо- ћете да вам се одГовори.*

Бранилац Јоксимовић: *Поводом постављања питања од стране јавног тужиоца оптуженом Михаиловићу, ја нисам моГао (сте- ноГраф нисам) ухватити све речи оптуженоГ Михаиловића. У једном тренутку, кад је оптужени Михаиловић, приликом хва- тања Бошка Тодоровића од стране партизана хтео даље да изложи своју мисао, ја сам осетио, да се ту крије једна важна ствар, која треба да се саопшти Суду, и која треба њеГа да бра- ни. Дајте му прилике да каже. Нећемо ништа рђаво урадити ако изГубимо два до три минута у тој ствари. Бошко Тодоровић је велика личност из четничке организације оптуженоГ Михаи- ловића и на сваки начин да има нечеГа важноГ, интересантноГ и за одбрану Михаиловића повољног.*

Претседник: *Будите најкраћи о томе Тодоровићу.*

Оптужени: *Бошко Тодоровић ухваћен је од Групе партизана у Ки- фином Селу оперишући са својом четом. Он је осуђен на смрт и требало је да буде стрељан. Поп Радојица Перишић ослободио Га је са четницима и похватао је све партизана који су били ухва- тили Бошка. Поп Перишић хтео је да стреља све партизана који су хтели да стрељају Бошка Тодоровића. Бошко Тодоровић забра- нио је да се стрељају и рекао је да не сме никоме ни длака на Глави да фали и пустио их је кроз кратко време. Ти исти парти- зани убили су Бошка Тодоровића кроз неколико дана.*

Тужилац: *Зашто Га нису убили кад су Га ухватили први пут? НеГо тек кад су сазнали да се састаје са официром ОВР-е-Дема- тејисом, они су Га убили.*

Оптужени: *Он је још ујутру требало да буде убијен. То ми је при- чао поп Перишић.*

Тужилац: *Зар ви не знате да се састајао са официром ОВР-е-Де- матејисом и да је склопио споразум?*

Претседник: *Оптужени лично ништа не зна. Он то зна само по причању попа Перишића. Наставите питање.*

Бранилац Јоксимовић: *Имао бих да поставим сто питања а не једно.*

Претседник: *Поставите свих сто.*

Бранилац: *Кад бих моГао да поставим питања за 24 сата.*

Претседник: *Не можемо водити процес до Божића.*

Бранилац: *Ништа не би сметало да је моГао бити одГођен овај процес два до три дана. Ради се о завршној фази саслушања оп- ШуженоГ Михаиловића.*

Претседник: *О томе је Суд већ донео одлуку и не треба то побити и Говорити свакоГ часа.*

Бранилац Јоксимовић: *Јавни тужилац је прочитао документа која се односе на Црну Гору, на злочине у Црној Гори, Босни и Херцеговини, па је после прешао на нека документа која се тичу исте ствари у Србији, а није поставио питање оптуженом Михаиловићу зашто овако у Црној Гори, Босни и Херцеговини, а сасвим другачије у Србији.*

Тужилац: *То је фалсификовање питања које сам поставио. Ви то нисте тачно забележили. Тражим стеноГрафске белешке па да утврдим,о.*

Бранилац Јоксимовић: *Зато смо ми, одбрана, и тражили стеноГрафске белешке, да можемо да простудирамо материјал.*

Тужилац: *Господине Јоксимовићу, добија се утисак да ви овде водите неки двобој са тужиоцем, а не да се утврђују чињенице. Стално убаците: „Тужилац је оворекао, тужилац је онорекао...” Дајте да се чињенице утврђују.*

Бранилац Јоксимовић: *Ја кажем да немам ништа при себи. Оптужени Михаиловић је одговорио, на питање тужиоца, да је то била узајамна борба; партизани су чистили свој терен, а ни једног равноГорскоГ одбора није могло бити на њиховом терену. Како су партизани чистили свој терен, рекао је Михаиловић, тако смо и ми, то јест четници, радили. Молим оптуженоГ Михаиловића да ову ствар детаљније Суду објасни.*

Оптужени: *У Црној Гори хиљадама је побијено од стране партизана...*

Претседник: *Молим вас, то уопште није у вези с питањем. Бранилац вас пита, да ли су на територији коју су држали партизани моГли да постоје равноГорски одбори, да ли су партизани дозволити да такви одбори постоје?*

Бранилац Јоксимовић: *Није само то ...*

Претседник: *Суштина питања је то: јесу ли партизани дозволити да постоје на њиховом терену равноГорски одбори?*

Оптужени: *Нису.*

Бранилац Јоксимовић: *Молим, ја сам питао како су партизани вршили чишћење терена. Јер, оптужени Михаиловић је рекао да су партизани раиочишћавали свој терен исто као што су раиочишћавали четници свој терен. Ја сам хтео да оптужени то документира ако може.*

Претседник: *То је већ објашњено.*

Бранилац Јоксимовић: *Дакле, не дозвољавате.*

Претседник: *Изволите постављати даља питања.*

Бранилац: *Хоћете ли дозволити да се изјасни по овом питању.*

Претседник: *Изјаснио се.*

Бранилац: *Молим лепо, ја немам више ништа.*

Бранилац оптуженог Слободана Јовановића адвокат: *Друже претседниче, ја бих вас молио да дозволите браниоцима осталих оптужених да постављају питања оптуженом Михаиловићу,*

колико је то у вези са нашим браћеницима. Ја браним опШуже-
НОГ Слободана Јовановића, коме се стављају на ШереШ мноГа кри-
вична дела, као и самом Михаиловићу, па бих молио вас да дође
до разјашњења извесних ствари у вези моГа браћеника.

Претседник: Сада нема толико времена. Ви имате још колеГа ко-
ји бране чланове емиГрантске владе, па ћете имати моГућности
да поставите питања касније, а сада ако имате неко питање у
вези са злочинима, изволите.

Бранилац Слободана Јовановића: У вези са злочинима немам
питања.

Бранилац Блажо Радовић: МоГу ли ја постављати питања у ве-
зи мојих браћеника.

Претседник: Имаћете моГућности за то.

Тужилац: Да ли је оптуженом познат Спасоје Дакић?²⁶⁴

Оптужени: Лично не.

Тужилац: Да ли је оптуженом познато какву је улогу имао Дакић
у току окупације?

Оптужени: Није.

Тужилац: Да ли је он једно време био командант једног батаљона
у вашим формацијама?

Оптужени: У Павла Ђуришића формацијама јесте.

Тужилац: Да ли је оптуженом познато ма шта о убиству енгле-
ског мајора Теренса Атертона?²⁶⁵

Оптужени: Потпуно познато. **О** томе сам известио и енглеске вла-
сти, а и Хадсона, који је излазио на лице места. Водио сам најоп-
сежнију истрагу по томе.

Тужилац: (Показује оптуженом истражна акта о томе): Да ли је то
тај материјал? Да ли је истрагу водио капетан прве класе Узелац?

Оптужени: Јесте, он је водио истрагу.

Тужилац: Јесте ли обавештени о резултатима истраге?

Оптужени: По мом мишљењу резултата истраге није било. Није
ништа поуздано утврђено. По мом мишљењу убиство је извршио
Љуба Новаковић, као интелектуални убица, а стварни је, можда,
био Дакић. То истрага није потпуно могла да утврди.

Тужилац: Да ли вам је познат капетан Недељковић, који је са
Атертоном дошао 1942 године, и да ли се сећате извештаја који је
Недељковић поднео о томе случају?

Оптужени: Недељковић је човек који уопште није био при свести.

Тужилац: Недељковић?

Оптужени: Јесте.

Тужилац: Узелац је и њега саслушавао?

Оптужени: Јесте, али нека се испита Узелац да ли је Недељковић
био свестан човек или није. Недељковић је патио од маније гоње-
ња.

Тужилац: Није у питању Недељковић, него мајор Атертон који је
убијен. Да ли се сећате да је објављено преко иностраних станица
да су Атертона убили партизани?

Оптужени: То ја нисам известио.

Тужилац: Да ли се сећате депеше коју сте ви из емиграције добили, број 131 од 30. маја 1942 године, а која гласи: „Атертон је наш човек, послат вам у јануару, помозите њему и пазите на његов савет.“

Оптужени: Ја мислим да је таква депеша била.

Тужилац: Пазите сада другу депешу. Ко је био 1002?

Оптужени: Остојић.

Тужилац: Остојић вам у депеши од 15 маја 1942 године јавља: „Јуче 10 маја дошао капетан Недељковић, члан мисије која се искрцала 4 фебруара 1942 године и била у партизанском ропству до 15 априла“. Дакле, овде је употребљен термин „ропство“. „Ослободио га Љуба Новаковић, који упућује покајничко писмо.“

Оптужени: Љуба Новаковић покушавао је да наговори Атертона да он њега призна за главног вођу Срба. Због тога и сматрам да је убијен од стране Љубе Новаковића, а да је извршилац убиства на терену био неко други. Истрага се водила у томе правцу, али нисмо могли ништа позитивно утврдити.

Тужилац: Ја овде имам цео тај истражни материјал.

Оптужени: Тај материјал сам ја и дао, дао сам га и Хадсону.

Тужилац: Интересантно је шта Захарије Остојић јавља. Он јавља да је капетан Недељковић био у партизанском ропству и да га је ослободио Љуба Новаковић, који упућује покајничко писмо, па даље каже „да је енглески мајор још гори од Марка (Хадсона) и да тражи помоћ за комунисте, али није добио везу са Малтом, да жели да вас види. Сада је Атертон негде у Босни и има упутство да свим силама мути борбу против окупатора.“

Видите, Остојић нешто увијено овде говори о Атертону, а после тога је Атертон погинуо, да није случајно Остојић знао где је Атертон...?

Оптужени: Ја мислим да није. По оном што сам очекивао, требало је Атертон да дође. Његово писмо је дошло. А можда је и поручник Недељковић један од саучесника, јер је и он био напустио Атертона и није био с њим. Атертон је имао код себе новца и Љуба Новаковић могао је некога да наговори да изврши убиство из користољубља, пошто га Атертон није хтео да призна за главног вођу Срба.

Тужилац: Са Атертоном је био и један каплар?

Оптужени: Јесте, радиотелеграфиста.

Тужилац: И он је такође убијен?

Оптужени: И он је страдао, није пронађен, нема о њима трага.

Тужилац: Ја мислим да сте неправедни према Недељковићу.

Оптужени: Недељковић је уопште један ошамућен тип и пати од маније гоњења.

Тужилац: Али он износи чињенице о Атертону.

Оптужени: Недељковић није остао са Атертоном, него се уклонио, тако да сам ја и на њега једно време сумњао. Он на саслушању каже: „Кад се Дакић вратио имао је код себе доглед мајора Атертона и носио га је и даље собом.“

Тужилац (наставља читање депеше у којој се каже да је Дакић раније за све време носио опанке, а да је после нестанка Атертона носио жуте ципеле, какве су имали Атертон и његов пратилац); То је резултат истраге.

Бранилац Јоксимовић: То су акта истраге?

Тужилац: Докуменат који је накнадно Суду предочен.

Оптужени: Још мало, једна ствар: Остојићева сестра била је удата за Љубу Новаковића. Можда ту има нешто.

Тужилац: Интересантна је депеша Остојићева. Какво је ваше мишљење, јер по свима околностима Дакић је извршио убиство? Јесте ли такав извештај послали Енглезима?

Оптужени: И моје је мишљење било слично.

Бранилац Јоксимовић: *(Иронише) ПошШо сШе утврдили кривичну одговорностШ Михаиловића за убиство Атертона!*

Тужилац: *Ја нисам то казао нити употребио, мислим да смо овим установили да је Дакић убио Атертона.*

Оптужени: *Нисам то установио поШпуно, али сам сумњао.*

Тужилац: *Добро. Ако се прочитају ова акта истраГе а ово је цела истраГа...*

Бранилац Јоксимовић: *Видеће се да по овој ствари оптужени није ништа крив.*

Тужилац: *Господин Јоксимовић прејудицира пре но што Суд искаже а то не приличи једном старијем адвокату.*

Бранилац Јоксимовић: *Ту не могу да вас разумем кад ми упућујете такве прекоре.*

Тужилац: *Ја продужујем да испитујем и молим да ме одбрана не смета.* Депеша 92 из 1942 године такође је докуменат накнадно предочен Суду. Крај депеше: „Ми тај чир не можемо трпети, нарочито у Србији. Пазите добро да ли ваш шеф мисије одржава везу са Робертсоном". Ко је Робертсон?

Оптужени: Робертсон је Бранко Радојевић, Србин, који живи у Канади.

Тужилац: Је ли он био у Шпанији? Је ли се у шпанској револуцији борио против Франка?

Оптужени: Јесте.

Тужилац: У наставку депеше се каже: „Да ли ваш шеф мисије...."

Оптужени: Ко ме је упућена депеша?

Тужилац: Упућена Хехеу.

Оптужени: То је Радослав Ђурић.

Тужилац: Је ли Робертсон написао вама увредљиво писмо?

Оптужени: Робертсон имао је обичај да се напије и да говори свашта. Он је у два маха мене увредио и долазио да се извини, а трећи пут нисам хтео да примим његово извињење. Али сам му живот сачувао.

Тужилац: Да ли је Робертсон вама предочавао да ваше јединице сарађују са окупатором?

Оптужени: Ја не знам, он је испадао лично према мени, али сам га помагао кад је слао новац мајци, а доцније му живот сачувао.

Тужилац: Писмо је у материјалу који ће се изнети пред Суд. Ја хоћу да наставим са вашом депешом 92. Пазите даље. „Ваш шеф мисије одржава везе са Робертсоном. Робертсона ако ухватите одмах ликвидирајте...”

Оптужени: То не знам, да сам издао такву депешу. Робертсон је прешао на страну партизана и никад од моје стране не би био убијен.

Тужилац: А ова депеша?

Оптужени: Ја сам имао симпатија према Робертсону и од моје стране он никад не би био убијен.

Тужилац: То је написао руком Милисава Шурбатовића.²⁶⁶ Ви сте казали да сте диктирали депеше.

Оптужени: Не увек.

Тужилац: Шурбатовић је био шифрант?

Оптужени: Јесте, шифрант.

Тужилац: А ова књига депеша?

Оптужени: Могу ја депеше диктирати, али оне се могу диктирати и после мене.

Бранилац Јоксимовић: Има ли оригиналног потписа на депеши?

Оптужени: Нема.

Претседник: Молим тужиоца и одбрану да наставимо рад. Молимо постављајте питања.

Тужилац: Да ли сте ви протестовали код шефа енглеске мисије што вас је вређао Робертсон.

Оптужени: Јесам.

Тужилац: Ја сам задовољан.

Претседник: Имате ли још каква питања?

Тужилац: Немам.

Оптужени: У погледу Робертсона још једну ствар. Ја сам добио обавештење да је мимо воље наше владе упућен у Југославију.

Тужилац: Примам и то објашњење.

Претседник: Претрес се прекида и одлаже за сутрадан у седам часова ујутру.

Претрес је завршен у 13,30 часова.